HOFFMAN CONTEMPORAN

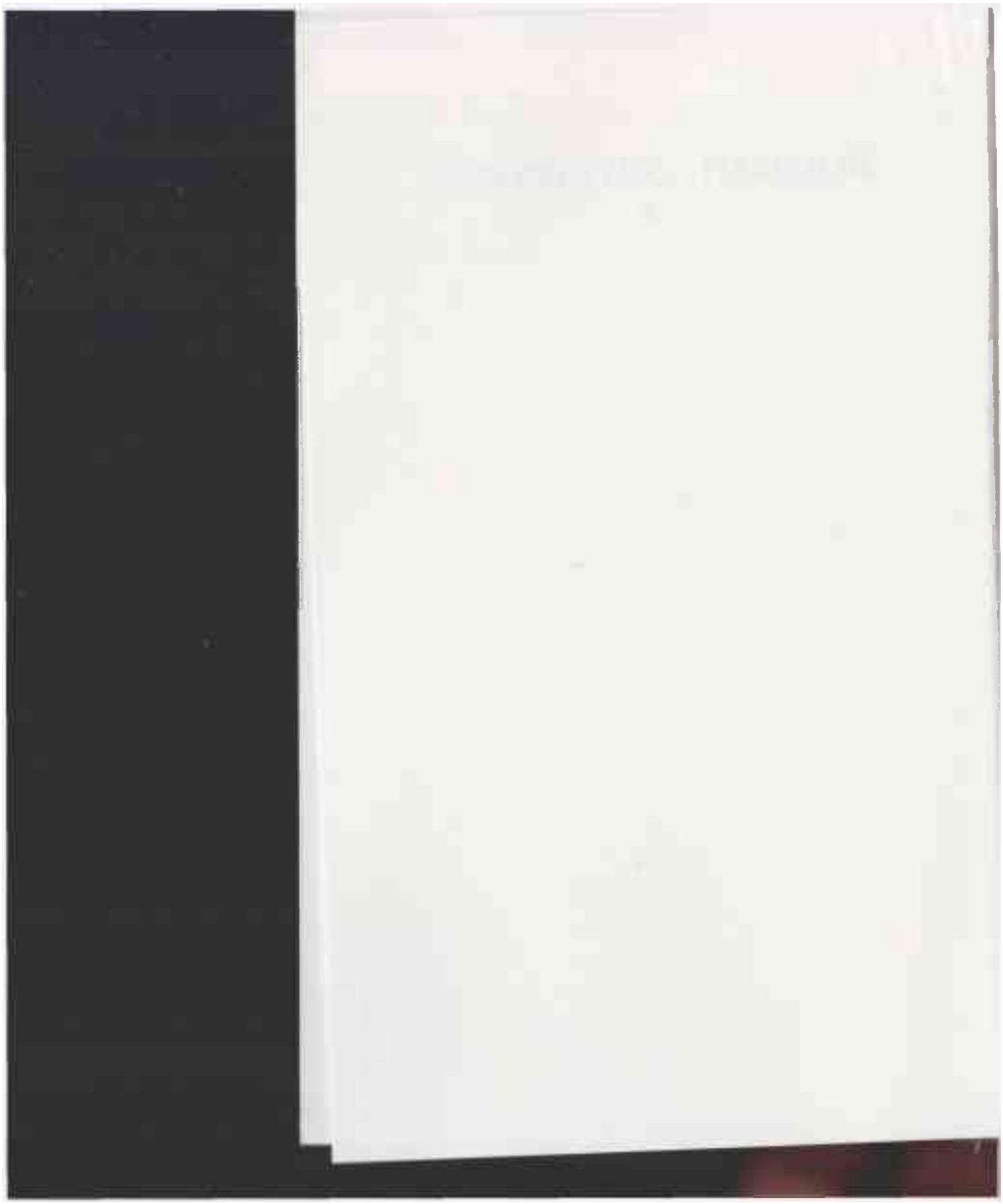

Sorin Titel

FEMEIE, IATĂ FIUL TĂU

Editura Hoffman

DTP: Hoffman Design
Coperta: Hoffman Design
Tipar: Hoffman Print
Corectura: Alexandru-Ioan Enache
Pe copertă: Sorin Ilfoveanu

Mulțumim doamnei Ligia Brânzănescu pentru permisiunea și ajutorul acordat la editarea operei fratelui domniei sale

©Editura Hoffman, 2020, pentru prezenta ediție.

Această carte este protejată prin Copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

EDITURA HOFFMAN SRL
Fax: 0249 460 218
Tel: 0740.984.910
www.EdituraHoffman.com
www.EdituraHoffman.ro
www.LibrariaHoffman.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TITEL, SORIN
Femeie, iată fiul tău / Sorin Titel. -
Caracal: Editura Hoffman, 2020
ISBN 978-606-46-0930-4

821.135.1

I

1.

În celălalt pat femeia bătrână continua să doarmă, şi numai liniştit nu era, numai odihnă nu se putea numi somnul ei bântuit de tot felul de vise ciudate... Se făcea că se află într-o casă cu uşile larg deschise şi cu încăperile goale. Nu-i era întru totul străină casa aceea, şi-o amintea fără să-şi poată da seama însă de unde anume. Umbla buimacă din încăpere în încăpere, iar sub picioarele ei desculţe duşumelele erau umede şi reci; începuseră să putrezească şi se acoperiseră cu un muşchi verzui, din care pricină îi era tot timpul frică nu cumva să alunece. Trecând aşa dintr-o odaie în alta, căuta parcă pe cineva fără să ştie prea bine pe cine caută. Şi pe cine ar putea anume să caute într-o asemenea casă lăsată de pripas?! Îşi dădea seama că visează, că totul nu era decât o născocire, că nimic din ceea ce i se întâmplă nu era adevărat. Şi totuşi voia să rămână în lumea visului aceluia neliniştitor, să întârzie, atât cât îi sta în puteri, clipa trezirii. Când se trezi, fără voia ei, îi fu ciudă şi continuă să ţină ochii închişi, doar, doar o reuşi să adoarmă din nou, să se întoarcă, adică, la visul cel tulbure şi chinuit. Simţea că se pregăteşte acolo, în vis,

un anumit lucru de mare importanță, ori ea se deșteptase chiar la începutul lui, întrerupându-i brusc desfășurarea...

Între timp afară se făcuse ziuă albă, ploaia încetase, iar păsările își începuseră cântecul lor dulce. Însurățeii cei tineri în patul lor încins de dogoarea dragostei, se liniștiseră, adormiseră amândoi de-acum, somn fără vise, un somn împăcat. Femeia se cuibărise la subsuoara bărbatului, părul îi aluneca, în lumina tulbure a dimineții, ca o apă neagră, de-a lungul cămășii groase din pânză de cânepă. Bărbatul începu să sforăie cu gura întredeschisă, și de pe chipul său adormit se ștergea încetul cu încetul acea expresie de mulțumire orgolioasă, de fericire senină, cu care coborâse în somn...

Visul nu se sfârșise încă și Sofia se reîntoarse pe meleagurile lui începătoșate. Trebuia dus până la capăt, cu voia sau fără voia ei. Așa că se află din nou în încăperile acelea pustii. Sufla vântul, prin ferestrele deschise răzbătea ploaia. Purta cu ea o legătură grea de chei, le încerca pe fiecare, iar cu cele ce se potriveau descuia ușile. Pentru că, de data asta, visul era și el puțin altfel decât cel de rândul trecut. Ușile nu mai erau lăsate vraiște, ca în primul ei vis. Dimpotrivă, erau încuiate cu lacăte grele. Și odăile erau nenumărate, nu se mai sfârșeau, și ea trecea din una în alta, fără să-și afle un rost. Nu-i era nici ei clar pe cine caută cu o așa de mare nerăbdare, mai ales că toate încăperile erau pustii. Casa părea părăsită de vreme îndelungată, lăsată cu bună știre în paragină, o casă a nimănui!

O singură ușă nu fu în stare s-o deschidă. Încercă pe rând toate cheile și nici una nu se potrivi în broască. Și din nou se trezi, și de data aceasta, cum era întoarsă cu fața spre fereastră, văzu curtea mare în lumina vânătă a dimineții. „Trebuie să mă scol și s-o mătur", avu ea totuși timp să-și spună înainte de a se întoarce la visul ei... „Astăzi e duminică și nu-i frumos să rămână nemăturată". Așa își spuse, privind ograda pustie sub licărirea vineție a începutului de zi. Apoi dispăru toate, dispăru ograda cu toate acareturile ei, de parcă nici n-ar fi fost, dispăru cuina

de vară și părul din mijlocul curții, șoproanele și gardul dinspre grădină și, printre cheile acelea ruginite din legătură, dădu peste una ce nu semăna cu celelalte, una mai mare decât toate, și care, pe deasupra, era și de lemn.

Cheia aceea de lemn o vârî Sofia în broască. O răsuci de două ori – aluneca ușor, de parcă ar fi fost unsă – și cu ea izbuti să descuie ușa.

Și iat-o pe Sofia, cea din vis, stând în pragul ușii, uitându-se la femeia din încăperea încuiată cu cheia de lemn. Iar femeia aceea nu era alta, tot ea era! Doar că era fără maramă pe cap și cu conciul despletit. Se uită o vreme uimită și speriată la celălalt chip al ei, de parcă i-ar fi fost greu să se recunoască. Înțelegea că totul nu era decât vis și nălucire, dar nu avea de ales, trebuia să-și ducă visul până la capăt, alta nu era de făcut! Pe dușumelele putrede era întins un băiețandru al cărui trup era însângerat, femeia aceea cu conciul despletit îi ștergea obrazul cu un ștergar de cânepă și plângea. Apoi femeia necunoscută, al cărei chip era aidoma cu al ei, și-a ridicat privirea și s-a uitat la Sofia fără să-i spună nimic. A clătinat numai din cap și și-a căutat mai departe de lucrul ei. „N-am eu vreme să stau la povești cu tine, n-am acuma grija ta! îi spuse cu un glas mustrător. Tu nu vezi – ești proastă ori ce-i cu tine – cât sunt de prinsă cu lucrul?" Sofia s-a uitat mai atentă la tinerelul al cărui chip i-l ștergea femeia cu ștergarul de cânepă, și abia atunci l-a recunoscut. A dat să strige de durere. Din gură nu-i ieși nici un fel de sunet, și în spaima de care a fost cuprinsă s-a trezit.

Din mijlocul încăperii Simion se uita la ea. „Ce ai, mamă, ce-i cu dumneatale? o întrebă el mirat. Așa ai strigat de tare, îi spuse, și cu o mână își scărpina părul creț de pe piept, așa ai răcnit, crede-mă, mamă, că ne-ai speriat! Ai visat urât, ori din care pricină ai strigat așa?" o întrebă el cu ochii umflați de somn. Apoi, numai în cămașă și izmene, ieși până în cerdac. „Ai gemut de câteva ori, gânguri nora din pat, apoi ai țipat, cred că s-a auzit până la celălalt capăt al satului, așa tare ai strigat, mai spuse tânăra

femeie şi-şi apăsă cu amândouă palmele pieptul mare şi alb. Uite, şi acum îmi bate inima, spuse. La început n-am ştiut ce-i, n-am ştiut cine strigă aşa!" „Tare urât l-am visat, spuse Sofia în şoaptă – între timp Simion se întorsese în încăpere şi se urcase în pat lângă nevastă-sa, urât de tot, nici nu pot să vă spun!" „Pe cine, mamă, pe cine anume ai visat?" o întrebă Simion. „Îi curgea sângele pe obraz, povesti în continuare Sofia, şi eu îl ştergeam cu un ştergar de cânepă... Doamne, ce vis am mai putut avea?!... făcu ea mirată. Dau eu să deschid uşa şi, ce să vezi, uşa era încuiată, şi de potrivit nu s-a potrivit nici o cheie, afară de una de lemn..." „Pe cine să vezi?" întrebă din nou Simion neînţelegând o iotă din tot ce-i spunea mama lui. „Urât vis", spuse Sofia, fără să audă întrebarea lui Simion. Apoi se întoarse cu faţa la perete, de parcă n-ar mai fi vrut să-i vadă şi s-ar fi pregătit să adoarmă şi să viseze din nou.

2.

Cel de al doilea vis veni la scurtă vreme după primul.

Nu trecu, prin urmare, nici o săptămână încheiată când iarăşi i se arătă în vis cel mai nevârstnic dintre fiii ei. Noaptea era senină şi liniştită, luna, uriaşă şi rotundă pe cerul înalt şi boltit, făcea să fie lumină afară ca ziua. Cerul era fără stele, străbătut doar de nişte firişoare subţiri de nori, un fel de spumă albă răsfirată pe bolta luminată.

În celălalt pat, Simion, fiul ei mai mare, dormea cu faţa întoarsă la perete; înghesuit, lipit aproape de peretele alb, în timp ce femeia lui, nora Sofiei, cuprinsese cu trupul ei mare şi bălai patul întreg; aruncase pătura de pe ea, cu toate că vremea era destul de răcoroasă – se aflau abia la sfârşitul lui aprilie, când nopţile sunt încă reci, bântuite de vânturi încărcate de umezeală, dormea cu cămaşa ridicată deasupra genunchilor rotunzi şi albi; sânii mari îi ieşiseră din cămaşă şi, în lumina ca de var a lunii, li

se vedeau sfârcurile întunecate; gura umedă îi era întredeschisă, o gură cu buzele groase, umflate de somn.

„Ea a avut mai mult noroc ca mine, își spuse Sofia privindu-și nora cum doarme. La anii ei, când se lumina de ziuă, eu eram sculată de mult, îmbrăcată și spălată pe obraz, tocmai bună să mă apuc de corvoadă. Nu m-am prea putut bucura de somnul cel dulce de dimineață... Mă trezeam, și dacă mă uitam pe fereastră și vedeam că-i lumină afară, săream din pat ca arsă, nu cumva să se scoale soacrele, căci trăiau toate trei pe timpul ăla, înaintea mea și să mă găsească dormind!"

Sofia își privi din nou nora: continua să doarmă cu genunchii ridicați spre gură, strânși unul lângă altul. Privindu-i genunchii albi și rotunzi, gura umedă și roșie, chipul tineresc și rotunjor, Sofia se gândi la propria-i tinerețe. Aproape că nici nu-i venea să creadă că a fost și ea așa, la fel de crudă și neștiutoare, netrecută prin greutățile vieții. Fără invidie își privi însă nora, fără să tânjească în vreun fel după tinerețea ei rumenă. Ce-a fost a trecut, ce-a fost verde s-a uscat: de-acum o femeie bătrână. Primii trei feciori ai ei sunt oameni în toată firea, așezați la casele lor; își luaseră de-acum zborul. Chiar dacă viețuia cu unul dintre ei sub același acoperământ, se rupseseră pentru totdeauna de ea, aparțineau femeilor lor și copiilor cărora le dăduseră viață (primii trei aveau la rândul lor copii mari, ba cel mai mare avea o fată care se apropia de vremea măritișului)... Numai cu cel mai mic lucrurile stăteau puțin altfel, numai cel mic (cu care avusese ea un vis atât de neliniștitor) nu se rupsese de ea, așa cum făcuseră ceilalți trei, făcea încă parte din ea, legat printr-o nevăzută placentă, carne și sânge din carnea și sângele ei.

Un copil nedorit, pe care nu-l mai aștepta nimeni. Îl născuse înainte de a-i veni sorocul să-l nască. Îl crezuse la început mort, fără viață în el, și fusese mirată că trăiește, mirată, nu bucuroasă; cât a fost cu burta la gură a umblat mai mult cu ochii în pământ de rușine. Nu se cădea ca la anii ei să mai rămână grea, anii drăgostelilor trecuseră; femeile o priveau lung, chicotind pe

ascuns, pipăindu-i cu ochii burta din ce în ce mai mare şi mai rotunjoară; iar ea se făcea că nu le vede, se făcea că nu pricepe râsul şi batjocura din privirile lor; suferea însă pe ascuns, ştia ea foarte bine ce se cade şi ce nu se cade, ştia ce stă şi ce nu stă frumos...

Aşa că cel de-al patrulea copil al Sofiei veni pe lume fără să fie dorit la mai bine de zece ani după primii trei. Ca să mai scurteze puţin din ruşinea mamei, se născu la şapte luni, ieşi din burta maică-sii mai repede decât ar fi trebuit s-o facă. Un copil firav şi tare gălbejit, nu mai mare decât o sticlă de bere! Ea, care îi născuse pe primii în cele mai cumplite dureri, nu avu nevoie la cel de-al patrulea de nici un ajutor. Îl aduse pe lume neaşteptat de repede: până a venit moaşa, plodul era lepădat, se odihnea lângă mama lui, înfăşurat în scutecele în care fuseseră înfăşurări şi primii trei. „Cât un mâţ, atâta-i de mic", spusese moaşa rânjind cu gura ei ştirbă, şi cu ochii pe paharul de ţuică. (Urmărea să vadă dacă soacra Sofiei i-l umple ca lumea sau i-l lasă mai mult gol.) „Pune, pune, nu te zgârci", îi spusese moaşa, şi cu o mână – zbârcită, cu degete lungi şi noduroase, degete ce scormoniseră de-a lungul anilor prin măruntaiele multor femei – apăsă pe cealaltă mână, la fel de veştejită şi plină de zbârcituri, cu unghii negre şi murdare; mâna celeilalte femei aplecă încă o dată sticla cu rachiu deasupra paharului, apoi o ridică şi o îndreptă spre fereastră, nerăbdătoare să vadă cât a mai rămas. „Umple-l ca lumea, îi spuse aşadar moaşa, nu fi aşa scumpă, că de bucurat ai de ce te bucura. La bătrâneţe o avea cine să-ţi caute în rând... Numai pe mine m-a bătut Dumnezeu, că n-am pe nime în lumea asta, numai eu sunt necăjita necăjitelor", spusese moaşa; cu o mână continua să ţină paharul întins spre sticla ce, cu încăpăţânare, nu voia să se aplece mai mult, iar cu cealaltă prinse un colţ de catrinţă, îl duse în grabă la ochi şi-şi şterse lacrimile nevăzute, frecându-şi amândoi ochii cu colţul murdar al pânzei; se uită din nou, întristată, la paharul doar pe jumătate umplut şi, fie din această pricină, fie din pricina

soartei nemiloase – pe care, iată, are din nou prilejul s-o privească în față –, lacrimile țâșniră în sfârșit, potop de lacrimi, picurară pe dușumeaua murdară; de data asta le lăsă să cadă, nu le mai șterse cu catrința. „Numai eu știu ce-i în sufletul meu", spuse ea cu o voce lipsită de putere și tremurândă. Durerea și întristarea dispărură însă ca prin farmec din privirile ei lăcrămoase, când văzu cum paharul i se umple după voia inimii ei – de plin ce era, băutura dădea pe de lături, și jos, pe dușumea, părea să se amestece cu lacrimile sărate picurate din ochi. Cu o extraordinară repeziciune și dexteritate – nu se mai vărsă nici o singură picătură – duse paharul la buzele ei groase și lacome, țuguindu-l e de plăcere.

Și nu era chiar greu de văzut că nu era primul pahar golit în dimineața aceea, mai umblase moașa și prin alte părți! Așa era ea, moașa, cu cât golea mai multe pahare cu atât era mai lăcrimoasă, cu atât își aducea mai repede și mai bine aminte de soarta care o vitregise foarte tare: o ființă plăpândă (avea peste o sută de kilograme!), lăsată de izbeliște pe lume.

În felul ăsta se născu cel de-al patrulea copil al Sofiei și fu moșit cu mai multe pahare de țuică – pentru că moașa, după ce goli dintr-o răsuflare cel dintâi pahar, mai ceru unul, și nu se rușină să-l ceară și pe cel de al treilea! „Tu nu mai ajungi acasă, vai și amar de capul tău, îi spuse stăpâna casei. Eu îți mai pun, mie nu-mi pare rău. Din partea mea poate să nici nu fie, mă crezi că nici n-am gustat-o pe cea de anul ăsta, să văd dacă-i bună..." „Ba că mie îmi place, la ce să mint, spusese moașa, și de-acuma limba i se cam împleticea în gură. De-aia a lăsat-o drăguțul de Dumnezeu, să fie beută. Să fie cât de multă, că eu nu mă supăr..."

Și în timp ce moașa golea pahar după pahar – de-acuma cine să le mai țină minte numărul, cine să le mai socotească? – pe fundul sticlei dacă se mai afla un deget sau două de țuică – copilul începuse să plângă. „Uite că a prins glas, strigă moașa rânjind cu gura ei mare și știrbă. Să vă trăiască și să vă bucurați de el", mai spuse, apoi se șterse la gură cu dosul palmei și se pregăti de plecare.

În noaptea ei fără somn – noapte în care avea să-l viseze pe cel de-al patrulea fecior pentru a doua oară – Sofia se lăsă din nou cuprinsă de iubirea ei târzie. Afară, pe măsură ce zorile se apropiau, se lăsa un fel de pâclă lăptoasă; luna, din ce în ce mai ștearsă, mai străvezie, pe cerul fumuriu, abia dacă mai putea fi zărită. Din pat, prin fereastra îngustă, Sofia văzu cum, la vecini, se aprinde lumina la fereastra din mijloc. „N-are somn Cărăbaș, bătrânul, își spuse uitându-se la fereastra luminată. Așa face în fiecare noapte, când de durerea de la picior nu poate ațipi. Se scoală și aprinde lampa, i se pare că timpul trece mai repede cu lumina aprinsă. E putred pe jumătate sărmanul, i-au putrezit amândouă picioarele, și putreziciunea i se urcă, de-acum, tot mai sus; când o ajunge la inimă, gata, s-a sfârșit cu el!" Ea, Sofia, și-l amintește pe bătrânul Cărăbaș cum cânta în strană în dimineața de Paști: dădea răspunsurile, cu vocea lui tunătoare de bas, glasul îi răsuna în toată biserica de se zgâlțâiau ferestrele. Mare și falnic sta el în strană, cu mustățile albe ca neaua răsucite în sus, cu ochii lui albaștri și limpezi, ușor bulbucați, ochi de om tânăr, și nu de moșneag, cu obraji roșii, uitându-se țanțoș la muierile din biserică... Și acum stă în pat și putrezește încetul cu încetul și de durere aprinde lumina: i se pare lui că timpul trece mai repede, cu lumina aprinsă; și așa, cu lampa aprinsă, se uită în grădină și așteaptă să moară... Într-o vreme se stinse lumina la vecini... Cărăbaș, bătrânul, o fi izbutit să adoarmă, sărmanu de el! Anișoara, noră-sa, o fi intrat la el în încăpere, să vadă dacă n-are trebuință de ceva, și-o fi suflat în lampă, căci petrolul e destul de scump și e păcat să ardă lumina fără rost...

...Cu tot mai mare limpezime pot fi zărite lucrurile în lumina albăstrie a dimineții de primăvară. Un val de frig s-a lăsat deasupra pământului. Scânteietor și fără rost parcă, strălucește luceafărul de dimineață deasupra satului adormit. Sofia aude glasul nurorii venind din celălalt pat, o șoaptă grăbită și ușor mânioasă: „Ogoiește-te odată, îi spune ea bărbatului ei. Ai și tu un pic de astâmpăr, că ne-aude mama". „N-are cum ne auzi",

şopteşte la rândul său bărbatul. „Ba ne aude, ştiu eu că ne-aude", îşi mai aude Sofia nora, apoi coboară din nou în somn ca într-o apă adâncă şi tulbure.

Şi în vis iată că se apropie de ea Persida, ţiganca. Şi Persida ţine ceva ascuns sub catrinţă. Merg amândouă pe un drum pustiu şi noroios. Bate vântul şi cade un fel de lapoviţă. „Arată-mi şi mie ce ai acolo ascuns", se roagă Sofia de ea. „Ai şi tu răbdare, îi spune ţiganca, nu fi aşa de grăbită..." Şi din nou se arată casa din celălalt vis. Sofia o recunoaşte după pereţii scorojiţi şi murdari, după uşile deschise vraişte, după ferestrele sparte. Iar ţiganca scoate la vedere de sub catrinţa murdară aceeaşi cheie mare de lemn, ştiută de Sofia din celălalt vis şi i-o întinde, privind-o cu un fel de curiozitate răutăcioasă. „Ia-o, îi spune, că eu tot nu am ce face cu ea! Ţie, în schimb, ţi-o fi de trebuinţă, eu aşa gândesc. Dar ai grijă, învârte-o uşor, nu cumva să se înţepenească şi, tot trăgând de ea, să se rupă. Fii cu mare băgare de seamă când o întorci..." Sofia ia cheia şi o vâră în uşa cea încuiată cu lacătul, o răsuceşte cu mare grijă, învârteşte uşor – cum a sfătuit-o ţiganca, şi cheia alunecă în broască de parcă ar fi unsă.

...Înăuntru era întuneric, ferestrele erau acoperite cu tablă Şi bătute-n cuie. Fiul ei era acolo, în încăperea aceea întunecoasă. Sofia ar fi vrut să-i vadă chipul, era curioasă să afle dacă s-a schimbat ori ba de când umblă singur prin lume. Când a plecat era un copilandru, ori acuma trebuie să fie şi el om în toată firea! Începu, aşadar, să-i vorbească, bucuroasă să-l ştie în preajmă, chiar dacă nu-l poate vedea – şi când îl auzi răspunzându-i cu vocea lui de totdeauna, fu atât de speriată, încât se sprijini de perete, temându-se nu cumva să leşine şi să cadă. „Scumpa şi nepreţuita mea, îl auzi zicând, ce altceva îţi pot eu spune decât să nu te mânii pe mine dacă ţi-am făcut vreun rău, ori dacă ţi-am pricinuit vreo supărare..." „Care supărare, de ce fel de supărare vorbeşti tu acum?" se răsti la el. El însă vorbi în continuare, de parcă nici n-ar fi auzit întreruperea ei, cu o voce plină de dulceaţă şi de căldură: „Să faci bine şi să mă ierţi, aşa cum îţi zic, şi să nu-mi

porți nici un gând rău. Pentru că așa-i bine, o mamă să fie iubitoare cu fiul ei și să-i ierte lui toate greșelile, atât cele de voie, cât și cele fără de voie". Și din nou fii bucuroasă și mândră – așa cum era pe vremea când se afla în preajma ei cu adevărat, nu numai în vis – auzindu-l cât de frumos știe să potrivească vorbele, cum știe glăsui ca din carte...

Între timp ochii i se mai obișnuiră cu întunericul, silueta fiului, subțire și gingașă, așa cum i-o știa dintotdeauna, se distingea de-acuma mult mai bine. Numai chipul, spre marea ei părere de rău, nu putea să i-l vadă. Și cât ar fi vrut ea ca măcar în vis să-l vadă la chip! „Lasă, mamă, îi spuse el, parcă ghicindu-i gândurile, nu fi și dumneata atât de nerăbdătoare, c-o să-ți fie dat să mă mai vezi, nu-ți fie frică, și nu numai așa pe întuneric, ci și când o să fie ziuă albă afară; ai să vezi că o să mă țin de cuvânt... Iar acuma du-te, rogu-te, c-ai stat destul", îi spuse și începu s-o împingă cu amândouă mâinile spre ușă. Ușor o împingea el și cu multă dragoste. „N-am la cine să mă duc, se plânse ea cu lacrimi în ochi, n-am la cine să mă grăbesc..." și vru să se întoarcă, să-l cuprindă cu brațele ei încă puternice, încă în stare să-și apere fiul, să-l ocrotească, numai că el se feri din cale și nu se lăsă îmbrățișat.„Lasă mamă, îi spunea, lasă, și nu te mai frământa și chinui atâta, că se rupe inima în mine când te văd așa? „Aș tot sta, dragul meu, îi mărturisi ca în pragul ușii descuiate cu cheia de lemn, n-aș mai pleca..." și simți deodată cum o lasă iarăși puterile, se sprijini de ușă, se lipi de ea, să nu cadă. „Las' că știu eu cât de gureșă ești, îi spuse el râzând. Când începi a vorbi, nu te mai oprești! Numai că, dragași neprețuita mea mamă, adăugă el, și de data asta vorbea rar și apăsat, iar zâmbetul îi dispăru de pe chip, e bine c-am putut sta de vorbă și atât cât am stat, nici așa nu-i rău..."

Sofia se trezi atât de brusc din visul ei, încât în primul moment nici nu fu pe deplin sigură că se află din nou pe tărâmul lumii adevărate. Prin fereastra deschisă pătrundeau însă razele de aur ale răsăritului și o lumină veselă și sărbătorească umplea încăperea. Apoi, la fel ca în fiecare dimineață, îl auzi pe Petrică

trecând prin dreptul porții, șontăcăind din piciorul lui de lemn. Petrică era paznic de noapte la fabrică și de cum începea să se lumineze afară trecea și el spre locul lui de muncă. Directorul fabricii îi dăduse un costum vechi de haine și, din ce trecea timpul, hainele îi erau tot mai flenduroase: Petrică era însă mândru de „țoalele" lui, și cu sticluța cu lapte cald sub braț mergea vorbind de unul singur, după cum îi era obiceiul, prin dimineața friguroasă. Odată i se întâmplase să spargă sticla cu lapte chiar pe piatra din fața casei lor. Sofiei i se făcuse milă văzându-l cu lacrimi în ochi și-i dăduse o altă sticlă în loc. Acum ascultă pașii șontâcăiți ai omului, îl aude îndepărtându-se. Fericită și speriată în același timp, începe să se gândească la cel de-al doilea vis al ei.

3.

Trei săptămâni trecură și în tot acest timp Sofia nu reuși să-și regăsească liniștea; orice ar fi făcut și oriunde ar fi mers, gândurile i se îndreptau mereu spre băiatul ei mai mic. Se trezea vorbind de una singură, dar în așa fel de parcă s-ar fi aflat lângă ea și-ar fi putut s-o audă ce spune. Și auzind-o ar fi putut trage folos și învățătură din vorbele ei! „Tu bagă sama, îi spunea, așadar, ea, iar privirile îi alunecau pe deasupra lucrurilor din încăpere, oarbe la cele din jur, dar întâlnindu-se într-un spațiu ideal și îndepărtat, abstract și ireal, cu chipul atât de îndrăgit al fiului, și nu fi așa încrezător și buimac cum ești de obicei." „Lasă, mamă, îi răspundea el, râzând și bătându-și joc de îngrijorarea ei, nu mă mai dăscăli atât, de parcă nu mi-ai cunoaște firea, de parcă n-ai ști ce fel de om sunt cu! Și ca s-o sperie, adăuga: Pe o ureche îmi intră și pe cealaltă îmi iese, n-am eu acuma timp să te ascult! Căci dacă te-aș asculta, nici aia n-ar fi bine." „De ce să nu fie bine?! se mira ea. Eu știu că un copil trebuie să asculte de părinți, oare i-au dat viață, căci așa șade frumos! Sunt și din aceia, spunea, și

de furioasă ce era începea să trântească oalele pe foc, știu și din aceia care n-au ascultat de părinți, au făcut ce-au vrut ei, și de ajuns n-au ajuns bine. Vai și amar de capu lor." Și-l ocăra în fel și chip, până băga de seamă că-i singură cuc, și atunci înțelegea că degeaba îl sfădește, tot nu are cum s-o audă, tot nu are cum să țină seama de sfaturile ei. Strecura laptele și punea oalele cu lapte la fiert; sta, o vreme, tăcută pe un scăunel lângă foc, apoi, tot gândindu-se la el, începea să-i vorbească cu un glas mult mai potolit și mai calm: „Tu fă cum vrei, îi spunea, nu te silesc în nici un fel; dacă vrei, mă asculți, dacă nu, nu, poartă-te cum crezi tu că-i mai bine. Ești om în toată firea, nu mai am eu ce și cum să te învăț... De-acuma singur, cu capul tău, trebuie să judeci: asta-i bine să fac, să-ți spui, și asta nu-i bine!" „Lasă, mamă, c-o să fie bine!" spunea el și începea să râdă, cu râsul lui nepăsător, lipsit de grijă, râs de copilandru, de om nevârstnic, râs curat și limpede ca lacrima, râs care avea darul mai mult s-o sperie decât s-o liniștească; numai auzindu-l cum râde își dădea ea seama cât poate fi de necopt la minte și de crud la suflet; și cu toate că îi dădea dreptate, promițându-i că așa va face cum îi spunea ea, neieșind în nici un fel din poveștele ei, știa foarte bine că toate promisiunile lui nu sunt decât vorbe de clacă, cuvinte bune de împrăștiat în vânt; în clipa când le spune, le și uită, nici nu îi stă de fapt mintea la ceea ce îi iese din gură; vorbește mai mult ca să nu tacă, în timp ce gândurile îi sunt cine știe unde. „Taci, striga atunci, nu mai da atâta din gură, că m-ai amețit la cap! Nu-s eu proasta aia, să stau să te ascult și pe deasupra să te și cred!"

Și iarăși începea să-l sfătuiască; nu se mai răstea însă, de parcă ar fi vrut să nu-l supere. Îi spunea doar de cine să se ferească și ale cui vorbe să nu le asculte. Apoi ea începea să plângă înfundat, pe tăcute, să n-o audă nimeni. Dragostea pentru fiul ei era ca o povară grea, ca o cruce pe care abia o mai putea duce. Se așternea liniștea, aștepta să-i audă din nou glasul, dar el tăcea, și tăcerea asta a lui era parcă plină de învinovățiri grele și nespuse. Începea să aibă remușcări: într-adevăr, prea mult l-a dăscălit, avea de ce

să fie mânios! „Dacă sunt așa de îngrijorată, îi spunea, cerându-și iertare, e pentru că am avut un vis tare urât. Se făcea..." și se apuca să-i povestească visul, pe primul sau pe-al doilea, și după ce termina de povestit rămânea pe gânduri cu coatele sprijinite de genunchi, cu capul în palme. „Și uite, de atunci, de când te-am visat, n-am pace și liniște, adăuga după un timp, tot la tine mă gândesc, nu cumva să ți se întâmple vreun rău, acolo, printre străini, că atunci, iacă, ne-a bătut Dumnezeu." „Știi, mamă, îi spunea el cu râsul lui de copilandru pe care de câte ori îl auzea simțea o împunsătură în inimă, de parcă un fel de amenințare îndepărtată, un fâlfâit înfricoșător de aripă s-ar fi făcut auzit, tare îi frumoasă lumea și tare mi-ar place mie să mă pot bucura de ea... Numai că degeaba-i frumoasă, adăuga el după un timp cu tristețe în glas, dacă eu o vreau și ea nu mă vrea, dacă eu o iubesc și ea nu mă iubește! Degeaba îi mândră, dacă mie tot nu mi-i de nici un folos..." „Cine nu te vrea? întreba ea din ce în ce mai mânioasă. Vorbești așa, de parcă ai fi un om prost, și nu unul cu minte, cum te știu. Mai bine ai tăcea, dragul meu, decât să spui vorbe ca astea pe care le-ai spus!" „Degeaba cauți acuma să te minți și să te amăgești, îi spunea el cu tristețe în glas, știi și tu că-i chiar așa cum spun eu și nu altfel. Și de plâns cui vrei să mă plâng dacă nu ție, care ești mama mea cea care m-ai născut și m-ai crescut?! Că-i tare greu, mamă, așa să știi, nu-i defel ușor să fii ca mine: străin în tot locul și neîmpăcat cu lumea! Căci om mai singur și mai fără noroc nu cred să fie altul, oricât ai căuta și oricât ai umbla"... Și dacă îl auzea vorbind așa, se întrista în adâncul sufletului ei. Se pierdea toată și nu mai știa ce să-i spună... Căci ea dorea fericirea copiilor, și mai ales a acestui fiu mai mic, cel mai drag dintre toți. Încerca să-l îndrume, cu multă înțelepciune; nu degeaba trăise până acum, învățase și ea câte ceva. Îl povățuia vorbind de una singură și arareori își da seama că toate vorbele astea, ale ei, sunt fără rost, apă de ploaie. Tot n-au cum să ajungă până la el...

*

Când o femeie are un bărbat în preajmă, greutatea se împarte pe din două şi povara e mai uşor de purtat. Când o femeie e singură, în schimb, pe umerii ei apasă tot greumântul. Şi ce-i mai rămâne alta decât să îndure şi să tacă! Poţi să te plângi copiilor, care şi ei sunt de-acum oameni în toată firea, numai că mult mai înţelept e să păstrezi totul zăvorât bine în inima ta; mult mai bine e să-ţi pui lacăt la gură, să taci mâlc! Căci lor, dacă le spui, tot degeaba! Ajutor la ei n-ai să găseşti! Se fac numai că te ascultă, şi cu gândul sunt în altă parte, la ale lor! Mai ales că nici nu-l prea preţuiau, nu-l aveau la inimă pe fratele lor mai mic. De câte ori îl vedeau se întunecau la faţă, se uitau strâmb la el şi dintr-o parte, cum te-ai uita la un străin, nu la unul care e din acelaşi sânge cu tine! Când da să spună o vorbă, ridicau palma să-i astupe gura. „Tu eşti crud şi neînvăţat, nu te amesteca", se răsteau la el, certându-l din te miri ce.

Sofia înţelegea cât de mult suferă el ştiindu-se neiubit de fraţii mai mari. Se ascundea în podul grajdului şi acolo plângea având grijă să nu-l vadă nimeni. Îl aflase în ascunzătoarea lui strâns covrig, tremurând, cu faţa scăldată în lacrimi. „Eu pe nimeni nu am, mamă, pe lumea asta, îi spunea printre sughiţuri. Pe mine m-a bătut Dumnezeu! Dacă nici fraţii care sunt din acelaşi sânge cu mine, născuţi din aceeaşi mamă, nu mă iubesc, atunci cine să mă iubească?!" Încercase să-l liniştească, fără să izbutească însă; nu se lăsa în ruptul capului potolit.

Aşa, într-un an, de Sfântă Mărie mică, fraţii mai mari i-au promis celui mai mic – împlinea de-acuma unsprezece ani – că-l iau cu ei să vadă cum sunt petrecerile prin alte sate. Dar când au fost gata de plecare au început dintr-o dată să dea dos de el şi să strâmbe din nas: ce caută mucea ăsta cu noi, ziceau, nici n-a ieşit de pe băncile şcolii şi vrea să se ţină una cu cei mari... Din bucuros ce-a fost, îşi amintea Sofia, deodată s-a întunecat la

chip şi oricât a încercat ea să-l împace n-a izbutit. „Sta în mijlocul ogrăzii – povestea Sofia – cu pălăria nouă în cap, îmbrăcat cu hainele de sărbătoare, albe cum îi spuma, cu privirile în jos. Cu un picior scobea pământul de parcă cine ştie ce comoară ar fi căutat... «Zii şi tu ceva, i-am şoptit, roagă-te de ei să te ieie, că dacă nu scoţi nici o vorbă, ei pleacă fără tine şi după aceea o să-ţi pară rău.» «Poate să se roage cât s-o ruga, au sărit ăi mari cu gura dacă m-au auzit cum îl îndemn să facă, de luat nici nu ne gândim să-l luăm cu noi. Să mai crească, să-şi şteargă mai întâi mucii de la nas, şi după aceea om mai vedea, om mai sta de vorbă, dar nu acuma», se dădeau ei mari şi erau atât de nesuferiţi umflându-se aşa în pene că nici nu aveam ochi să-i văd! Ăla micu tot cu ochii în jos, scormonea pământul cu piciorul de parcă alta n-ar fi avut în cap decât cum să găsească comoara aceea ascunsă în pământ. Nici vorbă să-i roage ori să încerce să-i înduplece! Să zică măcar o dată: «Faceţi bine şi mă luaţi şi pe mine cu voi, nu vă ţineţi aşa mari. Vă sunt şi eu frate bun, nu vă sunt un străin. Şi-o să vedeţi că nu vă fac de ruşine. Pe unde ne-om duce şi om umbla, o să vă miraţi cât de frumos mă ştiu purta! Şi de ascultător am să fiu ascultător, n-o să vă ies din vorbă nici atâta, numai să mă luaţi.» Aşa ar fi trebuit să vorbească, încercând să-i înduplece, îşi spunea Sofia, şi cine ştie dacă până la urmă nu s-ar fi lăsat înduplecaţi. Numai că de la el nu puteai scoate o vorbă, parcă ar fi fost mut, ca şi când şi-ar fi scos din minte toate vorbele oamenilor. Şi fraţii lui mai mari atât au şi aşteptat, au plecat fără să le pese dacă e supărat ori nu, s-au grăbit să ajungă cât mai repede la Sinteşti, nu cumva să înceapă petrecerea şi ei să nu fie de faţă! Nici nu s-au uitat la el când au plecat. «Noi ne ducem, mi-au spus. S-a mai răcorit vremea, nu mai pripeşte soarele chiar aşa de tare. E cum e mai frumos!» «Pară-vă şi vouă rău de fratele vostru, le-am zis. Nu vedeţi cât suferă văzându-vă cum daţi dos de el», dar ei s-au făcut că nici nu aud, s-au îndepărtat şi mergeau toţi trei pe uliţa mare a satului, ţinându-se de după cap şi chiuind de mama focului, anume, aşa gândesc, ca să-i facă celui rămas acasă în ciudă...

Au lăsat uşa la drum larg deschisă şi l-am îndemnat să alerge după ei, căci n-or avea inima aia să-l întoarcă înapoi. Părea că nici nu ascultă şi nici nu aude ce spun, şi atunci l-am împins cu o mână, dar el nici nu s-a clintit din loc. Ţin minte că m-am supărat, dintr-o dată, când l-am văzut aşa de pierit. «Tu nu auzi ce-ţi spun, i-am zis şi l-am împins iarăşi uşor» numai că degeaba l-am împins, el nici nu s-a clintit, du-te» că după aceea o să te doară sufletul că nu te-ai dus! Fugi repede şi ajunge-i din urmă!"

Şi atunci şi-a ridicat privirea şi s-a uitat drept în ochii mei şi îi erau ochii parcă mai deschişi la culoare decât îi are de obicei, deschişi la culoare şi plini de un fel de mirare; nu pricepea el, îi era tare greu să priceapă, cum de pot fi ei atât de fără suflet; erau fraţii lui din aceeaşi mamă şi acelaşi tată făcuţi, şi se purtau cu el cum te porţi cu un străin. Nu-l iubeau, şi el ştia asta. Şi cât era de tânăr şi de nepriceput întru ale lumii, înţelegea cât de greu e să nu fii iubit de proprii tăi fraţi, înţelegea, şi în acelaşi timp se mira foarte tare că aşa ceva poate să se întâmple! «Nu mă duc», a spus încet, şi iar şi-a lăsat privirile în jos şi a început să scormonească pământul cu piciorul. După aceea a fugit, s-a ascuns cine ştie unde, după vreo claie de fân, ori după nucii din capătul grădinii, şi nici la vremea prânzului nu s-a arătat, degeaba l-am căutat peste tot; numai spre seară, când am urcat în podul grajdului, l-am găsit acolo cu faţa scăldată în lacrimi şi aşa de alb la faţă, de parcă ar fi fost mai mult mort decât viu..."

Nu-i fu uşor să se împace cu gândul că numai ea îl iubeşte. Şi multă vreme după aceea descoperirea asta o chinui şi o făcu să sufere...

*

„Nuntă, mă!" răcnea Simion cât putea el de tare, în timp ce nevasta, învârtindu-se ca un titirez în jurul lui, încerca zadarnic să-l potolească. „Taci, muiere, şi nu mă mai otrăvi", îi răspundea el suflându-i în ureche; se sprijini cu o mână de umărul ei, să nu cadă, şi, ca să-i arate că nu-i pasă de sfaturile ei înţelepte, urlă încă o dată din toţi bojocii: „Nuntă, mă!"

De la fereastră, Sofia putea să-i vadă cum se învârteau prin curte, unul în jurul celuilalt. Bănui că nici noră-sa nu era chiar trează de tot.

„Vai şi amar de capul tău, îi spunea noră-sa cu o voce ascuţită şi certăreaţă, bărbatului. Nu se mai poate omul înţelege cu tine, zău aşa! Degeaba te-am tot tras de mânecă să plecăm, tu nu şi nu, că nu şade frumos să fim primii! Că doar un văruţ ai şi o dată se însoară! Un pahar, şi plecăm, aşa m-ai tot dus cu vorba, şi eu, proasta de mine, te-am crezut! Paharul ăla s-au făcut tare multe, cine a mai stat să le numere câte au fost?! sporovăia ea, tot învârtindu-se în jurul bărbatului, sprijinindu-l să nu cadă, gata, când se lăsa prea tare în braţele ei, să se răstoarne de asemenea. El n-o băga în seamă, continua să strige, hotărât să scoale întreg satul, să-l facă să ia parte la bucuria lui: „Nuntă, mă!"

Cu capul plecat, de parcă s-ar fi ruşinat deodată de propria lui purtare, îşi lăsă femeia în mijlocul ogrăzii şi se îndreptă cu paşi cam nesiguri, în ciuda dorinţei lui de a fi cât mai hotărâţi, spre scările ceardacului. Se sprijini cu o mână de unul din stâlpi, îşi recâştigă echilibrul şi, umflându-şi pieptul, se pregăti să strige din nou; se răzgândi însă şi făcu un semn de lehamite. Încercă să urce scările – cele trei sau patru trepte câte erau –, dar se opri, de teamă să nu cadă, cam la jumătatea drumului, şi atunci nevastă-sa se apropie repede de el, îşi vârî ascultătoare capul sub braţul său întins anume ca să ceară ajutor, făcându-l în felul acesta să-şi recâştige echilibrul. El o cuprinse cu amândouă braţele, trăgând-o drăgăstos la pieptul lui şi începu să-i umble cu o mână prin păr, mângâind-o cu stângăcie. Atât de tare o strânse, încât ea îşi pierdu răsuflarea. Apoi îşi aduse aminte de bucuria aceea care era în el şi care musai trebuia să iasă afară, să o ştie toată lumea, s-o afle întreg satul, aşa că o lăsă din braţe – din pricina strânsorii ea îşi simţi trupul vlăguit şi în acelaşi timp pătruns de o oboseală dulce – şi se întoarse cu faţa spre ogradă, gata să strige din nou: „Nuntă, mă!!! ... Numai că femeia izbuti să-i astupe gura cu mâna, şi strigătul, pornit cu toată tăria, se întrerupse la jumătate.

„Urât te porți cu mine, muiere, tare urât, o certă el și se propti pentru mai multă siguranță de stâlpul pridvorului. Pricinașă cum n-am mai văzut! N-am dreptul să mă bucur, așa crezi tu?! Nu-mi dai voie, adică?! Nu mă lași! Îți place să mă comăndăruiești, văd că asta-i plăcerea ta a mai mare! Numai că nu ți-ai găsit omul căruia să-i poruncești, așa să știi! Nu-s eu ăla, degeaba!... Uite că strig! Na! Numai așa ca să-ți fac în ciudă. Să văd ce-o să zici acuma?!"... Și strigătul, încărcat de bucuria sărbătorii, izbucni din nou și cu toată puterea: „Nuntă, măăă!!...". „Bine, spuse femeia, faci cum crezi că-i bine, nu mă mai amestec. Mâine dacă o să-ți povestesc ce-ai făcut, o să te minunezi de prostia ce-o fost în capul tău... M-a apucat somnul, mă duc să mă culc."

După plecarea ei, Simion se așeză pe prispă și-și prinse iarăși capul în mâini. Îi pieri deodată parcă tot cheful, vorbele femeii fuseseră ca o găleată de apă rece turnată drept în moalele capului. Rămase un timp nemișcat, uitându-se încruntat în pământ și scuipând din când în când cu năduf. „Muierea-i tot muiere, mormăi el. Să văd eu omul acela care să-i poată umbla în rând după cum vrea ea!" Apoi deodată își aminti de ceva anume, se înveseli iarăși, făcu un semn cu mâna dreaptă de parcă ar fi vrut să alunge cu ea toate gândurile întristătoare. „Vremea îi acuma să ne înveselim, nu să ne întristăm!" hotărî el, și cu vocea din ce în ce mai răgușită începu să cânte. „M-aș duce și eu la nuntă – cânta cuprins de o bucurie neașteptată – Dar mi-i nevasta urâtă. Mă uitai la finii mei..." Se ridică de pe prispă și se apucă să joace de unul singur, duduiau podelele ceardacului sub pașii săi săltăreți, apoi tăcu brusc, se opri și din țopăit și, împleticindu-se ușor, se îndreptă spre ușa în spatele căreia îi dispăruse nevasta, o deschise larg și din pragul ei se porni s-o laude, uitându-se la ea cu niște ochi umezi și drăgăstoși: „Nevastă ca mine nu are nimeni mai ștințără, spunea el, legănându-se când pe un picior, când pe celălalt. Când m-am însurat, am știut eu ce mi-am luat, n-o schimb și n-o dau nici pe o ladă de galbeni..." Femeia îl privi mânioasă, arătându-se total nereceptivă la vorbele

lui. Se dezbrăca, așezându-și hainele cu grijă pe scaunul de lângă pat. Se întoarse cu spatele, bodogănind supărată. „Dacă a băut un pahar mai mult, parcă i-a furat Dumnezeu mințile", îi spuse ea soacrei, apoi, lipăind în picioarele goale, se îndreptă spre patul înalt. Cuprins de sfârșeală, Simion se prăbuși pe un scaun. „N-am putut să mă bucur la nunta lui văruțu meu, tot așa mi-a făcut, i se plânse maică-sii. I-a umblat gura ca o meliță, nu i-a stat o clipită..." „Las' că nu ți-a făcut nimica, îi spuse Sofia lui Simion. N-au toți norocul ăla să aibă o nevastă ca a ta, fii mulțumit și nu te plânge ca un prost. Zii mai bine mulțam. Tu, dragul meu, ești un dezmierdat, asta ești!" spuse ea, apoi se întoarse cu fața la perete, pregătindu-se să adoarmă din nou. Măcar un ceas voia să mai lenevească în pat, acum când nu mai erau soacrele – cele trei – care s-o certe...

Simion se potoli pe neașteptate. I se închideau ochii de somn. În pat, însă, femeia se lipi drăgostoasă de el și oboseala ce-l cuprinsese, amorțindu-i trupul și gândurile, se risipi dintr-o dată; cu mare greutate femeia reuși să-l potolească, șoptindu-i la ureche vorbe liniștitoare, spunându-i adică de ce nu se poate acuma ceea ce vrea el. Simion nu înțelegea prea bine ce-i spune, dar vorbele ei șoptite îi gâdilară plăcut urechea și la zumzetul lor dulce căzu într-un somn greu, ca de plumb.

Sofia nu avu parte de o odihnă liniștită – ce-i mai dulce decât somnul de dimineață! –, dimpotrivă, somnul îi fii bântuit de vise încurcate și tulburi, cărora la început nu fu în stare să le dea de capăt; se zvârcoli în așternut, încercă să strige după ajutor – niște oameni străini se țineau după ca s-o ajungă, și ea alerga, nu voia să se lase prinsă; se aflau parcă în pădurea de la Turcoane și bătea un vânt înghețat și aspru, se scuturau crengile copacilor de ploaie și de lapoviță. Se împiedica în niște crengi uscate și se ridica iară, străinii aceia veneau din urmă, și după aceea se făcea că nu se mai află în pădure, se făcea de-acuma că-i fată nevârstnică și se întoarce de la școală cu străicuța plină cu cărți. „Grăbește-te, nu întârzia, îi spunea domnul director în vis, drept acasă să te duci,

că te-așteaptă mumă-ta să te trimeată cu mâncare la lucrători." Și ea se grăbește, se grăbește, nu cumva să întârzie și să rămână oamenii pe țarină nemâncați din vina ei...

Dar și visul ăsta se sfârși; mai fură și altele, vise amestecate și întrerupte înainte de-a prinde vreun înțeles. Apoi apele visului se limpeziră, Sofia încetă să se mai zbată și să se mai frământe prin somn. Și abia atunci îl visă, a treia oară, pe fiul ei mai mic.

II

1.

Portăreasa se afla deja la datorie, în cămăruța ei din fața intrării, de sub scară. Avu loc obișnuitul schimb de saluturi și, ca de obicei, femeia prelungi vocalele finale ale cuvintelor, cântându-l ușor, după obiceiul parizienilor, ceea ce îi provocase lui Marcu, în primele săptămâni ale ședерii sale la Paris, multă bătaie de cap: nu reușea să priceapă aproape nimic din sporovăiala lor repezită, apoi se obișnuise, începuse chiar să-i placă acest fel de a vorbi. Cu cât oamenii erau mai puțin instruiți, observase el, cu atât conversația era mai „muzicală", cuvintele mai vârâte unele în altele, revenindu-i, celui ce ascultă, sarcina de a le despărți; dar cum Marcu era aproape de un an la Paris, avusese suficient timp să se obișnuiască atât cu modul acesta de a rosti vorbele, cât, mai ales, cu politețea parizienilor, cam înghețată, care, de asemenea, în primele zile, îi displăcuse profund.

Așadar Marcu părăsi imobilul – la ultimul etaj al căruia se afla cămăruța închiriată de el, chiar sub acoperiș –, o cămăruță în care stăruia în permanență un înecăcios miros de gudron, de lemn putred și de igrasie (avusese timp să se obișnuiască și cu mirosul de-a lungul chinuitoarelor sale insomnii, în nopțile când

afară ploua, iar răpăitul ploii, sacadat, sau monoton se auzea pe acoperiș...), și cum locuia chiar lângă Sacre-Coeur, aruncă o privire grăbită spre impunătoarea construcție, atât de greoaie și lipsită de gust, dominând, de la înălțimea unde se afla, Parisul. Zăbovi chiar câteva clipe pe terasa din fața catedralei, ca să privească orașul. Ca un nou Rastignac, am putea spune, dacă n-am ști cât de străine erau gândurile tânărului nostru de faimoasele vorbe ale ambițiosului erou al lui Balzac... Nici pomeneală să-l încerce o asemenea orgolioasă dorință! Atunci ce căuta la Paris, dacă nu era stăpânit de ambiția de a-l cuceri? La o asemenea întrebare am putea, desigur, răspunde, dar preferăm să nu dezvăluim chiar de la început gândurile eroului nostru.

Dimineața era senină. O pâclă ușoară plutea deasupra orașului. Putea fi zărită Sena, unduind ca un șarpe uriaș, prin ceața lăptoasă și albăstruie; impunătoare și solemnă se contura catedrala Notre-Dame, învăluită de asemenea în fâșii fumurii de ceață; undeva, în imediata vecinătate a gării Montparnasse, se ridica, sfidând parcă perfecțiunea orașului atât de armonios construit, uriașul bloc din beton și granit.

În timp ce cobora, grupuri de turiști treceau pe lângă el, grăbindu-se spre Sacre-Coeur, spre pitorescul Montmartre, despre care citiseră și auziseră fel de fel de lucruri; acum, în sfârșit, aveau prilejul să-l vadă. Câțiva japonezi, în costume de culoare închisă, priveau cu gravitate catedrala ce se ridica în fața lor, sus, pe colină, atenți s-o prindă, din toate unghiurile și de la toate distanțele, încât nici un detaliu să nu le rămână necunoscut. Urcau spre Sacre-Coeur – își începeau ziua turistică de dimineață în mod temeinic, mânuind complicate aparte de fotografiat, cu nasul vârât în ghidurile lor voluminoase. Niște copii blonzi, însoțiți de o învățătoare severă la rândul lor colina. Vorbeau nemțește între ei se strigau unul pe celălalt cu voci subțirele și armonioase, iar învățătoarea le dădea tot felul de explicații în engleză, o engleză de manual compromisă de un ușor accent străin.

Luă metroul îndreptându-se spre Cartierul Latin. Lângă el un bărbat chel citea cu nesaț un articol dintr-o revistă ilustrată. Marcu își aruncă privirea asupra titlului scris cu litere de-o șchioapă: „Viața sexuală la plante". Cum subiectul nu-l interesa, își mută privirea spre geamul orb al vagonului. Va fi o zi ca și celelalte, își spuse: va hoinari un timp fără un scop precis prin librăriile de pe bulevardul Saint-Michel, se va urca până la ultimul etaj la Gilbert Jeune, zăbovind ore întregi în fața rafturilor cu cărți cu preț redus. Va descoperi iarăși o carte interesantă, ezitând dacă s-o cumpere sau nu; își va face rapid socoteala banilor din buzunar, sperând c-o să-i rămână pentru o cafea la Deux-Magots, pe terasă... Își va alege o poziție cât mai comodă, sprijinindu-se, cu un umăr sau cu spatele, de raftul tixit de volume plăcut mirositoare; se va cufunda în lectura cărții luată din raft cu gândul de-a o răsfoi, plăcându-i în același timp ușoara forfotă, zumzetul permanent al librăriei, conversația cu voce scăzută a celor din jur, un zgomot de fond ideal pentru lectură... Poate citi liniștit, nimeni n-o să se uite urât la el. Vânzătorii se obișnuiseră cu astfel de cititori. Vreun tânăr își va face loc spre coșurile încărcate cu cărți ieftine din spatele lui, cerându-și scuze cu vocea șoptită, un „iertați-mă, domnule" abia auzit. Marcu va ridica privirea de pe filele volumului, o privire absentă, aflându-se încă în lumea cărților – din care pricină pare chiar ușor mioapă –, bolborosind la rândul său două-trei cuvinte de scuză, fără să-l vadă, de fapt, pe cel căruia i se adresează, privind undeva pe deasupra capului acestuia; își va relua lectura – după această scurtă și deconectantă întrerupere. În acest fel se scurgeau diminețile lui Marcu, și dimineața care îl aștepta nu va fi, probabil, cu nimic deosebită de celelalte.

Marcu îl zări pe tânărul spaniol; acesta își câștiga existența cântând prin cafenelele de pe Bul' Mich' ori de pe Saint-Germain-des-Pres. Sta chiar în fața lui, pe genunchi cu o micuță cutie neagră; își ținea flautul în ea. Marcu îl antipatiza. Îl enerva nu numai privirea lui apoasă sau insistența cu care își revendica

bănuții – stând cu șăpcuța de catifea neagră întinsă spre cel solicitat până când acesta se îndura să-i arunce ceva în ea nu acestea erau principalele motive ale lipsei sale de simpatic fața de un tânăr cam de aceeași vârstă cu el, venit la Paris cine știe din care colț mai mult sau mai puțin îndepărtat al pământului să-și încerce norocul. Similitudinea de destin, ca să spunem așa, ar fi trebuit, din contră, să-i apropie. Îi displăcea tânărul, întâi de toate pentru că nu știa să cânte la flaut. Cânta atât de fals, încât Marcu, care avea o bună ureche muzicală, suferea teribil. Sunetele chinuite ale instrumentului îi zgâriau auzul. Într-una din zile tânărul flautist se oprise să cânte lângă masa a două portugheze. Scena se petrecea la Cafe Apollinaire. Cea mai în etate dintre ele – diferența de vârstă nu era atât de mare încât să fie mamă și fiică, mai curând două prietene: tânăra nu părea să aibă mult peste douăzeci și cinci de ani, iar cealaltă se apropia de frumoasa vârstă de patruzeci – cea mai în etate, deci, de îndată ce tânărul își termină cântecul, i se adresă cu o voce răgușită, complimentându-l pentru modul în care cântase. Tânărul îi mulțumi pentru „amabilele cuvinte", fără să pară însă a le lua în serios. Doamna vru să-i afle atunci țara de baștină și tânărul îi mărturisi că era spaniol. Marcu avu impresia că minte. Semăna mai curând a grec sau a sârb, își spuse, privindu-i fața prelungă și măslinie. Avea nasul mare și buzele groase, iar ochii îi erau injectați de oboseală și de nesomn. Continuară să vorbească într-o franceză cam nesigură, cu toate că spaniola ar fi fost poate mai potrivită, atât pentru cele două doamne din Portugalia, cât și pentru el. „Doamna e poetă, interveni în discuție cea mai tânără. Trăiește de mult timp în Franța. Aproape de o viață... Spania n-a văzut-o niciodată, adăugă ea visătoare. Acum, după moartea lui Franco... La iarnă, sau cine știe, amânăm până vara viitoare, nu-i așa, nu-i așa, Candida?" „Poetă?" întrebă tânărul flautist căutând să se arate impresionat. „Da, spuse tânăra, a publicat un volum la *Flammarion*, chiar în vara asta." „Trebuie să văd neapărat Spania", spuse, în sfârșit, doamna mai în vârstă, întrerupând-o, și-și ridică

amândouă brațele ca să-și aranjeze părul. „Neapărat, neapărat", o aprobă tânărul, apoi se așeză la masă lângă ele, fără să fie invitat. „Muzician", le informă el arătând spre flaut ca spre un simbol al profesiei sale. „Da, da", adăugă cu toată convingerea dând de mai multe ori din cap. „Poetă, spuse silabisind cuvintele ca să fie mai bine înțeles, iar eu sunt compozitor" – și se bătu de mai multe ori cu flautul în piept, vrând să sublinieze apropierea dintre cele două profesii. Începu să vorbească în spaniolește. Vorbea foarte repede și cuvântul poesia revenea mereu în frazele lui încâlcite. Doamnele dădeau din cap aprobându-l cu toată convingerea. Apoi tânărul se ridică de la masă – doamna mai în vârstă îi întinse o mână plină de brățări –, și după ce-și luă rămas bun de la ele, se îndreptă spre cafeneaua „Deux Magots", ca să-i delecteze și pe cei de-acolo cu sunetele în falset ale flautului său.

Acum erau în metrou și se uitau unul la celălalt. Spaniolul nu-l recunoscuse. Surprinse însă privirea lui Marcu, încărcată de resentimente, și se uită la el mirat. „Ce-ai cu mine? Cine ești, nu te-am văzut în viața mea!" citi în ochii flautistului. Lui Marcu i se făcu în sfârșit rușine. Era întru totul nejustificată ostilitatea asta a lui. Era vorba doar de un necunoscut cu care nu schimbase în viața lui un singur cuvânt. În singurătatea în care trăia de aproape un an de zile – la Paris, Marcu nu cunoștea multă lume, era tot timpul singur –, trebuia căutată cheia modului său straniu de a se purta. Ajunsese să aibă cu inși necunoscuți – aceștia nici măcar nu-i bănuiau existența! – conversații dintre cele mai bizare; tot felul de discuții imaginare – îndelungate și întortocheate – (uneori se transformau în adevărate certuri) cu persoane întâlnite întâmplător pe stradă, și ele umpleau cu zarva lor închipuită existența singuratică a eroului nostru: un vecin de masă de la Cafe Apollinaire, o tânără vânzătoare de la Gilbert Jeune, un bătrân domn ce trecea grăbit peste podul Alexandru erau partenerii lui de conversație. Și Marcu îi ura sau îi iubea, interpretându-l e, după bunul său plac, cele mai insignifiante gesturi sau cuvinte. Erau suficiente frânturi de fraze, surprinse în

mers, pentru ca „discuția" să înceapă. Și dacă în cazul spaniolului exista un motiv oarecum concret să-l antipatizeze, mobilurile iubirilor și antipatiilor lui erau, de cele mai multe ori, inventate.

Coborî din metrou la Flotei de Viile, dar în loc să se îndrepte spre librăriile de pe bulevardul Saint-Michel, Marcu o luă de-a lungul cheiului, îndreptându-se spre Luvru.

Puternic scoasă în relief de reflectoarele care o luminau din toate părțile, dar și de lumina lunii – o lună mare, rotundă de sfârșit de august – Sacre-Coeur semăna cu o uriașă fantomă albă. Turlele sale rotunde se ridicau pe un cer verde și sticlos ca de sticlă. Perechi grăbite de îndrăgostiți luaseră cu asalt spațiile verzi din fața catedralei, culcați în iarba înaltă, fără să le pese de turiștii gălăgioși care le treceau prin preajmă, urcând sau coborând faimoasa „colină". Nu erau, de fapt, își spusese Marcu trecând, de asemenea, pe lângă perechile înlănțuite în iarbă, decât niște turiști și ei, mult mai îndrăzneți, e adevărat, mai lipsiți de prejudecăți, convinși că la Paris orice poate deveni posibil: chiar să faci dragoste, având ca decor undeva, în fundal, faimoasa catedrală de pe colină.

Marcu îi promisese portăresei – căreia nu-i fusese greu să afle că e pictor, îl văzuse doar de atâtea ori cu cutia cu vopsele și tot felul de pânze și canoane sub braț – un tablou cu subiect religios; voia să și-l pună la cap, deasupra patului. „Voi, pictorii de astăzi – îi spusese –, nu mai pictați așa ceva, știu, dar pentru mine, dragă domnule, poale faci totuși o excepție..." Când Marcu o întrebă cam ce anume ar vrea să-i picteze, portăreasa optă pentru Răstignirea lui Iisus. „Să mă facă să plâng, atât de tare să mă impresioneze...", spusese ea. Era grasă, sentimentală, catolică convinsă, și suferea, probabil, de astm, pentru că respira greu. „Și să nu uiți să mi-o faci – îi atrăsese atenția în timp ce urca, gâfâind scările în urma lui – și pe fecioara Maria. Numai pe ea singură, n-are rost să te mai încurci și cu apostolii... Și s-o pictezi în așa fel, îi ceruse ea, încât să i se vadă, chipul cât mai bine. Să se vadă cum suferă

după fiul ei iubit", adăugase cu lacrimi în ochi şi zăngănindu-şi legătura cu chei... Ascultând-o, Marcu avu o idee năstruşnică. Renunţă, însă la ea de îndată, convins c-ar scandaliza-o teribil pe sărmana femeie. Ea îşi dorea un tablou cuminte, de buna scamă. S-o picteze pe Maria cu burta la gura, asistând, înlăcrimată, la moartea celui răstignit, a propriului ei fiu, iată ce-i trecuse prin minte lui Marcu. Sau, de ce nu, cu pruncul în braţe?!... Luă totuşi destul de în serios „comanda": începu să colinde muzeele, atenţia fiindu-i reţinută mai ales de pânzele ce reprezentau Răstignirea lui Iisus. În minte îi revenea mereu o „Răstignire" a lui Bosch văzută de el vara trecută la Bruxelles. Bosch reuşise să introducă în scena Răstignirii un element lugubru şi grotesc. Cu toata evlavia cu care îngenunchease în preajma celui ucis, micul apostol arăta cam ridicol, cu nasul lui lung şi cu pantalonii vărgaţi! Nu, nu are însă de gând, îşi spusese Marcu cu o urmă de zâmbet pe chip, s-o sperie pe portăreasă: îi va face o Răstignire după tot tipicul, cuminţică şi cum scrie la carte, copiind de ici şi de colo, fără să adauge nimic, ferindu-se de orice interpretare prea personală, de orice detaliu scandalos! Va face ceva care să-i umezească puţin ochişorii sărmanei femei astmatice!...

Nu-i venea să urce în cămăruţa lui şi să se culce, prea frumoasă era noaptea şi prea mare veselia din jur: erau tinerii unguri îngânând pe scările catedralei melodii de-ale lor, din pusta, aspre şi de un sălbatec orgoliu; apoi mexicanii, cu poncho-urile viu colorate, cu pălării uriaşe, cântând din chitară şi dintr-un fel de fluiere lungi, semănând cu cele ale ciobanilor din Transilvania. („Mândru ciobănel, tras ca prin inel", îşi aminti Marcu versurile baladei, în timp ce asculta melodiile vesele şi săltăreţe ale tinerilor cu pletele lungi şi unsuroase, cu feţele măslinii, cu ochii negri şi languroşi, de-o imensă melancolie...)

Mai erau, apoi, cei doi negri, cu bluginşi vechi şi flenduroşi, cu torsul gol lucind de sudoare, prinşi în ritmul unui dans nebunesc, dans ce părea a nu se mai sfârşi niciodată. Îşi aruncaseră

cămășile de pe ei, se înfierbântaseră tare de tot, înconjurați de sticle de bere Tuborg. Cu ajutorul acestora construiseră un fel de ring de jur-împrejur, în așa fel încât ceilalți – mulțimea de gură-cască – să rămână la o oarecare distanță. Cântau cu voci din ce în ce mai răgușite, acompaniindu-se la niște banjouri minuscule care arătau teribil de caraghioase în mâinile lor mari. Și în timp ce dansau păreau cuprinși de o asemenea bucurie liberă și luminoasă, cum lui Marcu nu-i mai fusese dat vreodată să vadă. Din când în când, se opreau și se îndreptau spre sticlele de bere – cele pline într o parte, cele goale în cealaltă parte, să nu se încurce între ele, doar că cele pline erau din ce în ce mai puține, iar numărul celor goale creștea! –, luau de jos o sticlă și, după ce-și ștergeau de sudoare fața udă leoarcă, o goleau pe nerăsuflate. Se Întorceau pe „ring" cu pași nu prea siguri. De cum intrau în ritm, însă, își recâștigau siguranța. Dansau împreună, coordonându-și perfect mișcările, de aceeași înălțime amândoi, ,semănând bine între ei, până când, obsedați de ritmul înnebunitor al jocului, uitau unul de celălalt. Din nou unul dintre ei părăsea pista de dans, îndreptându-se cu pași șovăitori spre sgticlele pline cu bere, împiedecându-se în ele; berea începea să curgă pe jos, se repezea atunci și ridica sticla, mai păcatul să se risipească lichidul, o ducea la guta rânjind când mulțimea adunată, văzând-o, de fapt, abia acum... Se învârteau de mama focului, hăpăind din picioarele lor lungi, bătându-și coapsele cu palmele, cu capul dat pe spate, ca în transă, mișcându-și, cu o infinită grație, brațele puternice și musculoase; se duceau pe rând să urineze în boschetele din spatele lor, iar la întoarcere se împleticeau din ce în ce mai rău; intrând în ritm, își recâștigau siguranța mișcărilor, întregul trup li se supunea iarăși...

Marcu rămase timp îndelungat pierdut în mulțime, cucerit de splendoarea dansului. Era curios să vadă când au să se oprească și dacă într-adevăr au să se oprească vreodată. Numărul sticlelor golite era impresionant – Marcu le numără, erau peste cincizeci! –, pline, rămăseseră una sau două, așa că dansatorii nu se mai

opreau decât ca să urineze pe rând în boschete, e adevărat din ce în ce mai des, pentru că berea abia acum începea să-şi facă efectul; dansul îşi păstră însă ritmul său îndrăcit, nu se întrevedea în mişcările celor doi dansatori nici cea mai mică oboseală. Dansau bucurându-se de propriul lor trup, în stare să-i imprime acestuia o neostenită, permanentă şi luminoasă mişcare!

Marcu avu ciudata senzaţie că nicicând nu s-a simţit mai apropiat de cineva decât de aceşti doi dansatori fericiţi şi că niciodată sufletul lui nu a cunoscut o mai intensă comuniune cu un alt suflet decât în clipele astea. I se păru că aude chemări îndepărtate la al căror vuiet ar fi vroit să rămână surd! Abia într-un târziu se hotărî, totuşi, să plece, fiind din ce în ce mai convins că dansul nu se va mai sfârşi niciodată. Se smulse însă cu greu, de parcă el însuşi ar fi fost vrăjit şi fermecat. Se îndepărtă doar câţiva paşi şi i se păru că îl cuprinde o foarte curioasă sfârşeală. Se identificase, oare, într-o asemenea măsură, cu dansatorii, încât ceea ce trăia el acuma era chiar oboseala dansului? Picioarele îi fură atinse de febră, ca după un efort îndelungat şi susţinut. Şi braţele îl dureau, iar trupul îi fu învăluit de năduşeala caldă şi plăcută, Şi deodată Marcu simţi cât de îngrozitor e să mori! I se păru că-i vede pe dansatori ridicându-se ameninţători în faţa lui, cu trupurile încremenite, însă, şi nemişcate, asemeni unor statui înspăimântătoare: dansul lor se sfârşise, mişcarea se oprise şi ea, ritmurile înnebunitoare încetaseră definitiv! Iar trupurile lor îşi pierduseră strălucirea: carnea le atârna moale pe braţe şi pe coapse, pielea lor – întunecată şi atât de vie – se uscase şi se zbârcise îngrozitor: două păpuşi de ceară a căror frumuseţe se risipise dintr-o dată. Muzica se oprise, şi o cumplită şi grea tăcere coborâse parcă peste colina Montmartre. Doar catedrala, ca o fantomă uriaşă de var, ca o înspăimântătoare şi ireală Moby-Dick, îşi ridica turnurile albe spre cerul întunecat. Străluceau de asemenea pupilele albe ale negrilor, gura le era închisă însă, strânsă pungă şi dinţii nu li se vedeau... Viziuni de coşmar, desigur; nu durară decât o singură clipă şi Marcu se trezi, din nou, în mijlocul mulţimii vesele şi petrecăreţe, auzi iarăşi

cântecele din pusta maghiară, chitarele și fluierele mexicane – silueta unui ciobănaș subțirel i se năzări o clipă înaintea ochilor: îl văzu ca prin ceață, dispăru foarte repede – îi descoperi pe americani cu complicatele lor aparate de fotografiat –, doamne în vârstă cu inele, cercei, brățări și lănțișoare de aur, domni cu trupuri uscate, în pantaloni albi, de tenis, „profesionistele" de-acum obosite, hotărâte să coboare colina dar mai ales tinerii, într-o mișcare continuă, gălăgioasă, sălbatici și tandri în același timp. Era și el, Marcu, unul de-al lor? Reușise să-și găsească un loc printre ei? Nu, lui nu-i rămânea decât să se îndrepte spre mansarda de la ultimul etaj, chiar de sub acoperiș, și să adoarmă cât mai repede cu putință! Ceea ce și făcu, întorcând spatele mulțimii gălăgioase.

2.

Sofia era mamă a trei copii la o vârstă la care nici nu s-ar fi putut spune că era femeie în deplinul înțeles al cuvântului. Era de fapt încă o copilă, neîmplinită nici la trup – în cei dintâi ani de după nuntă continuase să crească –, și nici la minte, o fetiță căreia i se mai întâmpla să se joace cu păpușile. Se juca pe ascuns cu ele, având grijă să n-o afle vecinii. S-ar fi mirat, probabil, văzând-o atât de copilăroasă. Își făcuse, așadar, o păpușă dintr-un cocean de porumb și se ascundea cu ea în podul șurii. O îmbrăca în hăinuțele rămase de la copii, o legăna și o mângâia și, în general, era mult mai drăgăstoasă cu mogâldeața aceea de cocean decât cu propriii ei fii. Pentru că nu numai bucuria dragostei, dar nici pe cea a maternității Sofia n-o descoperise încă. Ea își crescu feciorii ajutată fiind de cele trei femei din casă – mama, bunica și străbunica bărbatului ei –, trei soacre care se îngrijiră toate trei de prunci, neîndrăznind să-i lase pe mâna unei mame atât de necoapte la minte. Ele fură trei mame speriate ori de câte ori

feţii boleaucine ştie din ce pricină – ba se îmbolnăviseră de vărsat de vânt,ba se molipsiră unul de la celălalt de variolă, ba aveau diaree –,şi bătrânele se învârteau în jurul patului sau al leagănului lor,cuprinse de îngrijorare: chemau babele să le facă descântece,îi doftoriceau cu leacuri ştiute de ele din bătrâni, tot felul de fierturi din ierburi culese pe lună ori înainte de a cădea roua: nici o hotărâre în ceea ce îi priveşte nu fu luată de Sofia; dimpotrivă, ele erau cele ce aveau grijă de toate, rostul ei fiind doar acela de a-i alăpta, ceea ce nu era defel greu, devreme ce sânii îi erau doldora de lapte. Când să-şi înţărce feciorii, tot ele hotărâră, şi chiar dacă lucrul ăsta se petrecu prea devreme cu primul – din care pricină ea se plânse de durere de piept – şi mult prea târziu cu cel de-al doilea (care, încăpăţânat, nu voia să se lase înţărcat, deşi începuseră să-i crească dinţii şi o muşca de sâni), ele erau mult prea sigure că ceea ce făceau era bine făcut, aşa că nu ţinură seama de părerea ei. „Las că ştim noi mai bine ca tine, îi ziceau. Am mai crescut copii, nu ne înveţi tu pe noi!" Sofia fu deci mai mult născătoare de copii: rostul ei era doar acela de a-i zămisli împreună cu bărbatul luat de ea prin cununie, de a-i aduce pe lume, iar de toate celelalte, se îngrijeau ele, bătrânele.

Băieţii îi erau de-acum măricei – în primele clase primare toţi trei – când ea începu să se simtă femeie cu adevărat. O femeie în stare a se bucura de plăcerile împreunării cu bărbatu ei, care şi el, cu timpul, dintr-un băieţandru neîndemânatic şi stângaci, deveni bărbat în toată firea, priceput în a răscoli sângele înfierbântat al femeii, dar şi în a-i domoli fierbinţeala.

Firea ei copilărească nu se schimbă însă cât ai bate din palme şi i se întâmpla adeseori să-şi privească fiii cu mirare, nevenindu-i să creadă că-s feciorii ei aceşti copii îndesaţi şi voinici (semănau, toţi trei, cu bărbatul ei), născuţi de o mamă-copil. Şi când nu erau de faţă cele trei soacre, s-o vadă şi s-o certe, se apuca să se joace cu ei. Lua parte, deci, la zbenguielile lor de copilandri şi se simţea asemeni lor, uşoară şi fără nici o grijă. Se lua la întrecere cu ei,

fugărindu-i şi fugărind-o la rândul lor, se juca „de-a prinsa", se învârtea, până când ameţea pe după câte vreun prun mai măricel. Era plină de zgârieturi şi julituri la genunchi şi la coate, şi când se spăla o usturau rău de tot; se vindecau însă repede, tot atât de repede ca şi la copiii ei. Se juca „de-a baba oarba", ascunzându-se în dosul căzilor mari din şură, pline cu prune ori cu borhot. Se lega la ochi cu vreo maramă mai zdrenţuită de-a bătrânelor şi începea să-i caute, bâjbâind cu amândouă mâinile întinse în faţă: se împiedica fie de loitrea de la car, fie de plugul sau grapa din şură, iar copiii râdeau văzând-o atât de neîndemânatică. Se ruga de ei s-o ridice de jos şi s-o dezlege la ochi. „Nu vrem, dezleagă-te singură", îi răspundeau cu nepăsare; căci se purtau cu cruzimea şi lipsa de milă cu care se poartă de obicei băieţii atunci când fetiţele se amestecă în jocurile lor... Apoi se jucau „de-a ascunsa". Ea dibuia tot felul de cotloane de-ale casei, neştiute de ei. Se ascundea în podul grajdului, sau în cămară, în dosul lăzilor mari de făină, al damigenelor borţoase, pline cu ţuică, şi, cu inima bătând foarte tare – atât era de pătrunsă, de prinsă de joc!,— cu obrazul arzând ca o flacără, sta pitită în ascunzătoare şi tăcea mâlc! Se ţinea cu o mână de gură, să nu râdă, să nu se dea de gol, văzându-i cum trec neştiutori pe lângă locul unde era ascunsă. „Puteţi să mă căutaţi cât aţi vrea, îşi spunea uitându-se din ascunzătoarea ei cum o caută, de găsit nu aveţi cum să mă găsiţi. Aş putea să stau aici până mâine dimineaţă, tot n-aţi da de mine! Şi mai ştiu eu un loc, unde, dacă mă ascund, n-o să mă aflaţi în vecii vecilor!" se lăuda, şi atunci copiii o rugau să se ascundă acolo unde zice: ei au s-o caute şi până la urmă tot au s-o găsească, asta-i sigur! „Mă găsiţi voi pe amaru, spunea ea sastisită de siguranţa lor. Pe cât facem părămaş că nu mă aflaţi? La ce să şi pierdem vremea de pomană..." „Atunci arată-ne măcar unde ai vrut să te ascunzi, îi spuneau, să ştim şi noi locul altădată." „Ce-mi daţi să vă arăt!" îi întreba, şi ei îi promiteau marea şi sarea, numai să le arate ascunzătoarea aia aşa de grozavă, unde ei n-ar fi fost în stare, oricât ar fi scormonit, s-o găsească! Ea nu voia însă,

se lăsa greu înduplecată, şi un timp copiii se gândeau fermecaţi la acel loc tainic, neînţelegând de ce mama lor nu voia în ruptul capului să li-l spună; o priveau cu un anumit respect, erau gata să-i accepte superioritatea, chiar dacă, altfel, nu voiau în ruptul capului să i-o recunoască.

Căci, de cele mai multe ori, uitau cu desăvârşire că e mama lor, cum şi ea uita la rândul ei că le este mamă: se trezea certându-se cu ei din te miri ce, pentru un lucru lipsit de importanţă, strâns legat însă de regulile jocului; ei, fie că nu le respectau, fie că le ignorau în vâltoarea alergăturii. Nu le trecea cu vederea nici micile şmecherii, încercările naive de a o trage în piept! Când se uitau de pildă printre degete, la „de-a v-aţi ascunselea", îi obliga să reia jocul de la început. „Mie nu-mi place să vă ştiu mincinoşi, dragii mei", le spunea, apelând într-un chip cu totul nepotrivit la autoritatea ei de mamă; ei însă n-o prea luau în seamă, nu prea se arătau impresionaţi de mustrările ei materne: pe o ureche le intra, iar pe cealaltă le ieşea tot atât de repede.

Jocul se relua după aceste mici întreruperi şi accidente, cu şi mai mare plăcere, până când ea îşi aducea aminte, într-un târziu, c-a uitat oalele cu lapte pe foc: pentru asta o lăsaseră soacrele acasă, îşi amintea ea, să mulgă vacile şi să fiarbă laptele, iar după aceea să pregătească mâncarea la lucrători; or, uitase nu numai laptele, ci şi oala cu varză şi cu afumătură pe foc, scrum s-or fi făcut toate, de când fierb. Soarele e deasupra capului şi din pricina ei rămân lucrătorii la holdă nemâncaţi, îşi spunea înfricoşată. De data asta Simion n-o mai iartă, tot i-a făgăduit el o bătaie din acelea „rupte din rai". Aşa că lăsa jocul baltă şi alerga valvârtej în cuina de vară: găsea mâncarea prinsă, laptele afumat, focul în sobă stins. Se lua cu mâinile de cap, de supărare, arunca laptele în cazanul cu fiertură pentru porci şi mai gusta o dată mâncarea prinsă, să vadă dacă n-o poate drege în vreun fel. Din uşa cuinii de vară, băieţii se uitau tăcuţi şi curioşi la ea... Ce-or să mai melite din gură cele trei soacre, ce-or să mai sară la ea toate trei! Se simţea ca un copil care a făcut o prostie şi care se teme amarnic de oamenii

mari. Începea să plângă, stând pe scaunul din mijlocul cuinii, cu mâinile pe genunchi, simțind cum lacrimile sărate îi cad – stropi mari și grei – în poală și-i udă catrința. Copiii o așteptau să se întoarcă la jocurile lor, stând un timp – cuminți în pragul ușii și privind-o cum plânge; apoi nu mai aveau răbdare, dădeau buzna în bucătărie și începeau s-o tragă de poale și s-o roage să vină. „Credeți că eu sunt ca voi – le spunea ea amintindu-și că-i mama lor și că-i femeie în toata firea –,așa, fără nici o grijă! Nu, dragii mei, spunea clătinând cu înțelepciune de mai multe ori din cap. Căci femei mai chinuite și mai muncite ca mine nu cred să fie multe altele! Și cu o singură soacră pe cap traiul nu-i ușor, dar cu trei, câte am eu!" iar copiii se uitau mirați la ea: nu înțelegeau ei prea bine ce spune, și din care pricină, din veselă cum a fost tot timpul, se schimbase pe neașteptate...

Jocurile se reluau peste o zi sau două, toate supărările erau repede uitate. Cobora din nou la mintea lor, lăsându-se cuprinsă de plăcerea alergăturii și, la rândul lor, ei uitau că fata asta veselă care se joacă, lipsită de griji, cu ei le este mamă. Râdeau dacă o vedeau neîndemânatică și nu puteau să înțeleagă de ce nu poate sări la fel de bine ca ei peste un mușuroi de furnici, ori peste o groapă ceva mai măricică! Dacă i se întâmpla să alunece și să cadă – primăvara, iarba e uneori udă și aluneci ușor! – ei, în loc s-o ajute să se ridice, ori să fie cuprinși de îngrijorare, se prăpădeau de râs. Odată i se întâmplă să se lovească destul de rău la cap. În prima clipă nici nu fu în stare să se ridice de jos. „Hai scoală-te odată, strigă la ea băiatul ei mai mare. O împiedecată și o mototoală ca tine rar s-a mai văzut!" Așa că se ridică singură de jos, rușinată și în aceiași timp furioasă. „Jucați-vă fără mine, le spuse. Dacă așa știți să vă purtări cu mama voastră! Am și de lucru, nu-s fără griji! Acuș se face vremea prânzului, și vaca e tot nemulsă, ce știți voi!" Într-adevăr, se auzea vaca mugind flămândă în grajd, și tânăra mamă se întorcea la treburile ei gospodărești bombănind furioasă...

Cu totul pe neașteptate, însă, jocurile lor copilărești încetară s-o mai atragă. Zadarnic se rugau copiii să vină să se joace cu ei. Degeaba îi spuneau, privind-o cu ochi rugători, că știu un nou joc, pe care sunt nerăbdători să i-l arate. „Voi nu vedeți, le spunea ea, dându-i la o parte din calea ei, cât sunt de prinsă cu lucrul, nu vedeți câte au rămas aici, acasă, pe capul meu? De jocul vostru îmi arde acuma? Așa vă închipuiți, că eu sunt ca voi, fără nici o grijă, așa credeți? Ce vă pasă, puteți alerga dacă aveți poftă, nu vă ține nime socoteala. Puteți tropăi cât e ziua de lungă, ca mânjii fără frâu și fără stăpân! Or, câți stăpâni am eu, mirare că mai pot face față!"... Așa le spunea, plângându-se, ca de obicei, de lucru prea mult, de pica multă bătaie de cap, precum și de cele trei soacre: pricina pentru care nu voia să se mai joace cu ei era însă mult mai simplă: nu-i mai făcea plăcere! Firea ei copilăroasă se schimbă pe nesimțite, și în străfundurile ei toate începură să capete o altă înfățișare.

Aruncându-și într-o zi ochii în oglindă, Sofia aproape că nu se mai recunoscu. Rămase mult timp în fața oglinzii încercând să se obișnuiască cu chipul cel nou, străduindu-se, totodată, să înțeleagă cât mai bine taina schimbării survenite: trupul i se împlinise, formele i se rotunjiseră, gura îi era mai cărnoasă și mai roșie, ochii mai limpezi și în același timp de un negru parcă mai întunecat. Până și mersul i se schimbase, simțea ea. Avea o călcătură sigură, mai puțin șovăitoare. Sofia devenea, în sfârșit, femeie, și toate acestea i se întâmplau la mai bine de zece ani după măritiș.

Copiii simțiră această schimbare. Se înstrăinară de ea, și dacă i se mai întâmpla să se amestece în jocurile lor copilărești, de data aceasta ei erau cei care se plângeau nemulțumiți că le strică jocul. Încetase să mai fie de-a lor, era de-acuma femeie, nu avea ce să mai caute printre ei.

Abia în acești ani de deplină înflorire a tinereții ei, Sofia începu să-și iubească într-adevăr bărbatul. Asemeni unei flăcări

mistuitoare, izbucni dragostea. Era de-acuma oarbă și surdă la tot ceea ce se întâmpla în afara dragostei ei. Umbla buimacă, spre marea supărare a soacrelor care nu pricepeau ce se petrece cu ea. O întrebau una, alta, și ea uita să le răspundă. I se întâmpla nici să nu le audă ce spun, era cu gândurile aiurea, în cu totul altă parte! Se uita la ele fără să le vadă. Da din cap, că așa va face, cum zic ele, fără să priceapă însă o boabă din sfaturile lor. De două-trei ori trebuiau să spună bătrânele un lucru, ca să ajungă în sfârșit până la ea. Se învârtea prin casă ușoară și sprintenă, ori se apuca să râdă de una singură, dacă bătrânele o întrebau, încruntate și ursuze, ce-a pățit c-a apucat-o așa râsul pe neașteptate, se făcea că nici nu aude întrebările lor răutăcioase. Totuși, avea grijă să nu le supere prea tare. Poruncile lor fuseseră întotdeauna pentru ea literă de lege. Cu toată bucuria care îi cuprinsese deopotrivă sufletul și trupul, cu toate că se simțea, în sfârșit, în stare să stea pe propriile-i picioare, Sofia nu ieși, și nici nu încercă să iasă, de sub tutela celor trei femei; rămase în continuare o noră ascultătoare. Își apăra dragostea de privirile lor curioase și pline de invidie, și-o ascunse, făcu în așa fel încât bătrânele să nu priceapă nimic din ce avea ea pe suflet.

Reuși de asemenea să-și prindă bărbatul în vârtejul iubirii și fu bucuroasă văzând cum, la rândul lui, el era din ce în ce mai îndrăgostit de ea. Dacă femeia e scânteia, bărbatul e focul care arde. Așa că se aprinse o flacără mare de tot. Cum să nu vadă bărbatul, doar nu-i orb, că femeia i se face din ce în ce mai frumoasă! Ca un trandafir era ea, ca o floare dintre cele plăcut mirositoare. Se deschidea în frumoasa zi de mai, și în văzduh se ridica până la cer mirosul ei cel îmbătător!

Un bărbat poate fi, însă, cuprins de griji văzându-și femeia de la o zi la alta mai frumoasă. Căci ce-i frumos vrei să păstrezi numai pentru tine, nu-ți prea vine să dai și la alții! I-ar fi plăcut lui Simion să ridice în jurul femeii sale un gard înalt, în așa fel ca nimeni să n-o vadă și nimeni să n-o poată atinge! Un astfel de gard însă e greu de ridicat. La ce-i frumos, toată lumea se uită

cu lăcomie, ori tocmai această lăcomie a oamenilor nu putea s-o sufere! Să ştie toată lumea că nevasta asta e numai a lui şi nimeni altul nu are dreptul a se bucura de frumuseţea ei, afară de el! Iată de ce se înfuria dacă vedea vreo privire mai pofticioasă. Din care pricină, nu de puţine ori, ca să-şi mai astâmpere necazul la vreo petrecere, i se întâmpla să golească un pahar în plus. Dar paharele acestea, golite pe nerăsuflate, în loc să-i mai domolească supărarea, îl înfierbântau şi mai tare. Din te miri ce îl cuprindea harţagul. De câteva ori tu chiar gata să sară la bătaie, aşa, din senin, fără vreo pricină anume; dacă nu s-ar fi aflat în preajmă prieteni buni care să-l domolească, cine ştie în ce buclucuri ar fi intrat!

Toate ar fi fost cum ar fi fost, dar Sofia avu de suferit de pe urma acestor bănuieli neîntemeiate şi de-a dreptul prosteşti. Se întorceau noaptea de la vreo petrecere, şi el, în loc să pună capul pe pernă şi să doarmă, începea s-o chinuie cu întrebările, unele mai neroade decât altele; nici nu ştia ce să-i răspundă, atât erau de lipsite de noimă: ba că s-a uitat, „cum nu şade frumos să se uite o femeie măritată şi cu trei copii pe deasupra", la nu ştiu ce copilandru, ba că a întors-o pe sub mână cu prea mult foc neisprăvitul acela de ginere al lui Dordea; ba că i-a ţinut calea mucosului ăluia, care nici armata n-o are făcută; a văzut bine, nu-i aşa prost cum îşi închipuie ea, de-aceea are ochi în cap, să vadă! „De mine n-ai cum te ascunde, n-ai cum să te fereşti, toate le ştiu, striga Simion şi scrâşnea din dinţi. Parcă n-am văzut cum te ţinea Ion al lui Bosoancă de degetul mic! N-am zis nimic, ca să nu te fac pe tine de miru lumii, aşa-s eu, am ruşine, da-mi venea să-i crăp capu lui prăpăditul ăla! Pară-ţi bine că m-am stăpânit!" Aşa-i vorbea, şi până se făcea ziuă albă afară nu mai termina, cu toate că ei i se închideau ochii de somn.

...Se întorceau acasă de la o nuntă, dintr-un sat vecin – începea a se lumina de ziuă, mirosea tot câmpul a floare de-ţi era mai mare dragul! – când Simion s-a oprit pe neaşteptate în mijlocul drumului. S-a uitat o dată lung – încruntat şi alb la faţă

mistuitoare, izbucni dragostea. Era de-acuma oarbă și surdă la tot ceea ce se întâmpla în afara dragostei ei. Umbla buimacă, spre marea supărare a soacrelor care nu pricepeau ce se petrece cu ea. O întrebau una, alta, și ea uita să le răspundă. I se întâmpla nici să nu le audă ce spun, era cu gândurile aiurea, în cu totul altă parte! Se uita la ele fără să le vadă. Da din cap, că așa va face, cum zic ele, fără să priceapă însă o boabă din sfaturile lor. De două-trei ori trebuiau să spună bătrânele un lucru, ca să ajungă în sfârșit până la ea. Se învârtea prin casă ușoară și sprintenă, ori se apuca să râdă de una singură, dacă bătrânele o întrebau, încruntate și ursuze, ce-a pățit c-a apucat-o așa râsul pe neașteptate, se făcea că nici nu aude întrebările lor răutăcioase. Totuși, avea grijă să nu le supere prea tare. Poruncile lor fuseseră întotdeauna pentru ea literă de lege. Cu toată bucuria care îi cuprinsese deopotrivă sufletul și trupul, cu toate că se simțea, în sfârșit, în stare să stea pe propriile-i picioare, Sofia nu ieși, și nici nu încercă să iasă, de sub tutela celor trei femei; rămase în continuare o noră ascultătoare. Își apăra dragostea de privirile lor curioase și pline de invidie, și-o ascunse, făcu în așa fel încât bătrânele să nu priceapă nimic din ce avea ea pe suflet.

Reuși de asemenea să-și prindă bărbatul în vârtejul iubirii și fu bucuroasă văzând cum, la rândul lui, el era din ce în ce mai îndrăgostit de ea. Dacă femeia e scânteia, bărbatul e focul care arde. Așa că se aprinse o flacără mare de tot. Cum să nu vadă bărbatul, doar nu-i orb, că femeia i se face din ce în ce mai frumoasă! Ca un trandafir era ea, ca o floare dintre cele plăcut mirositoare. Se deschidea în frumoasa zi de mai, și în văzduh se ridica până la cer mirosul ei cel îmbătător!

Un bărbat poate fi, însă, cuprins de griji văzându-și femeia de la o zi la alta mai frumoasă. Căci ce-i frumos vrei să păstrezi numai pentru tine, nu-ți prea vine să dai și la alții! I-ar fi plăcut lui Simion să ridice în jurul femeii sale un gard înalt, în așa fel ca nimeni să n-o vadă și nimeni să n-o poată atinge! Un astfel de gard însă e greu de ridicat. La ce-i frumos, toată lumea se uită

cu lăcomie, ori tocmai această lăcomie a oamenilor nu putea s-o sufere! Să ştie toată lumea că nevasta asta e numai a lui şi nimeni altul nu are dreptul a se bucura de frumuseţea ei, afară de el! Iată de ce se înfuria dacă vedea vreo privire mai poticioasă. Din care pricină, nu de puţine ori, ca să-şi mai astâmpere necazul la vreo petrecere, i se întâmpla să golească un pahar în plus. Dar paharele acestea, golite pe nerăsuflate, în loc să-i mai domolească supărarea, îl înfierbântau şi mai tare. Din te miri ce îl cuprindea harţagul. De câteva ori tu chiar gata să sară la bătaie, aşa, din senin, fără vreo pricină anume; dacă nu s-ar fi aflat în preajmă prieteni buni care să-l domolească, cine ştie în ce buclucuri ar fi intrat!

Toate ar fi fost cum ar fi fost, dar Sofia avu de suferit de pe urma acestor bănuieli neîntemeiate şi de-a dreptul prosteşti. Se întorceau noaptea de la vreo petrecere, şi el, în loc să pună capul pe pernă şi să doarmă, începea s-o chinuie cu întrebările, unele mai neroade decât altele; nici nu ştia ce să-i răspundă, atât erau de lipsite de noimă: ba că s-a uitat, „cum nu şade frumos să se uite o femeie măritată şi cu trei copii pe deasupra", la nu ştiu ce copilandru, ba că a întors-o pe sub mână cu prea mult foc neisprăvitul acela de ginere al lui Dordea; ba că i-a ţinut calea mucosului ăluia, care nici armata n-o are făcută; a văzut bine, nu-i aşa prost cum îşi închipuie ea, de-aceea are ochi în cap, să vadă! „De mine n-ai cum te ascunde, n-ai cum să te fereşti, toate le ştiu, striga Simion şi scrâşnea din dinţi. Parcă n-am văzut cum te ţinea Ion al lui Bosoancă de degetul mic! N-am zis nimic, ca să nu te fac pe tine de miru lumii, aşa-s eu, am ruşine, da-mi venea să-i crăp capu lui prăpăditul ăla! Pară-ţi bine că m-am stăpânit!" Aşa-i vorbea, şi până se făcea ziuă albă afară nu mai termina, cu toate că ei i se închideau ochii de somn.

...Se întorceau acasă de la o nuntă, dintr-un sat vecin – începea a se lumina de ziuă, mirosea tot câmpul a floare de-ţi era mai mare dragul! – când Simion s-a oprit pe neaşteptate în mijlocul drumului. S-a uitat o dată lung – încruntat şi alb la faţă

ca varul –, şi înainte ca ea să poată înţelege ce se întâmplă, ce anume l-a apucat aşa din senin, a lovit-o peste obraz... A dat să se ferească de loviturile lui, a încercat chiar să fugă. A ajuns-o însă repede din urmă şi a continuat s-o lovească, dând cu năduf şi cu sete, pe unde apuca, de parcă ar fi vrut să se elibereze de toată supărarea şi mânia adunate în el cine ştie din ce pricină. De dala asta nu s-a mai ferit, a stat liniştită, fără să se opună în vreun fel loviturilor, fără să-i spună o vorbă cu toate că se ştia nevinovată, negreşindu-i nici cu gândul, nici cu fapta. În timp ce o lovea, s-a uitat cu milă la el: „Săracul de tine, ţi-a furat Dumnezeu minţile, dragul meu, mă loveşti, fără ca eu să am vreo vină! Mare păcat îţi faci batjocorindu-mă în felul ăsta. Căci dacă nu te-am iubit şi nu te-am preţuit eu, atunci nu te-a iubit şi nu te-a preţuit nime"... Toate astea i le spunea, fără să-i vorbească, numai din priviri. Cu milă şi cu mirare se uita la el, cu acea uimire care se naşte în sufletul femeii ori de câte ori e pusă faţă în faţă cu felul de a reacţiona al bărbatului, cu modul acestuia de a judeca lucrurile, mult mai simplu, mai rudimentar, mai grosolan; el nu ştie sau mai bine zis nu poate, nu-i în stare să se elibereze de toate chinurile şi îndoielile din el altfel decât lovind orbeşte cu pumnul... Îi primi, aşadar, loviturile fără să crâcnească; apoi, când renunţă să mai dea în ea, plecă, singură, cu capul în jos şi cu umerii căzuţi printre florile câmpului, lăsându-şi bărbatul năucit şi în acelaşi timp speriat şi ruşinat de cele făcute. Nu se întoarse să vadă ce face, aproape că nici nu-i păsa dacă el vine sau nu în urma ei...

Cui poţi să te plângi, cine te poate înţelege mai bine decât părinţii care te-au născut şi te-au crescut? Altora zadarnic le povesteşti, tot nu-s în stare să priceapă ce-i în inima ta! Ei, părinţii, pot să-ţi vadă lacrimile, faţă de ei n-ai la ce să te ruşinezi! Aşa că se treziră cu Sofia la poartă, în dimineaţa aceea de sfârşit de mai plânsă şi roşie la faţă. La început, nu putu să scoată o vorbă din pricina lacrimilor. În cele din urmă reuşi să le povestească totul, nu le ascunse nimic: cum o bătuse bărbatul, cum sărise din senin

la ea, fără ca să se ştie vinovată în vreun fel; dacă n-a fost o femeie credincioasă şi la locul ei, atunci nici nu ştie unde anume se află pe lume femeie mai supusă şi mai ascultătoare decât ea; nu i-a ieşit din vorbă nici atâtica; numai că nu-i vinovată de prostiile din capul lui, nu are nici o vină dacă el s-a stricat la cap! Şi ce credeţi, aşa cu putere i-a dat cu pumnul în piept, că în prima clipă a crezut că i se opreşte inima în loc, şi-a pierdut răsuflarea, şi a început să se învârtească lumea cu ea, aşa tare a putut-o lovi! „Eu la el nu mă mai întorc, fie ce-o fi", a hotărât, şi cu dosul palmei şi-a şters ochii plini de lacrimi. Să nu-l mai vadă cât o trăi, să nu mai audă de el; nu-i de pe drumuri adunată să fie batjocura lui...

Miloasă, mama a început să-şi amestece bocetele cu cele ale fiicăi. Plângeau de-acuma amândouă, de parcă s-ar fi luat la întrecere, una în braţele celeilalte... Printre lacrimi, cu coada ochiului, Sofia începu să se uite la taică-su: el îi ocolea însă privirea; fără să scoată o vorbă, azvârlea câte un gătej pe foc, să nu se stingă... „Lasă şi tu lacrimile, a spus el după o vreme nevestii, şi vocea îi era cumpănită şi liniştită, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Mai bine i-ai da fetei ăsteia ceva să mănânce, că i-o fi foame." Mama sări ca arsă, îi puse în faţă o farfurie plină cu mâncare.

Sofia era însă prea supărată ca să se poată atinge de ceva, oricât o îmbie mama, învârtindu-se iubitoare şi supusă în jurul ei. „Ei, acuma, dacă ai mâncat şi te-ai săturat, îi spuse tatăl cu aceeaşi voce liniştită – nici măcar nu băgase de seamă că nu se atinsese de mâncare! – atunci fă bine şi te du acasă! Grăbeşte-te cât poţi tu de tare, o sfătui cu blândeţe – şi abia acum, pentru prima dată, se uită la ea –, că te-o aştepta bărbatu; nu-i frumos să-l faci să te aştepte!" Sofia încercă să-i răspundă, el o opri, însă, de cum deschise gura. „Ascultă-mă pe mine ce-ţi spun, nu mai sta, nu mai zăbovi, că şi aşa ai întârziat prea mult, şi nu şade frumos! Şi nu te mai opri din drum, cum ai tu obiceiul, să prinzi grai cu cine îţi iese în cale... Ia-o mai bine drept peste grădini, să scurtezi din drum. Cu cât ajungi mai repede la bărbatul şi la copiii tăi – ştii

şi tu, nu eşti proastă, eşti o muiere care are ceva în cap, are ceva aicea, îi spuse el, şi-şi bătu de mai multe ori fruntea cu degetul, că aia e casa ta, nu asta! cu atât e mai bine pentru toată lumea..." Aşa că Sofia se întoarse acasă, luând-o peste grădini, să ajungă mai repede, după cum fusese povăţuită... A fost singura dată când Simion a ridicat mâna s-o lovească; un moment de rătăcire, o clipă în care Dumnezeu i-a întunecat minţile! Cu timpul înţelese că femeia asta – frumoasă cum nu sunt multe, poţi umbla lumea de-a curmezişul, alta ca ea n-ai să găseşti! – era a lui şi numai a lui. El avea dreptul, prin sfânta cunună, de a se bucura de carnea ei dulce, ceilalţi se pot uita la ea cât poftesc, cu atât se aleg şi cu nimic mai mult. Aşa începu să-şi spună Simion, şi de câte ori ieşeau în lume împreună, nu-şi mai încăpea în el de mândrie. Se uita de sus la toată suflarea din jur. „Arătaţi-mi voi o nevastă care să poată sta lângă a mea, şi mă închin în faţa voastră", spuneau privirile lui.

De altfel erau porniţi pe petreceri amândoi: nu era sărbătoare, nuntă sau botez la care ei să lipsească; şi cât ţinea jocul, Simion nu-şi lăsa nevasta din braţe; din când în când, ea îşi trecea mâna dreaptă prin părul lui, să vadă dacă nu a asudat prea tare, şi i se uita drept în ochi; şi aşa o uitătură avea, încât lui Simion i se părea că-şi pierde răsuflarea, simţea cum i se moaie genunchii. Se întorceau în zorii zilei de pe la petreceri şi de pe la nunţi, se clătinau ca beţi, abia dacă se mai puteau ţine pe picioare de oboseală, dar sufletul le era plin de o asemenea bucurie luminoasă, încât oboseala se risipea dintr-o dată, aşa cum se risipesc ceţurile, dimineaţa, când răsare soarele. Pe Sofia o cam strângeau încălţările, picioarele i se umflaseră de atâta joc, şi în timp ce se apropiau de casă, se opreau din când în când, şi ea se sprijinea cu o mână de gâtul lui cald şi puternic, iar el era cuprins de un fel de fericire năucă.

Rămâneau întotdeauna printre ultimii la petreceri şi Simion se certa cu muzicanţii ori de câte ori aceştia, obosiţi de atâta cântat,

își strângeau instrumentele și nu mai voiau să cânte; îi ruga să mai zică măcar o cântare! „Nunta una, că n-o fi foc, să-mi mai întorc o dată muierea pe sub mână", le spunea, și țiganii, încruntați și supărați foarte, mai ziceau un cântec, nu aveau ce face...

Afară se făcuse ziua albă, mult nu mai era până să răsară soarele. Un singur taragotist le cânta neobosiților jucători; un vlăjgan, deșirat, tras la față și chior de un ochi. Înnebunise parcă țiganul, intraseră toți dracii în el: cu capul dat pe spate, cu taragotul ridicat în sus, de parcă ar fi vrut să împungă cerul cu el, cu singurul lui ochi bun privind speriat vârfurile ușor clătinătoare ale plopilor înalți din fața lui, zicea o melodie ce nu se mai sfârșea; se oprea o clipă să-și mai tragă sufletul, scuipa cu năduf saliva adunată în gură, și iar o lua de la început, fără să-i pese dacă jucătorii mai sunt în stare să se țină după el; melodia devenea din ce în ce mai îndrăcită, ritmul tot mai nebunesc; țiganul își închidea și singurul ochi sănătos, cobora în noaptea adâncă plină de vârtejuri amețitoare a simțurilor lui răscolite, biciuite de cântec; și cu cât cântecul se prelungea mai mult, cu atât și plăcerea îi era mai mare. Doar două mai erau perechile in stare să se țină de taragotist, ceilalți, câți mai erau, cei ce nu plecaseră încă acasă, împătimiții jocului, se prăbușiseră pe unde apucaseră. „Oprește-te, mă Trifule, de-acuma gata, ai cântat destul!" începuseră să strige la el; dar cu cât strigau ei, cu atât țiganul, parcă împotriva lor, cânta mai cu foc, holbându-și foarte tare ochiul sănătos... Apoi își întrerupse cântecul, îl reteză parcă, în plină desfășurare. Își puse instrumentul sub braț și, fără să spună nimic, vlăguit, se întoarse deodată cu spatele la dansatori. Se îndepărtă, o luă spre casă cu pași mărunți și repezi; cei rămași răsuflară ușurați. Nu-l strigară și nici nu-l rugară să mai cânte.

Cântecul se întrerupsese deci, și Sofia își privi mirată bărbatul. „E cam vremea să plecăm acasă", se auzi spunând cu vocea răgușită de oboseală; la început nici nu-și recunoscu glasul, atât suna el de străin și schimbat. Chipul lui Simion era alb ca

varul. „Al dracului, se miră, ce-a mai putut cânta"... „Numai noi și copilandrii ăștia, nevârstnici, am mai rămas, spuse ruşinată deodată Sofia. Tu nu te mai saturi de petreceri, își certă ea bărbatul supărată nu atât pe el, ci pe ea însăși.

Vara era în toi și dimineața era caldă, cu toate că un vânt răcoros bătea dinspre Coșava, un vânt care aducea cu el mirosurile aspre ale câmpurilor! cel al ierburilor arse de soarele zilelor de iulie, precum și mirosul dulce al grâului copt, al spicurilor gata să plesnească; răcoarea dimineții făcea să se risipească oboseala din trupurile lor. Se furișară spre casă prin grădinile oamenilor, asemeni unor hoți, având grijă să nu fie văzuți, să nu li se scornească vorbe c-o țin așa, numai în petreceri, la vârsta lor, cu copii mari acasă... Iarba era udă de rouă, păsările ciripeau, și deasupra satului se ridica un soare mare și roșu. Îi aștepta o zi grea de seceră, lucrătorii tocmiți cu ziua erau pe câmp de-acuma. Se grăbeau ei și totuși nu se grăbeau prea tare, gândurile le zburau și în altă parte, nu numai la lucrul câmpului... Simion o iubi pe Sofia în dimineața aceea pe pământul tare și ud de rouă dimineții, lângă un stog de fân; dragoste pe furiș, și cu atât mai dulce; se iubiră nu ca un bărbat cu femeia lui, ci ca doi îndrăgostiți încă tineri și neînvățați, neștiutori întru ale dragostei; se iubiră de parcă atunci se luaseră și o făceau pentru prima dată. Și așa s-a întâmplat că Sofia a rămas însărcinată pentru a patra oară.

Sofia se simțea cuprinsă de un fel de neliniște bucuroasă. Nu-și potolea o clipă picioarele, doar, doar i s-o domoli în vreun fel neastâmpărul. Nu era vorba însă numai de neastâmpăr, ci de un fel de uimire permanentă fața de tot ceea ce vedea și i se afla în preajmă. Se oprea din lucru și se uita în jur de parcă s-ar fi trezit chiar în acele clipe dintr-un somn adânc și greu. „Soacrele" o priveau mirate, dar de spus nu aveau ce să-i spună: era nora asta a lor cam petrecăreață – și nu e numai vina ei, ci și a lui Simion, prea o poartă pe la toate nunțile, rar să sară ei o petrecere, – dar de harnică se făcuse harnică, nimeni nu putea zice nimic... Așa o

vedeau ele, trei femei bătrâne şi uscate care uitaseră pesemne cum e tinereţea, uitaseră că, odată şi odată – e adevărat că trecuseră mulţi ani de atunci – fuseseră şi ele tinere...

Nu mai ţineau minte nimic, babele, altceva nu ştiau decât să se plângă de propriile lor beteşuguri. Când se schimba vremea, se văicăreau de durere de oase, toamna, când cădeau ploile nesfârşite, începeau să strănute, se îmbolnăveau de guturai pe rând, zăceau în pat şi se plângeau pe întrecutele, care mai de care: ba o fulgera pe una un junghi în spate, ba se şloguia de un picior alta, ba stăteau în curent şi sufereau de durere de urechi, ba mâncau prea mult seara, lăcomoase cum erau, şi gemeau toată noaptea de dureri de burtă. Pe una o durea capul, celeilalte i se zbătea un ochi, ceea ce nu poate fi decât semn rău... Nu, nu-i defel uşor să fii noră la trei soacre. Sofia avea grijă să nu le supere, le umbla în rând, şi ce ziceau ele, aia făcea, căutând să le mulţumească pe toate trei. Doar atunci când una zicea un lucru şi cealaltă zicea tocmai pe dos, îi era mai greu. Îi porunceau uneori toate trei deodată şi fiecare avea o altă poruncă, iar ea nu ştia pe care s-o asculte: una o trimetea să mulgă vaca, iar cealaltă să facă focul în cuina de vară; una îi spunea să rănească în grajd, iar cealaltă să aleagă fasolea ori să bată untul, nu cumva să se acrească smântâna şi să nu se mai poată alege. „Du-te şi strânge dovlecii", îi comăndăruia una. „N-avem făină cernută pentru pită", îi spunea cealaltă. „S-au gătat lemnele", se plângea una. „Stai lângă lapte, nu cumva să dea în foc", îi spunea cealaltă. „N-ai măturat ocolul", o certa baba Raveca. „N-ai golit sacii ăia cu făină în ladă, şi acuma n-are Simion cu ce să se ducă la moară, că alţi saci nu avem", se plângea baba Livia. „Au scăzut sarmalele şi nu mai am picătură de apă să pun pe ele", bombănea baba Ana... „Cine ştie de când n-ai mai căutat prin cuibarele alea, şi-or fi pline de ouă..." Şi aşa treceau zilele,şi ea trebuia să alerge tot timpul să le facă poftele,nu avea o clipă de răgaz. Iar cea mai bătrână dintre ele, străbunica lui Simion, era din zi în zi mai beteagă. I se întâmpla rar să se mai scoale din pat. „Ajută-mă să mă întorc pe partea stângă, se

ruga de Sofia, parcă mi-i mai uşor aşa... Ridică-mi tu pernele la spate, pune-le cu grijă, să nu alunece", şi Sofia făcea exact cum îi poruncea bătrâna, nu-i ieşea din cuvânt.

Sofia plecă să ducă mâncarea la lucrători. Când ajunse cam la jumătatea drumului – până în „peri", unde aveau ei pământurile, avea o bună bucată de mers văzu pe mutu lui Milan îndreptându-se spre ea. Venea pe cărare, bălăbănindu-şi mâinile uimitor de lungi în toate părţile şi sărind când pe un picior, când pe celălalt. Era un băieţandru ajuns la anii la care cei de-o vârstă cu el îşi fac armata, numai că mutu lui Milan era lăsat la vatră: unul ca el numai să apere ţara nu era în stare: mintea lui nu era mai mare decât a unei păsărele din cele ce zboară în înaltul cerului sau decât a unui copilaş ce abia începe să înveţe a umbla. Altfel, era un zdrahon de aproape doi metri, cu un chip rotofei, trandafiriu şi spân. Era blând şi supus, pentru nimic în lume n-ar fi făcut cuiva vreun rău. Arăta, de data asta, cât se poate de vesel, mutu lui Milan! Mormăia un cântec, nu se putea înţelege din el mare lucru: un fel de litanie lălăită şi monotonă. Încă de departe o văzu pe Sofia şi, dând semn c-o recunoaşte, îi făcu cu mâna. Începu să alerge spre ea. Se bucura nespus de mult de o asemenea întâlnire fericită; singurătatea din jur îl neliniştise probabil şi îl speriase. Sofia intră cu el în vorbă, îl întrebă de unde vine, şi el arătă spre Sinteşti. Da, de acolo se întorcea, încuviinţă mutu, dând de mai multe ori din cap, şi încercă să-i spună Sofiei ce-a căutat în satul vecin, folosind o mulţime de cuvinte ciopârţite şi lipsite de vreo noimă. Într-un pumn ţinea strâns nişte seminţe de floarea-soarelui. O îmbie şi pe Sofia cu ele. „Ia, ia", îi spuse privind-o cu ochii lui apoşi şi senini, iar Sofia încercă să-i spună că nu-i trebuie, ei nu-i plac seminţele, aşa că-i mult mai bine să şi le mănânce singur. „Sunt bune", spuse idiotul şi de data asta înţelese cuvintele lui bâlbâite. „Sunt tare bune", repetă el cu vocea lui gravă şi nesigură, vârându-i pumnul în piept. „Nu-mi trebuie, îi spuse Sofia, vorbindu-i foarte tare şi făcându-i în acelaşi timp

tot felul de semne ca să priceapă. Ține-ți-le, să-ți ajungă până acasă." „Sunt tare bune", spuse din nou mutu lui Milan, cu glasul lui fonfăit și foarte gros, apoi cu un gest grăbit și cât se poate de neașteptat, atât de neașteptat încât Sofia nici nu avu măcar timp să se ferească, să se dea în lături, își puse mâna lui mare, cu degete groase și lungi, pe burta Sofiei. Scăpă din mână semințele și acestea se risipiră pe jos.

Spre marea ei uimire însă, gestul n-o sperie, poate și pentru că nu avea nimic agresiv în el. Pe chipul celui sărac cu duhul, în timp ce mâna i se odihnea pe burta Sofiei, se citea un fel de bucurie copilăroasă, amestecată cu o nețărmurită curiozitate; o privire concentrată, de parcă ar fi vrut să asculte un anumit lucru ce se petrecea acolo, înăuntrul femeii. O privire foarte atentă și în același timp uimită și surâzătoare, care semăna, probabil, cu privirea îngerilor, atunci când sună din trompetele lor de aur. Apoi făcu de mai multe ori semn cu capul, cum că a priceput ce a priceput, dar că ceea ce știe ține numai pentru el, nu spune și la alții! Apoi se îndepărtă repede, și Sofia, mai mult uimită decât speriată, îl urmări o vreme; bălăbănindu-și mâinile lungi, sărind asemeni unui cocostârc, intra direct în băltoace cu picioarele lui desculțe și cum apa era călduță, se oprea și lipăia un timp cu ele, stropind de jur-împrejur și scoțând țipete de plăcere.

Când Sofia înțelese că e însărcinata, se ruși foarte tare: avea de-acum copii mari, nici așa de tânără nu mai era, și când colo, ea e iarăși cu burta la gură! Nu suflă o vorbă nimănui. Dacă totul nu-i decât o părere de-a ei? Ce rost avea să intre în gura lumii de pomană? Dar nici atunci când fu sigură că sarcina era în afara oricăror dubii, Sofia nu-și deschise gura. Nu-i dădea inima ghes să-i spună bărbatului, și cu atât mai puțin soacrelor, că e din nou cu burta mare! Păstră secretul un timp, poate și din dorința ascunsă – nici măcar ei mărturisită – de-a încerca să lepede copilul.

Era o babă în sat care se ocupa pe ascuns cu astfel de îndeletniciri. Sofia [illegible] învârti, ca din întâmplare, în jurul casei

acesteia, fără să fie însă în stare să-şi ia inima în dinţi şi să-i bată la uşă. Repede ar putea să scape şi ar avea grijă ca Simion să nu afle nimic... Căci nu-i uşor pentru o femeie care se bucură de preţuire în faţa lumii, pentru o muiere căreia nimeni până acuma nu i-a putut scoate o vorbă, nu-i uşor să se ştie deodată arătată cu degetul. Nu-i este ei totuna să-şi audă suratele şuşotind în spatele ei: „Uită-te la ea, a început să toarne la copii... nu se mai opreşte! Aşa-i cu cele nesătule de bărbat: când nici nu te aştepţi sunt cu burta la gură!" Şi n-ai ce-i face, gura lumii n-o poţi opri în nici un fel!... Totuşi, nu-i deschise uşa babornitei, dar nici celor de-acasă, soacrelor sau bărbatului, nu le dezvălui noutatea. Aştepta, şi nici ea nu ştia de fapt prea bine ce mai aşteaptă. Se ruşina oare să le spună, mai spera într-o minune, sau încerca doar să se obişnuiască cu gândul că va fi mamă a patra oară?

Cu totul pe neaşteptate începu să se intereseze de copii. Ei erau de-acuma mari, umblau la şcoală şi luau note bune, iar învăţătorul îi îndrăgise. Cum fusese la rândul ei bună la socoţi, încercă să înveţe împreună cu ei, certându-i ori de câte ori se încurcau la socotit sau uitau, de pildă, anii când a domnit cutare sau cutare domnitor ori împărat. Şi chiar dacă nu-i venea să se mai joace ca altădată cu ei, se străduia să fie mai prietenoasă şi mai drăgăstoasă decât fusese în ultima vreme.

Începură ploile şi cum veneau de la şcoală, copiii aruncau străicuţele şi începeau să alerge prin casă, întorcând-o cu susul în jos. Ca să-i potolească, Sofia le fierbea într-o oală mare de pământ boabe de porumb cu apa îndulcită – avea grijă să pună mult zahăr, de scumpit nu se scumpea defel. Le punea la toţi trei porţii egale. Ultimul căruia îi turna în blid era însă cel mai norocos: zahărul rămânea la fund şi fiertura era mai dulce...

Dragostea pentru cei trei fii ai ei rămânea o dragoste egală, potolită şi calmă, neumbrită de nici o tresărire de nelinişte, netulburată de vreo îndoială. Iar ei nu-i dădură prilejul să-şi facă prea multe griji din pricina lor. Erau nişte copii ca toţi copiii, nici mai buni, nici mai răi, nici mai deştepţi şi nici mai proşti decât

alții. De bolit boliră puțin, iar pocinoage prea mari, ca să le dea de furcă părinților, nu prea făcură. Creșteau pe nesimțite, fără să supere pe cineva cu creșterea lor. Și iată că cel de-al patrulea fiu se pregătea să vină pe lume cu o întârziere atât de mare, încât nimeni nu-l mai aștepta și nimeni nu-l mai dorea...

Burta Sofiei creștea de la o zi la alta, așa că nu mai avu ce face, trebui să dea în vileag secretul pe care îl ținuse atâta vreme ascuns. După ce află vestea, Simion ieși încurcat din încăpere. Prin ușa întredeschisă, îl văzu cum își aprinde o țigară și se uită în pământ, roșu la față de tulburare...

3.

Se apropia sorocul și Sofia avea o bună mare și rotundă de parcă ar fi purtat doi gemeni în ea. Abia se mai mișca, legănându-se și târându-și picioarele, neobișnuită fiind să ducă o greutate atât de mare. Obrazul i se lățise și-i apăruseră pe el niște pete urâte la vedere; dacă cineva ar fi văzut-o cum arată, fără s-o fi cunoscut de dinainte, greu și-ar fi putut închipui că fusese vreodată o femeie frumoasă...

În după-amiaza aceea de sfârșit de martie, ea era singură acasă. Cele două bătrâne – cea de a treia, cea mai bătrână dintre străbunica bărbatului ei, se sfârșise chiar la începutul acelei ierni – erau la o înmormântare, și pomana de după mort se prelungise se vede ceva mai mult, pentru că de întors nu se întorseseră încă. Sofia și le închipui venind ușor amețite de băutură, pentru că așa e la înmormântare, bea și omu un păhăruț în plus, să mai uite de necaz, mai ales atunci când e în etate și știe că în curând și pe el o să-l aștepte ce-a văzut în cimitir – nici el nu mai are mult de pătimit și de tras... De câteva ori i se păru că aude ușa de la drum, apoi își dădu seama că o uitaseră deschisă și vântul o trântea mereu; în sinea ei se bucura de întârzierea asta a soacrelor; cu cât

întârziau mai mult, cu atât era mai bine; îi plăcea în ultima vreme să stea așa singură-singurică, să se gândească la una și la alta, fără să-i aibă nimeni grija. Bărbatul îi era tot la înmormântarea aceea, pentru că cel ce murise fusese un om cam de-o seamă cu el, un văr de-al lui ceva mai îndepărtat – se stinsese tare repede, nu zăcuse decât o lună sau două... Sofia sta pe un scăunuț lângă sobă. Lăsase dinadins ușa deschisă ca s-o pripească focul. Mâinile și le ținea în poală. Aproape că ațipise, așa de bine și de cald era acolo lângă foc. Și iată că, pe neașteptate, și spre marea ei bucurie, copilul se mișcă înlăuntrul ei. Îl simți mișcându-se, așa că își apăsă burta cu amândouă mâinile, de parcă ar fi vrut să-l liniștească. Copilul nu se liniști însă, dimpotrivă, începu s-o lovească cu picioruşele și cu o asemenea putere, încât Sofia țipă de durere. „Au, nu mă lovi așa, îi spuse ea speriată, pară-ți și ție rău de maică-ta, c-o doare, nu fi așa de neastâmpărat, dragu meu. Mi-a stat inima în piept, așa de tare m-ai speriat, ce gândești... Știu că ești nerăbdător, știu că abia aștepți să ieși afară la lumină, să vezi adică ce și cum, numai că nu e încă vremea. Trebuie să mai aștepți un picuț..." Și atunci, spre marea ei nedumerire și mirare (așa ceva nu auzise să li se fi întâmplat vreodată și altor femeii), copilul se porni să vorbească. În prima clipă nu înțelese de unde vine vocea aceea groasă și înfundată (de parcă ar fi vorbit de undeva dintr-un butoi, așa se auzea), se uită în jur și nu văzu pe nimeni, apoi înțelese că glasul acela venea chiar dinlăuntrul ei. „Nici nu mă grăbesc, spuse copilul, lovind-o încă o data, dar mult mai încet, cu piciorul. La ce m-aș grăbi, spuse, dacă aicea, unde mă aflu eu acum, îi bine și cald! Stau la fereală și la scuteală, zise el cu un glas dulce, nici nu-mi pasă mie că afară îi frig. Îți spun drept, mamă, tare bine mă simt!" „Da, de unde știi tu cum îi afară?" îl întrebă ea. (Și era bucuroasă că-i aude glasul. De mirat nici nu se mai mira, prea era nerăbdătoare să-l audă vorbind ca să mai aibă timp și pentru altceva.) „De unde știi, îl întrebă așadar, de vreme ce de născut nu te-ai născut, ca să vezi cum îi pe lume, dacă plouă, ninge, ori e vreme frumoasă?... Mai bine taci din gură și așteaptă să-ți vină

sorocul să te naşti. Ţi s-o fi urât şi ţie, acolo, la întuneric, unde stai, nu-ţi bag vină, dar mai aşteaptă un pic, pentru că nu-i după cum vrei tu." Apoi fătul se linişti, nu se mai mişcă şi nici n-o mai lovi cu piciorul. Liniştea asta a lui o umplu de mirare, aşa că îi vorbi din nou, nerăbdătoare să-l audă iarăşi vorbind: „Nu cumva ţi-a trecut pofta şi nerăbdarea de a te naşte? Nu cumva te-a apucat frica dintr-o dată? spuse, şi vocea îi era încărcată de o nelinişte surdă. Ţi-o place mai mult aşa, ca mâţele, pe întunerec şi cu ochii închişi?!...", îl certă ea cu o voce aspră. Iar el simţea stând acolo, în pântecele femeii, frica şi teama de care era ea, de fapt, cuprinsă – teamă şi frică pentru el, cel nenăscut încă, iar frica aceasta îl tulbură atât de tare, încât nu mai vru să se nască. Aşa că ea îl născu, îl aduse pe lume înainte de termen – cuprinsă de o grabă izvorâtă din marea ei îngrijorare – fără voia lui...

4.

Marcu îi cunoscuse pe Micheline şi pe Vasco la o expoziţie a lui Chagall, organizată de către fundaţia Meght. Erau expuse pânzele pictate de bătrân în ultimii doi ani. Temele erau însă neschimbate: violonişti în caftane fluturânde continuau să zboare pe deasupra vechilor izbe ruseşti, ţapi, din profil, şi cu un singur ochi, mestecau aceeaşi străveche melancolie iudeo-rusească; nu lipseau nici miresele, cu rochiile lor lungi, nici mirii galanţi, nici florile din stepa cea înmiresmată, peste care se suprapunea, uneori, câte un bizar turn Eiffel. Marcu – în cel mai bun costum al lui şi cu cravată – nu-şi găsea locul; se simţea teribil de provincial; încerca să arboreze o mină dezinvoltă, fără să fie în stare. Toată spuma Parisului – cel puţin aşa îşi închipuia tânărul nostru erou – părea să fie prezentă! Îl recunoscu pe Aragon – cu fotografia acestuia, pe vremea când era pionier, împodobise un fotomontaj intitulat „Prieteni dragi de peste hotare" – sta de

vorba cu un bărbat urât, tuciuriu la chip şi cu o faţă boţită ca de maimuţă; datorită urâţeniei, nu prea ştiai ce vârstă să-i dai: ar fi putut să aibă foarte bine treizeci de ani, dar în acelaşi timp nu era exclus să fi împlinit optzeci! Din şuşotelile celor din jur, Marcu află că negriciosul era Serge Lifar, cunoscutul balerin de origine rusă. Într-adevăr trebuia să fie foarte în vârstă: numele lui era legat de „baletele ruse" ale lui Djaghilev, de Bakst şi de Picasso, de „Sacre du printemps" şi de Nijinski (despre a cărui stranie existenţă Marcu citise, cândva, o carte scrisă de nevasta dansatorului, o contesă de origine maghiară). Galeria Meght se afla pe bulevardul Kleber, ştiut de toată lumea, desigur – dar cum Marcu era venit la Paris nu de prea multă vreme, oraşul îi era încă necunoscut, aşa că îi trebui destul timp până s-o găsească. Ajunse cu oarecare întârziere şi, spre marea lui părere de rău, nu reuşi să-l vadă pe Chagall. Bătrânul – după cum aflase – se retrăsese după deschiderea expoziţiei. Se afla într-o mică încăpere din faţa intrării, nu plecase încă, accesibil doar unor aleşi. Aceştia intrau şi ieşeau tot timpul, trăgând după ei, încetişor, cu veneraţie, uşa ce despărţea publicul de marele artist...

În faţa unui tablou – Chagall pictase o femeie tânără, în măruntaiele căreia se afla un copil cu un buchet de flori în braţe – Marcu zăbovi ceva mai mult, atras de straniul subiect al pânzei. Se trezi că intră în vorbă cu o pereche de tineri: băiatul era brunet, cu părul scurt şi creţ, cu faţa măslinie şi cu nasul mare, o figură de grec sau italian; fata era blondă, cu un păr auriu şi lung, strâns la spate, cu nişte ochi mari, splendizi, de un verde luminos, cu tenul roz-alb şi foarte delicat. Îi aminteau un film văzut recent şi care îi plăcuse mult, „Fecioara şi ţiganul", ecranizarea unui roman de Lawrence: semănau bine cu perechea de pe peliculă... „E frumos, nu-i aşa?" spuse fata, iar tânărul ţinu să-i atragă atenţia asupra copilului din burta femeii; avea un chip mai degrabă de om matur, cu toate că poziţia în care sta era bineînţeles cea a fătului. „Nu-mi plac la Chagall, spuse atunci negriciosul, istorioarele astea naive. Denotă o mentalitate cam infantilă. Vrea să spună cu orice preţ o

poveste. Ne crede pe toți copii, așa cum el, probabil, a rămas." „E minunat și așa", spuse atunci fata cu toată convingerea. „Sunteți pictor?" îl întrebă negriciosul. „Da, recunoscu Marcu... Oarecum. Dumneavoastră, de asemenea, nu-i așa?" „Eu? Nu, nici vorbă", spuse tânărul, și începu să râdă, părându-i-se teribil de caraghios gândul c-ar putea fi luat drept pictor. „Micheline, adăugă, arătând spre frumoasa făptură de lângă el, încearcă din când în când." „Deocamdată nu prea iese mare lucru", mărturisi fata. „Până să-l ajungă pe Chagall mai are, spuse tânărul; o cuprinse cu brațul stâng și o trase ușor spre el. Fata își pierdu echilibrul, apoi, recâștigându-l, se strânse drăgăstoasă la pieptul lui. Făcură, în sfârșit, cunoștință: pe ea o chema Micheline, terminase filologia, secția de spaniolă, și acum se apucase tam-nesam de pictură. „Cam târziu, într-adevăr, recunoscu ea. Nu știu ce-o să iasă", adăugă oftând. Pe el îl chema Vasco, nu era francez de origine, părinții lui erau sârbi, stabiliți în Franța însă de foarte multa vreme, înainte de război. Muncitori. Locuiau la Rouen și erau o familie foarte numeroasă. „Șapte frați, băieți toți", precizâ Vasco, arătându-i pe degete numărul fraților. El era cel mai mic, avea douăzeci și doi de ani. Studia dreptul... Toate astea îi fură relatate lui Marcu dintr-o răsuflare, cu acea înclinare spre flecăreala dezinvoltă, tipic franțuzească. Apoi tânărul îi mărturisi c-ar vrea un autograf de la Chagall, dar că nu se simte în stare să dea buzna peste bătrânul ascuns în mica odăiță, păzit cu strășnicie de liota admiratorilor. El e mult prea timid – de Micheline să nu mai vorbim, ar leșina de emoție! Poate că Marcu, în schimb, are mai mult curaj!? Nu e vorba de un simplu autograf, îi explică Vasco, ci de atestarea unui mic desen, descoperit de el, pe taraba unui buchinist; ar câștiga, desigur, în valoare, dacă ar purta semnătura bătrânului maestru... Îi pare foarte rău, le spuse Marcu, dar nu e mai bun ca ei în privința asta, nici el nu-i îndrăzneț. Nu-i nimic, spuse fata, nu-i nici o nenorocire; de altfel nu e întru totul convinsă de autenticitatea desenului, așa că e mult mai bine să renunțe decât să se pună într-o situație penibilă...

Trecură din nou prin fața tablourilor, se opriră în dreptul unora ca să le vadă încă o dată, apoi plecară împreună. Vasco îl invită pe Marcu la o cafea. Putem lua metroul și să mergem în Cartierul Latin, fu el de părere. La «Flore» sau la «Deux Magots». Micheline știa însă o cafenea care se afla bineînțeles tot în Cartierul Latin; o să le placă și lor, e convinsă de asta.

În metrou îl întrebară pe Marcu dacă rămâne la Paris pentru mai mult timp, și el le răspunse că nu știe încă; în tot cazul o să stea până la sfârșitul anului, deoarece bursa e pentru un an de zile. Îl mai întrebară dacă îi place Parisul, iar el le mărturisi că-i place într-adevăr foarte mult, dar că, din păcate, a ajuns puțin prea târziu. Cum prea târziu? făcură ei, mirați. Nu-i vorba de vârstă, le explicase Marcu, la urma urmei anii nici nu contează! Poți să ai optzeci de ani, ca Chagall, și să le simți teribil de tânăr – ori „tinerețea" moșului e indiscutabilă, altfel n-ar mai picta așa, la anii lui, cu atâta prospețime, de parcă pe toți țapii ăia i-ar face acum pentru prima dată – nu-i vorba de vârstă, deci, ci de cu totul altceva... Dacă le-a spus că a ajuns prea târziu la Paris nu la ani s-a referit; fiecare, atunci când vine la Paris, are în primul rând de gând să-și desăvârșească măiestria, să vadă ce se face, ce se poartă, care e mișcarea, nu-i așa, și să învețe câte ceva; or, din păcate, încă din clipa sosirii lui aici, la Paris, hotărârea de a nu mai picta fusese deja luată. O hotărâre fermă și de neclintit!

În micuța cafenea unde îi purtă Micheline era mare înghesuială. Își făcură cu greu loc la o masă ocupată de doi japonezi. Aveau părul lung, strâns în spate într-un coc minuscul, iar unul dintre ei purta în urechea stângă un inel de argint. Cel cu inelul le spuse – dând de mai multe ori din cap și surâzând politicos – că celelalte scaune de la masa lor erau într-adevăr libere, apoi își continuară amândoi discuția, fără să-i mai bage în seamă. La un moment dat li se alătură o fată – înaltă, ciolănoasă, cu trăsături aspre, masculinizate. . Își trase un scaun lângă micuții japonezi și începu să sporovăiască în limba lui Goethe. Japonezii vorbeau o germană perfectă, dar impresia pe care ți-o lăsau era că

vorbele li se lipeau mai degrabă de buze, fără să le spună neapărat ceva anume, de parcă s-ar fi pus în mişcare, undeva în gură, o perfectă maşinărie mecanică.

Îşi făcu apoi apariţia o persoană dintre cele mai stranii: în ciuda siluetei sale tinereşti, precum şi a îmbrăcămintii uşor extravagante, era un ins în vârstă. Slăbănog, cu o faţă pergamentoasă de om suferind, încălţat cu nişte sandale stâlcite – şi le luase direct pe piciorul gol –, cu pantaloni de pânză, deschişi la culoare, soioşi; purta o cămaşă cu mâneci scurte, lăsând să i se vadă braţele descărnate, muşchii flasci ai antebraţelor. Cămaşa nu era însă în mod sigur bărbătească: de mătase, cu volănaşe la gât şi cu nasturi din sticlă colorată... Marcu îl urmări o vreme: bărbatul se apropia pe furiş de mesele consumatorilor – cu precădere de cele la care se aflau fete tinere – şi cu o mişcare rapidă, neaşteptată, azvârlea drept în faţa acestora un şarpe de plastic, lung şi unduios, o imitaţie atât de reuşită, încât părea adevărat. Tinerele ţipau înspăimântate, spre marca satisfacţie a oribilului personaj; cu nişte paşi uşori, ca de balerin, trecea de la o masă la alta, pândind momentul potrivit ca să-şi încerce din nou „păcăleala". În ochii lui galbeni şi apoşi se putea citi un fel de bucurie vicleană şi răutăcioasă... „Dacă aş încerca să-mi imaginez moartea, spuse Micheline, uitându-se la bătrânul cel jalnic, aşa mi-aş închipui-o, semănând la chip cu bătrânul ăsta. Aşa arată ea, nu altfel, adăugă cu toată convingerea fata: o fiinţă soioasă şi murdară, încercând să te surprindă, pe neaşteptate! Şireată şi promiscuă! O urăsc, teribil o urăsc", spuse, şi frumoşii ei ochi azurii se întunecară, se umplură de furie. „Ei, lasă, lasă, spuse Vasco şi începu să râdă. Iată un subiect despre care nu-mi place să vorbesc. Moartea nu există!" adăugă el cu toată convingerea. Între timp, bătrânul, folosindu-se de tertipurile lui obişnuite, izbuti să se apropie pe furiş de masa lor. Îşi pusese în gând s-o sperie şi pe Micheline cu şarpele lui de plastic. Vasco îl urmărea însă cu coada ochiului, şi în clipa în care bătrânul, cu o mişcare furişă şi rapidă, dădu drumul la şarpe, reuşi să i-l smulgă din mână. Trase de el, întinzându-l ca

pe o praştie, cu speranţa că o să reuşească să i-l rupă. Vociferând furios, cuprins de disperare, bătrânul încercă, fără succes, să şi-l ia înapoi de la Vasco. Apoi văzând că ameninţările lui nu fac nici o impresie asupra tânărului, schimbă tonul, renunţă de-a mai fi agresiv şi începu să plângă cu lacrimi mari, ce i se scurgeau de-a lungul chipului pergamentos; îşi împreună amândouă mâinile – pe o mână purta o mănuşă soioasă, retezată la degete, încât i se vedeau unghiile lungi şi murdare –, rugându-l să i-l dea înapoi. Căzu chiar în genunchi în faţa lui Vasco, îşi dădu ochii peste cap, gata să leşine; scârbit, tânărul îi înapoie şarpele, cu condiţia să părăsească de îndată cafeneaua. Bătrânul îl luă repede, îl făcu să dispară într-un buzunar, şi în mai puţin de un minut se făcu nevăzut. „Sinistru personaj", spuse Vasco scârbit. Micheline era palidă. „Te-ai speriat?" o întrebă Vasco râzând. O cuprinse tandru de după umeri. „Sper că n-o să mai apară din nou", spuse Micheline contrariată. Numai tinerii japonezi, se pare, nici nu-l observaseră pe nebun. Continuau să vorbească între ei. Să se certe, sau, cine ştie, să-şi spună cuvinte prietenoase...

5.

E încă foarte de dimineaţă şi oraşul în care au intrat pare pustiu. Soarele se reflectă ca într-o oglindă în ferestrele închise şi cu perdelele trase. Atmosferă idilică desprinsă parcă dintr-un basm de Perrault: case cu un singur etaj, geamuri cu perdeluţe viu colorate, ghivece cu flori. Cocoşul de tablă de pe turnul bisericii luceşte în lumina matinală a soarelui. Un tânăr, cu un şorţ alb în faţă, încarcă nişte bidoane cu lapte într-o furgonetă şi-i zâmbeşte Michelinei, arătându-şi dinţii albi. Micheline opreşte maşina în centrul oraşului, unde pare a fi ceva mai multă animaţie. În faţa barurilor, abia deschise, se foiesc deja cei dintâi consumatori. Un tonomat, dat la maximum, şi Johnny Halliday se agită într-un

rock de prin anii şaizeci. Câţiva bărbaţi, trecuţi de prima tinereţe, cheli şi cu burtă, discută, adunaţi în cerc în mijlocul străzii, meciul de fotbal de duminica trecută. Cu toată animaţia care domneşte în grupul lor, au priviri placide şi uşor somnoroase. Aşteaptă să treacă timpul şi să se facă ora prânzului, masa la care n-au să-şi refuze nici două-trei pahare de vin. Prin ferestrele mari şi larg deschise ale unei popicarii poate fi zărit un bărbat solid, cu cămaşa transpirată la subsuori, pregătindu-se să arunce popicele. Din cauza vocii răguşite a cântăreţului, zgomotul ţintelor lovite nici nu poate fi auzit. Apariţia Michelinei nu rămâne neobservată. Bărbaţii îşi întrerup pentru moment discuţia, capetele lor, unele cărunte sau chele, se întorc în direcţia fetei, care nu-i bagă însă în seamă. „Poate vrei să bei ceva?" îi spuse ea lui Marcu în timp ce amândoi se îndreaptă spre barul prin uşa deschisă a căruia se revarsă melodia îndrăcită a rock-ului, înlocuit apoi cu o melodie lentă şi languroasă. Cocoţate pe scaunele înalte din faţa barului, două „profesioniste"; părul oxigenat, cizme negre peste genunchi, arborând cu curaj moda „mini", scoasă din uz cam de multă vreme. Poşetuţele li se odihnesc pe genunchii ascuţiţi. Şuşotesc între ele şi, din când în când, izbucnesc în râs, cu voci stridente şi răguşite. În faţa barului, câteva măsuţe scoase în stradă. Micheline comandă două pahare de Calvados. „Profesionistele" coboară de pe scaunele din faţa barului şi trec, legănându-se pe tocurile înalte, pe lângă masa lor. Se uită amândouă la Micheline cu vădită ostilitate. Chelnerul revine cu paharele cu Calvados. Are astm şi respiră cu greutate, de parcă ar fi alergat până să ajungă la ei, venind de la mari depărtări. Micheline, binevoitoare ca întotdeauna, conversează cu el. Aşa află chelnerul că Marcu n-a băut niciodată Calvados. „Ştie de existenţa lui doar din cărţi", îi explică ea. Dezvăluirea fetei nu-l lăsă indiferent pe barman. „O, atunci e cu totul altceva, spune el, cu totul altceva." îl roagă pe Marcu să aştepte puţin, deoarece vrea să-i aducă altă marcă. Revine cu o sticlă borţoasă, prăfuită şi cu eticheta îngălbenită de timp. „Asta e tot ce am mai bun", se scuză, respirând greu.

„Cincisprezece ani", adaugă și arată apoi pe degete vechimea Calvados-ului, în așa fel încât să priceapă și Marcu, despre care își închipuie, probabil, că nu știe franțuzește. Se chinuie însă mult fără să reușească să destupe sticla. Când, în sfârșit, reușește, își toarnă din abundență, fără să se zgârcească, pe dosul păros și pistruiat al palmei late. „Ce părere ai? îl întrebă pe Marcu întinzându-și mâna, vârându-i-o sub nas, să i-o miroasă. Un Calvados cum scrie la carte." Apoi, cu multă grijă să nu se mai risipească de data asta nici măcar o picătură, toarnă în păhărușul din fața lui Marcu. Așteaptă apoi ca Marcu să guste și să-și dea cu părerea. „O băutură, într-adevăr, extraordinară", spune Marcu plescăind din limbă ca să-și arate încântarea. De pe scaunele lor înalte, din interiorul barului, „profesionistele", se întorseseră la locul lor, cu niște chipuri obosite și indiferente, urmăresc scena. Îl strigă pe barman: vor și ele o picătură de Calvados, din sticla aceea adusă special pentru Marcu. „Minunat, nu-i așa, domnule? îl întrebă barmanul pe Marcu, fără să le bage în seamă. Sunt convins că nici eroii din cărțile dumneavoastră n-au băut un Calvados mai bun! Trebuie însă să-l dați pe gât dintr-o dată, numai așa i se simte cu adevărat parfumul." Lăsă nota de plată, strecurând-o cu multă discreție sub farfurioară, apoi plecă bodogănind pe picioarele sale scurte și pufăind din greu. „Neașteptat de amabil, spune Micheline surprinsă. Un francez care să-și risipească în halul ăsta Calvados-ul, așa ceva . nu s-a mai văzut!"

Părăsiră apoi micul oraș îndreptându-se spre Rouen, unde îi aștepta Vasco. Vor face un mic popas în orașul unde a fost arsă pe rug fecioara din Orleans și vor vizita, bineînțeles, faimoasa catedrală. Micheline îi vorbi de părinții lui Vasco, care trăiau la Rouen: tatăl lucrase o viață întreagă ca muncitor, la o mare uzină metalurgică. Se pensionase abia în toamna trecută. Mama fusese angajată și ea un timp ca vânzătoare la un magazin de flori artificiale. Copiii, șapte la număr, se risipiseră prin lume. Un frate era docher la San-Francisco, un altul actor de circ în Germania Federală, o soră lucra la telefoane la Liege, o alta era profesoară

undeva lângă Nisa; un alt frate, cel mai descurcăreţ, cum îl caracterizase Vasco, era expert în cursele de cai şi câştiga binişor. Cel mai mare murise într-un accident de maşină. „N-am ajuns să-i cunosc pe toţi, îi explică Micheline. Cei pe care i-am cunoscut însă nu seamănă cu Vasco, Au cu totul altă fire. Mai realişti, bineînţeles". „Într-adevăr simpatic tipul cu Calvados-ul, spuse Marcu. Foarte, foarte amabil." Aducea mai curând a italian decât a francez. Şi pe deasupra avea şi un astm de toată frumuseţea..." „La Deauville, îi spuse Michcline, o să mergem la un mic restaurant specializat în Calvados. Întotdeauna cu Vasco..." şi discuţia continuă pe tema Calvados-ului.

Micheline conducea cu o singură mână; părul auriu îi acoperea ochii. Şi-l strânse într-un coc la spate după ce avu grijă să arunce chiştocul ţigării pe fereastră. Îl răsuci cu o mână – cu cealaltă ţinea volanul – şi înfipse în el o agrafă de argint. Chipul fetei, de cum îşi schimbă coafura, primi o cu totul altă înfăţişare: semăna, acum, cu un puşti obraznic, cu nasul în vânt, cu ochii mari şi luminoşi.

6.

La Rouen se întâlniră cu Vasco la cafeneaua „Fecioara din Orleans". Litografiile de pe pereţi reprezentau scene din viaţa fecioarei: Ioana pe câmp, o fetiţă cu o coroniţă de margarete pe capul bălai, înconjurată de nişte vaci stângaci desenate – animalele nu păreau să fie specialitatea pictorului –, Ioana la Reims (întreaga splendoare a încoronării), şi, în sfârşit, Ioana pe rug; litografia din urmă era aşezată deasupra intrării, a uşii larg deschise ce da chiar spre piaţa unde, cu secole în urmă, fecioară fusese arsă.

Marcu îşi aminti un film al lui Dreyer, nu cel despre Ioana, un altul; era vorba în el tot despre o pretinsă vrăjitoare: regizorul filmase în aşa fel încât se putea vedea cum trupul sănătos, încă

tânăr și robust al „vrăjitoarei", era cuprins, încetul cu încetul, de flăcările nemiloase. Dar nu zvârcolirea trupului îl impresionase atunci, ci chipurile celor ce luau parte la execuție. Și nu atât cei ce o judecaseră și o condamnaseră, nu în primul rând ei (surâzători și sătui, satisfăcuți și vicleni), ci ceilalți, mulțimea adusă în mod expres ca să vadă execuția și să tragă învățămintele necesare. Chipuri de oameni simpli pe care nu se putea citi părerea de rău sau compasiunea pentru cea supusă unor astfel de oribile cazne, nici despre o justificată oroare nu era vorba (de revoltă sau furie cu atât mai puțin!), ci de o foarte naivă, aproape copilărească (defel perversă, nici pomeneală de așa ceva!) curiozitate: voiau adică să vadă, simțind dogoarea flăcărilor pe propriii lor obraji, cum arde trupul femeii – un spectacol într-adevăr nemaivăzut de ei până atunci: cum se rumenește pielea, cum se usucă, apoi, și crapă și se face din ce în ce mai neagră; veniseră doar să vadă, numai atât, numai și numai pentru asta; un spectacol „tare", un fel de happening, cum i s-ar spune astăzi, de toată frumusețea și splendoarea! Marcu le descrise prietenilor săi scenele din film; aceștia nu-l văzuseră, în schimb îi vorbiră de un alt film al lui Dreyer, Micheline se apucă să-l și povestească, în timp ce Vasco comandă câte un Calvados pentru toți trei. Băură, de asemenea, o cafea fierbinte. „Trebuie să vă puneți pe picioare, spuse Vasco, îmi închipui că drumul a fost destul de obositor." Micheline relată întâmplarea cu Calvados-ul. Și cum îl încercase proprietarul barului vărsându-și o cantitate, deloc neglijabilă, pe dosul palmei. „Aproape imposibil, făcu foarte mirat Vasco. Un francez să-și risipească băutura e un lucru într-adevăr de necrezut." „Nu-l asculta, spuse Micheline, uitând că la rândul ei spusese cam același lucru. Are o părere îngrozitoare despre noi. S-a născut în Franța, e aproape francez, chiar dacă îl cheamă Vasco Iremici, și totuși nu pierde prilejul să ne critice." „Un popor zgârcit, decretă Vasco. Tu ești din Normandia, căută s-o îmbuneze pe Micheline. Normanzii au altă fire, nu seamănă cu francezii", spuse el în concluzie și, ca s-o împace pe Micheline, începu să-i mângâie părul. „Nu sunt toți

la fel, încercă să-l contrazică Marcu. Ioana, de pildă", spuse şi arătă spre litografiile de pe pereţi. „Bineînţeles, rânji Vasco, doar că-i bine că ne amintim că a fost arsă pe rug." «Englezii au ars-o, nu francezii, iar încurci lucrurile, spuse Micheline revoltată. „Şi ce-a mai rămas astăzi din Ioana voastră? întrebă triumfător Vasco. O reclamă pentru turişti...", adăugă întinzându-şi picioarele lungi, în bluginşi decoloraţi, drept în faţa lui, in aşa fel încât oricine ar fi încercat să treacă pe lângă ei s-ar fi încurcat în ele... Plătiră consumaţia şi părăsiră cafeneaua. Ieşiră în stradă. Faimoasa piaţă era puternic luminată de soarele zilei de vară. „Ia priveşte în jur", îi spuse Vasco lui Marcu, arătând cu o mână spre firmele magazinelor şi cafenelelor aflate în piaţă. Într-adevăr, aproape toate apelau la numele Ioanei d'Arc sau purtau un nume legat, cât de cât, de istoria ei. În timp ce un mic magazin de cosmetice, de pildă, se numea „Rugul", o librărie cu cărţi de artă, foarte luxos tipărite şi teribil de scumpe, expuse cu multă pricepere în vitrină, purta un nume ceva mai sofisticat: „Vocile Fecioarei..." Un elegant magazin cu lenjerie de damă se numea cât se poate de direct „La Fecioara din Orleans," cu toate că era destul de greu ca cineva să şi-o imagineze pe austera luptătoare purtând astfel de desuuri scumpe... Singurul care nu îndrăznise să apeleze la prestigiosul nume era un mic magazin cu un profil ceva mai special, în vitrina căruia erau expuse câteva fotografii, selectate cu grijă pentru toate gusturile, decupate dintr-o revistă sexy. Se alesese, aşadar, un alt nume, nu de mai mică rezonanţă însă, şi la fel de celebru, e adevărat că dintr-un cu totul alt domeniu şi dintr-o altă epocă. Pe firma de neon care îşi trimitea umbrele roşii până în mijlocul străzii scria „Calipso". Totuşi cel ce concepuse reclama nu rezistase până la capăt tentaţiei de a o implica pe fecioara atât de prezentă altfel în toată piaţa: el improvizase un fel de rug din tuburi de neon – se stingeau şi se aprindeau cu intermitenţă – în mijlocul cărora era gata să ardă nu „fecioara", conform tradiţiei, ca să spunem aşa, ci o fiinţă superbă, cu şolduri largi şi generoase, cu umeri lăţi, ca de luptător, purtând un foarte sumar, aproape inexistent costum

de baie. Flăcările n-o deranjau se pare prea mult pe frumoasa Calipso; altfel, cum s-ar fi putut explica surâsul, nici pe departe mistic, de pe chipul ei transfigurat de plăcere?

Şi totuşi Marcu era emoţionat, privind piaţa unde fusese arsă Ioana. Simţi prezenţa ei, cea adevărată, în ciuda reclamelor din jur. „Sunt obosită, îi spuse Micheline lui Vasco, nu vrei să conduci tu în locul meu?" Vasco trecu la volan. Părăsiră piaţa. Opriră în dreptul unui magazin, specializat în vinuri greceşti şi italiene. „Vreau să-i facem o bucurie bătrânului, le explică Vasco. Cine ştie, poate izbutim să-l mai înveselim un pic... I s-o fi urât singur, începu el să povestească. Mama e mai tot timpul plecată. Are un frate la Torino, s-a dus să-l vadă la începutul lunii mai, şi sunt aproape sigur că n-o să se întoarcă până la toamnă. Aşa a fost întotdeauna, plimbăreaţă, spuse Vasco oftând în timp ce aranja sticlele cu vin în portbagaj... Tata, în schimb, nu se dezlipeşte de casă; aproape că nu mai vede, săracu, dar nu vrea să poarte ochelari dintr-un fel de cochetărie ridicolă. Singur, cum să nu i se urască, cum să nu-l omoare plictiseala? Am, de altfel, impresia că s-a ramolit în ultima vreme..." „E foarte drăguţ, nu-l mai bârfi", spuse Micheline uşor absentă. „Nu-l bârfesc, spuse Vasco. Adevărul e că noi doi, eu şi bătrânul, ne-am înţeles întotdeauna bine. Dintre toţi fraţii, probabil că la mine a ţinut cel mai mult. Sunt singurul cu care, în momentele lui de bună dispoziţie, îi place să vorbească în limba lui de-acasă. De altfel, ceilalţi nici nu ştiu bine sârbeşte. Fraţii mei au fost tare leneşi, au învăţat câteva cuvinte sârbeşti, apoi au renunţat. Mai ales că mama nu i-a încurajat. Toată viaţa ei a avut o singură grijă: să semene cât mai bine cu oamenii în mijlocul cărora trăia, să nu se afle cumva că nu-i franţuzoaică, chiar dacă numele de fapt o trăda. A încercat să şi-l schimbe, dar s-a lovit de împotrivirea categorică a tatei. A ascultat-o el toată viaţa, dar când a fost vorba de nume s-a opus cu încăpăţânare. S-au certat îngrozitor, ţin minte, eram de-acuma mare, aşa că am înţeles perfect discuţia lor. Tata i-a tras vreo două palme, şi îmi amintesc că m-am bucurat în sinea mea, nu mi-a părut rău.. De

altfel, ori de câte ori s-au certat, am fost întotdeauna de partea lui. Nu ne-am iubit prea mult, eu şi mama. N-am reuşit niciodată s-o înţeleg. În nici o situaţie n-am putut să fiu de acord cu ea... Am încercat să vorbesc zilele astea sârbeşte cu el. Ştiam că-i face plăcere. A reacţionat însă cu totul altfel decât mă aşteptam: de câte ori îi spuneam o vorbă, chipul i se întuneca, şi-mi răspundea în franţuzeşte, exact cum făcea mama când eram mic... Totuşi l-am făcut să vorbească până la urmă. Într-o seară i-am dat să bea un pahar de vin în plus. Şi abia atunci am înţeles, în sfârşit, de ce a evitat el tot timpul să vorbim în limba noastră de-acasă: începuse să uite limba sârbă. Îşi amintea cu greu unele cuvinte mai rar folosite, se bâlbâia până le găsea, ba căpătase parcă şi un pic de accent străin! Mai mare hazul, să vezi un bătrân muncitor sârb, cu mustăţi fioroase şi cu nasul coroiat, stâlcind cuvintele în propria-i limbă, făcând dezacorduri inadmisibile, ca unul ce abia începe să înveţe limba şi nu-i sigur de ce spune! S-a enervat când a înţeles că-mi dau perfect seama de ce i se întâmplă şi, ca să-mi arate că eu mi-am format o părere cu totul greşită, a început să lălăiască nişte cântece vechi din Iugoslavia; era vorba în ele despre suferinţele pricinuite de amor, de răzbunare şi de iubiri infidele. Nu i se potriveau, bineînţeles, bătrânului şontorog! Melodii vechi de pe timpul tinereţii lui îndepărtate.... I le-o fi cântat chiar mamei, cine ştie, sau mai degrabă altor femei, cu care s-a iubit în tinereţea lui. Nu, nu cred să-i fi cântat el mamei astfel de cântece pătimaşe şi deocheate, chiar dacă i-a făcut o droaie de copii; n-a iubit-o niciodată aşa de mult. Nu pentru ea fuseseră cântecele acelea; auzindu-l e, mama şi-ar fi bătut joc de ele, sunt sigur; chiar pe vremea aia, când era foarte tânără şi când nu era chiar un sloi de gheaţă, aşa cum a devenit mai târziu, nu i-ar fi făcut nici o plăcere să le audă... Orice cuvânt însoţit de melodie se păstrează, se pare, mult mai bine în memorie: cât a cântat, nu a făcut nici o greşeală de pronunţie, nici un dezacord. Am cântat şi eu, secondându-l, mă ameţisem la rândul meu. I-am propus să facem vara viitoare o excursie pe coasta dalmată. «Ba, am putea chiar să mergem –

mi-am dat cu părerea – prin ținuturile pe unde ai copilărit tu, să-ți revezi locurile natale! Ar fi, într-adevăr, o călătorie deosebit de frumoasă, ar merita toată osteneala!» «Nici să nu te gândești, a strigat el furios, nici să nu-ți treacă prin minte așa ceva! Vrei să mă fac de râs – mi-a spus –, să râdă sârbii de mine auzindu-mă cum le stâlcesc vorbele? Să le dau copiilor gumă de mestecat, cum am văzut într-un film că fac americanii? Să umblu și eu cu un aparat de fotografiat agățat de gât și să mă dau mare, ți-ar plăcea, nu-i așa?!» Mi-am dat seama, atunci, că nu mai ducea dorul Iugoslaviei, așa cum mi-am închipuit. Pur și simplu se plictisea, asta era tot! Vechii lui tovarăși din uzină se împrăștiaseră care încotro. Nu mai avea cu cine să schimbe o vorbă, era mai tot timpul singur. Înainte de a mi se strica vederea, mi-a mărturisit el într-o zi, mă duceam după-amiezile la cinematograf – mă certa maica-ta, biletul de intrare e destul de scump, dar nu-mi păsa... Timpul trecea mult mai repede: până ajungeam acasă – mă întorceam întotdeauna pe jos, alegeam cinematografele cele mai îndepărtate ca să dureze drumul mai mult – se lăsa seara... Mai fumam o țigară, mă mai certam cu maică-ta, între timp se făcea întuneric și mă băgăm în pat! Începeam să citesc ziarul și de cele mai multe ori adormeam cu el în mână, maică-ta mi-l lua și-l așeza pe noptieră. Acuma, însă, de când nu mai văd, e mult mai greu. Mi se face un fel de gol în minte, stau așa, cu ochii pe pereți, toată ziua și nu am la ce să mă gândesc. Și ăsta e lucrul cel mai afurisit dintre toate: când nu ai la ce să te gândești... Golul ăsta, pricepi?»"

Ajunseseră și, spre marca lor surpriză, bătrânul nu era singur. Două fetișcane se învârteau în jurul lui și se pregăteau să așeze masa în sufragerie. „A început să plouă cu oaspeți", spuse bătrânul, și Marcu înțelese că cele două fete – cam prea dezvoltate pentru vârsta lor, cu pieptul proeminent, cu șoldurile mari și lipsite de grație – erau nepoatele acestuia, de fapt fiicele băiatului său cel mai mare; veniseră să-l vadă și să aibă grijă de el „până s-o întoarce bunica"...

Lui Marcu i se păru însă că bătrânul arată mult mai înfloritor decât îl descrisese Vasco. Se ţinea bine, nici vorba să fie o „căzătură", după cum te-ai fi aşteptat, luându-te după vorbele fiului. Destul de apatic, e adevărat: nu se bucură văzându-i, şi când Micheline sărise să-l îmbrăţişeze, aproape că-i întorsese spatele. Marcu nu fu chiar atât de surprins: era obişnuit ca în străinătate oamenii să aibă cu totul altfel de reacţii, uneori de-a dreptul bizare... Sticlele de vin aduse de Vasco îl bucurară însă. Se uită la ele cu ochii mijiţi, încercând să le citească etichetele scrise în greceşte. Fetele ciripeau neobosite; îşi mişcau trupurile lăţăreţe cu o neaşteptată vioiciune prin încăpere, în timp ce aşezau tacâmurile şi farfuriile pe masă. Prezenţa lui Marcu nu le era indiferentă, erau curioase să afle ce-i cu el şi în acelaşi timp păreau uşor intrigate, deoarece tânărul nostru nu le prea băga în seamă. Vorbeau amândouă deodată, în gura mare, lăudând ciorba de peşte gătită de bătrân. Începură să spună o poveste lungă despre un vecin de-al lor de la Trouville: cum acesta a reuşit să prindă un peşte uriaş, de un soi cu totul şi cu totul special; şi ce fel de pescar priceput era vecinul acela, şi cum ele s-au rugat să le ia într-o zi la pescuit; dar el n-a îndrăznit din cauza nevesti-sii, o femeie rea şi mult mai mare ca el, o babornită, şi pe deasupra teribil de geloasă; aşa că sărăcuţul nici nu îndrăzneşte să stea de vorbă cu ele, numai să n-o supere pe femeia aia cicălitoare... Marcu nu le asculta, se uita la bătrân cum îşi punea în farfurie cocoloaşe de pâine, la fel ca bunicul lui, ca să se răcească ciorba mai repede. Foarte preocupat, prins de ceea ce făcea, neascultând pălăvrăgeala nepoatelor, nebăgându-l e în seamă... Se obişnuise să trăiască fără să aibă grija celor din jur. Vasco avea desigur dreptate. Era vorba tot de un fel de senilitate. „Puteţi să vă mai serviţi, am destulă", spuse bătrânul fără să-şi ridice nasul din farfurie, apăsând cu lingura bucăţelele de pâine, ca să se moaie. Apoi începu să fie ceva mai volubil. „Ciorba de peşte, dacă n-o potriveşti bine, le explică el uitându-se mai ales la Micheline, de parcă abia acum i-ar fi descoperit prezenţa, nu-i cine ştie ce de capul ei." Fetele şuşoteau

privindu-l pe furiş pe Marcu: un anumit lucru în ţinuta lui vestimentară se pare că nu era chiar aşa cum trebuie – cămaşa sau cravata, cine ştie?! Vorbeau în şoaptă, bârfindu-l, desigur, se răzbunau şi ele cum puteau pentru totala lui indiferenţă. Vasco, profitând de vioiciunea bătrânului, de interesul manifestat fată de cei de la masă, încercă să i-l susţină, atrăgându-l şi pe el în discuţie. „Un prieten din România, arătă spre Marcu. Sunt sigur, îi spuse el, că ai cunoscut români în tinereţea dumitale. Sârbii şi românii sunt vecini unii cu alţii, nu-i aşa, au vieţuit multă vreme împreună... Nu m-aş mira să fi ştiut chiar şi câteva cuvinte româneşti..." „Sigur c-am ştiut, spuse bătrânul, şi pentru o clipă chipul îi deveni foarte preocupat; căuta, probabil, să-şi amintească vreo vorbă românească. Nu reuşi însă, se enervă şi, de supărare, se apucă să-şi fărâmiţeze pâinea, să facă din nou cocoloaşe şi să le moaie în ciorbă. Deveni iarăşi apatic şi indiferent, nemaiinteresându-l decât farfuria din faţa lui. „O femeie te poate învăţa limba ei cât ai bate din palme, spuse Vasco. Nu nega, tată, îl ameninţă el cu degetul, cu o româncă tot te-ai iubit dumneatale, cât ai fost tânăr! Ţi-o fi spus şi cu ce cuvinte s-o mângâi, ţi-o fi zis ce vorbe dulci să-i spui! Hai, nu da din colţ în colţ, şi nu te ruşina, pariez dacă vrei c-a fost aşa! spuse, şi bătrânul îşi ridică nasul din farfurie şi se uită zâmbind la Vasco. Îşi adusese el aminte de ceva anume – vreo amintire încântătoare – sau zâmbea doar aşa, ca să răspundă într-un lei la glumele şi tachinările afectuoase ale fiului lui? Ceva tot îşi amintea însă, de vreme ce, uitându-se de data asta la Marcu, de parcă ar fi vrut să-i ceară încuviinţarea şi în acelaşi timp să se asigure că nu greşeşte – spuse: „Târgurile de la Vârşeţ". Apoi tăcu, semănând perfect cu un oracol care, după ce a formulat o frază misterioasă şi greu de descifrat, ajunge parcă să regrete şi puţinul spus şi se întoarce la tăcerea lui impenetrabilă... „Ce-i cu târgurile de la Vârşeţ?" întrebă Vasco, şi atunci bătrânul îi răspunse, uitându-i-se drept în ochi. „Nu mai ţin minte." Vocea îi era „albă", indiferentă, fără nici o umbră de părere de rău în ea: o constatare ca oricare alta şi atât. Se întoarse apoi liniştit la farfuria

lui cu supă. „Mi-ai povestit de atâtea ori, cum nu mai ţii minte?" îl întrebă Vasco, nemai încercând să-şi ascundă iritarea. Aproape că ţipa. „Nu mai ţin minte, şi gata", mormăi bătrânul fără să-şi ridice privirea din farfurie. „Cum te lua bătrânu la târg la Vârşeţ să vindeţi piei de capră... Adormeai, stând lângă el, în iarba de pe marginea drumului. Şi îţi dădea ţie să-i ţii punga cu dinari până ce îşi aduna taraba... Cu coada ochiului te urmărea tot timpul, se temea să nu-ţi smulgă careva punga aia atât de preţioasă! Zdrăngăneai încetişor dinarii, îţi plăcea să-i auzi cum sună, şi atunci bătrânul te certa. «Nu-i bine să prindă oamenii de veste că avem aşa mulţi bani», îţi explica el... Vă duceaţi apoi la un restaurant din centrul oraşului, ştiam şi numele restaurantului, dar l-am uitat. Ţie îţi lua o îngheţată, şi el comanda şampanie vieneză! Până nu golea singur o sticlă nu se lăsa, se făcea roşu la obraz, începea să-şi răsucească mustăţile şi vorbea cu chelnăriţele în sârbeşte ori în ungureşte, le pişca de fund când treceau pe lângă el, şi cine ştie ce le mai spunea şmecherul bătrân, pentru că ele chicoteau pe înfundate şi-l loveau supărate peste mână... Toate astea mi le-ai povestit dumneata, tată, altfel nu aş avea de unde să le ştiu.." „Ţi-oi fi povestit, îl aprobă bătrânul dând încetişor din cap, nu spun că nu ţi le-am povestit." Cuvintele lui Vasco nu avură, se vedea de la o poştă, nici un fel de ecou. I se terminase ciorba şi acum îşi umplea farfuria din nou. De parcă ar fi vrut, se gândi Marcu, să umple cu ceva golul fără fund care era în el. „Şi cum în serile în care era vreme urâtă – povesti Vasco în continuare –, când ploua ori burniţa afară, nu te lua în târg, să vindeţi împreună pieile alea şi să tremuraţi de frig amândoi, te cruţa bătrânul, îi părea rău de tine. Era un hotel chiar la marginea târgului, sub un deal înalt, mi-ai şi spus cum îi zicea: «La puţul fecioarei». Şi pe tine te lăsa la hotel, te da în grija unei femei tinere pe care o chema Rujiţa. Bătrânul ăsta al tău, cât era el de bătrân, se iubea cu femeia aia... Îţi plăcea să rămâi acolo, la hotei. Rujiţa juca domino cu tine până se înapoia bătrânul din târg. Staţi amândoi lângă sobă, pe nişte canapele de catifea roşie. Plăcile de

teracotă erau pictate: niște călăreți, cu săbiile scoase și cu mustăți lungi... Jucați domino, și lângă voi, pe masă, se afla o farfurie cu prăjituri și două pahare cu sirop de mure. Vă luați la întrecere – care reușește să mănânce mai multe prăjituri – și Rujița câștiga întotdeauna pariul. La a patra prăjitură ție ți se făcea greață și te opreai... Mi-ai mai povestit cum îl punea pe Gheorghi, portarul hotelului a cărei proprietăreasă era ea, să spargă nuci și să scoată sâmburii, să nu vă pierdeți voi vremea. Și uneori rămâneați peste noapte la hotel; te culcau într-un pat cu Gheorghi, și el îți spunea tot felul de povești, și întotdeauna adormea înaintea ta, așa că sfârșitul poveștii nu-l aflai niciodată. Dimineața vă sculați devreme, înainte de a se face ziuă afară. Bătrânul era încruntat și posomorât tare. Îl durea sufletul să plece, să se despartă de Rujița cea tânără!... Abia după ce dispărea dealul acela înalt de deasupra orașului, cula Vârșețului, cum i se spunea, i se dezlega limba și începea să vorbească. Te întreba cum te-ai distrat și câte prăjituri ai mâncat și dacă a fost dulce siropul de mure, dacă ți-a plăcut... Toate astea de la tine le știu", spuse Vasco, și se uită întrebător la bătrân, doar, doar o reuși să-l facă să-și amintească și el câte ceva, „Dacă ți le-am povestit, probabil că așa s-au și întâmplat", spuse bătrânul jucându-se cu firimiturile de pe masă, încurcat, dar și agasat de prea marea insistență a fiului. Spuse ceva în sârbește. Vasco îi răspunse supărat în aceeași limbă. Arăta ca un copil bosumflat căruia părinții i-au refuzat un lucru la care el ținea foarte mult. Marcu se uită la ochii bătrânului: erau ușor împăienjeniți și lipsiți de strălucire. Bunicul lui, își aminti Marcu, îi avusese la fel, un an sau doi înainte de-a muri. Simți abia perceptibilul fâlfâit de aripă al morții, și cu toate că în ultima vreme Marcu se obișnuise să-i trăiască în preajmă, de data asta avu o acută reacție de respingere. Îl speria mai ales golul din capul bătrânului. Un creier prin care bătea vântul, asemeni unei încăperi pustii, cu toate ușile deschise vraiște. Nimic nu se păstrează, nimic nu rămâne înăuntru... Îl mira în același timp și încăpățânarea acestuia: nu mai voia oare să-și aducă aminte chiar de nimic?...

Așa, fără amintiri, fără memorie, semăna perfect cu un fel de păpușă de ceară. Nu, în clipele acestea, el, Marcu, era incapabil să se simtă asemeni bătrânului: la fel de gol pe dinăuntru, la fel de neînsufleţit ca şi el. I-o luase înainte sârbului ăsta cu părul cărunt, se afla deja în anticamera morţii, acolo unde el, Marcu, năzuia de atâta vreme să ajungă. Nu se putea în nici un caz compara cu el... Şi deodată toate deveniră mult mai complicate decât şi le-ar fi putut închipui Marcu, şi pentru prima dată – cine ştie de când! – gândul morţii nu mai fu învăluitor şi dulce, asemeni unui cântec liniştitor de flaut, asemeni unei melodii tainice şi numai de el auzită, ci dimpotrivă: ceva dinăuntrul lui i se opunea cu toată forţa, trupul lui de om tânăr se revolta într-o asemenea măsură, încât simţi că i se face rău. Se ridică repede de la masă şi se îndreptă spre baia care se afla la doi paşi de bucătărie. Senzaţia de vomă dispăru, însă, de cum închise uşa în urma lui. Se aşeză pe marginea căzii, şi ca să se izoleze într-un fel de ceilalţi, dădu drumul la robinet. Lăsă apa să curgă. Zgomotul făcut de apă îl linişti. În acelaşi timp se simţi pe neaşteptate golit de toate certitudinile cu care plecase la drum. Încercă să pună o oarecare ordine în învălmăşeala din capul lui, dar nu fu în stare. Un om mort l-ar fi tulburat mult mai puţin decât acest ins viu, care vorbea, umbla, mânca tot ce-i puneai în farfurie, dar din care viaţa plecase pe furiş, se retrăsese din trupul îmbătrânit, încetul cu încetul, fără ca el să bage de seamă. Pentru prima dată moartea nu-i mai apăru lui Marcu drept unica soluţie cum în ultimul timp îi plăcuse să creadă. „Să fii în felul ăsta «golit», ce lucru cumplit şi jalnic, ce teribilă sărăcie! îşi spuse el. Ca o coală albă de hârtie pe care nu mai scrie nimic! Poate fi ceva mai înspăimântător? O mare moartă şi întunecată, «oceanul cel de gheaţă», un pustiu fără margini! Mizerabilă privelişte, într-adevăr..." Era şi el, Marcu, „golit" de toate amintirile, la fel de fără trecut, de amnezic, ca şi bătrânul tată al lui Vasco?... Închise robinetul, se spălă pe faţă ca să-şi revină, şi se reîntoarse în încăperea în care fetele tocmai puneau pe masă un uriaş tort de mere, operă culinară care le

aparţinea în întregime şi de care erau foarte mândre. Îl pedepsiră pe Marcu (pentru lipsa lui de „sensibilitate", pentru faptul că refuzase să răspundă în vreun fel la avansurile lor atât de evidente) tăindu-i o felie subţirică. Bătrânul adormi la masă şi nepoatele făcură mare haz. Apoi îl ajutară să se ridice şi-l duseră la culcare...

7.

Ajunşi la Deauville, lui Marcu i se dădu o odăiţă la mansardă, special amenajată pentru oaspeţi. Se zugrăvise nu de multă vreme, pereţii miroseau încă a var proaspăt. Printr-o ferestruică se putea vedea strada care dădea spre mare, şi chiar marea se putea zări, în lumina roşietică a apusului... Camera era modest mobilată, un pat cu un fel de baldachin caraghios, o carpetă în faţa patului, un fotoliu uriaş, îmbrăcat într-o catifea maronie şi roasă de vreme, contrastând ciudat cu austeritatea încăperii; încă un scaun aşezat lângă pat, ţinând loc de noptieră. Pe scaun se aflau o lumânare pe jumătate consumată, o cutie de chibrituri veche de rugăciuni, pusă dinadins sau uitată, cine ştie de cine, acolo; de o altă persoană care zăbovise înaintea lui în această încăpere, cu toate că – poate din pricina zugrăvelii proaspete – impresia pe care ţi-o lăsa încăperea era atât de neutră şi impersonală, încât cu greu ţi-ai fi închipuit că a mai găzduit şi o altă fiinţă omenească. Se mai afla în odaie şi un „lavoir" vechi şi foarte demodat, semănând uimitor de mult cu cel de la ei de-acasă, din bucătărie. La unul asemănător se spălase şi Marcu în fiecare dimineaţă înainte de a pleca la şcoală, în copilăria şi adolecenţa lui nu chiar aşa de îndepărtate... Marcu deschise ferestruica şi se auzea marea, vuietul ei neîntrerupt. Urcase până sus, ca să-şi pună costumul de baie.

Vasco, Micheline şi surorile acesteia îl aşteptau să coboare. Îi intrigase în mod special cea mai mare dintre surori, o fată cam

ciudată, pe care o găsiseră la sosirea lor citind, făcută covrig, într-un fotoliu; îi salutase ridicând doar o mână, fără să se întrerupă din lectură indiferentă la toate cele ce se petreceau în jurul ei; apoi, când Micheline încercă să i-l prezinte pe Marcu, îi întinse mâna aruncându-i o privire rapidă, veselă şi chiar prietenoasă, ca în secunda următoare să se scufunde din nou în lectură şi să uite de el. Citea un roman poliţist. I se spunea „Momo" şi reprezenta o problemă, după cum îşi dădu seama Marcu, pentru întreaga familie...

Până la odăiţa lui Marcu se ajungea pe o scară de serviciu foarte îngustă. Coborî. Ceilalţi îl aşteptau nerăbdători. „Dacă ne grăbim, mai prindem un pic de soare", spuse Micheline. „Putem pleca?", întrebă Vasco, uşor enervat de toată tărăgăneala asta. „Momo, grăbeşte-te, stăm toţi după tine. Eşti îngrozitoare..." Şi, în sfârşit, Momo îşi făcu apariţia, îmbrăcată într-un fel de costum de plajă care îi scotea în evidenţă trupul slăbănog, picioarele subţiri şi pieptul aproape fără sâni, ca de băiat; şi totuşi Momo răspândea în jurul ei o stranie feminitate; mişcările repezite şi stângace îi erau în acelaşi timp graţioase; feminitatea ei izvora, după părerea lui Marcu, din marea ei fragilitate, precum şi din modul încăpăţânat în care încerca să-şi reprime o sensibilitate excesivă. „Nu eu v-am pus să mă aşteptaţi", spuse ea cât se poate de neprietenoasă. „Puteai s-o laşi acasă, o certă Micheline arătând spre cartea pe care Momo şi-o ţinea sub braţ. N-o să ai timp să citeşti pe plajă." „Ce-ar fi să nu-mi porţi de grijă?" spuse Momo morocănoasă, în timp ce se înghesuiau cu toţii în maşină. Cealaltă soră era încă elevă de liceu: blondă, micuţă şi cam rotunjoară, cu un veşnic surâs pe buze. O fată ca atâtea altele. Nu supăra şi nu incomoda pe nimeni...

Se învârtiră o vreme în căutarea unui loc unde să parcheze maşina. Coborâră. În dreapta lor se zăreau marile hoteluri, în ferestrele cărora se reflecta lumina roşcată a soarelui gata să apună. Micheline îi arătă Cazinoul, apoi un hotel din preajmă, unde, îi explică ea, trag de obicei marile vedete. Îi indică fereastra camerei

Brigittei Bardor, „Nu-mi place", spuse Momo, referindu-se la marea vedetă care fusese zărită uneori la fereastra cu pricina. „Dumnezeule, există o ființă pe lumea asta să-ți placă ție?" o întrebă Micheline iritată. „Nu există!" decretă Momo cu o voce răsunătoare, ridicându-și dispreţuitoare, dar uşor înfrigurată de briza răcoroasă a mării, umerii înguşti şi ascuțiți. „N-am nici un chef să vă aud iarăși certându-vă", spuse Vasco sastisit.

Trecură pe lângă terenurile de tenis şi pe lângă jucătorii îmbrăcați în alb. Majoritatea, bărbaţi greoi şi cu burtă, nu se mai aflau la prima tinereţe; erau însă dornici să se țină în formă, să slăbească, eventual, două, trei, kilograme. Se dezbrăcară în mare grabă şi intrară în mare. Apa i se păru lui Marcu rece. Ceilalți erau însă obişnuiți cu ea, erau doar în nord şi o decretară caldă. Momo rămase singură pe plajă. După ce se înfofoli, punându-şi pe umeri bluza Michelinei, precum şi geaca lui Vasco, îşi reluă lectura. Trebuiră să intre adânc în mare până să ajungă la o apă bună pentru înot. Apoi apa se adânci în spatele lor mergând mult spre plajă. Începea fluxul. Marcu, nefiind un înotător prea grozav, se întoarse. Vasco rămase un timp în preajma lui. „Să-mi spui când nu mai poți", îl avertiză el. Se îndreptară spre țărm până când Marcu simți din nou pământul sub picioare. Nu era speriat, ci numai uşor obosit. De-acuma soarele arunca un val de sânge în ferestrele elegantelor hoteluri. Ieşiră din mare şi o regăsiră pe Momo cufundată în lectură, zgribulită, cu picioarele adunate sub ea. „N-ai terminat-o?" o întrebă Micheline disperată. Fata nu se obosi să-i răspundă... Marea fu un timp de culoarea laptelui, apoi, când soarele ajunse la asfinţit, se coloră în roşu. Momo îşi ridică în cele din urmă privirea de pe paginile cărții. Se uită un timp încruntată şi cu ostilitate parcă la băltoaca de sânge din faţa ei. Apoi îşi continuă lectura fără să spună nimic.

8.

Marea nu-l lăsă să doarmă pe Marcu: pătrundea în somnul lui agitat, tulburându-i visele. Se trezi în timpul nopții de mai multe ori la rând. Cu lumina stinsă, în întuneric, îi asculta vuietul neîntrerupt. Și-o închipui, o văzu parcă, desfășurându-și pustietățile nesfârșite și negre, într-o permanentă și neobosită mișcare, lipsită de orice sens, absurdă, biciuită de vânturi înghețate și neprietenoase... Moartea, care de obicei în imaginația destul de limitată a oamenilor ia înfățișarea unor ființe omenești - apărându-le când în chip de tânără fată surâzătoare, când ca doamnă cernită sau, într-un mod mult mai înfricoșător, ca un schelet cu o coasă uriașă în mână moartea căpătă deodată o cu totul altă înfățișare: Marcu și-o închipui substituindu-i-se mării. Moartea erau chiar aceste întinderi nesfârșite de apă, marea cufundată în beznă, colcăind de ființe acvatice monstruoase, o mare fără țărmuri, marea de la începutul lumii, nestrăbătută de corăbiile oamenilor, pustie... Marcu se trezi dimineața obosit și agitat, ca după o noapte de nesomn. Coborî și găsi în hol un bilet lăsat de Micheline: „Am plecat la Honfleur. Ne-a părut rău să te trezim atât de devreme. Mâncarea e în frigider"... Plecaseră de altfel cu toții, cu excepția lui Momo. O găsi în sufragerie, stând în același fotoliu ca în ziua precedentă, cu picioarele adunate sub ea, citind. Pe domnul Piotier, de altfel, Marcu îl auzise dis-de-dimineață scoțându-și mașina din garaj. Lucra la o policlinică, la Trouville, și pleca întotdeauna foarte devreme. „Mama și Eugenie - îi explică Momo lui Marcu privindu-l cu același zâmbet ușor amuzat, de parcă ar fi vrut să-l ia tot timpul în răspăr - sunt probabil la coafor. Eugenie are un păr splendid, cu toate astea ține să și-l strice săptămânal: vine acasă cu niște coafuri imposibile, inventate de ea. Îi stă bineînțeles îngrozitor", îi explică, așadar, Momo, trecându-și mâna subțire și palidă prin părul încâlcit care nu văzuse, cine știe de când, un pieptăn. Îl mai cercetă o vreme

prin ochelarii ei cu dioptrii multe, apoi își continuă lectura: era un volum din colecția „Serie noire" nou-nouț, abia dacă reușise să citească primele pagini. Marcu își prepară un sandvici uriaș cu șuncă. Inversând oarecum rolurile, făcu el pe gazda și-o întreba pe Momo dacă nu vrea și ea o cafea. Momo era atât de cufundată în lectură, încât Marcu trebui s-o întrebe de mai multe ori la rând, până când ea catadixi să-i răspundă. „Mulțumesc, îi spuse Momo, neridicându-și ochii din carte, dar n-am voie. Sunt bolnavă de inimă..." Apoi, în timp ce Marcu își bea cafeaua, trecu pe lângă el cu romanul din colecția „Serie noire" sub braț, înaltă, incredibil de slabă, cu părul ciufulit, cu ochelarii ei cu dioptrii multe prin care priveau niște ochi foarte mari, absentă și probabil inconștientă de frumusețea ei stranie, semănând mai curând cu o pasăre rară și ciudată decât cu o ființă omenească. Trecu, așa cum ar trece o somnambulă, fără să-l bage în seamă, de parcă Marcu nici n-ar fi fost de față. El o urmări de la fereastra încăperii. Momo își scoase bicicleta din garaj, ieși apoi pe poartă, se îndreptă spre mare, pedalând de-a lungul străzii pustii...

Marcu rămase, așadar, singur. Singur într-o casă străină, dintr-un oraș străin, de pe malul unei mări străine. Din fotografiile de pe pereți îl priveau mirați și indiferenți niște inși de asemenea necunoscuți: nu știa cine sunt și nici ce nume poartă. Bunici, unchi și mătuși, rude mai mult sau mai puțin apropiate, de-ai Michelinei? „Aceștia trebuie să fie bunicii, își spuse Marcu, luându-se după îmbrăcămintea tinerei perechi ce se uita veselă la el dintr-un portret de familie: o tânără doamnă cu o pălărie cu boruri mari și cu penaj bogat, într-o rochie de dantelă închisă la culoare, și un domn cu mustățile răsucite în sus; se voiau fioroase, dar privirea bărbatului era nu numai blândă, ci și ușor copilăroasă; un fel de băiețandru ale cărui mustăți păreau mai curând desenate pe obrajii bucălați decât adevărate, puse acolo ca să sperie lumea. Un lanț gros de aur îi străbătea în diagonală vesta și încerca să dea o oarecare gravitate figurii sale imberbe. Ți-l și poți închipui pe acest tânăr domn luând o mină cât se poate de gravă, scoțându-și cu multă demnitate ceasul,

de buzunar, ca să vadă cât e ora! Ceasul nu se poate însă vedea, e ascuns în buzunarul vestei, oprit pentru totdeauna la o oră ce nu se va repeta niciodată, dintr-un îndepărtat deceniu, dintr-o vreme trecută şi uitată... Iar aceştia sunt părinţii Michelinei. Bineînţeles că nici ei nu mai sunt astăzi identici cu cei din fotografia aşezată pe cămin: tânărul zvelt, în costum de baie, e desigur domnul doctor Piotier. Cu trecerea anilor şi-a mai pierdut însă din zvelteţe, a făcut şi un pic de burtă. Surâsul ironic din colţul gurii i-a rămas neschimbat. Ironic şi puţin sceptic, un surâs de medic, un produs al profesiunii sale. Mama Michelinei s-a păstrat mult mai bine decât soţul ei; a reuşit să-şi conserve frumuseţea, să iasă învingătoare din necruţătoarea luptă cu timpul... Dintr-o altă fotografie o tânără femeie, într-o splendidă rochie de bal, se uita la Maieu şi-i zâmbea. Femeia aceea străină, cu surâsul ei luminos, probabil că nici nu mai există, îşi spuse el îngândurat. Apoi interesul i se mută de la fotografie la încăperea în care se afla, la salonul îmbrăcat cu huse de culoare roz, la perdelele de catifea, de la geamuri, trase acum, ca să pătrundă lumina puternică a zilei, o lumină parcă restituită pământului de către mare.

Stând în mijlocul încăperii luminate de soare, Marcu îşi aminti o frază citită cu ani în urmă, într-un roman al lui Faulkner: „Cantitatea de singurătate pe care poţi s-o suporţi fără să mori are şi ea margini". Spuse apoi de mai multe ori la rând, cu voce tare, cuvântul singurătate. „Se poate muri din pricina singurătăţii?" se întrebă şi spuse încă o dată cuvântul singurătate, apoi spuse moarte, şi cele două cuvinte sunară destul de straniu lovindu-se de lucrurile care se aflau în jurul lui, în salonul doctorului Piotier. Şi chiar atunci se auzi soneria. În primul moment avu de gând să nu răspundă. Cine să-l caute? Se afla, doar, într-o casă străină! Zgomotul soneriei se repetă însă, aşa că se hotărî să se ducă să vadă cine sună.

Tânărul care se afla în faţa uşii, la intrare, cam de aceeaşi vârstă cu Marcu, cu bocancii rupţi în picioare, cu un fel de hanorac pe el, decolorat şi inutil, desigur, pe o vreme atât de

frumoasă, cu niște bluginși flenduroși și roși de timp, părea a fi unul din acei vagabonzi – rămășițele ultime ale unei adevărate armate de hipioți – cu care Marcu se întâlnise nu de puține ori de când se afla în Franța. Îi ceru un franc. Marcu îi răspunse scurt că n-are și vru să închidă ușa. Tânărul nu se lăsă. Cu o voce legănată și obosită, privindu-l cu insistență drept în ochi, își repetă rugămintea. Încurcat, Marcu începu să se caute prin buzunare. Își uitase portofelul în odăița de la mansardă, așa că îi spuse tânărului să-l aștepte un moment. Reveni cât putu el de repede. Între timp străinul nu se sfiise să intre. Învinovățindu-se pentru imprudența de care dăduse dovadă, lăsând ușa deschisă, Marcu dădu buzna pe urmele lui. Îl găsi în bucătărie în dreptul chiuvetei. Își băgase capul sub robinet și lăsase apa să-i curgă prin părul soios. „Poate așa reușesc să mai alung din oboseală", îi explică el cu voce înăbușită, în timp ce continua să-și țină capul sub dușul improvizat. Își scoase apoi capul ud de sub robinet și îi surâse. „O baie în mare ar fi mult mai bună, nu-i așa?" îl întrebă prietenos, apoi îi ceru un prosop, ca să se șteargă pe față, și, eventual, să încerce să-și usuce și părul. Chipul i se însuflețise și nu mai arăta chiar așa de nenorocit și de amărât ca la început. „Fii fără grijă, spuse ghicindu-i parcă gândurile, nu sunt spărgător sau mai știu eu ce bandit, cum probabil îți închipui. O să ne înțelegem foarte bine. Ai să vezi. Și e și firesc să ne înțelegem, adăugă după o scurtă pauză, în care părea că se gândește la ceva anume. Și nici de mâncare n-am să-ți cer, reluă el discuția, văzând că Marcu doar se uită la el fără să-i spună nimic. Sunt ghiftuit! Trei cornete de cartofi prăjiți cu maioneză!". Ridică amândouă mâinile încercând parcă să se apere de orice tentativă a lui Marcu de a-i da de mâncare, cu toate că acesta nu făcuse nici un gest în acest sens. Căuta tânărul să fie cât mai dezinvolt cu putință, doar că oboseala i se așternu din nou pe chip. Cu toată voia-bună, ostentativă și cam stridentă, pe care o afișa, privirile îi rămaseseră obosite și teribil de abătute. „Iartă-mă, spuse. N-am să te mai sâcâi, plec chiar acuma. Am cam dat buzna peste tine. Să știi că așa, în

general, nu am obiceiul ăsta!" Şi atunci Marcu se trezi că-i spune, tam-nesam, să mai rămână. Uitând, pentru moment, că nu se află acasă la el, ca să poată invita pe cine pofteşte... Uitând că din clipă în clipă ai casei ar putea să se întoarcă. Şi n-o să fie prea plăcut surprinşi, fără îndoială, când îl vor găsi stând de vorbă, în casa lor, cu un străin. Un vagabond care nu prezintă nici o încredere.

Stăteau, de-acuma, unul în faţa celuilalt. Străinul începu să vorbească din nou, să trăncănească vrute şi nevrute. Un timp Marcu nici nu-l ascultă. Observă, însă, spre marea lui uimire şi nedumerire, că străinul, despre care nu ştia mai nimic – nici ce hram poartă şi nici de unde vine! îi semăna incredibil de mult. Îl cercetă, aşadar, o vreme uitându-se la el prin oglindă: acelaşi nas drept, ochii puţin îndepărtaţi unul de celălalt, gura cam mare, dar frumos rotunjită, aceeaşi bărbie, aceeaşi frunte, toate semănau de minune! E adevărat că străinul era ceva mai închis la culoare decât el: ochii cenuşii, părul maroniu, faţa măslinie. Din care pricină, probabil, asemănarea nici nu ieşea la iveală din prima clipă. Puteau fi observate şi alte deosebiri: avea un trup îndesat, de om obişnuit cu munca fizică; faţa îi era ridată, din cauza oboselii şi a privaţiunilor îndurate. Mâinile îi erau muncite: cu degete scurte, cu unghii boante, cu palma lată şi musculoasă...

În timp ce-l cerceta în oglindă, străinul îl urmărea cu coada ochiului, surâzând stânjenit; între timp, observase şi el asemănarea, şi nu ştia, probabil, ce ar fi trebuit să spună şi nici cum ar fi trebuit să se comporte, pus aşa, pe nepusă masă, în faţa unei situaţii atât de neaşteptate. Semănau aşa cum seamănă doi fraţi gemeni între ei: incredibil şi jenant de mult în acelaşi timp. Or străinul nu avea cum să-i fie frate, îşi spuse . Marcu, o astfel de alternativă era întru totul exclusă, ceea ce făcea ca asemănarea să pară cu atât mai curioasă şi mai greu de înţeles. E adevărat că viaţa îţi poate rezerva o mulţime de surprize, totuşi o astfel de potrivire prea era de tot şi din cale-afară. Şi nici o explicaţie logică, oricât ar fi căutat Marcu una, nu putea fi găsită. Se uitau deci, prin oglindă, unul la celălalt: Marcu îl privea cu un fel de

curiozitate avidă, străinul, în schimb, doar pe furiș, ridicând din când în când privirea spre cel ce-i semăna într-o asemenea nepermisă măsură. Apoi, prinzând curaj, îl privi la rândul său drept în ochi. Privirile luară de fapt locul cuvintelor, și ceea ce spuneau ele era greu de acceptat de o minte care vrea să rămână în limitele firescului, care nu vrea în ruptul capului să o ia razna...

Dar străinul, al cărui chip se potrivea atât de bine cu al său, nu-i semăna numai lui: părea mai curând a fi copia aproape perfectă a unui unchi al său, fratele bunicului dinspre tată, pe care Marcu îl știa dintr-o fotografie îngălbenită de vreme. Îl cheme tot Marcu. Întreaga familie fusese odinioară destul de tulburată de asemănarea dintre ei. „Numai firea lui să n-o ai," îi spuseră. „De ce să nu semăn cu el?" Întrebase Marcu. „N-a fost un om norocos" i se spuse și apoi schimbară vorba, Marcu a înțeles atunci că mai mult tot n-o să fie în stare să scoată de la ei. Totuși stărui, povestea celui asemănător cu el ar fi vrut s-o știe până la capăt. „A fost un om, i se explicase, altfel decât ceilalți". Și din nou dăduse buzna cu întrebările. Amănuntele pe care le află fură însă disperate și confuze, chipul străbunului rămânând neclar, învăluit într-un fel de pâclă. Le era ca asemănarea să nu aibă unele înțelesuri mai grave, să nu se limiteze, adică, doar la o simplă potrivire exterioară... Vorbeau despre celălalt cu vădită neplăcere și cu neascunsă enervare. Și pe neașteptate fotografia dispăru, fu sustrasă cine știe când și de cine... Trebuia, se vede, cât mai repede uitată, ștearsă din memoria tuturora! povestea îi rămase spusă doar pe jumătate. O poveste fără cap și coadă, greu de reconstituit pe de-a-ntregul. La întrebările puse de el, răspunsurile le erau în mod intenționat în doi peri, mai mult mormăite decât spuse cu toată gura. Nu știau nici ei bine care a fost viața celui din fotografie...

Și iată că un străin apărea acuma, cine știe de unde, un străin care era un fel de copie ciudată a amândorura: tânărul acesta în hanoracul lui jerpelit și cu blugii decolorați de vreme, semănând la chip atât cu el, cât și cu „unchiul" acela din fotografia

făcută probabil bucăţele şi aruncată la coş, numai să nu se mai ştie nimic de el!

„Poate îmi faci totuşi o cafea", spuse străinul uitându-se tot prin oglindă la Marcu. Se vedea la rândul lui „copiat" şi tot sângele îi năvălise în obraz de tulburare; se pierdu cu firea şi începu să-şi frece amândouă palmele de hanoracul murdar. „Mi se închid ochii de oboseală", spuse, ca să rupă într-un fel tăcerea, şi Marcu, de parcă ar fi aşteptat să se desprindă din faţa oglinzii în care cele două chipuri, atât de asemănătoare, aproape identice, se reflectaau, trecu în bucătărie. „Am mers mai mult pe jos decât cu autostopul, îl auzi pe tânăr povestind, în timp ce el îi pregătea cafeaua. Rar să oprească maşina careva. Au în felul lor dreptate. Cine sunt eu, la urma urmei? N-am o mutră chiar să sperii oamenii, e adevărat... dar mutra omului poate fi înşelătoare. Nu-i aşa?"

Marcu reveni în încăperea în care se afla tânărul şi asemănarea dintre ei îl tulbură din nou într-o asemenea măsură, încât fu gata să scape ibricul cu cafea din mână. „Cum te cheamă?" se trezi că-şi întreabă în timp ce acesta îi luă ceaşca şi, pradă, probabil, aceleiaşi stranii emoţii, fu cât pe aici s-o verse pe covor. „Roger". Ochii lui, de o altă culoare decât ai lui Marcu, se însufleţiră. „Azi-noapte am dormit într-o magazie, la o fermă, începu să povestească. Mi-a intrat frigul până în măduva oselor. Îmi simt şi acum trupul amorţit." Îl lăsă să vorbească, urmărindu-l cu toată atenţia. Auzindu-l cum povesteşte tot felul de întâmplări din existenţa sa nesigură de vagabond, Marcu încerca să se convingă de realitatea acestei fiinţe asemănătoare lui. Fu tentat să întindă mâna, să-l pipăie, să vadă dacă există cu-adevărat! Avea într-adevăr nevoie de certitudinea existenţei „în carne şi oase" a acestuia. Voia să fie sigur că lumea nu şi-a ieşit din ţâţâni, că nimic în afara firescului nu începe, aşa, pe nepusă masă, să se întâmple aici, la Deauville... „O potriveală cu totul întâmplătoare", îşi spuse, aşadar, Marcu, încercând să se liniştească. Dându-şi perfect seama de „riscurile" nefirescului, Marcu se trezi

că îl înlătură cu o foarte promptă şi fermă hotărâre. Aproape că nu se mai recunoscu, nu pricepea ce se întâmplă cu el: iată că nu-l voia pe celălalt, pe străinul acesta care-i semăna nepermis de mult, „altfel" *decât un om ca toţi oamenii*, o fiinţă vie şi adevărată. Cu bună ştiinţă, Marcu întorcea, deodată, spatele atâtor obscure şi ciudate chemări la care aplecase cu bună ştiinţă urechea.

„Spuneai că te cheamă Roger. Roger şi mai cum?" îl întrebă pe străin. Între timp, acesta reuşise să-şi termine de băut cafeaua. „Roger La Fontaine", îi răspunse tânărul, şi prin aceeaşi oglindă aşezată în faţa lor îl privea uşor încurcat pe Marcu. „La Fontaine?" se miră acesta. „O simplă potrivire de nume, fără îndoială", spuse tânărul şi încercă să râdă. „Cu toate că fabula «Greierele şi furnica» ar putea într-un fel să mi se potrivească şi mie. Căci dacă ne-am lua strict după ea, aş putea fi şi eu un fel de greiere, ca ăla al lui La Fontaine. Cu toate că n-am trândăvit chiar toată vara şi nici acuma nu-mi prea vine chiar să cânt... Când e vorba să câştig un bănuţ, începu el să-i povestească lui Marcu, prefer s-o fac în Germania. Nemţii plătesc mult mai bine. Metroul din München cu mâinile astea a fost făcut", se lăudă el arătându-şi palmele bătătorite de muncă. Sporovăia cu uşurinţă despre una şi despre alta. Vorbea de teamă ca nu cumva Marcu să-l dea pe uşă afară? Voia să-i câştige bunăvoinţa şi prietenia? Era oare chiar omul – se întrebă Marcu cuprins din nou de nelinişte – drept care se dădea că este, sau îşi luase această identitate de împrumut – Roger La Fontaine, ce nume, cum ar putea să se numească într-adevăr cineva aşa? – doar ca să nu-l sperie prea tare? Şi lui Marcu i se păru că-i apare aievea înaintea ochilor „unchiul" acela al lui, i se păru că-l vede bătând drumuri străine de-a lungul şi de-a latul, la fel ca străinul ăsta cu care semăna – cu care ei amândoi semănau de fapt atât de bine –, colindând lumea, nemaifiind în stare să-şi găsească drumul spre casă, străin pretutindeni, fără acoperământ deasupra capului oriunde... Iată-l deci pe Marcu pendulând între două lumi – neştiind pe care s-o accepte şi în care dintre ele să rămână. „Metroul ăla de la München, povestea Roger în

continuare, e făcut mai ales cu străini – italieni, greci, sârbi, algerieni. Nemții, în special tinerii, nu mai prea vor să pună mâna pe nimic..." Roger se lansase de-acuma, își dădea cu părerea, făcea politică înaltă, cafeaua caldă îl pusese pe picioare. Marcu nu mai era în stare să-și desprindă privirea de pe fata celuilalt. „Te-am supărat cu ceva?" îl întrebă acesta întrerupându-se brusc din povestit. „Nici vorbă, îl liniști Marcu. Fii fără grijă. Te ascult." Așa că Roger își expuse pe larg părerile sale despre „problema germană", care erau în majoritatea lor copia fidelă a unor emisiuni televizate sau a unor articole din *Le Figaro* sau *Le Monde*, citite însă mai mult în fugă și, uneori, înțelese de-a-ndoaselea. Se vedea de la o poștă că problemele respective nu-l interesau peste măsură, vorbea mai mult ca să spună ceva și ca să nu se lase cumva din nou acea neplăcută tăcere. Vorbind, însă, voia în același timp să-l cucerească pe Marcu, să-i câștige simpatia și prietenia. Și Marcu simți cum urcă în el, într-adevăr, un val de afecțiune pentru cel aidoma lui. „Iarna trecută, povestea, am stat în pensiune la o bulgăroaică, doamna Stanev, undeva aproape de Gara de Est. O femeie în vârstă și teribil de bună la suflet. O ajutam, dimineața, la cumpărături, făceam piața împreună, îi duceam coșnița pentru că era bolnavă și nu avea voie să poarte greutăți. Era de vreo cincisprezece ani la Paris, și nu știa o boabă franțuzește! N-a vrut în ruptul capului să învețe. Incredibil, nu-i așa?! Se adresa vânzătorilor întotdeauna în limba ei de-acasă, convinsă că aceștia o să înțeleagă perfect tot ceea ce zicea ea. Se obișnuise însă să cumpere din același loc, încât vânzătorii, vrând, nevrând, memoraseră câteva cuvinte bulgărești. Știau de-acuma cum se spune la ceapă, la cartofi, la morcovi sau la pătrunjel în limba bulgară! Se mai întâmpla, e adevărat, să le mai încurce; doamna Stanev cerea, de pildă, morcovi, și vânzătorii îi puneau în coș un kilogram de varză de Bruxelles... Când aveau loc astfel de neînțelegeri, buna femeie se înfuria și se apuca să se certe cu ei; se făcea roșie la față de mânie. «Morcovi, morcovi, nu varză de Bruxelles!» striga supărată, iar aceștia, fâstâciți, se uitau la ea

nemaipricepând nimica. Boaba de bulgărească învățată le ieșea complet din minte. «Tare sunt grei de cap francezii ăștia, îmi spunea, arătând disprețuitoare și furioasă spre unul din vânzători care se holba la ea. Eu îi cer morcovi, și el îmi cântărește un kilogram de varză! Să încurce varza cu morcovii! Așa ceva! De neînchipuit!» se mira luându-mă pe mine martor al enervării ei. «E un vânzător nou, doamnă Stanev, încercam eu să-i explic. Lucrează doar de o săptămână aici, n-a avut când să învețe bulgărește...» «Dacă n-ai ce face, îmi zicea, vino să ne uităm împreună la televizor...» într-o seară s-a dat «Taras Bulba». Doamna Stanev, emoționată, a plâns tot timpul filmului. Cu o batistă mare și roșie își ștergea mereu lacrimile. Iar când cazacul își omoară feciorul, mă trezesc că doamna Stanev cade din fotoliu. L-am chemat atunci prin telefon pe fiu-su, care era medic. A venit. Un preinfarct, al doilea sau al treilea!... O s-o vizitez de îndată ce mă întorc la Paris. Sunt curios dacă mai trăiește..." Se așternu din nou tăcerea. Roger se uita la Marcu prin oglindă. „Te-am plictisit", îl întrebă el. „Nici vorbă, îl asigură Marcu. Ba chiar îmi face plăcere să te ascult. Numai că, în curând, spuse, uitându-se la ceasul de pe perete, se vor întoarce stăpânii casei. Vrând, nevrând...", „Va trebui să plec... Plec, plec, fii fără grijă, cu toate că o fac cu o oarecare părere de rău. Îmi ești simpatic..." spuse tânărul mimând în mod intenționat o anumită frivolitate, și-l bătu protector pe umăr. Protector și în același timp foarte familiar, de parcă s-ar fi cunoscut cine știe de când. „Nu ești francez, nu-i așa?" „Nu, spuse Marcu. După ce ți-ai dat seama?" „În primul rând, francezii, îi explică Roger, te țin mai la distanță. Te împrietenești greu cu ei. Iar noi de-acuma suntem aproape prieteni, în tot cazul nu mai suntem străini unul pentru celălalt, de asta sunt aproape sigur." Modul în care tânărul pe care abia îl cunoscuse, un fel de vagabond despre care știa, deocamdată, foarte puține lucruri, îi solicita prietenia, îl uimi dar nu îi displăcu. Îl mira în același timp felul în care vorbea despre francezi, de parcă n-ar fi fost el însuși francez – și încă unul pe care îl chema

Roger Ea Fontaine! – moştenind numele unuia care a însemnat o glorie a Franţei. „Din pricina asta evit – povesti Roger în continuare, îndreptând spre Marcu o privire naivă şi încrezătoare – pensiunile sau hotelurile ţinute de francezi. Sunt de preferat italienii. Te primesc de parcă ai fi fiul risipitor în persoană, care tocmai se întoarce acasă, cine ştie de pe unde! Ca pe unul de-al lor. E adevărat că acum doi ani am dat peste un italian cam ciudat. Un bătrânel pirpiriu, înconjurat de pisici bolnave; venea aproape zilnic medicul veterinar să le trateze. Mai toate pisicile erau oarbe, iar un motan avea Zona Zoster! M-am contrazis cu bătrânul, el susţinea că pisicile nu se pot îmbolnăvi de Zona Zoster. «Nu-i o boală de pisici», zicea. Avea dureri cumplite însă, exact ca la Zona Zoster, boală pe care am avut-o şi eu, aşa c-o ştiam foarte bine. Mieuna toata noaptea, era îngrozitor, iar celelalte pisici, când îl auzeau mieunând, începeau şi ele, se luau la întrecere cu motanul! Un vacarm de nedescris! N-am rezistat mai mult de o săptămână şi m-am mutat în altă parte... Am nimerit într-un fel de locantă ţinută de nişte greci din Salonic. O familie numeroasă, şi foarte de treabă. Aveau însă şi o oaie neagră în familie, o fată care făcea trotuarul în Pigalle. Nu îndrăznea să vină acasă decât duminica dimineaţa, când capul familiei, domnul Cristide, era plecat la biserică, să se roage. În absenţa acestuia se întindea un chef în toată legea. Irena, aşa o chema pe fată, aducea de băut şi se goleau mai multe sticle de whisky şi de şampanie. Când domnul Cristide se întorcea de la biserică, casa puţea a whisky de la o poştă. Domnul Cristide simţea mirosul, dar nu spunea niciodată nimic, cu toate că ştia foarte bine ce se întâmplă de fapt în absenţa lui. Numai că într-una din duminici biserica greacă a intrat în renovare, şi cum domnul Cristide nu simţea nevoia să se roage la o altă biserică, s-a întors acasă mult mai devreme decât o făcea de obicei. Petrecerea abia începuse, sticlele de whisky abia se destupaseră. Irena tocmai îşi încerca nişte ciorapi negri, de faţă cu noi, pe care îi primise cadou de la maică-sa. Bărbaţii îi admirau picioarele bine făcute, puternice şi musculoase. Ca să scape de

furia dezlănțuită a domnului Cristide, Irena a sărit pe fereastră de la etajul întâi. A scăpat destul de ușor, doar cu o ușoară fractură la piciorul drept. Nu s-a tras însă nici o învățătură din toată întâmplarea asta: Irena s-a făcut sănătoasă în două sau trei săptămâni, biserica grecească s-a redeschis cam tot în același timp. Petrecerile duminicale s-au reluat ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic. Noi ne făceam că nu știm unde «lucrează» Irena. «Angajată la un bar de noapte», spunea doamna Cristide. «Cu talentul ei!»" adăugă ea mâhnită, lăsând în același timp să se înțeleagă că locul i-ar fi fost cu totul în altă parte, eventual la operă! «Să cânte sau să danseze?» întrebau chiriașii. «Și una și alta», spunea doamna Cristide. «Un talent complex», ținea ea să precizeze..." Cuvintele lui Roger erau încărcate de tandrețe. Se atașase de casa domnului Cristide, se vedea de la o poștă. Nici o urmă de ironie nu i se putea citi în glas, și nici dorința de-a lua pe cineva în răspăr. „Irena avea un frate bucătar, povesti în continuare. Lucra la un mare restaurant, undeva nu departe de turnul Eiffel. Mă lua uneori cu el să-l ajut, să mai câștig un ban. Lucram toată noaptea și ne întorceam dimineața, foarte devreme, acasă. Câteodată începea să fulguiască ușor. Mergeam pe jos o vreme de-a lungul Senei. Fratele Irenei avea reumatism și în diminețile geroase se plângea de dureri de genunchi. Treceam pe lângă muzeul de artă modernă. Un domn cu niște rotile în picioare făcea piruete pe terasa mare din fata muzeului, ocolind sculpturile care aveau cu toatele un fel de căciuli de ninsoare. «Cine l-o fi scos pe ăsta așa de dimineață de-acasă?» mă întreba Costas, iar bătrânelul, dacă ne vedea că ne uităm la el, era fericit și își lua și mai mare avânt pe rotilele lui. Dădea un fel de spectacol, special pentru noi, bucuros că se găsește cineva ca să-l bage în seamă. Cineva care să-i admire talentul! Se învârtea pe terasă, realizând adevărați pași de dans, ridicând, așa cum fac balerinii în «Lacul lebedelor», când un picior, când celălalt. Costas își barca joc de el, încurajându-l: «Bravo, moșule, îi spunea, ești bun, să știi că-mi placi!» «Nijinski!» striga bătrânul. Eu am fost «partenera

lui Nijinski.». «Cum partenera? spunea mirat Costas. Cel mult partener. Parteneră n-ai avut cum să-i fii!» izbucnea el în râs. «Parteneră, parteneră!», se încăpățâna bătrânul, care, sărmanul, nu era întreg la minte, dezgolindu-și, gingiile fără dinți într-un fel de zâmbet afectat, ca de ingenuă. «Bravo, bătrâne, prin urmare partenera lui Nijinski! Zglobiule», îi spunea Costas bătându-și joc. «Să mergem, îl rugam pe Costas. Te-ai plâns că ți-au înghețat picioarele. Hai să luăm metroul, să ajungem mai repede acasă». «Bravo, . Nijinski!» striga Costas luându-și rămas bun de la bătrân. După aceea plecam, îl lăsam în plata Domnului, să se tot învârtească pe rotilele lui, nefericitul... Avea un fular vechi și zdrențăros, foarte lung și în toate culorile, răsucit în jurul unui gât subțire, cu un măr al lui Adam imens, niște pantaloni vărgați ca de clovn și o șapcă de jokeu în cap..." „Chiar îți părea rău de el?" îl întrebă Marcu pe Roger, uitându-se la el tot prin oglindă. „Nu știu dacă e părere de rău, spuse Roger. Dar lumea ar arăta altfel fără oameni ca el!" „Da, da, ar arăta mult mai bine", spuse Marcu repede, apoi rămase pe gânduri. Și-l văzu parcă aievea pe bătrân valsând pe rotilele lui caraghioase... Îl văzu și pe Costas, bătându-și joc de el, și se întrista și mai tare. „Crezi că suferința trebuie suportată până la capăt?" îl întrebă pe Roger, iar tânărul se uită surprins la Marcu. Era o întrebare la care nu se aștepta. Se fâstâci chiar, se făcu roșu la chip, vru să spună ceva, dar renunță în cele din urmă. „Sigur că da", spuse în sfârșit Roger. Viața trebuie dusă până la capăt, e singura soluție pe care o avem", adăugă el cu toată fermitatea. „Ești convins de lucrul ăsta?" îl întrebă Marcu. „Da, sunt convins, sunt convins!" îi răspunse Roger, strigând-și cuvintele, voind probabil în felul acesta să-l încredințeze și pe Marcu de adevărul spuselor lui...

III

1.

„...De cum dau a mă dezbumba la cămașă, începi să gânguri, să-ți miști mâinile și să dai din picioruşe; apuci repede sfârcul cu gura lipicioasă și-l scapi din gură, îți fereşti întruna capul, nu vrei să stai în loc; doar când ți se umple gura cu laptele dulce și cald te liniștești; și mă uit cum ți se fac ochii de mari și de rotunzi: îți place, nu te mai saturi, ai tot suge; începi să plângi, ești supărat că laptele nu mai curge, că s-a oprit; te-apucă somnul cu țâța în gură, numai buzele ți se mai mișcă prin somn; și dacă nu am grijă să ți-o scot încetișor, te înec cu laptele și începi să tușești; nu mă lași, abia dau să mă mișc, și te-ai și trezit și iar dai a suge; ții ochii închiși, ți-i lene să-i mai deschizi, dar de treaz ești treaz; căci laptele tot e mai bun decât somnul; și eu îs bucuroasă că ești așa de ascultător și-ți place țâța; mă dor sânii de lapte, am și pentru copiii altora, nu mă pot plânge; când i-am născut pe cei dintâi, pe Petre, pe Pavel și pe Simion, n-am avut lapte destul, eram prea micuță, gândesc. Când s-a născut primul dintre ei, nici paisprezece ani împliniți; pieptul nu-mi crescuse defel; l-am înțărcat repede, ce alta să fac?... Sugi cu lăcomie, deschizi ochii, îmi vine să râd când te văd așa, fără gene; ochii tăi n-au până

acuma nici o culoare, nici nu știu cum or să fie, negri, albaștri sau verzi? Verzi nu pot fi, nu știu să fi fost careva în familiile noastre cu ochii verzi, dacă iui cumva m-am mirat la unul cu ochii verzi cât am fost grea cu tine; dacă te miri la unu, cât ești cu burta mare, copilul seamănă leit cu el, așa se zice, dar eu nu cred; a început să-ți crească pe cap un picuț de păr, câte un fir unde și unde; mi-i și frică să ți-l apăs prea tare, așa-i de moale; mai ales la spate, unde oasele n-au apucat să se întărească; și ai ceafa teșită, ca la taică-tu; nici nu-i de mirare, ești copilul lui, nu al altuia; de-acuma ți-o fi destul, pe tine dacă te las, ai suge întruna, nu te-ai mai opri, atât ești de lacom; pricep eu că ești sătul, dar nici aia nu-i frumos să lovești cu capul, dacă nu-ți mai trebuie; mă doare și pe mine, ce, crezi că nu mă doare, că nu-s și eu om? Uită-te că-s toată vânătă, și asta numai de la datul tău cu capul mi se trage; tare prost obicei, să lovești așa, trebuie să fiu tot cu băgare de seamă, tot cu grijă; știu că-ți place să te joci cu țâța, cum să nu-ți placă, văd că nu vrei s-o lași din gură; are poftă de joacă boieru, acuma dacă s-a săturat; ai răbdare, că ți-o dau iară, să trag mai la o parte oalele, să nu dea în foc, nu vrei s-o lași, îi dulce și lipicios și bun, știu eu că-ți place; ține-l așa, strâns, cu mânuțele, să nu-ți scape, nu-l lăsa; e al tău, la ce să-l lași, nu el te hrănește și te ajută să crești mare? E tare și umflat, pentru că e plin cu lapte, da tu prea tragi de el și pe mine mă doare; văd că nu-ți pare rău de maică-ta, o chinuiești în fel și chip; nu întoarce capul, prostule, eu ți-l dau să-l prinzi, să-l iei în gură, și tu îți miști capul în toate părțile; și dacă n-aș ști cât ești de rupt de foame; aseară n-ai vrut să sugi, mă gândesc că ți-o fi fost somn; ei, dar acuma ce-i cu tine, ce ai că nu vrei să fii cuminte, eu ți-l dau, și tu întorci capul; de înțărcat tot n-am să te înțărc, degeaba, faci pe mofturosu, am lapte pentru șapte, nu numai pentru un lingav ca tine; n-o fi laptele bun, că nu-ți place? Dacă ar fi după capul tău, ar trebui să te las să mori de foame, asta ai vrea; vezi că-i bun, prostule? Săracu de tine, erai rupt de foame; nu știam de ce plângi atâta; cât ești de prostuț, nici tu nu știi bine ce-ți trebuie; acuma stai ușurel, nu te repezi așa, iară ai să te îneci,

parcă văd; eşti bucuros, văd eu că eşti bucuros; te-am stropit şi în ochi cu el, vezi ce păţeşti dacă nu eşti cuminte; stai să ţi-i şterg, uite că şi urechea stângă şi perna s-au umplut de lapte, să ţi-o schimb mai bine, să-ţi pun una uscată, ridică numai capul, altfel nu am cum ţi-o schimba; caut şi eu să pricep de ce plângi acuma: de schimbat te-am schimbat, şi nici de strâns nu ţi-am strâns aşa tare picioruşele, ca să te doară; păi dacă nu ţi le strâng, rămâi cu ele strâmbe, şi nu-i frumos ca un fecior să aibă picioarele strâmbe, să râdă fetele de el ori ortacii, când s-o duce la armată: uită-te cât sunt de drepte şi de frumoase; te-am scăldat, ţi-am dat să sugi cât ai vrut, acuma fă bine şi nu mai plânge, că m-ai ameţit la cap; ştiu eu de ce plângi, ţie îţi este somn: dar cât eşti de prostuţ, nici tu nu ştii prea bine ce vrei; când ai alege-o pe una, când pe ailaltă; ba ai plânge, ba ai dormi; ţi s-au închis ochii, îi mai deschizi o dată, te pomeneşti că iar ţi-ai adus aminte că vrei să plângi, ba nu, nici vorbă de aşa ceva, ochii ţi se închid înainte de a plânge, somnul şi laptele, dulci şi moi amândouă, căci din asta trăieşti tu, din somn şi din lapte; asta-i tot, atâta-i lumea."

„Te-a trezit de-acuma ploaia, te-ai speriat când ai auzit-o, tropa, tropa, pe acoperiş; aşa-s ploile de aprilie, una-două s-au şi pornit; cald şi bine, şi deodată s-a întunecat şi se porneşte răpăiala; parcă se sparge cerul, aşa plouă, măcar că nu ţine mult; s-a mai potolit, nu se mai aude aşa de tare; s-a pornit iarăşi, aş ieşi până afară să mă uit, da să stai liniştit, să nu plângi după mine; îs picături din cele mari, cât oul de găinuşă, şi-i deasă, nu se poate vedea nimic de ploaie; când o sta, ne-om duce să ne uităm, cât s-a umflat Icuiul, cât a crescut apa de mare; spală Dumnezeu lumea, şi nici nu strică să fie cât de multă; am schimbat cada de sub streaşină, am pus una mai mare, să avem când o fi să spălăm; altfel se albeşte cămaşa cu apă de ploaie, o clatini de două-trei ori, şi se face ca neaua; îţi place şi ţie cum ropoteşte, numai că mi-i frică să nu bată grindina, că dacă-i grindină s-au dus pomii, s-a sfârşit cu pometul pe anul ăsta, nu se mai face nici un rod; stai proptit

în pernă să nu cazi, să-ți aducă mama o pietricică din cele albe și frumoase; care o fi mai mare, pe aceea ți-oi aduce-o; ține-o în mână, nu-ți fie frică, te-ai speriat că-i așa de rece și de alunecoasă; îi căzută din cer, de-aia e albă și curată; uite că ți se topește în palmă, vezi cât a rămas acuma de mică? degeaba plângi, alta n-am de unde să mai iau, dacă nu mai plouă, s-au topit și acelea care au fost... gata, de-acuma a stat ploaia, norocul nostru că n-a bătut piatra mai tare; măcar așa, pe lângă casă, n-o fi ajuns să lovească; când s-or coace perele, alea timpurii, de Sân' Petru, ți-o da și ție mama o feliuță; sunt atât de dulci și de bune, se topesc în gură. S-a mutat ploaia de-acuma spre Nimișești, s-a luminat ceru, mira-m-aș dacă n-o ieși soarele; degeaba te-ai speriat, prostuțule, nici nu cred să fi fost aproape, cine știe pe unde o fi trăsnit; se luminează când trăsnește, nu-i așa că-i tare frumos? Stai liniștit, să deschidă mama ușa, să intre aer curat; miroase frumos după ce-a stat ploaia – așa mi-i de drag să trag aerul în piept! Și pământul îi altul, a avut grijă Dumnezeu să-l spele; te îngrași numai cu mirosul, altceva nici nu-ți mai trebuiește; ți-am spus că iese soarele, și dacă o să pripească așa de tare, s-o zbici și fânul care ne-a rămas nestrâns; s-a dus soarele, s-a făcut răcoare, așa-i după ploaie; să-ți trag leagănul mai aproape de foc, să nu-ți fie frig; prea ești lângă ușă, și să deschidă mama ușița la sobă, să vezi și tu cât de frumos ard lemnele, așa arde focul, dacă-s lemnele uscate și-i soba bună; mai aproape nu-i voie, că frige, ăsta-i foc, ăsta arde; tu ai pune mâna cât ești de nepriceput și prostuț...

... Te-a trezit soarele, când a răsărit te-a bătut drept în ochi și te-ai sculat; nu-i lăsași nici pe taică-tu să doarmă, săracu, toată săptămâna a făcut la stânjeni, măcar duminica să poată lenevi în pat mai mult; alea-s cireșe la care te uiți tu acuma, abia au început să se înroșească un pic, să le pripească soarele măcar o săptămână, și să vezi ce roșii se fac, numai bune de mâncat; n-a ajuns să bată grindina aia de astă-primăvară peste tot; au fost și pomi mai feriți, unde n-a putut ajunge, așa că s-a mai făcut, unde și unde, câte un

fruct; ți-o adus mama și ție cireșe în străicuță, stai cuminte să scot sâmburele, să nu te înec cu el...

...Și nu-ți place nici ție căldura, cât ești de mic și de neștiutor; s-a aprins lumea, așa călduri nu mai țin minte să fi fost; s-au uscat toate, nici un fir de iarbă n-a mai rămas; mă întreb ce-o să ne facem dacă o ține mult timp așa; noroc cu cireșu, ne mai apără; se îngrijește mama de tine, stai să pun și un snop de grâu în partea astalaltă, ca să ai de ce te sprijini, să nu te îmburzi; ți se închid ochii de somn; dacă te las acuma, într-o clipită ai și adormit, te-a dat gata căldura, ce crezi; suntem numai noi: eu, taică-tu și bună-ta, și până se întunecă afară trebuie să terminăm aicea la Turcoane, ca mâine să ne putem muta la locul de peste Icui; taică-tu seceră, bună-ta face legăturile și eu leg snopii; noi două, săracele de noi, abia dacă ne-om putea ține în urma lui; uită-te și tu câți snopi au rămas nelegați; m-am rugat de taică-tu să ne facă el legăturile să fie mai bine strânse; lui bună-ta i s-au slăbit mâinile, legăturile se desfac de cum încerc a lega un snop cu ele; pierd mai mult timp cu strânsu și răsucitu lor decât cu legatu; numai musculițele astea să-ți dea pace să dormi; degeaba le împrăștii eu cu mâna, ele iară se strâng; am avut mare noroc cu tine astăzi de cum te-am așezat sub păr; ai dormit întruna, n-am avut grija ta; ce n-aș da să fiu în locul tău, să stau la umbră ca un pașă, să n-am știre de nimeni și de nimic! Numa că eu nu-mi mai adun picioarele, de cum începe a se lumina, până se face întuneric afară; mai ales acuma, când atâta-i de lucru, că nu știu cum o să terminăm la timp; când o fi vremea aia, să te trimit după apă la fântâna lui Vandu, cât o mai fi până să te văd și pe tine mare...

...Pot lucra liniștită, cât te știu că dormi și nu te aud plângând; de-acuma s-a mai răcorit, nu mai pripește soarele așa tare; te-a trezit foamea, altfel cine știe când te sculai; ăla-i uliu, care fură găinile de prin grădinile oamenilor, ăla după care te uiți tu; iar pasărea aia e un cocostârc de baltă; vezi ce picioare lungi are? Cred că e beteag, l-o fi lovit careva că șchioapătă și la aripă

pare a fi lovit, cine ştie ce-o fi păţit; eu când văd o pasăre ori un animal chinuindu-se, parcă mă întristează mai tare decât un om care suferă; pentru că animalul, ce vină are? Omul se mai plânge, dar el, săracu, nu spune nimica; tace şi suferă; mare noroc am avut cu cireşul pe o aşa căldură; nu are cine ştie ce coroană şi nici umbra nu-i deasă, dar tot te mai apără...

...Eşti atât de toropit de căldură, încât nici măcar să plângi nu mai poţi; priveşti, fără a înţelege ceva, cu mintea ta care abia începe a face osebirea între căldură şi frig, între ce înseamnă a fi flămând şi ce înseamnă a fi sătul, între lumină şi întuneric; priveşti cerul înalt care se boltește deasupra şi din care vin valuri-valuri fierbinţi, sau mai degrabă asculţi cele ce se petrec în jurul tău, amestecându-l e pe toate, fără a le putea despărţi între ele; asta o fi o pasăre care se aude bătând din aripi, sau o fi foşnetul frunzelor atinse de o pală de vânt, căci de îndată ce începe a coborî soarele, se porneşte şi vântul – nu poţi tu defel înţelege de unde vine zgomotul: din copac sau chiar de sus, din cer, sau poate nici de sus şi nici din mai sus, poate că e doar grâul care cade retezat de cum îl atinge tăişul fierului; dar tu n-ai de unde să le ştii, pentru că nu le poţi despărţi încă pe unele de celelalte; te uiţi în sus, îţi întorci capul la stânga şi la dreapta; dacă s-ar opri foşnetul ar fi o schimbare care le-ar cam speria şi ai începe să plângi; dar de oprit nici vorbă să se oprească, acel ceva foşneşte, nu se lasă; chiar dacă mintea ta abia de-acuma începe să se plămădească, de ascultat tot asculţi cu urechile tale acel zgomot neîntrerupt; încerci să te ridici, în timp ce umbra copacului se mişcă încet, încet, după soare, şi se roteşte domol în jurul pomului sub care stai; timp în care atât copacul, cât şi tu rămâneţi nemişcaţi – sau, cine ştie dacă nu cumva vă mişcaţi şi voi fără să băgaţi de seamă; şi dacă o fi după cum spune domnul director la şcoală (care şi el le ştie de prin cărţi), atunci precis vă mişcaţi, vă învârtiţi neîntrerupt, fără a băga de seamă; iar odată cu umbra care se roteşte încetişor în jurul tău şi în jurul copacului, stelele vă dau şi ele ocol, Carul Mic şi Carul Mare, luceafărul de ziuă şi cel de seară, soarele şi luna

se rotesc, se rotesc, fără odihnă și fără întrerupere jur-împrejur, se mișcă toate, așa cum umbra se mișcă ușurel, ușurel, în jurul părului, dându-i ocol; și văzându-l e așa, învârtindu-se toate, mai că te-ai crede un fel de buric al pământului, implântat chiar la mijloc, așa te-ai crede; dar cine ar putea să spună ce crezi și ce simți cu adevărat, cu mintea ta încă tulbure și amestecată, în care nici un gând nu a pătruns până acum; mintea ta, asemeni unui boț de humă nefrământat, în care întunericul domnește încă, în care n-au răsunat până la ceasul de față vorbele Domnului: «Să se facă lumină!»... Bine că nu plângi, bine că nu trebuie să-și piardă mama timpul cu tine, mai ales că ziua e pe terminate, și nici vorbă să gătăm azi, ne rămâne și pe mâine destul, așa că tu, dragul meu, stai cuminte și n-o mai opri pe mama ta de la lucru, fii ascultător..."

...Așa-i după Sfântă Măria Mare, poate să pripească soarele, apa îi rece. Cum se zice din bătrâni: la Sfântă Maria Mare se pișă cerbul în apă. Păi ar trebui s-o facă mai caldă, nu s-o răcească, ăla-i cald, tu! Nu știu dacă o fi cald ori nu, pentru că nu l-am probat, tu știi mai bine decât mine cum e. Din ce crește, seamănă mai mult cu tine, și la ochi și la bărbie și la nas; la păr pare a fi mai deschis la culoare, dar i se mai închide, ai să vezi, așa l-a avut și taică-su, dacă n-a fost și mai galben, și ai văzut acuma ce negru i s-a făcut; se mai schimbă, nu rămâne așa. N-am așa de multe de spălat, ce s-a mai strâns de la sărbători până acuma; mi-am spus că dacă e timpul frumos, cine știe cât o ține, mai bine să vin să le spăl în râu, căci se limpezesc și se albesc ca lumea. N-ai ales bine locu, îți iascăunuțu apa, tu nu vezi cât e de repede acolo unde stai? Vino mai spre mine, că-i loc destul, așa, acuma-i bine, vezi că stă? Pot să-l las singur cu ceasurile, nu am grija lui, așa-i de cuminte, numai după țâță plânge când îi este lui foame și eu uit să i-o dau, altfel nu-i aud gura, și noaptea ne lasă să dormim, săptămâna trecută dacă ne-a sculat de vreo două ori: i-a ieșit un dinte și a fost mai plângăcios; să vă povestesc eu ce mi s-a putut întâmpla

săptămâna trecută: dacă vă spun, ziceți că mint, n-o să vă vină să credeți c-a fost fix așa, cum vă spun: vin eu cu Mărioara lui Dehelean, n-aveam decât o pătură de spălat, mai mult așa de drag, să mai stăm de vorbă amândouă, și nici nu apuc bine a lovi cu maiu... Dacă o începe a umbla, atunci o să-ți fie mai greu, nu poți să i le ferești pe toate din cale... Am eu grijă să nu-ți ia apa scaunul până gonești tu vaca de lângă copil; s-o fi speriat de ea și de-aia plânge, uită-te, bat-o amaru, cum stă și se uită la el; dacă o tai nu te alegi decât cu un car de oase, te-ai găsit cine să se îngrijească de vite, Moatăr, vai și amar de capu lui, și n-a fost așa, de când a plecat de la nevastă s-a înrăit, dețu și paharu, alta nu știe... Măcar să fi făcut fată, da' uite că nu-i pe ales, a venit și al patrulea; nici să ai patru feciori nu-i rău; las' că fetele... ai mai multe griji cu ele, ai griji, nu zic nu, dar ai și bucurii: fetele-s mai iubitoare de părinți, sunt mai apropiate, eu, vă spun drept, numai fete mi-ar fi plăcut să am... și tu asculți cum rupe vaca iarba cu gura ei mare și umedă, degeaba a alungat-o mama, ea s-a apropiat iarăși de tine, dar de-acuma nu te mai sperii de ea, poate să pască liniștită, ba încerci să faci de mai multe ori ca ea, *mu, mu*, întinzi mâinile ca spre un lucru pe care l-ai vrea cât mai aproape, și vaca îi și ea curioasă, nu mai paște, stă și se uită, vă uitați unul la celălalt la fel de fără gând amândoi, măcar că în mintea ta se înfiripă un început de gând, pricepi tu ceva mai mult decât animalul care te privește, tu poți face ca el, să-i imiți mugetul, dar iată că ea, vaca, nu poate să plângă ca tine, stați și vă uitați unul la celălalt, apoi vaca se apucă din nou de păscut și tu începi iarăși să plângi, plângi un timp, apoi te liniștești, îți place cum lucește apa cu tot soarele revărsat în ea... orice-ați spune voi, fetele-s iubite de părinți, în schimb băieții te chinui cu ei ca să-i crești, și după aceea, când îs mari și nu mai au nevoie de ajutorul tău, îți întorc spatele, nici nu mai vor să audă de tine, căci dacă nu-s eu pățită, dacă nu m-am chinuit eu cu ei, să-i cresc și să-i îngrijesc, c-am rămas singură, fără bărbat, și pentru asta n-am primit de la ei nici un mulțam; or fi ai voștri mai iubitori, nu zic, ai mei, n-am la ce să

mă laud cu ei, că nu am cu cine, ba că de când s-a însurat şi ăl mic, nu îmi mai trece nimenea pragul, singură-s de dimineaţa până seara, stau şi mă uit la pereţi, n-aş vrea să fiţi în locul meu şi să suferiţi aşa cum sufăr eu, la nimeni nu-i doresc; cum i-am crescut aşa-i am, eu îs de vină, n-am la ce mă plânge; să mă întrebe şi ei, uite, mamă, vine de-acuma iarna, ţi-a trebui şi dumneatale un car cu lemne, când o fi gerul mare, să ai cu ce te încălzi; nici nu se gândesc; de când s-a prăpădit Petrică, să-mi zică, ai rămas şi dumneatale singură, nu are cine-ţi căuta în rând; aşa ar trebui să se poarte cu mine, aşa ar fi frumos, dar te-ai găsit de la cine să aştepţi recunoştinţă, nu ştiu amândoi – nu-i unul mai bun ca celălalt – decât să vină să-mi ceară una, alta: ba o seceră că la a lor s-a rupt mânerul, ba o cadă, ca nu mai au unde pune prunele, aşa multe s-au strâns; şi când au luat un lucru, e bun luat, nu-l mai văd în vecii vecilor; nu cred să-l fi adus careva vreodată înapoi... dai să te ridici în picioare, să te apropii de vaca cea mugitoare, numai că nu te prea ţin ele, picioarele, sunt tare moi; cazi înapoi; balele de la botul animalului care s-a oprit din păscut atârnă asemeni unor fire lungi şi lucitoare; ce frumos lucesc cu culorile curcubeului în ele, şi cum întoarce capul se rup şi atârnă pe crengile lăstărişului; *mu*, faci tu spre animalul cel necuvântător, încerci să stai de vorbă cu el, încurci să-i spui, în felul tău, ceva, dar ce anume nici tu nu ştii, pentru că la tine în creier nici un gând pe care să-l spui altuia nu s-a plămădit până acuma; e vorba, mai curând, de un fel de bucurie, dar de ce te bucuri, nici tu nu pricepi... o fi rău cu ei, aşa cum spui, dar să nu-i fi avut, să fi văzut atuncia cât e de rău; uitaţi-vă la Maria lui Chiş, pe unde n-a fost şi pe unde n-a umblat să poată avea un copil: au îndopat-o cu leacuri, dar nu i-au fost de nici un folos... gura umedă a vacii rupe iarba, altă grijă nu ai decât să asculţi, şi mai e şi vuietul apei, o auzi cum curge, au dat de-acuma drumul la roata de la moară, ce zgomot mai poate face apa, altceva nu se mai aude decât vuietul valurilor care te sperie, nu ştii prea bine ce să faci, să asculţi ori să începi să plângi... la unii nu-i bună sămânţa, la alţii altceva nu-i

bun, ştiţi voi ce; căci sunt şi din aceia care păţesc ca Tomi; ce-a păţit Tomi, spune-ne şi nouă, că noi nu ştim; cum ce-a păţit, parcă n-aţi auzit că s-a însurat cu una de şaisprezece ani: a adus-o de la Făget, a lăcomit la una tânără... mama s-a oprit şi vaca s-a îndepărtat, nu se mai aude cum rupe cu gura ei umedă iarba uscată... şi de ce nu s-ar lăcomi, de câştigat, câştigă bine, împunge cu acu şi-i ies sutele şi miile, m-aş mira să nu aibă un sac de bani; de băut nu bea, n-a avut pe ce să-i strice; aşa că, dacă şi-a pus el ochii pe una cruduţă, a putut lua ce i-a plăcut; când ai atâta bănet, poţi alege ce-i mai mândru şi mai frumos: asta îmi place, şi întinzi mâna; o fi frumoasă, nu spun că nu este, numai că nu se prea potrivesc: ea-i de două ori cât el, pe puţin; Tomi stă drepţi, nici nu crâcneşte în faţa ei, l-a pus la respect; ei să fie mulţumiţi; şi cine ştie dacă nu i-o plăcea lui aşa: ea să comăndăruiască şi el să execute, să nu-i iasă din vorbă; sunt şi bărbaţi din cei supuşi şi ascultători, n-or fi toţi ca ai noştri; şi s-o fi săturat, săracu, să tot împungă cât e ziua de lungă cu acu, i-o fi şi lui drag să mai împungă şi cu altceva; să mai schimbe şi el; păi aici e toată problema, aici e toată hiba, nu pricepeţi că de împuns ar împunge, nu spun nu, dacă ar avea cu ce! i-ar fi şi lui drag, nu zic nu, numai că...; a dracului ce limbă poţi avea, să nu intre cineva în gura ta că praf şi pulbere se alege din el; ce ţi-o fi făcut, bietul om, că-l vorbeşti aşa de rău; mie, vă spun drept, îmi place de el; nu există vreodată să treacă fără să-ţi dea bună ziua, e tare respectuos; o fi respectuos, cum spui, da numai cu respectul, tot degeaba... de-acuma vaca a început să se frece cu spinarea de prunul de lângă tine, un prun cu tulpina subţire, şi tu asculţi ropotul prunelor scuturate; dar ce-ţi pasă ţie de prunele cele dulci şi zemoase, tot nu ştii încă ce gust au ele; prunele sunt coapte, trecute de coapte, şi împrăştie de jur-împrejur zeama lor dulce; te-au împroşcat cu zeamă pe obraz şi iarăşi îţi vine să plângi... trage Feri-baci cu urechea la uşă, era curios şi el să ştie cum se poartă Tomi cu nevasta, cât e de drăgăstos, şi numai ce-l aude pe Tomi spunând: au ce-ţi fac eu, mami dragă, şi atunci

Feri-baci nu se mai poate răbda, se apleacă el și se uită pe gaura cheii, dar de văzut tot nu are ce să vadă; că Torni mai mult da din gură, degeaba aștepta femeia să-i facă ce i-a promis; Tomi, nimic; cum îi lemnul; întrebați-l pe Feri-baci dacă pe mine nu mă credeți și ziceți că mințesc și vă spun prostii... de-acuma te privește soarele prea tare, de-acuma ar trebui căutat un loc mai la umbră; te-ai ridicat în picioare, vrei să vii la maică-ta, văd eu, numai că nu îndrăznești și se învârte roata morii, nu se aude ce sporovăiesc ele, dar chiar dacă s-ar auzi, tu tot nu le-ai înțelege; vorbele care ar ajunge până la tine ar semăna unele cu altele... Tot de Tomi vorbiți, ori de-acuma l-ați luat pe altul la rând; mai râdem și noi, să treacă vremea; și să nu vă închipuiți c-aș avea ceva cu el, îi și el cum l-a lăsat Dumnezeu, treaba lui, povestii și eu ce-am auzit, ce mi-a spus și mie Feri-baci; nu credeți că mi-a făcut un laibăr anul trecut de Paști; tot mă măsura cu metărul peste piept și-mi spunea că nu ajunge materialu, îi prea puțin; dacă nu m-a măsurat de vreo trei, patru ori nu m-a măsurat niciodată; ori eu atunci așa am crezut, că are alte gânduri, că mă tot măsoară; umbla uite așa, cu mâna la mine pe țâțe, punea metărul în toate felurile de-a pârcul și de-a latu, numai că acuma abia înțeleg că el, săracu, n-a avut nici un gând ascuns atuncia, l-am bănuit degeaba; el era cu gândul la material și la măsurat, nu în altă parte... nici nu-ți pasă ție ce vorbesc femeile, și nici nu le auzi ce spun din pricina vuietului apei, și chiar dacă le-ai auzi, tot nu ai putea pricepe înțelesul cuvintelor lor; vorbele până acum n-au pentru tine nici un înțeles, un cuvânt e la fel ca celălalt: cuvântul *scaun* nu se osebește defel de cuvântul *apă*, nici cuvântul *bărbat* de cuvântul *femeie*, nici cuvântul *prun* de cuvântul *cal*; între vorbele femeilor, pornite pe taifas, și vuietul apei, ori loviturile maiului, tu nu poți face, cu mintea ta crudă de prunc, nici o deosebire, toate îți intră pe o ureche, și așa cum au intrat ies pe cealaltă; lumea nu ajunge altfel la tine decât sub forma unui vuiet neîntrerupt al cărui înțeles îți scapă; și acum iată că Florica se apropie – sumna i s-a udat și i s-a lipit de pulpele groase (abia-i

măritată de o lună şi se prăpădeşte după copiii altora, moare de dragul lor) – te ia şi te ridică în sus, hop-aşa, o dată şi încă o dată – are ea grijă să te prindă la timp – şi ţie tare-ţi place: palmele ei sunt alunecoase, ude şi reci dar te ţine, strâns cu ele, nici vorbă să te scape; l-aş uda măcar pe picioruşe, să se răcorească, spune Florica; e caldă şi e bună apa, ai să vezi tu cât e de caldă şi de bună – şi tu repeţi după ea *apa, apa*, de mai multe ori la rând, îţi plac braţele ei rotunde, apoi i te ghemuieşti la piept, trupul ei are alt miros decât al mamei, şi e mai pietros, nu aşa de moale; iar Florica intră în apă până la genunchi, ţinându-te strâns în braţe, n-a prea umblat ea cu copilaşi şi e cam stângace, îi e teamă să nu te scape cumva, Doamne fereşte, îi e frică să nu alunece pe pietrele care aici, lângă mal şi în preajma morii, unde apa e mai puţin curgătoare, au prins un fel de muşchi şi sunt alunecoase; le pipăie la început cu talpa şi cu degetele de la picioare, abia apoi calcă pe ele cu toată nădejdea; ai grijă, tu, să nu-l scapi; întinzi picioarele rotunde ca nişte cârnăciori şi cu gropiţe, nu spre apă – a cărei oglindă lucioasă nu-ţi spune, deocamdată, nimic aşa, aiurea, voind parcă să scapi de îmbrăţişarea asta străină; şi Florica te lasă să atingi cu picioruşele suprafaţa verzuie a apei, tu ţi le retragi însă repede, speriat foarte; abia ai atins-o şi te-a săgetat în creştet (alta e apa de-acasă pe care ţi-o scoate taica în jgheabul din care se adapă vitele şi-o lasă s-o încălzească soarele, alta e apa aceea cu miros de muşchi şi de lemn putred – loveşti cu mâinile în stânga şi în dreapta şi apa se face tulbure), îţi retragi picioarele şi le întinzi iarăşi chiar dacă nu ţi-a plăcut; ai vrea să mai simţi o dată săgeata aceea rece care te-a străbătut până în creştet; Florica te-a ridicat cu amândouă braţele sus de tot, zadarnic întinzi picioarele, tot nu mai poţi ajunge cu ele până la apă; uitaţi-vă la el cum trage la apă, spune Florica, şi te bagă cu picioarele în apa rece, mult prea rece; te-ai speriat şi începi să plângi; nu-ţi fie frică, îţi spune Florica, pare ea rece la început, dar după ce te obişnuieşti e tare bună, uitaţi-vă cât poate să-i fie de frică de apă, aşa, vezi că-i bună, vezi că nu mai pare atât de rece, nu-ţi fie frică, nici n-ai de ce, aşa-i

apa, spune ea, și tu repeți *apa, apa*; îi udă, cum să nu fie, spun femeile din râu și încep să râdă și să lovească mai avan cu maiul, se întorc la lucrul lor; fii cu băgare de seamă, nu cumva, Doamne ferește, să-ți alunece din mâini și să-l scapi, într-o minută se înecă; și de plătit nu ai cu ce să mi-l plătești, să-mi dai pe el tot aurul din lume și nu-i de-ajuns; îl ia apa și-l duce, am auzit și întâmplări din astea; doar n-oi fi hăbăucă să-l scap, n-avea nici o grijă; a început să-i placă, uită-te cum își întinde iarăși picioruşul, vrea să și-l bage în apă, s-a obișnuit de-acuma cu ea; dacă m-ai lăsa, așa l-aș muia măcar o dată în râu; noi am stat tot timpul cu picioarele în apă și ne-am răcorit și aici îi și umbră, de la moară, ori aia nu se cheamă umbră care-i acolo, sub pruni: unde și unde câte o frunză; și nici nu-i rece apa, puteți să-mi spuneți voi cât vreți că s-a pișat de Sfântă Măria cerbu în ea, e cum îi mai bună; se vede că n-ai avut copii și nu știi cât sunt ei de gingași; nici cu o floare să nu-i atingi, din orice încep să bolească; nu știi ce-i doare la început, te trezești numai cu ei plângând, și degeaba încerci să-i împaci, poți să le umbli în rând cât le-ai umbla, ei tot nu se liniștesc; nu-s ca oamenii mari, să spună mă doare aia și aia, cu ei e mult mai greu; să-i mai moi picioruşele o dată și gata; am ieșit, te ascult, nu cumva să se betegească și să pui vina pe mine; a început să dea din picioare, îi place, nu vrea să-l scot afară; nu mai are mult mama, acușa îi gata, și plecăm acasă; ba că eu nu mă grăbesc, spuse Florica, fie ce-o fi, mă arunc o dată în apă, puteți zice voi de mine ce vreți, nu mă las până nu mă moi un picuț; parcă m-am aprins toată, așa mi-i de cald! Nu te băga, tu, acolo, că-i apa mare și te înec; știu înota, nu am cum să mă înec; a învățat-o Corneluț, înainte de-a merge cătană; dar ea nu are cum să le audă pentru că între timp s-a pornit iarăși moara și vuietul apei înecă vorbele femeilor, doar din când în când vocea mai ascuțită a vreuneia se ridică peste acest vuiet și între timp Florica a început a înota pe spate, cu sânii mari și pietroși ridicându-se deasupra apei, mișcând lenește din picioare ca să se poată ține la suprafață; rămâne o vreme nemișcată, „face pe moarta", cu brațele

larg desfăcute, şi chiar în acea clipă un nor se aşază în dreptul soarelui şi apa capătă un luciu întunecat. Florica simte că o cuprinde frigul, se răsuceşte în apă şi începe a înota cu mişcări grăbite, se îndreaptă spre ţărm; ieşi, tu, că ţi-o fi de-ajuns cât ai stat, încep femeile s-o strige; lata asta-i tare nebună, are cu cine semăna, aşa a fost şi maică-sa, bârfesc femeile; tare s-ar fi scăldat şi ele, tare le-ar fi plăcut să se răcorească, numai că ceea ce poate face una tânără şi fără minte, unei femei mai coapte nu-i şade bine să facă; şi Florica iese din apă, trupul ei mare şi alb străluceşte ud în lumina soarelui care s-a ivit din nou de sub norul nu mai mare decât o frunză; a fost numai bună apa, spune ea întinzându-se în soare ca o pisică mare, nici prea caldă şi nici prea rece, cum e mai fain; vezi tu, să nu vină careva şi să te vadă aşa, în pielea goală, să te faci de miru lumii, o ceartă femeile; să mă zbicească un picuţ soarele, spune Florica; şi ce-i dacă mă vede, spune ea întinsă leneşă în iarba uscată, cu picioarele larg desfăcute, dacă are şi el muiere acasă, a mai văzut-o, n-o vede acuma pentru prima dată; şi dacă s-o ruşina prea tare, pun şi eu mâna s-o ascund, şi gata, nu se mai vede nimica, spune ea cu nerușinare, dar femeile n-o mai ascultă, nu mai au grija ei; se aude doar zgomotul maiului lovit cu sete de rufele aşezate pe piatră; iar Florica şi-a adunat din nou părul într-o coadă groasă şi-l stoarce de apă; s-a îmbrăcat între timp, ruşinându-se deodată, şi cămaşa i se lipeşte de trupul ud; se apropie de tine şi-şi stoarce părul deasupra ta, ca să te răcorească; îţi plac picăturile acelea reci de apă şi începi să râzi; *apa, apa*, spui tu din nou, amintindu-ţi şi întinzând amândouă mâinile spre Florica.

2.

Tata împingea ferăstrăul în faţă, strângând mânerul în pumnul lui mare, apoi îl trăgea spre el cu toată puterea; şi între

timp rumegușul cade peste maldărul adunat sub ferăstrău, peste maldărul de rumeguș, uscat și aspru la pipăit; ferăstrăul pătrunde adânc în lemn, dă de un nod tare, și lama i se îndoaie; lama ferăstrăului ondulează atunci când mișcarea mâinii devine prea grăbită, smucită sau nesigură, din încheietură; se vede tot mai puțin, pătrunde din ce în ce mai adânc în lemnul tare și noduros; dacă lemnul e ud, iar rumegușul e roșcat, în jurul tăieturii se formează o spumă albicioasă din ce în ce mai mare se face grămada de rumeguș; bucata tăiată din lemn cade în rumegușul umed, se rostogolește, se acoperă de rumeguș; tata are un pumn uriaș care se strânge pe mânerul ferăstrăului; îl împinge și îl trage spre el cu mișcări sigure. „Vezi să nu cadă copilul, strigă mama din cuina de vară, să nu se imburde lemnele cu el..." Cu o toporișcă al cărei mâner e scurt, crapă dovlecii galbeni și borțoși, te uiți la ea de pe stiva de lemne, unde te-a așezat tata; îi atinge doar, și ei se crapă, așa-s de copți, iar pe jos s-a umplut de semințe albe; sunt galbeni și se crapă mult mai repede decât lemnele pe care tata le despică acum cu toporul; le așază pe butuc, icnind; îți place cum icnește el, o dată, scurt, și în secunda următoare se aude lovitura; s-a nimerit un buștean noduros, lovește tata cu toporul cât poate de tare, icnește cu năduf, scuipă în palme și apucă toporul cu amândouă mâinile, îl ridică deasupra capului și îl lasă să cadă ca un trăsnet, mai icnește o dată și iarăși lovește, toporul s-a înfipt adânc în nodul lemnului, tata încearcă să scoată toporul, dar nu poate, îi tot o apă, așa de tare s-a ostenit. „Uitați-vă cum își râde de taică-su", spune mama. „De cine râde?" întreabă tata; toporul s-a înfipt adânc în nodul cel tare, îl întoarce pe toate părțile, dar tot degeaba. „De tine râde, nu vezi, râde că ți s-a înțepenit toporul", spune mama. „Uite, că l-am dat gata", spune tata triumfător; îți face cu ochiul și își șterge fruntea de năduşeală. „Știu c-a scos din mine untul lemnul ăsta", spune, și se așază pe butuc; își răsucește o țigară, mâinile îi tremură încă din pricina efortului; degetele îi sunt țepene și cu greu răsucesc țigara; trage din țigară și se uită la mama, care adună dovlecii sparți într-o coșarcă; în cazanul mare

și negru din cuina de vară fierb lăturile pentru porci cu plescăituri rare și leneșe.

...unde mă duc se ține după mine, tot în picioarele mele stă, nu știu ce să mă lac, spune mama, în timp ce, cu o mișcare rapidă, vâră fuiorul fumuriu încă o dată în gura de lemn a meliței; lovește cu toată puterea, țac, țac face melița și-i răspund altele din vecini și de mai departe; trece fuiorul de mai multe ori de-a lungul meliței, să-l curețe de paie, fuiorul e aspru, sar de jur-împrejur paiele albicioase; îl scutură cu o mână, iar cu cealaltă ridică din nou melița și iarăși lovește; fuiorul e de-acum mai moale și mai unduios, mama îl scutură de mai multe ori; lovește cu melița firele tari de cânepă și din când în când le udă cu apă din ulcior; fuioarele de cânepă au un miros dulce și sunt moi și mătăsoase la pipăit.

...maica umple coșul cu porumb, „ia mânuțele să nu te lovesc", spune ea; mama ridică singură coșul, și abia reușește să-l ducă până la gura podului, aplecată deasupra lui, legănându-se în mers; îl proptește de scară și îl așteaptă pe tata să coboare cu coșul gol din pod; tata îl dă mamei și-l ia pe cel plin. „Am nimerit un soi bun, spune tata. De-acum înainte numai dintr-ăsta am să pun. Mi-a spus Mitru când mi l-a dat: Ia-l, și dacă nu ți-o place să vii să-mi spui la toamnă... Să-mi fac și eu o țigară, spune tata, că n-o fi foc." „Las-o amarului de țigară, spune maica, tu nu vezi că începe a se întuneca afară." Nu vezi cât mai avem!" „Sunt și eu om, nu-s animal de povară", spune tata și trage din țigară. „Taică-tu n-a fost așa. El când a fost de lucru, a lucrat, nu s-a ferit, și când a fost să-și petreacă, atunci și-a petrecut! A avut altă fire", spune maica nemulțumită... Stă în vârful grămezii de porumb, cu mâinile în poală și cu marama desfăcută și într-o dungă; i-a alunecat, și îi ascunde o parte din obraz, falca și ochiul stâng. „Așa mi-i de sete, se plânge ea. Mi-i gura uscată și simt, așa, un fel de amăreală... Aș bea niște sigir..." „De-acuma gata, strigă tata, v-ați odihnit

destul!" Tata se urcă în pod, cu coşarca plină cu coceni de porumb; şi-o pune pe umărul drept şi se apleacă sub greutatea ei; are tălpile mari, crăpate şi negre, iar în talpa stângă are o tăietură mai adâncă; tăietura străbate de-a curmezişul întreaga talpă; când piciorul se lasă cu toată greutatea pe fuşteiul scării, tăietura, neagră la culoare, se cască până la os.

3.

„Vorbeşte şi dumneata, mamă, mai încet, să nu se trezească ăla micu", spune Sofia, şi tu ţii ochii închişi, strângi din ei cât poţi de tare, să nu vadă că eşti de-acuma treaz; ţii ochii închişi şi auzi cum uşile se trântesc în jurul tău; e foială mare, toată casa e în picioare, până şi maica cea bătrână de tot s-a sculat din pat; abia îşi târăşte picioarele desculţe prin încăperea cu pământ pe jos, o auzi văitându-se încet şi oftând „Nu mai am nici o putere, spune ea, din partea mea să nu vă aşteptaţi la cine ştie ce ajutor." „Să se trezească, spune tata, să vadă şi el cum se taie porcu; şi aşa, când o începe a guiţa... Las-o pe mama să le spele singură, tot nu-i nici o grabă, până om ajunge să ne folosim de ele, îi timp destul; mai bine ai face să vii să-mi ajuţi să coborâm troaca aia mare din pod, de ea avem cea mai mare trebuinţă, întâi şi întâi; nu ştiu ce-i cu dumneata, mamă, tot în picioarele mele stai", spune tata. „Ziceam să vă ajut şi eu", spune maica cea bătrână. „Ba mult mai bine ar fi fost să fi stat cuminte în pat, ni-s destui şi aşa..." Poţi deschide liniştit ochii, la ce te-ai mai preface că dormi, ei sunt mult prea prinşi cu lucrul lor, ca să te bage în seamă; e încă noapte, prin uşa care e uitată deschisă vezi cerul spuzit cu stele; stelele sclipesc foarte tare pe cerul negru ca smoala şi în încăpere pătrunde mirosul gerului de-afară; în pat, sub pătura aspră, e cald şi bine; lemnele sunt ude, pline de zăpadă, îngheţate bocnă, şi nu ard, degeaba suflă maica în foc, doar, doar s-or aprinde. „Aşa-i când e

ger, n-ai ce să-i faci, spune maica, nu trage coşul defel." „Nu ştiu unde ar fi mai bine să-l tăiem, în şură ori în ogradă?" întreabă tata, „În ogradă, spune mama, că-i loc mai mult," „Dar dacă se schimbă vremea, întreabă tata, dacă începe să ningă, atunci ce ne facem?" „E drept că în şură e mai lărgământ", recunoaşte mama. „Dumneata, mamă, ajut-o pe Sofia să coboare troaca a mare, dar aveţi grijă cum umblaţi cu ea. Aşa îmi amintesc eu de anul trecut, că-i spartă." „Dacă ai împrumutat-o... spune maica. Ţi-am spus să n-o dai ăstora; şi arată cu capul înciudată spre casa vecinilor, cufundată în beznă. Lor, ce le dai, nu ştiu decât să strice! Le împrumuţi un lucru bun şi ţi-l aduc înapoi stricat! Umblă cu lucrul altora de parcă ar fi al lor! Nu au nici o grijă: mă, să spună, cu ce îi al meu fac ce vreau, dar dacă am împrumutat un lucru, trebuie să mă îngrijesc de el, să nu-l stric!... La aşa ceva să nu te aştepţi!" „Lasă, mamă, că a fost crăpată de dinainte, nu ei au stricat-o. Oamenii n-au nici o vină." „M-aş fi mirat să nu le iei apărarea, spune maica. Pe tine cine vrea şi cine nu vrea te duce de nas." „Lasă-mă, acum, aşa cum spui dumneata că sunt, prost, şi apucaţi-vă de lucru. Nu mai staţi cu mâinile în sân. Serafim când vine nu aşteaptă după voi... Şi cu atâta apă vrei dumneata să-l opărim?!" „Mai pun o oală, dacă ziceţi că nu-i destulă, spune maica şi-şi întreabă nora din priviri. Numai să am unde-o pune." „Înghesui-le şi dumneata, că încap, spune tata şi începe a mişca oalele pe foc. Uite, că-i loc berechet!" Chiar dacă nu înţelegi de ce se foiesc atât, eşti şi tu cuprins de toată această agitaţie febrilă şi ţi-o manifeşti aşa cum poţi: începi să plângi. „Vedeţi ce are copilul că plânge", spune tata. Dar nimeni nu-l aude, nimeni nu are timp acuma să se uite la tine, şi când vezi că nu te bagă în seamă, oricât ai plânge cu lacrimi şi sughiţuri dintr-acelea care ar înduioşa şi o inimă de piatră, te opreşti, şi tot acest du-te vino, toată această forfotă începe să-ţi placă: ba se deschide uşa şi se vede cerul vânăt al dimineţii geroase de iarnă, cerul pe care stelele dau să păleasca, şi un val de frig pătrunde în încăpere, ba tata umblă cu nişte cuţite pe care le ascute cu cutea şi le încearcă apoi cu vârful degetului, să

vadă cât sunt de ascuțite, ba maica a bătrână trece, șontâc-șontâc, de la un pat la altul, și când ajunge în dreptul mesei se sprijină cu o mână de masă, să-și mai tragă sufletul „Fii bună, maico, și nu te băga tot timpul în picioarele mele, ți-am spus să stai liniștită în pat: dumneata mai mult ne încurci decât ne ajuți", spune tata; gâfâie din greu, și se uită cu niște ochi mari și apoși la tine, de parcă ar vrea să-ți ceară ajutor. „A înghețat apa în fântână, abia-am spart-o cu vadra, spune mama cu obrajii roșii de ger. Bate vântul, te trăsnește, nu alta! Tot în șură ar fi mai la scuteală, nu te pătrunde ca la loc deschis." „Eu am așternut paiele de-acum, spune tata. Să-mi fi zis când v-am întrebat."

Între timp a venit Serafim să taie porcu, finu Serafim, cum îi spun ai casei; stă în mijlocul odăii, își freacă mâinile, e așa de înalt, încât dacă ar fi cu căciula în cap ar atinge grinda cu ea. „Ziceți că toate-s pregătite, de-acum? întreabă, frecându-și mâinile. Eu aș fi venit mai devreme – se întrerupe din când în când din vorbit ca să tușească -, numai că o știți pe Ledea, ce fire are: când dau să ies din casă..." Nu-l asculți ce spune, îți este foame, nu mai poți răbda. „Ce-are copilul, că plânge?" întreabă finul Serafim. „Potolește-l odată, că ne-a amețit la cap!" spune tata supărat. „Cuțitul ăsta – spune Serafim și lama cuțitului strălucește în lumina tulbure a zorilor – mi l-a dat mie – să fie vreo șase, șapte ani de atunci – Dehelean ăl bătrân: oțel bun, așa ceva nu se găsește la noi, poți căuta orișicât; i l-a adus ginere-su de la Seghedin, când s-a întors din armată, ceva extra! Brici, nu alta... Serafim își privește încă o dată mica oștire, și-o trece în revistă; se scarpină cu o mână în cap, iar cu cealaltă își strânge pumnul pe prăselele cuțitului, tușește, iar trupul lui lung și slăbănog se zbuciumă cumplit din pricina tusei, apoi spune cu o voce încă înecată de tuse: „Trece timpul repede, cum nici nu gândești! Și mie nu-mi place să mă prindă noaptea și să-mi fac de lucru pe întuneric, așa că-i mai bine să ne grăbim. Și să vină și copiii, să ne dea o mână de ajutor, doar, doar om izbuti împreună cu toții să-l prindem. Să se îmbrace ceva mai grosuț, că-i ger și a început să bată și un pic de vânt...

Putem să ieşim?" Ai rămas singur de-acum, afară se aude vocea lui Serafim, poruncitoare, întreruptă, din când în când, de tuse. În sobă, focul s-a aprins vâlvătaie; s-a luminat de ziuă şi mama a stins lampa: pe pereţi – şi pe grinzile tavanului – joacă umbrele neastâmpărate ale focului. În contrast cu liniştea şi pacea care domnesc în încăpere e vânzoleala din ogradă: guiţatul porcului şi tropotul paşilor pe zăpada îngheţată bocnă. Stai cu nasul lipit de fereastră; din când în când sticla se aburește de respiraţia ta şi o ştergi cu mâna. Şi iată-l pe Serafim, care ţâşneşte drept în faţa porcului, se aruncă asupra lui, îl prinde de picioare; porcu' e însă mai viclean decât el, îi scapă din nou, speriat, dă buzna spre mijlocul ogrăzii, „De-aia te-am pus eu acolo, vere?" strigă Serafim la tata, ca un general la un militar care a lăsat să pătrundă inamicul în zona în care e pus s-o apere... S-a făcut cald, vâlvătaia din sobă s-a mai liniştit, limbile focului, umbrele acestuia, joacă din ce în ce mai molcome şi mai potolite pe grinzile afumate şi pe pereţi; pentru că de-acuma s-a luminat de-a binelea, în încăpere; lumina zilei, albă, strălucitoare, îngheţată, a pătruns până şi în cel mai ascuns ungher; şi brusc se potolesc vânzoleala şi tropăitul bezmetic din ogradă; liniştea care se lasă te sperie până şi pe tine, care tot nu pricepi mare lucru din tot ce se întâmplă; din nou îţi apropii obrazul de geamul care s-a acoperit cu floricele de gheaţă – ca să poţi vedea trebuie să faci cerculeţe cu degetul – prin care te uiţi ca printr-un fel de ochean; stau cu toţii adunaţi, buluc, în mijlocul ogrăzii şi deodată izbucneşte – sfâşiind în mod violent această linişte care n-a ţinut mai mult decât o clipă sau două, dar care ţie ţi s-a părut nesfârşit de lungă – guiţatul cumplit al porcului înjunghiat. Nu se mai termină, parcă e tot mai puternic; îţi astupi cu mâinile amândouă urechile, să nu-l mai auzi; apoi, încet, încet, îşi pierde din intensitate, un grohăit din ce în ce mai slab şi mai gâfâit; maica a bătrână şi cu buna dau buzna în cuină, apucă amândouă cazanul cu apă fiartă. „E cam greu, şi nu ştiu dacă-l puteţi duce, îşi dă cu părerea mama. Staţi o clipită, să mai arunc nişte uscături în foc, să nu se stingă." „Te-ai uitat să vezi

cum taie uica Serafim porcu?" te întreabă maica a bătrână. Un colţ al basmalei şi-l vâră în gură, iar de celălalt trage grăbită cu o singură mână: de atâta alergătură i s-a desfăcut basmaua şi vrea să şi-o strângă, să nu-i alunece din cap. „I-o fi foame, săracu, spune maica a bătrână... Las' că-ţi aduce maica codiţa purcelului, tu ai dinţi buni, ai cu ce s-o rozi, nu ca mine", spune ea şi-şi arată gura ştirbă... Opintindu-se amândouă, au ridicat peste pragul înalt cazanul cu apă fiartă pentru năpârlit porcul.

Eşti prea micuţ ca să le poţi fi de vreun ajutor şi nici nu înţelegi prea bine tot ceea ce se petrece în ograda în care lumea se foieşte în toate părţile; laşti gura la zăpada îngheţată bocnă, murdară de atâta alergătură, înroşită de sângele porcului. Îl vezi pe unchiul Serafim cum, cu un cuţit mare cu lama strălucitoare, despică porcul în două, vezi măruntaiele pline de sânge. I le scoate afară cu mâinile roşii de sânge până la cot... „Să ştiţi că n-a fost aşa de gras cum m-aş fi aşteptat, spune el. Acum să faceţi bine şi să-mi arătaţi cum să vi-l potrivesc, câte şunci şi câte carmanale să vă las. Cum porunciţi, aşa fac, nu cumva să-mi spuneţi mai târziu că nu am avut grijă să vă întreb"... Se aşază pe un scaun, a ostenit să stea în picioare; ia de pe cada de prune paharul cu ţuică. Mama dă să i-l umple din nou, el o opreşte însă acoperind paharul cu dosul palmei. „Las' că-mi ajunge, spune, după aceea mi se urcă la cap şi cine ştie cum vi-l ciopârţesc. Trebuie să am mintea limpede când fac împărţeala... Ia-o de aici, cum îţi spun, ia şi sticla, să nu se spargă, mai ajunge careva cu cotul ori cu mâna şi-i păcat de băutură. Şi aveţi grijă să am apă caldă tot timpul, să nu-mi lipsească..." Te uiţi la balta de sânge care se scurge până în mijlocul ogrăzii, la paiele arse pe care e aşezat de-acuma porcul despicat în două. Mirosul de sânge amestecat cu cel de cenuşă îţi gâdilă nările. „Du copilu de-aicea, că i-o fi frig", spune maica a bătrână. „Las' să vadă şi el, să ştie cum se taie porcul", spune tata. „Cât e de micuţ, tot nu pricepe mare lucru, spune unchiul Serafim. Nu staţi aşa aproape, că vă stropesc", mai spune şi se pregăteşte să împartă porcul.

„De-acuma e mare, a spus mama mâncându-l din ochi și cu o palmă a întins pătura și l-a pus pe frate-miu în picioare pe pat, și el a dat s-o prindă de mână, asta de speriat ce-a fost, da' mama nu l-a lăsat s-o prindă. Stai așa, a zis ea, că nu te lasă mama să te îmburzi, și s-a îndepărtat de el cu amândouă brațele întinse în față. Hai cu mama, nu-ți fie teamă, fricosu lu mama, uitați-vă la el cât poate fi de speriat, sărăcuțu, hai frumușel la mama... și atunci el a dat să vină repede spre ea și de grăbit ce-a fost i s-au împleticit picioarele și-a căzut foștomoc. Las' că-i bine, hop-așa, încă o dată, i-a zis mama și l-a ajutat să se ridice în picioare, și atunci el, ca o rață, cu picioarele strâmbe și bălăbănindu-se, repede a venit spre ea. Se pare că i-a plăcut și lui că poate să se țină pe picioare și să umble, c-a început să gângurească ca un hulub... De-acuma e mare, a spus mama și s-a aplecat să-l mângâie cu multă dragoste. Dragu lu mama, zice, că-i părul la el tot inele"... și eu îmi făceam de lucru, răscoleam cu un fieraș focul, doar, doar s-o aprinde, și-o auzeam pe mama cum îl răsfață pe frate-miu mai mic... „De-acuma ai crescut, zice, trebuie să-ți facă mama și ție un lăibăruț", iar eu nici n-o mai ascultam ce spune, să-l dezmierde și să-l răsfețe cum o vrea ea, eu le aveam pe ale mele: credeți că-i ușor să înveți pe de rost tabla înmulțirii cu șapte și cu opt, a mai grea dintre toate! „Adă, mă, un tolcer, își bătea taica joc, să-i facem cu sfredelu o gaură în cap, cine știe, poate om băga și un pic de învățătură în el, dacă altfel nu-i chip..." Pavel și Petru au trecut de tabla înmulțirii, lor le venea ușor să râdă și să zburde! De ce a fost mai greu, ei au scăpat. „Așa crezi tu, zice Pavel, să-ți spun eu atunci o problemă, să văd dacă știi s-o faci?!..." Și începe să-mi povestească de un tren care pleacă dintr-o gară, și un alt tren pleacă din altă gară (și parcă și vedeam cum merg, cu locomotivele în față). „Acuma să-mi spui tu mie, zice frate-miu, și se uită drept în grindă, apoi îi face semn lui Petru, nu cumva să-l pună dracu și să-mi șoptească, unde, în care gară, ori hai să zicem, haltă, se întâlnesc ele?" „Nu știu, zic, noi până acuma din astea n-am învățat la școală..." „Poți să înveți cât ai învăța,

zice scârbit frate-miu Pavel. Tot degeaba. Nu pot eu s-o fac, care mai am ceva în cap, barem tu!" „Bine ci eşti tu mare şi tare, zic. Ştinţerul lumii", şi m-am întors la ale mele, la tabla înmulţirii, la şapte ori opt şi la şapte ori şapte, care cel mai greu îmi intrau în cap, oricât m-aş fi chinuit. Căci domnul director nu glumea defel: mă şi vedeam a doua zi încurcându-mă la răspunsuri, mi-l şi închipuiam pe domnul director răstindu-se şi punându-mă să ţin palma! Are o riglă dom' director lungă, de aproape un metru: întind eu palma, domnul director ridică şi el rigla; ca trăsnetul coboară rigla spre palma care stă întinsă cu curaj drept în faţă. Numai că atunci când rigla ajunge în dreptul palmei, mâna, a dracului, să vezi şi să nu crezi!, se retrage singură. Nu mai vrea ea în ruptul capului să mă asculte şi să stea întinsă. Domnul director nimereşte în gol. Aşa că domnul director îşi închipuie că îmi bat joc de el, că anume îmi trag palma în ultima clipită, ca să râdă clasa de noi amândoi. Nu vrea să priceapă că mâna ne păcăleşte şi pe mine şi pe el... Dată dracului rigla, se îndoaie, dar de rupt nici pomeneală să se rupă! Şi parcă-i foc, aşa ustură! Ţi se umflă palma, nu mai poţi apuca creionul cu degetele, ţi se face ca pita de umflată!...

...Şi dacă n-ar mai fi şi frate-miu, ăsta micul! Când noi nu ne mai ajungem, cât de mult avem de învăţat! N-avem de ales, ne întrerupem de la învăţătură, ca să-i facem toate voile. Căci muierile din casă îs prinse cu lucrul, n-au vreme să-i caute în coarne, Maica a bătrână mai mult zace, de la ea nu te mai poţi aştepta la cine ştie ce ajutor. Buna, cât e ziua de lungă, de dimineaţa până seara, dă cu spata la război, o clipită nu se odihneşte. Nici mama nu pot spune că stă degeaba, acuma iarna are de făcut de mâncare la atâta potop de oameni, ce gândeşti! Aşa că tot noi trebuia să-i purtăm de grijă! Şi dacă n-ar fi fost atât de plângăcios, mai zic, dar aşa, ajungem de nu-l mai putem suferi! Ce nu i-am da, numai să-l facem să-şi ţină gura: „Taci, mă, că acuma te omor! îl bruştuluieşte frate-miu, Petru, dacă vede şi vede că n-o

scoate altfel la capăt. Acuma îți crăp capul! Vezi tu pumnul ăsta, îl vezi, ori nu-l vezi?!..." Dar n-ai cu cine vorbi. Când îl vede cu pumnul ridicat, se pornește și mai tare pe plâns. Eu am încercat să-i astup gura cu palma. „Nu fi prost, m-a certat Pavel, care e mai înțelegător și mai blând din fire ca noi, vrei să-l sufoci, ori ce dracu ți-ai pus în gând să-i faci?!... În cine vrei să dai? sare apoi cu gura la Petru. Nu te uiți că nu ai în cine lovi?! Ăsta numai dacă îl atingi un pic, din greșeală, nu cu dinadinsul, gata, își și dă duhul... Mie nu-mi vine să cred, zicea, uitându-se cu mare milă și cu un fel de scârbă la ăl mic, c-am fost și noi așa ca el, niște mormoloci. Numai uitându-mă cum arată, cum îi de prăpădit, cum îi curg mucii, cum se pișă pe el și nici că-i pasă – ba îi și place, cred, să stea în udătură, că-i mai cald! –, mă apucă un fel de lehamite de toate alea. Așa om fi fost și noi, nu zic nu, numai că nu-mi place să mă gândesc c-am fost așa. Când încerc să-mi închipui adică... „Te-ai pișat și tu pe tine, n-avea grijă, crezi că tu ai fost altfel? Tu, adică, n-ai umplut scutecele, așa îți închipui?" zic. „Să vină odată mama ori buna, să-l schimbe, că așa pute a pișat, că nu mai putem răsufla!" ne plângem noi către cine are timp să ne asculte, „Să-l schimbe și să-l ia de aicea repede de tot!" Și atunci ăla micu, parcă ar înțelege cât de urât ne e nouă de el, abia îl vedem dus, că începe să plângă și mai tare... Și într-una din zile s-a răzbunat cum a putut, chiar dacă a făcut-o fără voia lui, fără să știe că se răzbună. A pus mâna pe sticla de cerneală și înainte ca noi să avem timp să i-o luăm a vărsat-o peste cărțile și caietele noastre de școală. Dacă n-ar fi venit mama să ni-l smulgă din mâini, nu știu dacă ar mai fi scăpat cu viață, nu pot, acuma, să-mi dau seama ce s-ar fi ales din el!... „Uită-te, mamă, ce a putut face! am început a striga toți trei într-un glas. Spune și dumneata cum o să mai avem curajul să ne arătăm în fața lui dom' director, cu cărțile și caietele așa cum sunt ele acuma!" „Nu trebuia să lăsați cerneala în calea lui, ne-a spus mama, mai mult pe noi supărată decât pe el. Puteați să fiți cu mai multă grijă." „Adică tot noi suntem de vină, așa crezi", s-a răstit frate-miu, Petre, la ea. Dumneata, mamă, orice-ar face prăpăditu

ăsta, vina tot pe noi îţi place s-o dai!... El adică nu are nici o vină, asta vrei să spui?" „Nu ştiu, dragii mei, de ce îl urâţi aşa de tare. Parcă nu v-ar fi frate; bun, aşa îl duşmăniţi." „Păi dumneata nu vezi ce-a făcut?" o întrebăm arătând spre băltoaca de cerneală. „Ce v-a făcut şi ce nu v-a făcut, nu despre asta e vorba, spune atunci mama cu o anumită sfârşeală în glas. Chiar dacă nu v-ar fi făcut nimica – vorbea rar, de parcă ar fi citit dintr-o carte –, de urât tot l-aţi fi urât, tot nu l-aţi fi ţinut în drag, lângă inima voastră, aşa cum trebuie să se ţină şi să se iubească fraţii între ei." începea să ni se moaie şi nouă inima când o vedeam întristată şi întunecată la chip. „Doamne fereşte, ce poate să-ţi treacă prin cap, zău aşa? Cum să nu-l iubim pe fratele nostru mai mic? ne dezvinovăţeam. Dar asta nu înseamnă că trebuie să-i înghiţim şi să ne placă orice lucru rău pe care îl face. Ai fi vrut, poate, să-l gratulăm, pentru ce-a făcut astăzi? Uită-te la cărţile şi caietele noastre cum arată, şi atunci să te mai miri că ne-am pierdut o dată răbdarea, cât ni-i el de frate, şi oricât de drag l-am avea." Mama nu ne-a răspuns nimic, s-a uitat numai lung, pe rând la fiecare, ca şi când ar fi vrut să citească până în străfundurile noastre, dorind să afle care ne sunt cele mai ascunse gânduri; încerca să înţeleagă, adică, ceea ce poate că nici noi nu puteam pricepe şi înţelege prea bine, nu puteam citi ori vedea... Ni s-a părut că are o clipă de şovăială – „n-o fi aşa, şi-o fi spus, îmi trec şi mie prin cap tot felul de gânduri care n-au nici un rost şi nici o socoteală" – apoi am văzut-o cum şi-a dat iute o şuviţă de păr la o parte, de parcă ar fi vrut să îndepărteze, cu mişcarea mâinii şi cât mai repede, orice gând liniştitor, învinuindu-se singură pentru o aşa de mare uşurinţă şi delăsare. Chipul i s-a întunecat şi i s-a îngândurat iarăşi, faţa i-a devenit aspră şi îndârjită, şi orice urmă de zâmbet, toată lumina i s-a scurs de pe obraz. „Las' că ştiu eu că nu-l aveţi la inimă, ştiu eu că nu-l iubiţi, a zis ea în şoaptă, ca şi când şi-ar fi spus vorbele astea ei însăşi, nevrând să le audă decât ea. Puteţi să-mi spuneţi că nu-i aşa, că eu tot nu vă cred!" Glasul ei era atât de hotărât, încât orice împotrivire a noastră ar fi fost de prisos...

„De-acuma poate dormi cu voi într-un pat, ne-a spus într-o bună zi mama... După ce am ajutat-o să urce leagănul lui ăla micu în pod, a început a se învârti bucuroasă prin odaie. Parcă îi mai mult lărgământ, a spus, privind de jur-împrejur, mai are omu loc să se miște. Și așa-s plină de vânătăi, întruna m-am tot lovit, s-a plâns ea și și-a ridicat un picuț sumna, să vedem și noi cât e de lovită. Până unde ajungea sumna, picioarele mamei erau înnegrite de soare, iar de la sumnă în sus erau albe cum e smântână! Genunchii îi avea rotunzi și mici, ca la fetele mari! Iar pe genunchiul stâng se vedea, de la leagăn, o vânătaie mare cât o alună...

... „De-acuma îi mare, poate dormi cu voi în pat, a spus mama iar, după ce au urcat leagănu lui ăla micu în pod. Tu ai somnul liniștit și nu te răsucești atâta, ca frații tăi, mi-a mai spus ea și l-a pus în pat lângă mine, De tine nu mi-i teamă, că-l omori..." Ăla micu dormea noaptea cu gura întredeschisă și gângurea prin somn, iar mie (n-am închis ochii o clipită, de frică să nu-l înăbuș), dacă îl vedeam așa, liniștit și nepăsător, îmi venea parcă să urlu de supărare, Mi se întâmpla să nu mă pot stăpâni, îl pișcam de ciudă, și frate-miu se trezea și începea să plângă. „Ce-i cu frate-tu că plânge?„ întreba mama din celălalt pat. „Nu știu, îi răspundeam eu cu o voce somnoroasă – mă prefăceam că abia m-am trezit –, l-o mușcat vreun purice, ori cine știe ce-o fi păţit!"

I se mai întâmpla lui frate-miu, ăla micu, să facă pe el, și mă trezeam dimineața într-o baltă caldă și puturoasă, că-mi venea să-mi iau lumea în cap, așa îmi era de scârbă. „Eu nu mai dorm cu el, mă plângeam mamei. Culcă-l unde l-ai culca, dar cu mine în pat să știi că nu-l mai primesc," îi spuneam... Mă spălam dimineața, mă frecam cu săpun, dar tot degeaba: puteam de la o poștă a scutece de copil mic!... Așa că într-una din zile mă trezesc cu Corneluț a lui Bosoancă, colegul meu de bancă, că se ridică în picioare și spune că el nu mai vrea să stea cu mine. Îl roagă frumos pe dom' director să-l pună în altă bancă, unde l-o pune, el nu are nici o pretenție, numai să-l mute! „Și de ce,

mă rog frumos, îl întreabă mirat dom' director, nu mai vrei tu să stai în banca unde te-am pus eu la începutul anului?! Știi doar că o dată pe an se fac așezările în bancă, în prima zi de școală, nu altcândva." „Nu vreau să stau, zice atunci Corneluț, pentru un lucru pe care mi-i rușine să-l spun!" „Haida, dă-i drumul, zice atunci domnul director, și nu-ți fie rușine. Cine știe, poate ai tu o pricină serioasă pentru care vrei să te muți. Să vedem despre ce e vorba", zice. „Păi de serioasă e serioasă, îi răspunde Corneluț. Numai că mi-i rușine s-o spun, asta-i." „Hai, dă-i drumul odată și nu te mai codi atâta, zice domnul director, că m-ai făcut și pe mine curios." „Păi pricina e asta...", zice atunci Corneluț, dar când să spună ce și cum, se scarpină în cap și se oprește. Se uită mirat la domnul director și se face roșu la obraz ca para focului. Așa era Corneluț, rușinos ca o fată mare! El nu era ca ceilalți copii, să spună porcării ori să suduie. În pauză sta în bancă și mânca pâine cu unsoare și nu se juca niciodată cu noi. „Dacă vreți, zice atunci Corneluț, vă spun numai dumneavoastră, să nu audă copiii." „Bine, spune dom' director, fie și așa, poți să-mi spui numai mie, dacă așa vrei tu!" Și se duce Corneluț la dom' director, se ridică în vârful picioarelor, ca să-i ajungă până la ureche. Și chiar dacă n-am auzit, eu am știut ce i-a spus: că nu mai stă cu mine în bancă pentru că put a pișat... Dom' director s-a încruntat și s-a arătat supărat dacă a auzit ce-i spune Corneluț. „Mă copii, zice, ce v-am învățat eu să faceți dimineața, mai țineți minte, ori se vede că ați uitat?" „Ținem minte, cum să nu ținem, au răspuns toți copiii într-un glas." „Și tu, Simioane, ții și tu minte, zice dom' director, și se întoarce spre mine, ori nu prea?" „Cum să nu țin minte", spun eu cu jumătate de gură, și de rușinea care m-a cuprins am început să plâng. „Ia vino până aicea la mine, zice dom' director, și dacă m-a văzut plângând, i s-a mai muiat parcă glasul; așa era domnul director milos, numai când nu știam lecțiile se înfuria și ne lovea cu rigla. Vino, zice, să văd dacă azi dimineață te-ai spălat pe mâini și pe obraz, așa cum v-am spus." Ies la inspecție, domnul director îmi ia amândouă mâinile și se uită pe rând la ele,

își pune și ochelarii, ca să poată vedea mai bine, îmi prinde capul și mi-l întoarce spre fereastră, la lumină, se uită pe după urechi... N-a avut ce spune, mă șurluisem dimineața cu săpun, n-a găsit nici un locșor care să nu fie bine frecat, „Ia vino mai aproape, zice atunci dom' director, să te miros un picuț." Se apleacă dom' director și începe a mă mirosi... „Mă, zice, tu miroși a scutece de copil mic. Abia acum te-a înțărcat maică-ta, ori ce-i?" Și când a zis așa, toată clasa s-a pornit să râdă; ăia mai mari, din fundul clasei, au început să miaune ca mârtanii, până s-a înfuriat dom' director și s-a răstit la ei; a lovit cu rigla cât a putut el de tare, c-au tăcut toți, nimeni n-a mai mișcat. „Nu mai vreau să stau cu el în bancă, dom' director, sare atunci Corneluț (dacă a văzut că școlarii abia așteaptă să se distreze pe socoteala mea, a prins glas, n-a mai fost rușinos). Nu mai stau, zice, pentru că pute a pișat..." Clasa s-a pornit iarăși să hohotească, a strigat domnul director la ei să se liniștească, dar nimeni nu i-a mai putut opri. Când s-au mai potolit, îl văd pe frate-miu, Petre, că se ridică în picioare să-mi ia apărarea. „Păi dacă ăl mic se pișă pe el, cum să nu pută?!" zice el din fundul clasei, unde îi era locul, pentru că era cel mai înalt dintre toți copiii. „Mă, zice dom' director, voi mai frumos nu știți să vorbiți?! Cum v-am învățat eu să spuneți, ați uitat?" „Ăl mic, zice iarăși frate-miu, își face necesitățile în pat, dom' director, se scapă noaptea, ca să zic așa. Și-l udă și pe frate-miu, care doarme lângă el. Se trezește dimineața tot pișat, să iertați că-i spun așa, dar am uitat cum se cheamă altfel..." „Urină, îi spune dom' director. V-am mai spus eu și altă dată, numai că nimic nu țineți minte!" „Și atunci cum să nu miroasă?!" întrebă Petrică, cu vocea lui groasă, și-și desface amândouă mâinile în lături, a mirare; își holbează ochii, și-i face cât cepele; se întoarce spre copii, ca să le ceară încuviințarea. Și dacă i-a văzut pe toți ținându-se de burtă de râs, a trecut repede de partea lor. Râdea toată clasa, și eu stăm cu capul plecat, lacrimile cât pumnul îmi udau cămașa, și-mi venea să intru în pământ de rușine. Domnul director m-a așezat singur în banca întâi, lângă ușă – „să te bată

un pic de curent", mi-a spus. Şi nici un copil n-a mai vrut să stea cu mine în bancă...

„Culcă-l unde l-ai culca, i-am strigat mamei de cum m-am întors acasă, Eu cu el nu mai dorm, fie ce-o fi!" Tata, dacă m-a văzut răstindu-mă la mama, s-a supărat şi a început să mă alerge prin ogradă. Degeaba m-am plâns, n-am găsit nici milă şi nici înţelegere. „Dacă eşti puturos, ce vrei să-ţi fac, a râs tata. Du-te la fântână şi te spală. Îi apă destulă, n-ai de ce te plânge..." Mă spălam dimineaţa, mă frecam cu o perie până mi se înroşea pielea. Ba am găsit după grindă nişte fire de busuioc, şi mă frecam cu busuiocul ăla pe gât şi pe la subţiori. Miroseam de-acuma ca fetele mari, mai mare dragul! Numai că totul era în zadar, orişice aş fi făcut, de faima cea rea nu aveam cum să scap! Miroseam eu a busuioc ca fetişcanele, da' copiii tot a pişat ziceau că put; se apropiau de mine ca să mă amiroasă, şi se făceau că-i apucă greaţa: scoteau limba de un cot, îşi dădeau ochii peste cap; făceau la scălămbăieli de tot felul! Eu le eram distracţia, eram batjocura şi râsul lor! Şi de plâns nu aveam cui mă plânge!... Aşa că am ajuns să nu-l mai pot suferi pe ăl mic. Noaptea rămâneam treaz şi când simţeam cum ceva ud şi cald începe să se prelingă sub mine, cleios şi urât mirositor, repede săream din pat. Mă aşezam pe un scăunuţ lângă fereastră, şi acolo rămâneam până se făcea ziua albă afară. Mă uitam la el cum doarme, nepăsător, şi-mi venea să-i crăp capul de ciudă! Nu ca la un frate mă uitam, ci ca la un duşman! Doar din pricina lui am ajuns de râsul lumii. Din pricina lui nimeni nu mai voia să se joace cu mine, toţi mă ocoleau, de parc-aş fi fost ciumat.

Alerga prin ogradă ca să prindă găinile şi raţele, cotcodăceau şi măcăiau, proastele, se speriau de un asemenea năpârstoc! În schimb, de gâşte îi era frică, nu îndrăznea să se apropie de ele: un gâscan l-a trântit pe pietroiul din faţa porţii; dacă nu săream eu să-l scot, îl ciupelea rău de tot gâscanul ăla. Când îl vede fugind aşa, ţupa, ţupa prin ocol, mama nu mai poate de bucurie; se uită la el de parcă aşa ceva nu s-a mai văzut, de parcă ar fi a

opta minune a lumii, nu un copil ca toți copiii! Nu știu ce-o fi cu ea, i-au plecat mințile cu sorcova, s-a stricat rău de tot la cap în ultimul timp: poate sta cu mâinile în poală ceasuri întregi și să se uite la el cum aleargă în toate părțile, nu se mai satură privindu-l. Știu că o mamă trebuie să fie cu dragoste față de copiii ei și n-aș putea spune că nu s-a îngrijit de noi, până ne-a văzut mari, n-aș putea spune că n-a fost o mamă bună și iubitoare, numai că acuma e prea-prea; tot după el stă, nu cumva să i se întâmple ceva, nu cumva să-i pățească odoru te miri ce! „Lasă-l și dumneata, mamă – îi spuneam, dacă o vedeam așa că nu-i nimica dacă mai cade, dacă se mai lovește. Se învață cu lumea, se obișnuiește cu durerea și suferința..." și vorbeam cu ea de parcă am fi fost niște oameni bătrâni, trecu ți prin viață, iar ea, mama noastră, o fată tânără și nepricepută. Vorbeam cu ea ca pe timpul când ne jucam împreună de-a „baba oarba" și-o certam când nu izbutea să-și găsească un loc unde să se ascundă. („Foștomoacă mai ești, mamă, îi spuneam atunci. Ascunde-te mai repede, oare nu vezi că stăm după tine?!"). „Parcă noi n-am căzut când am fost mici, îi aduceam aminte, ba am căzut mai rău decât a căzut el acuma, și încă de câte ori – eram tot ciolăviți pe la genunchi! Și de-aia n-a fost nimica, am crescut mari și tari, sănătoși și zdraveni, nu te poți plânge de noi. L-ai văzut pe Petru cât a putut să se facă, nu-i altul mai mare ca el în toată școala!"

Auzindu-ne vorbind așa, își întorcea privirile, se uita în altă parte, de parcă n-ar mai fi avut nici un rost să lungească vorba. „O fi un Făt-Frumos cu stea în frunte!" o îngâna Petru, care a fost întotdeauna mai pornit decât noi toți pe fratele nostru mai mic, și scuipa cu năduf în mijlocul ogrăzii: dădea din mână, a lehamite, și se ducea în grajd să dea ovăz la cai, ori să rănească, numai să n-o mai audă vorbind așa. Noi nu ne lăsam, voiam să-i deschidem capul cu orice preț. Când o vedeam tremurând de spaimă că ăl mic a căzut și s-a lovit, încercam s-o aducem pe pământ: „Lasă, mamă, că n-a pățit nimic, s-a lovit, și ce-i cu asta?! Crește altă carne la loc, n-ai de ce să fii atât speriată!" „Ba am", zicea ea și

strângea din buze, privindu-ne cu dușmănie, supărată că nu vrem defel să pricepem ce-i în sufletul ei...

De crescut creștea fratele nostru văzând cu ochii, creștea într-o zi cât cresc alții într-un an. Nici în pat nu-și mai dădea drumul, așa că am scăpat de pătimit, de-acuma mă puteam odihni noaptea. De priceput pricepea orice i-ai fi spus: îl trimitea! după un lucru și alerga repede să ți-l aducă. Numai că un necaz tot am avut cu el: la început, când a fost mic de tot, a mai gângăvit un cuvânt, două, numai că, într-o bună zi, fălcile i s-au încleștat dintr-o dată; n-a mai vrut să vorbească, ori n-a mai fi putut, cine poate să știe! Degeaba își pierdea mama timpul, zicându-i cum se spune ba la un lucru, ba la altul, arătându-i-l și spunându-l de mai multe ori; se uita la ea, dar să repete ce i-a spus, cum fac copiii când sunt mici și învață să vorbească, nici pomeneală! Se vedea din ochii lui că înțelegea ce-i spune, dar gura îi rămânea închisă. „Zii, spune după mine", îl îndemna mama, și el întorcea capul în altă pane ori i se uita drept în ochi, nu-și ferea privirea, dar să repete, așa cum fac toți copiii, nici nu-i trecea prin cap. Stăm ascunși după ușă și ne uitam, fără ca ea să ne vadă, cum se chinuie să-l învețe a vorbi. Ar fi făcut orice numai să-l audă glăsuind. Noi am prins repede toate vorbele, la doi ani am știut vorbi. N-a pierdut nimeni vremea ca să ne învețe! Și uite-l acum pe „ăl cu stea în frunte" cât e de împiedicat la limbă! Cum tace și nu-i iese nici un cuvânt din gură! Așa-i dacă s-a fălit prea tare cu el. Și a avut cu cine se făli. Cu mutul muților! A avut cu cine se lăuda, zău așa!...

„Are un fel de încăpățânare – o liniștea tata –, din pricina asta nu vrea să vorbească. Ai să vezi tu că până la urmă..." Numai că el nici la trei ani nu putea scoate o vorbă din gură. De priceput pricepea, te înțelegeai cu el ca și cu un om mare: „Mă copile, îi spuneam, fă bine și adu-mi pălăria, c-am lăsat-o, mi se pare, pe scăunuțu de după ușă, în cuină", și el alerga repede să mi-o aducă, se ducea glonț drept la locul unde i-am spus c-am uitat-o,

căci, altfel, era de felul lui ascultător. Nu, nu era sărac cu duhul, putea să vadă oricine; arăta mai deştept, mai ascuţit la minte decât alţi copii de-o seamă cu el. De pildă, simţea că avem un dinte împotriva lui şi-ar fi fost în stare să facă orice, numai să ne intre în voie şi să ne facă pe plac. Şi cum ne purtam frumos, cum pricepeam că nu mai poate de bucurie! Era aşa, ca un câine: îl alinţi, şi-l vezi cum începe a se gudura pe lângă tine...

4.

De-acuma era vară. După-amiezile plecam cu vitele la păscut. Fratele nostru mai mic a început să se ţină după noi... Strigam să se ferească din calea noastră, ba îl şi pocneam dacă vedeam că altfel n-o puteam scoate la capăt.Văzând că noi, fraţii lui mai mari, nu prea ne omoram de dragul lui, ceilalţi copii ne cântau în strună. „Dă-te la o parte, mă mutule, îl bruftuiau, nu mai sta în picioarele noastre!.. Când ne jucam „de-a baba oarba" se ascundea împreună cu noi, pe după rugii încărcaţi cu mure, se zgâria pe mâini şi pe obraz, dar nu se plângea niciodată; orice ar fi păţit, el n-ar fi zis nimic, atât de mult dorea să fie cu noi. Ne obişnuiserăm să-i poruncim, la fel cum porunceşti unei slugi care trebuie să te asculte şi să nu-ţi iasă din vorbă. Stăm la umbră şi-l trimiteam să ne întoarcă vitele ori să ne aibă grijă de cai. „Mă mutule, îl strigam, du-te şi vezi ce-i cu boul ăla care a intrat în cucuruz. Dar nu te apropia prea tare de el, că are un năravrău şi împunge. Nu cumva, mototol cum eşti, să te ia în coarne... Vezi tu vaca aia care a intrat în fâneaţă la Mitru lui Făraş, grăbeşte-te şi mi-o scoate până nu vine stăpânu fâneţei şi mă trezesc că am vorbe cu el. M-aş duce eu, dar mi-a intrat un spin în talpă şi abia pot păşi." Şi el alerga într-un suflet, avea grijă să facă întocmai cum i-am poruncit. Căuta să ne intre în voie ca să fim mai prietenoşi cu el.

Într-una din zile, tot alergând după vitele unuia şi ale altuia, s-a împiedicat de o rădăcină şi când a căzut s-a lovit cu capul de o piatră. A început să curgă sângele, aşa de rău s-a lovit. Ori că l-a durut, ori că s-a speriat din pricina sângelui, că s-a pornit pe plâns. Sta cu genunchii amândoi la gură şi plângea de mama focului; se uita la noi, aşteptând o vorbă bună, un cuvânt de mângâiere. Iar noi, atât fraţii lui mai mari, cât şi ceilalţi copii, îl vedeam cum plânge, dar nu ştiu din ce pricină nici unuia nu i-a fost milă de el. Ba ne şi bucuram văzându-l cum suferă şi cum geme de durere... Şi el plângea pe muteşte, căci de vorbit nu ştia încă să vorbească. Suferea, aşa, pe tăcutele, fără să spună şi altora ce-l doare. Numai că lacrimile ni-l făceau şi mai nesuferit, aşa că am început să strigăm la el să tacă din gură...

„C-un frate vitreg, spuse Florica, zic să te porţi aşa, se mai întâmplă ca fraţii care nu sunt dintr-o mamă şi dintr-un tată să nu se sufere între ei, dar ăsta e fratele vostru şi atunci frumos vă şade?! Frumos vă stă să vă purtaţi cu el aşa cum vă purtaţi? Când vă văd stând la umbră şi şuşotind între voi, vă spun drept că-mi vine nu ştiu ce să vă fac, nu vă pot suferi! Las' că ştiu eu bine ce spun, nu vorbesc doar aşa, să mă aflu în treabă, dacă nu v-aş fi auzit, mai zic, dar am auzit cu urechile mele ce prostii vorbiţi, cu astea amândouă! Cum necum, e secret, e treaba mea! Ce, eu sunt de vină că nu m-aţi văzut?! Am avut grijă să stau într-un loc mai ferit, să nu daţi cu ochii de mine. Am fost curioasă să aflu ce trăncăniţi voi când noi, fetele, nu suntem de faţă, ce vă umblă vouă prin cap. Vă luaţi la întrecere între voi, unul se lăuda mai tare ca celălalt, îmi venea să mor de râs numai ascultându-vă. Nicicare nu voia să se lase mai prejos, cum că el a făcut şi a dres, aşa şi pe dincolo, te şi mirai auzind la câte şi mai câte vă pricepeţi, vă dădeaţi mari toţi, numai că se vedea cale de o poştă că voi, săracii, eraţi tare nepriceputi la toate cele şi neştiutori. Al mai tare îi da cu pliscu Ionăruţ, uite-aşa îi ieşeau minciunile din gură, nu se mai sfârşeau. Pe voi vă prosteşte oricine uşor, voi aşa vă

închipuiți, cât sunteți de cruduți, că tot ce zboară se și mănâncă. Stați și vă uitați la Ionăruț ca la o icoană, cu gura căscată... După mintea voastră a fost fix așa, cum se lăuda el. Și-a și găsit proștii care să-l creadă.." Mira-m-aș să fi scăpat vreo fată din satul nostru și din împrejurimi neporcăită de voi. Las' că te-am auzit și pe tine, Simioane, n-ai fost nici tu mai bun decât ei, toți o apă și un pământ! Vă dădeați mari și în timpul ăsta sărmanu copil alerga prin cucuruz după vitele voastre. Și când s-a așezat și el pe un bolovan să-și mai tragă sufletul, ați și început să-i porunciți care mai de care: «Întoarce, mă, vacile, nu vezi că au și apucat-o spre casă? Și-i soarele de-o palmă pe cer, mai e ceva timp până se întunecă. A fost iarba bună și s-au săturat, dar nu-i vremea să plecăm... Fugi după ele până nu se îndepărtează prea tare. Bagă-l e în pădurice aia, să stea la umbră, dacă nu mai vor să pască»... Uite așa, ăla micu, fugi încolo, vino-ncoace, abia dacă ajungea să se țină de poruncile voastre.

Și dacă vreți să știți, continuă Florica, are și el un nume, ca tot omul, îl cheamă Marcu, dar dacă voi, frații lui buni, nu-i spuneți pe numele mic, atunci cine vreți să-i spună? Și cât de urât mi-a fost ieri de Ionăruț nici nu pot să vă povestesc! «Mă mutule, zice, stai aicea lângă mine și mă scarpină în talpă.» Copilul, ascultător, s-a apucat să-l scarpine, cum i s-a fost spus. Și atunci dacă am văzut de ce sunteți în stare și până unde mergeți cu nesimțirea, mi s-a urcat sângele la cap și n-am mai putut răbda! M-am stăpânit destul, n-am mai vrut să tac. «Mă, da al dracului te-ai făcut! îi zic ăluia. Te scarpină altul în talpă, că la tine e prea mare burta, nu poți să te apleci singur să te scarpini. Are moșneagul o sută de ani, i-au înțepenit oasele, ce crezi.» «M-a mușcat o albină, a început Ionăruț să mi se plângă – de lene abia îi ieșeau vorbele din gură – m-a pișcat de talpă și mi s-a umflat, mi s-a făcut piciorul cât e pita. Dacă încerc să mă prind în el mă străfulgeră până în creieri, așa de tare mă doare. Am intrat în Icui aseară, am ținut piciorul în apă să se mai tragă umflătura» dar lot degeaba. De durut nu mă mai doare, numai că m-aș scărpina, nu m-aș mai opri din

scărpinat.» «Și dacă te mănâncă, zic, ți-ai plătit om care să-ți umble în rând și să-ți poarte de grijă?» S-a făcut roșu la obraz de rușine și a strigat la ăla micu să nu-l mai scarpine, că se poate scărpina și singur, nu mai are trebuință de ajutorul lui. «Ia cârpa asta mai bine, i-a spus, și mi-o udă, să mi-o pun pe umflătură.»

Așa îi porunciți cu toții și el vă ascultă, se străduiește să vă intre în voie, iar voi nici nu băgați de seamă cât vă este de supus și de ascultător. Aproape că nici nu-l priviți ca pe un om, nici nu vă gândiți că are și el un suflet, căci dacă v-ați fi gândit, altfel v-ați fi purtat. Pentru voi ori el, ori tufa asta din fața mea, aproape că-i totuna!... Și că străinii se poartă așa, nu-i de mirare, în schimb nu mă pot împăca defel cu gândul cât de fără suflet sunteți toți trei. Cu ce v-a supărat, ce rău v-a putut face, că sunteți atât de porniți împotriva lui? În loc să-i luați apărarea când ceilalți copii sar cu gura la el și-l iau la bătaie, să nu lăsați pe nimeni să-i zică o vorbă de ocară – îi fratele nostru mai mic, să le spuneți tuturora, cine dă în el e ca și cum ar da în noi – voi sunteți cei dintâi care vă repeziți cu vorba ori cu pumnul ori de câte ori vi se pare că nu-i destul de ascultător... Lasă, mai bine taci din gură și nu te mai apăra! La ce să-ți cheltuiești vorbele de pomană... Păi eu dacă aș avea un frate – sau măcar o soră mai mică – numai în brațe i-aș ține, nimeni n-ar îndrăzni să se atingă de ei... Eu aș ști să-i prețuiesc, nu m-aș purta ca voi.

Și acuma fă bine și te dă mai la o parte, nu vezi că te-ai pus drept în lumină și nu mai văd din pricina ta să împung unde trebuie cu acul, nu mai văd bine cusătura. Și nici atât de aproape de mine nu ai la ce să stai, că aud foarte bine ce zici și mai de departe. Cum să nu te aud, că doar nu sunt surdă! Din pricina ta m-am și împuns la deget – uită-te, dacă nu mă crezi! Așa-i sângele meu, un pic să mă tai și nu se mai oprește. Și nu știu ce fel de sânge o fi, că nu-i sărat ca la toți oamenii, e dulce, de parcă-i cu zahăr în el, și e închis la culoare, pare aproape negru, așa-i de închis. Dacă spui că și al tău e tot atât de dulce, asta-i bine, de ce să fie rău, înseamnă, eu așa cred, că ne potrivim amândoi la sânge.

Suge acuma şi tu, să vezi cât e de dulce la gust! Aşa-i sângele de fată mare, dar ce să-ţi povestesc ţie, tu te pricepi la toate, pe toate le ştii, aşa te-ai lăudat! Las' că te-am auzit eu cum te dădeai mare, ca tine nu-i nime, şi uite că nici să sugi un pic, ca să vezi cât e de dulce, nu îndrăzneşti! Şi mâine, poimâine, parcă văd că o să începi să te lauzi şi cu mine, că mi-ai făcut şi mi-ai dres, aşa şi pe dincolo... Şi când vine vorba să prindă o fată în braţe, mai ca lumea, stă ca lemnu, nu ştie de unde s-o apuce... Tu ai început a tremura, dragu meu, ţi-o fi frig, ori ce-i cu tine?... Trage-te atuncia mai la soare, dacă ţi-i răcoare, mai ales că s-a pornit de-acuma să bată vântul. Eşti o apă, săracu de tine, mai bine să-ţi şterg spatele cu batista, parcă văd că începi a strănuta!... Nici aşa, dragul meu, prea te-ai făcut de tot nărăvaş, prea te-ai aprins, şi pe degeaba! Stai frumos şi liniştit, la locul tău! Aşa sunteţi voi, vă întinde omul, mai mult din milă, un deget şi vă şi repeziţi să-i apucaţi toată mâna! Spune şi tu, frumos îi asta?! Măcar să-ţi fie ruşine de ăl mic, uite cum stă şi se uită la noi. Vrei să-i pun catrinţa pe ochi, să nu vadă, ori ce vrei? Sigur că sunt ruşinoasă, doar nu sunt din alea, ştii tu care! Chiar dacă îi mic şi nu pricepe mare lucru, de uitat tot se uită, şi atunci nu pot să nu mă ruşinez. Stai liniştit când îţi spun, nu vezi că sperii copilul, nu vezi că-i gata să plângă?... Aşa-s eu, fierbinte, aşa-i sângele în mine, cald! Nu-l trimiţi tu nici unde, n-o fi sluga ta să-i comăndăruieşti tot timpul, lasă-l să şadă aici, ce-ai cu el! Mai bine te-ai duce până la fântână, să te speli pe obraz, să te mai răcoreşti, căci prea eşti înfierbântat. Iar pe frate-tu îl iau cu mine să culegem mure. Cum să nu fie coapte, sunt şi trecute de coapte ce-s, şi-s tare dulci anul ăsta, c-a fost vreme frumoasă, de plouat n-a plouat, aşa că le-a bătut mult soarele. N-ai la ce să vii, îi plin de şopârle din cele verzi prin tufişuri, şopârle şi guşteri, şi te pot muşca de picioare! Când o să te vadă aşa fricos, ai să vezi că drept la tine o să se repeadă! Mai bine stai la umbră şi te odihneşte; n-ar strica să tragi un pui de somn să mai prinzi ceva puteri. Nu ţi-ar face rău defel, cât te văd de sfârşit... De şopârle mă feresc şi singură, nu trebuie să vii să mă fereşti tu. E adevărat că aşa, prin

iarbă, şi printre rugi, le vezi destul de greu, culoarea lor e una cu frunza, dacă nu bagi de seamă, uşor poţi să le calci pe coadă; atunci ce să facă, săraca şopârlă, se apără şi ea cum poate. Te muşcă, de speriată ce-i, nu din altă pricină! Până o asfinţi soarele, umplem bliduţu ăsta, eu aşa cred! Bine, vino, ajută-ne şi tu, dacă tot nu ai alta de făcut..."

„Copilul e normal, mi-a spus doctorul, dar cine ştie din care pricină nu vrea să se grăbească cu vorbitul. Şi nu-i nici o grabă, cât o trăi o tot vorbi. Are timp. Şi din cele adevărate, şi din cele mincinoase, de tot felul!" Le zicea întotdeauna ca din carte, puteai să-l asculţi oricât, aşa frumos ştia să le spună. Dar mie, povesti Sofia, nu-mi sta mintea la vorbele lui, eram prea îngrijorată din pricina copilului meu nevorbitor. „Şi când o să vorbească, dom' doctor? l-am întrebat. Îi mare, de-acuma, la Sfântă Mărie Mică împlineşte patru ani. Alţii..." „Ai răbdare, zice doctorul. Aşteaptă... Lasă-mă acuma, rogu-te frumos, să-mi iau fluştucul de dimineaţă, zice. V-aţi făcut obicciul prost să veniţi cu noaptea în cap. Nici să bage omu ceva în gură nu mai are timp..." Şi cu o mână m-a împins pe uşă afară. Numai că a avut dreptate doctorul. De vorbit a început să vorbească, aşa cum mi-a spus el, mult n-a mai trebuit să aşteptăm.

Am avut noi un plaţ nu prea mare, la un cot al Icuiului, unde-s sălcii din cele bătrâne şi bunget mult, şi ca să nu mă duc singură, am luat şi copilul să-mi ţină de urât. Cât am săpat cucuruzul (de făcut n-aven cum să se mai facă, dar era mai mare păcatul să rămână pământul nelucrat) – am lăsat copilul să se joace în râu cu nişte pietricele albe şi frumos rotunjite de apă. Apa era mică, abia dacă îi ajungea până la glezne... A stat liniştit, şi-a făcut de lucru cu pietricelele lui, nu i-am avut grijă. Când am gătat cu lucrul l-am strigat şi am pornit-o împreună spre casă. I-am tras pălăriuţa mai în faţă, să-i ţină umbră, să-i rămână pielea albă, să nu se facă tuciurie ca la ţigani. Am făcut bine că i-am luat pălăria, altfel îl bătea soarele drept în creştet, cum e mai

rău. Se apropia toamna, dar soarele frigea ca în luna lui cuptor. Mult nu mai avem, mi-am spus uitându-mă la frunzele pălite ale porumbului, într-o săptămână cel mult ne apucăm de cules. Nu ne-am îndepărtat prea tare de râu că fecioru-miu a început să-mi facă semne că-l dor picioarele, rugându-mă, așa, pe mutește, să-l iau în cârcă. «Ești mare de-acuma, i-am spus, mai mare rușinea să te ducă mama în brațe ca pe ăia mici și neînțărcați... Tu nu vezi că ești greu cum îi piatra, abia te mai poate mama ridica.» Numai că el nu s-a lăsat, mă tot trăgea de sumnă, așa că nu am avut ce face, a trebuit să-i fac voia... Ca să mai scurtăm din drum, am tăiat-o prin grădinile oamenilor și am mers un timp cu el în spinare pe sub prunii ale căror frunze începuseră a se păli și a se usca. Și cum mergeam noi așa prin grădinile oamenilor, ferindu-l ca nu cumva să-l lovească vreo creangă, nu știu cum s-a întâmplat că i s-a aninat pălăriuța de o cracă, i-a rămas spânzurată într-un prun. Eu n-am băgat de seamă și nu m-am oprit să i-o iau înapoi. Și atunci l-am auzit spunându-mi (și așa de clar a vorbit că mi-a stat inima în loc de bucurie, mi-am pierdut răsuflarea): «Pălăria... Am rămas fără pălărie.» Arăta cu o mânuță spre pălărie și cu cealaltă mă ținea de gât să nu cadă... «Mutu lu mama, i-am spus. Mă mutule, mutule, vorbișI...» I-am prins capul cu amândouă mâinile și i le-am lipit de ceafa mea caldă și am început să plâng ca o proastă. «Să-mi iau pălăria de pe crenguță», mi-a spus copilul și cu o mânuță arăta spre pălărie și vorbea de-acum ca un om mare. L-am lăsat să și-o ia singur și când am dat să mă uit la prunul de crengile căruia i se aninase pălăria, nu l-am putut vedea bine de lacrimi.

Noi, frații lui mai mari, am încuiat ușile bisericii, să nu mai aibă pe unde ieși când o încerca să plece. Am luat cheile cu noi și ne-am urcat în podul bisericii pe ascuns, fără ca el să ne simtă. Frate-miu, Pavel, s-a repezit să tragă clopotul mare, dar nu l-am lăsat, nu cumva să afle ăla micu, să ne știe că suntem în pod, să creadă că am plecat acasă și l-am lăsat singur și să se sperie. Ne uitam prin crăpăturile dușumelelor la el, să vedem ce face... Ce frică i-o mai fi, ne-am spus, când l-o vedea pe dracu zugrăvit

pe uşa bisericii! De frică o să încerce să fugă, numai că n-o avea unde! O să dea buzna, să iasă cât mai repede afară din biserică, dar degeaba, c-am avut noi grijă să încuiem uşile amândouă, să răsucim cheile în broască de două ori, să fim siguri că-s încuiate bine, aşa că s-o strădui în zadar! Şi acolo, pe pereţi, o să-l vadă pe dracu în persoană, pe Scaraoţchi, ăl mai mare şi mai tare peste toţi dracii, starostele lor, cu coadă de cal şi cu coarne de ţap, cu ochii roşii ca două lămpaşe, slobozind flăcări pe gură!... Şi pe ceilalţi draci o să-i vadă, de toate soiurile şi de toate mărimile, mari şi mici, cu cozi din cele îmbârligate şi încârligate, mai groase şi mai subţirele (pentru că nici dracii nu sunt toţi de-o seamă: şi la ei e după mărime şi după rang!). Care sunt mai mari au şi coada mai groasă şi mai răsucită, care-s mai mici o au dreaptă şi subţirică. Să-i vadă pe draci chinuind sufletele celor care nu vor ajunge niciodată să se bucure de luminile raiului! Ale celor ce vor avea parte doar de focurile fără sfârşit ale Gheenei! De cazanele cu smoală clocotită! Şi ce-o să se sperie, ăla micu, când s-o uita la toate astea, cum o să vrea să fugă din biserică, numai că n-o să aibă unde şi cum. Pentru că noi am avut grijă să închidem bine uşile. Poate să tragă de clanţă cât o trage, degeaba!... Focurile din iad erau şi ele zugrăvite pe pereţi, arzând pălălaie. Ardeau acolo, de-a valma, cei cu credinţă slabă şi necredincioşii, păcătoşii din toate ţările pământului, grămezi de oameni din care n-a mai rămas mare lucru: unde şi unde mai puteai zări câte o mână, o coastă ori un picior cu pielea jupuită de se vedeau oasele albe; care nici ele n-or să scape, şi ele au să fie cuprinse de flăcările mistuitoare...

...Stăm toţi trei şi ne uităm printre scândurile rare, nici nu răsuflăm, aşa de nerăbdători suntem să-l vedem speriindu-se pe ăla micu. Numai că, după cât se pare, lui nici nu-i pasă de nerăbdarea noastră. Nu-i pasă şi nici nu are ochi să vadă dracii şi cazanele cu smoală de pe pereţi! S-a aşezat în mijlocul bisericii, pe podele, şi cu o piatră sparge la nuci. Nucile sunt verzi, s-a înnegrit pe cămăşuţă şi pe mâini cu ele; le desface cu multă grijă,

scoate sâmburele alb, iar pe cele găunoase și fără miez le aruncă. A umplut biserica, peste tot unde îți arunci ochii numai coji și nuci sparte... Ori noi am fi vrut să caște gura la chipurile de pe pereți, nu să spargă la nuci. Și e mai mare păcatul să nu se uite la ele, căci de văzut ar avea ce să vadă și de ce să se sperie! Nu numai dracii cei îmbârligați, ci și șarpele din grădina raiului, cel ce-o ispitește pe Eva cu un măr, cât mâna de gros; șarpele răsucit pe tulpina mărului, cu coada lungă, atârnându-i pe iarba verde a raiului, cu limba despicată și șuierătoare, cu niște ochi mari ca de sticlă. O dată, o singură dată, nu mai mult, să se uite la el, și i-o înghețа inima de spaimă! O încerca atunci să fugă, dar n-o să aibă unde!... Fără să-i mai punem la socoteală pe ăi morți, care și ei sunt zugrăviți acolo, pe pereți: cei ce în ziua Judecății de Apoi ies din groapă, cu pământ pe ei, stau în picioare cu trupurile descărnate, în mormintele deschise, și-l așteaptă pe Mântuitor ca să-i învieze!

Și pe ușa din dos a bisericii, pe ușa pe care intră duminica femeile, îi zugrăvită ea, ticăloasa a mai mare dintre toate câte-s pe lumea asta; moartea cu coasa într-o mână! Ține coasa ușor aplecată, gata să reteze floarea pământului cu ea. Calcă nepăsătoare, nici nu se uită pe unde, privește drept în fața ei, să vadă dacă mai sunt mulți dintre cei pe care trebuie să-i ia și să-i ducă. Păi când s-o zgâi la ea, când o vedea cum arată moartea cea descărnată și urâtă, atunci să vezi ce s-o speria și-o încerca să fugă și n-o avea unde!...

Sparge nucile verzi, împrăștiindu-l e pe podelele albe și frumos spălate. I s-au înnegrit mâinile de cojile lor și cămașa așijderea. Numai că lui nu-i pasă, scoate miezul dulce și alb și-l bagă în gură. Când e câte una mai găunoasă, o aruncă; nici nu știe de dracii și morții de pe pereți care îl pândesc din toate părțile... Nu ne rămâne alta decât să-l speriem noi, dacă el nici nu le vede și nici nu se sperie de chipurile alea urâte! Dacă nici Scaraoțchi, și nici ăia cu coarne nu-l pun pe fugă, om încerca atunci noi să-l înspăimântăm într-un fel. Să-i băgăm frica în oase, pentru că prea

e de tot și de tot nepăsător!... Și atunci frate-miu Pavel începe să miaune ca mâțele, eu să urlu ca un câine apucat de turbare, Simion să scoată un fel de croncănituri, ca de corb. Ne uităm iarăși prin crăpăturile scândurilor și îl vedem pe ăla micu speriindu-se de-acuma, îl vedem cum se ridică iute în picioare – nucile i s-au împrăștiat toate pe jos, s-a umplut biserica –, îl vedem repezindu-se spre cea dintâi din ușile încuiate de noi cu cheia, încercând s-o deschidă fără să izbutească, îl vedem repezindu-se spre cea de a doua, tot fără nici un folos și, după aceea, lovind cu pumnii în ferestruicile care au drugi de fier, așa că nu are cum să iasă prin ele, îl auzim strigând după ajutor: chemându-ne pe noi, frații lui mai mari, să sărim și să-l scăpăm; numai că noi în loc să-l apărăm, așa cum ar vrea el, ne tăvălim pe jos de râs văzându-l așa de speriat. Începem din nou a mieuna, a lătra și a croncăni, și-l auzim, din podul bisericii, cum trage de clanțele ușilor, doar, doar s-or deschide și-o putea să iasă afară; cum lovește cu pumnii în ele; pumnii lui sunt prea micuți și prea neputincioși ca să poată sparge ușile grele și vechi, ferecate toate. Tare ne mai bucurăm, uitându-ne prin crăpăturile scândurilor, cum dă din colț în colț! Cum ne roagă cu lacrimi în ochi: „Frații mei dragi, strigă ca din gură de șarpe, veniți și scăpați-mă, dați-mi o mână de ajutor!" Iar noi suntem surzi, nici nu-l ascultăm ce zice, sau mai bine zis ne facem că nu-l ascultăm... Tropăim de parcă acolo în pod ar fi o herghelie de cai nărăvași și turbați, lovim cu drugii de fier în pereți și în ce nimerim; mă întreb, acuma, cum de n-au ieșit morții din mormânt, câtă hărmălaie am făcut! Și din ce lovim cu mai multă poftă, din ce strigă el mai avan!

Într-un târziu le-am spus fraților mei să se liniștească. Acum o fi destul, ajungă-vă, m-am răstit la ei. Am coborât toți trei din pod și l-am găsit pe fratele nostru mai mic leșinat în mijlocul bisericii. L-am stropit cu apă – am găsit noi o cănțuță cu apă stătută în altar – și, după ce și-a revenit în simțiri, am plecat toți patru spre casă.

IV

1.

Mama rămânea o vreme nemişcată, aştepta ca respiraţia copilului să se liniştească, să reintre în normal, să treacă agitaţia pricinuită de sunetul strident al ceasului deşteptător. Îşi auzea bărbatul mormăind ceva cu privire la nenorocitul ăla de ceasornic, care aşa sună că-i în stare să scoale şi morţii din morminte, întorcându-se în pat pe partea cealaltă, pregătindu-se să-şi continue somnul. Respiraţia lui era mai greoaie, mai precipitată şi mai întreruptă decât cea a copilului din pricina unui început de emfizem... Şi când toate se linişteau, mama tot mai rămânea – nu prea mult, doar câteva minute – în pat, acesta era răsfăţul ei. Închidea ochii şi asculta liniştea calmă, de nimic tulburată, a casei. În blocul de pe strada Narciselor, mama era cea dintâi fiinţă trează, încât lumina aceea tulbure ce se strecura prin jaluzelele trase – vara, când zorii erau timpurii – îi era dat numai ei s-o vadă. Trecea un tren de marfă şi fluieratul, asemeni unui ţipăt sfâşietor, al locomotivei, apoi zgomotul de fierăraie veche al vagoanelor pătrundeau în atmosfera calmă a încăperii fără s-o tulbure prea mult.

Se gândea la copil când mulțumită, când cuprinsă de o ușoară neliniște. „A crescut mult în ultima vreme și-i tare slăbuț", își spunea ea: s-a uitat ieri la el, pe când îl spăla pe cap în lighean. Se obișnuise să-l spele în lighean, cu toate că aveau baie și duș. Deasupra ligheanului copilul se apleca fie râzând – îl apuca dintr-o dată pofta să se joace cu ea fie făcând tot felul de mofturi. Cât era de slăbuț, puteai să-i numeri coastele, și era subțirel ca o nuia. „Sunt mare de-acuma, căutase el s-o convingă, pot să mă spăl singur, nu trebuie să mă speli tu. Mă și zgârii cu unghiile tale, freci de parcă ai freca parchetul, n-ai pic de milă", se plângea el. Pe cap doar o mai păsuia să-l spele, căci pe restul trupului, de mai bine de un an de zile, nu mai voia să se lase spălat. Când îl punea să facă un duș – în serile de vară, când se întorcea de la joacă plin de praf și murdar până peste urechi – sau sâmbăta când întreaga familie făcea baie în cadă, copilul închidea ușa cu cheia, nimeni nu avea voie să intre înăuntru. „E și el un fel de bărbătuș de-acuma, își spunea mama înduioșată, a crescut în ultimele luni, tare a mai crescut"... După Anul Nou i se inflamaseră din nou amigdalele, termometrul pus sub brațul copilului care dogorea arăta temperatură mare: o liniuță sub patruzeci de grade. În cursul nopții începuse să delireze, să vorbească aiurea, să spună vorbe fără șir, lipsite de orice înțeles. Se speriară când îl văzură sărind din pat de parcă l-ar fi gonit cineva din urmă; oprit în mijlocul încăperii, își privea părinții cu niște ochi goi și buimaci, lipsiți de expresie, apoi începu să vorbească de o apă foarte mare, care iată crește și vine peste el și el încearcă să fugă din calea ei, dar de scăpat nu are cum să scape! „Mă înec, striga cu lacrimi în ochi și mișcându-și în neștire amândouă mâinile, scapă-mă, mămico, scapă-mă și nu mă lăsa! Mă prăpăd", și cuvântul ăsta din urmă deși suna destul de caraghios în gura lui, ei, mamei, nu-i venea să râdă, atât era de speriată și de îngrijorată... Avea o cămașă albă, lungă, din pânză de in; cu niște gesturi repezite și dezordonate își aruncă furios cămașa și rămase în pielea goală, un trup firav și slăbuț de băiețaș de treisprezece ani, și mama, privindu-l, se

simţi uşor ruşinată de ruşinea lui – îl ştia doar cât era de pudic. Scapă-mă, mamă, şi nu mă lăsa, striga copilul şi se repezi în braţele ei, de parcă singură ea ar fi putut să-l apere, alungându-i coşmarurile. Se sperie într-o asemenea măsură încât începu să plângă. „Moare copilul, spuse privindu-şi bărbatul cu teamă şi deznădejde. Fă ceva, pentru Dumnezeu, de ce stai şi te uiţi la mine şi nu faci nimic?" Şi tatăl se îmbrăcă în grabă, îşi puse paltonul, căciula şi bocancii şi plecă, valvârtej, după doctorul Chimet; erau prieteni, şi doctorul locuia foarte aproape de ei.

După plecarea tatălui, copilul se mai linişti; mama îl ajută să se îmbrace; îi trase pe cap cămaşa de noapte, în schimb mânecile fură mai greu de nimerit. „Stai cu mama", îi spuse ea strângându-l la piept, şi Marcu se potoli, într-adevăr, încetă să mai vorbească aiurea, să dea din mâini şi să umble fără rost prin încăpere. Acceptă să să culce şi se lăsă acoperit până sub bărbie cu pătura; trupul continua să-i ardă însă ca un cuptor. „Ce ne-ai putut speria", îi spuse mama, şi Marcu încercă să-i zâmbească. Mama aduse lampa de pe noptieră lângă patul lui, şi cu ea aprinsă i se uita în gură. „Parcă nu mai sunt chiar atât de inflamate ca azi dimineaţă", spuse. „Nu pot înghiţi, îi şopti Marcu, şi se apucă să se agite. Mă doare gâtul rău de tot, se plânse, ţinând-o pe după cap cu amândouă mâinile. Fă ceva, mamă, se rugă el, nu mă lăsa să mă doară aşa!" „Cum crezi tu că nu ţi-aş face dacă aş fi în stare?! spuse mama cu o voce chinuită. Dar nu ştiu ce-aş putea să-ţi fac. Nu sunt doctor şi nu mă pricep..." Când veni, în sfârşit, doctorul, îl găsi adormit, „Amigdalele astea sunt destul de păcătoase, spuse doctorul Chimet, întotdeauna fac temperatură mare şi produc o mulţime de tulburări în organism. Dar liniştiţi-vă, nu-i nimic grav! La primăvară i le scoatem, n-are nici un rost să mai amânăm. Altfel o să aveţi tot timpul necazuri cu copilul... Încercaţi să-l treziţi, să fie, adică, treaz complet, nu cumva să se înece cu picăturile pe care i le dau...", spuse doctorul, şi mama, ca să fie convinsă că s-a trezit, îl întrebă pe Marcu titlul ultimului roman de Jules Verne, pe care l-a citit. „*Un milion de leghe sub*

mări, spuse copilul, ba nu, se corectă el repede, ultimul pe care mi l-a adus tata şi nu l-am citit decât pe jumătate e *Căpitan la cincisprezece ani*" ...

„Trebuie să i le scoatem la primăvară", hotărî mama cu privire la amigdalele lui Marcu şi sări sprintenă din pat; îşi trase un capot gros peste cămaşa subţire, din milaneză, şi se îndreptă spre camera de baie. Cineva folosea dușul, la un etaj mai sus, semn că nu mai era singura fiinţă trează în blocul de pe strada Narciselor: marţi era ziua când bătrâna învăţătoare, doamna Prodan, pleca la Mănăştiur – făcea naveta – cu primul tren. Doamna Prodan era văduvă de mulţi ani. „Aproape c-am şi uitat c-am fost vreodată măritată", îi mărturisise ea mamei... Era o fiinţă micuţă şi aparent ştearsă, în realitate însă deosebit de inteligentă şi de cultă. Cu ea mama avea uneori lungi discuţii pe palier; vorbeau despre cărţile citite în ultima vreme, despre filmele văzute la cinematograful din cartier (la „Marile Speranţe" au fost să vadă filmul împreună), precum şi despre tot felul de treburi gospodăreşti. Deşi singură, doamna Prodan era o gospodină de prima mână: mama copiase dintr-un caiet gros şi cartonat al acesteia o mulţime de reţete de prăjituri; de asemenea îi fuseseră de un real folos sfaturile în legătură cu conservarea gogoşarilor. Sticlele cu gogoşari puse vara de mama prindeau floare încă de pe la Crăciun, în schimb ale doamnei Prodan se păstrau în perfectă stare până la Paşti... Îi împrumuta de asemenea mamei cărţi de citit, învelite cu multă grijă în hârtie albastră. „Sunt cărţi rare – îi explicase ea, arătând spre volumele din Cronin şi Maugham aşa ceva nu se mai reeditează astăzi... Am trecut săptămâna trecută pe la biblioteca oraşului, îi povesti ea mamei, şi nu-ţi mai spun c-am fost obligată să plec cu mâna goală. Clasicii ruşi i-am citit şi recitit, iar scriitorii ăştia noi prea se ocupă numai şi numai de război! Unele romane sunt scrise bine, sunt, ca să zic aşa, palpitante, dar mie nu-mi plac. O carte, îi explica ea mamei, trebuie să-ţi ofere şi ceva mai deosebit: o descriere de natură, un peisaj, puţină dragoste, adăuga ea zâmbind uşor nostalgică. Nu pot spune că mă dau în vânt

după romanele de dragoste, nu mai sunt la o asemenea vârstă, dar oricum într-un roman trebuie să se întâmple şi ceva care să fie altfel decât în viaţa de fiecare zi... Uite, pe mine necazurile nu m-au ocolit, ba, dimpotrivă, odată, când o să ai mai multă vreme, o să-ţi povestesc prin câte am trecut, şi totuşi nu-mi plac cărţile care descriu numai ceea ce e urât în viaţă. Ai citit *Germinal* de Emile Zola?" „Nu, n-am citit-o", recunoscuse mama. „Nici să n-o citeşti, e o carte îngrozitoare", se revoltase doamna Prodan, ale cărei convingeri cu privire la menirea literaturii erau foarte ferme, aproape de neclintit. În bucătărie mama se apucă să spele vasele rămase din seara trecută; frecă bine tacâmurile cu Tix până le făcu să strălucească. Puse fiecare lucru la locul lui, în bufet. De-acuma era ziuă albă afară. Deschise geamul, îl crăpă puţin, nu prea mult, atât cât să se poată aerisi bucătăria. Aerul rece, lovind-o drept în faţă, reuşi să îndepărteze şi ultimele rămăşiţe de oboseală, acea dulce moleşeală ce mai zăboveşte un timp în oase, după o noapte de somn.

Afară începuse să fulguiască – fulgi mari şi rari, unde şi unde câte unul. Fereastra da spre şantierul care – după ce blocul fusese construit – nu apucase încă să-şi adune materialele nefolosite. Risipite prin curte sau depozitate într-un fel de şopron, se deterioraseră în mare parte. Ţevile, peste care plouase toată toamna, prinseseră rugină, scândurile începuseră să putrezească. Şopronul era acoperit cu o prelată veche, desprinsă într-o parte; ziua şi noaptea o batea vântul în şopron se aflau, puşi de-a valma, sacii de ciment şi găleţile cu var stins. Sacii cu ciment se spărseseră, aşa că cimentul se risipise prin şopron; luat de unul şi de altul pe tălpile picioarelor, purtat prin curte; privite de sus, de la fereastra unde se afla mama, urmele tălpilor, de diferite mărimi, ocoleau cu multă grijă băltoacele şi gropile cu noroi (peste cele mai adânci, ca să se poată trece, se puseseră nişte scânduri înguste şi nu tocmai sigure). Băltoacele din curte prinseseră o pojghiţă subţire de gheaţă; deasupra ei se aşeza zăpada albă şi pufoasă. Nu exista, cel puţin deocamdată, pericolul ca totul să se transforme în noroi.

Mama o văzu pe doamna Prodan – mai avea un an, doi până la pensie – străbătând curtea. În paltonul ei cu guleraș de blană, pe cap cu o căciulă de astrahan, cu niște bocanci uriași în picioare (cu talpă groasă de crep), mergea ușor aplecată într-o parte, din pricina servietei burdușite până la refuz, plină, probabil, cu caiete de școală, cu teze și extemporale, precum și cu alte materiale didactice de care nu se despărțea niciodată. Ocolea grijulie bălțoacele, bănuind cât de periculos putea fi ghețușul de sub stratul subțire de zăpadă, mai ales pentru un om bătrân ale cărui reflexe nu mai sunt chiar atât de sigure. Totuși, la un moment dat, fu gata să alunece și să cadă. Ca să-și mențină echilibrul se folosi de tașca cea burdușită cu caiete și extemporale, care primi în aer o traiectorie dintre cele mai ciudate și neașteptate. Se încruntă, își țuguie, enervată, buzele subțiri. Se uită speriată la ceasul-brățară de pe mână: până la sosirea trenului în gară mai erau doar cinci minute. Dacă nu se grăbește – gara era foarte aproape, la o aruncătură de băț –, riscă să pățească la fel ca săptămâna trecută, să piardă din nou trenul, tocmai astăzi, când ține atât de mult să ajungă la timp: le promisese celor dintr-a șaptea, clasă la care era dirigintă, să le facă proiecții, tema lecției de dirigenție fiind „mari pictori români". Undeva, e adevărat foarte departe, se auzi fluieratul prelung al trenului, și doamna Prodan începu să alerge. La vârsta ei, un astfel de cros nu era, bineînțeles, prea indicat – inima îi era slăbită, iar despre tensiune să nu mai vorbim!

Așa făcea mama în fiecare dimineață: îi urmărea cu privirea pe ce-i ce plecau în zori; străbateau curtea ocolind bălțoacele ori trecând cu multă grijă pe scândurile înguste, punți improvizate, și nu tocmai sigure; era într-un fel preocupată de soarta fiecăruia și nu era vorba de o curiozitate meschină, nici pomeneală de așa ceva, ci mai curând de un mod afectuos și tandru de a privi lumea din jur, oameni asemănători ei cu care mama se simțea – poate chiar fără să-și dea seama, fără să fie adică întru totul conștientă de acest lucru – solidară... O lume teribil de limitată, e adevărat, lumea unor oameni obișnuiți, cum se spune, de fapt singura pe

care mama ajunsese s-o cunoască şi s-o îndrăgească. Exista oare şi o altfel de lume şi altfel de oameni? Iată o întrebare pe care ne simţim obligaţi să ne-o punem şi să ne întrebăm, în acelaşi timp, cum s-ar fi purtat mama cu acei „altfel de oameni" pe care i-ar fi întâlnit? Cunoscându-i, ar fi ieşit la lumină şi alte laturi, mai aspre, mai colţuroase ale caracterului ei, nesupus probelor de foc, necruţătoare şi aspre, ale cunoaşterii? Cum s-ar fi purtat mama, de pildă, cu ticăloşii cei mari? Pe lângă cei mărunţi, singurii cu care ajunsese în contact – aceştia nici nu erau chiar ticăloşi, ci nişte sărmani, hai să zicem, găinari, porniţi pe şmecherie şi învârteală –, mama trecea aproape indiferentă, fără să-i bage în seamă; cel mult o umbră de dispreţ superior ascuţea gura ei frumoasă, ori de câte ori era înşelată la Alimentara sau la Aprozar. Cum s-ar fi purtat ea, care i-ar fi fost sentimentele, dacă ar fi ajuns în legătură cu ticăloşii cei mari, nu avem cum să ştim, de vreme ce lumea mamei era atât de mică. Mă gândesc că Sartre – oricând gata să sufere pentru fiecare nedreptate comisă la mii de kilometri depărtare de cafenelele de pe Saint-Germain de Pres – n-ar fi fost în stare s-o înţeleagă pe mama. Ea, care se arăta a fi mult mai afectată de amigdalele băiatului ei decât de o criză de guvern din Indochina! Ştia atât de puţine lucruri despre marile holocausturi ale istoriei! Mult mai preocupată era, deci, să găsească ulei de floarea-soarelui sau făină de porumb, să se aprovizioneze din timp cu cartofi pentru ia iarnă, decât de dramele cumplite şi strigătoare la cer întâmplate peste mări şi oceane. Am putea s-o certăm aspru pe mama – ni-l şi închipuim pe marele filosof gata s-o facă harcea-parcea, privind-o cu necruţare prin ochelarii lui cu multe dioptrii – pentru incapacitatea ei de a se ridica la un nivel mai înalt de abstracţiune – dar nu vrem s-o facem (chiar cu riscul de a-i supăra pe toţi adepţii lui Jean Paul Sartrel), nu vrem s-o atingem pe mama nici cu o floare, cum se spune. Din ce pricină suntem atât de atenţi să n-o supărăm şi să nu ne ridicăm împotrivă-i? Pentru că suntem convinşi că fiinţe asemeni mamei duc tot greul lumii acesteia şi fac, în acelaşi timp, ca lumea să continue

să existe, să fie posibilă viaţa noastră, oricât de necruţătoare ar fi calamităţile de tot felul – vânturile, ploile, grindinile –, care încearcă să tulbure pacea şi liniştea pământului. În faţa privirilor critice şi foarte severe – şi, de ce nu, chiar uşor dispreţuitoare – ale gânditorului francez, mama, sărmana de ea, ar putea în orice clipă să se piardă! Are ea oare ce să ofere în schimbul atâtor idei înalte şi profunde, atâtor teorii splendid desfăşurate, logice şi fără nici-o fisură şi de o impresionantă coerenţă, poate, adică, mama să facă faţă unor atât de teribile confruntări? Decalajul de forţe e atât de mare, încât s-ar putea crede că nu-i rămâne mamei nici o altă alternativă decât să tacă, să se retragă, ruşinată de propriile ei limite şi îngustimi, într-un colţ, continuând să cârpească ciorapi şi să se gândească la masa de prânz, să se întrebe, adică, dacă nişte oscioare pot ţine locul cărnii şi să facă destul de gustoasă supa cu tăiţei (pregătită, aşa cum ştie ea, cu morcovi mulţi şi cu verdeţuri). Această existenţă măruntă, umilă şi neînsemnată, să fie oare tot ceea ce poate să-i opună mama celui ce a scris Fiinţa şi neantul? Nu-i oare mult prea puţin? Atunci de unde totuşi această siguranţă a mamei, certitudinea că în acest „schimb de păreri" oricum tot ea va ieşi până la urmă învingătoare? Curajul nebunesc, curajul de a-i înfrunta, contrazicându-l, nefiind adică de acord cu el, pe cel mai mare filosof francez de la Voltaire încoace (cum va fi denumit, şi pe bună dreptate, la moartea lui), trebuie să mărturisim că ne nedumireşte şi pe noi, şi în acelaşi timp, de ce să n-o recunoaştem, ne umple de bucurie. Alteori, ce-i drept, ne vine s-o oprim pe mama, până nu-i prea târziu, s-o tragem de mânecă (bineînţeles cu cea mai mare discreţie) înainte de a se face de râs, s-o sfătuim să capituleze şi să depună armele în faţa argumentelor de o zdrobitoare evidenţă, constituite într-un sistem unitar şi coerent, ale gânditorului, să-i arătăm, deci, cât de nebunească şi la urma urmei copilăroasă e hotărârea ei de a-l înfrunta pe Sartre. Ne-am amintit, înfricoşaţi, de uluitoarele lui polemici şi de modul în care a reuşit, întotdeauna, să-şi facă knock-out adversarii! O să fie un adevărat măcel, ne-am

spus cu cea mai mare îngrijorare. Urmărim cu sufletul la gură, deci, duelul care are loc, duel care poate semăna perfect cu un complicat joc de cărți, și cartea pe care mama o pune pe masă cu o mână sigură și defel tremurătoare e o adevărată chintă regală, cartea cărților, întotdeauna câștigătoare, imposibil de atacat! Așadar, când marele filosof francez desfășoară apelând la foarte dense și concludente citate din operele sale, un întreg sistem filosofic – „Ca să vezi, îi spune el mamei, cât de mult mă îngrijorează soarta omenirii" –, ea începe să-i vorbească ușor încurcată și cu fraze nu tocmai ca din carte despre băiatul ei care, iată, tocmai săptămâna trecută s-a îmbolnăvit de scarlatină! „Sunt îngrijorată, nu cumva să facă vreo complicație", spune mama și Sartre zâmbește pentru că îngrijorarea lui e mult mai mare și mai generală; pe el îl preocupă doar, îl îngrijorează soarta întregului mapamond! „întreaga omenire e bolnavă" spune filosoful. „Suferi într-adevăr? îl întreabă mirată mama pe marele filosof, Și ce înseamnă asta, să suferi așa în general?" mai întreabă ea, și într-o balanță (cum și de unde a apărut balanța cu pricina ar trebui s-o întrebăm pe ea, care le pregătise pe toate din timp, dând dovada unei mari abilități și șmecherii), într-o parte așază iubirea pentru fiul care i s-a îmbolnăvit de scarlatină, iar în cealaltă parte Sartre își pune iubirea pentru întregul glob pământesc; și iată că balanța se apleacă mult înspre partea mamei. „Știam că așa o să fie, spune mama, și-i zâmbește triumfătoare lui Sartre. Atârnă mult mai greu la cântar", îi spune ea, și încearcă să-l convingă pe filosof că la mijloc nu se află nici o înșelătorie; filosoful însă, cu tomurile sub braț, groase, scrise de propria lui mână, se îndepărtează.

Mamei, după dispariția în neant a filosofului nu-i rămase decât să se întoarcă la grijile ei mărunte și neînsemnate: își aminti că tocul de la un bocanc a lui Marcu se desprinsese, își aminti de rufele pe care le avea de spălat, de laptele pus la fiert și care, din pricina discuției, mult prelungite, cu Sartre, probabil că dăduse în foc. „Să mă grăbesc, mai spuse. Mă așteaptă o zi dintre cele mai grele și uite că eu stau la pălăvrăgeală cu filosofii... Își aminti că în

jurul orei prânzului s-ar putea să se aducă la măcelărie carne de porc. Mă luai cu vorba, îşi spune mama în chip de imputare, şi era să uit lucrul cel mai important."

2.

Blocul avea opt apartamente - patru cu două camere, iar celelalte patru cu trei. La parter, pe partea stângă a palierului, locuia familia Constantinescu. Bărbatul era vânzător la „Vânătorul şi pescarul", iar soţia lui se ocupa cu croitoria. Cum nu avea autorizaţie, lucra clandestin şi numai la persoane demne de toată încrederea. El era un bărbat negricios şi masiv, cu o voce răsunătoare, de bas, Ochii îi avea blânzi şi copilăroşi şi se îmbrăca, cine ştie din ce pricină, întotdeauna în negru; nevastă-sa era mărunţică, slăbuţă, zglobie şi teribil de vorbăreaţă. Se întindea la vorbă, uita de ea, Cu mâna pe clanţa uşii o deschidea din când în când din nebăgare de seamă - şi gest reflex - o închidea repede la loc. Era întotdeauna la curent cu ceea ce se întâmplă în oraş. Veştile rele - un deces, o boală, o tentativă de sinucidere - n-o deranjau prea mult. Îi croise şi mamei o rochie, dar cum era mereu grăbită şi nu avea răbdare să măsoare înainte de a se apuca de lucru, spre marele ghinion al mamei, greşi croiul. Se oferi să-i cumpere, în loc, alt material; dar pentru că, în general, cu vecinii e bine să păstrezi relaţiile cele mai bune cu putinţă, mama nu vru să primească nici un ban de la ea. Pe partea dreaptă a palierului, tot la parter, într-un apartament cu două camere, locuia un inginer chimist. Era neînsurat, şi fetele cu care apărea în fiecare seară pe „corso" erau nişte fiinţe emancipate, gata „să rupă gura târgului", cum se spune. Purtau fuste fie prea lungi, fie prea scurte, după cum era moda, părul fie prea oxigenat, fie prea închis la culoare; erau amatoare de twist sau de rock-and-roll - magnetofonul inginerului urla în permanenţă melodii la modă,

spre nemulțumirea vecinilor, care nu puteau din pricina asta să se odihnească. Erau foarte bronzate vara (întrebate cum s-au distrat la mare, începeau să povestească, oricui avea timp să le asculte, aventurile lor nenumărate), într-un cuvânt, „fete de viață", pe care inginerul le schimba mereu, „le rula", cum declara el prietenilor, incapabil să se fixeze asupra uneia singure. Fără îndoială că inginerul era ceea ce se cheamă un excentric; îi plăcea să facă încă pe tinerelul (împlinise patruzeci de ani), iarna umbla cu o scurtă de piele la care nu renunța niciodată, vara putea fi văzut cu aceiași pantaloni de catifea (marcă străină); purta de asemenea cămăși viu colorate, la gât avea un lănțișor de aur (fără medalion). Vara putea fi văzut cu niște șlapi în picioare îndreptându-se, pe bicicletă, spre ștrandul cu apă termală, deschis de curând. Părul începuse să-i cărunțească și, ca să nu se observe, și-l purta tăiat foarte scurt...

În partea dreaptă a palierului, la etajul întâi, locuia o familie numeroasă și destul de gălăgioasă din pricina copiilor, patru la număr, care alergau neobosiți; tropăiau pe scări fără încetare ori băteau mingea în fața blocului. Erau patru băieți între zece și cincisprezece ani, cu părul roșu-aprins, toți patru (mama copiilor era unguroaică, o chema Beji, și se potriviseră să semene la păr cu ea). Cum nu știa românește bine, repeta mereu în chip de scuză „Răii, răi, copii, copii". Era o femeie altfel teribil de atrăgătoare și de veselă. Soțul, mult mai în vârstă decât ea, se întorsese din război fără o mână și era portar de noapte la un depozit. La al doilea etaj, într-un apartament de două camere, locuia un șofer bătrân – mai avea vreo doi-trei ani până la pensie –, împreună cu soția și băiatul lor, un tânăr frumos și înalt, foarte tăcut și retras. Se însurase la scurt timp după ce se întorsese din armată cu o fată urâțică și bondoacă, pe care o chema Minodora. Se grăbise cu însurătoarea, căci de înțeles – după certurile care izbucneau la orice oră din zi și din noapte, făcând să răsune tot blocul – nu păreau a se înțelege. Glasul lui Dorin – așa îl chema pe tânăr – e adevărat că nu prea se auzea, în schimb vocea Minodorei, ascuțită

și deosebit de penetrantă, trecea prin pereții subțiri și nu tocmai bine izolați, ai imobilului, de la parter până la ultimul etaj, „îl mănâncă de viu, vipera", își dădeau cu părerea bărbații din bloc, clătinând, plini de înțelegere și milă, din cap: un bărbat Dorin ăsta, și nu printre ultimii, și ca să vezi cum e și cu norocul, tocmai el să nimerească peste o asemenea muiere, vai și amar de sufletul lui! Nici femeile nu erau de partea Minodorei, țineau și ele cu tânărul însurățel, învinovățindu-l de un singur lucru: că prea era de tot și de tot bleg, prea se lăsa călcat în picioare... „Au, să facă ea cu mine așa!" ziceau bărbații clătinând din cap și strângând din buze, desolidarizându-se, cu toții, de tânărul cel chinuit într-o asemenea măsură de nevastă. „De ce credeți voi că se poartă așa? se întrebau femeile, Pentru că are cu cine! Ia să fi fost al meu în locul lui Dorin, atunci s-o fi văzut eu că are curaj..." Certurile încetară, însă, cu totul pe neașteptate. „Așa-i cât a fost sita nouă. S-au mai rodat și de-acuma s-au mai obișnuit unul cu celălalt", își dădură cu părerea locatarii blocului, respirând în sfârșit, ușurați. Se săturaseră cu toții de atâtea scandaluri, aveau nevoie de pace și de liniște. Tânărul soț pleca dimineața în zori la servici – lucra la depoul căii ferate, era lăcătuș de meserie –, însoțit de privirile pline de înțelegere și compasiune ale celorlalți locatari. Când a dat omul de necaz – și poate exista un necaz mai mare decât o femeie rea și cicălitoare?! – e bine, considerau ei, să-i arăți că ești alături de el, că-i înțelegi suferința și chinul. Înțelegerea asta îl stânjenea însă pe tânărul soț. Începu să-și ocolească vecinii. Ca să-i evite, se obișnui să plece la depou cu noaptea în cap, numai să nu dea ochii cu ei. Pe deasupra el o iubea pe Minodora și ostilitatea celorlalți, în ceea ce o privește, îl nemulțumea... Nu numai că certurile se potoliră, după cum am mai spus, dar și Minodora – care era vânzătoare la un magazin de coloniale – trecu printr-o neașteptată metamorfoză. Din posomorâtă și încruntată, cum fusese tot timpul – ostilă față de toată lumea, preferând să se uite pe deasupra vecinilor, numai ca să nu fie obligată să-i salute –, deveni o ființă amabilă și foarte veselă. Ea, care se îmbrăca

întotdeauna cum se nimerea, se transformă într-o femeie deosebit de preocupată de aspectul ei exterior. Începu să poarte pantofi cu tocuri înalte, bluze de nailon, viu colorate, ciorapi de mătase, într-un cuvânt, era aproape de nerecunoscut! Fu văzută cum urcă scările blocului zâmbind de una singură sau chiar fredonând melodii la modă! Nu numai caracterul, ca să zicem așa, părea a i se schimba de la o zi la alta, ci și înfățișarea (și de data asta nu ne referim la îmbrăcăminte); chiar dacă nu se făcu neapărat frumoasă peste noapte (astfel de metamorfozări se întâmplă doar în povești, și nu în viața cea de toate zilele), Minodora era, în tot cazul, mult mai puțin urâtă: atât chipul, cât și trupul ei primiră o anumită feminitate, străină înfățișării ei mai vechi. Așa cum arăta acum putea trezi interesul unui bărbat. Privind-o cu mai multă atenție, descopereai, de pildă, că are picioare frumoase și că mijlocul îl are suficient de subțire. Era evident efortul ei de a scoate la iveală tot ceea ce avea cât de cât frumos. De parcă ar fi vrut să pornească o adevărată ofensivă împotriva tuturor celor care, din încăpățânare, nu voiau să-i recunoască tot mai evidentele calități feminine. Reușise oare Dorin să trezească femeia din Minodora? Dezlănțuise el seria atâtor neașteptate transformări? Am fi gata să zicem că da, împreună cu toți locatarii blocului, dacă nu ne-ar fi ajuns, totuși, la ureche unele zvonuri cărora, vrând, nevrând, a trebuit să le acordăm un oarecare credit. Ele aruncară o cu totul altă lumină asupra surprinzătoarelor transformări la care ne-am referit. Minodora era într-adevăr îndrăgostită (nici nu s-ar fi putut altfel), dar nu de propriul ei soț, cum ar fi fost de dorit și de așteptat, ci de un bărbat străin. Trebuie să spunem că insul ales de Minodora, cel asupra căreia își revărsa întreaga iubire dezlănțuită, era un bărbat trecut de prima tinerețe, un tip, ca să zicem așa, bătrâior și nu prea arătos: grăsuliu și cu o chelie pronunțată, mic de statură și cu picioarele foarte scurte. Tipul, care nu era deci un Adonis, era însurat, cu trei copii mari, încât numai de amant – capabil să trezească feminitatea adormită a Minodorei – nu părea a fi

potrivit! Fuseseră în tot cazul văzuți luând masa împreună la „Hanul cu tei", un restaurant deschis de curând (datorită prețurilor ridicate, era mai tot timpul gol) și Marius – așa îl chema pe directorul cinematografului „Modern", amantul Minodorei – comandă, la sfârșitul unei mese udată din belșug cu vin roșu, șampanie și clătite cu dulceață de caise! Se stinse lumina, muzica intonă marșul triumfal din *Aida*, și clătitele fură purtate de chelner până la masa lor, învăluite într-o flacără albăstruie și misterioasă! Când lumina se aprinse din nou, fură chemați lăutarii să-i cânte Minodorei la ureche romanțele ei preferate. Cum romanța *Cruce albă de mesteacăn* solistul n-o știu în întregime, Minodora cântă singură ultimele strofe cu lacrimi în ochi și cu o voce cristalină, care trezi entuziasmul tuturor. Cinematograful „Modern" se afla peste drum de magazinul de coloniale, și Minodora își lăsa de mai multe ori pe zi colega singură – tot nu era o prea mare afluență de cumpărători – și „dădea o fugă" până vizavi, să vadă „ce film o să ruleze săptămâna viitoare". Cel puțin așa îi spunea ea Mihaelei – o fată înaltă, slabă și cu coșuri pe față. Se întorcea tulburată – după mărturisirile colegei –, îmbujorată la față și cu părul răvășit. Aceeași colegă observă că ori de câte ori oferea solicitatorilor – după ce aveau loc astfel de vizite – sticluțe cu apă de colonie și cu loțiune pentru spălat părul, mâinile îi tremurau... Așa cum se întâmplă de obicei, ultimul care află toată tărășenia fu bărbatul Minodorei, tânărul lăcătuș Dorin. Spre surprinderea tuturor celor din bloc, nu avură loc nici certuri și nici strigăte în gura mare. Nu fu nimic altceva decât că, într-o bună zi – a doua sau a treia zi după ce tânărul luă cunoștință de întreaga poveste – Minodora dispăru din bloc pentru totdeauna. Dispăru de parcă nici n-ar fi fost, de parcă n-ar fi existat niciodată, nici certurile din primele săptămâni de după nuntă, nici bluzele viu colorate din lunile imediat următoare, nici pantofii cu tocuri cui bocănind pe scări și nici melodiile fredonate încetișor. Și nu putem decât să ne bucurăm de această dispariție! Chiar dacă nu avem nici pe departe intenția să facem din blocul

cu patru etaje în care locuia mama un mic paradis cu oameni buni, o lume fără întunecimi şi umbre – nu, o asemenea abordare edulcorată nu ne stă în intenţii! nu putem totuşi să nu observăm că izbucnirile isterice ale Minodorei din prima perioadă precum şi pasiunea ei din cea de a doua aduceau parcă un accent prea puternic, adăugau o culoare stridentă unui tablou în care nu au ce căuta, în general, tonurile violente!.., Mai greu cu necazurile care îi căzuseră pe cap se împăca mama tânărului lăcătuş. O vreme nici nu se arătă în lume, şi când ieşea după cumpărături – cineva tot trebuia să le facă – avea ochii plânşi şi căuta să nu intre în vorbă cu vecinele. Adeseori tatăl şi fiul plecau împreună, fiul la depou, şi tatăl (când se nimerea în schimbul de dimineaţă) la garajul de unde urma să-şi ia maşina în primire. Fiecare avea sub braţ un mic pachetel cu mâncare, învelit în hârtie de ziar. Erau cam de aceeaşi înălţime şi semănau bine unul cu celălalt, doar că şoferul era ceva mai îndesat la trup, iar părul pe la tâmple începea să-i albească...

La acelaşi etaj, în apartamentul vecin, locuia un medic stomatolog. Trecuseră doi ani de la moartea soţiei acestuia, se iubiseră mult şi nu se putea împăca în nici un fel cu gândul pierderii ei. Îl chema Cristian Foiaş şi în fiecare după-amiază – pe la orele cinci – făcea lungi plimbări prin parcul din centrul oraşului; seara avea masa lui rezervată (într-un colţ mai retras şi cât mai departe de muzică) la restaurantul „Central". Îşi golea în liniştе, şi fără să accepte vreun „intrus" la masă, sticla cu vin (şprituri „decolorate", după propria lui expresie, mai mult sifon decât vin), şi când orologiul din tumul bisericii (care se afla peste drum de restaurant) bătea orele unsprezece, chema chelnerul, făcea nota (aceeaşi de fiecare dată) şi părăsea restaurantul. Se stabilise în orăşel cu vreo trei ani înainte de a se pensiona. Se zvonise c-ar fi făcut şi ceva închisoare, din motive politice, de ştiut nu se ştia nimic precis însă, doctorul nu prea avea prieteni cărora să li se confeseze; era un foarte bun medic dentist, solicitat de toată lumea – în faţa cabinetului său, înainte de a se pensiona,

se stătea întotdeauna la coadă – lucra bine și lua bani puțini: „Cât câștig îmi ajunge. Să zicem c-aș câștiga bani mulți! Ce dracu să fac cu ei!? Lăcomia de bani, astăzi, e semn de prostie. Lacomi sunt mai ales oamenii mediocri, inșii mărunți, cei lipsiți de inteligență. Uitați-vă în jur și spuneți-mi dacă n-am dreptate, dacă nu-i așa. Chiar la noi, la policlinică, am observat lucrul ăsta. Cu cât un medic e mai prost, mai lipsit de imaginație, mai mediocru, cu atât e mai lacom de bani! Dacă se întâmplă să aibă și alte preocupări, să citească o carte, să asculte un disc sau pur și simplu să fie pasionat de profesia de medic – banii îl interesează mai puțin. Să-i luăm pe rând și să vedeți că am dreptate..." Acesta era „crezul" doctorului, pe care îl spunea, ori de câte ori se ivea prilejul, pacienților, surorilor, colegilor (celor pe care îi aprecia), chelnerilor – când făcea la restaurant nota de plată –, vecinilor de bloc, când se întâmpla să stea cu ei la taifas, primăvara, în fața imobilului. Doctorul Foiaș citea romane franțuzești în zilele însorite, stând pe aceeași băncuță din parc, din dreptul chioșcului de ziare, trezind în felul ăsta suspiciunea și antipatia autorităților: se grăbiră să-l califice de „reacționa" (erau și zvonurile tulburi cu privire la anii de detenție) și de cosmopolit, care nu iubește în suficientă măsură realitățile zilelor noastre. Pasiunea lui pentru muzică fu descoperită ceva mai târziu, când împreună cu chirurgul orașului, doctorul Miiller, și profesorul de muzică Coriolan Bădescu, un tip care cam trăgea la măsea, dar, altfel, cu o ureche muzicală extraordinară, cu domnișoara Liliana Comiș, o fată bătrână, cultă, și cu nasul mare, înjghebară un cvartet și se produseră cu el chiar în public – cântând Păstrăvul lui Schubert –, spre marea plictiseală a spectatorilor; aceștia veniseră din curiozitate, în număr mare, dar nu puteau să suporte, nici de frică, muzica grea...

Etajul trei era ocupat de tineret: în stânga palierului locuia Mimi, o coafeză îmbrăcată întotdeauna cu lucruri din străinătate – avea un unchi la Viena, fratele mamei, care îi trimitea lunar pachete: vindea o parte din rochiile și bluzele primite, dar de

cele mai de preț îi era greu să se despartă. Le ținea pentru ea, șocând pe toată lumea cu eleganța ei, nici mai mult, nici mai puțin decât vieneză. Mimi era o ființă topită după distracții. Nu se ținea petrecere sau „jur" și ea să nu fie invitată! Fusese cea dintâi dansatoare de rock și de twist din oraș. Era oricând dispusă să te inițieze în misterele noului dans, plină de răbdare și solicitudine. Nu era neapărat frumoasă, de vreme ce trăsăturile chipului îi erau destul de comune, avea în schimb un trup bine făcut, pe care îl jinduiseră mulți făcând, bineînțeles, avansurile de rigoare, fiind, de altfel, convinși că merg la sigur! Mimi se purta însă în mod egal cu toți insistenții, dând de înțeles bărbaților prea exaltați că, cel puțin deocamdată, nu au nici cea mai mică șansă, ea preferând să danseze, să se distreze adică, nu să se culce cu ei... Nu era ceea ce se cheamă o „călugăriță", și au fost, probabil, și dintr-aceia care au avut noroc. Toate se făceau însă cu multă discreție – condiție impusă de Mimi cu maximă fermitate și hotărâre: Mimi ținea la reputația ei, era o ființă lucidă, defel sentimentală. O singură dată, întorcându-se de la mare, bronzată și cu părul platinat de soare, declarase în gura mare că pur și simplu „și-a făcut de cap"! „Aventuri, draga mea, peste aventuri", spusese ea cu ochii strălucitori. O ieșire pe care o regretă după aceea: orașul parcă abia aștepta să o audă făcând astfel de declarații! Șușoteli de tot felul se împrăștiară cu iuțeala fulgerului. Se răspândi chiar zvonul c-ar fi rămas însărcinată, zvon întru totul aiurea și neîndreptățit. Mimi avea același mijloc subțire, care nu voi în ruptul capului să se rotunjească, după cum ar fi dorit unii răuvoitori. Aventurile acelea de la mare, despre care vorbise cu o atât de mare încântare și plăcere, nu avură, spre marea părere de rău a multora, ființe răutăcioase și meschine, nici un fel de urmări.

Celălalt apartament era ocupat de o pereche tânără de însurăței – familia Roca –, profesori amândoi, ea de limba română, iar el de matematică. Aveau și un copil, o fetiță teribil de drăguță, elevă de-acuma, în clasa întâi primară. Dimineața plecau împreună, fetița bocănea pe scări, sărind două trepte deodată.

„Oamenii se odihnesc, căuta tânăra mamă s-o potolească vorbindu-i în şoaptă. Ţopăind aşa, ai să scoli tot blocul..." Iarna o duceau la şcoală cu săniuţa; înfofolită şi roşie în obraji, semăna cu o păpuşă vie. Era vorbăreaţă şi prietenoasă şi se lăsa cu plăcere răsfăţată de locatari. Când se îmbolnăvi de oreion – o formă gravă şi cu tot felul de complicaţii –, blocul întreg fu în alertă. Doctorul veni de rnai multe ori pe zi, urca, răsuflând greu, avea un început de astm, până la etajul trei, ajuns în dreptul apartamentului suna cu o mână, iar cu cealaltă îşi ştergea transpiraţia de pe obraz cu batista. „Nu aveţi de ce să fiţi atât de speriată, doamnă...", se mai auzea vocea doctorului, apoi uşa se închidea în urma lui... Într-una din zile se întâlni pe palier cu Mimi; tânăra coafeză se întorcea de la poştă cu un nou pacheţel sub braţ, trimis, bineînţeles, de unchiul de la Viena – şi acolo pe scară, luându-i părinteşte mâna în mâna lui zbârcită de om bătrân, doctorul îi comunică acesteia vestea cea bună, care făcu ocolul întregului bloc, după aceea: „Se însănătoşeşte, îi spusese doctorul. De acuma nu mai e nici un pericol. Am pus-o pe picioare..." La ultimul etaj, apartamentul lor se învecina cu cel al doamnei Prodan, învăţătoarea... Aceasta era lumea în care trăia mama, o lume cu oameni de tot felul şi totuşi asemănători între ei. Priviţi mai de aproape – aşa cum am încercat s-o şi facem –, asemănările încep să se estompeze şi deosebirile îşi spun cuvântul. Căci ne va fi greu să găsim vreo asemănare, de pildă, între excentricul şi petrecăreţul inginer, cel înconjurat de femei frumoase, şi domnul Constantinescu, ins mult mai şters şi mai neînsemnat, dar care, în schimb (în chip de compensaţie probabil), era posesorul unei voci profunde şi teribil de impresionantă (să ni-l amintim spunând cu vocea lui bubuitoare „Bună dimineaţa, vecine..."), singurul în stare să dea fiecărui cuvânt rostit un caracter solemn şi ceremonios. Nici Mimi, cu modul ei de a trăi liber şi în afara oricăror prejudecăţi, nu seamănă nici pe departe cu doamna învăţătoare Prodan, cea care în fiecare marţi pleacă la Mănăştiur cu primul tren ca să ajungă la timp la lecţia de dirigenţie, Nici domnul Poiaş, care trecuse prin

multe în viaţă, fără să se ştie foarte exact prin ce anume trecuse (să ne amintim doar pasiunea lui pentru muzica lui Schubert), nu s-ar putea spune c-ar fi semănat în vreun fel cu tânărul profesor de matematică, un bărbat masiv şi cam greoi, care în timpul liber juca şah la clubul Casei de cultură şi era – fără nici un motiv, desigur – teribil de gelos pe micuţa profesoară de română, nevasta lui, o femeie blondă şi spălăcită, nu prea frumoasă, după opiniile unora, dar care, conform aceloraşi opinii, avea în schimb ceea ce se cheamă „şarm"...

Se ştie doar că numai priviţi de la o anumită depărtare – din avion, de pildă, de undeva „de sus", în tot cazul – oamenii se aseamănă între ei; priviţi mai de aproape de la distanţă, ca să zicem aşa, obişnuită, nu seamănă defel. Şi nu-i oare datoria noastră, a celor ce aşternem pe hârtie aceste rânduri, să-i privim totuşi foarte, foarte de aproape?! în centrul acestui mic univers, univers alcătuit din oameni atât de diferiţi (ne place, deci, să privim imobilul cu pricina ca pe un mapamond în miniatură), să încercăm s-o aşezăm pe mama, care, cât noi am făcut această lungă digresiune, nu s-a dezlipit de lângă fereastră şi nici n-a terminat de cârpit ciorapii. Să aşteptăm să-i termine de cârpit, s-o urmărim cum rupe aţa cu gura (are dinţi albi şi sănătoşi, de femeie tânără) şi cum după ce aşază cutia cu nasturi, papiote şi ace de cusut într-un sertar al bufetului, intră în dormitor să-şi trezească „bărbaţii" (îi place să le spună aşa, folosind acest singur cuvânt încărcat de toată tandreţea). Soţul, deja treaz, în chiloţi şi maieu, stă pe marginea patului, se freacă la ochi, face eforturi să se trezească de-a binelea. Dă să-şi tragă, căscând îndelung, ciorapii în picioare. „Lasă-i pe ăia, îi spune mama. Îţi dau alţii curaţi. Ar fi trebuit să-ţi schimbi şi rufăria de corp. Fac spălătură mare..." „Vezi ce face copilu, îi spune el cu o voce somnoroasă şi continuînd să caşte. I-am spus nu ştiu de câte ori să se scoale. Poate pe tine te ascultă. Nu mă pot înţelege cu el..." „Trebuie să repeţi poezia", îi spune mama cu o voce categorică şi severă, care nu suferă contraziceri. Gândul la poezia care nu se lasă memorată decât cu

mari eforturi îl obligă pe Marcu să sară din pat. Nevoi presante îl fac să dea buzna în baie. După un timp, se aude apa de la closet. Mama îl ajută să se încalţe şi, ca de fiecare dată, piciorul stâng intră foarte greu în pantof. Tot trăgând de el, au obosit amândoi, atât mama, cât şi Marcu, şi transpiraţi, răsuflând cu greutate, se aşază pe lada cu încălţăminte veche din bucătărie. „Mai pune-l o dată să repete poezia, înainte de a pleca", spune tata. „Las' c-a spus-o destul", spune mama şi izbucneşte în râs. „De ce râzi?!" o întreabă soţul mirat. „Cum să nu râd, spune mama, de când sunt nu mi-a fost dat să citesc o poezie mai tâmpită! Eu n-aş fi fost în stare s-o ţin minte, nici să mă omori. Şi mie – îşi aminteşte mama – mi-au plăcut întotdeauna poeziile: *Luceafărul* şi *El Zorab* le ştiam pe de rost. Nici acum nu le-am uitat, dacă mă concentrez puţin, aş putea să vi le spun în întregime..." „Bine, bine, spune tata, ai să ni le spui când ne întoarcem de la şcoală. Trebuie să plecăm chiar acuma, altfel n-ajungem la timp."

Plecară amândoi, tatăl şi fiul, spre şcoala care nu se afla la prea mare depărtare de casa lor: după ce-o cotești pe strada principală, în câteva minute ai şi ajuns. În dreptul şcolii se despart: tata se îndreaptă spre şcoala veche, unde se află clasele mici (tata e învăţător la clasa a treia), şi Marcu spre clădirea nouă a şcolii, construită doar de un an de zile, unde sunt clasele ciclului doi...

Mama îşi începe ziua ei obişnuită de femeie „casnică": trebăluind prin bucătărie, spălând rufele, pregătind mâncarea pe aragaz. Un aragaz micuţ, cu două ochiuri, încât uneori recurge şi la primusul vechi şi afumat pe care tata nu poate să-l sufere. Simte după mirosul de petrol că a fost iarăşi adus din cămară primusul cu pricina şi începe cearta. „Am să ţi-l arunc pe fereastră într-o bună zi", îi spune el mamei furios... În ciuda tuturor ameninţărilor şi protestelor, ea continuă să-l folosească. Mai ales când se hotărăşte să facă de mâncare pentru mai multe zile, nu poate să nu se „ajute" un pic şi de primusul cel urât mirositor. Are grijă să-l facă nevăzut cu mult înainte de întoarcerea tatei de la şcoală. Deschide larg terestrele, mirosul e însă mult prea persistent nu dispare cu una cu două.

De cum intra în bucătărie, tata isi dădea imediat seama că iarăşi a fost adus primusul. „Văd că tot la sărăcie tragi", ii spunea, el supărat. Primusul îi amintea de primii ani de după război, când obiectul acesta urât mirositor şi producător de turn nu lipsea din nici o bucătărie. Pe astfel de primusuri – mai mult sau mai puţin afumate decât cel folosit de mama – se fierbeau veşnicele supe de cartofi şi de roşii, fasolea sau varza, precum şi macaroanele, hrana zilnică a fiecăruia. Mirosul primusului – fila de obicei – se amesteca adesea cu cel al mâncării prinse pe fundul cratiţei, amestec atât de neplăcut încât reuşea, oricât ai fi fost de înfometat, să-ţi taie pofta de mâncare. Tata parcă îi şi vedea plutind prin bucătărie, funigeii de la primusul care „fila", aşezându-se, asemeni unei ninsori negre şi rău prevestitoare, peste tot, pătrunzând (spunea tata cu disperare) până în adâncul sufletului. Într-adevăr, îi găseai când şi unde nu te aşteptai: în laptele fiert din ceaşcă sau în batista cu care îţi ştergeai nasul, noaptea în pat pe faţa imaculată a pernei – cine ar fi putut să spună cum de reuşiseră să ajungă pană acolo? – sau în dulceaţa de vişine, rămânând pe limbă după ce gustul acrişor al vişinelor dispărea, ascuţiri ca o pilitură de fier, lipindu-se de cerul gurii, un adevărat coşmar! Primusul îi amintea tatei, de asemenea, de cozile la petrol, din dimineţile întunecate şi friguroase de iarnă. De zarva gospodinelor care, aşteptându-şi rândul, îşi spuneau păsurile; izbucneau în râs din când în când, la câte o glumă mai pipărară, tropăind din picioare, ca să nu le îngheţe de frig.

Ar trebui de-acum să ne întoarcem cu câţiva ani în urmă, la o perioadă ceva mai veche, la acei ani când Marcu nu exista încă, la timpul, deci, când un tânăr învăţător cu studiile de curând terminate şi cu armata făcută – numai bun de însurătoare, cum se spune – ia de soţie o fată din comuna Marginea, şi ea foarte, foarte tânără – să fie trei ani, nici aceia împliniţi de când a terminat şcoala o fată subţirică şi deosebit de gingaşă, care de dragul lui îşi schimbă portul şi se face „doamnă"... Schimbarea nu a fost nici pe departe uşoară, căci nu numai despre schimbarea portului era

vorba – adică în locul spăcelului și al opregelor o rochie lucrată la cea mai bună croitoreasă de la Făget, cu pliuri multe și cu guleraș de dantelă –, ar fi fost mai puțin greu dacă totul s-ar fi redus doar la atât: modificările erau mult mai adânci. Una e să fii o fată lipsită de griji, căreia toată lumea îi spune pe nume, și alta-i să fii de-acum „doamna învățătoare", soția dascălului din sat! Trebuia schimbată nu numai pieptănătura – în locul cozilor groase, împletite în trei, buclișoare semănând cu niște cârnăciori cum se purta pe timpul acela – ci trebuiau schimbate și gândurile. Cum să apari însă în fața oamenilor, a celor ce te știu atât de bine, ca o persoană întru totul nouă?! Și asta așa, repede de tot, cât ai bate din palme. Și chiar dacă mama reuși să-și construiască într-adevăr o nouă identitate – o ajută, desigur, acel mimetism cu care toate femeile sunt înzestrate –, o făcu, totuși, cu o anumită stângăcie. Nu era de felul ei foarte timidă, dar nu era nici ceea ce se cheamă o ființă cu tupeu; chiar dacă avea uneori un anumit aplomb, acesta era și el cu măsură. Așa că la scurt timp după măritiș își convinse bărbatul să-și ceară transferul în altă parte. Hotărârea tânărului soț trezi nedumerirea autorităților de care depindea respectivul transfer. „Dacă vrei, îi spusese inspectorul de la învățământ – fuseseră amândoi colegi de școală pedagogică patru ani de zile și se știau bine –, eu îți dau transferul, dar după părerea mea faci o mare prostie: în loc să stai cu socrii, să prindeți și voi un pic de cheag, ei sunt încă tineri și vă pot ajuta – i-am văzut la nuntă și par a fi oameni de treabă și cu o anumită stare –, tu vrei să pleci, într-un sat nenorocit, la dracu în praznic! Gândește-te că acolo nu s-a introdus nici lumina electrică! Și pe deasupra la cincisprezece kilometri de linia ferată... Așteaptă până la anu – dacă tot ai de gând să te muți – și dacă mai rămân inspector, dacă nu mă schimbă până atunci, îți promit să-ți găsesc ceva mai ca lumea. Ceva care să merite într-adevăr..." Discuția respectivă avu loc la grădina de vară din centrul orașului, în fața unor sticle de bere și a unor mititei foarte gustoși. Inspectorul fu cât se poate de convingător, tata se păstră însă pe poziții. „Nu, îi spuse ștergându-

se cu dosul palmei la gură de spuma de bere, dacă poți să-mi oferi ceva mai bun acuma, ar fi foarte bine, dacă nu, mă duc și acolo, n-am de ales. N-o fi dracu chiar atât de negru, cum spui tu, or fi și la Bârna oameni, doar nu mă duc la capătul pământului, n-am la ce să mă sperii chiar atât de tare." „Te pomenești că nevastă-ta te bate la cap să plecați", spuse inspectorul, ghicind, cu totul din întâmplare, adevărul. „Mai luăm o halbă, ori te grăbești?" schimbă vorba tânărul învățător. „Nu mai luăm nici o halbă", spuse inspectorul uitându-se neliniștit la ceas. Și așa am cam întârziat la ședință. Sper c-o să întârzie și alții, așa că n-o fi bai...", spuse el ridicându-se de la masă. „Eu mai rămân, spuse tata. O aștept pe nevastă-mea. E dusă la probă la o croitoreasă." „Ești ca mutat, îi spuse inspectorul înainte de a se despărți bătându-l amical pe spate. Dar ascultă-mă pe mine ce-ți spun: Faci o greșeală și-o să-ți pară rău mai târziu, ai să vezi." „Bineînțeles că fac o prostie, își spuse tata în sinea lui, urmărindu-și fostul coleg cu privirea. Dar dacă ea ține la treaba asta, n-am ce face, trebuie s-o ascult..."

Părinții mamei nu aflară niciodată adevăratul motiv al plecării la Bârna. Fură convinși că „oameni răi" îi lucraseră și bănuielile li se îndreptară împotriva unuia și a altuia din sat, invidioși pe norocul fetei lor. Erau atâția doar dintre cei cu fete rămase nemăritate care și ei l-ar fi vrut de ginere pe tânărul învățător. „Îi plină lumea de oameni pricinași, n-ai loc de ei nici să răsufli, fură ei de părere dând cu obidă din cap. O vorbă spusă acolo unde trebuie, pe timpurile astea, și ți-ai și găsit beleaua. Până se vede dacă îi adevărată ori nu vorba aia, trece vremea...", ziceau, necăjiți nevoie mare.

Se apucară, așadar, de împachetat: să începu cu sufrageria, cumpărată de părinții mamei de la nepoții fostului director al fabricii. Dormitorul din lemn de nuc se bucură de aceeași grijă deosebită... „Atenție mare la oglinzi", îl avertiză mama referindu-se atât la oglinda de cristal de la bufetul din sufragerie, cât și la cea din sticlă, ceva mai ordinară, a toaletei din dormitor. Când totul fu învelit în hârtie groasă, întregul

calabalâc îl încărcară într-un vagon de marfă. Mobilierul fu coborât în gară la Bujorul Bănăţean şi transportat mai departe, până la Bârna, cu căruţele, cu cea mai mare grijă. Mamei nu-i fu uşor să se despartă de satul în care trăise până la vârsta de şaisprezece ani, dar se străduí să nu se vadă prea tare.

De plecat n-au plecat cu trenul, ci cu căruţa încărcată până la refuz atât cu unele obiecte uitate în graba împachetării – de pildă un frumos cuier din lemn de nuc, precum şi lavaboul alb împodobit cu flori şi cu păsări primit ca dar de nuntă de la colegul de bancă al tânărului mire –, cât şi cu lucrurile mai de preţ, cele ce nu fuseseră trimise cu trenul de teamă ca nu cumva să se spargă: un servici de vin care, chiar dacă nu era de cristal, era totuşi dintr-o sticlă foarte fină, tot dar de nuntă, de la nişte verişori ai mamei. (Paharele aveau piciorul înalt, aşa că pericolul de a se sparge era şi mai mare: mama le împachetă în nişte şerveţele subţiri de culoare roz şi le aşeză într-o cutie de carton; cutia o legă cu o sfoară groasă de cânepă.) Tot în căruţă, pe un braţ de fân, să nu se zdruncine, fu pusă şi lustra cu mai multe braţe – aparţinuse lui Kubicec, fostul proprietar al sufrageriei –, din lemn de trandafir sculptat şi cu o garnitură de aramă (ca s-o facă să strălucească, mama lustruise la ea o săptămână). Nu fură uitate nici cele două figurine de porţelan; una reprezenta o japoneză cu o umbreluţă cochetă deasupra capului, cealaltă, tot exotică, era perechea celei dintâi: un lapon gras şi foarte nostim, cu nişte nasturi strălucitori pe piept şi cu o decoraţie, primită, probabil, pe timpul războiului ruso-japonez; cu nişte ochi oblici, albaştri şi teribil de copilăroşi. Laponul ţinea în braţe un peşte uriaş, dar, din păcate, coada acestuia era uşor ciobită, ceea ce îi scădea, bineînţeles, din valoare... Bibelourile, porţelan din cel mai fin de Boemia, mama le primise, dar de nuntă, de la un unchi al ei, un chirurg renumit şi foarte bogat. Pe acestea mama nu le puse lângă celelalte obiecte – în ultimul moment mai fusese descoperit un taburet şi un suport de flori, cărora li se găsi cu mare greutate un loc în căruţa supraîncărcată –, ci îşi exprimă dorinţa de a le

ține ea personal în brațe. „Sunt cel puțin sigură că nu au cum să se spargă", spusese cu toată fermitatea. „O să-ți amorțească brațele, nu uita că avem drum lung de făcut... Aproape treizeci de kilometri", îi atrăsese atenția bărbatul. „Mă descurc eu, fii liniștit", îl asigură mama, hotărâtă și plină de curaj, și în sfârșit unchiul Coriolan, cel ce urma să-i transporte pe însurăței până în satul unde tânărul învățător urma să-i învețe pe copii tabla înmulțirii și teorema lui Pitagora, se urcă în căruță, aruncând chiștocul țigării în mijlocul ogrăzii. Se adunaseră părinții și rudele; femeile plângeau, ștergându-și cu catrințele ochii umflați de atâtea lacrimi, în schimb bunicul lui Marcu – Marcu nu se născuse încă, mama era gravidă cu el în luna șasea –, fiind un om aspru, se pierdea cu firea rar... și atunci știa să se stăpânească, o urmărea încruntat și cu un fel de supărare ascunsă. Bănuia oare că fiica-sa era cea care pusese la cale toată povestea asta cu mutatul? În tot cazul, mama îi ocolea privirea, fiindu-i din nou frică de el, ca pe vremea când era copilă mică. (Pe timpul acela ori de câte ori făcea vreo prostie, nu scăpa fără bătaie.) Apoi își aminti că de-acuma nu mai era o fetiță, ci o doamnă, soția învățătorului, o femeie în toată firea, măritată și la casa ei. Își ridică țanțoșă capul și-și înfruntă părintele. Acesta se uită la ea mirat văzând-o atât de hotărâtă și neînfricată și, lucru curios, mânia i se risipi dintr-o dată. Își privi fata cu un fel de nepăsare și ușor batjocoritor. „Ajungeți voi la vorba mea, o să vă pară vouă rău, vedeți voi pe dracul", spuneau parcă ochii lui cu genele aproape albe și deschiși la culoare.

Unchiul Coriolan aruncă o privire de jur-împrejur, asemeni unui general a cărui oștire e de-acuma gata să plece la atac. „Dacă mai aveți ceva de pus în cocie, puneți până mai e vreme", îi îndemnă el stând cu biciul ridicat și uitându-se pe rând la fiecare. „De uitat tot s-a uitat una-alta, nu se poate altfel, ziseră femeile într-un glas. Las' că ne-om aduce aminte după aia și vi le trimitem", îi liniștiră ele. „Atunci pot pleca?" întrebă încă o dată unchiul Coriolan. „Dă-i drumul, spuse bunicul lui Marcu, și să fie într-un ceas bun..." „Atunci eu am plecat", spuse unchiul Coriolan

cu multă fermitate şi dădu bici cailor; căruţa, supraîncărcată, se urni cu greu, lucrurile, deşi aşezate cu grijă, începură să zdrăngănească în fel şi chip; mai ales lavaboul de tablă făcea un zgomot cu totul nesuferit. Unchiul Coriolan, abia ieşit pe poartă, se apără nemulţumit de toată zdrăngăneala asta şi opri căruţa din nou. „Nu m-aţi lăsat pe mine să vi le aşez, spuse el supărat, şi acum vedeţi ce s-a întâmplat?! Le-aţi aruncat cum v-a venit vouă la mână, nu v-aţi gândit să le puneţi cu o anumită socoteală! V-am rugat să mă chemaţi când le orânduiri, să nu le încărcări fiecum, da' nu m-aţi ascultat! Acuma ce ne facem, puteţi să-mi spuneţi? Mă, eu când spun o vorbă, nu vorbesc prostii! spuse el roşu la faţă de supărare şi căruţa se urni iarăşi din loc, făcând un zgomot de-a dreptul infernal. Aşa-s muierile, dacă laşi un lucru pe seama lor, vai şi amar, decretă el cu voce tare, şi nimeni nu îndrăzni să-l contrazică. Sări sprinten din căruţă şi încercă să lege cât mai strâns lavoarul, care, singur, tăcea niai mult zgomot decât roate celelalte obiecte luate la un loc. De-acuma gara, am plecat, hotărî el. Fie ce-o fi, de oprit nu mă mai opresc. Altfel ne prinde noaptea pe drum, spuse clătinând nemulţumit din cap, dacă stăm şi ne tocmim atâta. Şi mie pe întuneric nu-mi place să merg..." Aşa că plecară, rudele şi părinţii, cu lacrimi în ochi şi cu gura plină de tot felul de sfaturi, rămaseră în urmă, şi abia după ce ieşiră din sat (se lăsase o ceaţă umedă, ca de toamnă, cu toate că erau în luna martie) mama începu să plângă. „A fost dorinţa ta să plecăm, să nu te aud că-mi boceşti", îi spuse tata cu asprime, şi vorbele lui o determinară să plângă şi mai avan. Auzind-o plângând atât de nestăpânit şi cu o aşa de mare convingere, viitorul tată al lui Marcu se lăsă înduioşat, era doar femeia lui, tânăra lui nevestică, şi el o iubea mult! Unde pui că era şi însărcinată, nu mai avea mult până să nască (după socoteala lor, nici trei luni încheiate), şi o femeie într-o asemenea stare nici nu-i bine să se supere prea tare! „Plângi de parcă am pleca la capătul lumii, îi spuse el mamei. Te întorci tot la ei după ce naşti, ai uitat?"

Unchiul Coriolan privea din ce în ce mai îngrijorat cerul: se înnorase spre Făget şi se pregătea de ploaie. „Mult nu mai are până începe să picure, spuse clătinând din cap. Pare a fi din cele scurte, adăugă el ca să-i liniştească. Ploaie de primăvară. Nu cred să ţină mult." „De udat tot ne udă, cât de scurtă ar fi ea", spuse tata. „Să mă uit după ploier până nu începe", fu de părere mama.

Scotocind prin căruţa arhiplină, mama dădu cu chiu, cu vai de umbrela salvatoare.

Ploaia se porni abia pe drumul Mânăştiurului. O ploaie măruntă şi persistentă, care nu prea arăta a ploaie de primăvară. Unchiul Coriolan îşi puse o pătură pe umeri, să nu-l pătrundă prea tare. Tinerii însurăţei se strânseră unul în altul sub umbrelă. „Nu are de gând să se oprească, spuse unchiul Coriolan uitându-se la cerul de culoarea cenuşii. O ţine întruna, nu se astâmpără", adăugă el înciudat clătinând din cap, şi îşi şterse cu o mână obrazul, aspru şi foarte ridat, de ploaie.

Tata avea grijă să ţină umbrela în aşa fel încât mama să fie cât mai ferită de ploaie, dar oricum ar fi ţinut-o, stropii, parşivi, îşi schimbau mereu direcţia – băteau când dintr-o parte, când din alta încât până la urmă rochia mamei – în ziua aceea o îmbrăcase pentru prima oară – fu toată muiată de ploaie.

Pe la vremea prânzului ploaia se opri totuşi, şi peste lanurile verzi – de un verde gingaş şi foarte fraged – se ridică un curcubeu multicolor; cobora undeva în depărtare spre pădurile de un verde de asemenea proaspăt, un verde totuşi ceva mai intens decât cel al grâului pe lângă care treceau. Norii se risipiră cât ai bate din palme şi soarele apăru în întreaga sa strălucire şi splendoare primăvăratică. Din pământul udat începură să iasă aburi calzi. Era, totuşi, un soare cu dinţi, cum se spune, nici pomeneală să-i încălzească. Atâta tărie avu, totuşi, el, soarele, încât, ajutat şi de o pală uşoară de vânt, să zbicească îmbrăcămintea călătorilor noştri. Iar vântul acela abia pornit – bătea dinspre pădurile cele verzi – aducea cu el un miros delicat de iarbă şi de frunză

udă... Miroseau al naibii de tare spinii înfloriți de pe marginea drumului! Un miros greu și în același timp gingaș.

Cei doi însurăței, viitorii părinți ai lui Marcu, mai puțin unchiul Coriolan, această hoașcă bătrână și nărăvită fiind mai greu de clintit, păreau ușor amețiți, de parcă cine știe ce rachiuri tari ar fi băut, făcându-i să-și piardă limpezimea minții... Mama simți cum o ia cu frig și începu să tremure; îngrijorat, bărbatul încercă s-o încălzească, frecând-o încetișor pe spate. Îi puse pe umeri o păturică, iar mama se arătă îngrijorată din pricina copilului. „Să nu pățească ceva", îi șopti ea tatei. „N-are ce păți, spuse naivul tată, căci acolo, înăuntru la el, e cald și bine. Și oricum, a fost scutit de ploaie, nu l-a ajuns..." „Mi-i de zdruncinăturile astea", spuse mama, și se zgribuli la pieptul protector al bărbatului ei. „E drumul tare prost, se plânse unchiul Coriolan. L-au desfundat ploile de primăvară, e numai hârtoape și n-am cum să le ocolesc, cât de cu grijă aș fi..." „Bine c-a stat ploaia", spuse viitorul tată al lui Marcu.

Care Marcu, datorită drumului prost – hârtoapele și gropile, pe măsură ce se apropiau de sfârșitul călătoriei, erau din ce în ce mai dese și mai adânci, mai ales că de la Bujorul Bănățean o apucară pe un drum de țară – se născu înainte de vreme, la șapte luni (la fel ca acel îndepărtat străbun al lui cu care se nimeri să semene și în alte privințe). Neașteptând, însă, să-i vină sorocul, el semăna cu un fruct doar pe jumătate copt și pârguit, un fruct cules de timpuriu, cu sămânță încă verde înăuntrul lui, dăruit lumii și vieții prea devreme.

La scurt timp după ce născu (de cum se putu ține singură pe picioare), cu pruncul înfășurat în scutece, păzit cu multă grijă de curent – nu cumva, Doamne ferește, să-l îmbolnăvească! –, mama se reîntoarse acasă... Era încă îngrozitor de slăbită după naștere. Nu reușea să-și revină, spre marea îngrijorare a părinților ei, care nu știau ce să-i mai facă. Timpul trecea, mama sta cu copilul în grădină (în fundul grădinii, sub nucii cei mari și bătrâni), cu mâinile în poală, fără să se gândească la nimic, uitându-se la

umbrele pomilor cum se alungeau după soare. Trecu încă o lună şi începură să se coacă strugurii, precum şi pepenii galbeni. Se nimerise a fi un an bun, mai ales pentru pepeni. Aceştia erau parcă mai dulci, mai zemoşi, mai parfumaţi decât în alţi ani, şi doctorul îi recomandă mamei – ca să se întremeze – o cură „serioasă" cu pepeni galbeni şi cu struguri. Sta, prin urmare, în grădină, cu pruncul în braţe, la umbra groasă a nucilor bătrâni; copilul plângea, dar nu prea tare, şi nici prea mult, ca ea să aibă vreun motiv de îngrijorare; adormea cu degetul în gură, sugea din el cu nădejde, nu voia în ruptul capului să şi-l scoată, oricât ar fi încercat ca să-l dezveţe de năravul ăsta, apoi se trezea iarăşi, îl punea la piept să-i dea ţâţă şi-i schimba scutecele, şi în aerul plăcut mirositor al după-amiezii de vară (mirosea a grâne coapte, un miros dulceag şi greu, a iarbă pălită de căldura zilei, apoi erau celelalte mirosuri dintre cele mai amestecate, al dovlecilor copţi – începuseră unii să putrezească –, al prunelor târzii – de coapte ce erau, cădeau din când în când, împroşcând pământul cu zeama lor dulce; merele măşance parfumau şi ele aerul, un parfum abia simţit şi răcoros; apoi – era mirosul acrişor al roşiilor uriaşe, cât nişte dovleci; câte o pală de vânt aducea din când în când şi miros de bălegar sau, dinspre livadă, mirosul uscat al grâului treierat, „sforăitul" batozei însoţea liniştea mamei) se răspândea mirosul înţepător al scutecelor schimbate, miros de copil mic, ceva mai pătrunzător în zilele când fătul avea diaree şi mult mai puţin penetrant în cele când, spre marea îngrijorare a mamei, era constipat. După ce-l alăpta, copilul se liniştea, se oprea din plâns şi începea să gângurească vesel, uitându-se după muştele care îi zburau prin apropiere ori după vreo păsărică (îşi făcuse obiceiul să se zburătăcească pe deasupra capului lui), uimindu-l foarte tare şi intrigându-l în acelaşi timp. Şi cât sta el liniştit şi gângurea, mama tăia câte o felie de pepene galben plăcut mirositor şi rece ca gheaţa, felia de pepene i se muia în gură şi simţea cum, încetul cu încetul, prinde iarăşi puteri. Ciugulea câte un strugure cu boabele negre şi dulci, ori muşca dintr-o pară pergamută, lăsând mustul

să i se prelingă în voie pe bărbie. Se uita la copil cum crește de la o zi la alta.

Niciodată mama n-a fost și nu va mai fi atât de împăcată cu ea însăși ca în acele zile de sfârșit de vară (zile calme și teribil de monotone, cu o lumină melancolică și uleioasă curgând peste lucruri și ființe), sigură că întreaga ei existență va fi așezată după o bună orânduială. Își privea fiul plină de încredere, era convinsă că va avea parte numai de noroc în viață. Mama nu avea de unde să bănuiască – era mult prea tânără și prea nepricepută într-ale vieții – cât de grea, de complicată, de împovărătoare e legătura aceasta, aparent simplă, de vreme ce e cea mai firească dintre toate, dintre mamă și fiu. Nici o îndoială și nici o umbră nu i-au tulburat liniștea cât a stat în după-amiezele acelea de sfârșit de vară sub nucul bătrân din capătul grădinii. Semăna ea, mama, cu acele madone ale lui Botticelli sau mai curând cu cele ale lui Perugino, care, aplecate deasupra pruncului lor, arătau la fel de senine și de liniștite. Pentru că și ele erau tot atât de tinere și de neștiutoare ca și mama – și gingașe în tinerețea lor luminoasă: se apleacă asupra pruncului și surâd, și surâsul lor e plin de lumină și de cea mai adâncă pace...

La sfârșitul verii aceleia, pe la începutul lunii octombrie, mama se întoarse, în sfârșit (întru totul întremată), la bărbatul ei. Cura de struguri și de pepeni galbeni dăduse cele mai bune rezultate. Mama înflori (oricine ar fi privit-o ar fi asemănat-o cu o floare, încât verbul „a înflori" se potrivește de minune), într-un cuvânt, se făcu mai frumoasă. De fapt mama se rușina încă de propria ei tinerețe, și când își spunea vârsta avea grijă să adauge câte un an-doi în plus. Înainte de a adăuga anii aceia care nu existau încă avea un scurt moment de ezitare. Atât de mică era ezitarea cu pricina, încât persoana căreia mama își spunea vârsta nici n-o băga în seamă. Nici nu sesiza faptul că mama apăsa puțin pe anii adăugați, ca să-i facă mai credibili. Dacă cineva s-ar fi uitat la ea cu mai multă atenție ar fi observat însă cum, în astfel de situații, îi răsare pe chip un zâmbet șăgalnic, mult mai demascator decât

ezitarea aceea micuță: mama își spunea de fapt vârsta neadevărată mai mult în glumă – cine se prinde, bine, cine nu, să fie sănătos! – însoțind-o cu o abia perceptibilă și în același timp puțin complice clipire din ochi. Respira o dată lung, de parcă i-ar fi trebuit și un pic de curaj pentru acel adaus, mincinos, la numărul anilor...

Mama făcu, în sfârșit, cunoștință cu notabilitățile satului. Primul pe care îl cunoscu fu părintele Cristinoiu, un bărbat roșcovan și cu o bărbiță ca de țap, tată a patru fete, căsătorit cu o femeie mai în etate ca el. În realitate, era mai mare doar cu vreo trei, patru ani. Arăta însă mult mai în vârstă, din pricina masivității, a părului cărunt adunat într-un coc uriaș, dar mai ales datorită chipului, pe jumătate adormit. În ciuda aerului ei somnolent, cu soțul era teribil de autoritară. Se purta cu el așa cum te porți cu un copilaș aiurit și cu capul în nori, gata în orice moment să facă o prostie, dacă n-ar fi fost ea, pregătită din timp să ia toate măsurile. „Taci din gură, popo, că nu te pricepi!!" striga cu vocea ei răgușită, groasă și poruncitoare și popa tăcea mâlc, iar bărbuța roșcovană începea să-i tremure de frică. Mototoală și adormită cum era tot timpul, te mirai, într-adevăr, văzând cât de hotărâtă izbutea să fie când era vorba de propriul ei soț. „Lasă, mamă, că n-o fi chiar așa cum spui tu, nu mai exagera", erau cam singurele cuvinte de împotrivire care ieșeau din gura părintelui Cristinoiu ori de câte ori nevasta începea să-l certe cu vocea ei tunătoare (chiar dacă chipul îi era pe jumătate adormit) în văzul tuturor. Asculta deci cu sfințenie toate comenzile și toate poruncile ei, de parcă ar fi fost ale Domnului, al cărui slujitor era. Dădea din cap ascultător, și când ea îl ruga ceva mișcându-se leneșă prin încăpere (târându-se mai mult, de la un scaun la altul, de la pat la canapea, sta de obicei întinsă cu o farfurioară de dulceață lângă ea, cu un pahar de apă lângă farfurioară și cu amândouă mâinile sub cap, uitându-se în tavan), îl și vedeai pe omul acela subțirel și roșcovan, cu barbă ca de țap, tropăind din picioare ca un căluț, nerăbdător și plin de zel să ducă cât mai grabnic la îndeplinire poruncile somnoroasei lui soții... „Să

te ia dracu, părinţele, că iar te-ai îmbătat", îi spunea cu vocea ei groasă, clipind ameninţător din ochii ei galbeni ca de pisică, ori de câte ori părintele (avea „plăcerea băuturii", dar nu era ceea ce se cheamă un beţiv; se bucura mai degrabă să stea la un pahar cu prietenii, să discute cu ei „politică") golea câte un pahar în plus... Nu avea nici un fel de ezitări, şi oriunde s-ar fi aflat el, îl lua cu forţa, şi „pe sus", cum se spune, îl obliga să se întoarcă acasă, trăgându-l de reverendă. „Măi femeie, nu mă fă, rogu-te, de râs", spunea părintele cu jumătate de gură, şi ţăcălia roşcovană începea să-i tremure de enervare. Ea nici nu asculta ce zice, îl împingea în continuare (din somnoroasă cum era de obicei se transforma într-o adevărată tigroaică) până ce reuşea să-l urnească din loc. Îl zgâria cu unghiile ei ascuţite, care pătrundeau prin stofa groasă a reverendei, până la sânge...

Instinctul matern al preotesei concentrându-se într-o asemenea măsură asupra soţului, pentru cele patru fete (roşcovane toate patru şi cu părul creţ, semănând leit cu părintele, subţirele şi înalte ca nişte prăjini) nu prea rămânea mare lucru. Aşa că fetele creşteau mai mult de capul lor: arătau de parcă ar fi fost mereu flămânde (şi de cele mai multe ori erau chiar flămânde, de vreme ce preoteasa „uita" să facă de mâncare, cuprinsă fiind de obişnuita ei moleşeală), erau gureşe şi certăreţe şi, spre deosebire de mama lor, de o energie explozivă. Murdare şi cu părul în neorânduială, plin de iarbă ori de flori de câmp, se uitau cu nişte ochi provocatori la toată lumea şi se scobeau în nas... După cea dintâi vizită – fiind noi-veniţi în sat, o astfel de vizită era, ca să zicem aşa, obligatorie –, mama înţelese că o prietenie prea strânsă nu are cum lega cu preoteasa.

Făcură cunoştinţă şi cu inginerul agronom, un bărbat încă tânăr şi foarte frumos, care îşi pierduse un picior pe câmpul de luptă şi fusese demobilizat înainte de sfârşitul războiului. Se întorsese de pe front – şchiopătând uşor şi sprijinindu-se într-un baston – însoţit de o fată tânără, blondă, pe care o chema Tamara. Tamara cânta la chitară cântece vechi şi melancolice. Exista

însă un anumit contrast între vocea profundă a tinerei femei şi privirea ei, privire care îi rămânea, oricât de pătimaşe şi triste ar fi fost cântecele, rece şi indiferentă. Ochii, dacă te uitai mai cu atenţie la ei, nici nu se bucurau şi nici nu se întristau vreodată, muriseră parcă pentru totdeauna. Războiul se terminase doar de doi ani. Amintirile agronomului fiind încă vii, făcea ce făcea şi se întorcea tot timpul la ele. Îl chinuiau cumplit şi, povestind, încerca să se descarce, să se elibereze probabil. Când îşi dădea seama că a început să-i plictisească pe ascultători, se oprea brusc din povestit, uneori chiar la mijlocul frazei; începea să vorbească despre altceva sau o punea pe Tamara să cânte. „Pe asta v-am mai spus-o, se scuza el şi zâmbea stânjenit. Gata, nu vă mai plictisesc..." De cele mai multe ori însă tăcea, uitându-se în neştire la Tamara sau jucând şah cu notarul, un bărbat gras, căruia îi murise soţia de curând, fără să pară din pricina asta prea întristat (nu se înţeleseseră: de câteva ori notarul încercase să divorţeze, iar în ultimul an, înainte ca femeia să moară, stătuseră o vreme despărţiţi).

În vacanţa de iarnă îşi făcură apariţia fraţii Hegheduş, amândoi elevi în ultimii ani – unul la liceu, iar celălalt la şcoala pedagogică –, precum şi domnişoara Virginica, o fată blondă, cu breton până pe ochi şi teribil de veselă. Domnişoara Virginica era elevă la liceul „Iulia Hajdeu". De Anul Nou, la agronom se organiză o mică petrecere, care lăsă în sufletul mamei o amintire de neşters.

Agronomul avea un patefon vechi – şi-l luase, povestea el, înainte de război, pe timpul când era încă student la Cluj – şi doar două plăci, una cu muzică populară, o învârtită şi un joc de doi, iar cealaltă cu arii din opere. Se valsa, aşadar, pe faimoasa arie a ducelui din *Rigoletto* şi pe o arie, numai bună pentru dans, din *Traviata*. Inginerul agronom – cu un singur picior nu avea cum să danseze – schimba mereu placa, punând-o când pe o parte, când pe cealaltă. „Am dansat destul pe vremea studenţiei, mi-am făcut plinul", le spuse el uitându-se pierdut la Tamara.

În rochia ei de mătasă roz, cu flori mari, de un roşu-întunecat, ura mai frumoasă ca oricând. Marcu lua şi el parte la petrecere, ca să zicem aşa, înfofolit în scutece şi aşezat pe patul dublu din dormitorul agronomului. Mama intra din când în când în odaie şi se apleca asupra lui să vadă dacă doarme. Lumina era stinsă, se auzea focul duduind în sobă şi limbile flăcărilor jucau pe pereţi şi pe tavan... Să se fi păstrat oare în memoria lui Marcu această amintire îndepărtată? Fără îndoială că nu, era mult prea mic ca să poată avea amintiri. Simţea însă că era o noapte deosebită de celelalte, de asta îşi dădea el seama cât era de mic şi de nepriceput – dădea din mânuţe, gângurea tot timpul, se uita cu nişte ochi mari şi rotunzi la flăcările jucăuşe de pe tavan, asculta cântecul focului din sobă – şi, de câte ori se deschidea uşa, auzea şi el ariile lui Verdi; de plâns nu plângea, se simţea bine, aşa cum trebuie să te simţi într-o zi de sărbătoare. Prin geamurile mari se vedea cerul îngheţat al nopţii de iarnă. Bucuroasă că-l găseşte dormind, mama părăsea dormitorul în vârful picioarelor şi se întorcea în sufragerie, unde petrecerea era în toi. Fetele mai mici ale preotului, din lipsă de parteneri, dansau între ele. Nu ştiau încă bine paşii de vals şi se împiedicau una în picioarele celeilalte. „Fii şi tu mai atentă", urlau ori de câte ori se călcau reciproc pe bombeurile pantofilor. „Dacă nu sunteţi cuminţi, le certa preoteasa (dansul reuşise s-o scoată şi pe ea din obişnuita-i somnolenţă şi se învârtea de mama focului, ţinută cu nădejde în braţe de unul din liceeni, roşu la faţă şi cucerit de dans), vă trimit pe amândouă acasă şi am terminat cu voi! Să nu vă mai aud pliscul, m-aţi înţeles?!" se răstea autoritară. „Ăsta-i englişvals, nu se dansează atât de repede. Ce te învârţi ca o nebună? îi explica cea mai mică dintre fete surorii ei mai mari. Faci un pas, şi te ridici în vârful picioarelor, uite aşa. Of, Doamne, n-ai pic de graţie, tare mai eşti ţeapănă, spunea ea sastisită, dăscălindu-şi sora care era cu un cap mai înaltă...

Părintele, ca faţă bisericească, nu dansa nici el; sta la masă cu farfuria cu prăjituri în faţă, bătea tactul cu piciorul şi se uita atent la dansatori. Tot el avea grijă şi de foc, şi soba, îndopată

cu lemne, dogorea îngrozitor, era aproape imposibil să te poţi apropia de ea. „Crapă puţin uşa aia, altfel murim, dragă, îl ruga preoteasa ori de câte ori trecea, valvârtej, prin dreptul lui. Sunt o apă toată, nu mai pot, se plângea ea. În pauzele dintre două valsuri, se apuca să-şi cicălească bărbatul: Tu las-o mai încet cu paharul, nu exagera! Ştii tu ce-ai păţit data trecută."

Soba dogorea într-adevăr prea tare, dar altfel în odaie era cald şi bine. Mâncare fusese din belşug, ca la sărbători, se tăiaseră porcii de curând, mezelurile erau proaspete, plăcut mirositoare şi apetisante; nu lipseau nici castraveciorii bine muraţi. Să mai amintim faimosul doboş-tort făcut de mama; chiar dacă glazura nu îi reuşise prea bine, tortul avu totuşi un mare succes. Se bău ţuică fiartă cu piper şi scorţişoară şi aburii calzi înfiorară plăcut nările. Ţuica făcu o deosebită poftă de mâncare tuturora. Toată lumea se văită c-a mâncat prea mult şi inginerul recunoscu că de multă vreme Tamara n-a făcut nişte lucruri atât de reuşite la gust.

Apărură în geam zorii tulburi ai dimineţii de iarnă, cea dintâi dimineaţă a anului 1947, un an bogat în evenimente de tot felul şi nimănui nu-i venea să plece acasă, dimpotrivă, petrecerea părea să fie încă în toi. Dar fetele mai mici ale părintelui dădură la un moment dat, pe la orele cinci dimineaţa, semne de oboseală; se retraseră în dormitor şi se trântiră amândouă, aşa îmbrăcate cum erau, lângă Marcu (acesta continua să doarmă dus, ca un copil cuminte ce era), în celălalt pat, şi în scurtă vreme adormiră şi începură să sforăie încetişor şi subţire pe o singură nară...

Nimeni nu se simţea obosit sau sătul de-acuma de petrecere, dar nici de amabilitatea gazdelor nu poţi abuza la nesfârşit! Oaspeţii se pregătiră, aşadar, de plecare. Cele două surori, fetele mai mici ale părintelui, fură trezite cu greu (preoteasa trebui să tragă mult de ele până să le facă să stea pe propriile lor picioare), Marcu fu bine înfăşurat în scutece, ca să nu pătrundă nici o fărâmă de frig până la el, şi când toată lumea fu îmbrăcată – căciulile şi căciulile doamnelor fuseseră bine trase pe urechi, fularele cu nădejde înfăşurate în jurul gâtului (se lăsase

ger mare și aerul părea de sticlă în dimineața limpede de iarnă – oaspeții își luară rămas bun de la gazde, mulțumind pentru tot, spunând de mai multe ori la rând că „a fost absolut minunat", apoi, înviorați și înveseliți de aerul rece, se îndreptară spre casele lor. Când ajunseră la puntea îngustă de peste râul înghețat, tata susținu sus și tare că el poate s-o treacă singur, fără ajutorul nimănui! „O trec, cum să n-o trec", spuse cu un zâmbet cam pierit în colțul gurii și cu o voce moale și ușor cântată, dar în același timp foarte încăpățânată, care nu suporta nici o contrazicere. Știu eu ce vorbesc, nu mă contrazice, se răsti el, când mama încercă să-l aducă la realitate (cum le spuse ea celorlalți), explicându-i că era mult prea băut, iar puntea prea îngustă și prea șubredă ca s-o poată trece singur. Dacă mă cicălești, spuse tata uitându-se cu același zâmbet cam aiurit la mama, uite, fac pariu c-am s-o trec singur, da' și fără să mă sprijin de nimica. Mă credeți, ori nu mă credeți?" „Ține-te de mine – îl îndemnă mama, făcându-se că nici nu i-a auzit lăudăroseniile – dacă vrei să nu cazi în apă!" „Eu să cad în apă?! întrebă tata în culmea indignării și a mirării. Despre mine ești capabilă să afirmi tu așa ceva?! Îți spun drept, draga mea, că nu mă așteptam să te porți în felul ăsta. Să știi că mă mir foarte tare..., și cu un gest energic tata dădu la o parte mâna mamei, pregătită să-i ofere ajutor. Ți-am spus că n-am nevoie de ajutorul nimănui!" zise îmbufnat, și, cu pași siguri și fermi, păși pe puntea înghețată și alunecoasă, merse, fără să se clatine, până la mijlocul ei, apoi, deodată, spre marea spaimă a tuturora (Tamara a scos chiar un strigăt, atât de cumplită fu emoția), tata își pierdu brusc echilibrul. Făcu o ușoară fundare în stânga, apoi una, la fel de ușoară, în dreapta, un picior se ridică în aer, apoi se ridică și celălalt picior, și căzu în râul înghețat și negru de dedesubt. Nu atât de înghețat, ca să nu se spargă sub greutatea unui trup de aproape o sută de kilograme (sau poate chiar peste o sută; în ultimul timp, de când se însurase, tata pusese câteva kilograme în plus), dar din fericire nu chiar așa de adânc – apa dacă ajungea până la genunchi – încât urmările căderii să fie prea grave...

Tata rămase un minut sau două nemişcat în mijlocul râului, neînţelegând prea bine ce i se întâmpla. Din pricina şocului aburii băuturii se risipiră însă cât ai bate din palme. Treaz de-a binelea, auzi, de undeva, de sus, vocea popii, plină de înţelegere şi de blândeţe: „Să cobor, dragul meu, să te ajut să ieşi din râu?" „Parcă eu nu pot ieşi?" spuse tata fără să-şi fi pierdut băţoşenia, stând încă destul de nedumerit în apa îngheţată care îi ajungea până la genunchi. Apoi simţi cum îi îngheaţă picioarele, se sperie şi, revenindu-şi întru totul, reuşi să iasă din apă. Din fericire erau destul de aproape de casă, aşa că nu-i degerară picioarele, în schimb se alese cu o răceală zdravănă...

Fu o iarnă lungă şi de neuitat. Ninsese mult în anul acela, iar zăpada se păstră pe dealuri până spre mijlocul lui aprilie.

Un vecin le meşteri tinerilor însurăţei o sanie cu tălpi groase şi foarte încăpătoare – la nevoie se puteau urca în ea trei persoane – şi în fiecare după-amiază (tata se întorcea de la şcoală pe la orele unu şi mâncau în grabă, să nu piardă timpul, mai ales că după-amiezile de iarnă sunt atât de scurte: nu trece bine de patru şi s-a sfârşit ziua, începe a se întuneca afară!) urcau dealul de deasupra bisericii, însoţiţi fiind de agronom (deşi şchiop de un picior era mare meşter la conducerea saniei) şi de femeia acestuia, Tamara. Uneori venea şi preoteasa, urcând cu greu dealul de deasupra bisericii – se întâmpla, adesea, să se oprească la mijlocul urcuşului gâfâind de oboseală în schimb fetele, toate patru, bineînţeles, erau întotdeauna prezente. Aveau şi ele o sanie, cu tălpicile mult prea groase (o meşterise popa cum ştiuse el) şi care mergea până la jumătatea pârtiei, apoi se afunda în zăpadă. E adevărat că nici fetele nu ştiau să conducă bine; le era teamă şi, ori de câte ori se întâmpla ca sania să prindă viteză, îşi înfigeau tocurile ghetelor (toate patru aveau număr mare la pantofi şi purtau nişte ghete făcute de pantofarul din sat – un ţigan chior de un ochi – nişte ghete cu un aspect cât se poate de fantezist) în pământ, iar sania se oprea brusc, proiectându-le, ca pe nişte

ghiulele, în troienele înalte. Se întâmplă odată ca cea mai lungă dintre ele să rămână înfiptă cu capul adânc în omăt (dăduse peste o groapă în care zăpada avea o adâncime de aproape doi metri) și cu picioarele în aer. Surorile se uitau, vesele și speriate în același timp, cum bate disperată din picioare, îngropată în ninsoare până la brâu. Datorită izbiturii umblă o vreme cu gâtul ușor răsucit într-o parte, orice încercare de a și-l îndrepta producându-i dureri îngrozitoare. Nu mai avură curajul să se urce singure. Se urcau, pe rând, în sania tatei și în cea a agronomului. În față se aflau bărbații, care conduceau, apoi mama sau Tamara, și ultimele se urcau fetele. La câte un hop mai mare se întâmpla adesea să le piardă pe pârtie. Strigau vesele din urmă, învăluite într-un vârtej de zăpadă...

Nu se îndurau să plece acasă nici după ce afară începea să se întunece, atât de mare era plăcerea de a aluneca ușor pe zăpada strălucitoare, simțind în față mușcătura plăcută a gerului. Sania pornea cu toată viteza din vârful dealului, se năpustea spre hăul întunecat și adânc, afară se întunecase de-a binelea, și se auzeau țipetele speriate ale fetelor, râsetele și strigătele lor. Uneori, așa, pe întuneric, sania se răsturna cu ei toți. E plăcut să rămâi o clipă întins pe spate în zăpadă, să privești stelele, pe cerul negru ca smoala! „Nu-mi găsesc manșonul!" se auzea vocea sonoră a Tamarei. „Mi-am pierdut mănușile și căciulița", răzbătea prin întuneric vocea limpede, de soprană, a mamei.

Erau zile când ninsoarea era atât de abundentă, încât urcau cu greu până în vârful dealului. Prin fulgii mari și atât de deși, încât satul din vale dispărea aproape în vălurile albe și mătăsoase ale ninsorii, sania reușea să prindă viteză. „Aveti grijă, fetelor, să țineți gura închisă! Trăgeti-vă căciulițele în față și păziți-vă ochii cu ele", le striga preoteasa, care sta proptită de zidul bisericii, la capătul de jos al pârtiei, și-și sufla în mâini, să și le încălzească, sau tropăia din picioare, să nu-i înghețe în bocanci... „Țineți-vă bine de sanie și nu vă fie teamă, că nu vi se întâmplă nimica daca sunteți cu mine, le liniștea agronomul pe surori, care erau teribil

de sperioase. Ați văzut cât de grozav știu să conduc?" se lăuda el vesel ca un băiețandru, în timp ce sania se avânta spre hăul de dedesubt... Erau foarte tineri toți, cea mai mare se pare că era Tamara, care împlinea douăzeci și opt de ani – și se întorceau pe întuneric acasă orbecăind pe ulițele satului, vorbind cu glas tare, agitați, luându-și unul altuia vorba din gură. „Nu știu cum v-o fi vouă, spunea tata, da mie știu că mi-i o foame că nu vă văd..."

Pe Marcu îl lăsaseră în grija unei vecine, o femeie blândă și foarte evlavioasă – bărbatul îi murise în război și nu avea copii. Îl îngrijea – îi dădea de mâncare, îl spăla și-i spăla scutecele – ca și pe propriul ei fiu. Mama avea remușcări: prea mult îl neglijase pe Marcu, aproape că uitase de el, cuprinsă de plăcerea de a se da cu sania! Aprindea focul în bucătărie și reîncălzea supa de cartofi sau fasolea, rămase de la prânz.

Pe la sfârșitul lui martie – după cum am mai spus, iarna fu în anul acela lungă, părea a se fi așezat definitiv, nici un semn în aer prevestitor de primăvară –, Tamara dispăru fără urmă într-un mod bizar și cu totul neașteptat... Dacă până atunci nimeni n-ar fi putut-o convinge să meargă la oraș – teama de a nu fi „descoperită" luând pentru ea proporțiile unui adevărat coșmar! În ultimul timp vorbea mereu de o călătorie la Timișoara, invocând, ca pretext, dorința de a-și face o rochie nouă. „Mi s-au învechit cele pe care le am, în curând n-am să mai am ce pune pe mine", îi spunea ea inginerului, Acesta se opusese categoric, încercând să-i scoată din cap gândul unei astfel de călătorii. „Merit și eu o rochie de ziua mea!" îi spusese Tamara răsfățându-se ușor... Într-una din acele zile Tamara împlinea douăzeci și opt de ani, așa că argumentul cu rochia nouă părea cât se poate de convingător. Cu lux de amănunte îi explică inginerului modelul rochiei cu pricina: „Am visat-o, îi spuse ea veselă, am văzut-o în vis, te rog să mă crezi. Are un guleraș alb și un cordon albastru cu multă broderie. Cum mi s-a arătat în vis, exact așa am să mi-o fac, n-am să adaug nimic în plus, n-am să schimb nici atâtica." Așa că plecă să-și facă rochia „visată" într-o dimineață de joi. Când inginerul vru

să o însoțească, Tamara se opuse în mod categoric. „Nu-s copil, îi spuse ea, pot să mă descurc și singură. Fiind împreună n-am face altceva decât să atragem atenția asupra noastră." Își luă rămas bun de la el arătându-se în continuare preocupată de rochia ei, numai ochii îi erau mai puțin înghețați ca de obicei, plini de neliniște, de parcă ar fi fost gata să cadă și ar fi căutat un punct de sprijin, fără să-l poată găsi; erau privirile unei ființe fugărite și speriate de moarte; inginerul, care era atent la fiecare reacție a ei, de data asta nu observă nimic; nici măcar strălucirea intensă a ochilor. De la Pavel, omul de serviciu al ocolului, care o dusese cu șareta până la gară, cam bețivan, dar altfel harnic și muncitor, află inginerul cum „doamna inginăreasă a ținut-o într-un plâns până la gară, ai fi zis că-și dă sufletul așa de tare plângea." El, Pavel, a întrebat-o de ce plânge, iar ea i-a răspuns c-o doare capul, o doare tare rău și nu se poate stăpâni, nu se mai poate opri din plâns, oricât ar vrea să nu plângă... Și atunci el a fost de părere să se întoarcă înapoi, că nu-i bine să plece la drum, nici măcar până la Timișoara, cu durere de cap. „Numai că ea nu m-a ascultat, povestea Pavel, uitându-se speriat la inginer, a ținut-o într-un plâns și mă ruga pe mine să mân mai repede, nu cumva să ajungem prea târziu la tren. «Dacă îl pierdem pe ăsta, doamnă, așteptăm să vină altul, nu-i nici un bai», i-am spus. «Ba este», zice, și când i s-a părut că nu mă uit la ea, că-s mai mult cu ochii la cai, că-i îndemnam să meargă mai repejor, și-a șters ochii cu o batistuță și după aceea și-a ascuns batista în poșetă. Dacă suferă așa de tare de durere de cap, îmi spuneam, mai bine ar fi să pierdem trenul și să așteptăm să vină un altul. «Dacă nu vă lasă durerile, poate vă răzgândiți, i-am spus doamnei, și ne întoarcem frumos acasă...» Am ajuns fix când a intrat trenul în gară și doamna Tamara s-a rugat de domnul șef să-l mai țină un pic, să nu-i dea plecarea, până își cumpără un bilet. Și-a luat biletul și domnul șef a ajutat-o să se urce în tren și după ce s-a urcat i-a mulțumit. «Cât oi trăi, n-am să vă uit cât de frumos v-ați purtat», i-a spus. A plecat trenul și am mai văzut-o cum ne face cu mâna, mie, la domnu șef și n-am

putut să-mi dau sama bine, căci trenul era de-acuma departe, dacă plânge ori ba... Seara când m-am dus s-o aduc înapoi – aşa mi-aţi spus dumneavoastră, că se întoarce cu trenul de opt – m-am uitat în toate vagoanele după ea, dar degeaba m-am uitat că din tren n-a coborât nici o persoană. Am stat în gară până a luat locomotiva apă, ar fi avut timp să coboare... Ba am mai stat şi după ce a plecat trenul: mi-am spus că, cine ştie, din greşeală, doamna o fi coborât pe cealaltă parte, o fi adormit un pic şi aşa, zăpăcită de somn, n-o fi bagat de seamă pe ce parte coboară. Nu ma înduram, va spun drept, să mă întorc acasă fără doamna. Mă gândeam la dumneavoastră, că vă necăjiţi rău dacă mă întorc fără ea. Domnul şef, dacă m-a văzut că nu mai plec, m-a trimis acasa. «Degeaba aştepţi, zice, până mâine dimineaţă n-am nici un tren» «Telefonaţi mai bine la Mânăştiur, zic, nu cumva doamna să se fi dat cu vorba şi să fi uitat să coboare. Când o fi băgat de seamă o fi fost prea târziu. Aşa c-o fi mers încă o staţie.» Şeful m-a ascultat, a vorbit la telefon, dar nici la Mânăştiur şi nici la Făget n-a coborât nici o doamnă din tren."

A doua zi inginerul plecă la Timişoara s-o caute pe Tamara: Pavel îl aştepta toată după-amiaza să se întoarcă, stând pe capra căruţei şi răsucind la ţigări din hârtie de ziar. Inginerul se întoarse singur, cu ultimul tren. Era o seară frumoasă de primăvară. Ciripitul gureş al păsărelelor îi însoţi tot timpul drumului. Stânjenit, Pavel se uita drept în faţa lui să nu-l vadă pe inginer plângând. „Îi bolnavă doamna, ori ce-i?" îndrăzni, totuşi, să întrebe când ajunseră cam pe la mijlocul drumului, dar inginerul nu-i răspunse. Îi fu ruşine de întrebarea pusă şi schimbă repede vorba: „Miroase a primăvară, ţi-i mai mare dragul", spuse, şi dacă văzu că nici de data asta inginerul nu-i răspunde se mai foi o vreme pe capra căruţei apoi îşi căută de ale lui. Când ajunseră în dreptul unui râuleţ, inginerul îi spuse să oprească; coborî şi se spălă pe obraz în apa limpede şi rece a râului. Se trânti apoi în iarbă şi rămase un timp cu faţa îngropată în pământ. „Îi pământul ud, domnu inginer, îi spuse Pavel, ridicaţi-vă, vă rog frumos, şi

haideți să plecăm". „De ce n-am murit atunci, de ce am rămas în viață ca să sufăr atât?" îl întrebă inginerul printre hohote de plâns și Pavel se pierdu cu firea, nu știu ce anume să-i răspundă. „Și până la urmă – povestea Pavel a doua zi –, mai mult cu forța l-am făcut pe dom' inginer să se urce în căruță: s-a lăsat deodată moale în brațele mele de-ai fi zis că-i mort; când m-am aplecat să-i ascult inima, am văzut că bate, așa că m-am mai liniștit. De plâns nu mai plângea și nici de spus nu mai spunea nimica, doar gemea încetișor. Numai că l-a apucat un fel de tremur, îi clănțăneau dinții în gură, vă spun drept, doamnă (îi povestea el mamei, stând în bucătărie cu un pahar de țuică în fața lui), că m-a prins frica dacă l-am văzut așa! Dacă se prăpădește, zic eu ce mă fac?! S-au văzut și din astea, doamnă, să stea inima în pieptul omului din prea multă durere ori supărare, dumneavoastră nu credeți, dar eu știu ce vorbesc, eu nu vă spun prostii! L-am ținut în brațele mele până s-a mai liniștit, și era, nu știu dacă mă credeți, ca un copil mic. Și abia după aceea, după ce s-a mai liniștit, ne-am îndreptat spre casă..."

Au fost într-adevăr anii aceia cei mai frumoși din viața mamei? Da, fără îndoială că da, în privința asta nu mai există nici o îndoială! Dar de ce anume? Iată o întrebare căreia i s-ar da cu greu un răspuns mulțumitor. Din ce pricină, adică, ori de câte ori mama încerca să-și amintească de acele zile de demult (cu timpul, o ușoară ceață reuși să mai șteargă din contururi, întâmplările de atunci pierzându-și din limpezime) inima ei începea să bată cu putere și cu emoție, iar sufletul i se umplea de o foarte proaspătă bucurie... Nu toate fuseseră, doar știm bine, chiar atât de vesele și de frumoase – n-am uitat, de pildă, dispariția fără urmă a Tamarei, apoi cea a soțului ei, inginerul – pe deasupra erau și ani grei, ani de inflație; să ne amintim: te duceai la oraș cu sacul plin de bani și ceea ce căpătai pe ei încăpea într-o geantă, și totuși erau ani minunați, și nimic și nimeni nu va putea umbri vreodată strălucirea veșnică a acelor zile de neuitat!

Mama reuşi să se obişnuiască de-acuma să se îmbrace cu rochii vesele şi înflorate, pantofii cu tocuri înalte n-o mai stânjeneau ca în primele zile când îi încălţase, dimpotrivă, îi purta cu o anumită graţie, legănându-se uşor în mers, iar de ziua ei primi de la tata o pălărie splendidă de culoarea grâului copt, cu boruri largi, cum era moda pe acele timpuri. Îi stătea bine cu pălăria cea nouă, o făcea să nu mai arate atât de copilă, să fie într-adevăr o doamnă, soţia învăţătorului din sat. O vulpe întreagă, cu coadă cu tot, îi împodobea paltonul nou-nouţ (bunicii lui Marcu vânduseră un porc gras ca să i-l poată cumpăra), o vulpe cu părul înspicat, înfăşurând, protector, gâtul subţirel al mamei, un gât graţios, ca de lebădă. Se învăţase să poarte ciorapi de mătase (chiar dacă nu de cea mai bună calitate, ce se putea găsi pe acele timpuri), şi era mereu atentă nu cumva să i se tragă un fir... Am greşi însă dacă ne-am imagina-o doar în rochia ei de mătase naturală plisată mărunt (pliurile plecau de sus, de la guler, şi se desfăceau, ca o adevărată corolă)... Iat-o pe mama, legată cu un şorţ în faţă, îmbrăcată într-o rochie modestă de celofibră (de învechit, nu avusese când să se învechească), bătând covoarele cu nădejde, ba chiar cu un anumit entuziasm, cu o anumită bucurie de vreme ce e atât de îmbujorată la chip. S-a urcat, desculţă, pe pervazul ferestrei şi şterge geamul murdar cu un ghemotoc de hârtie sau spală pe jos cimentul din cămară, duşumelele din dormitor sau pe cele din sufragerie... S-o urmărim (chiar dacă n-am fost de faţă, ne-o putem închipui) vopsind credenţul din bucătărie – într-o mână ţine pensula şi în cealaltă bidonul cu vopsea. Îl cercetează cu o privire critică şi strângând din buze – semn la ea de mare concentrare, nu cumva să fi rămas vreo muche ori vreun colţ nevopsit... Aplecată deasupra plitei, plită veche, dar mama are de gând s-o facă să arate ca nouă, freacă de zor şi s-a înnegrit pe frunte şi pe nas cu funingine. Trage singură (tata e la şcoală şi nu are cine s-o ajute) de patul din dormitor; vrea să schimbe locul mobilierului: când tata o să intre în încăpere aproape că

n-o s-o mai recunoască. Tot mama e tânăra femeie care sapă în grădină cu o săpăligă a cărei coadă nu e numai prea scurtă, ci și șubredă, răsădind trandafiri. A stat prea mult aplecată și o dor șalele, se îndreaptă greu, și, cu mâinile murdare de lutul lipicios, se uită la soare, să vadă dacă mai e mult până la asfințit, dacă are prin urmare timp să termine de pus trandafirii în pământ... În după-amiezile târzii de vară ia cu o lingură de lemn spuma de pe dulceața de caise sau de zmeură și la începutul fiecărui trimestru dă cu motorină pe jos (nu-i place mirosul motorinei, și după ce termină și cu treaba asta o doare întotdeauna capul) în cele două săli de clasă (pentru că George, omul de serviciu al școlii, umblă mai mult beat, și cineva trebuie să facă și treaba asta). Tot ea spală, bineînțeles, și scutecele lui Marcu într-o albie mică plină cu clăbuci de săpun...

Faptul că muncește până cade frântă de oboseală o determină oare să fie mai puțin fericită? Fără îndoială că nu, și e destul să facem puțină liniște ca s-o auzim, în timp ce bate covoarele, cântând cu vocea ei frumoasă de alto (voce cu care îl seconda pe tata la petreceri, zâmbind ușor rușinată de atâta îndrăzneală) romanțe vechi și ușor tărăgănate, contrastând cu ritmul sacadat al bătătorului... „Frumoasa mea cu ochii verzi / Ca două mistice smaralde" (cânta mama o romanță ceva mai nouă), și cântecul plutea prin odaia în care toate lucrurile erau întoarse cu susul în jos și cu josul în sus, ieșea prin ferestrele deschise. În zilele acestea marea curățenie de primăvară e în toi și mama trebăluiește cu atâta râvnă și plăcere, încât nu simte nici urmă de oboseală; o clipă nu-i stau mâinile sau picioarele și singura supărare intervine doar atunci când, din nebăgare de seamă sau din prea mare grabă, sparge câte ceva, de pildă splendida vază de cristal din sufragerie: a așezat-o, grăbindu-se nevoie mare, pe un colț al bufetului, și când s-a ridicat de jos a atins-o doar un pic cu cotul, destul însă ca vaza să alunece pe podele și să se facă țăndări. Cu ochii plini de lacrimi – picură pe dușumelele făcute lună, strop cu strop – adună cioburile mărunțele în făraș, și după

ce le-a adunat pe toate, nu se mai poate stăpâni, izbucneşte iarăşi în plâns, hohote şi sughiţuri din cele grele – i-a trecut şi cheful de lucru, nu mai are spor –, şi cu ochii roşii şi umflaţi, îl aşteaptă pe tata, neştiind la început ce hotărâre să ia: să-i spună sau să nu-i spună, şi chiar dacă se hotărăşte să-i ascundă totul (tata nu-i atât de atent – se consolează ea – ca să observe din primul moment dispariţia vazei), când îl vede intrând pe uşă, senin, fără să bănuiască nimic, nu se mai poate stăpâni, lacrimile ţâşnesc din ochi ca dintr-un izvor – chiar dacă a avut grijă ca înaintea sosirii lui să şi-i tamponeze cu o batistă, udă, ca să nu se observe cât de mult a plâns. Aşa că iese totul la iveală, nimic nu mai poate fi ascuns; tata o întreabă de ce plânge, iar ea nu îndrăzneşte să-i spună dintr-o dată „nenorocirea". Tata stăruie, presează cu întrebările, până când cuvintele ţâşnesc de pe buzele umflate de atâtea lacrimi. „S-a spart vaza de cristal", spune jeluindu-se de-a binelea, ca după mort. Uneori reuşeşte, totuşi, să se prefacă şi să nu-i spună din primul moment. Şi când tata o întreabă ce s-a întâmplat („Parcă nu se vede de la o poştă c-ai plâns, îi spune el, hai nu te mai preface, ştii că eu te recunosc de îndată, oricât ai încerca să te ascunzi!"), născoceşte o minciună oarecare, prima care îi vine în minte: „Mi-a căzut piuliţa pe degetele de la picioare, minte ea, şi m-a durut...", şi tata îi ridică uşor bărbia cu mâna şi o obligă să i se uite drept în ochi: „Nu ţi-a căzut nici un fel de piuliţă pe picioare", îi spune el, mai bine zii odată, nu mă mai duce cu vorba. De ce umbli cu tot felul de subterfugii?" Şi atunci mama, văzându-l atât de grav şi de serios, şi pe deasupra folosind cuvinte radicale, cum ar fi cuvântul „subterfugii", nu se mai poate stăpâni, izbucneşte în plâns şi spune în sfârşit totul: „Am vrut să termin măcar bucătăria, până vii tu, îi mărturiseşte, şi m-am grăbit foarte tare. N-am fost atentă, şi din pricina asta s-a spart!" „Lasă, nu mai plânge, spune tata, cam cu jumătate de gură însă, pentru că spargerea respectivului obiect l-a atins şi pe el, nu l-a lăsat indiferent... Nu-i nici o pagubă", spune, şi cuvintele lui sună puţin convingător, lucru pe care mama îl observă, aşa că începe

iarăși a boci. „Cum să nu fie, spune printre lacrimi, crezi că nu sunt conștientă, îmi dau seama cât e de scumpă o asemenea vază, cine știe când o să ne mai putem cumpăra alta în loc." „Las' că putem noi trăi și fără vaza aia! spune tata, eliberându-se, în sfârșit, de orice urmă de părere de rău, revenindu-și, depășind adică șocul veștii atât de puțin plăcute. De vreme ce-ai spart-o, n-o mai putem lipi la loc, așa că nu are rost să plângi, vine el cu argumente dintre cele mai firești și mai logice, dar care nu au, totuși, nici un efect asupra mamei, de vreme ce continuă să bocească. Mai bine mi-ai da să mănânc, că-s rupt de foame!" spune tata, și abia la vorbele astea ale lui mama începe să-și revină, să se reîntoarcă, din lumea întunecată a durerii după vaza pierdută pentru totdeauna, la treburile de fiecare zi, la datoriile de soție, care nu are dreptul – orice s-ar întâmpla! – să-și țină soțul flămând. În timp ce pune mâncarea pe masă își uită durerea, doar priveliștea cioburilor aruncate în găleata de gunoi o face să-și aducă aminte din nou și să izbucnească, iarăși, în plâns.

„Cât am fost de prostuță, își spune ea privindu-se retrospectiv, totuși am știut să mă descurc" De fapt îi place să-și amintească de primii ani de după măritișul ei (fie cu mirare, fie cu încântare), și anumite întâmplări din acele timpuri o fac să izbucnească în râs, să nu se mai poată stăpâni. „Tare mai eram nepricepută și copilăroasă", își spune ea. Au trecut niște ani buni, dar nu atât de mulți încât mama să fie cuprinsă de melancolie sau să tânjească după vremurile de odinioară. Pentru că mama e și acuma o femeie foarte tânără: n-a împlinit vârsta de treizeci de ani. N-a renunțat încă la obiceiul de a spune cu un an mai mult decât anii pe care îi are în realitate. Spune că are douăzeci și nouă, când noi știm foarte bine că are doar douăzeci și opt! O femeie, deci, de douăzeci și opt de ani, încă tânără și frumoasă, stând în fața ferestrei blocului de pe strada Narciselor, într-o dimineață de iarnă. Uitându-se la cunoscuții din bloc, urmărindu-i, de la fereastră, cu privirea, cum străbat curtea, începându-și ziua lor obișnuită. Și între timp poate să mai treacă un an (treisprezece

ani, deci, de la cele povestite de noi în paginile anterioare, şi paisprezece ani de la nuntă), şi în acest ultim an mama şi-a schimbat şi modul de viaţă: a intrat ca funcţionară la poştă, e telefonistă – prin urmare. De trei ori pe săptămână e de serviciu noaptea, turele cele mai obositoare pentru ea, care nu prea are obiceiul să se odihnească ziua.

Chiar şi în dimineaţa aceasta o putem vedea ieşind din clădirea poştei, îndreptându-se, grăbită şi cam zgribulită de frig, spre casă. E uşor palidă din pricina oboselii. Da, e într-adevăr ostenită, chiar dacă noaptea nu a fost dintre cele mai grele; telefonul n-a sunat decât o singură dată, şi ea a făcut legătura pe jumătate adormită, fără să fie prea atentă la vocile care strigau una la alta (îndepărtate şi totuşi apropiate), în pâlniile telefonului. După acest telefon nocturn a adormit cu capul pe masă, mai bine zis pe perniţa adusă de ea de-acasă (în timpul zilei şi-o ţinea ascunsă în dulap) şi chiar a sforăit încetişor, cu obrazul îngropat în puful moale al perinii. Se trezise abia în zori, prin ferestrele înalte şi prăfuite se strecura o lumină tulbure, dinspre partea ţărănească a oraşului se auzeau zdrăngănind căruţele care se îndreptau spre piaţă – era zi de târg şi încă de cu noapte începuseră să sosească în oraş ţărani din satele din împrejurimi; se auzea ticăitul uniform al ceasului de pe perete, un ceas mare şi vechi, cu pendulă; şi cu toate că lua cunoştinţă de cele din jurul ei, mama nu reuşea să se dezmeticească de-a binelea; clasicii marxism-leninismului de pe perete se uitau la ea uşor mustrători, de parcă ar fi vrut s-o certe pentru somnul ei nelegal din timpul serviciului; cuprinsă de sentimentul usturător al vinovăţiei, se trezi în sfârşit, căscă o dată lung, îşi întinse în faţă amândouă mâinile, gesturi nu dintre cele mai frumoase, dar cum tot nu era cine s-o vadă în afara portretelor de pe pereţi (trează de-acuma, nu le mai confunda cu nişte fiinţe vii, în carne şi oase), nu avea la ce să se mai ferească.

Şi între timp se făcuse cam frig în încăperea cu plafonul pictat (fusese casa nu ştiu cărui comerciant neamţ) şi cu îngeraşi în relief în cele patru colţuri ale tavanului. Oricât ar fi îndesat

mama soba de teracotă de cu seară, oricâte lemne ar fi pus în ea, după miezul nopții se lăsa cu frig... Începu să-și frece trupul înțepenit, să umble, tropăind ușor, prin încăpere; se opri în dreptul geamului, privind strada pustie, cu ferestrele caselor de peste drum înghețate. Un câine rebegit de frig, iată, trece strada. Niște ciori negre stau nemișcate (or fi înghețat și ele, se gândește mama) în copacii înalți și golași din fața ferestrei. Bine că s-a mai păstrat oleacă de jar, își spune mama scormonind tăciunii din sobă cu un făraș și punând deasupra cărbunilor încinși niște surcele uscate (și le pregătise din timp). Soba era într-adevăr excelentă și focul se aprinse din nou. Cu paltonul pe umeri, încă zgribulită de frig, mama stă cu spatele lipit de cărămizile de teracotă ale sobei, care mai iradiază un pic de căldură, nu s-au răcit de tot. Între timp s-a făcut ziuă. Orașul se trezea. Se porniră să sune telefoanele...

În calitatea ei de telefonistă, mamei îi era dat să ajungă în contact cu fel de fel de oameni. Greșit spus „în contact", pentru că toți acești oameni nu erau niște ființe în adevăratul înțeles al cuvântului, erau doar niște voci, niște glasuri (blânde sau aspre, îngâmfate sau umile, vesele sau triste, certărețe sau politicoase), care veneau pe fir, abstracte și totuși teribil de vii și de concrete, de vreme ce mama afla, vrând, nevrând, o mulțime de amănunte despre ele (chiar daca din discreție n-ar fi vrut să le afle, ea le auzea fără voia ei). De fapt mama descoperi, ușor speriată și nedumerită totodată, cât de mare și amestecată e lumea, cât putem fi de neasemănători, în ciuda tuturor egalităților asemănărilor. Cât de diversă-i lumea, prin urmare, și câte se mai pot întâmpla numai urmărind vocile care „pleacă" sau „vin" într-un orășel ca al lor. Deschiderea asta spre lume o dădea gata. Asculta astfel, teribil de emoționată, discuția dintre doi însurăței (el e student la „fără frecvență" la Facultatea de Matematică, în anul întâi, a dat primul examen, la geometria plană – „Închipuiește-ți că l-am luat cu nouă!" –, ea e educatoare la grădinița de copii: „Săptămâna asta au fost foarte răi, mi-au mâncat sufletul!"), despărțiți pentru

o săptămână sau două, nerăbdători să fie iarăşi împreună, ca în clipa următoare – abia a închis telefonul proaspătul student, că a şi trebuit să facă o nouă legătură să fie pur şi simplu aruncată într-o cu totul altă direcţie; vocile nu mai sunt tinere şi nici pline de bucuria dragostei: „Şi să vedeţi, domnii doctor, spune o voce răguşită şi uşor nesigură de femeie bătrână, are nişte dureri îngrozitoare şi, ce-i mai rău, nu vrea să mănânce aproape nimic. Mă rog de el să pună ceva în gură, chiar aşa, dacă nu are poftă, da degeaba, a devenit nemaipomenit de încăpăţânat acum la bătrâneţe, nu mă ascultă, orice i-aş spune şi oricât m-aş ruga de el. Sunt îngrijorată, domnii doctor, dacă l-aţi vedea cât a slăbit săptămâna asta, v-aţi speria şi dumneavoastră! Ştiu că nu-i face bine şi că-l oboseşte drumul, dar nu pot sta aşa, cu mâinile în sân, dom' doctor, şi să mă uit la el cum moare, spuneţi şi dumneavoastră...", şi vocea aceea uşor răguşită şi aspră, voce de femeie în vârstă şi sătulă de viaţă, se îneacă într-un fel de plâns, ultimele cuvinte abia dacă se mai înţeleg... Toate aceste treceri brutale şi neaşteptate mama le suporta greu. Nu-i uşor să sari de la suferinţă la bucurie, şi când te crezi, ca să zicem aşa, pe culmile fericirii, să te afli, pe neaşteptate, din nou aruncată în cea mai neagră şi mai cumplită deznădejde! Pentru că mama nu poate să rămână pe dinafară, nu poate asculta, indiferentă cuvintele care îi ajung, vrând-nevrând, la ureche. „Trăgând cu urechea", mama se implică poate prea mult, dar aşa e firea ei, în privinţa asta nu putem să-i dăm nici un stat şi nici să-i fim de vreun ajutor...

O femeie a descoperit că soţul ei o înşală şi stă de vorbă cu amanta acestuia: vocea soţiei e stridentă, încărcată de ură, a celeilalte însă, a celei ce i-a luat bărbatul, e calmă, liniştită, uşor dispreţuitoare chiar. Vorbeşte cam de sus, şi, mai ales, cu multă eleganţă. Când cealaltă, cu lacrimi în glas, începe s-o insulte, râde – e adevărat că râsul sună cam forţat – şi închide telefonul... Sunt şi altfel de voci, sigure pe ele, grave, voci obişnuite să comunice unele hotărâri (fără să ridice prea mult tonul) şi folosind adesea modurile şi timpurile impersonale. („Ar trebui", de pildă, sau „Se

prevede ca..."), precum și formulări cum ar fi „Noi suntem de părere" sau „Considerăm necesar să se facă", și la care se răspunde de obicei cu un „Am înțeles", scurt și hotărât, relevând spirit de inițiativă, dinamism și o mare forță și poftă de a duce la îndeplinire sfiiturile primite. Aceleași voci, cele ce folosesc mai ales modurile și timpurile impersonale, pot fi însă surprinse și într-un dialog mai intim, relevând și o altă fațetă, mult mai personală a celor în cauză, Cât de divers poate să fie omul, se gândește mama, recunoscând vocile cu pricina mai mult după timbru decât după ton, acesta fiind întru totul schimbat: „Vezi să nu uiți că deseară avem bilete la teatru – se spune, – vin ăia de la Tănase, l-au adus și pe Tomazian cu ei. Parcă trebuie de fiecare dată să-ți pui o rochie nouă! Te îmbraci și tu cu una dintr-alea făcute în ultima vreme. Las' că ai destule, nu te poți plânge!... Bine, dragă, acum lasă-mă, că am de lucru până peste cap, nu mă mai ține la telefon... N-am uitat ce mi-ai spus, fii liniștită, am vorbit cu Nedelcu să se ocupe el de problema asta, nu uită, cum să uite dacă l-am rugat eu..."

Fiecare avea o altă veste, o altă întâmplare de spus celui de la capătul firului!... Într-o zi mama ajunse să-și pună întrebarea dacă veștile bune transmise prin telefon depășesc din punct de vedere cantitativ pe cele rele. Numărul oamenilor fericiți (așa cum se dezvăluiau ei în timpul unor astfel de discuții telefonice) era oare mai mare sau mai mic decât al celorlalți, al celor ce oftau sau plângeau în pâlnia telefonului – iată o întrebare căreia i-ar fi fost destul de greu să răspundă... Toate aceste vești bune sau rele treceau însă – putem spune acest lucru fără să ne fie teamă că greșim – direct prin inima ei. Mama era un bun conductor de durere și de bucurie, și uneori, dimineața sau seara, când îi venea „schimbul", o găsea cu ochii plânși, plină vârf, ca să spunem așa, de suferința altora.

Căci dacă mama era incapabilă să sufere pentru „omenire" în general, așa cum suferea, de pildă, Sartre, cea mai mică neplăcere, cel mai neînsemnat necaz șoptit în pâlnia telefonului reușea s-o indispună. Intra în pielea celui – sau a celei – ce-și

spunea păsul într-o asemenea măsură, încât uneori era chiar ea femeia (țăranca aceea care, neștiind să vorbească la telefon și fiind în același timp speriată de modul acesta nefiresc de a vorbi, țipa cât putea ea de tare în pâlnie, atât de tare, încât nici nu se înțelegea bine ce spune) care vorbea cu bărbatul ei aflat undeva pe un șantier, departe de casă, în Moldova, ca să câștige un ban. („Ne-am apucat și noi, mai bine nu ne-am fi apucat de casa aia; și ce gândești, doamnă, îi explicase ea mamei, o casă n-o faci astăzi ușor; așa că l-am lăsat să plece, n-am fost contra să facă un ban. Ce, parcă strică?!")... Îi spunea bărbatului care-fie din cauză că ea țipa mult prea tare, fie că era mare gălăgie acolo de unde vorbea el – nu pricepea ce spune, o punea să repete fiecare cuvânt. Nu înțelesese, de pildă, cine s-a îmbolnăvit – vaca ori copilul lor ăl mai mic – și nici dacă a primit banii pe care el i-a trimis prin poștă, nici dacă ea e de părere să vină de sărbători acasă, ori îi mai bine să rămână acolo, unde se afla acuma, să nu strice banii fără folos... Fu, așadar, o convorbire din care – nici dintr-o parte, nici din cealaltă – nu se pricepu mare lucru. După portul foarte înflorit al femeii și după marama ei galbenă cu flori mama își dădu seama că trebuie să fie de undeva „de la munte", de la Crivina, de pildă, ori cine știe din ce altă văgăună, unde nici lumina electrică n-a pătruns până acuma, iar de telefon, nici pomeneală. „Au, Ioane, că nu-i bine!" striga muierea în pâlnia telefonului și parcă ar fi strigat cu gura mamei, atât de pătrunsă era ea, mama, de durerea acelei femei. Aceasta repetă cuvintele de mai multe ori la rând, și la celălalt capăt al firului bărbatul ei tăcea încurcat, neștiind ce să-i răspundă, pentru că, în sfârșit, strigătul femeii îl auzi și-l înțelese exact așa cum trebuia înțeles și cum s-o ajute. Și chiar dacă ar fi vorbit și ar fi sfătuit-o, ea nu de sfaturile lui avea de fapt nevoie...

Mama trecea, de la un telefon la altul, prin cele mai neașteptate schimbări și metamorfozări. Fu nu numai femeia aceea care, la sfârșitul convorbirii, începu să se roage totuși de bărbat să se întoarcă acasă („Lasă-i amarului de bani, că ori cu

ei, ori fără ei, totuna-i; că tot nu ni-s noi oamenii ăia care să ne umplem de bani; nu se lipesc de noi, aia ştii şi tu..."), ci şi fiul care vorbeşte de undeva, de pe coridoarele spitalului, şi încearcă să-şi liniştească mama („Nu fi atât de speriată, mamă, sunt perfect refăcut, crede-mă. Cel mult două săptămâni, dacă mă mai ţin doctorii aicea, şi mă întorc acasă! Aşa de tare m-am îngrăşat, că sunt sigur că n-ai să mă mai recunoşti! Sâmbătă să fii acasă, te sun iară. Acum închid, pentru că a lăsat cineva uşa deschisă şi-i curent pe coridor. Te sărut, mamă...").

Veştile bune nu lipsesc nici ele, şi mama face tot ce-i stă ei în putinţă ca glasul acela, de la sute de kilometri depărtare, să se audă cât mai clar. „Tăticule, am reuşit la examen!", şi mama îl şi vede pe băiatul acela aflat într-o cabină telefonică şi care îşi stinge ţigara de geamul cabinei şi tropăie fericit, în timp ce viitorii colegi îi fac semn să termine odată: i-a spus babacului c-a reuşit, gata, la ce s-o mai lungească? – şi-l vede şi pe tatăl tânărului aceluia trecut pe lista celor „admişi" la examen, cum se pierde la celălalt capăt al firului, tuşeşte de parcă s-ar fi înecat, nu ştie ce să spună. „Cu care tren te întorci, ca să te aştept la gară?" întreabă, în sfârşit, cu o voce cam nesigură. „Nu ştiu, spune fiul uşor evaziv – şi le face semn celor care se hlizesc la el şi bat în cabină ca să termine mai repede –, dacă găsesc bilet mă întorc mâine cu rapidul..." şi asemeni unui actor foarte complex, capabil să interpreteze roluri dintre cele mai diverse, mama e pe rând fiul din cabina telefonică şi tatăl care primeşte vestea cea bună, iar telefoanele zbârnâie tot timpul cât ţin examenele de admitere, sunt într-adevăr suprasolicitate. Veştile cele bune se întretaie cu cele proaste; ascultă pe rând argumentele celor ce au „luat" examenele, şi justificările şi explicaţiile amănunţite ale celor care au căzut...

Mama n-a rămas pentru mult timp telefonistă, tata a reuşit să-i găsească, în cele din urmă, un alt serviciu, mai uşor. La Casa de cultură era mare nevoie de o casieriţă – prin oraş treceau „în

turneu" o mulţime de trupe de teatru şi cineva trebuia să se ocupe atât de plasarea biletelor în întreprinderi, cât şi de vânzarea lor. Aşa că o încadrară în postul respectiv cu o jumătate de normă. Mamei i se oferi prilejul să pătrundă în templul vrăjit al artei, sau mai bine zis să stea la intrarea acestuia. Cunoscu o mulţime de vedete, le văzu de aproape. Cu multă răbdare ascultă păsurile artistelor, în timp ce numerota biletele. Deveni confidenta celor mai sentimentale (de toate vârstele) dintre ele. Le lăsa să vorbească, fără să le întrerupă, despre noile lor roluri, să se laude cu răsunătoarele lor succese. Cântăreţele de muzică populară şi cele de muzică uşoară îi spuneau melodiile bisate la cererea publicului. „Închipuieşte-ţi, draga mea, le-am dat trei bisuri, şi tot nu le-a fost de-ajuns!" povesteau ele făcându-şi vânt cu programul de sală. „La al patrulea bis am mai scurtat-o, frântă de oboseală, nu-ţi mai spun că era un curent pe scenă, şi eu, îmbrăcată în rochia aceea subţire de voal! Mă şi mir că nu m-am îmbolnăvit!..." Reveneau după o lună sau două cu un „spectacol nou" (în general era vorba de „şuşanele" organizate de tipi „descurcăreţi", bărbaţi între două vârste, cu cravate viu colorate şi cu degetele încărcate de inele false), se repezeau la mama s-o sărute, cabotine şi sentimentale în acelaşi timp, îşi manifestau bucuria de a o revedea cu voce tare, apoi, luându-şi una alteia vorba din gură, începeau să pălăvrăgească vesele, sau să se plângă de dureri de cap. Îi cereau un antinevralgic şi îi vorbeau despre condiţiile „groaznice, de nedescris", în care fuseseră obligate să întreprindă „turneul ăsta nenorocit!". Dacă ar fi ştiut ele, oh, dacă ar fi ştiut ce le aşteaptă, dar au fost pur şi simplu minţite, da, ăsta-i cuvântul exact, minţite, n-ar fi acceptat pentru nimic în lume să facă un un asemenea turneu ucigător! Li s-a promis marea şi sarea, şi când colo de ce mizerie au avut parte! „În asemenea condiţii, orice s-ar spune, nu se poate face artă!" strigau, dându-şi ochii peste cap, cu vocile voalate de oboseală. „Am o migrenă îngrozitoare – se plângea marea vedetă, capul de afiş, cea care făcea săli pline, «steaua», adusă cu mari sacrificii de

la București –, nu cred că o să pot intra pe scenă într-un asemenea hal de oboseală, mă simt ca un cadavru ambulant, scumpo, caută te rog mai bine în poșetă, poate găsești totuși ceva pentru durerile astea înfiorătoare. Nu, în halul ăsta n-o să aveți cruzimea să-mi pretindeți să intru în spectacol!" spunea ea și se ruga de un băiat mai tânăr din orchestră să dea o fugă până la farmacie, „și poate îmi iei și un covrig, dar vezi să aibă sare, te rog"... „Sunt golită pe dinăuntru", i se plângea mamei, și mâna ei, încărcată de inele, ușor zbârcită, cu pete de ficat, ținea captivă, în semn de mare afecțiune și prietenie, mâna micuță a mamei. Lasă-mă să mă încălzesc olecuță se ruga cu o voce sfârșită, lasă-mă să-mi revin... Și tâmpitul ăsta de șofer – povestea ea în continuare obsedată de călătorie –, imposibil să te poți înțelege cu el. «Trebuie să mă grăbesc, zice, altfel nu ajungem la timp, coană mare!» «Ei și dacă nu ajungem?! Să știi că m-ai dat gata cu asta! Pot și ăia aștepta, că n-o fi foc! Stau cu curul pe scaun și așteaptă, de ce să nu aștepte?! Nici să ne nenorocim, să intrăm într-un stâlp de telegraf ori într-un pom, cu graba asta că...» «Cu mine n-ai la ce te teme, coană mare», se laudă idiotul, anume parcă să mă enerveze!... și continua să povestească palpându-și cu degetele înnegrite de nicotină tâmplele. Era trecută cu mult de prima tinerețe, de fapt o fostă celebritate, pe jumătate uitată în capitală, dar încă destul de cunoscută în provincie, căreia i se oferea, în sfârșit, prilejul s-o vadă și s-o admire. Se îngrășase, avea un început de bazedov și doctorul – tot la trei, patru luni se ruga de doctorul Mihalcea, internist cu o anumită faimă și prieten din tinerețe, să-i facă un mic consult – îi găsise „zahăr în sânge". Bolnavă de diabet cum era, se omora după dulciuri și avea poșeta burdușită cu cutii de bomboane și ciocolată – o servea și pe mama-, din care rontăia înainte de a intra pe scenă. Respirând cu greutate, îi vorbea mamei despre condițiile vitrege ale turneului: hotelurile erau în general proaste și neîncălzite, closetele murdare, iar despre mâncare, să nu mai vorbim, o adevărată catastrofă. „N-am mai mâncat o ciorbă caldă nu mai țin minte de când. Și pe deasupra

ciorbele astea cu rântaş, cum se fac la voi în Banat. Îţi dai seama ce înseamnă asta pentru stomăcelul meu, se plângea ea cu o voce sfârşită. O lingură de ciorbă, nu mai mult de o lingură, şi sunt o femeie terminată! Şi de obicei mâncarea e veche, rămasă de pe o zi pe alta, sălcie şi fără gust! Uite şi acuma, nu se vede, dar sunt teribil de balonată. Am înghiţit un carbocif şi parcă încep totuşi să-mi revin... Ce vrei, bătrâneţea, dragă, tare e urâtă bătrâneţea", recunoştea ea, într-un acces de sinceritate şi clătina de mai multe ori din cap, copleşită de propria-i stare. Şi se uita la mama cu duioşie, pentru că în ciuda gurii ei spurcate, a vanităţii de artistă şi a faptului că avea tot timpul o neobosită poftă de ceartă, era o femeie bună şi sentimentală, bunică de mai mulţi ani (fotografiile nepoţilor, doi băieţaşi de toată frumuseţea, le purta peste tot cu ea şi i le arătase şi mamei, spunându-i şi cum îl cheamă pe fiecare). Rochia neagră de saten îi scotea şi mai bine în evidenţă pieptul imens, pe care se odihneau mai multe rânduri de mărgele – perle adevărate sau doar nişte imitaţii foarte reuşite, cine poate şti? „Du-te în sală, îi şoptea mamei înainte de spectacol, şi să vii la sfârşit, să-mi spui cum am cântat..." Se prezentară pe scena Casei de cultură şi câteva piese jucate de trupe mai modeste, aflate în turneu. De un mare succes se bucurară piesele lui Mușatescu *Titanic vals* şi *...Escu*, precum şi foarte populara piesă a lui Victor Eftimiu *Omul care a văzut moartea*. Mama reuşi să facă săli pline, La spectacolele mai puţin, reuşite, la matineu, erau aduşi militarii în termen de la garnizoana din centrul oraşului, precum şi elevii din clasele mari, Cum peste un ceas trebuia să înceapă un nou spectacol, femeia de serviciu abia prididea să măture. Avea grijă să ude bine duşumelele, să nu se facă prăfăraie prea mare, Un succes deosebit avu *Floarea purpurie*, un basm despre un fiu de împărat transformat de o vrăjitoare în monstru. Plăcură mai ales decorurile viu colorate, iar când la sfârşitul piesei monstrul îşi recapătă chipul uman, un tânăr cu ochi albaştri, cu buclişoare blonde şi teribil de subţirel, publicul aplaudă îndelung şi cu entuziasm..

Între matineu și spectacolul de seară, slujitorii scenei se plimbau prin oraș ronțăind la covrigi sau mâncând înghețată; căscau gura la vitrine sau intrau prin magazine și-și cumpărau tot felul de fleacuri. Până în ziua spectacolului mama reușea să vândă de obicei toate biletele, și în după-amiezele ploioase sau friguroase cele mai în vârsta dintre actrițe se adunau în biroul ei. Stând lipite de soba uriașă de teracotă, ciripeau neobosite despre una și despre alta – de obicei îi bârfeau pe cei care nu erau de fața sau îi cereau mamei rețete de prăjituri. Rețetele se transcriau cu toată seriozitatea în niște carnețele minuscule și, ca să se revanșeze într-un fel, dar și ca să-i arate mamei cât sunt ele de emancipate, îi spuneau bancuri porcoase, tot felul de glume fără perdea. Mama le asculta, încerca să râdă și se străduia să nu roșească prea tare. Mânate de dorința de a o năuci pe mama, o ființă simpatică și foarte plăcută, dar, după părerea lor, mult prea provincială, îi povesteau aventurile lor din tinerețe. Adevărate romane dintre cele mai picante și mai palpitante: cum își schimbaseră între ele soții sau amanții, fugind după unii, părăsindu-i pe ceilalți! Toate acestea s-au întâmplat, bineînțeles, cu ani în urmă: „Așa-i tinerețea, simpatică doamnă, faci la nebunii, nu stai să te gândești prea mult. Dar nu regret nimic – «Rien de rien, je ne regrette rien», cum spune Edith Piaf într-un șanson al ei, l-ai auzit, imposibil să nu-l fi auzit, splendid. Experiențele, ca să zic așa, prin care am trecut mi-au îmbogățit sufletul. Am suferit uneori, viața nu m-a cruțat, am fost trei ani cu Cristian Ionescu, marele actor, eram ca și căsătoriți, locuiam împreună în garsoniera lui, pe Romană, nu prea era spațiu, dar pentru doi porumbei cum eram noi arunci – era mai mult decât destul! Îți dai seama ce lovitură pentru mine când am aflat că e însurat..." Da, voiau s-o dea gata pe mama, vorbindu-i despre „nebunatica" lor tinerețe, dar în același timp o făceau și ca să-și umple timpul, după-amiezile triste și ploioase de toamnă, nesfârșit de lungi și de plicticoase, să-și alunge tristețea care pătrundea în suflet odată cu frigul și cu lapovița iernii.

Sala de spectacol era mică – în restul zilelor, o sală obişnuită de cinematograf-, şi cum duşumeaua era prea puţin înclinată, cei ce aveau ghinionul să aibă biletele în spate nu reuşeau să vadă mare lucru. Mai exact, posesorii biletelor din ultimele rânduri nu vedeau nimic! Toată lumea se bătea, deci, ca să obţină bilete cât mai în faţă, şi pentru procurarea lor se ducea o adevărată bătălie. Mama fu asaltată din toate părţile şi din toate direcţiile, încât e într-adevăr de mirare că pusă în faţa unei astfel de situaţii nu-şi pierdu capul. Dimpotrivă, ieşiră la iveală, ca să zic aşa, virtuţile ei deosebite de strateg şi – ceea ce la o primă vedere ar fi putut să pară de-a dreptul de necrezut – reuşi să împace pe toată lumea. Dădu cezarului ceea ce era al cezarului (notabilităţile oraşului îşi aveau locurile lor în primele rânduri), dar în acelaşi timp se îngriji şi de prieteni (instituind, ce-i drept, un adevărat regim protecţionist). Pe aceştia din urmă, „oamenii ei", îi amestecă printre ceilalţi, cei „oficiali", şi o făcu cu o asemenea măiestrie şi discreţie, încât lucrurile nu bătură la ochi. Într-un cuvânt, izbuti să-i mulţumească pe toţi, nimeni să nu se plângă, nimeni să nu aibă ceva de obiectat. Iar dacă cineva, cu totul străin de oraşul nostru, ar fi vrut să aibă o cât mai exactă privire (ierarhii şi mărimi) a acestuia, i-ar fi fost destul să privească sala într-o scară de spectacol. Ar fi putut afla cine e mai mare în oraş – rândul din faţă, locurile din mijloc, şi fiind vorba de o familie destul de numeroasă – soţia, doi copii mari, elevi la liceu în ultimele clase, un frate, director administrativ la şcoala de şapte ani din noul cartier denumit, după numele vechi al mahalalei, „Pipirig", o soră, şelă de cadre, precum şi soacra, casnică, dar mare amatoare de spectacole de muzică populară –, aceştia ocupau aproape tot rândul... Deşi criteriile de ierarhizare erau destul de diverse, ele erau respectate cu cea mai mare grijă. Să aruncăm, de pildă – spre exemplificare –, o privire ceva mai atentă asupra rândului trei: directorul spitalului de copii, Pavelescu (un chirurg cu „o mână" foarte bună, slobod la gură, de unde şi cei trei ani la „canal", pe

care îi făcuse, mare amator de cafele tari și strălucit jucător de șah), cu familia – mai puțin numeroasă: soția îmbrăcată întotdeauna în negru, și un singur copil, încă la grădiniță, dar prezent la toate spectacolele, doctorul neavând cu cine să-l lase seara acasă – ocupând, deci, trei locuri – sta lângă directorul liceului numărul doi, care, fiind văduv, nu ocupa – spre marea satisfacție a mamei, care putea, în felul ăsta, să-i „rezolve" și pe alții – decât un singur loc; lângă acesta mama avusese grijă să plaseze un „protejat" cu soția (familia învățătorului Meteș, cu care se aflau în relații de strânsă prietenie). După această neînsemnată și ușor de trecut cu vederea derogare, legile stricte ale ierarhiei erau iarăși respectate cu sfințenie: lângă familia Meteș sta directorul fabricii de acetonă (și alte produse chimicale extrase din lemn) de la Margina, Boteanu (se întorcea acasă cu trenul de la zece și un sfert și uneori, când spectacolul se întâmpla să fie ceva mai lung, pleca înainte de sfârșit, cerându-și politicos scuze de la cei pe care îi deranja). Locul imediat următor era ocupat de bătrânul Goian, o persoană cam surdă, care sta tot timpul cu mâna la ureche ca să audă ce spun actorii pe scenă, și de prea mare concentrare rămânea mai întotdeauna cu gura deschisă. Altfel era un domn foarte distins, cu lavalieră, îmbrăcat cu același costum gri închis – stofa, de prea mult purtat, primise un oarecare luciu cu niște pantofi cu botul ascuțit cumpărați de la Viena, probabil la începutul veacului; era ultimul vlăstar încă foarte lucid și defel ramolit al unei familii care se bucurase în trecut de un mare prestigiu în oraș: unul dintre strămoșii bătrânelului, avocat celebru, ajunsese ministru, altul, mare biolog, se stabilise, încă de dinainte de război, în Franța, cărțile sale de specialitate fiind cunoscute în toată lumea etc. Așezându-l pe bătrânul Goian – un „fost", cum se spunea în limbajul epocii – lângă actualul director al fabricii de acetonă, putem să ne dăm seama că, în general, criteriile ierarhice ale mamei, deși ferme, erau totuși destul de amestecate, și, de ce n-am spune-o, lipsite de ceea ce se înțelegea atunci prin orizont politic. Trecându-i în revistă pe cei de mai sus, suntem convinși

că cititorul a putut să-şi facă o părere cât de cât exactă asupra modului cum erau distribuite biletele – cum şi în ce fel se ocupau locurile din sală – şi preferăm să ne oprim aici.

Şi iată că peste ani şi ani mama îşi va aminti sala de spectacol aşa cum arăta pe acele timpuri. Îşi va aduce aminte de chipurile spectatorilor (cufundate în întuneric, nemişcate, cu privirile îndreptate spre scena puternic luminată de reflectoare), şi din neant se va desprinde chipul cunoscut al vreunui „protejat", strecurat cu multă dibăcie printre cei „oficiali". Pe ecranul minţii ei va apare – aplaudând cu frenezie, râzând cu poftă (la nu ştiu ce replică din *Titanic vals* sau din *Doamna ministru* de Nuşici) sau cu lacrimi în ochi (când pleacă veselii, petrecăreţii ofiţeri şi cele „trei surori" rămân singure) – cutare sau cutare prieten despre care nici o veste nu s-a mai primit de multă vreme. „Unde o fi el acuma şi cine ştie dacă o mai fi...", se întreabă mama cuprinsă de o firească melancolie. Îşi va aduce aminte de bătrânul Goian, cum sta el aplecat uşor în faţă ca să audă mai bine, cu gura întredeschisă şi cu mâna dusă la urechea bleagă, îşi va aminti cum înainte de spectacol îi aducea întotdeauna fie o floare, fie o cutie de ciocolată: „Fac şi cu puţină curte la doamne, şi ce-i cu asta?! spunea, şi repede ducea mâna la ureche, nerăbdător să audă răspunsul mamei, La vârsta mea, adăuga oftând cu părere de rău, nici un pericol, n-are cine la ce se teme, zău aşa. Glumesc şi eu, doamnă, cu mata, nu mi-o lua în nume de rău... Bomboanele astea în schimb sunt de-a dreptul delicioase, ia numai una, te rog, le-am descoperit cu totul din întâmplare, după aspect n-ai zice, nu-i aşa? E o piesă grea, sunt şi eu curios cum o să fie jucată, închipuieşte-ţi mata c-am văzut-o cu Nottara, Doamne, ce actor, ce actor! Avea o dicţie extraordinară, stăm în ultimul rând la galerie, eram pe vremea aia, firește, student, şi se auzea fiecare cuvinţel, fiecare şoaptă... Iar în scena finală era de-a dreptul extraordinar. Şi ce voce, puternică şi totuşi foarte melodioasă, era o încântare să-l auzi, o adevărată încântare..."

3.

În anul în care mama a primit bilet la mare prin sindicat, vremea s-a menținut frumoasă – într-o singură după-amiază cerul s-a acoperit cu nori, ba au căzut și câteva picături de ploaie în marea deosebit de calmă și de liniștită; sezoniștii au început, bineînțeles, să se agite: „S-au dus zilele frumoase, ziceau ei, am dat banii degeaba, și când te gândești că mai avem o săptămână până la sfârșitul seriei...", sperietură inutilă, panică fără rost: n-a trecut mult, și cerul s-a înseninat, soarele, la asfințit, arunca de-a lungul mării razele lui viu colorate și piezișe, lumea a ieșit bucuroasă să se plimbe pe faleză, ba câțiva tineri, mai îndrăzneți, și-au pus slipurile și au intrat în mare. Idee cu adevărat admirabilă: apa era călduță, nu-ți mai venea să ieși din ea, încălzită probabil de acei puțini stropi de ploaie, mari și grei, care apucaseră să cadă în timpul după-amiezii... Mama ocupa aceeași cameră – așa fusese repartiția – cu încă două persoane: o fată tânără, funcționară la bancă, de felul ei din Turda, și o profesoară de limba rusă între două vârste, o doamnă distinsă și deosebit de blajină, cu care mama s-a împrietenit repede...

După-amiezile, spre seară, ieșeau să se plimbe împreună pe faleză. Cumpărau cărți poștale de la chioșcurile întâlnite în cale, intrau în vreo cofetărie, unde, în fața unui pahar de limonadă călduță, le completau în grabă cu pixul și le expediau acasă.

Noaptea profesoara avea insomnii. Își adusese cu ea o lampă de noptieră cu un bec minuscul. Cu ajutorul unui clește, lampa se prindea de coperta cărții; lumina cădea direct pe filele acesteia încât colegele ei de cameră nu erau deranjate din pricina lecturilor ei târzii. Uneori, spre ziuă, când mamei i se întâmpla să se trezească pe neașteptate după o noapte bună de somn, o găsea pe profesoară cu cartea în mână, cufundată în lectură.

Într-o seară mama băuse un ceai prea concentrat și-i pierise somnul: se trezise în miez de noapte; se răsucise o vreme în pat,

doar, doar o reuşi să ţipească din nou; profesoara citea, aşa că în cele din urmă se apucaseră să pălăvrăgească în şoaptă, nu cumva s-o trezească pe tânăra fată, care dormea liniştită, sforăia chiar. Era o fiinţă singurică foarte. Se gătea în fiecare seară şi, după cum le spunea colegelor de cameră, se ducea „să se distreze". Îşi punea nişte bluze brodate (de ea singură), foarte ingenios croite, făcea risipă de apă de colonie, îşi încălţa pantofii cu tocuri de culoarea prazului (avea numărul la pantofi mare, patruzeci şi unu sau patruzeci şi doi) şi pleca veselă, plină de optimism, fredonând un cântec, să cucerească lumea; se întorcea însă, peste cel mult un ceas sau două, tristă şi îngândurată; intra direct în baie, „să facă un duş". Rămânea mult timp acolo, şi atât mama, cât şi profesoara nutreau vaga bănuială că în baie, în timp ce duşul curgea, fără să fie folosit, biata fată plângea de una singură. Nu era urâţică, ci mai curând „ştearsă" şi insignifiantă. Nu se prea grăbiseră flăcăii să o invite la dans; speranţele ei, reînnoite seară de seară, primeau, de fiecare dată, o grea lovitură; mândrie avea şi ea, bineînţeles, de suferit suferea mai ales că, după cum le-a mărturisit colegelor ei de cameră, avusese loc, nu cu mult timp în urmă, şi o mică dramă „personală". Fusese „aproape logodită" cu un student de la Cluj, de la medicină, un băiat foarte bine şi inteligent; se înţelegeau perfect amândoi, nu ţinea minte să se fi certat vreodată, nici nu exista vreun motiv să se certe; el era dintr-o familie foarte bună, taică-su era inginer agronom la o fermă de stat de lângă Cluj; până când ea a avut nefericita idee să-i prezinte o colegă de serviciu, o bună prietenă de-a ei, erau în acelaşi an, la fără frecvenţă, amândouă, la ştiinţe economice. Le-a făcut, aşadar, cunoştinţă, era doar prietena ei cea mai bună – de unde să bănuiască ea ce-o să i se întâmple! Când şi-a dat seama era mult prea târziu: colega ei de servici rămăsese însărcinată („închipuiţi-vă, doamnelor, când am auzit, am crezut că înnebunesc, nu alta"), aşa că prezumtivul ei soţ a trebuit s-o ia de nevastă! „Şi când vă gândiţi că s-au cunoscut datorită mie! Cât am putut fi de proastă şi de naivă!"

Deci profesoara de limba rusă şi cu mama au ieşit în dimineaţa aceea împreună să vadă răsăritul. Amândouă se plimbau pe faleză, vorbind despre una şi despre alta. Luate însă cu vorba, uitaseră de răsăritul de soare, când întâmplarea a făcut ca mama să-şi ridice ochii şi să vadă cum marea ardea pălălaie. Era atât de surprinzător acest spectacol, încât a scos un ţipăt de uimire şi de spaimă, speriind-o şi pe profesoară. Totul n-a durat decât o secundă sau două. Până să se dumirească şi prietena ei despre ce anume era vorba, marea, strălucitoare şi arzândă, şi-a reluat înfăţişarea ei obişnuită; aşa că s-ar putea spune că numai mamei i-a fost dat să vadă răsăritul acela cu totul ieşit din comun. Un astfel de spectacol nu poate fi văzut oricând, i s-a explicat mamei mai târziu: doar atunci când cerul este foarte curat, fără urmă de pâclă sau nor. Altfel, soarele apare doar după ce se ridică mai bine de o palmă pe cer, şi adevăratul lui răsărit (cel pe care îl văzuse mama) nu poate fi admirat...

Profesoara de limba rusă, de felul ei din Deva („tot de prin părţile noastre", după cum ţinea să precizeze bucuroasa mama), avea doi băieţi, studenţi amândoi, unul în anul întâi la politehnică şi celălalt, studentul de la medicină, trecea în ultimul an. „Închipuiţi-vă, doamnă, că vrea să se însoare la toamnă; în principiu, nu am nimic împotrivă, doar că e atât de tânăr, un copil, nu-l văd capabil, nu-i aşa, să întreţină o familie."

Seara, tânăra funcţionară le găsi pe amândouă „bătrânele", cum le spunea ea în gând, deşi mama era încă o femeie destul de tânără, stând, ca de obicei, de vorbă: mama la masă, şi profesoara cocoţată în vârful patului. De data asta nici tânăra funcţionară de la banca din Turda nu se grăbi să intre în baie ca să-şi plângă – în linişte şi nevăzută de nimeni – nenorocul şi singurătatea. Povestea pe care o spunea profesoara părea mult prea pasionantă ca să te mai poţi gândi la propriile tale griji şi necazuri... „Vara, ca să mai câştig un ban – începuse profesoara să povestească cu mult înainte de-a sosi tânăra fată –, mă angajam la O.N.T. în calitate de ghid. Nu era vorba numai de bani, cu toate că şi de bani aveam

nevoie, cu doi copii nu-i uşor, îmi făcea pur şi simplu plăcere: cunoşteam oameni noi, unii dintre ei erau deosebit de interesanţi. Pot spune c-am reuşit chiar să-mi fac câteva prietene bune cu care continuu şi astăzi să corespondez. Ei, şi uite-aşa, într-un an am însoţit la mare – şi aici voiam de fapt să ajung – două cete de turişti, foarte deosebite între ele. Un grup era format din intelectuali: scorţoşi şi foarte distanţi. Nu aveam nici o problemă cu ei, apăreau întotdeauna la masă la ora fixară, erau de acord cu programul propus de mine şi erau foarte interesaţi să nu piardă nimic din ceea ce poate fi văzut. Mă rugau să-i duc seara cu autocarul până într-o staţiune învecinată, la vreun film despre care auziseră ei că-i foarte bun, îşi cumpărau discuri cu muzică simfonică şi volume cu reproduceri de artă, într-un cuvânt, oameni la locul lor, dar, în acelaşi timp, cam plicticoşi. O singură pereche mă cam călca pe nervi, un bărbat şi o femeie trecuţi amândoi bine de prima tinereţe, dar care trăiau, lăsau ei să se înţeleagă, momentele unice ale unei mari iubiri. El era un tip care se apropia de cincizeci de ani, ea trecuse de patruzeci, dar se purtau ca nişte adolescenţi aflaţi la vârsta primelor tulburări sentimentale. Tristan şi Isolda, care băuseră din greşeală din filtrul oprit, din băutura fermecată: mergeau de mână, se priveau ceasuri în şir în ochi, într-un cuvânt, cam ridicoli, dar în acelaşi timp, de ce nu, în felul lor, înduioşători. Cum nu erau căsătoriţi, nu puteau locui în aceeaşi cameră, aşa că pe ea am pus-o într-o încăpere cu o farmacistă, pe el, cu un tânăr, foarte tânăr, nu cred să fi avut mai mult de optsprezece ani, tractorist, un băiat blond şi îngrozitor de timid, un ins «simplu», rătăcit, cine ştie prin ce întâmplare, în grupul lor de intelectuali. Ce să vă povestesc, teribil de stângaci, se făcea leoarcă de sudoare ori de câte ori scotea o vorbă din gură să mă întrebe ceva... La un moment dat am observat că tânărul meu turist – ajunsesem să-l simpatizez foarte tare, ca profesoară am avut întotdeauna o deosebită slăbiciune pentru elevii neajutoraţi, din păcate n-am avut parte de aşa ceva, băieţii mei sunt îndrăzneţi, au tupeu, uneori sunt chiar obraznici

– dă semne de mare oboseală, adoarme în mașină în timpul excursiilor, abia dacă se mai poate ține pe picioare. Într-o zi mi-a adormit pe plajă, spre marele haz al intelectualilor, pentru care tânărul devenise un permanent prilej de glume și de ironii de tot felul... «Ce-i cu tine? l-am întrebat într-o bună zi. Din ce pricină ești atât de obosit? Care-i problema?...» La început n-a vrut să-mi spună, a îngăimat doar niște cuvinte din care nu se prea înțelegea mare lucru; m-am ținut totuși de el, până când l-am făcut să-mi mărturisească adevărul. După-amiaza, matura pereche de îndrăgostiți se retrăgea în camera bărbatului (și inclusiv a tractoristului meu) să joace șah, și se așezau, ca din întâmplare, pe patul tânărului, așa că, ori de câte ori acesta intra în încăpere, găsea odaia și patul ocupat. Ba, mai mult, se uitau în așa fel la el, încât să înțeleagă că-i oricum de prisos și să plece. Așa că-i lăsa să joace și părăsea camera. Se juca șah până spre miezul nopții pe patul băiatului așa că nu-i rămânea acestuia altceva de făcut decât să se plimbe pe faleza până se stingea lumina în cameră – semn că femeia s-a dus la culcare – și atunci se întorcea și el din plimbările lui de unul singur. Cum nu era obișnuit să se culce așa de târziu, nu mai reușea să adoarmă defel. «Caută să ajungi în încăpere înaintea lor, i-am spus. Ei pot juca foarte bine șah și pe celălalt pat.» Într-una din zile, în care băiatul meu a ajuns într-adevăr înaintea șahiștilor, s-a gândit să facă un duș, până la sosirea lor. S-a dezbrăcat, dar și-a lăsat toată îmbrăcămintea în cameră, a uitat să și-o ia în baie cu el, ca să aibă cu ce să se îmbrace când termină de făcut dușul. Între timp, perechea îndrăgostită și mare amatoare de șah s-a întors, și obișnuita partidă a început, ca de obicei, pe patul tânărului tractorist. Tânărul, timiditatea i-a făcut festa și de data asta, n-a îndrăznit însă să crape ușa și să-și roage colegul de cameră să-i dea îmbrăcămintea uitată în încăpere; a rămas sub duș – pe care cei doi nu l-au auzit curgând, prinși cum erau de vraja dragostei, sau, cine știe, de pasiunea pentru jocul de șah – vreme îndelungată, lăsând apa să curgă, până când, obosit cum era, a adormit. Au dat peste el doar când pasionatul jucător

de şah a avut nevoie de baie. Dormea în timp ce apa continua să-i curgă în ceafă. Era deja răcit cobză, iar seara termometrul s-a ridicat la patruzeci de grade. Am chemat în grabă doctorul, făcuse dublă pneumonie, şi dacă n-ar fi fost organismul lui foarte sănătos – era un tânăr vânjos, crescut şi trăit în aer liber, înalt de aproape doi metri, cu o construcţie, cum se spune, de fier – ar fi dat precis ortul popii. După ce s-a făcut bine, întregul grup s-a distrat grozav pe socoteala lui, mai ales binecunoscuta pereche s-a arătat teribil de amuzată: auzi, să adoarmă în baie sub duş, aţi mai auzit o asemenea prostie! Cei doi îndrăgostiţi şi jucători de şah nu îmi erau simpatici, îţi dai seama, doamnă, şi nici după grupul de intelectuali fini nu mă prea omoram, cu excepţia tânărului tractorist, care îmi devenise deosebit de drag. Şi poate că m-aş fi plictisit în vara aceea, dacă n-ar fi fost şi celălalt grup, format numai din femei, nişte ţărănci dolofane şi plesnind de sănătate, vesele şi petrecăreţe, cu care stăteam noaptea şi cântam împreună până ne prindeau zorile. Despre ele voiam de fapt să-ţi povestesc şi despre istoria pe care mi-a spus-o una într-o noapte. O poveste într-adevăr extraordinară. Dar mai întâi, să vă istorisesc, dragă doamnă, împrejurările în care s-a ajuns la ea, pentru că e o poveste lungă şi e bine s-o iau de la capătul ei. Prin urmare, aşa cum v-am spus (de-acuma profesoara se adresa nu numai mamei, ci şi tinerei funcţionare cu care împărţeau amândouă camera), cel de al doilea grup de turişti era format, în exclusivitate, din femei, femei de la ţară, vorbăreţe şi rumene la faţă. Îmi erau, aşadar, simpatice. Şi, atât cât îmi sta în putinţă, preferam să rămân în compania lor. Se obişnuiseră cu mine şi mă pomeneam cu ele povestindu-mi păsurile, de parcă aş fi fost una de-a lor. Printre ele se afla şi o femeie cu burta mare. Sarcina era foarte înaintată, mă uitam la ea şi mă gândeam că, din clipă în clipă, s-ar putea s-o apuce durerile facerii. Femeia m-a liniştit însă,, asigurându-mă că după socotelile ei mai are nu mai puţin de-o lună până să nască. Celelalte râdeau de ea: mai mult ca sigur o să facă doi gemeni, îi spuneau, prea-i de tot mare burta, nu se poate altfel! «Mai am trei

acasă, și ăia-s mari, nu am grija lor; unde-au crescut trei, mai pot să crească doi, nu e nici o problemă», le liniștea ea; și uite așa se distrau pe socoteala femeii gravide, doar că de ce mi-a fost frică – mă gândeam la toată bătaia de cap pe care o asemenea «stare de urgență» mi-ar fi pricinuit-o – n-am scăpat! Abia ne-am întors într-una din după-amiezi dintr-o excursie la Adam-Clisi, că pe femeia mea au apucat-o durerile facerii. A fost chemat, bineînțeles, doctorul, femeia a fost transportată la spitalul stațiunii, și copilul a venit pe lume seara pe la orele opt; femeia a născut ușor și repede, fără să apară vreo complicație sau vreo problemă specială. Nu era însă vorba de o naștere prematură, fătul se născuse normal, chiar atunci când îi sosise sorocul; și, bineînțeles, nu fusese din partea femeii nici un fel de neștiință sau de nepricepere; nu încurcase ea zilele sau săptămânile, așa cum lăsase să se creadă. Dar daca ar fi spus adevărul curat – m-a întrebat privindu-mă drept în ochi când m-am dus s-o văd la spital –, n-ar fi pierdut ea frumusețe de excursie, de călătorie în străinătate? Și n-ar fi fost mai mare păcatul ca tocmai ea să nu se bucure de o asemenea ocazie rară?... Oricum, evenimentul trebuia sărbătorit, și O.N.T.-ul, pus în temă cu privire la fericita întâmplare, m-a însărcinat să-i cumpăr femeii un dar; a fost afectată o sumă specială în acest sens, și, într-adevăr, i-am cumpărat ceva, nu mai țin minte acuma exact ce anume, un obiect util. A venit și un tip de la ziarul local, i s-a făcut femeii o fotografie cu copilul în brațe, alăptându-l, și fotografia a apărut, însoțită de un scurt comentariu, în ziarul cu pricina. Lăuza avea un organism de fier, în câteva zile a părăsit spitalul, perfect restabilită, și chiar dacă nu s-a putut întoarce odată cu tovarășele ei de călătorie acasă, mult timp nu și-a mai prelungit șederea... Colegele au ținut însă s-o sărbătorească în lipsă – nașterea unui copil, și încă în asemenea condiții, nu-i un lucru oarecare pe care să-l poți trece cu vederea! așa că au pus mână de la mână, au cumpărat băutură, cu precădere șampanie, dar și ceva «tărie» pentru bărbați, și-au invitat la festin grupul «intelectualilor»: aceștia au venit la petrecere nu fără să afișeze o

anumită morgă – «evenimentul» trebuia consemnat oricum, proaspăta mamă era doar și compatrioata lor dar până la urmă s-au cam cherchelit cu șampanie și și-au dat drumul, a ieșit o petrecere în toată legea. Au făcut rost – s-a vorbit în acest sens cu responsabilul vilei și i s-a dat și lui ceva – de un pickup, de discuri cu valsuri și tangouri argentiniene și s-a dansat până după miezul nopții: «Intelectualii», într-un târziu, s-au retras și au rămas numai femeile singure, învârtindu-se de mama focului printre scaunele și mesele din cantină, apoi, cuprinse de oboseală, s-au pus pe taifas. Și-au amintit de vremea – cele mai multe erau trecute de prima tinerețe – când ele însele fuseseră însărcinate și cât de greu le-a fost în timpul sarcinii. Și-au adus aminte de felul în care născuseră: cât s-au chinuit de tare, cât de lungi, de nesfârșit de lungi au fost clipele în care ele s-au zbătut în chinurile facerii; se mirau singure cum de-au putut face față, cum de-au supraviețuit; își aminteau fie locul unde au fost cuprinse de dureri – la câmp, ori în timp ce mulgeau vitele, stând de vorbă cu vreo surată, în poartă, ori la vreo ședință –, fie doctorul ori moașa care le-a ajutat să nască. Și printre femeile acelea era una, mai ștearsă și mai urâțică decât toate celelalte, și poate și ceva mai în vârstă decât ele, care, cât au sporovăit ele, n-a scos un cuvânt. «Ce-i cu tine, au întrebat-o femeile, că nu ne spui nimica? Ori ești din cele sterpe, care nu au copii, de n-ai ceva și tu de spus?!» «Povestea mea, a spus femeia, e puțin mai lungă. Nu știu dacă aveți răbdare să mi-o ascultați. Ne prinde dimineața dacă încep să v-o povestesc... Mai bine să lăsăm pe altă dată. Om găsi și alt prilej», a spus femeia și a început să râdă. Eu însă am devenit pe loc foarte curioasă, femeia avea în ea ceva deosebit, ceva care mă intriga foarte tare. Așa că m-am trezit intervenind în discuția lor, am rugat-o să-i dea drumul și să ne istorisească despre ce era vorba... «Oricum, vreau s-o știu și eu, i-am spus. Poate că altă dată n-o să mai fiu de față și mi-ar părea rău să n-o aud...» «Mai bine aș uita-o, mi-a spus femeia și a început iarăși să radă încurcată. S-a făcut roșie la chip și și-a dus mâna la gură să-și ascundă râsul. Nici mie

nu mi-e ușor să mi-o amintesc, a adăugat. Am o fetiță, a adăugat ea după o altă scurtă tăcere în care s-a văzut că se pregătește de povestit» mare și frumoasă, sărăcuța de ea, luna trecută, la douăzeci iunie, a împlinit unsprezece ani... Și dacă vă povestesc cum s-a născut fetița asta a mea, n-o să vă vină să credeți, cu toate c-ați trăit și voi timpurile acelea, puteți foarte bine să vă dați seama că nu pun de la mine, că nu spun minciuni...» «Nu te mai lăsa rugată», au încurajat-o femeile, și s-au strâns în jurul celei care se pregătea de povestit, umezindu-și buzele și privindu-ne pe rând curioasă să știe cum o să primim noi istorisirea, dacă o să-i dăm crezare sau nu... «Era în primii ani de după război, a început ea în sfârșit să povestească... i-ați trăit și voi, știți cum a fost, doar că la noi a fost mai greu ca oriunde în altă parte... Căci prin părțile noastre – povestea femeia – au rămas sate întregi fără bărbați, i-a secerat războiul pe toți. Unde îți aruncai ochii nu vedeai decât femei, tinerele și bătrâne, de toate vârstele. Mai erau și moșnegii și copiii, încât nu aveai de umărul cui să te sprijini, toate poverile le duceam noi, femeile, nu era de ales. Vedeai femeile călărind, pe câmp cu tractoarele ori la volanul camioanelor, mai dihai ca niște bărbați! Și toate ar fi fost cum ar fi fost, munca cea istovitoare – cădeai, seara, din picioare, frântă de oboseală (își amintea cum i se întâmpla uneori să-i cadă la cină lingura din mână în farfurie sau adormea cu capul pe masă, în timp ce mama sau bunica o țineau de vorbă), toate ar fi mers cum ar fi mers, dacă n-ar fi fost un necaz mai mare decât toate celelalte la un loc: și necazul acesta era că în satul lor, de patru ani de zile, nu se născuse nici un copil. Femeia fără bărbat, după cum bine se știe, n-are cum face copii! Or, de bărbat duceau ele lipsă, soiul lor dispăruse de tot prin acele locuri... Și să nu-și închipuie ele acuma, a ținut femeia să precizeze uitându-se drept în ochii fiecăreia, că femeile din acel sat se gândeau numai la plăcerea lor, semănând doar cu niște iepe pofticioase și cuprinse de călduri; au fost și din acelea, fără îndoială, și s-au întâmplat, de ce-aș minți, și lucruri pe care îmi vine greu acuma să le povestesc; s-au văzut și femei coapte, trecute

bine de anii tinereții, cu experiență, cum se spune, dând târcoale unor copilandri cărora abia dacă le mijea mustața, făcând tot ceea ce le stătea în puteri ca să-i ademenească; doar că băiețandrii – ne-a spus femeia și a început să râdă amintindu-și întâmplările acelea penibile – mai mult se speriau decât să se lase prinși în mrejele lor; fugeau unde vedeau cu ochii, o luau la sănătoasa, încă nu erau ei la vârsta la care să li se facă de femeie! Ea nu nega, prin urmare, că au fost și astfel de întâmplări; trupul își cere drepturile lui, nu poți să nu i te supui, doar că nu despre acest lucru era, în primul rând, vorba. Altul era, mai ales, păsul acelor femei: absența copiilor, lipsa de moștenitori, pericolul stingerii unui întreg neam. Cele mai vârstnice, cele ce apucaseră să aducă pe lume copii, povesteau, cu ochii strălucind de mândrie și de orgoliu nemăsurat, cum este atunci când ești însărcinată, ce anume simte o femeie într-o astfel de situație binecuvântată. De obicei adăugau de la ele tot felul de înfloriturí; neplăcerile legate de sarcină – greutatea cu care te miști, grețurile, amețelile, durerile care surveneau uneori – erau trecute, cu bună știință sau nu, sub tăcere. Femeile nu voiau să vadă decât partea frumoasă a procesului respectiv, idealizându-l. Istoriseau cât de bine se simțeau știindu-se pline de rod. Cum ieșeau duminica să se plimbe pe uliță, fălindu-se cu burțile lor mari și rotunde pe care abia și le mai puteau duce, pășind lenește, legănându-se ușor în mers, ținute de braț de câte vreun soț respectuos și plin de atenții. «Ai grijă, draga mea, să nu te ostenești prea tare», numai ce îi auzeai spunând. Mergeau ele, așa, pe uliță, cu capul sus și împungând aerul cu burta lor țuguiată și când nici nu te așteptai, pruncul începea să se miște, acolo, înăuntrul lor, și ele îl linișteau pipăind partea aceea, unde au simțit mișcarea, cu mâna. Își aminteau cum zăceau leneșe, în încăperile răcoroase – era vară, se aprindea lumea de căldură! – și mai ațipeau din când în când, căci așa se întâmplă, când ești însărcinată, îți vine tot timpul să dormi, nu te mai saturi de somn... «Nu există lucru mai plăcut și bucurie mai mare», spuneau clătinând cu multă înțelepciune din cap și rămâneau pe gânduri;

se străduiau să retrăiască cu întreaga lor ființă acele momente unice și se lăsau copleșite de amintiri, sub privirile încărcate de invidie și pline de curiozitate ale celor care nu apucaseră să cunoască o asemenea stare unică. «Și ce preț aveam pe unde ne duceam și pe unde ne arătam», adăugau, exagerând, bineînțeles, totul transformându-se într-un basm frumos care, pe măsură ce trecea vremea, devenea din ce în ce mai prețuit de toată suflarea... Povesteau femeile din casa noastră, pe rând, cum a fost când au născut ele. Bunica și-a adus aminte de toate cele trei nașteri ale ei, ce i s-a întâmplat când i-a născut pe cei doi băieți și cât de lungă i s-a părut ei noaptea când a născut-o pe mama. Mama nu s-a lăsat nici ea mai prejos și mi-a povestit cât de ușor i-a fost ei cât a fost însărcinată cu mine, cum ea nu s-a îngreunat la trup ca celelalte femei, dimpotrivă, a rămas ușoară și sprintenă încât chiar înainte cu o zi sau două de a mă aduce pe lume a încărcat singură un car cu fân; își amintește cum sta în vârful carului cu burta la gură și cum a sărit sprintenă jos când carul a fost plin, ceea ce i-a grăbit nașterea. Și cum a născut înainte chiar de a veni moașa. Taică-tu, povestea ea, a stat lângă mine și te-a moșit. Alb la chip, tremura, sărăcuțul, de spaimă; îmi era o milă de el, ce să spun, dar nu aveam ce face, n-aveam de ales, de moșit tot trebuia cineva să mă moșească, și nu eram în toată casa decât noi amândoi... El cu mâinile lui te-a scos, s-a ținut tare până când te-a văzut adusă pe lume, după aceea s-a muiat dintr-o dată, și mă trezesc cu el că-mi pică lat, a căzut jos pe dușumea de frică. Liniștește-te, i-am spus, nu fi atât de speriat, că eu am născut și nu tu... De-acuma trebuie să sosească moașa și o să aibă ea grijă de toate cele câte mai sunt de făcut.„ Nu știu de ce-o fi așa de roșie la față... mi-a șoptit el, și se uita speriat la tine, parcă-l văd... Și mama începea să râdă, amintindu-și de acele timpuri, dar se întrista repede, din râs trecea pe neașteptate în plâns. Își aducea aminte că tata nu mai e pe lumea asta – a murit pe front –, ca să mă vadă fată mare și ajunsă la vârsta măritișului... Eram eu într-adevăr fată de măritat, numai că nu avea cine mă lua, nici nu mai țineam minte de când

nu s-a mai văzut picior de bărbat în satul nostru. E adevărat că de tinerică eram încă tinerică, aproape o copilă, măritișul nu-mi bătea atât de stăruitor la ușă ca la altele; acelea începuseră deja să se treacă și nici o lumină nu le apărea în față de nicăieri. De altfel eram încă necoaptă la minte, îmi umbla gândul la tot felul de jocuri și distracții copilărești, ba m-aș mai fi jucat și cu păpușile, recunosc, dacă nu mi-ar fi fost rușine de vecini; alergam ca o zvârlugă prin ogradă și râdeam tot timpul; din partea mea, sinceră să fiu, puteau nici să nu fie pe lume bărbați. Eu eram cum eram, copilăroasă cum vă spun, dar bunica și mama nu gândeau la fel ca mine: ele altceva nu mai aveau în cap decât măritișul meu, și nu atât mama, căci ei i se mai întâmpla să se uite la mine ca la un copil, ci mai ales bătrâna era cea mai nerăbdătoare să mă știe căpătuită. Își dorea cu orice preț – și cât mai repede – un nepot, ziua și noaptea tot la lucrul ăsta se gândea; frica ei cea mai mare era ca nu cumva să închidă ochii înainte de a-și vedea visul împlinit... Și cum de bărbați nici urmă, ce altceva le rămânea celor două femei decât să-mi plângă de milă, gândindu-se, amândouă, c-or să mă vadă împletind cosiță albă, c-o să rămân fată bătrână, stearpă, lipsită de rod!

Și iată că la orizont s-a arătat, ca din senin, o luminiță – povestea în continuare profesoara de limba rusă – s-a deschis o mică breșă în situația care părea să nu aibă nici o ieșire. Și anume s-a luat hotărârea de către conducerea obștei ca fetele și femeile care se osteniseră muncind de dimineața până seara să fie trimise, pe cheltuiala obștii, bineînțeles, în concediu de odihnă, la mare. Bucuria fu neasemuită, gândurile tuturora îndreptându-se, de fapt, într-o singură direcție. Căci marea, ca marea, nu de mare le ardea lor, cu toate că de văzut nu apucaseră s-o vadă vreodată, nici după plaja cu nisip de aur, nici după razele fierbinți ale soarelui sau după valurile înspumate nu tânjeau ele. Nu bronzate și relaxate țineau să se întoarcă din renumitele și mult râvnitele stațiuni de pe malul mării, ci cu un pruncușor în pântece, asta voiau, căci acolo, la mare, nu se poate altfel, s-or găsi ceva bărbați

și pentru sufletelul lor. Apăruse, în tot cazul, o șansă, o portiță deschisă, o rază de lumină, și femeile și tinerele fete s-au legat cu dinții de șansa asta.

Bun, pleacă prima – cea mai muncitoare și mai harnică dintre toate – la mare. Satul întreg o conduce la gară, nu numai femeile, ci și bătrânii și copiii, ce să zic, o sărbătoare în adevăratul înțeles al cuvântului!... Cele mai cu experiență, mai trecute prin viață, se dau pe lângă ea, sfătuind-o în fel și chip. «Ai grijă, îi spun ele, și nu fi proastă, fii femeie deșteaptă și cu scaun la cap! Mai toată nădejdea în tine ne-o punem, după cum bine știi și tu, așa că nu-ți rămâne decât să faci tot ceea ce îți stă în putere și să nu ne dezamăgești.» Privite în mod superficial și din afară, fără o cunoaștere aprofundată a situației, sfaturile binevoitoarelor femei pot părea cam bizare, puțin pe invers decât cele ce se dau de obicei: nu cum «să te ferești», cum «să ai grijă să nu dai de bucluc», o sfătuiau, ci, dimpotrivă, cum să cauți «buclucul» cu lumânarea, la o adică, și mai ales cum trebuie făcut ca să te alegi cu ceva din tot buclucul ăsta, cum poți să dai o mână de ajutor, pentru ca toate cele petrecute acolo, pe malul însorit al mării, să nu fie chiar degeaba, să nu te alegi doar cu oleacă de bucurie, și ea trecătoare, ci cu un lucru mult mai important pentru o femeie cu cap; cum să faci, într-un cuvânt, să nu te întorci de la mare cu mâinile goale!...

Prima care a fost trimisă în concediu – aleasă și ea cu cea mai mare grijă – a fost o femeie îndemânatecă și descurcăreață foarte, una din acelea, cum spune proverbul, care scoate apă și din piatră seacă; măcar să știe și ei că n-o trimit de pomană, că nu cheltuie obștea, banii degeaba eu ea! Întregul sat, nu numai femeile de toate vârstele, ci și copilandrii și bătrânii au așteptat cu sufletul la gură reîntoarcerea femeii, și în ziua în care s-a împlinit termenul, erau cu toții pe peronul gării; și când femeia a coborât din tren, după zâmbetul ei misterios și mândru nevoie mare, au înțeles că ceea ce trebuia să se întâmple pe malul mării – albastru și însorit – s-a întâmplat, în sfârșit, totul era în regulă, stirpea

bărbătească n-a dispărut chiar de tot de pe pământ, nu degeaba o aleseseră, într-o femeie ca ea se poate avea toată încrederea, nu era dintre acelea care să piardă timpul fără rost; e drept că n-a fost chiar de tot uşor, lăsa ea să se înţeleagă, clipind cu multă şiretenie din ochi, nici acolo pe malul mării înspumate nu umblă câinii cu colaci în coadă, dar, oricum, amănuntele sunt de prisos de vreme ce totul s-a sfârşit, cum se spune, în cele mai bune condiţiuni. Au urmat săptămâni lungi de aşteptare, întregul sat era nerăbdător să vadă dacă tot ceea se petrecuse la mare – amănunte nu se ştiau, discretă, femeia le păstrase doar pentru ea (în general era o femeie căreia nu-i făcea nici o plăcere să se laude cu ce-a făcut şi ce-a dres, una dintre acelea care tace şi face, cum se spune în popor!) – a fost cu vreun folos sau ba. Moştenitorul mult aşteptat aparţinea de-acuma întregului sat, nu numai femeii care se plimba printre consătenii ei aparent indiferentă – era şi foarte mândră, nu lăsa să vadă toată lumea ce-i în sufletul ei –, în realitate însă cumplit de speriată, conştientă de marea ei răspundere în faţa obştei. Dacă, de pildă, totul a fost zadarnic, aşteptarea fără rost şi speranţele spulberate?!... «Noi, fetele mai tinere, povestea femeia, o pândeam stând ascunse în dosul ferestrelor, ori al uşilor abia crăpate, şi ea mergea pe uliţă cu privirile în pământ, foarte concentrată, ascultând, mă gândesc eu acum, la ce se întampla înăuntrul ei, căutând semne plăcut prevestitoare, ştiindu-se pândită şi urmărită de toată suflarea; pană când într-o dimineaţă am văzut-o trecând cu capul sus, uitandu-se, rovocatoare şi mândră, jur-împrejurul ei; văzând că nimeni nu i se iveşte în cale să-i pună întrebări – noi, din ascunzătoarea noastră o urmăream cu sufletul la gură, dar nu îndrăzneam să-i ieşim în cale şi să-i tăiem drumul – şi-a smuls basmaua din cap şi a început să joace pe uliţă de una singură, ba să şi chiuie ca un bărbat, şi atunci au ieşit celelalte femei de după porţi (unde stătuseră la pândă) şi au început cu toatele să joace şi să chiuie. Rămăsese grea, ce mai încoace şi încolo! Întregul sat a avut încredere în ea, şi uite că nici ea nu i-a înşelat, ducându-i cu vorba, o să se nască un copilaş şi în satul lor urgisit să rămână fără

bărbați, o să vină pe lume un prunc, după atâta amar de vreme...» Și femeia a povestit în continuare cât de greu au trecut cele nouă luni pentru tot satul și cum, de la o lună la alta, burta celei însărcinate se rotunjea tot mai tare și cum umbla ea pe uliță mândră nevoie mare, legănându-se ușor – cu timpul începuse să meargă ca o rață, așa cum merg de fapt toate femeile însărcinate –, cu amândouă mâinile pe burtă, uitându-se cu trufie jur-împrejurul ei. Cel mai greu a trecut ultima săptămână. Trei moașe din satele vecine și-au oferit serviciile lor, dorind să fie prezente la naștere. O săptămână au dormit prin vecini, ca să fie aproape de lăuză, și când primul urlet de durere al femeii s-a făcut auzit, au alergat într-un suflet – cine știe dacă n-au stat tot timpul cu urechea la pândă – să dea o mână de ajutor. A fost, însă, o naștere grea. S-a pus problema unei cezariene și doctorul și-a pregătit instrumentele necesare. Noroc cu o moașă mai în vârstă și foarte experimentată; ea i-a fost femeii de mai mare ajutor chiar decât doctorul. A condus fătul în așa fel – ajutată fiind și de mama care se supunea întru totul poruncilor ei, ordinelor răstite și categorice – încât copilul s-a născut fără să se mai apeleze la cuțitul doctorului... Spre dezamăgirea tuturora, noul-născut era o fată! Chiar așa micuță- nu avea mult peste două kilograme – și boțită la chip cum era, merita, totuși, să te bucuri! În sat se născuse primul copil, după mai mulți ani și în inimile tuturora se ivise, ca să zic așa, o speranță nouă... În cea mai mare grabă a mai fost trimisă o femeie să se relaxeze și să se odihnească pe malul mării însorite. Și la fel ca și prima a fost condusă de satul întreg; i s-a șoptit și ei în ureche, de către cele cu mai multă experiență și i s-au dat sfaturile și preceptele de rigoare. Și de astă dată rezultatele concediului au fost mulțumitoare; femeia, de bine, de rău, a știut să se descurce bine acolo, pe țărmul însorit al mării, și la nouă luni în satul fără bărbați s-a născut, în sfârșit, un băiat de trei kilograme, frumos și rumen... Apoi au plecat la mare un lot întreg de femei și tinere fete; fetele, aflate la vârsta măritișului, au fost date însă în grija celorlalte, a celor cu mai multă experiență, ca să aibă grijă de ele, să nu fie lăsate de capul

lor. Anotimpul însorit de-acuma trecuse, iarna bătea la uşă, dar şi pe timp de iarnă marea tot mare rămâne, n-o mută nimeni de la locul ei! Şi oricum, spuneau femeile din sat, încurajându-le, vă mai distraţi, schimbaţi aerul, nu strică să mai vezi cum e şi prin alte părţi. Se stabilise un fel de consemn; să nu se vorbească despre motivul principal al trimiterii lor la mare; nu pentru că ar fi fost lucru de ruşine şi tulbure, la mijloc, nici pomeneală de aşa ceva, ci pentru că acesta era mult prea important, prea sfânt, ca să fie mereu amintit, să se stăruie tot timpul asupra lui... N-am s-o uit niciodată, îi spune mamei profesoara (mamei i se adresa în primul rând, cu toate că de faţă era şi tânăra funcţionară de la bancă). Nu era o femeie frumoasă, după cum v-am mai spus, s-ar putea spune chiar că era aproape urâtă – avea un nas lătăreţ, o gură mare, ochii înguşti şi foarte îndepărtaţi unul de celălalt, începuse pe deasupra să se îngraşe – şi totuşi nu era o femeie pe care s-o poţi uita uşor! îi curgeau lacrimile din ochi; nu le băga în seamă, nici nu-i păsa de ele, povestea mai departe! «A venit, în sfârşit, primăvara şi m-am trezit la rândul meu programată să plec în concediu la mare. Ştiam de ce anume sunt trimisă şi ce se aşteaptă de la mine, dar cum eram foarte tânără şi copilăroasă, nici nu mă speriasem prea tare şi nici nu ştiu cât de bucuroasă nu eram. Mie îmi era parcă totuna – gândurile cine ştie pe unde îmi zburau – dacă o să fiu mamă sau nu. În schimb celelalte femei din casa noastră înnebuniseră amândouă. Nu vorbeau decât despre pruncul care, în urma acestei călătorii, se va naşte cu siguranţă sub acoperişul casei lor; ele ştiau de pe acuma că va fi un băiat; începuseră să-i împletească şi să-i croiască hăinuţe, îi pregătiseră scutecele, ba coborâseră din pod un leagăn vechi, în care dormise bunica, pe vremea când fusese fetiţă mică şi neînţărcată; pe mine mă bufnea râsul văzând toate aceste pregătiri. «Dacă s-o întâmpla ceva, o să fie vreme şi pentru hăinuţe, prea vă grăbiţi, prea sunteţi de tot nerăbdătoare», le spuneam, căutând să le liniştesc; mai ales pe bunică-mea, care, sărmana, tremura la gândul că o să i se nască un nepot, unul care să-i ducă spiţa mai departe; se fâţâia tot

timpul, nu-şi mai găsea liniştea, se învârtea prin casă ca un titirez. «Stai locului, strigam la ea, nu te mai răsuci şi învârti atât, că m-ai ameţit la cap!» Nu doream decât un singur lucru, să plec cât mai repede şi să scap de gura, de sfaturile şi de cicălelile lor... Şi uite-aşa, într-o dimineaţă mi-am luat cufărul – cu rochii noi, croite şi cusute de o soră a mamei special pentru călătorie –, le-am făcut din tren cu mâna celor ce-au ţinut să mă conducă la gară – şi se strânsese ceva lume pe peron le-am dat tuturor să înţeleagă că ştiu foarte bine ce aveam de făcut, acolo, în staţiunea de pe malul mării, şi abia când trenul s-a pus în mişcare şi iubiţii mei consăteni au dispărut din faţa privirilor mele, m-a cuprins un fel de teamă şi îndoială: dar dacă, mi-am spus, n-o să fac faţă nobilei misiuni care mi se încredinţase, şi m-am simţit, ceea ce eram de fapt, o fată cam prostuţă şi tare nepricepută, una care aşa, pe nepusă masă, trebuia să se descurce în nişte treburi în care nu-i chiar atât de uşor să te descurci... În sfârşit, am ajuns la capătul călătoriei, pe ţărmul însorit al mării. Mă uitam cu gura căscată la bărbaţi, eram bucuroasă văzându-i cum se mişcă şi cum stau de vorbă unii cu alţii, dar de fapt uitasem de ce anume am fost trimisă la mare; mai era şi marea – călduţă, cu vălurele mici şi jucăuşe... O boare uşoară, abia încreţind oglinda albastră a mării – şi mai era şi soarele – şi ce era mai minunat decât să stai întinsă pe nisipul fierbinte, privind cerul albastru de deasupra ta şi zborul pescăruşilor... Uitasem, vă mărturisesc, cu ce scop fusesem trimisă şi când mi-am adus aminte, concediul era pe sfârşite, mai aveam doar două zile; două zile pe care însă nu aveam dreptul să le pierd fără rost. Nenorocul meu era că arătam mai nevârstnică decât eram – aduceam mai degrabă cu o şcolăriţă trimisă la mare pentru bunele ei rezultate la învăţătură – încât zadarnic mă uitam eu la bărbaţi cu toată insistenţa de care mă ştiam în stare, ei treceau pe lângă mine fără să mă vadă sau să mă bage în seamă; ce-aş fi putut să fac, nu mă puteam agăţa de braţul lor tam-nesam, şi chiar dacă aş fi încercat s-o fac din disperare, nu ştiu în ce măsură m-ar fi luat în serios! Cuprinsă de panică, am văzut cum

trece, în mod inutil, şi ultima mea zi de concediu fără să se întâmple nimic. M-am urcat în tren şi m-am întors acasă. Nimeni nu ştia, din fericire, cu ce tren o să mă întorc, aşa că nu am fost aşteptată la gară. Am coborât pe furiş, şi ca să nu mă vadă careva, m-am ascuns în W.C. şi am stat tupilată o vreme până când peronul s-a golit de lume. Când am ajuns acasă şi le-am spus că nu s-a întâmplat «ceea ce credeau ele», au sărit amândouă, şi mama şi bunica, să mă bară. S-au potolit însă repede şi au început să plângă şi una şi cealaltă ca după mort.

Un an întreg am muncit cu mult sârg ca să-i fac să mă trimită din nou la mare şi, într-adevăr, cam la sfârşitul verii următoare, în septembrie, am fost trimisă pentru a doua oară. Între timp satul se umpluse de cărucioare frumos împodobite, din care răcneau, cât îi ţineau bojocii, copii dolofani. Mamele se plimbau mândre, duminica, pe uliţa mare, intrau în vorbă cu unul şi cu altul, erau fala noastră, ca să zic aşa.

De data asta n-a condus-o – povestea femeia – nimeni la gară; singură s-a meat în tren şi şi-a ocupat un loc lângă geam; abia s-a pus trenul în mişcare şi şi-a scos din valijoară oglinda şi s-a uitat multă vreme în ea. «Cum ar putea una care arată ca mine să atragă un bărbat?» s-a întrebat speriată, şi de disperare şi de amărăciune a început să plângă. Şi tot aşa, într-un plâns, a ţinut-o până când trenul a ajuns din nou pe malul mării albastre şi însorite. Când s-a prezentat ca să-şi ia în primire repartiţia, chipul îi era umflat de atâta plâns. Se simţea însă nu numai pătrunsă de o mare ambiţie, ci simţea în acelaşi timp cum o încearcă o dorinţă nouă şi necunoscută până atunci, dorinţa de a avea un copil, de a fi şi ea mamă; între timp, în anul care trecuse, se maturizase, nu mai era fetiţa neştiutoare şi nătângă din anul trecut. Doar că bărbaţii pe care-i întâlnea nu vedeau, erau parcă orbi, nici schimbarea şi nici maturizarea ei atât de evidentă şi neaşteptată! Tot ca la un copil se uitau la ea şi-i vorbeau pe un ton patern. Unul, pe care l-a urmărit un timp cu multă insistenţă, văzând că nu mai reuşeşte să scape de ea, i-a oferit, înţelegând într-un mod cu totul greşit insistenţa

ei, o pungulița cu bomboane. Și din nou s-a apropiat sfârșitul concediului, mai erau doar două zile de ședere pe malul însorit al mării, și tot cu mâna goală trebuia să se întoarcă acasă. De disperare nu știa încotro anume s-o apuce și, purtată de gânduri, neatentă la cele din jur, s-a trezit dintr-o dată undeva pe câmp, în afara stațiunii. Și spre marea ei bucurie a văzut pe mirișe, lângă un tractor, un băiețandru cam de-o seamă cu ea, care se chinuia să-și repare tractorul stând întins pe spate, sub roțile mari și încărcate de noroi. Era un tânăr urâțel și slăbănog, care la început s-a speriat văzând-o; gata, gata s-o ia la sănătoasă, doar că ea, dintr-o dată, a devenit foarte înțeleaptă: a știut să-l ia cu vorbe blânde și învăluitoare, l-a întrebat de pe unde e și dacă e mulțumit de meseria pe care o are; s-a oferit chiar să-i dea o mână de ajutor: i-a ținut sculele în timp ce el meșterea, i le-a dat pe rând, una câte una, pe măsură ce avea nevoie de ele, încât băiatul a prins curaj, n-a mai fost chiar atât de timid ca la început; i-a spus cum îl cheamă și că stă într-un cămin împreună cu alți tractoriști ca și el, dar că de-acuma s-a săturat să fie tot singur, teleleu, și c-ar vrea, de fapt, să se însoare, numai că așa nearătos cum este, nici o fată nu vrea să-și pună mintea cu unul ca el, toate-s cu nasul pe sus; s-a arătat surprinsă; e de mirare, a spus ridicându-și sprâncenele neîncrezătoare, ea e convinsă că el anume face pe modestul ca să-și bată joc de ea, nu se poate să nu-și fi găsit până acuma o fată pe măsură; se vede că n-a căutat în mod temeinic, a căutat doar așa, de mântuială, să nu se spună cumva c-a stat cu mâinile în sân; căci fete, câtă frunză și iarbă, lumea-i plină de ele, iar bărbații se pare că sunt din ce în ce mai puțini. «Se înghesuie la câte unu, s-a plâns tractoristul, de parcă ar fi uns cu miere, iar la altul, băiat bun și de viitor, serios și nebăutor, care câștigă bani buni și pe deasupra are și o meserie de aur, nici nu se uită!» «Nu cred», a spus ea din nou ridicându-și sprânceana, înseamnă că prin părțile astea, pe țărmul însorit al mării, cât o fi el de însorit, sunt niște fete cam fără minte, niște ființe care nu au nimica în cap, păcat de ele... Păi ea dacă ar fi în locul lor... Și și-a dus repede mâna la

gură, ruşinată de propriile ei cuvinte. Şi atunci flăcăiandrul, din timid ce era, a prins curaj şi a întrebat-o ce anume ar face, dacă ar fi adică ea în locul lor, şi aşa, din vorbă în vorbă şi cu cel mai mare tact posibil, conducând discuţia spre făgaşurile dorite, toate s-au întâmplat în chipul cel mai firesc cu putinţă, tractoristul cel slăbănog şi urâţel s-a trezit c-o cere de nevastă, stând amândoi sub roţile încărcate de noroi ale tractorului; iar ea nu avea de gând să facă mofturi; şi el i-a promis c-o urmează în cel mai scurt timp, renunţând de dragul ei la valurile albastre ale mării şi la ţărmul cel însorit... «Înfăptuisem – eram conştientă de asta – mult mai mult decât toate celelalte femei de dinaintea mea, mă întorceam în sat cu un bărbat al meu, cu un soţ... Am citit în viaţa mea – ne-a spus femeia, şi din nou ochii i s-au umplut de lacrimi – o mulţime de poveşti – pe când eram copilă mică, mă dădeam în vânt după ele –, dar nu cred să existe vreun sfârşit de poveste mai frumos decât cel pe care vi-l spusei eu acuma». «Şi eşti tot cu el şi astăzi?» am întrebat-o noi după ce ea a sfârşit de povestit. «Dar cu cine aţi vrea voi să fiu?! ne-a întrebat mirată. Am cu el o fetiţă, a împlinit toamna trecută unsprezece ani şi s-a umplut satul şi de băieţi între timp, aşa că grija c-ar rămâne fată mare şi nemăritată n-o mai am...» «O poveste frumoasă şi plină de învăţăminte», a spus mama. «Nu-i aşa, doamnă? a întrebat-o profesoara. Spune şi dumneata dacă nu merita să ţi-o povestesc...» La sfârşit şi-a scos salba cu mărgele de chihlimbar de la gât şi mi-a dăruit-o: «Când o să ai o fată, să i-o dai ei», mi-a spus. Doar că eu n-am avut decât băieţi – şi păstrez salba şi acuma..."

V

1.

Picioarele vițelului sunt șubrede, nu se poate prinde bine în ele, tremură și se uită la tine de parcă ar vrea să-ți ceară ajutor. Ceea ce simți seamănă cu un fel de dragoste: te gândești mereu la el, nu poți dormi noaptea din pricina lui; ziua îi dai tot timpul târcoale, faci ce faci să i te afli în preajmă... Într-o noapte ți s-a întâmplat să-l visezi: se făcuse că cineva l-a lovit cu un topor în frunte, și vițelul, în urma izbiturii, s-a clătinat ca beat și s-a prăbușit pe picioarele lui nesigure. A țâșnit sângele, în visul tău era de un roșu întunecat, aproape negru –, paiele pe care sta culcat s-au năclăit de sânge, iar tu ai strigat, de spaimă, prin somn. Și din strigătul acela te-ai trezit și te-a cuprins teama, că vițelul a fost ucis într-adevăr. N-ai așteptat chiar atunci, în miez de noapte, să vezi dacă trăiește ori ba. În graba mare te-ai împiedicat de un scaun și s-a trezit unul din frați, cel cu care dormeai în același pat. „Care ești acolo, mă, care orbecăi pe întunerec și nu mă lași să dorm?" a întrebat el. A adormit însă din nou înainte de-a se trezi de-a binelea; ai mai așteptat un timp și numai când ai văzut că începe iarăși să sforăie, ai ieșit pe furiș din odaie. Te-ai îndreptat spre grajd, străbătând ograda cufundată în întunericul atât de

compact, încât ai fi putut să-l tai cu cuțitul. Și tot întuneric era și în grajd; și ca să vezi dacă viteluşul e viu, te-ai apropiat de locul tinde știai că doarme, orbecăind cu mâinile amândouă, și când ai dat, în sfârșit, peste el – trupul îi era cald și viu, îl simțeai respirând –, ai început să-l mângâi cu o singură mână, iar cu cealaltă l-ai luat drăgăstos de după cap...

S-a făcut întuneric afară, a trecut încă o zi în care nu te-ai dezlipit de lângă el. Se bucură când te vede, lovește cu capul în burta vacii și-i atât de nepriceput, că nici nu știe bine să prindă ugerul cu gura lui băloasă și caldă. „Da prost mai ești, n-am mai văzut așa un prost", îl certi tu, dar cu multă dragoste, și când încearcă să se ridice și nu poate, ai vrea să-l ajuți, mai mult din milă, numai că vaca dă din picioare, nu te lasă să te apropii, îl apără cum poate și cum știe ea. Nici părul lui nu mai e așa de umed și de năclăit cum arăta miercurea trecută când a ieșit din burta vacii: cu ochii lipiți, ca mățele, și cu picioarele ca două bețe jumulite!... S-a făcut între timp întuneric beznă. Lumina flăcării lămpașului atrage bondarii și fluturii de noapte; se lovesc, orbi și năuci, de sticla lămpii; sticla e fierbinte și își ard aripile fragile și viu colorate...

„Fă flacăra mai mică, să nu se spargă sticla, strigă mama din ușa cuinii de vară. Și vino și te culcă! Nu ți s-a urât să te tot uiți la el? Lasă-l în plata Domnului de viteluș!... Încerc să pătrund ca un hoț în sufletul tău; descopăr o iubire chinuită și plină de neliniște, dragostea pentru un viteluș neajutorat, care nu poate să se țină încă pe picioarele lui! Fleacuri și mofturi sunt toate astea în ochii tuturora, nimeni nu poate să le priceapă. Doar eu, strănepotul tău, încerc să le înțeleg identificându-mă cu tine. Am să reușesc vreodată să te cunosc cu adevărat? Nu-s toate simple născociri, nu le-am inventat eu în cele din urmă!? Văd într-adevăr fluturii de noapte care se lovesc de lampă, sau mi se pare numai că-i văd?...

...Nici n-ai bănuit ce se pune la cale fără ştirea ta; nu ca să-ţi facă în necaz, nu înadins, numai că atuncea când se vinde un viţel ori un mânz nimănui nu-i trece prin minte să întrebe un copil; aşa că seara, când te-ai întors acasă şi ai dat buzna să vezi ce face viţeluşul, grajdul era pustiu, locul unde sta el era gol; rămăseseră doar paiele pe care îi făcuseră culcuşul, un braţ de paie murdare şi târnosite, pentru că atunci când l-au luat s-o fi zbătut, nu s-a lăsat cu una cu două smuls din cotlonul lui şi dus cine ştie unde...

„Scoală copilul, spune tata, se crapă de ziuă, s-a făcut vremea să plecăm. Până prind eu caii, dă-i să bage ceva în gură..." „Şi dacă îi viu şi trăieşte – te întrebi cuprins de nerăbdare i s-o fi lăţit de-acuma steaua albă pe care o are în frunte?" „Ia-ţi cojocelul, spune mama, şi grăbeşte-te, nu te mai învârti, cu rost şi fără rost, căci ne aşteaptă taică-tu! Şi ştii că lui nu-i place să aştepte..."

Drumul ţi se pare lung, nu se mai termină; şi chiar dacă ai aţipit puţin, sprijinit de umărul tatii, din pricina gropilor – căruţa se hurducăie în toate părţile – te trezeşti. Tragi în piept mirosul înţepător al frunzelor veştede şi-ţi pătrunde până în cerul gurii un iz de muşchi umed şi de ciuperci (au ieşit crăiţele, şi mama vine în urma căruţei cu poala plină de crăiţe şi de pitonci)... Te gândeşti la el de parcă te-ai gândi la un om, şi nu la un amărât de viţeluş pe care părinţii l-au vândut încă de pe timpul când abia izbutea să se ţină pe picioare. „M-o recunoaşte, te întrebi, ori m-o fi uitat de atâta amar de vreme? Şi când o să mă vadă, o să se bucure ori ba?..." Mama îţi arată o crăiţă culeasă, aproape cât o pălăriuţă de mare... Mergeţi şi mergeţi, prin pădurea bătrână, până când ajungeţi în dreptul unui lăstăriş prin care străbat, în sfârşit, razele soarelui. „Nu rnai avem mult până-i dăm de capăt", spune mama. „Aşa-i în pădure, răcoare, spune tata. Cum vrei să se încălzească aerul, dacă nu pătrunde lumina?!"

Intraţi în sat şi mania îţi pune pălăriuţa pe cap, să nu te pripească soarele. „Ce-i cu copilul? întreabă tata uitându-se la tine nemulţumit. N-a avut astâmpăr, cât am mers prin pădure,

întruna s-a foit. N-a stat în loc o clipită!" „Tu nu știi, dar așa o ține de-o săptămână, spune mama. I-a fost frică că pleci lără el! Că te superi din te miri ce, și să nu mai vrei să-l iei cu tine la Groși... «Dacă o începe a ploua, zicea, tata se răzgândește și nu mai plecăm! Nu scoate el caii pe vreme urâtă... Un pic să mizgure, și nu-l mai clintești de-acasă...» Așa s-a văicărit de dimineața până seara, și s-a tot uitat la cer: nu cumva să se ivească vreun nor și să trebuiască să rămânem acasă..."

„Dragul mamei, cât se poate el frământa pentru toate alea... Cât e sufletul lui de chinuit și de zbuciumat", spune mama, și cuvintele ei cad greu în liniștea care s-a lăsat deodată. Tatăl tău nu le aude, el își îndeamnă caii cu vorbe potolite. Căruța se hurducăie pe ulițele satului... Pot însă să-mi dau seama câtă suferință și premoniție se află în vorbele mamei. Singurul care tresar, auzindu-l e, sunt eu, așadar, strănepotul tău de departe... Mama dă să te strângă în brațe, de parcă ar fi vrut să te apere (de cine anume nici ea nu știe prea bine) – pălăria îți alunecă din cap, și tata domolește caii; cobori după pălăria care ți s-a rostogolit în șanțul din marginea drumului.

Și acuma, eu, strănepotul tău, pentru că strănepot îți sunt de vreme ce tu ai fost fratele mai mic al străbunicului meu dinspre tată, caut să-mi închipui scena reîntâlnirii voastre: de nerăbdare, te-ai împiedicat de pragul grajdului și mă fac că nu bag de seamă lacrimile pe care ai grijă să ți le ștergi, rușinându-te de propria ta slăbiciune. Arunci o privire spre ușa deschisă, nu vrei ca ei să te vadă – de prezența mea, nu ai cum să ai cunoștință –, apoi te repezi spre obiectul iubirii tale nesăbuite, îi cuprinzi grumazul cu brațele subțiri, de băiețandru, și rămâi un timp așa, încremenit de emoție. Îți auzi bătăile inimii și-l ții strâns, nu-ți mai vine să-l lași. Vițelului nu-i place însă strânsoarea, își mișcă furios capul, dă din picioare, și dacă nu te-ai fi dat la o parte, te-ar fi lovit de bună seamă! Se proptește bine în ele, nu-i mai sunt atât de slăbănoage cum i le știai. De altfel, s-a schimbat mult, dacă n-ar fi fost steaua albă din frunte (a crescut între timp, și s-a lățit), probabil că nu

l-ai mai fi recunoscut. Pare a fi din ce în ce mai supărat şi mai furios. Încerci să-l cuprinzi din nou cu braţele pe după grumaz, el nu te lasă, însă; se repede spre tine gata să te lovească. Te revoltă lipsa de memorie a animalului şi îţi vine să plângi. Încerci să-l îmbunezi aşternând sub el nişte paie proaspete; te străduieşti să te minţi pe tine însuţi, spunându-ţi că-l iubeşti încă, dar între timp, în cele câteva minute câte s-au scurs de când ai intrat în grajd, iubirea ta a murit, s-a stins ca o flacără în care cineva a suflat dintr-o dată şi cu toată forţa. Iar viţelul te priveşte cu ochi goi, de animal neştiutor, şi tot din placiditate – nu ca să te pedepsească ori să se răzbune – se balegă la picioarele tale.

2.

...Într-o după-amiază s-a pornit un vânt mai tărişor. „Cătăneţu" se afla în mijlocul ogrăzii şi vântul l-a izbit de uşa cuinii de vară, a dat cu el de pământ. S-a înfuriat – te uitai prin spărtura din gard, îl urmăreai cu sufletul la gură – şi a încercat să se îndrepte ţanţoş (ridicând cât mai sus picioarele, ca şi cum ar fi bătut pasul de front) spre mijlocul ogrăzii; mergea de parcă nici nu i-ar fi păsat de vânt. Acum îl ia, îţi spuneai tu înfricoşat, îl umflă pe sus – „cătăneţu" nu era mult mai greu decât o găină –, dă cu el de stâlpii cămării, ori de poartă, şi dacă îl izbeşte o dată puţintel mai tare, nici că se mai ridică; dar „cătăneţu" se ţinea bine pe picioarele lui subţiri ca nişte beţe; îl îndoia vântul când într-o parte, când în cealaltă, picioarele se înfipseseră însă – subţirele cum erau – în pământ, nu se dădeau bătute cu una, cu două; îl vedeai cum strânge din măsele, gata să sară la bătaie, dacă ar fi avut cu cine să se bată, s-ar fi bătut, desigur, da te poţi mânia pe vânt, poţi să-l sudui în gura mare ori mai încetişor sau în gând, dar cu atât te alegi, cu nimic mai mult!

Când a ajuns în şură, la scuteală, şi-a răsucit în liniște o țigară, uitându-se sfidător la vântul care se rostogolea prin ogradă, şi care nu avea de gând să se liniştească! Apoi a încercat să-şi aprindă țigara – ferindu-şi flacăra amnarului de palele de vânt.

Vântul a suflat însă o dată, mai tare, flacăra s-a stins, şi țigara i-a rămas neaprinsă! „Mă, al dracului te mai făcuşi! Nu te mai astâmperi! a strigat «cătăneţu», clătinând din cap şi amenințând cu degetul. Da ți-oi găsi ac de cojoc, cu mine nu-ți merge!..." Vântul dacă a văzut cum îl ceartă „cătăneţu", de supărare i-a smuls pălăria din cap şi i-a aruncat-o într-o băltoacă din mijlocul ogrăzii. După ce i-a terfelit-o prin noroi, i-a aninat-o de o creangă, în părul de lângă cuina de vară. Pălăria se clătina pe creangă în toate părțile, parcă anume să-i facă în ciudă „cătăneţului". „Pot să-mi cumpăr alta nouă. Nu-i nici o pagubă, şi aşa o port de nu mai țin bine minte de când, mi s-a urât de ea", a zis „cătăneţu", mai mult pentru el, dar, la o adică, să-l poată auzi şi vântul ce spune... „Stă pe creangă şi se zbicește, cum e mai bine!" Vântul a smuls pălăria de pe creangă, a mai purtat-o o vreme prin aer, apoi i-a azvârlit-o la picioare! „Bine făcuşi că te astâmpăraşi, e de părere «cătăneţu», apoi îşi ia pălăria şi şi-o pune în cap, aşa udă şi terfelită cum e, îndesând-o bine cu amândouă mâinile, să nu i-o mai poată nimeni smulge. Am ştiut eu, îi spune vântului, că tot la vorba mea ajungi. Altfel nu se poate, altfel nu-i bine. Capu ăsta, mă – şi «cătăneţu» îşi loveşte de mai multe ori fruntea cu palma, subliniind cele spuse –, glagoria asta nu-i proastă, ştie ea ce face!..."

Şi după ce vântul se potoleşte, treci prin spărtura din gard în ograda „cătăneţului", care trage liniştit din țigară. Eşti nerăbdător să afli ce-o să spună despre întâmplarea prin care a trecut, cum o s-o întoarcă pe toate părțile. „Văzuşi cât fu de al dracului?!" se întreabă el, vorbind despre vânt ca despre o persoană cu care tocmai a avut o mică neînțelegere. „Rabdă omul cât rabdă, dar

nici așa!", și scuipă cu multă scârbă în rumegușul de sub capra de tăiat lemne, un scuipat gros, amestecat cu tutun prost. „Ăsta nici n-a fost vânt (și tu te așezi pe capră și te pregătești să-l asculți), pe lângă acelea care aveau obiceiul să bată în tinerețea mea – un fleac pot spune, o nimica toată... Te luau din toate părțile: și din față, și din spate, și din stânga, și din dreapta! Numai că de când mă știu, am fost de felul meu tare încăpățânat: când băteau vânturile din față, mă întorceam cu dosu la ele. Și pe timpul ăla – se pornea el să povestească – nu eram ca acuma! Eram mare și tare, ca un bou! Bubuia pământul sub picioarele mele pe unde călcam... Carnea s-a dus, după cum se vede, adăuga «cătăneţu» după ce rămânea o vreme pe gânduri, da' în schimb au rămas oasele – și se lovea cu amândouă mâinile peste brațele subțiri ca niște vrejuri. Și ele-s pe primul loc, ele-s ce are omul mai de preț! Cu oasele rămâne, la o adică, ele nu se împuținează, nu se fac nici mai mari, nici mai mici, nici mai subțiri, nici mai groase! Uite și eu cu câte oase am intrat în spital, fix cu atâtea m-am întors acasă..."

Venise de la spital îmbrăcat într-o uniformă militară veche, de pe timpul războiului din '77. „Mi-a lăsat-o ca amintire – povestea el cui voia să-l asculte – un «regheţean», unul pe care l-au desfăcut doctorii să vadă ce-i înăuntrul lui, și-a murit sub cuțit, pe masa de operație"... Înainte de a-l opera, l-ar fi chemat pe „cătăneț" lângă patul lui de bolnav – „cătăneţu" se numea pe timpul acela, Rădulescu Ion – și i-ar fi spus: „Dacă mor cumva, uniforma ți-o las ție, să ai o amintire plăcută de la mine, când n-oi mai fi..." Așa că Rădulescu Ion s-a întors din spital îmbrăcat în uniforma celui decedat – și noul nume, „cătăneţu", s-a lipit de el cât ai bate din palme; și era și firesc să se lipească, de vreme ce numele vechi nu i se mai potrivea, acum când întreaga lui persoană era alta, schimbată și de nerecunoscut!

În timp ce face elogiul oaselor, „cătăneţu" își desface mundirul și își arată pieptul, strălucitor de alb, cu pielea aproape străvezie – coastele i se văd prin piele, pot fi numărate una câte una. „Ele-au rămas cum au fost, nici n-au scăzut și nici nu s-au

înmulțit, își continuă el ideea. Le-am numărat și tot atâtea-s la număr... Păi ce-ar fi fost dacă de atâta suferință prin câtă am trecut eu, să zicem că s-ar fi dus și ele, cum s-a dus carnea de pe mine – atuncea cu ce mai rămâneam? Mă terminam chiar de tot!... „Și „cătănețu" se prăpădește de râs, un râs fără „sonor", mai mult din ochi. Se mai vede că râde după mișcarea fălcii lui proeminente.

Îl sfătuise – unul care zăcuse la spital într-un pat lângă el – să bea sânge proaspăt, de animal, ca să-și recapete puterea, să se pună pe picioare, să adauge puțină carne la oasele lui atât de îndărătnice. Așa că ori de câte ori se tăia în sat vreun animal – oaie, vită sau porc –, „cătănețu" era de față; își umplea paharul cu sângele cald al animalului abia tăiat și-l dădea pe gât dintr-o răsuflare! Fusese o iarnă lungă și grea, cu ninsori neîntrerupte, și în mijlocul ogrăzilor ninse putea fi zărit „cătănețu", cu paharul plin cu sânge, de un roșu aprins, în mâna dreaptă, povestind tot felul de întâmplări de prin spitalele pe unde zăcuse... Iar tu îl însoțeai peste tot, te aflai mereu în preajma lui („cătănețu" e singur, l-a lăsat nevasta de cum s-a întors din spital, și e bucuros că are cu cine schimba o vorbă, chiar dacă cel ce-i ține de urât e un copil...).

Ninge cu niște fulgi mari și rari. Voi doi stați în casă la căldură. „Cătănețu" povestește: „Au făcut doctorii cu mine ce-au vrut: mi-au ciuruit pielea, că-i toată flendurită de atâtea împunsături. Și când au băgat cuțitu, au tăiat după pofta lor, nu s-au făcut numai că taie. Sta unu tânăr, parcă-l văd, cu urechea la mine pe piept, să vadă dacă-mi mai bate inima, dacă nu s-a oprit cumva, dacă n-a stat de tot. Altul ținea un clește în mână, cât cel cu care scoți cuiele din podele de mare, și de atâta tras curgeau apele de pe el. L-a rugat atunci pe un coleg să vină să tragă în locul lui, că nu mai poate... M-au tăiat și m-au cârpit la loc și s-or fi mirat și ei, gândesc, că nu vreau să mor... Atâta suferință câtă am îndurat eu – îmi spun câteodată – nu poate fi adevărată. Oi fi visat-o, o fi vreo închipuire de-a mea... Caut să mă mint în felul ăsta, și atunci oasele încep să strige, să se miște pe sub piele, supărate că încerc

să le duc cu vorba; ele, săracele, știu cât am pătimit, pe ele nu le pot minți oricât aș încerca! Suferințele au intrat înăuntrul lor și nu ies cu una, cu două! Așa-s oasele, păstrătoare!" spunea „cătănețu", și râdea, cu râsul ăla al lui, fără „sonor": râdea din ochi și din fălci numai; râdea și cu oasele, întregul trup i se zguduia de râs, și ție ți se părea că le auzi cum se loveau unele de altele.

Pe „cătănețu" au început să-l bată neamurile la cap, să-l îndemne să-și caute o altă femeie în locul celei ce l-a părăsit. „Ești încă bărbat în putere, ziceau, n-o să rămâi singur toată viața! Una să-ți umble în grijă, să te spele și să-ți facă de mâncare. Omul, dacă-i singur, e vai și-amar de capu lui..." La început „cătănețu" s-a împotrivit, nici n-a vrut să audă de însurătoare. „Mi-a fost destul, le spunea celor ce-i dădeau ghes. Am avut o nevastă și m-a lăsat, m-a făcut de ruşine. Ori vreți și cu a doua să pățesc la fel?... și cine o mai fi și aia să-și pună mintea și cu unu ca mine? Voi nu vedeți că seamăn mai mult cu o arătare decât cu un om?" „Cătănețu încerca, prin urmare, să scape de însurătoare, neamurile însă nu se lăsară cu una cu două, se ținură de capu lui, așa că în cele din urmă, vrând-nevrând, s-a supus voinței lor. I-au adus în casă o muiere dintr-un sat vecin, trecută bine de prima tinerețe, văduvă la rândul ei, ursuză și întunecată la chip. Vinerea se urcau amândoi în trăsură și se duceau la târg. Femeia mâna caii și „cătănețu" sta lângă ea, cu mâinile în poală și cu ochii pierduți în zare. Oasele, care îi ieșeau parcă din pielea întinsă, primiseră o strălucire fosforescentă... Femeia îi spăla rufele, îi deretica prin casă, mulgea vaca, fierbea la porci, mătura prin curte; în preajma sărbătorilor spăla ferestrele și freca duşumelele în casa de către drum. Vorbeau rar unul cu celălalt și fiecare avea grijă ca răspunsul să fie mai scurt decât întrebarea și invers. Femeia dormea pe prispă afară și se scula cu noaptea în cap. Bătea untul stând pe un scăunel, cu sumna ridicată deasupra genunchilor osoși. Înainte de a mătura curtea lua apă în gură ca să aibă cu ce-o stropi; făcea niște rotocoale mari în praful încins de căldură și numai după aceea se apuca de măturat. Îți vorbea uneori

despre boala bărbatului ei, căci în felul ei, ursuz şi aspru, ţinea la „cătăneţ". „Săptămâna viitoare mă duc la doctor cu el, spunea stând pe scaunul din faţa casei şi uitându-se supărată în pământ. Să-l asculte la inimă. Să vadă dacă s-a mai înzdrăvenit. Şi să-i dea şi nişte leacuri pentru stomac; şi-a cam pierdut pofta de mâncare", îţi spunea şi ofta plină de îngrijorare.

3.

Când n-a mai rămas decât o săptămână până la plecare, fraţii tăi mai mari ţi-au pus cufărul de lemn lângă pat, să dai cu ochii de el de cum te trezeşti dimineaţa. Să-l vezi şi să-ţi spui de fiecare dată: uite că a mai venit o zi şi o să treacă la fel cum au trecut şi celelalte şi eu nu mai am mult de numărat până plec la cătănie.

Petrică şi cu Simion se urcaseră după cufăr în podul grajdului şi când au dat să-l deschidă un şoarece a ţâşnit speriat afară. Simion, care sta pe scară în gura podului, a alergat după el să-l prindă, dar şoarecele s-a făcut nevăzut printre hamurile vechi şi putrede... Petrică a şters cu o mână cufărul vechi, cu încheietoarele ruginite şi a bătut cu palma în tabla de lemn. „Marfă, clasa întâi!, şi-a dat el cu părerea. S-a mai stricat de când am fost noi la armată, dar nu-i nimic, am eu grijă să-l fac să arate ca nou." Şi după ce l-au coborât din pod şi l-au aşezat în mijlocul şurii, aşa plin cu paie şi prăfuit cum era, şi-au adus aminte de timpul când au făcut ei armata şi au început să-şi spună unul altuia comenzile pe ungureşte ori pe nemţeşte, aşa cum le-au învăţat. Unul striga o comandă şi celălalt se grăbea s-o execute. (Pavel nu era de faţă.) Ba unul era cătană proastă şi neinstruită şi superiorul se răstea la el, îl muştruluia de mama focului; pierzându-şi răbdarea şi ridicându-şi ochii la cer („Io; iştenem, mein Gott, tu soldat prost, io băgat pe tine la ţuhaus, ia, ia"), ba

celălalt, cu rândul; şi cu cât superiorul striga mai tare, cu atât era cătana parcă mai grea de cap! Se întorcea la dreapta când i se comanda să facă stânga împrejur, încât el, superiorul, nu avea ce face, se lua cu mâinile de cap de supărare: „La ţuhaus!" urla el, arătând spre uşa larg deschisă a grajdului. „Sus, culcat, sus, culcat!" poruncea Petrică, iar Simion (de data asta el fiind în rolul de cătană proastă) executa ordinul, roşu la faţă şi asudat. „Aşa îi armata, îţi spuneau ei după ce osteneau de atâta alergătură şi se aşezau pe loitrea căruţei, ce-ţi porunceşte superiorul aia execuţi, nu-i ca în civilie cu «nu-mi place» şi «nu vreau»! O dată să îndrăzneşti să spui nu şi puşcăria te mănâncă!"...

„A fost şi la noi în regiment – începu a povesti Petre – unul care se ţinea în gură cu gradaţii, se dădea mare... De ce aşa şi nu altfel? Eu cred că asta nu-i bine cum aţi spus dumneavoastră..., îl auzeai tot timpul spunând. Numai că domnii ofiţeri n-au stat să-i arate de ce-i aia şi nu-i aia şi dacă l-au văzlt că nu-i mai tace gura l-au băgat la ţuhaus! Da el nu s-a lăsat nici după ce i-au dat drumul; era galben cum îi lumânarea şi cred că dacă ai fi suflat o dată mai tare îl şi doborai la pământ, aşa era de slab, numai că n-a tras nici o învăţătură din toate necazurile pe care le-a avut. Din clipa în care i-au dat drumul de la răcoare a şi început a strâmba din nas: Ba că mâncarea nu-i mâncare, aduce mai degrabă a lături de aruncat la porci, ba că-l strânge o cizmă, ba că-l roade rău mundiru. «Astâmpără-te, mă Ioşca aşa-l chema, Ioşca Kicsi – astâmpără-te odată, căci dacă nu te astâmpări şi o ţii întruna aşa, mă, tu dai de dracu! Armata-i armată şi cătănia îi cătănie, n-ai ce face. Trebuie să stai smirnă, n-ai de ales. Pricepe măcar atâta lucru, că nu eşti prost!» Ne părea şi nouă rău de el văzând câte necazuri are numai pentru că nu vrea să-şi ţină gura în nici un chip. Până la urmă singur şi-a făcut-o, singur, pot zice, că şi-a căutat-o cu lumânarea. Toate necazurile i s-au tras de la un ofiţer, unul pe care îl chema Silagy: subţirel şi sprâncenat, frumos ca o domnişoară. Şi Silagy, ăsta se arăta a fi ruşinos din fire: dacă scăpăm noi o vorbă mai porcoasă, se făcea cum e para la obraz,

dădea ochii peste cap şi ne lovea peste mână aşa ca să ne arate că nu-i frumos ce-am zis... Şi într-o zi, noi, răcanii, săpam la tranşee – şi Silagy sta pe un dâmb mai năltuţ şi se uita prin ochean. Cât am săpat noi tranşeea aia, adâncă de doi metri, el nu şi-a dezlipit ocheanul de la ochi. Se uita şi ofta din când în când, da tare, ca să-l auzim şi noi cum oftează... Şi lui Ioşca nu i-a tăcut gura. «Trebuie să fie ceva minunat, zice, dacă vă uitaţi prin ochean cu aşa mare poftă.» Silagy a început să râdă ruşinat şi aşa râdea de urât de parcă ar fi nechezat un cal. Am început şi noi să râdem, care mai de care, căci aşa-i la armată, cătana trebuie să se ia după superior. «Mă, răcanilor, zice atunci Silagy, şi se uită de sus, de pe tăpşan, la noi, vai şi amar de capul vostru, râdeţi ca proştii fără să aveţi de ce râde şi de ce vă bucura! Eu dacă râd, zice, barem am de ce, am ce vedea şi de ce să mă bucur, nu ca voi»... Şi-l cheamă pe Ioşca, îi face un semn cu degetul, uite aşa, să vină adică să se uite şi el prin ocheanul acela, prin care se vedeau fel de fel de minunăţii. Şi când Ioşca şi-a pus ocheanul la ochi, parcă i s-a lipit de obraz, nu şi l-a mai putut lăsa. Până i l-a smuls domnul ofiţer din mână, el s-a tot uitat... Am aflat şi noi după aceea la ce s-au uitat ei amândoi cu o aşa mare poftă, ce anume au văzut prin ochean: nu chiar aşa de departe curgea o apă mai mărişoară şi nişte fetişcane se scăldau, goale cum le-a făcut mama lor, în râu, fără să le treacă prin minte că le-ar vedea cineva. Din când în când ieşeau să se încălzească la soare, căci era pe la sfârşitul lui august şi apa era destul de rece... Aşa că domnul ofiţer ar fi vrut să ştie pe care dintre fetele acelea şi-ar fi ales-o Ioşca, dacă ar fi fost pe ales. Ioşca şi-a mai dus o dată ocheanul la ochi, îi era destul de greu să aleagă dintr-o dată, nu se putea hotărî uşor... «Aia din stânga, domn' ofiţer», zice Ioşca şi-i dă lui Silagy ocheanul să vadă pe care anume şi-a pus el ochii, care i-a plăcut mai mult. Ofiţerul s-a pornit să râdă, dar de data asta nu mai necheza ca un cal, ci behăia încetişor, ca o căpriţă. «Aia, zice, nu-i bună, răcan prost şi nepriceput ce eşti! Se vede că nu te pricepi. Aşa râdea, de parcă l-ar fi gâdilat cineva sub subţioară. Aia cu sânii mari, aia care intră acum în apă, aia

e lux a'ntâia!... Numai că un mârlan ca tine, zice, nu are de unde să știe ori să se priceapă.» Și atunci lui Ioșca nu i-a putut tăcea gura, nu s-a lăsat nici el: «Pentru aia, zice, n-aveți dumneavoastră, domn' ofițer, muniție. Și fără muniție, zice, degeaba. Nu ia foc pușca și nu face poc! Face fâs, așa face...» Ofițerul, dacă l-a auzit vorbind așa, să turbeze, nu alta. Așa s-a mâniat de tare, că de furie a început să-l lovească pe unde apuca, nu se uita pe unde dă, cu tocul revolverului. Și cât s-a ținut Ioșca până atunci de mare și tare, nu s-a aplecat în fața nimănuia, dintr-o dată l-am văzut cum se moaie. Se ruga de domnul ofițer să-l ierte, pentru că el a glumit și nu s-a gândit la nimica rău. Silagy a fost un om hain la suflet și din răutatea asta a lui i s-au tras lui Ioșca toate cele. L-a purtat prin judecăți, nici nu vă mai povestesc cât i-a fost dat lui Ioșca ăla să pătimească! Cică ar fi spus despre armata cezaro-crăiască așa și pe dincolo, că nu are muniții și că puștile nu-s bune de nimic, că poți trage cu ele oricât, tot degeaba... Noi, care am fost de față, știam bine la ce fel de muniție s-a gândit Ioșca, atunci când i-a dat Silagy ocheanul să se uite prin el. Dar chiar dacă știam, în zadar, nimeni nu se uita în gura noastră ca să ne afle părerea și să asculte ce spunem noi... Așa că la armată e întotdeauna cum spune superiorii. Nu trebuie să te pui contra..."

„Ce fel de cătană ai să mai fii și tu? se întrebau frații. Nici nu te putem vedea cu pușca la umăr și bătând pasul de front! Păi tu, după un marș mai lung, hai să zicem unul de douăsprezece ceasuri, nu de douăzeci și patru sau de patruzeci și opt cum au fost ălea pe care le-am făcut noi, îți dai sufletul, cu tine s-a sfârșit... N-ai tăria aia să taci din gură și să mergi drept înainte fără să crâcnești."

O fi duios cântecul pe care îl zice Luță Iovița cu vocea lui răgușită și hârâită, mamele și fetele de măritat pot lăcrăma cât vor ele, vouă, de-acuma, după ce ați mai tras o înghițitură, două din sticla cu țuică îndulcită (pe fundul căreia se pot vedea bomboanele rozalii în formă de smeură), nu vă mai arde de oftaturi și nici de

lacrimi muiereşti: mult mai bine le stă unor tineri să arate că lor nici nu le pasă, să-şi petreacă până se împlineşte sorocul plecării şi al despărţirii, să chiuie cât pot de tare, să se audă în sat, să afle tot omul cum că ei, recruţii, au chef de petrecut şi de cântat. Mai au o săptămână pană pleacă la armată şi cât le-a mai rămas o ţin în petreceri şi în chefuri şi să vadă ei pe cineva care are inima aceea să se pună împotrivă! Sunteţi una acum toţi şapte sau opt. Vă ţineţi de după cap ca nişte tovarăşi de suferinţă şi prieteni buni ce vă aflaţi, şi când Luţă Ioviţă vrea să schimbe cântecul, să cânte unul mai vesel (celorlalţi li s-a urât să stea şi să se uite la voi cum vă legănaţi şi vă lălăiţi), v-aţi şi repezit cu gura la el, gata să-l luaţi la bătaie. Acuma voi sunteţi stăpânii, voi porunciţi! Să facă bine, ei, muzicanţii, nu cumva să iasă din vorba voastră. (Nu înţeleg ei cât e sufletul vostru de negru şi de îndurerat? Sunt orbi, ori ce-i cu ei? O să vadă ce-o să păţească, dacă nu vă ascultă şi nu vă respectă, dacă sunt împotriva voastră...)

Se face târziu, iar mamele care au rămas cu voi până când afară s-a făcut ziuă albă (cu toate că ochii li se închideau de somn, cu mare greutate izbuteau ele să şi-i ţină deschişi, ba li se mai întâmpla să le cadă capul în piept, cât pe aci să se răstoarne de pe scăunelele de pe margine!) au început să vă îndemne – cu vorba bună, una n-ar fi avut inima să ridice glasul – să plecaţi pe la casele voastre, c-aţi petrecut destul... „N-aveţi la ce să ne mai aşteptaţi, le sfătuiaţi cu ochii roşii de băutură şi proptindu-vă unul de celălalt, noi rămânem să ne mai petrecem un pic, căci atâta ne este nouă toată distracţia şi petrecerea, de-acuma am pus punct la toate cele, de-acuma s-a sfârşit cu noi!" Şi după ce mamele s-au dus la culcare, aţi rămas voi de voi şi aţi început să vă plângeţi unul altuia: nu-i defel uşor să te desparţi de tot ce ai mai drag pe lumea asta, de fraţi şi de surori, de părinţi şi de satul mult iubit... Câtă durere s-a adunat în inima voastră, mai mare minunea că aţi putut-o îndura, că n-aţi murit de atâta suferinţă grea. Cine ştie cum o fi acolo şi bine nu are cum să fie, căci armata e armată, cu ea nu te joci: ori de viaţă, până în clipa de faţă, nu puteţi zice că

v-ați bucurat de-ajuns și-i mai mare păcatul. Abia ați început să-i simțiți gustul și dulceața, și toate s-au sfârșit...

Vă îndreptați toți șapte (sau opt) spre casa Floricăi, iar când ajungeți în dreptul casei, ortacii tăi (așa v-ați înțeles) mai au vreme să se ascundă după nucii bătrâni din față, înainte ca tu să te apropii de fereastră și să bați încetișor în ea de două ori. După ce-ai bătut, aburii băuturii s-au împrăștiat pe neașteptate. „Ce m-am apucat să fac?!", mai ai vreme să te întrebi, și între timp lumina se aprinde în casă, prin dreptul ferestrei se vede trecând tânăra femeie, care a fost trezită din somn, apoi o umbră mișcându-se prin ceardac, pași desculți pe nisipul din ogradă, un câine care dă să latre și o voce de femeie care îl potolește cu vorbe blânde: „Taci, mă, nu lătra, că n-or fi oameni răi", spune un glas subțirel și plin de dulceață, și câinele ascultă de sfatul stăpânei lui, se oprește din lătrat, și tu tare ai mai lua-o la sănătoasa, doar că ți-i cam rușine de cei ascunși după nucii bătrâni, pe care îi și auzi chiuind înfundat, și iată că poarta se crapă încetișor, numai puțintel, cât să încapă un trup subțirel de femeie tânără, și te apropii ca s-o poți vedea mai bine pe cea care stă în dreptul porții. Florica, într-o cămășuță subțire și albă, cu părul negru ca noaptea, despletit și lung până aproape de călcâie, stă proptită de stâlpul porții și se uită somnoroasă și mirată la tine, doar că tu ți-ai pierdut curajul, nici nu îndrăznești să ridici privirea spre obrazul alb ca smântână și spre ochii negri și luminoși, „Nu ți-o fi frig?" întrebi prostește, și ea se pornește să râdă încetișor, își duce mâna la gură ca să-și ascundă râsul, să nu se audă cumva, să se scoale vecinii și s-o vadă că stă în poartă cu un om străin. „De-aia mă trezișI, mă, copile, spune, și se uită mirată și întrebătoare la tine, să mă întrebi dacă mi-i frig? Pentru asta venișI să-mi bați la fereastră și să mă scoli cu noaptea în cap? Numai pentru atâta lucru?", te întreabă, și iarăși începe să râdă încetișor, fără să mai ducă însă mâna la gură și să-și mai ascundă râsul, arătându-și un dinte, chiar în față, strălucitor, de aur... La întrebările Floricăi nu prea știi ce-ai putea răspunde, te uiți doar la ea cum tremură de frig în cămășuță

subțire de borangic; tânăra femeie așteaptă să te audă vorbind, privirea ei e întrebătoare și ușor mirată, tu taci însă în continuare și te uiți în pământ, și atunci Florica se schimbă și ea dintr-o dată: o femeie serioasă și la locul ei care a fost sculată cu noaptea în cap. „Te știam copil cuminte, spune ea cu o voce blândă și plângăreață, da te-ai stricat și tu, nu mai ești ăla care ai fost. Du-te, mă puiule, îți spune cu un glas dintr-o dată batjocoritor și certăreț, du-te mai bine și te culcă." Pașii ei desculți se aud lipăind prin ogradă, apoi zgomotul ușii trase, al zăvorului pus. Lumina din încăperea Floricăi se stinge și se așterne liniștea și întunericul. Rămâi o vreme în dreptul feiestrei închise, apoi, te întorci spre ortacii tăi, pe care îi știi ascunși în spatele nucilor. „Ieșiți, îi strigi, nu mai aveți la ce să sta ți ascunși, c-a plecat! S-a dus să se culce. Zicea că-i moartă de somn", doar că ei nu mai au cum să te audă, s-au împrăștiat care încotro, s-au dus la casele lor, și-ai rămas singur în mijlocul uliței luminate de primele raze ale soarelui.

...În vagon s-au urcat niște nemți dintr-un sat vecin, și e și un acordeonist printre ei, un băiețandru pirpiriu și roșcovan. După ce încearcă de mai multe ori clapele acordeonului, începe un cântec vesel și săltăreț. Tinerii cântă împreună cu acordeonistul și cu o șvăboaică, probabil iubita unuia dintre ei, slabă și înaltă, ca o scândură! Apoi acordeonistul se apleacă și spune ceva la urechea femeii. Femeia se supără dintr-o dată, se înfurie peste măsură. Vrea cu orice preț să-l dea pe tânărul cel obraznic jos din tren, îl împinge cu amândouă mâinile (se suflecase la mâneci ca să aibă mai mult spor). Tânărul nu vrea să se lase chiar atât de ușor dat afară – cu o mână se ține de bancă, iar cu cealaltă își apără acordeonul de loviturile femeii, care dă pe unde nimerește; așa că se produce o hărmălaie și o vânzoleală de nedescris...

„Așa am fost eu ordonanță – începe unchiul Filimon să povestească, dar de ascultat singur tu îl asculți (fiu-su se uită pe fereastră, mărul lui Adam i se ridică în sus, și zâmbește în neștire) –, la unul Ferenc Laszlo. Și ce să vezi, Feri ăsta era român după

mamă, așa că vorbea cu mine românește, da numa când eram noi doi și nu ne auzeau și ceilalți domni ofițeri: nu voia să se afle cumva la cazarmă. Era din Oradea, și taică-su, unguru, a avut un birt chiar lângă gară, unde-i devăr mare... Și Ferenc Laszlo, ofițerul, era o mândrețe de bărbat, leșinau doamnele și domnișoarele din Seghedin după el. Ieșea duminica pe Corso, la plimbare, și nu umbla pe jos, nici gând: ori călare, ori cu birja, și la ferestre, unde te uitai, vedeai numai fete mari lăcrimând și oftând de doru lui. Dar el așa o fire a avut, că nici nu se uita la ele, de parcă nici n-ar fi fost! El cu caii mai mult și-a pierdut vremea. Și până la urmă tot de la un cal s-a întâmplat să i se tragă nenorocirea, ce gândiți"...

La Mănăștiur trenul rămâne în gară aproape un ceas. Recruții coboară, dau buzna la fântâna arteziană și se împroașcă unii pe alții cu apă. Și-au găsit o distracție până pleacă trenul. Un țigan, ud din cap până în picioare, desculț și cu țoalele flenduroase și murdare atârnându-i pe trupul uscățiv, face fel de fel de comicării, spre hazul tuturora: se scutură ca un motan (picurii de apă sar stropindu-i pe cei ce i se află în preajmă), dă ochii peste cap și se vaită că moare de cald; aruncă furios cămașa cât colo și rămâne numai în izmene. Trupul lui negru și uscat pare de lemn ars. Un tinerel căruia abia i-au dat câteva tuleie blonde aleargă cu găleata plină cu apă să-l ude din nou. Țiganul fuge, legănându-și șoldurile ciolănoase, ca o domnișoară, scoate niște sunete subțiri și isterice de fetișcană, spre hazul tuturora: al acarului care râde cu gura până la urechi, legănându-și felinarul ca pe o cădelniță popească, al șefului de gară, rotofei, roșu la față și cu chelie (de atâta râs își ține pântecele cu amândouă mâinile), al unor fetișcane, apărute cine știe de unde (venite și ele să vadă recruții). Fetișcanele râd cu mâna la gură, strânse una în alta, de parcă ar fi vrut să facă față, formând un zid compact, unor agresiuni oricând posibile: „pentru că nu se știe niciodată cu recruții ăștia"...

Ați coborât și voi – unchiul Filimon a rămas în tren să vă aibă grijă de cufere. Între timp, vânzoleala s-a mai potolit. Țiganul

ud leoarcă s-a întins pe banca din faţa peronului, să se usuce la soare; trage din ţigară şi se vaită de frig, în gura mare. Doar că de-acuma şi-a făcut numărul, şi nimeni nu-l mai bagă în seamă... Acordeonistul, prietenul şvabilor şi care şi-a pus în gând să-şi petreacă ortacii până la centrul de recrutare, cântă o ardeleană; nişte flăcăiandri s-au luat de după cap şi-au început să joace. Cel din capul şirului are în mâna stângă o sticlă cu ţuică; o ţine ridicată în sus, ca pe un steag, iar ceilalţi chiuie bătând pământul cu picioarele lor încălţate cu opinci. Li s-a alăturat o femeie nu chiar tinerică, dar încă în putere, cu şolduri late şi cu sânii mari. (Nu vrea să se lase, nu vrea să coboare steagul cu una, cu două! Dacă a ştiut să se bucure de viaţă până acum, de ce, atunci, nu s-ar bucura şi de-acuma înainte!) O muiere dată dracului: ar vrea ea să-i bage în boală pe recruţi, s-o ţină minte acolo, la cazarmă, unde s-or duce, noaptea să ofteze de dor, gândindu-se la ea, să-şi piardă liniştea şi somnul din pricina ei!... Trupul ei mare şi mătăhălos e extraordinar de sprinten, picioarele groase şi arse de soare aproape că nici nu ating pământul! Marama roşie i s-a desfăcut în timpul jocului. O flutură pe sub nasul tinerilor, o năframă care miroase a năduşeală, îmbolnăvindu-i. I s-a desfăcut părul negru, prins într-un conci, la spate. Ştie fel de fel de strigături deocheate, pe care le strigă în gura mare, nu se sfieşte, spre distracţia celor din jur. Recruţii râd, cu nişte râsete pe care anume şi le îngroaşă, ca să pară bărbaţi în toată firea... Nu pare a obosi, se învârteşte de mama focului. Aruncă o privire rapidă de jur-împrejur, cântărindu-i pe rând pe fiecare, şi-l alege pe cel mai chipeş dintre ei; îl trage de-o mână, să intre în joc, şi încep a se învârti împreună cu o neostoită plăcere şi încântare.

În spatele gării e o baltă acoperită cu papură. Pe margini sunt stânjenei de un albastru strălucitor. Până la tine ajung râsetele celor de pe peronul gării, acoperite de orăcăitul broaştelor din baltă. Câteva broaşte au ieşit la mal şi te privesc cu ochii holbaţi. Balta străluceşte ca o tipsie sub lumina soarelui care coboară spre asfinţit...

Se pot vedea, lucind prin întuneric, capetele tunse chilug, unele lângă altele, aşezate aproape simetric, mai toate acoperite cu pătura până sub bărbie. Oricât de caldă ar fi noaptea, în încăperile astea – care seamănă mai curând cu nişte hangare – e aproape întotdeauna răcoare. Umezeala pătrunde în oase, încât recruţii dorm strânşi covrig, cu genunchii la gură, cu capul între umeri, folosindu-se de propriul lor trup ca de singura sursă de căldură.

Şi printre atâtea capete tunse, semănând toate între ele, nu reuşesc să-l descopăr uşor pe al tău. Mă opresc în dreptul unui pat, convins că am dat în sfârşit peste tine; ca apoi să-mi dau totuşi seama că nu tu eşti flăcăul acela care doarme cu gura larg deschisă, cu capul dat pe spate, cu mărul lui Adam bulbucat şi proeminent, ieşindu-i prin pielea delicată a gâtului, cu pătura căzută jos, lângă pat, cu picioarele şi mâinile larg desfăcute, într-un fel de abandon total şi lipsit de speranţă... Nu eşti nici băiatul de lângă el, unul micuţ şi grăsuliu, cu mâinile scurte, aşezate pe obrajii rumeni ca de fată – cine ştie dacă nu cumva o fi plâns şi l-o fi prins somnul în timp ce încerca să-şi şteargă lacrimile cu palmele –, nici găliganul numai oase şi piele, cu capul ţuguiat ca un pepene verde, gemând prin somn, chinuit fiind de cine ştie ce coşmar, un plâns sacadat şi întrerupt, aducând cu un fel de chelălăit de câine...

E un aer greu în încăpere. Miroase a trupuri tinere şi nespălate (abia mâine, în zori, o să vă ducă la vizita medicală şi înainte de vizită o să vă bage sub duşurile fierbinţi, să vă lăsaţi „jegul" cu care aţi venit de-acasă). Unul dintre voi a băut prea mult şi a vomitat lângă soba de tuci, aplecată într-o rână, în care nu s-a făcut foc cine ştie de când...

Printre atâtea capete chiluge – pentru că v-au tuns de cum aţi ajuns la cazarmă, cu nişte foarfece mari, apoi cu maşina, bâz-bâz, aşa cum se tund oile, nişte caporali roşcovani, cu obrajii rumeni, plesnind de sănătate, stând în spatele vostru, crăcănaţi pe picioarele lor cu coapsele groase ca nişte butuci, pe care postavul stă atât de întins încât e gata să plesnească – printre atâtea

capete semănând, aşadar, între ele, îmi va fi destul de greu să-l recunosc pe al tău. Descoperindu-te, în sfârşit, chiar lângă uşa larg deschisă, am o uşoară strângere de inimă, de parcă acolo, în hardughia în care dorm recruţii, aş fi dat, absolut din întâmplare, peste propria-mi fiinţă (niciodată n-am avut într-o asemenea măsură revelaţia asemănării noastre), cufundată într-un somn greu şi fără vise. Privindu-te, mi-am amintit o fotografie pe care mi-am făcut-o în timpul concentrării şi pe care i-am trimis-o mamei într-un plic de culoare roz. Cu boneta într-o mână, ca să mi se vadă capul tuns chilug, în timp ce mâna dreaptă mi-o ţin pe umărul unui coleg, aşa cum am văzut eu că se fotografiau cătanele odinioară... Da, capetele noastre tunse la zero seamănă teribil între ele: mai înguste în faţă şi foarte bulbucate în spate, la ceafă, ceea ce nu se poate vedea decât dacă suntem tunşi „nula", altfel părul ascunde forma cu totul specială a craniului. Capul, fiind puţin prea mare, nu e perfect proporţionat cu corpul.

Luna, mare şi roşie, se ascunde după un nor. Dormitorul se cufundă în întuneric. Printre recruţi e unul care visează urât. „Ajutor, mă înec, strigă, săriţi şi nu mă lăsaţi..." Coşmarul continuă, începe să plângă, ca un copil, prin somn. „Taci, mă, dracului, îi şopteşte vecinul de pat, trezit de urletele lui. Te-ai stricat la cap, ori ce-i cu tine?! Potoleşte-te odată, că acuma îţi trag una peste gură." „Care eşti lângă el, frate? spune un altul cu vocea înăbuşită şi îngropată în pernă. Ia-l pe mârlan de piept şi-l scoală, altfel trezeşte tot dormitorul..."

Te ridici în pat încă buimăcit de somn; în vârful picioarelor părăseşti hardughia. Te îndreptţi spre privată care se află în spatele cazărmii. Te întorci după un timp, iar umbra ta uriaşă joacă pe peretele alb.

Un recrut trage dintr-o ţigară, ghemuit într-un colţ, lângă uşă. Ai fi trecut pe lângă el fără să-l bagi în seamă, dacă nu te-ar fi prins de-un picior, oprindu-te aproape cu de-a sila. „Stai, nu te grăbi aşa, îţi spune el în şoaptă şi-ţi face prietenos cu ochiul. Mai schimbăm şi noi o vorbă. Ori ţi-o fi teamă că te ţin de poveşti şi

nu te las să-ţi faci somnu?... Ai şi tu dreptate, căci de mâine s-a gătat cu odihna, de mâine intrăm la şmotru! Numai că eu, frate – spune el şi îşi aruncă chiştocul aprins în mijlocul curţii (amândoi urmăriţi traiectoria luminoasă a mucului de ţigară) –, eu degeaba pun capul pe pernă, la mine e fără nici un rost... (Vorbeşte în şoaptă şi atât de aproape de urechea ta, încât îi simţi răsuflarea caldă.) A mai mare prostie, spune, şi se uită în ochii tăi, să vadă ce părere ai, iar faţa lui e atât de aproape de a ta, încât îi vezi ochii întunecaţi strălucindu-i sticloşi, în lumina lunii, a mai mare prostie, cum îţi spun, repetă el şi-şi apropie obrazul şi mai mult de al tău, aproape că ţi-l atinge, iar privirea lui, chinuită şi disperată, se roagă parcă să-l ajuţi, cu toate că e convins că nu ai cum, e să te însori cum m-am însurat eu, cu armata nefăcută!" (Răsuflarea lui caldă îţi gâdilă urechea. Îşi mai aprinde o ţigară şi-ţi face semn să-ţi iei şi tu una dacă vrei.) „Nu-s duhănaş", îi spui, respingând cu dosul palmei pachetul mototolit pe care el ţi l-a întins cu o mână tremurătoare. „N-am astâmpăr, spune nefericitul însurăţel (începe a se foi pe prag, şi-i atât de aproape de tine, încât îi simţi prin cămaşă umărul fierbinte), nu-mi găsesc pacea şi liniştea!" adaugă şi izbucneşte în plâns. Lasă lacrimile să-i curgă şiroaie, abia într-un târziu şi le şterge cu nişte pumni uriaşi şi bolovănoşi... (Orice i-ai spune, încercând să-l împaci, tot n-ar fi de nici un folos, aşa că mai bine taci.) „Nici nu ne-am obişnuit bine unul cu celălalt, că a şi venit despărţirea cea dureroasă şi grea..., spune flăcăul, şi din nou izbucneşte în plâns, un plâns aspru însă, scrâşnit. Şi dacă ai şti, măi frăţioare, peste ce muiere am avut norocul să dau – păinea lui Dumnezeu, nu alta! De-ai şti cât e de bună la suflet! Cât poate fi de ascultătoare şi de răbdătoare!... Şi când a fost mai frumos şi mai mândru, s-a sfârşit!..." Sta atât de aproape de tine, încât lacrimile-i din ochi au început să se prelingă pe obrajii tăi, fierbinţi şi sărate. Te-ai ridicat, şi el s-a lăsat să alunece moale pe prag, şi a rămas acolo ghemuit şi plângând. Te-ai îndreptat spre patul tău, de lângă uşă, şi te-ai culcat, trăgându-ţi pătura peste

cap. După plecarea ta, însurățelul a rămas zgribulit pe prag. L-ai mai auzit o vreme trăgându-și nasul, înghițindu-și lacrimile.

4.

„...Te pomenești că tu ai un secret al tău și-l ții ascuns, nu-l spui nimănui. Tu nu vrei să îmbătrânești, așa bag eu sama! îi spunea Sofiei bărbatul ei, Simion. Au crescut copiii, s-au făcut mari și ție nici că-ți pasă! Tot tânără ai rămas!" „Așa ți se pare ție, așa mă vezi tu, dragu meu, și-i bine că mă vezi așa, aș minți zicând că nu-mi place. Numai că eu așa cred, că nu-i așa cum spui tu. Căci de îmbătrânit am îmbătrânit, nu mai sunt cum am fost în tinerețea mea! Numai eu știu că nu-s toate cum au fost înainte..." „N-ai de ce te plânge. Ar vrea multe care îți sunt de-o seamă să arate ca tine. La vară sunt optsprezece ani de când ne-am luat unul cu celălalt și tu tot ca o fată mare arăți..." „Ne-om fi luat noi de multă vreme, dar de cunoscut văd că tot nu mă cunoști. Tu te uiți ca un străin, numai la ceea ce se vede, la ce-i pe dinafară, și ce-i în sufletul meu, aia nu vezi. Degeaba arăt eu tânără, cum spui, dacă sufletul a îmbătrânit, dacă inima nu îmi mai zburdă cum zburda altădată, și nici nu se mai bucură cum a știut a se bucura... Adu-ți tu aminte cum îmi plăcea mie să umblu prin târguri și să mă uit la tot ce-i frumos. Și cum îmi poftea inima ba una, ba alta, cum mă bucuram de cele văzute și le doream numai pentru mine, căci eram lăcomoasă de felul meu! Te rugam să mi le cumperi, nu mă lăsam până nu mă întorceam acasă încărcată cu toate cele, cu ce nici nu gândești, că ne certa maica, mai ții minte, c-am risipit banii. «Banii nu-i greu să-i dai, ne spunea ea, la așa ceva se pricepe oricine. Om îi acela care știe sa-i cruțe și să-i păstreze. Căci de cheltuit e ușor, de făcut bani îi mai greu...» Nici nu auzeam bine ce ne spune, pe o ureche ne intra, și de ieșit

ne ieşea pe cealaltă. Ea nu se lăsa cu una, cu două, o ţinea pe-a ei, căci era tare strânsă şi se mira cât putem fi noi de cheltuitori. «Nu ştiu cu cine semeni tu, Simioane, că nici eu şi nici taică-tu n-am fost aşa...», bombănea maica, şi noi o lăsam să vorbească, nici nu ascultam bine ce zice; eram bucuroşi de cumpărăturile pe care le-am făcut, nu ne păsa nouă că s-au dus banii, că am rămas fără ei... Se făcea întuneric şi noi tot am mai fi umblat prin târg, nu ne lăsa parcă inima să ne întoarcem acasă... Or acuma, de nimic nu mă mai simt atrasă, rar de tot mi se mai întâmplă să mă bucur când văd un lucru frumos, aşa de mult m-am putut schimba..." „Las' că nu te-ai schimbat tu chiar aşa de tare, nu te mai plânge, că nu te cred!" „Poţi zice ce vrei, dacă îţi spun că nu mai sunt aia care am fost... Până şi cizmele alea cu tureac, mai mult de gura ta le-am luat, să nu zici că nu te ascult, dar dacă ar fi fost după mine, cine ştie dacă m-aş fi şi atins de ele. Şi cum le-am luat, în ladă au rămas, nu cred c-am ajuns să le încalţ de două, trei ori. Ori cu ele, ori fără ele, aproape că mi-i totuna... Cât am fost fată nemăritată, ţin minte c-o luam pe Ana lui Inişconi cu mine şi împreună băteam târgurile, scotoceam prin toate dughenele, nu ne lăsam până nu dam de un lucru care să ne fie drag. Pipăiam pânzeturile şi mătăsurile cu mana, luam vigul şi ne duceam cu el la fereastră, la lumină, să se vadă mai bine culorile... Ne înţelegeam tare bine amândouă... Ne târguiam pentru te miri ce cu nemţii şi cu jidovii, îi făceam să mai lase din preţ. Prea s-au întrecut cu preţurile, săream noi cu gura, şi nu de alta, da' noi suntem femei sărace, nu avem atât bănet cât ar vrea ei. Prea erau de tot lacomi. Aşa-i omul, ziceam şi clătinam cu înţeles din cap, nu se mai satură de bani. Şi să-i vezi atunci cum se puneau să jure în fel şi chip cum că atâta face, cât cer, şi că n-au cum să facă alt preţ, pentru că nici ei nu pot să vândă în pierdere, numai aşa, ca să ne facă nouă voia. Ba Hollinger, ca să ne facă să-l credem, s-a aruncat la pământ şi a început să se jure pe nevasta şi copiii lui că pe el l-a costat de trei ori mai mult decât ne-o vinde nouă! «Nu te mai jura, fii bun, că noi tot nu ne uităm în gura dumneatale», zicea Ana lui

Inişconi. «Aşa eşti dumneata, săream eu atuncea, nu te laşi până nu iei şi pielea de pe orn!» Şi Hollinger era o apă de supărare. Cu lacrimi în ochi, de părere de rău, mai lăsa din preţ vreo câţiva lei, un picuţ. Mai mult de dragul nostru, zicea, nu-i el în stare să ne ţină piept, pentru că suntem femei tinere şi frumoase. «Încă multe ca voi, şi dau faliment», se tânguia ştergându-şi lacrimile cu dosul palmei. Şi noi abia atunci începeam să facem mofturi, să spunem că marfa nu-i chiar aşa de bună cum ni s-a părut la început şi că ne poartă gândul să n-o mai cumpărăm. «Dumneata nu vezi, se răstea Ana lui Inişconi, că-i coaptă? Cine ştie de când stă şi-a bătut-o soarele şi de cumpărat n-a cumpărat-o nime! Şi nici nu mă mir că n-a cumpărat-o, strâmba ea din nas, căci nici un luciu . prea frumos nu are şi nici culoarea, dacă m-am uitat bine, parcă nu-mi mai place chiar aşa de mult cum mi-a plăcut la început. Pare cam moartă.» «Mi-ar fi fost şi mai drag, săream şi eu cu gura, să fie un picuţ mai aprinsă la culoare. Acuma, dacă am promis c-o cumpărăm, o luăm, nu avem ce face», spuneam amândouă într-un glas, şi oftam arătându-ne tare nemulţumite. «Ba să n-o luaţi dacă nu vă place! zicea atunci Hollinger, nu se lăsa nici el. Clientul trebuie să fie mulţumit, noi altă dorinţă nu avem!» Închidea amândoi ochii, de parcă s-ar fi rugat, ne spunea să aşteptăm, poate află el ceva în magazin care să ne placă nouă. Acum, zicea, a înţeles mai bine cam ce căutam, cam de ce fel de marfă avem trebuinţă, cam ce anume ne-ar place. Şi până nu găseşte marfa aia, nu se lasă, căci din prăvălia lui nimeni n-a plecat neservit aşa cum trebuie ori nemulţumit. Aşteptam aşa cam un sfert de ceas şi se întorcea cu un vig de mătase cum nici nu s-a văzut alta mai frumoasă. Îşi freca mâinile de plăcere când ne vedea cât suntem de bucuroase. «Să poftiţi şi săptămâna viitoare, ne îmbia. Am să primesc ceva extra, de la Timişoara.» «Nu mai venim, îi răspundea Ana lui Inişconi, făcând pe îmbufnata. Prea-i mare scumpetea la dumneata. Dacă ai mai fi lăsat din preţ, cine ştie, dar aşa...» «Las' că ştiu eu c-o să mai veniţi!» zicea atunci Hollinger, şi ne făcea cu ochiul. «Îmi şi place mie să vând la aşa

neveste tinere și frumoase...», se lingușea pe lângă noi, și atunci ne încruntam amândouă, ne uitam urât la el și dam buzna afară din dugheană, până nu apuca a se obrăznici prea tare.

«Nu-mi pare rău să dau banii pe un lucru, dacă-i frumos!» spunea Ana lui Inișconi, și grăbea pasul, nu cumva Hollinger să se răzgândească, să-i pară rău c-a vândut prea ieftin și să ne strige înapoi. Abia mă țineam de ea, așa repede mergea! «Da să știi c-am stat, zicea ea cuprinsă de remușcări, ce-or zice ai noștri că i-am făcut să aștepte atât.» De găsit vă găseam, I nu era greu să vă găsim, știam noi unde vă trage pe voi ața, știam unde vă place să vă petreceți cât noi cutreieram dughenele după cumpărături. Ce să ne așteptați afară în frig, când mult mai bine și mai plăcut, nici vorbă, era în birt la Dimer, la căldură! Intram amândouă în birt și ne opream lângă ușă, și vă strigam să terminați mai repede ce aveți în pahar, că altfel ne prinde întunericul înainte de a ajunge cu bine acasă. În ruptul capului nu voiam să intrăm, și atunci voi vă apucați să vă rugați de noi să luăm și noi un picuț de loc la masă, să ne încălzim – «a înghețat inima în voi de cât ați umblat numai prin ger», vă puneați să ne plângeți și să ne căiniți. Ne îmbiați să gustăm – o înghițitură, nu mai mult, că n-o fi foc! – din paharul vostru, dar noi nici nu voiam să auzim de așa ceva, vă împingeam mâna, cu pahar cu tot, la o parte. «Noi suntem femei cuminți, noi nu suntem beutoare, ca Solomia Bimbului.» «Așa-s de înghețată, că abia mai pot vorbi, mi s-au încleștat fălcile», se plângea Ana lui Inișconi. «Nu te mai plânge, îi spunea bărbat-su Petrică. Dacă n-aș ști cât de mult îți place ție să umbli după târguieli, dacă nu te-aș cunoaște! Până acuma nu te grăbișI, îi zicea, acuma la spartul târgului te-a apucat graba...»

Săptămâna trecută s-a rugat Ana lui Inișconi de mine să ne ducem împreună la târg, cum am mers în tinerețea noastră; «să mai umblăm prin dughene, cum umblam altădată», zice. M-am dus cu ea mai mult ca să nu se supere, nu pentru că mi-ar fi fost cu adevărat drag să mă duc... Și cât am umblat prin Făget, mă crezi sau nu mă crezi, abia am apucat să mă văd întoarsă acasă.

Nu mai simțeam nici o plăcere să mă târguiesc cu unul și cu altul, să mă iau în gură cu Hollinger și să-l fac să lase la preț, cum îmi plăcea mie pe vremea când eram mai tânără... Și când omul nu mai e în stare să se bucure, nu se cheamă că a îmbătrânit și i s-a uscat sufletul, cum se cheamă oare lucrul ăsta?!... Așa că nu te mai lua nici tu numai după ceea ce se vede! Căci și un măr poate fi frumos pe dinafară, să-ți placă să te uiți la el – să fie rumen și roșu – și pe dinăuntru să nu mai fie bun de nimic..." „Lasă, lasă, și nu te mai plânge! Căci nu ți s-a uscat sufletul, așa cum pretinzi. Îți place și-acum la joc să te învârți pe sub mână, parcă nu te-am văzut..." „N-ai băgat de seamă, nu te-ai uitat bine! Jocul e și el pentru oameni tineri, nu pentru bătrâni. Ca să se bucure tineretul, pentru asta sunt făcute jocurile și petrecerile... Nu voiam eu să mă las, mă învârteam pe sub mână ca și cele tinere, numai că oricât m-aș fi învârtit, nu mai eram ca ele! Nu mai era bucuria aia în mine care a fost altădată. Păi când eram fată mare și auzeam torogoata lui Luță Ioviță, picioarele începeau să se miște singure, nu mă mai ascultau, uite-așa îmi bătea inima, nu mai puteam s-o opresc. Or azi, nu știu dacă mă crezi, da' abia aștept să gate Luță Ioviță de cântat, să mă așez pe scaun și să mă odihnesc lângă babele cele de pe margini. Alea care stau cu căputurile pe de lături și se uită la jucători. Și cred că mult nu mai am până să le iau locul, căci omul nici nu bagă de seamă când viața i-a trecut, și din tânăr, cum a fost, se trezește bătrân. Or noi trebuie să ne obișnuim, vrem, nu vrem, cu gândul că nu mai suntem tineri, dragu meu... Nu-i defel ușor, știu, cum să nu știu, dar nu avem ce face...

5.

...Mă uitam la Sofia cum doarme cu capul pe brațul meu drept, cu părul negru ca pana corbului desfăcut pe pernă. I se ridica numai pieptul, ușor, nici nu se auzea cum răsuflă. După

o vreme mi-a amorțit mâna pe care își ținea ea capul, și atunci mi-am tras-o încetișor, nu cumva să se trezească. Și cum mi-am tras eu mâna, capul i s-a înfundat în pernă. Răsufla cu greutate și mi-a spus pe jumătate adormită: „Nu știu ce-i cu mine că nu mai pot de cald..." Și și-a desfăcut cu o mână cămașa, la piept; de adormită ce era, s-a chinuit un timp până s-o desfacă; i se vedeau la lumina lunii țâțele albe, cu bumburucul negru la mijloc. După aceea luna s-a ascuns după clăile de fân din grădină și s-a făcut afară întuneric beznă. A adormit iară înainte de a fi trează de tot. Și am adormit și eu, cu o mână trecută peste trupul ei cald, și când m-am trezit, afară era ziuă albă...

Mă trezeam întotdeauna înaintea ei și-i ascultam răsuflarea, îi puneam mâna pe piept, abia dacă o atingeam, îmi plăcea să-i simt inima cum îi bate la mine în palmă, și mă minunam ce mașinărie poate să fie și inima asta, cum ticăie de frumos, ca un ceas, și din gândurile ce-mi treceau prin cap, fel de fel, adormeam din nou. Dimineața ne trezea răcoarea, dormeam afară, pe prispă, ne sculam devreme, înainte de a se lumina de ziuă. Era somnoroasă, nu-i plăcea să sară din pat dintr-o dată, mai zăbovea, își vâra capul sub subsuoara mea și se lipea de mine să se mai încălzească un pic. Mă uitam la cer cum începea a păli dinspre Zorani. Mă făceam iarăși că dorm, și atunci cobora din pat încetișor, să nu-mi strice somnul. Sta o vreme pe marginea patului, își strângea conciul la spate cu o mână, iar cealaltă și-o trecea peste sâni. Mă întorceam pe spate, ca să creadă că dorm dus, și ea umbla în vârful picioarelor, o auzeam cum se spală pe obraz și vorbește de una singură în șoaptă. Obiceiul ăsta l-a prins în ultima vreme, își punea tot felul de întrebări, și tot ea singură răspundea la ele. Își spunea lucrurile pe care le are în ziua aceea de făcut, unde trebuie să meargă și ce trebuie să facă, să nu uite cumva cutare și cutare lucru. Și între timp începea să se facă ziuă. Îmi puneam mâinile sub cap și mă uitam la ea cum trebăluiește prin cuină, o vedeam cum aprinde focul în sobă și cum suflă în el să se încingă, cum strecoară laptele și-l pune la fiert, cum

cerne niște făină de grâu într-un trocuț de lemn; mă întindeam în pat cât eram de lung, îmi plăcea să ascult cum îmi pârâie oasele; vedeam cum încep stelele a păli, cum se sting una câte una; o auzeam pe nevastă-mea cum umblă cu oalele, cum le tot mișcă pe sobă, ca să le facă loc. Și când a răsărit soarele, s-au luminat țiglele de pe acoperișul grajdului, una câte una, și după aceea au început a luci clăile cu fân din grădină. Străluceau de parcă ar fi luat foc. Mă uitam la Sofia, umbla prin șură, cine știe ce căuta ea și nu reușea să găsească; trăgeam liniștit din țigară, simțeam că mă încălzește pe dinăuntru, și mă gândeam cât îi de harnică, cum nu-i stau picioarele o clipită, și așa mi s-a părut, că muiere ca a mea nu are nime; că nu-i alta mai lucrătoare și mai ascultătoare ca ea! Vorbea singură, după obiceiul ei mai nou, prin cuina de vară; se certa parcă cine știe cu cine, așa cum fac muierile când au multe griji și nu le mai pot ține înăuntrul lor: trebuie să le zică și ele cuiva, să le spună măcar pereților, dacă altcuiva tot nu au cui. „Ce-i cu tine, nevasto, cu cine te sfădești așa? apucam s-o întreb mai mult în glumă, și săream din pat, căci de-acum trândăvisem destul. „Am și eu grijile mele, nu mă mai întreba", îmi spunea, și parcă se rușina c-am auzit-o vorbind singură. „Credeam că te-a supărat cineva, îi răspundeam. Nu știam cu cine te certi." „Nu mă cert cu nime", mă liniștea. „Las' că-i bine, las' c-așa-i frumos", îi spuneam. „Am și eu pe ale mele, nu-mi avea grija, și se înfuria văzându-mă c-o iau peste picior. Întoarce-te mai bine pe partea aialaltă și mai dormi un pic. C-așa-i somnul dimineața, dulce, îi păcat să-l pierzi!" „Bine că ai cui te plânge, nu mă lăsam eu, îi bine și așa!... Mă bucur că are cine să te asculte!"

VI

1.

Lucrurile se petrecută în felul următor: în biserică era mare înghesuială şi cu chiu, cu vai cele două femei – mama şi mătuşa Ştefania – reuşiră să-şi facă loc în faţă. Voiau cu orice preţ să-i vadă pe călugări: doi bătrâni cu barbă albă şi rară, slăbănogi şi tare jerpeliţi, precum şi un călugăraş foarte tânăr, căruia nu-i crescuse încă barba, cu nişte ochi negri strălucitori şi umezi, pe care şi-i ţinea mai mult în pământ, ocolind privirea credincioşilor. Se vedea că-l stânjeneşte foarte tare curiozitatea acestora, era ruşinos şi transpirat. Vocea îi era însă puternică, o voce limpede şi frumoasă de tenor, contrastând cu glasurile hârâite, bătrânicioase şi tremurătoare ale celorlalţi doi.

Marcu urmări un timp foiala călugărilor – când intrau în altar, când ieşeau din nou cădelniţând; se învârteau parcă fără nici o treabă în jurul icoanelor, făceau totul după un tipic anume, al cărui rost lui îi era greu să-l înţeleagă. Atenţia îi fu reţinută mai ales de cădelniţa din mâna veştejită şi noduroasă, cu vene groase, a unuia dintre ei: o urmări cum se leagănă în toate părţile, învăluită în fumul înecăcios de tămâie. Icoanele erau afumate, şi chipurile sfinţilor nici nu se vedeau bine. Una

singură strălucea – nouă-nouță – în niște culori vii și foarte vesele. Marcu își concentră un timp întreaga atenție asupra icoanei aceleia: Maica Domnului își ținea inima cu amândouă mâinile. Inima sfintei – cum o fi reușit să și-o scoată? se întrebă copilul – semăna foarte bine cu un măr mare și roșu. Degetele îi erau trandafirii și încărcate de inele de aur, bătute în pietre scumpe. Te dureau ochii, așa tare străluceau! Își făcu loc mai în față, s-o vadă mai bine. „Stai locului", auzi în spatele lui șoapta mătușii Ștefania. Se făcu însă că n-o aude.

Se trezi în preajma unor femei bătrâne, a căror respirație era împiedecată și hârâită. I se păru că bătrânele acelea au un fluier în piept, așa șuierau. Răsuflarea părea că li se întrerupe din când în când – sufereau probabil de astm –, se înecau și horcăiau, și Marcu se îndepărtă de ele. Își făcu loc prin înghesuială, călcă pe picioare o femeie tânără, care mirosea de te trăsnea a „odicolon". „Unde te înghesui așa, mă, copile?" îi șopti femeia și-l trase de mânecă. Nici el nu știa însă prea bine încotro vrea să meargă, dar de vreme ce se pornise să se înghesuie prin mulțime, nu-i mai venea să se oprească; până când simți, în ceafă, o mână grea de bărbat care îl obligă să stea locului. Îi cuprinsese capul în căușul palmei, încercând să-l domolească. „Te-am prins. Gata! Să te văd acuma ce faci!" spuse bărbatul șoptindu-i în urechea stângă cu o voce răgușită de om care a fumat și a băut mult în viața lui; degetele îi țineau capul strâns, ca într-o menghine, și totuși drăgăstoasă și nu știu cum protectoare era atingerea lor; încerca de fapt să se joace cu el, și Marcu intră în jocul omului cu toată râvna: începu să se învârtească, și capul i se răsucea de parcă ar fi vrut să se înșurubeze sub palma aspră și bătătorită a bărbatului. Își ridică privirea ca să-l vadă mai bine – degetele, nestrângându-l chiar așa de tare, îi permiseră o asemenea mișcare și văzu doi ochi cenușii și plini de râs în ei, privindu-l cu blândețe, și niște mustăți uriașe și roșcate; cu toate că arătau cam fioroase, nu-l speriată prea tare. „Uită-te la părinte, îi spuse omul în șoaptă, zâmbind, pentru asta ești în biserică, nu să te uiți la mine", și-i răsuci capul

în direcția altarului. Își ridică apoi mâna, îl lăsă să plece, și Marcu țâșni ca din pușcă, se avântă cu capul înainte, bucuros că și-a recăpătat libertatea.

Ocoli o femeie îngenuncheată, trecând peste picioarele ei încălțate în niște opinci de gumă și pline de noroi... Se afla acum foarte aproape de altar, și mirosul lumânărilor – atât al celor din ceară de albine, cât și al celor de stearină – era foarte puternic. Ușile erau închise și cu perdelele trase: călugării intraseră în altar; între timp un țârcovnic spunea crezul, cu o voce ascuțită și plângăreață. Apoi călugării traseră perdelele (se auzi iarăși clinchetul ușor al inelelor) și ieșiră din altar cu cărțile de rugăciuni îndreptate spre mulțime. Marcu ar fi vrut să știe ce anume se ascunde în altar, cum arată, adică, locul acela unde călugării intrau și ieșeau după bunul lor plac și unde nimeni altcineva nu avea voie să intre. Altarul și-l închipuia tixit de icoane, frumos împodobit, încărcat de odăjdii scumpe, de cădelnițe aurite atârnând din tavan...

Între timp slujba se sfârși, și mulțimea începu să se adune în jurul călugărașilor, după anafură. Marcu profită de toată această forfotă și înghesuială. Se strecură până în preajma altarului, fără să-l observe sau să-l vadă careva, împinse cu multă grijă ușa – între timp fusese închisă de călugări – (ruginită fiind, lăsată în paragină, scârțâi prelung, dar, spre norocul lui, nimeni nu-l băgă în seamă) – și se strecură înăuntru.

Călugării, fiind singuri – iar doi dintre ei foarte bătrâni –, nu se omorau cu curățenia; nu se mai măturase cine știe de când, iar praful se așezase, gros de un deget, peste tot; ferestrele erau atât de murdare, încât soarele pătrundea înăuntru cu greu. Odăjdiile atârnând în niște cuie groase și ruginite arătau vechi, zdrențuite și nu tocmai curate. Într-un colț al altarului zări un scaun cu un picior rupt – ca să poată sta în echilibru, era proptit de perete-, iar pe scaun un lighean albastru, cu smalțul sărit. Un coltuc mare de săpun de rufe, de culoare vineție, urât mirositor, era pus lângă lighean. Ligheanul era plin cu o apă murdară și cu zoaie de săpun.

Aşezat direct pe podea, se mai afla un reşou în priză, cu un ibric, pe fundul căruia mai fierbea puţintică apă.

Marcu cercetă cu atenţie altarul şi descoperi pe peretele din fund un calendar bisericesc, decolorat şi pătat de muşte. Într-un colţ al acestuia, cineva desenase o călimară cu o pană de gâscă în ea, şi dedesubtul călimării scrisese ceva cu litere chirilice. Marcu avea un creion chimic, cam neascuţit, într-un buzunar al pantalonilor. Cu creionul acela făcu un desen dedesubtul călimării: desenă, aşadar, o casă cu ferestrele mari şi cu acoperişul ţuguiat. Cei ce locuiau în casa aceea aprinseseră focul în sobă, un foc straşnic şi în toată legea; se vedea după rotocoalele groase de fum care ieşeau pe coş, cât de cald şi de bine era înăuntru! Se uită un timp la desen şi i se păru neterminat; îi făcu atunci şi pe stăpânii casei, şi îi desenă în aşa fel de parcă ar fi fost o casă de sticlă şi s-ar fi putut vedea prin pereţii ei. Nu uită nici câinele – casa trebuia doar păzită de hoţi şi de bandiţi! Dulăul îi luă ceva mai mult timp, nu-i fu prea uşor să-l deseneze; trebuia să arate fioros, să sperie pe toată lumea. Să nu aibă nimeni curajul să se apropie, mai ales noaptea, când stăpânii dorm şi n-au cum să-i audă pe răufăcători... Îl făcu deci, cu părul zbârlit, cu o gură fioroasă şi larg deschisă, năpustindu-se parcă spre nevăzuţii duşmani. În spatele casei desenă nişte coline acoperite cu brazi – de acolo vin bandiţii şi hoţii, se gândi, stau ascunşi în pădurile acelea unde nu-i vede şi nu-i ştie nimeni... Mai desenă un copac cu mere mari şi roşii, câte două mere pe fiecare creangă; făcu şi o grădiniţă cu flori în faţă; cel mai mult timp îl pierdu cu florile: le desenă cu grijă, un fel de margarete cu petalele mari; făcu şi un coteţ pentru găini, iar în spatele colinelor o vulpe vicleană cu o coadă uriaşă, ţinând în gură o găină jumulită... Desenul, în ciuda faptului că era atât de bogat în detalii, nu-i luă, totuşi, prea mult timp. Tocmai se pregătea să-i adauge un ultim amănunt – să mai facă o potecă, un drumeag care să plece din faţa casei şi să se piardă, având tot felul de întortochieri, sus în munţi când auzi

paşi în spatele lui. Se întoarse şi-l văzu pe călugărașul cel tânăr, cel cu ochii negri şi strălucitori, îndreptându-se spre el. Părea mai curând uimit că-l vede acolo în altar, decât supărat. „Nu e voie să intre nimeni aicea", îi spuse călugărul cu o voce liniştită şi calmă. Se aplecă să vadă desenul făcut de Marcu. „Pe deasupra te-ai apucat să ne mâzgăleşti calendarul", spuse cu o urmă de mustrare în glas. „Călimara n-am făcut-o eu", se scuză Marcu. „Dar casa? Cine a făcut-o?" întrebă călugărul. Marcu n-avu ce face, trebui să-şi asume paternitatea desenului. „Păi vezi?! spuse călugărul. Ai merita să te urechesc acuma, spune dacă n-ai merita?!... Numai că pe noi domnul nostru Iisus Cristos aşa ne învaţă: să iertăm greşelile greşiţilor noştri! Aşa că ce pot face eu alta, spuse călugărul şi-l mângâie pe cap (mâna acestuia, spre deosebire de cea a omului din biserică, era uşoară, abia dacă îl atingea), decât să te iert?!" îi spuse el în şoaptă.

Slujba se terminase, şi lumea, câtă mai rămăsese în biserică, se îngrămădea în jurul celor doi călugări. Printre femeile care aşteptau să le ajungă rândul – fie la anafură, fie la spovedit – Marcu nu-şi văzu mama şi nici pe mătuşa Ştefania n-o zări. Se repezi afară din biserică şi lumina puternică a soarelui, în contrast cu întunericul de dinăuntru, îl orbi. Îşi căută părinţii cu privirea prin toată mulţimea aceea care se afla de jur-împrejur. Femeile care ieşeau din biserică, cu anafura în batistuţă ori într-un fel de şervețel de hârtie, treceau pe lângă el şi-l priveau înduioşate. „Ce-i cu copilul şi al cui o fi? S-o fi pierdut de părinţi, săracu... Nici nu-i de mirare că s-a pierdut, cu atâta golomoz", îşi ziceau ele, iar una, mai miloasă, se apropie de Marcu şi începu să-l descoasă. Se interesă cine îi sunt părinţii şi când şi unde s-a despărţit de ei. Apoi îl îndemnă să intre în biserică şi să-i aştepte acolo: Marcu îi ascultă sfatul. Între timp, biserica se golise. Doar două, trei femei mai adăstau încă să le vină rândul la spovedit. Vorbeau repede şi precipitat, cu capul vârât sub patrafirul călugărilor, una dintre ele plângea, i se auzeau suspinele întrerupte de sughiţuri de plâns. În

bisericuță mirosea a lumânări de ceară, a tămâie, a lemn putred și a sudoare omenească. Îl văzu pe călugărul cel tânăr; se oprea în fața lumânărilor și le stingea pe rând. După ce le stinse pe toate – și în biserică se făcu parcă și mai întuneric decât fusese – dispăru în altar. Perdelele de la ușile altarului – vechi, zdrențuite și nu tocmai curate – erau trase. Marcu intră în altar. Îl află pe călugăr stând pe vine în fața reșoului. Aruncase tot felul de ierburi în apa care dăduse în clocot și se uita atent la ele cum fierb. Nu se arătă surprins că-l vede, nici nu-l întrebă – cum ar fi fost firesc – dacă și-a găsit părinții ori ba. Era mult prea preocupat de ceaiul lui și de propria lui boală ca să se mai poată gândi și la altceva. Începu, prin urmare, să i se plângă lui Marcu cu o voce puternică și ușor cântată, nu tocmai potrivită pentru văicăreli: „Cât a durat slujba, spuse, abia m-am putut ține în picioare, atâta-s de beteag! Așa mă doare aicea – și arătă spre stomac, care se ghicea mai degrabă, scobit sub reverendă –, că nu te văd! De azi-dimineață, de când am deschis ochii, m-a ap cat! M-a chinuit întruna, nu m-a lăsat nici să răsuflu! De vreo două, trei ori am fost gata să scap cădelnița din mână, de durere"... spuse el și dădu din cap de mai multe ori la rând. Îl apucă duioșia în fața propriilor lui suferințe și ochii i se umeziră. „Cu fiertura asta, dacă o da Domnul, și m-o mai lăsa... Ierburile din străicuță, arătă el pe săculeț, mi le-a dat o maică, la Radna, anul trecut, când am fost cu sfințirea mănăstirii. Beau o înghițitură, două, nu mai mult, și parcă îmi ia cineva durerea cu mâna, așa-s de bune! Ce ierburi or fi, nu știu, nu pot să spun. O fi un secret al ei, că n-a vrut să-mi zică ce-i cu ele", spuse călugărul și, țuguindu-și buzele, să nu-l frigă, sorbi din fiertura fierbinte. „Se pare că tot mai bune sunt leacurile băbești, adăugă el după ce rămase un timp pe gânduri și în așteptare – voia să vadă dacă îl mai lasă durerea ori tot la fel îl ține! –, decât doctoriile astea de-acuma. Și câți bani am putut cheltui cu doctorii – la care n-am umblat! – nici nu-ți mai spun! Noroc mare am avut cu soră-mea, săraca; dacă n-ar fi fost ea, de unde bani? Ea mi-i toată nădejdea, ea mă ține... Din economiile ei, sărmana, îmi trimite

bani să mă îngrijesc, să-mi caut de sănătate. Știe că-s bolnav cu stomacul și nu trece luna să nu-mi trimită o sumă frumușică. Până s-o mărita, căci după aia, Dumnezeu cu mila..." „Vă mai doare, ori v-a lăsat?" întrebă Marcu curios. Începu să-l preocupe într-o asemenea măsură durerea de stomac a călugărului cel tânăr, încât uită, pentru moment, că e un copil care s-a rătăcit de părinții lui. „M-a lăsat, cum să nu mă lase, spuse călugărul iradiind de mulțumire. Asta-i minune curată, spuse, arătând plin de admirație spre licoarea din ceșcuță. Săptămâna trecută, povesti el în continuare, bucuros că avea cui să-și spună păsurile (fiind un ins teribil de obsedat de propria lui boală), săptămâna trecută, cum îți spun, am fost la Lugoj la unu Bunea: am auzit că-i ăl mai bun medic, îi vestit în toată țara... Se uită Bunea la mine, mă pune la oglindă, și după aceea începe a mă mustrului: «Voi, călugării, zice, o țineți prea mult în posturi, iar atuncea când nu postiți, altceva nu știți să băgați în voi decât zamă de varză... Și cu zama aia acră, cum dracu să nu vă îmbolnăviți?! E normal, nu-i așa?!» – «Lăsați, domnu doctor, dau eu să-l liniștesc, că de sărbători mai tăiem și noi câte o găinușă» «Care găinușă? sare doctorul. Las' că vă știu eu cât sunteți de strânși la pungă! Și mai știu de ce o țineți în posturi, crezi că nu știu?» «De ce, domnu doctor», fac eu mirat. «V-ați pus în gând – zice – să ajungeți în rai cu orice preț, drept acolo vreți să vă duceți. Postiți tot anul, și atunci vii la mine și te plângi că te-ai îmbolnăvit de ulcer!» «Nu-s chiar așa de rare sărbătorile, domnu doctor, zic, căci dacă vă uitați în calendarul bisericesc, îi plin de sărbători din cele creștinești.» «Și dumneata, mă întreabă doctorul, și se uită la mine, mă măsoară de sus până jos – așa un om neîncrezător și curios nici n-am văzut poți să-mi spui de ce te-ai făcut călugăr? Nu te supăra că te întreb, zice, dar uite, sunt curios.». «Unde să mă mai fi dus în altă parte?» îl întreb. «Păi acuma, zice el, îi plin de școli peste tot.» «Să știți că m-ar fi primit!» îi zic eu doctorului. «Și de ce să nu te primească? mă întreabă el. O fi tata dumneatale chiabur, ori ce?» «Și încă ce chiabur, zic eu. Din ăi mari! Noi n-am fost așa, oricine, încep a

mă lăuda, noi am fost oameni bogați, domnu doctor. Nu taică-meu, că el a murit în război, la Bug i-au rămas oasele, taica ăl bătrân, el a fost cu averea. A avut vreo cincizeci de iugăre de pământ, pe puțin! Și dacă a scăpat de Bărăgan, ăsta a fost norocul lui, căci altfel nu pot să-i spun. Căci să vedeți cum s-a întâmplat, domnu doctor: chiar în noaptea când au venit mașinile să-l ia și să-l ducă în Bărăgan, chiar în noaptea aia s-a șloguit! Așa țeapăn – nici nu putea să se miște din pat –, ce să facă cu el acolo?! L-au lăsat în plata Domnului, nu l-au mai luat. Și numa bine n-a trecut săptămâna, c-a și murit, săracu, s-a culcat sara, și dimineața a și fost pe lumea ailaltă... Și atunci, tot la popi îi mai bine, i-am spus eu doctorului, barem la ei nu mă întreabă nimeni câte iugăre am avut, ce și cum...». «La prafurile astea, zice doctorul, și peste o lună, dacă nu te faci bine, dacă te mai doare, vii iarăși la mine să vedem ce-i de făcut.» «Numai să nu mă tăiați, domnu doctor, zic, căci mă tem de cuțit.» «Și dacă te tăiem, ce-i? zice. Te adormim și nu simți nimica.» «Mai bine mor, îi spun eu, decât să mă las să mă tăiați!» «Dumneata nu vrei să te faci sănătos? mă întreabă atunci doctorul. Ești om tânăr. Nu-i păcat să fii robul propriului dumitale stomac? Și de la voi din sat, mă întreabă după aceea doctorul, – și-a vorbit în șoaptă, măcar că la el în cabinet nu avea cine să ne audă – au fost mulți pe care să-i ducă în Bărăgan?» «Destui», îi spun eu. «Păi atunci bătrânul tău a avut noroc, zice doctorul. A scăpat de necazuri. A paralizat, și gata! N-a mai avut parte de suferință...» O fi avut și el pe cineva în Bărăgan, căci atunci când am plecat și am dat să-i plătesc, n-a vrut să primească nici un ban de la mine. «Să te fac întâi sănătos, zice, și după aceea stăm de vorbă amândoi...» Leacurile le-am primit pe de gratis, dar nici bine cu ele nu m-am făcut! După altele, când le-am gătat, nu mai m-am dus. Mi-a fost teamă, nu cumva să mă pună pe masă și să mă taie fără voia mea. Orice, numai de cuțit să nu aud... Așa că tot ierburile călugăriței de la Radna au fost mai de preț! Sorbi de două, trei ori din fiertură și parcă ți-a luat durerea cineva cu mâna..."

Sorbea fiertura cea miraculoasă dintr-o ceaşcă micuţă şi fără mâner, ţuguindu-şi buzele, ca un prunc. Boala îl obseda într-o asemenea măsură încât îşi spunea toate necazurile, fără să ţină seama că se află în faţa unui copil, mult prea nevârstnic şi prea crud la minte, ca să poată pricepe mare lucru din ce-i spune el... După ce goli cam jumătate din fiertură, puse ceaşca pe marginea ferestrei, făcându-i loc printre lumânări şi sfeşnice. Marcu îl privea îmbufnat, şi când călugăraşul încercă să-l mângâie pe obraz, se feri din calea lui. Vocea foarte sonoră, de tenor liric şi în acelaşi timp plângăreaţă, a călugărului, obrazul lui gălbejit şi neras, reverenda murdară, ochii apoşi şi obosiţi treziră pe neaşteptate în sufletul copilului o antipatie pe care nici măcar nu încercă să şi-o ascundă. Călugărul, dacă îl văzu atât de neprietenos, încercă să-l distreze. „Ia să văd eu, cam câte chile are gânsacul", spuse el şi-l ridică în braţe, săltându-l de la pământ înainte ca Marcu să poată avea timp să se împotrivească. Îl ridică până în tavanul scund al altarului şi-l ţinu un timp aşa, apoi îl lăsă cu repeziciune, îl scăpă, sau se făcu numai că-l scapă, din braţe, înainte de a ajunge cu el jos. „Mă, da greu eşti! spuse. Te scăpai, nu te mai putui ţine. Nu mai am putere în braţe defel, nici eu nu mă mai recunosc", începu iarăşi să se plângă. Apoi uită de boala lui şi-l privi pe Marcu cu multă atenţie, de parcă abia atunci s-ar fi trezit la realitate. „Ce caută copilul ăsta aici, în altar?" spuneau privirile lui mirate şi nedumerite. „Du-te, copile, şi îl împinse uşor cu o mână, obligându-l să se urnească din loc. Ai tăi te-or căuta mult şi bine, ţie nici că-ţi pasă cât or fi ei de îngrijoraţi şi de speriaţi! Du-te, dragu meu, şi-i linişteşte", îi spuse cu o voce mieroasă, popească, vocea cu care se adresa de obicei femeilor venite să se spovedească şi să-i sărute pulpana reverendei. Apoi îl împinse ceva mai tărişor, văzând că Marcu nu vrea să plece cu una, cu două, încât copilul se împiedică în covoraşul din faţa altarului.

Ieşi din altar bucuros că scapă de prezenţa neplăcută a călugărului. Biserica se golise. Călugării cei bătrâni se apucaseră

de-acuma de curățenie: măturau pe jos și își făceau de lucru pe la icoane. Se uitară mirați la copil cum dă buzna afară din biserică. „Al cui o fi băiețelul?" întrebă cel mai bătrân dintre ei. „Cine știe, spuse celălalt, cel care avea un pic de gușă, s-o fi pierdut de-ai lui. Și nici nu-i de mirare, câtă lume a fost astăzi în biserică. Nici nu-i de mirare să se piardă...", spuse călugărul și-o luă, șontâc-șontâc, spre altar. Trase perdelele care zornăiră cu zgomot de fier vechi. „Mă ustură pieptul de atâta fum", se plânse el din ușa altarului. „Aer greu", aprobă celălalt, oftând. „Și uite-așa, de cum ies la aer curat, îmi trece", spuse primul. „Păi sigur, aprobă cel mai bătrân. Aerul curat nu se poate să nu-ți facă bine..."

Zboară prin aer fete și flăcăi, copii și părinți, fără să se ajungă unul pe celălalt; cel mult vreun băiețandru mai îndrăzneț trage cu putere spre el lanțurile scaunului din față, le răsucește prin aer; apoi le lasă, și scaunul, cu fetișcana care strigă, de plăcere sau de spaimă, nu se înțelege prea bine, o pornește razna, se avântă spre înaltul cerului, tot rotindu-se, încât inima lui Marcu se oprește în loc, încetează să mai bată, liniștindu-se abia când scaunul, cu făptura speriată care îl ocupă, revine la locul lui, intrând din nou în cercul cel rotitor. Țipetele fetișcanei, nu neapărat înspăimântate de vreme ce exprimă și un fel de plăcere al cărui mobil ascuns Marcu, mult prea nevârstnic, nu are cum să-l priceapă, se potolesc pe măsură ce viteza călușeilor scade și ea. „Uf, bine că s-a gătat, să-mi dau sufletul de spaimă, nu alta!" spun fetele în timp ce coboară, netezindu-și cu palmele sumnele înfoiate și boțite de „ringhișpil", cam nesigure pe picioare, legănându-se ușor. Alții se reped să prindă un loc, și Marcu se uită cu jind la toată această forfotă. Abia acum își amintește din nou de ai lui și începe a-i căuta din ochi – vrea să-i găsească repede de tot, să-i plătească biletul, să se poată urca și el în călușei.

Flăcăii au grijă de fetele ce se arată a fi cam speriate: „N-are la ce să-ți fie frică, urcă-te liniștită, că-s eu în spatele tău", spun ei cu voci groase și bine cumpănite, și motorul, pufăind și făcând

mare zgomot, porneşte, caruselul începe a se învârti, la început încet, apoi din ce în ce mai tare... „Ţi-ar place şi ţie să te dai în ringhişpil?!" îl întreabă un străin pe Marcu şi el îi răspunde, dând afirmativ din cap, că într-adevăr i-ar face plăcere. „Nu-mi spune tu acuma că nu ţi-ar fi teamă, chiar deloc! îl zgândăre omul privindu-l întrebător. Mă, da' curajos te-o făcut maică-ta! Unde stă ascuns curajul, să vezi şi să nu crezi!" se miră bărbatul. Lui Marcu omul i se pare prea de tot vorbăreţ şi pe deasupra nici nu-i place că-l ia aşa în răspăr. Îi întoarce spatele, vrea să plece, să-şi caute de ale lui... „Întreabă-l pe taică-tău dacă te lasă în ringhişpil cu mine", îl îndeamnă omul. Marcu este însă nerăbdător să se urce cât mai repede, aşa că nu se gândeşte prea mult, îi toarnă o minciună: „Mă lasă, spune el, m-a lăsat şi altădată, de ce să nu mă lase?!"

Se urcă amândoi în carusel, omul pe un scăunel în spate Marcu în faţa lui. De emoţie şi de bucurie inima îi bate în piept foarte tare, să iasă afară şi simte un nod mare în gât. Se învârtesc în cerc ameţitor deasupra lumii adunate la Balta Caldă; ba îi este frică, ba îşi simte întregul trup scăldat într-o fericire fără margini... „Şi al cui copil zici că eşti?" îl întreabă ţăranul după ce coboară amândoi. Marcu îi spune în timp ce caută să se obişnuiască pe pământ. Picioarele îi sunt destul de nesigure şi genunchii îi tremură. Toate cele din jur continuă să se învârtească. „Unul înalt şi cu nasul mare? aude el întrebarea celuilalt după ce îşi spune numele. „Îl cunosc, îi spune omul. De când au venit să ne bage în colectivă, de atunci îl ştiu. A fost şi el cu echipa, numai că a tăcut din gură, n-a fost aşa de vorbitor ca ăialalţi. A stat de-o parte, nu s-a amestecat. Altora aşa le-a mers gura de parcă au fost în colectivă de când i-a făcut mama lor... La plecare domnul învăţător s-a apropiat de mine şi m-a rugat să-i fac şi lui o arteziană ca a mea, că s-a uitat bine la ea şi i-a plăcut cum arată... Să-i spui că n-am uitat promisiunea şi, dacă mă cheamă, vin să-i fac şi lui una la fel... Apa e tot rece şi bună la gust, aşa să-i spui, numai că anul ăsta n-o să prea avem după ce s-o bem. Ţii minte ori ba?" „Ţin,

cum să nu ţin?" spune Marcu. „Să mă caute când o avea timp, că mă găseşte uşor. Mi-a plăcut de el că nu a fost aşa de vorbitor şi de ştiinţăr ca ăilalţii. Acum du-te, că te-o aştepta, şi să nu uiţi să-i spui că te-ai dat în ringhişpil cu George Poenaru din Temereşti, ăl cu arteziana... Ai să ţii minte, mă copile, ori ba?" îl întrebă el pentru a nu ştiu câta oară, şi Marcu îi promite c-o să ţină minte.

După ce mulţumi, se pierdu în mulţimea care continua să umble încoace şi încolo, oprindu-se în faţa tarabelor, după cumpărături. Se trezi din nou singur, ca un copil fără căpătâi, umblând haidalera prin târgul de la Balta Caldă... Prins de toate cele pe care le vedea în jurul lui, uită să-şi mai caute părinţii. Căscă o vreme gura la tarabele cu turtă dulce şi cu bomboane. „Nemţoaicele" îl priveau încruntate. „Ce-o fi cu copilul, se întrebau, nu are părinţi, să-i poarte de grijă?", şi cu toate că Marcu se cam temea de ele – cu pălăriile lor de paie aşezate peste maramele pestriţe, purtând mai multe rânduri de fuste unele peste altele, strigându-şi în gura mare marfa şi uitandu-se urât la cei ce-o răvăşeau numai, fără să cumpere, şi de astfel de curioşi e doar plină lumea – arătau chiar de temut, le înfruntă dând dovada unui curaj neaşteptat: întrebă „cât costă" bomboanele rozalii, în formă de zmeură, arătându-le cu mâna, şi dacă văzu că nu i se răspunde, mai întrebă o dată. „La ce întrebi dacă tot nu cumperi?" se răsti o „nemţoaică" mustăcioasă, uitându-se mânioasă la el. „Cumpăr, cum să nu cumpăr", spuse Marcu, şi o privi drept în ochi. Pe chipul lui, minciuna se citea de la o poştă, şi „nemţoaica", după ce se dumiri întru totul în ceea ce îl priveşte – „la ce să mai pierdem vremea degeaba?" spuneau privirile ei încruntate –, îi întoarse spatele şi începu din nou să-şi strige marfa cu o voce ascuţită şi neaşteptat de penetrantă...

Scufiţa Roşie nimerise în plin târg şi căsca gura, la fel ca el, la bomboanele rozalii şi verzi (de atâta stat la soare începuseră să se topească), plăcându-i cioburile de oglindă, înfipte în mijlocul inimioarelor de turtă dulce, cioburi în care chipul ei drăgălaş şi îmbujorat se reflecta din când în când. Nu se arătă prea încântată

de modul foarte direct în care Marcu intră cu ea în vorbă – şi se uită la el încruntată şi neprietenoasă, răspunzând, doar cu jumătate de gură la întrebările lui indiscrete. „Mi-a spus mama, îi zise, privindu-l de sus şi cu dispreţ, să nu stau de vorbă cu oameni străini şi necunoscuţi. Dacă mă întreabă ceva, să fiu surdă, aşa mi-a spus, să le întorc spatele şi să-mi caut de ale mele." „Mai ales cu lupu, să ai grijă, nu cumva să discuţi!" spuse Marcu speriat şi în acelaşi timp bucuros c-a întâlnit-o pe Scufiţa Roşie. „Care lup? întrebă fetiţa şi începu să râdă. Tare mai eşti prost, adăugă ea cu toată convingerea, măsurându-l pe Marcu din cap până în picioare. Eşti cam tralala", mai spuse, şi arătă cu degetul spre capul lui Marcu, cum că acolo lucrurile nu sunt aşezate chiar aşa cum trebuie, de vreme ce-i ies din gură asemenea prostii. „Las-o pe bunica în plata Domnului, spuse Marcu cu toată convingerea, şi nu te mai duce astăzi la ea. Amână pe altă dată, că n-o fi foc." „Care bunică?!" întrebă fetiţa, care nu mai pricepea nimica. Şi atunci Marcu izbucni, nu se mai putu abţine, urlă la Scufiţa Roşie, vrând s-o trezească la realitate cu orice preţ: „Te mănâncă lupu, proasto!", şi ca s-o facă să priceapă, începu să o zgâlţâie cu amândouă mâinile cât putu de tare. „Mamă! strigă atunci Scufiţa Roşie ca din gură de şarpe, copilul ăsta nu mă lasă-n pace!" şi se smulse din mâinile lui Marcu, îmbrâncindu-l mânioasă şi o luă la fugă. „Eu i-am atras atenţia, îşi spuse Marcu încercând să se disculpe, i-am spus să se ferească." Şi totuşi se cutremură numai gândindu-se la cele ce-or să se întâmple: îl văzu pe lup, acolo, în pădure, stând la pândă, cu ochii roşii şi strălucitori, aşteptând-o! Şi-o închipui pe fată ghemuită în burdihanul lupului. „O înghiţi-o el – se gândi Marcu –, nu zic că n-o înghite, întreagă aşa cum e, dar de zgâriat tot o zgârie cu un dinte mai ascuţit. Nu se poate să n-o zgârie..." Şi din zgârietura aceea, făcută de dintele lupului, se prelingea pe obrazul fraged al fetei o şuviţă subţire de sânge. Marcu se înfioră.

Se afla de-acuma la marginea târgului. Flăcăii aleseseră un loc mai ferit, cât mai aproape de râu; împletiseră un gărduleț din crengi de salcie și făcuseră un fel de țarc. Deasupra intrării bătuseră în cuie o scândură pe care unul dintre ei scrisese cu niște litere frumos desenate „Bine *a-ți venit*". Dedesubt, cu litere mai mici și cu mai puține înfloriturі, aceeași persoană scrisese de data asta cu cretă albă: „Cinci lei pentru cine joacă, doi lei pentru cine stă și se uită". Greșeala – linia despărțitoare folosită unde nu trebuie – aparținea, probabil, unui copilandru, obsedat, cât ținuse școlarizarea, de respectiva regulă gramaticală, încât ajunsese să folosească liniuța peste tot, unde trebuie și unde nu trebuie. „Mai bine, își spunea el, s-o folosești în mod greșit decât să se creadă cumva că habar nu ai de existența ei!" Marcu, care era abia în clasa întâia la școală, nu observă unde se greșise, chiar dacă citi de trei ori atât invitația, cât și indicația cu privire la prețul biletului. Trecu pe lângă băiatul care rupea biletele la intrare – acesta era mult prea ocupat cu numărarea banilor încasați ca să-l observe – și se opri lângă ușă, cuprins de o neașteptată timiditate. Nimerise în timpul pauzei. Muzicanții se mai răcoreau cu câte o halbă de bere, jucătorii așijderea, mai ales flăcăii. Îndemnau fetele s-o guste – măcar o înghițitură, să vadă cât e de rece și de bună. Ele întorceau capul când vreun flăcău, mai insistent, le apropia halba de gură. „Hai, tu, că-i bună, nu fi așa mofturoasă", spunea flăcăul cu pricina, fără să aibă însă succes. Cele mai tinerele, mai neînvățate cu lumea, se odihneau pe genunchii mamelor lor; grijulii mamele le făceau vânt cu catrința, să se mai răcorească – de atâta joc se încinseseră foarte tare, le ardeau obrajii ca para focului și din când în când, ca să se mai tragă roșeața aceea, și-l apăsau cu palmele. „Uf, nu mai pot! ziceau. Parcă a aprins Dumnezeu lumea, nu alta!" și atunci mamele mișcau mai abitir din catrințe. Flăcăii se adunaseră ciorchine în mijlocul locului de dans, pământul era bătătorit de-acuma de picioarele jucătorilor, își spuneau unul altuia tot felul de glume porcoase, destul de tărișor însă, să audă și

cei de pe lături, dacă aveau poftă să tragă cu urechea la vorbele lor. Erau ațâțați de dans, porniți pe petrecere – pentru asta veniseră la Balta Caldă, să se distreze! Sudoarea li se prelingea șiroaie de-a lungul tâmplelor. „Nici așa s-o țineți tot într-o pauză nu-i frumos, începură ei să strige la muzicanți. V-am plătit cât ați cerut, nu ne-am scumpit, dar atunci fiți domni, purtați-vă ca lumea!" „Fiți corecții" le strigă cel mai în vârstă dintre jucători, unul în haină de piele, căruia flăcăii îi spuneau Mișu și de care ascultau ca de un conducător, nu-i ieșeau pentru nimic în lume din vorbă.

Mișu fusese într-adevăr un fel de șef – nimeni nu știa exact cam ce funcție avusese – la Oțelul Roșu. Îl dăduseră afară, probabil, căci de vreo trei-patru săptămâni se întorsese acasă, în satul lui. De la întoarcere o ținea întruna numai în petreceri, plătind la toată lumea după pofta inimii, neuitându-se la bani, încât chefliii se țineau de el, cum se țin muștele de borcanul cu miere. „Cât am, plătesc, le spunea, când n-o să mai am, îmi plătiți voi mie... Îmi plătiți voi pe dracu, se corecta singur. O să-mi întoarceți spatele, nici n-o să vă mai uitați la mine! Cât ești mare ești bun, după aia, când te-aruncă jos, nimeni nu mai dă pe tine o ceapă degerată! Parcă eu nu știu! Dacă n-aș fi trăit-o pe pielea mea, zic să mă contraziceți, dar așa nu admit nici un vot contra! Cine e pentru, cine e împotrivă?" întreba dintr-un fel de deformație profesională, și după aceea comanda chelnerului încă un rând pentru toată lumea... Câteva fete mai emancipate – eleve la liceu la Deva și la Lugoj – cerură să se cânte un tangou ori un vals, și cântăreții atacară cu succes *Balada Siberiei*, cam ieșită din modă, e adevărat (după părerea fetelor, care strâmbară din nas), dar interpretată, în schimb, cu multă simțire. Cum flăcăii nu știau să valseze, fetele dansară între ele. Se trecu după aceea la un vals ceva mai repejor, opregele și poalele fetelor se ridicară (de sărbători chiar și liceenele umblau îmbrăcate în „costum național"; „nu ne lăsăm portul nostru din străbuni", declarau ele, în timp ce-și îndreptau cu o mână bretonul – ultima modă – de pe frunte), li se vedeau genunchii albi, picioarele subțirele

(mâncarea la internat era proastă, varză, cartofi, fasole, acasă se aflau doar de câteva săptămâni și nu avuseseră când să se întremeze, să mai prindă puțin cheag). Apoi orchestra se pregăti să cânte un tangou, flăcăii însă protestară: se săturaseră până peste cap de asemenea miorlăială. „A fost destul, strigară către muzicanți, le-ați făcut pofta, ziceți-i mai bine o învârtită" și țiganii parcă atâta ar fi și așteptat: trecură repede la o cântare din cele infocate! Sub picioarele lor pământul mustea de apă, un pământ galben și lutos; se lipea de încălțări, dar jucătorii nu țineau seama de astfel de piedici, lipsite de importanță, picioarele li se mișcau cu o extraordinară sprinteneală; flăcăii frământau pământul cu pași mărunți, îndesați și fermi, pașii fetelor erau în schimb ușori: parcă zburau, purtate de brațele vânjoase ale partenerilor, fustele li se ridicaseră până deasupra genunchilor, nici nu atingeau cu picioarele pământul cel lutos și mustind a apă.

Marcu își făcu loc cu greu printre dansatori. Un val de sudoare și în același timp de pânzeturi scrobite, mirosind a leșie și a săpun, îi gâdilă nările. „Mă copile, ce te bagi în picioarele mele, vrei să te răstorn, ori ce-i cu tine?!" auzi vocea supărată a unui flăcău. Așa că se retrase într-un colț – cu toate că tare i-ar fi plăcut să facă parte din acel vârtej neîntrerupt și amețitor! Ca orice copil, s-ar fi băgat în picioarele jucătorilor, căci nimic nu poate fi într-adevăr mai plictisitor decât să stai așa, deoparte, cu fetele urâte pe care nu le ia nimeni la joc (stau ele mofluze și supărate pe lângă gard) și cu babele.

După un timp muzicanții făcură o scurtă pauză – nu puteau să cânte fără întrerupere, cum ar fi vrut dansatorii – și Marcu se trezi în poala unei fetișcane, fiind răsfățat în fel și chip. O chema Domnica, și celelalte fete, prietenele ei, văzând-o cum îl alintă, se întrecură cu glumele. Cu toate că Marcu se străduí să fie foarte atent la vorbele lor, nu pricepu prea bine felul acestora de a se purta: era destul să spună una o vorbă, că celelalte parcă atât și așteptau, se și porneau pe râs. „Ce li s-a părut lor chiar așa de vesel?" se întrebă Marcu uitându-se pe rând la fiecare, mirat

şi foarte nedumerit. „Să ştii că-ţi seamănă, dacă mă uit bine, zici că..., spuse, aşadar, una dintre fetele acelea, şi celelalte nici măcar nu aşteptară să-şi termine ea vorba, să vadă, adică, ce anume vrea să spună, că se şi porniră pe râs. L-ai fi făcut cu cine ştie cine şi n-ai spus la nimeni, ai tăcut mâlc!" „Aşa-i cum spui tu, fix aşa, îi răspunse Domnica, cu toată seriozitatea, prietenei ei şi-l mângâie pe Marcu, ca o mamă drăgăstoasă, pe cap. Şi ce-i de-aia? întrebă ea arătându-se a fi foarte nedumerită şi uitându-se pe rând la fiecare. L-am făcut şi eu cu cine mi-a fost mie drag, cu un om frumos!... El frumos, eu frumoasă, a ieşit cum îi mai bine!..." „Când te măritaşi, tu, de nu ne chemaşi la nuntă? o zgândăriră atunci fetele. Făcuşi nunta fără noi, ai uitat ele prietenele tale", iar răspunsul Domnicăi veni prompt, de parcă l-ar fi ştiut de dinainte: „Mă grăbii foarte tare, am fost şi eu nerăbdătoare să mă bucur de dulceaţa măritişului, le spuse, aşa că n-am avut vreme când să vă chem. A fost, aşa, în grabă, la iarbă verde, cum îi dragostea mai dulce! Ne văzurăm şi ne plăcurăm! Iute am hotărât, n-am mai stat la discuţii!.„Taci, fato, nu vorbi aşa, că nu-i frumos, se vârî atunci în vorbele fetelor o femeie mai bătrână, speriată fiind de cuvintele lipsite de ruşine, după părerea ei, ale fetişcanelor. Ferească sfântul de aşa ceva! Tu nici nu ştii ce spui, eu aşa cred, şi dai drumul numa la gură! Vorbeşte gura fără tine. Dacă v-ar auzi vreun străin, ce părere şi-ar face de voi, puteţi să-mi spuneţi?! De copilul ăsta de v-ar fi ruşine, măcar... spuse revoltată femeia, un fel de mătuşă de departe de-a Domnicăi, venită cu ea la Balta Caldă ca să-i ţină cojocelul (la noapte, pe răcoare, când s-or întoarce acasă o fi numai bun!) şi să se uite la jucători, să aibă ce povesti babelor toată săptămâna. Dacă nu te-aş şti cât de ruşinoasă şi de mută eşti de felul tău... spuse ea mirată. Nici nu te recunosc! Nu te-am mai auzit vorbind aşa! De-ar afla mumă-ta, s-ar cruci, nu alta!..." Fetele se mai potoliră ascultând cum îi mustruluită Domnica de propria ei mătuşă. Lăsară ochii în jos, făcură pe ruşinatele, le trecu cheful să mai râdă. „Glumii şi eu, mătuşico, şi dumneatale o luaşi în serios! îi spuse Domnica, şi o lovi prietenoasă peste mână.

Mă știi doară cum sunt și că numai gura e de mine! Ne distrăm și noi cum putem, că pentru asta am venit la Balta Caldă." „Și lasă copilu ăla din brațe, spuse mătușa tot atât de ursuză și de supărată – dacă a auzit asemenea glume nerușinate, nu poate chiar atât de ușor să-i iasă din cap! Nu vezi că-i mare, îi spuse ea. Îi cât îi calul!" „Spune-i, mătușo, se băgă în discuție un flăcău, că mai bine ar face să mă țină pe mine în locul copilului." „Te-aș ține, dacă ai fi așa de ușor ca el", spuse fata, care, cu toată mustrarea mătușii, nu avea, se pare, de gând să se potolească. „Ba nu-s greu defel, spuse flăcăul. Sunt ca un fulg de ușor..." „Să te țină în brațe cine te-a mai ținut, nu eu", spuse Domnica, și întoarse capul sătulă de atâta vorbă fără rost. „Cine m-a ținut o dată, m-ar tot ține, nu m-ar mai lăsa, se laudă flăcăul, și cine m-a iubit nu s-a mai putut dezvăța!" „Din astea am mai auzit noi până acuma, ni-s sătule de ele, nici nu știi cât suntem de sătule!... Te băgași în vorba noastră, îi spuse apoi Domnica și se uită încruntată la flăcău, și ne stricași toată distracția! Așa nu-mi place mie de cei care își bagă nasul peste tot." „Ai, n-ai trebuință de ei, gata, s-au și prezentat." „Nu fi așa de aspră cu el, interveni o prietenă a Domnicăi, omul nu ți-a spus nimica rău, n-ai la ce te supăra..." „Norocul lui că sărișI tu să-l aperi, spuse Domnica, arătând din ce în ce mai supărată, căci fără ajutorul tău se prăpădea micuțu de el. Nu vezi cât îi de slăbuț, sufli o dată și se îmburdă..." „Îmi place cum știe să le întoarcă, spuse flăcăul. Al dracului să fiu dacă mint, dar când o văd cum se repede la mine cu gura, mor de drag!" „Bine că-ți place, spuse Domnica ursuză și-l lăsă pe Marcu din brațe; cu o mână își aranjă poalele cămășii, care se cam mototoliseră. Vorbim și noi ca să mai treacă vremea, să ne mai distrăm, căci pentru asta am venit la Balta Calda", spuse. Apoi oftă lung, un oftat prefăcut și în același timp cât se poate de sincer, prin care voia să spună de fapt o mulțime de lucruri. („Arăt eu veselă, spunea oftatul acela al Domnicăi, dar ce anume e în inima mea, nimeni în lumea asta nu știe și nici n-o să afle vreodată. Căci nu-s veselă cum par, nu-i cum se vede. Unde s-o afla ființa aia care să poată citi ce-i ascuns

în sufletul meu, să vadă şi ce-i înăuntru! Nu numai ce-i afară. O caut, dar degeaba o caut, căci după cum vedeţi şi voi de găsit nici vorbă s-o găsesc.")

Muzicanţii începură să cânte din nou, flăcăul care se ţinuse în gură cu Domnica o luă la dans. Chipul fetei era palid şi uşor absent. Jucau „cu figuri" amândoi: fata trecea pe sub mâna băiatului, se învârtea pe loc cu paşi mărunţi şi uşori; flăcăul voia să-i arate cât de mult se pricepe, ce jucător bun e el, şi nici Domnica nu voia să se lase mai prejos. Se întreceau unul pe celălalt, şi tânărul o privea din când în când drept în ochi, voind parcă să-i spună din priviri că oftatul acela prelungit al ei nu-l lăsase nepăsător şi nici nu trecuse neobservat, cum îşi închipuise ea. Drept în sufletul ei neînţeles vrea el acuma să pătrundă, fie ce-o fi, pentru asta se uită aşa la ea, şi nu din alte motive. Domnica se făcea însă că nici nu-i observă privirile încărcate de subînţelesuri; se închisese în ea însăşi, chipul îi semăna cu un fel de mască neînsufleţită, dincolo de care nu se putea zări aproape nimic. Se supunea doar mişcărilor lui, pline de cea mai năstrusnică fantezie, anticipându-l e într-un mod uimitor; era destul ca el să facă o mişcare, ca ea să ghicească exact ceea ce vrea, gândurile îi erau însă parcă în altă parte, şi flăcăul nu avea cum să ajungă până la ele...

Se îndepărtase de locurile unde era aglomeraţie mai mare, de tarabele de dulciuri şi de cele unde era expusă marfa de tot felul – de la încălţările de gumă, până la feştilele de lampă; de la fustele plisate, până la atât de preţuitele lodene, care, de altfel, dispăruseră de pe tarabele cu pricina la primele ceasuri. ale dimineţii; fuseseră luate cu asalt de îndată ce marfa fusese descărcată din camioane. Marcu se trezise, aşadar, la marginea târgului, acolo unde adăstau căruţele celor veniţi la Balta Caldă, păzite, unele, de vreun moşneag, altele lăsate de-a dreptul fără stăpân; unde şi unde puteai zări câte un copil cam de aceeaşi vârstă cu el, dacă nu şi mai mic, dormind în căruţă, pe un maldăr de fân; cu gura larg deschisă, cu pălăria pusă pe obraz, să nu-l

bată prea tare soarele; vreo bătrână, doborâtă de atâta umblet prin târg, se odihnea stând la umbră sub căruță, culcată pe-o parte, cu amândouă mâinile puse sub cap, în loc de perină. Marcu trecu pe lângă o astfel de bătrânică și o auzi sforăind, un sforăit subțirel, aproape melodios. Ca să n-o bată soarele, o băbuță mai grijulie își implântase o umbrelă de soare în pământ; de când dormea ea, însă, soarele își schimbase locul pe cer, iar umbra lăsată de umbrelă, pusă deasupra capului ca s-o apere, se mutase, între timp. Așa că dormea în plin soare, habar nu avea că umbrela își arunca de-acuma umbra pe pământul gol. Marcu se uită o vreme la cai și-i plăcu mai ales un căluț roib care mișca neliniștit din picioarele-i lungi și nervoase. Ar fi vrut să-l mângâie, dar nu îndrăzni să se apropie de el, de teamă să nu-l lovească. Printre atâtea căruțe rămase în părăsire, Marcu încercă s-o descopere pe cea cu care veniseră ei la târg – a unchiului Arion –, o căruță cu un scaun de piele, încăpător, cu spătarul înalt și cu două iepe negre, una mai focoasă ca cealaltă... Căută o vreme, dar, văzând că nu-i chiar atât de ușor s-o găsească, se lăsă păgubaș.

Mai la margine, aproape de șosea se afla un camion cu prelată – cu el veniseră muncitorii de la fabrica de sticlă din Tomești, de cum ieșiseră din tură. Șoferul lăsase dinadins amândouă ușile cabinei larg deschise – „Să se facă oleacă de curent", îi explică el lui Marcu. De cum se văzură, se și plăcură, cum se spune, și intrară în vorbă unul cu celălalt. Șoferul, căruia i se urase să stea singur, fu bucuros că și-a găsit un interlocutor: fie și un copil, nu contează, trece timpul mai repede când ai cu cine schimba o vorbă! Ar fi putut umbla prin târg, „ca toată țărănimea asta, care nu se mai satură de căscat gura", dar cu ce folos? îl întrebă el pe Marcu, a cărui părere se pare că voia cu orice preț s-o afle. „N-ai ce vedea și ce cumpăra, mă băiatule, îi spuse el, și scuipă cu dispreț drept în fața lui, apoi șterse scuipatul cu talpa piciorului. Te înghesui, te omoară căldura, și toată prăfăria asta – și pentru ce, poți să-mi spui? Măcar că ai la ce!... Ia să văd eu cum ți-ar sta ție la volan", îi spuse, apoi și-l ridică de jos, îl prinse ca

într-un fol de menghine în palmele lui mari şi bătucite de muncă şi-l aşează în faţa volanului.

La început, din timiditate, Marcu nu îndrăzni să pună tnana pe volan. Se uită doar intimidat şi fâstâcit la şofer. „Te las să conduci în locul meu, ce părere ai? îl întrebă şoferul şi-i făcu cu ochiul. Meserie bună, şi gagici câte vrei! Să mai creşti oleacă şi vii la mine să te învăţ, fac din tine om, m-ai înţeles?!" îi promise el cu toată seriozitatea. Marcu dădu din cap fără prea mare entuziasm – meseria de şofer nu-l atrăgea în mod deosebit. Şoferul nu observă însă cât de puţin se arăta el dispus să se facă şofer şi începu să-i povestească – în timp ce-l ţinea în braţe şi mişca volanul când în stânga, când în dreapta, de parcă ar fi mers – o poveste lungă şi plicticoasă, pe care Marcu nu se osteni s-o urmărească: „Uite, aşa are directorul nostru – povesti el – un copil cam de vârsta ta, dacă nu cumva cu un an, doi mai mărişor, şi flăcăul ăsta nu crezi că-i mort după maşină?! Întruna o ţine că el alta nu vrea, când s-o face mare, decât să înveţe de şoferit. «Nu vreau să mă fac doctor, zice, eu vreau să mă fac şofer! Nene, învaţă-mă, zice, că dacă mă înveţi, îi spun lui tata să-ţi dea o primă!». Auzi, al dracului, ce i-a putut trece prin cap, cu ce a vrut el să mă cumpere... «S-a lipit de dumneata, zice directorul, ai mare cârlig la el!» «Aşa-s copiii dom' director, îl liniştesc eu, trag la meseria asta a noastră cât îs mici. Vreau să se facă şoferi. Am păţit şi cu alţii...»".

... Marcu e gata-gata să aţipească în timp ce priveşte fotografiile tăiate de prin reviste şi lipite de pereţii cabinei: Gina Lolobrigida, cu minunaţii ei sâni, în *Fanfan la Tulipe*, Sophia Loren în *Frumoasele nopţii*, îmbrăcată şi ea destul de sumar, precum şi alte artiste, mai puţin celebre, dar la fel de despuiate; nu lipsesc nici boxerii şi nici fotbaliştii de înaltă clasă: unul cu balonul încercând să dribleze, şi un boxer negru arătandu-şi dinţii albi în timp ce îşi face harcea-parcea adversarul.

„Cu directorul care a fost înaintea ăstuia de acuma – povestea în continuare şoferul – s-a întâmplat să fiu coleg de şcoală profesională, la Orăştie. Era mai mic decât mine cu un an,

dar de ştiut îl ştiam bine. Şi cine nu-l ştia?! Pot să spun că era cunoscut în tot oraşul. Aveam noi, elevii, o orchestră a noastră, şi el era ăl mai bun dintre toţi. Zicea din clarinet de te tăia la stomac, aşa de frumos cânta! Seara îl puneam în dormitor să ne cânte. Venea pedagogul şi urla la noi să stingem lumina şi să ne culcăm, şi atunci cânta mai departe cu lumina stinsă; uneori, mai ales primăvara, ne prindea dimineaţa ascultându-l. Zicea cântare după cântare, nu se mai oprea, şi ne miram de unde ştie atâtea! Ăia de la liceu se rugau să le cânte şi lor. Numai că directorul nu prea voia să-l lase. «Întâi învăţătura, şi după aceea clarinetul», zicea directorul nostru... De cum l-am văzut l-am recunoscut, cum era să nu-l recunosc?! Numai că la început n-am ştiut ce să fac şi nici cum să mă port: să-i aduc aminte cum cânta el la clarinet la întrunirile noastre tovărăşeşti – ţin minte că o dată l-a tuns directorul, a aflat că le-a cântat, fără aprobarea lui, ălora de la liceu –, ori să mă fac mai bine că nu-l cunosc?! Dacă nu-i convine? îmi spuneam. Ce-a fost, gata, a trecut, acuma e mare, nu mai e tot ăla care a fost altădată... Aşa că în prima dimineaţă, când m-am dus să-l iau cu maşina de acasă ca să-l duc la fabrică, eram, ca să zic aşa, încurcat, nu ştiam cum e mai bine să mă port... L-am aşteptat cam vreun sfert de oră, şi mă tot frământam în sinea mea. Şi când l-am văzut venind, cu un corn într-o mână şi cu servieta de piele, lux a-ntâia, în aialaltă, pot spune că m-am fâstâcit şi mai tare. Mă, să ştii că ăsta nu-i Drinca al nostru, se vede după călcătură, ăsta îi alt om, precis. «Dumneata ai fost şoferul directorului de dinaintea mea, nu-i aşa?» mă întreabă, în timp ce se urcă în maşină. «Eu am fost, tovarăşu' director, îi zic. De patru ani la directorii care au fost până acuma, tot eu le-am fost şofer.» «Bravo, zice, înseamnă că au avut încredere în dumneata şi că ai fost om de omenie. O să ne înţelegem şi noi amândoi, ce părere ai? Doar că eu ţin la disciplină, zice, ca la armată», şi s-a uitat o dată lung la mine şi pe chip i-a apărut zâmbetul pe care i-l ştiam bine: în felul ăsta ne zâmbea el când îl rugam să ne mai cânte încă o dată *Caravana*. Era un zâmbet şiret, de «băiat de comitet», cu care ne dădea gata

pe toți. Și iarăși mi-am amintit cum ne cânta din clarinet, cum ne rugam să ne cânte cate un swing, și cânta swingurile alea numai după ce pleca directorul acasă, pentru că altfel nu era admis decât valsuri și tangouri, celelalte erau cântece din cele decadente... Și el ne cânta, ne făcea pe voie... Avea însă grijă să pună un elev din anul întâi de planton, să-l anunțe dacă s-o întâmpla cumva să se întoarcă directorul. «Șase!» striga elevul din ușă, și el din swing trecea repede la *Balada Siberiei* sau la *Valurile Amurului*... Se descurca, nici vorbă să nu se descurce, pentru că era un băiat isteț! «Am înțeles, tovarășe director», i-am spus, și cam asta a fost tot. Nu știu nici acuma dacă m-o fi recunoscut sau nu. Doi ani de zile a stat, nu mai mult, și n-aș putea spune că oamenii au avut de ce să se plângă de el. Cât a fost director s-au ridicat cantina și blocurile alea două pentru burlaci. Numai că au fost bani puțini și n-au ieșit chiar așa cum trebuie, da' bine că s-au făcut și așa. «Vreau să rămână ceva după mine dacă plec, să nu mă înjure oamenii, să nu spună că nu m-am interesat de nimic», zicea și se uita zâmbind la mine, cu zâmbetul lui, vesel și șmecheros, cu care da gata pe oricine... «Păi cum, tovarășu director, aveți de gând să plecați, să ne lăsați?!» mă arătam eu mirat. «Nu mă îngrop eu aicea, fii fără grijă», îmi spunea și se uita zâmbitor pe fereastra mașinii. «Asta așa-i cum spuneți, îi cântam în strună. Noroi mult, și unde te uiți în jur nu ai cu cine schimba o vorbă... Lume modestă, tovarășu director.» «Și noi, tot muncitori, tot clasă muncitoare suntem, îmi tăia el vorba. Mă băiatule, mă, zicea și se uita zâmbind la mine, fără să arate a se fi supărat de prostiile care îmi ieșeau din gură, ai grijă și mai citește și tu, mai ridică-ți nivelul! Fii mai atent cum te exprimi...»

Și așa a și făcut, cum și-a pus în gând: când s-au împlinit doi ani, a plecat de la noi. La Cluj ori la Sibiu, nu mai țin bine minte acuma unde s-a dus... M-a rugat nevastă-sa s-o ajut să împacheteze, și o săptămână încheiată am tot împachetat amândoi. Am luat-o și pe nevastă-mea cu mine ca să ne ajute și să terminăm mai repede... Și uite așa, când am fost aproape

gata cu împachetatul, într-un dulăpior am dat peste clarinetul din vremea şcolii. De cum l-am văzut l-am şi recunoscut! «Ăsta al cui e, doamnă?» am întrebat-o pe nevastă-sa, cu toate că ştiam foarte bine al cui e clarinetul şi cine anume a cântat la el. «E al soţului meu», mi-a răspuns ea uşor încurcată. «Cum, tovarăşul director ştie să cânte la clarinet?» am întrebat-o. «Da, mi-a răspuns ea, n-ai idee cât e de talentat!»

Şoferul, văzându-l pe Marcu pe jumătate adormit, îl săltă cu amândouă mâinile şi-l dădu jos din maşină. „Uite aşa, spuse el, stăm amândoi de vorbă, nici nu ne pasă, şi între timp ai tăi te caută speriaţi prin tot târgul. Ce părere ai?"... „Tata vrea să-mi cumpere o căciulă de astrahan", începu Marcu, tam-nesam, să se laude. „S-a gândit el bine, fu şoferul de acord, vara căciulile au alt preţ, le poţi cumpăra pe nimica, să zic aşa. Iarna cer mocanii nişte preţuri, nici nu îndrăzneşti să te apropii de ele." „Una brumărie, se lăudă în continuare Marcu. Blonzilor, zice mama, le stă bine culoarea gri". „Bine, blondule, spuse şoferul, şi-i ciufuli părul. Du-te acuma şi-ţi caută părinţii. Dacă cumva nu dai de ei, te întorci aicea la mine, m-ai înţeles? Printre atâta lume te poţi pierde uşor."

Vru să se îndrepte mai întâi spre inima târgului, spre locurile acelea unde era înghesuială mare, apoi se răzgândi, întoarse spatele mulţimii ce se agita cu rost şi fără rost; umblase destul, i se făcuse lehamite de atâta vânzoleală, şi o luă de-a lungul râului, atras de susurul neîntrerupt al apei: o apă cristalină şi limpede, nu prea adâncă (intrând în ea abia dacă îi ajungea până la glezne), săltând veselă peste pietrele albe şi lucioase, frumos şlefuite, sau acoperite cu un muşchi verde şi catifelat; atât apa, cât şi pietrele albe ca nişte oase sau muşchiul îmbibat de apă ca un burete străluceau în lumina grea a soarelui de după-amiază; din când în când, apa era biciuită de zborul razant al unui păstrăv, care, cu o mişcare capricioasă şi cu totul neaşteptată, o tulbura vălurind-o uşor; era asemeni unui cuţit, păstrăvul, rapid şi foarte ascuţit; un bisturiu care tăia apa strălucitoare ca

o oglindă. Marcu o luă de-a lungul potecii care însoţea râul cel vesel şi plăcut susurător. Era curios să vadă unde anume duce cărăruia cu pricina (orice cărare ascunde un mister şi orice copil e întotdeauna nerăbdător să-l dezlege). Tot mai îndepărtat, mai puţin clar, mai confuz se auzea vuietul târgului; din ce în ce mai clar şi mai plăcut pentru ureche era, în schimb, şopotul vesel al apei – în curgerea ei lină, defel grăbită, sălta zglobie peste pietricelele râului –, precum şi cântecul păsărelelor (într-un tufiş, de pe margine, auzi o mierlă şi se opri s-o asculte), zumzăiala albinelor şi cea a unui bondar care îi dădea tot timpul târcoale. Se arătară fâneţurile cu fânul înalt, numai bun de cosit, cu florile albe şi cele galbene ale sânzienelor, cu margaretele cu petale de un alb strălucitor – „mă iubeşte, nu mă iubeşte", ultima petală dezlegând marele mister! precum şi nişte flori delicate, de culoare albăstruie, semănând cu nişte clopoţei foarte fragili, legănându-se uşor ori de câte ori pe deasupra lor trecea câte o pală de vânt. Marcu se trânti în fânul cel mătăsos, uitându-se fix la cerul senin până începură să-l usture ochii şi să-i lăcrimeze, apoi îi închise, rămase aşa, doar cu zgomotele din jurul lui: cu foşnetul abia auzit al ierbii înalte, cu apa cea săltăreaţă şi zglobie, cu bâzâitul albinelor care alergau din floare în floare, cu toate miresmele care îi erau în preajmă: cea dulce-acrişoară a ierbii, cea foarte tare şi înecăcioasă a sânzienelor şi, cum nu departe de locul unde era culcat se afla un tei cu florile trecute şi în mare parte scuturate, cu cea plăcut învăluitoare a florilor de tei, mai puternică, totuşi, decât toate celelalte; şi ca într-un vers de Eminescu, mirosul acela de flori de tei îl adormi. Nu numai mirosul, desigur, ci şi oboseala: sculatul foarte devreme de dimineaţă (ba din pricina emoţiei – nu te duci în fiecare zi la Balta Caldă! nici nu dormise ca lumea, se trezise în timpul nopţii de mai multe ori la rând), drumul în zori cu căruţa, ţinut fiind în braţe de mama, pentru că, altfel, n-ar fi fost loc pentru toţi, în sfârşit, hoinăreala de unul singur prin târg, toate acestea îl obosiseră peste măsură; aşa că adormi buştean, cum se zice, în timp ce vântul continua să foşnească prin

iarba înaltă; albinele nu-şi întrerupseră nici ele zumzăitul şi nici păsărelele nu încetară să cânte; toate acestea se petreceau oarecum pe deasupra lui Marcu, nu pătrundeau până în somnul lui liniştit, chiar dacă, într-o anumită măsură, greu de stabilit cu precizie, îl influenţau, făcându-l să curgă domol, îndepărtând visele urâte şi coşmarurile...

Un fluture mare şi galben se rotea deasupra capului lui Marcu, apoi i se aşeză pe o nară; copilul îl alungă cu o mână, fără să se trezească, aproape că-i atinse o aripă, şi fluturele, speriat, se mai roti o dată, în semn de rămas bun, apoi îşi continuă zborul, o luă spre fâneţurile care se pierdeau în zare, împreună cu liota celorlalţi fluturi de toate soiurile şi de toate culorile, şi Marcu nu se trezi nici atunci când prin preajma lui trecu, fără să-l vadă, o pereche care îşi căuta un culcuş ascuns pentru dragostea lor vinovată – o femeie nu tocmai tânără, dar încă plină de nuri, cu un dinte de aur în faţă, şi un soldat înalt şi slăbănog, pe care uniforma militară atârna ca de pomană; soarele, de-acuma, coborâse mult pe cer, mai avea două palme până să apună, când Marcu se trezi şi, cuprins de panică, nu ştiu, în prima clipă, unde se află. Se văzu singur, în plin câmp. Habar nu avea încotro s-o apuce, se ridică în picioare şi se scutură de ierburile şi de pământul de pe pantaloni, de pe cămaşă şi din păr, şi o luă de-a lungul râului, pe potecă, făcând calea întoarsă; îndreptându-se, adică, spre viermuiala târgului, al cărui zgomot se auzea din ce în ce mai clar, pe măsură ce se apropia. Era încă năuc de somn, încă destul de speriat: între târgul de dinainte de-a fi adormit şi cel de acum se interpunea somnul, un timp mort care întrerupea într-un mod brutal, aproape înfricoşător, scurgerea firească a vremii. Iată, nu mai era mult până să apună soarele, şi timpul acela „întrerupt" făcea parcă şi mai lungă despărţirea lui de părinţi. Deveni nepăsător la toate cele din jurul lui, nu-l mai interesară nici şopotul apei limpezi şi plăcut curgătoare, nici fluturii galbeni care zburau pe deasupra sânzienelor (acestea semănau cu nişte lumânări albe!),

plângea în toată legea de-acuma, cu sughițuri, așa cum plâng copiii mici și pierduți de părinții lui. „Mamă!" începu el să strige în gura mare. Știa însă că ea nu are cum să-l audă, și atunci o luă la goană, nerăbdător să ajungă cât mai repede printre oamenii aceia din târg, ca s-o caute.

În târg vânzoleala era mult mai mică decât la vremea prânzului; se mai rărise lumea, unii, cei din satele îndepărtate, care aveau mai mult drum de făcut, plecaseră spre casă cu căruțele ori chiar pe jos. Cei din satele învecinate, de la Curtea, de la Coșava ori chiar de la Românești, mai zăboveau încă, nu se îndurau să plece înainte de a asfinți soarele. Cei ce aveau drum lung de mers și veniseră pe jos o porniseră încetișor spre casă, de îndată ce căldura se mai potolise, imediat după prânz, încă de pe la ceasurile trei, când soarele nu mai are chiar atâta putere și nici drept în creștetul capului nu te mai bate.

De cum ajunse în târg, neliniștea lui Marcu se risipi cât ai bate din palme. Târgul nu mai era însă același, arăta cu totul altfel decât îl lăsase el în clipa când o luase de-a lungul râului spre fanețele încărcate cu flori. O oboseală și o lâncezeală întristătoare puteau fi întrezărite oriunde ți-ai fi aruncat ochii. Atât bucuria, cât și dorința oamenilor de a petrece cu orice preț se risipiseră, se spulberaseră în aerul îmbibat de praf, în zăpușeala stătută a zilei de vară. Toate se năclăiseră, se murdăriseră ușor, nimic nu mai strălucea ca înainte! Într-un cuvânt, arătau exact ca la spartul târgului...

Mai la margine, în locuri mai ferite, unde nu riscai să fii călcat în picioare de mulțime, întinși pe câte o pătură, special adusă de acasă, sau stând întinși în iarba prăfuită și arsă de soare, se odihneau, sforăind încetișor sau dimpotrivă, scoțând sunete de o impresionantă sonoritate, o bună parte din cei care „săriseră peste cal", fie golind prea multe sticle de bere, fie mâncând prea mulți mititei sau cârnăciori la grătar. Excesul acesta îi moleșise peste fire mai ales pe târgoveți, mai puțin obișnuiți cu petrecerile

la iarbă verde... Un țăran trebuie să fie mort de beat, într-adevăr, ca să se tolănească și să doarmă în văzul lumii și în amiaza mare. Târgoveții, în schimb, numai în maieu și cu curelele desfăcute la pantaloni, de mult o trăseseră „pe-o parte", păziți fiind de nevestele lor grijulii, destul de obosite și ele: cu fețele congestionate de căldura de peste zi, cu năframele sau pălăriile alunecate într-o parte, cu părul în neorânduială, moțăiau lângă bărbații lor. Se uitau la cei ce le treceau prin preajmă cu niște priviri încărcate de un fel de curiozitate ostilă și răutăcioasă, gata, cu toatele, mai curând să critice și să cârcotească, decât să se bucure de cele văzute în târg. Mâncaseră prea mult și râgâiau ușor, stând într-o rână, sprijinite într-un cot; se descălțaseră, pentru că picioarele li se umflaseră de atâta umblet.

O parte din vânzători se apucaseră să-și strângă marfa rămasă nevândută, alții, mai încăpățânați, mai lacomi de câștig, nu se lăsau duși cu una, cu două. Rămâneau pe poziții, fie ce-o fi; până ce-o asfinți soarele și până or pleca și cei din urmă cumpărători, nici vorbă să se grăbească! Puteau fi văzuți stând în fața tarabelor, cu brațele încrucișate, punându-și de fapt toate speranțele în cei ce se hotărau mai greu, strânșii la pungă și cârpănoșii, cei pe care nu-i faci ușor să scoată banul din buzunar. Dar și când își dau drumul, atunci să vezi și să te ții, își spuneau ei încercând să se îmbete cu apă rece, uitându-se nemulțumiți la lume, la cei ce treceau prin fața tarabelor fără să arunce măcar o singură privire la marfa expusă. E adevărat însă că nici marfa nu mai arăta în așa fel încât să te atragă cu orice preț: fusese ca frumos potrivită la începutul târgului, fiecare lucru așezat la locul lui, să încânte ochiul și să atragă privirea. Dar cum arătase la început și cum arăta acuma nu mai era nici o asemănare! Ce să te faci cu cei ce vin, se uită, întorc fiecare lucru pe toate părțile, și când crezi că-s gata și s-au hotărât să-l cumpere, se răzgândesc, îl aruncă la loc și pleacă; zice-se la loc, căci îl pun unde se nimerește; lasă obiectul cu pricina cuprinși de lehamite, de parcă pur și simplu le-ar fi scârbă să-l mai și țină în mână. Nu-i marfă s-o cumperi – numai

bună de aruncat, cam asta vor să spună oboseala şi plictiseala de pe chipul lor, şi se îndepărtează repede, nu stau să asculte, se fac chiar că nu aud ocările celor din dosul tarabelor. „Dacă tot n-ai avut de gând s-o cumperi, atunci de ce mă făcuşi, mă omule, să pierd vremea cu tine?!" se răsteşte, aşadar, vânzătorul, iar cel ce a intenţionat (sau n-a intenţionat, s-a făcut numai) să cumpere, fie că nici nu catadixeşte să răspundă, fie că, dimpotrivă, atâta şi aşteaptă, plăcerea lui cea mai mare fiind să se prindă în gură cu stăpânul mărfii. Are el un fel de ranchiună pe acesta, prea se scaldă în bani! – ce gândeşti, cu atâta marfă! –, în timp ce el, şi alţii ca el trag mâţa de coadă, abia o duc de la o zi la alta. „N-are voie omu să se uite, al dracului te mai făcuşi, mă Ioji (căci de cele mai multe ori stăpânul mărfii şi falsul cumpărător se cunosc între ei). Tot la câştig îţi stă capul! Aşa mai zic şi eu trai: câştig uşor şi muncă ioc." „Nu-i marfa mea, îi a statului, spune Ioji cu un fel de amărăciune demnă în glas. (Între timp a terminat cu «sectorul particular» şi s-a făcut vânzător la magazinul de stat). Ce-mi dă statul eu aia vând." „Adică vrei să spui – se miră ţăranul –, vrei să spui că ţie îţi este totuna dacă îţi cumpăr cu bocancii ăştia, ori dacă nu ţi-i cumpăr?! spune ţăranul, şi întoarce pe toate părţile bocancul, îi încearcă pielea răsucind-o, să vadă dacă nu cumva îi coaptă. Salariul, adică, merge?!" „Merge, de ce să nu meargă?!" se miră Ioji, şi-şi arătă dinţii galbeni într-un râs larg. „Bravo, mă Ioji, mă bucur că te văd şi pe tine om cu salariu, spune virtualul cumpărător şi-l bate protector pe umeri. Norocul tău c-au venit timpurile astea noi şi te-au făcut şi pe tine om! Ştii tu cui trebuie să-i mulţumeşti pentru asta?" „Cui?" întreabă Ioji în timp ce interlocutorul lui îi întinde bocanul să-l aşeze la loc. „Lui Stalin, lui să-i mulţumeşti. Căci dacă nu era tătucu, tot feştile de lampă ai fi vândut şi acuma." „Iesus Maria, ce prostii vorbeşti, nici nu mai stau să te ascult, se miră Ioji făcând pe supăratul. Care feştile de lampă? Săpun de damă, extrafin, asta mi-a fost marfa, numai că tu nu mai ai ţinere de minte! Ai uitat, ori mă iei drept cine ştie cine... Şi lui tătucu cum vrei tu să-i mulţumesc, dacă a murit?! Acum

să te văd ce răspuns îmi dai!" spune Ioji legănându-se când pe un picior, când pe celălalt. „Îi scrii și tu o scrisoare, de ce să nu-i scrii? Ori îi trimiți o telegramă, că ajunge mai repede!" „Io, ișteneм, se miră Ioji și-și dă ochii peste cap de mirare, în timp ce părul, roșu ca para focului, i se zbârlește în cap. Dar unde, rogu-te, vrei să i-o trimit, dacă a încetat din viață?! Dacă a decedat?!" „Și ce?" întreabă țăranul neînțelegând prea bine neologismul folosit de Ioji. „A decedat, îi explică Ioji, adică a murit." „Kaput?" se miră țăranul și face un semn adecvat cu mâna, ca să sublinieze mai bine ceea ce vrea să spună. „Kaput", spune Ioji, și din nou începe să râdă cu dinții lui galbeni, hlizându-se la țăran. „Mă, eu nu cred..., spune țăranul neîncrezător. Nu cred că-i așa. Poți tu să-mi spui ce mi-ai spune, eu tot nu te pot crede!" „Ce nu crezi?" întreabă Ioji, în timp ce începe să-și împacheteze marfa. „Nu cred că-i *kaput*, c-a murit, asta nu cred, îi explică el lui Ioji. Când s-o scula din groapă și te-o beli, atunci să vezi tu ce-o să fie, spune țăranul și începe să râdă văzând spaima, mai mult prefăcută decât sinceră, de pe chipul lui Ioji. Ascultă-mă pe mine, și nu fi așa de bucuros." „Care groapă? întreabă Ioji care e mare cititor de ziare și nu poate fi prostit așa, cu una, cu două. Vrei să spui din mausoleu! Căci el stă acolo, în mausoleu, ce știi tu!" „Păi din mausoleu e și mai ușor de ieșit decât din groapă, e de părere țăranul care a citit și el ziarele și știe foarte bine ce-i aia mausoleu... Dai frumos ușița la o parte, tragi zăvorul, apeși pe clanță, și gata, ai și ieșit afară la aer curat. Nu-i nici un greumânt." „Mă, al dracului! face Ioji mirat și încântat în același timp. Ce-ți poate trece prin cap! Recunosc că nu m-am gândit la una ca asta. Te pomenești că de-aia i-au îmbălsămat, să poată ieși afară, la aer, mai ușor?!" „De bună seamă, spune țăranul și începe din nou să râdă. Mă bucur că ți-a venit și ție mintea la loc. Și când o ieși, așa îmbălsămat și te-o beli, atunci să vezi. Numai că nu treaba ta o are el, eu așa cred și bănui. Cine știe dacă nu s-o apuca să te laude. Bravo, Ioji, îl și aud zicând, bine că terminași cu sectorul particular. Mira-m-aș să nu-ți dea și o decorație..."

Marcu a ascultat toată discuția dintre ei fără să înțeleagă mare lucru; i-a plăcut însă cum își luau unul altuia vorba din gură și i-a mai plăcut cum, la urmă, după ce au stat de vorbă, țăranul și-a scos dintr-un portmoneu vechi, ros de timp, banii și i-a plătit lui Ioji încălțările de gumă...

Pe tarabele cu dulciuri, bomboanele și bastoanele de caramel se topiseră din cauza căldurii, dar chiar și așa, topite, îi făceau cu ochiul. Se uita cu jind la ele... Minunatele lodene, atât de râvnite de toată lumea, dispăruseră, după cum am mai spus, de multă vreme, în schimb nu se bucurară de o prea mare căutare pelerinele de ploaie din pânză gudronată, de culoare verzulie: zăcuseră toată ziua în plin soare, din care pricină căpătaseră un miros urât; cumpărătorii ocoleau încă de departe tarabele respective sau, dacă totuși treceau prin preajma lor, se țineau de nas. Cine știe din ce pricină nici pulovărașele din lână angora nu avură mulți cumpărători. Nevândute au rămas de asemenea și căciulițele sau manșoanele din blană de iepure. Dictonul înțelept, după care e bine să-ți cumperi iarna pălărie și căciulă vara, fusese, se pare, uitat cu desăvârșire! Cei ce veniseră la Balta Caldă ca să târguiască nu țineau seama de el.

Un miros nu tocmai plăcut aveau și încălțările de gumă, câte mai rămăseseră, dar ele se bucuraseră de un surprinzător succes. Cumpărătorii dăduseră năvală asupra tarabelor cu încălțări, se înghesuiseră să ajungă mai în față, și le smulgeau din mână unul altuia, într-un cuvânt vânzătorii nu mai pridideau să mulțumească pe toată lumea. Cei ce se înghesuiseră să și le cumpere știau ei ce știau: erau bune de purtat atât iarna, cât și primăvara și, pe deasupra, ieftine și rezistente, te țineau o viață! Cooperativa care le producea, însă, cine știe din ce motive, pusese în vânzare numai numere mari – de la patruzeci și doi în sus – încât cei cu numere mai mici la pantofi zadarnic le răsuciră în fel și chip sau se rugau de vânzători să mai caute – cine știe, spuneau ei, dacă nu s-o fi rătăcit o pereche mai mică printre cele cu număr mare; fură obligați, în cele din urmă, să renunțe și să plece cu

buzele umflate, uitându-se cu jind la cei ce aveau labele la picioare mari și care, cu încălțările de gumă sub braț, mândri nevoie mare, se plimbau țanțoși prin târgul de la Balta Caldă. Lumea venită să se distreze se trezi, tam-nesam, împărțită în două tabere distincte și potrivnice, și pe deasupra neegale între ele, numărul celor cu pantofi sub patruzeci și doi fiind, bineînțeles, mult mai mare. Beneficiarii se făceau, însă, că nu înțeleg nemulțumirea celorlalți: „găsești la Balta Caldă ce vrei și ce nu vrei, tot ce-ți dorește sufletul, declarau ei în stânga și în dreapta, numai bani să fie, că ai ce cumpăra", ziceau plini de admirație, încercându-și, pentru a nu știu câta oară, încălțările și mirându-se cât pot fi de ușoare și plăcute la mers! Cu toată afluența de cumpărători, o bună parte rămâneseră, totuși, nevândute și zăceau acum, grămezi negre și urât mirositoare, pe tarabele improvizate...

Ar mai trebui amintite – ca să dăm o imagine cât mai completă a târgului de la Balta Caldă, așa cum arăta el în vara acelui an – paltoanele grele de stofă, agățate pe umerașe în bătaia vântului (nu se vânduse, trebuie s-o spunem cu tristețe, nici măcar un singur palton), din stofă reiată, de calitate superioară (la un preț destul de ridicat), precum și tarabele cu flori de hârtie colorată, lucrate cu o reală măiestrie de vreo cooperativă locală. Mai la marginea târgului se aflau carele cu oalele de pământ ale moțoganilor – blide și ulcele împodobite frumos, de toate formele și mărimile –, puse direct pe pământ. Librăriile își expuseseră și ele marfa, romane ce se bucurau în general de mare trecere, cum ar fi *Defăimarea lui Paganini* de Vinogradov sau *Doi căpitani* de Kaverin. Lumea nu venise, însă, la Balta Caldă să cumpere cărți, oricât de atrăgătoare ar fi fost ele. Stând la soare, coperțile se scorojiseră și te frigeau ca niște cărămizi încinse, de îndată ce puneai mâna pe ele, cu gândul să le răsfoiești. Nu lipseau nici caietele de școală, maculatoarele și creioanele colorate, compasurile și stilourile, toate acestea amintind, acum, în plină vacanță, când vara era încă în toi!, într-un mod mai mult decât neplăcut, de școală, de coridoarele umede și răcoroase ale liceelor

(așa cum te primeau ele toamna), de sălile de clasă proaspăt vopsite, de teze și extemporale și de alte lucruri la fel de puțin atrăgătoare și pe care, cât ține vara, e mult mai bine să le uiți. Cel mai mult îi plăcu lui Marcu să caște gura la păpușile de ghips, expuse pe niște etajere de lemn în dreptul chioșcului de tras la țintă. Ochitorii nu prea dădeau năvală și puștile zăceau nefolosite. Marcu se uită o vreme la femeia grasă și mustăcioasă care ținea taraba. Aproape că adormise stând cu coatele sprijinite de tejghea, cu capul în mâini; ochii i se închideau, capul îi aluneca, gata să se lovească de tejghea cu fruntea; se trezea însă la vreme, cu o smucitură își ridica, hotărâtă, capul, căsca, să-și rupă fălcile, arătându-și dinții ascuțiți, măselele de aur. „Io ișteneni, vorbea ea de una singură, holbându-se la soarele care sta să apună, e cam vremea să strâng și să plec, dacă vreau să nu mă prindă noaptea aici la Balta Caldă... "

Tot umblând așa, fără să aibă vreo țintă, Marcu se trezi iarăși la marginea târgului. O apucase pe o cărare îngustă, care cobora spre râu, și când ajunse lângă mal începu să arunce cu pietricele, așa cum îl învățase tata, în apa râului; soarele nu mai avea mult până la asfințit și-și revărsa aurul greu, compact, în apă – pietricelele albe atingeau apa, săreau în jur stropi albi și strălucitori, și zburau mai departe: își pierdură din greutate, păreau ele însele un fel de păsări mici și albe.

Marcu auzi un sforăit prelung și precipitat venind de undeva din imediata lui apropiere. Nu-și dădea bine seama de unde s-aude, apoi îl descoperi pe pădurar: sta întins în iarba înaltă, cu picioarele răscrăcărate, cu cămașa mototolită și boțită ieșită din pantalonii desfăcuți. Haina de „brigadir" silvic era așezată, împăturită frumos, la picioarele lui, iar nasturii de aramă străluceau în lumină. Se descălțase, și încălțările, toate petice, ca vai de ele, cu talpa numai găuri, zăceau la o anumită distanță.

Marcu îl cunoștea bine, era „moldoveanul" pe lângă a cărui căsuță, aflată la marginea satului, dincolo de „țigănie", trecea

ori de câte ori se ducea, împreună cu părinții, în pădurea de la „turcoane", să culeagă ciuperci. „Moldoveanu", așa-i spuneau oamenii din sat, și omul era într-adevăr moldovean din cei veniți în timpul refugiului, al secetei cumplite din Moldova din '45. Se aciuase în satul lor. Își făcuse o casă de chirpici la marginea comunei și urmase o vreme o școală de „brigadiri" silvici. Patima lui era însă băutura, și Marcu îl zărise mergând adesea pe două cărări pe ulițele satului. Copiii se țineau scai de el, poreclindu-l în fel și chip – „moldoveanu" era însă blând din fire și nu se înfuria niciodată. La provocările lor răspundea vorbindu-le „moldovenește", cuvintele îi ieșeau îndulcite și ușor cântate din gură, spre marea distracție a puștanilor, cărora felul acesta de a vorbi, altfel decât în satul lor – singurul mod atestat de-a vorbi după părerea lor, de la Adam și Eva, fiind cel uzitat de către cetățenii din satul Margina li se părea teribil de nepotrivit și caraghios. „Șturlubaților și șugubăților", strigau copiii în gura mare, imitându-l, și „moldoveanul" se simțea vinovat, de mai multe ori vinovat: în primul rând pentru că patima asta a băuturii îl făcuse să ajungă de râsul copiilor, iar în al doilea rând – și acesta era, desigur, păcatul cel mai mare – pentru că firea lui de vagabond, de om care nu-și află niciunde locul, îl determinase să rămână printre străini, în loc să se întoarcă, împreună cu ceilalți moldoveni, după ce seceta și foamea trecuseră, acasă. Acolo unde îi era locul și unde era un om respectat și prețuit de tot satul, nu o „venitură", cum îl socotea – chiar dacă nu i-o arătau, el era convins că oamenii așa îl consideră – lumea, încât până și copiii ajunseseră să râdă și să-și bată joc de el.

„Moldoveanu" se îmbătase și de data asta, se făcuse criță și acum dormea dus. Iarba înaltă era mototolită în jurul lui, semn că înainte de a adormi se răsucise și se tăvălise prin ea o vreme, fără să-și găsească locul. Marcu se uita la el cum doarme, bucuros că a dat peste un om cunoscut. Brigadierul deschise, în sfârșit, ochii – niște ochi albaștri, tulburi și roșii încă de băutură – și începu să mormăie supărat. Nu se înțelese, la început, un cuvânt din ceea

ce spune, era mai mult un fel de bâlbâială lipsită de orice noimă; părea a fi pornit pe toată lumea şi se uită cu vădită ostilitate la Marcu. În acele clipe chiar un îngeraş din cer dacă i s-ar fi arătat, el ar fi fost la fel de mânios. „Nu poate omul să se odihnească de voi", mormăi el; se apucaseră să-i strice lui somnul cel dulce, când se ştie cât de neplăcută e trezirea de după beţivăneală; cât de tare te poate durea capul, cât de aspră e limba în gură, ca şi când ar fi de şmirghel, şi mai ales capul cât de greu îţi vine să ţi-l ridici, de parcă ar fi plin de firicele de nisip ori de rumeguş de lemn; şi la fiecare gest nisipul şi rumeguşul se mişcă şi apasă pe creier, cum e mai rău! Fără să mai punem la socoteală durerea din oase ori cea din încheieturi: cât de greu îţi vine să mişti o mână sau un picior... Şi când vorbi, folosind cuvinte de-ale lui, de acasă, parcă mai mult ca oricând, lui Marcu i se păru că „moldoveanu" seamănă perfect cu Ivan Turbincă.

Între cele ce-i umblau lui Marcu prin cap, trăsnăi şi fantezii de tot felul, şi lumea aşa cum era ea, graniţa despărţitoare nu era trasă cu atâta fermitate, încât cele două tărâmuri, cel real şi cel închipuit doar, să nu se încurce între ele, să nu treacă unul în celălalt, fără să le mai poţi deosebi sau distinge. Lui Marcu i se păru – ceea ce nu era de mirare – că în faţa lui se află chiar Ivan Turbincă în persoană, şi nu brigadierul silvic cel beţivan, „moldoveanu" cu casa de chirpici de la marginea satului. Ivan Turbincă se ridică, aşadar, din culcuşul lui de iarbă în care dormise toată după-amiaza, cu pantalonii verzi de „brigadir", cu cămaşa mototolită, desculţ şi cu părul plin de iarbă şi de floricele de câmp, şi se holbă la Marcu fără să-l recunoască la început... Se îmbătase, de fapt, încă de la primele ore ale venirii lui la Balta Caldă. Colegii lui de la şcoala de brigadieri silvici, oricând amatori de bere ori de un şpriţ rece, îşi manifestaseră cu voce tare bucuria de a-l revedea; îl îmbrăţişară, bătându-l pe spate: „Uitaţi-vă numa la moldoveanu nostru, spuseseră ei privindu-l cu mare bucurie. Nu s-a schimbat de când nu l-am văzut, a rămas cum îl ştim, băiat de viaţă, ce ziceţi?!" Afecţiunea pe care i-o arătară îl făcu să se

simtă minunat. Era doar unul de-al lor. Îi ofereau acea intimitate și căldură după care el tânjise. Or, o atât de mare fericire trebuie neapărat udată cu o bere rece, nu se putea altfel! Așa că primul rând de halbe îl comandă el, cu chipul strălucind de bucuria revederii. „Bine că ne reintâlnirăm sănătoși, și să dea Dumnezeu, când o fi mai rău, tot așa să fie!" își spuseră ei ciocnind halbele unele de altele, să se spargă nu alta. Se alăturară cu timpul și vreo doi-trei flăcăi din satele din împrejurimi, verișori și alte rude de-ale brigadierilor, încât grupul petrecăreților se mări încetul cu încetul. Verișorii aceștia, se simțiră obligați însă să facă și ei cinste cu un rând, apoi cu încă unul, iar când brigadierii vrură să plătească, se opuseră cu toată energia. „Altădată! Acuma ni-s noi de serviciu, data viitoare nu vă refuzăm", spuseră ei făcând pe largii și pe galantonii. Un brigadier nu se lăsă însă mai prejos și-și puse nevasta – am uitat să spunem că majoritatea își aveau nevestele cu ei, ele nu se amestecau însă, se țineau mai la o parte, supuse și ascultătoare – la coadă la mititei. Când femeia ajunse la rând, săriră mai mulți s-o ajute și se certară cu vânzătorul, care se zgârcea la muștar. „Pune, mă, mai mult, strigară la el, doar nu dai de la tine." „Așa se face avere, îl bârfiră în gura mare, cu țârâita: azi un leu, mâine un leu, nu m-aș mira să-l văd și pe ăsta că s-a ajuns: Trece cu motocicletă pe lângă tine, nici nu se uită." Întregul grup se simțea însă excelent, micii, plăcut mirositori și foarte gustoși, dispărură cât ai bate din palme... Cei dintâi care părăsiră grupul dispus să petreacă, lăsându-l de izbeliște – bineînțeles că ceilalți protestară de mama focului, făcându-i de trădători, inși mai mult decât jalnici, aflați la cheremul muierilor, sub papucul propriilor neveste – fură bineînțeles, cei însurați. Căci nevestele, de cum văzură că petrecerea se prelungește într-un mod îngrijorător, își dădură, ca să zicem așa, arama pe față, încetară să mai fie mute și retrase și se apucară, în mod deschis, fără să se mai ascundă sau să se prefacă, să-și cicălească și să-și bată la cap bărbații. „Lască v-a fost destul, spuseră ele. Vă mai întâlniți și altă dată, că doar n-o fi sfârșitul lumii. Aflați și alte prilejuri să vă vedeți, nu ne

facem gânduri din pricina asta..." împotriva tuturor încercărilor – cam timide – de a rămâne pe poziție, ele reușiră să-și smulgă bărbații din brațele, ca să zicem așa, petrecăreților. Mai de voie, mai de nevoie, mormăind înciudați ori chiar certându-se pe față cu femeile cele cicălitoare, aceștia părăsiră până la urmă „locul de pierzanie", rămânând să petreacă, în continuare, nestingheriți de nimeni, doar cei ce avuseseră gândul cel bun să-și lase femeile acasă, lângă oalele de pe cuptor, adică acolo unde era locul lor, precum și cei neînsurați (un flăcău tomnatic, cu un nas mare și roșu de băutură, slab și scofâlcit la față, cam urât și lălâu, de vreme ce nu se găsise o femeie care să-l ia de bărbat, măcar din milă, dacă nu din altceva) și doi „văduvoi" (unul dintre ei fiind chiar „moldoveanu" nostru), cărora le muriseră nu de multă vreme nevestele, încât se puteau ține de petreceri fără să le mai aibă nimeni grija.

Pe măsură ce ziua de vară se apropia de amiază – soarele se ridica pe cerul albastru, fără urmă de nor –, mintea celor porniți pe chiolhan se aburea. Lucrurile din jur începură să plutească într-o ceață ușoară, plăcută însă, liniștitoare, timpul părea să curgă după cu totul altfel de legi decât cele știute de toată lumea: când prea repede, când teribil de încet, până când nu mai vru să curgă defel, se opri în loc; soarele încremeni pentru totdeauna pe cer, iar ei stăteau de-acuma de o veșnicie în fața halbelor cu bere care se goleau repede, și tot atât de repede venea un nou rând, fără să se știe exact cine și când l-a comandat, acum când legăturile între toate cele erau cu totul altele decât cele obișnuite: mai ușoare, desprinse de tot ceea ce le țineau strânse la un loc până atunci, și, în același timp, teribil de încâlcite și de greu de priceput. Chiar oamenii păreau a fi alții: erau când niște străini, când niște oameni foarte apropiați; când niște inși pe care aveai impresia că nu i-ai văzut niciodată, când cei mai vechi și mai buni prieteni, cunoscuți de când lumea; îți venea ba să te uiți urât la ei și să îi iei la bătaie, ba să-i îmbrățișezi cu multă dragoste, ca pe niște frați iubiți. „Mare bucurie pe capul nostru – să le spui

acestor prieteni de-o viață – să ne revedem aici la Balta Caldă și să petrecem împreună, nu-ți mai vine să pleci, zău așa! Bine că suntem teferi și încă în putere, și tare frumos ar fi să rămânem tot așa cum am fost până acum." Și când auzi asemenea cuvinte pornite din toată inima, cum să nu-ți vină să mai comanzi un rând?

„Acum eu sunt de serviciu", se aude ca prin ceață o voce răgușită, și tu o recunoști, nu se poate să n-o recunoști, chiar dacă lucrurile au devenit tulburi și teribil de încurcate in jurul tău. Și nici nu ai timp să te dumirești ca lumea, nici nu ai vreme să spui – ca unul mai bătrân și mai trecut printr-ale vieții – o vorbă mai cumpătată, cum că de-acuma a fost destul, pentru că nici ce-i prea mult nu-i sănătos, chefurile pe lumea asta au și ele o măsură, că halbele cu un frumos guler de spumă au și sosit, stau înșirate pe iarbă unele lângă altele, de ți-i mai mare dragul să le privești, și așa cum stau, drăguțele, abia așteaptă să-ți moi buza infierbântată în spuma lor răcoroasă, să-ți mai astâmperi amaru, să-ți mai răcorești sufletul...

Un lucru începe însă să nu-ți prea placă ție, un lucru te mâhnește foarte tare; dacă dai să te uiți în jurul tău vezi cu întristare că din câți ați fost la început, puțini ați rămas, s-a făcut un fel de gol de jur-împrejur.

„Unde s-or fi dus, unde or fi dispărut atât de repede, n-au putut să mai stea și ei oleacă, mai ales că nu se întâmplă în fiecare zi să fim împreună. Astfel de prilejuri sunt rare, și atuncea – ceea ce nu pot eu să pricep, cu capul ăsta al meu prost – de ce s-au grăbit așa de tare? Dacă au avut muierile cu ei, de ce a trebuit să li se uite în gură?! – «Mă muiere, să fi spus, tu nu te amesteca, tu acasă să poruncești dacă așa-i lăsat ca tot găina să cânte, nu cocoșul, nu aicea, unde mai schimb și cu o vorbă, dacă tot ne-am întâlnit, cu prietenii de la școala de brigadieri; la ce să ne grăbim, că doară n-o fi foc, avem vreme destulă să umblăm și prin târg, așa cum vrei, ce-ți dorești, aia îți cumpăr, numai să mă lași acuma în pace, să nu mă mai bați la cap, rogu-te, nu de

alta, dar te văd oamenii cum mă cicălești, și te judecă. Așa crezi tu, că nu te judecă? Grezi că ei nu văd cum dai cu gura, parcă-i meliță, așa-u umblă, fă bine și taci până nu mă supăr eu, căci atuncea să vezi!...» Așa ar fi trebuit să se poarte ei cu femeile cele cicălitoare, nu să se uite în gura lor! Au zis ele o vorbă, și ei, gata, au și făcut drepți! E adevărat că mai sunt și din aceia care nu prea țin la băutură: dintr-o halbă, două s-au și predat, o întorc pe o parte, cum se spune, nu mai sunt buni de nimica; dacă stau și mă gândesc, nu știu dacă nu-i mai bine așa, nu-i mai bine c-or plecat; în felul ăsta am rămas numai noi, care nu ne dăm bătuți, ba pot spune, fără să mint, că mie abia acuma mi s-a deschis pipota, abia acuma pot și eu zice că încep să beau; nu că m-aș lăuda, dar afară de noi doi, Cornele, ăștia nici n-au fost oameni cu care s-o ții la drum lung, s-o iei mai pe îndelete, mai cu încetișorul; ție îți pot spune, n-am la ce să mă ascund, ne cunoaștem, ca să zic așa, de-o viață: mie nu-mi place să dau paharul peste cap și să plec; aint, țvai, drai, cum spune neamțu; păi la noi în Moldova, când se porneau toamna iarmaroacele, o ținea omul într-un chef cu lăutari toată iarna; până dădea spicul și se desprimăvăra, nu se mai trezea nimeni; erau niște unchieși, parcă-i văd, roșii la față, înalți și drepți ca brazii, păi unchișilor acelora nu li se întâmpla să li se mai desprindă buza de pahar; moartea îi căuta acasă, și ei la iarmaroc, benchetuiau cu tineretul, nu aveau grija ei! Accia zic și eu c-au fost oameni, nu cei de-acuma, care nu-s buni de nimic! Uite, dacă respect pe cineva, pe ei pot spune că-i respect!.." „Să știi că-mi plăcu tare mult cum povestișI", spuse Cornel, și de-acuma se țineau amândoi de după cap, cu fruntea unuia proptită de cealaltă frunte. „Adică moartea îi căuta acasă, zici?!" „Îi căuta, de ce să nu-i caute?! Le venise și lor vremea; dacă n-aveau o sută de ani bătuți pe muche, fiecare." „Ai naibii sunteți voi moldovenii, nu vă lăsați..."

Și Cornel începe să cânte, cu fruntea proptită de cea a prietenului lui „de-o viață", „moldoveanul". Apoi trece la un alt cântec, un cântec despre tricolorul românesc, și „moldoveanu" îl

oprește, îi astupă gura cu palma. „Taci, mă, că ne închid!" îi spune el, și în clipa următoare uită ce i-a spus, cântă amândoi în gura mare, de se aude în tot târgul cântecul cel care nu-i voie de cântat. „Tăceți, oameni buni, că vă aude careva și vă ridică", le spune o femeie, și tac amândoi deodată, ca la comandă; uită însă repede ce le-a spus femeia, dau iarăși să cânte, se opresc însă după prima strofă a cântecului și-i apucă așa o milă de ei înșiși, că încep să plângă cu frunțile sprijinite una de alta, lacrimile unuia cad pe fața celuilalt, și nici ei nu știu prea bine de ce plâng, dar simt în adâncul sufletului lor o durere adâncă și surdă, și durerea aceea nu poate fi potolită altfel decât prin lacrimile lor fără rost – și după aceea nu mai există nimic decât o ceață tulbure și lăptoasă, dispar toate, sunt absorbite de ceața aceea, de întunericul ce se lasă peste creier, semănând bine cu un fel de moarte; rămâne pe pământ doar trupul, și el continuă să meargă o vreme, gura să vorbească – e adevărat că mare lucru nu se înțelege din ce spune! –, picioarele să umble – un mers ușor legănat, cam nesigur și fără să aibă o țintă anume –, în timp ce sufletul – sau ceea ce se înțelege prin suflet de obicei – lipsește, sufletul e făcut harcea-parcea de băutură; ea pătrunde în el și-l îneacă sau, ca să ne exprimăm în termeni chimici, îi dizolvă substanța, i-o alterează și i-o anihilează; ca două fantome fără suflet umblă ei o vreme prin târg – Cornel o porni într-o direcție, iar „moldoveanu" în alta. Drumurile lor nu se mai încrucișară; picioarele nu mai erau nici ele bune pentru umblat, singura scăpare fiind de-acuma somnul... Și „moldoveanu" se trezi din somnul care îl doborâse pe malul râului abia după-amiază, târziu, cu un copil în fața lui. Și sub privirile ușor intrigate ale acestuia, lumea cea reală căpătă din nou un înțeles, o consistență pe care era cât pe-aci să și-o piardă.

Copilul îl privește mirat și ușor intrigat, cum am mai spus, și-l aseamănă cu un personaj dintr-o poveste cu Ivan Turbincă. Și, la urma urmei, nici nu greșește prea mult. „Parcă te cunosc și nu știu prea bine de unde să te iau?" spune „moldoveanu", în timp ce, încă destul de nesigur pe propriile lui picioare, se ridică

de jos; clătinându-se uşor, se îndreaptă spre râu, se apleacă, gata să cadă cu capul înainte, spre apa cea limpede şi rece ca gheaţa, şi îşi spală faţa încinsă de căldură şi buhăită de băutură. „Mă, copchilule, spune, – de-acuma pornit să filosofeze –, să ştii tu de la mine, care se poate zice, că-s trecut prin viaţă, nu-s de ieri, de alaltăieri, băutura nu-i bună – şi între timp îşi stropeşte faţa cu apă, doar, doar o reuşi să se dezmeticească –, e adevărată nenorocire la casa omului! Cine a născocit-o n-a avut alt gând decât unul, şi acela rău: să-şi bată joc de om şi să-l facă neom; să mă fac aşa şi pe dincolo dacă oi minţi, căci ce trebuinţă are omul de băutură, poţi să-mi spui? Trage vreun folos de pe urma ei? Îl face mai deştept ori mai ştiu eu cum?... Nu-l face, nici pomeneală de aşa ceva! tună el şi fulgeră împotriva băuturii. Cel-de-sus a făcut lumea plină de toate minunăţiile, şi atunci, de supărare, dracu, dacă a văzut lucrarea şi zidirea lui Dumnezeu, şi-a băgat şi el coada, dinadins ca să strice", spune „moldoveanu", şi pe măsură ce vorbeşte, pe măsură ce capul i se limpezeşte şi mahmureala se risipeşte la rândul ei, pare din ce în ce mai convins de cele spuse. „Şi aceea e drept, îşi îndulceşte puţin judecata prea aspră şi prea lipsită de îndurare – că aşa, un piculeţ, hai să zicem, un pahar, nu mai mult, nu are ce strica! Te mai întremează oleacă atunci când se întâmplă să fii prea de tot ostenit, îţi mai dă puteri! Când vin necazurile peste om, atunci pot spune că nu-i chiar fără de folos..." Şi „moldoveanu", în timp ce stă pe malul râului şi se spală pe obraz, e gata să retracteze toate cele spuse în prima parte a cuvântării lui antialcoolice, iar cuvintele acestea din urmă – cel puţin aşa i se pare lui Marcu, a cărui lectură din *Ivan Turbincă* e de dată recentă – aduc cu felul de a gândi şi a vorbi al celui întâlnit de Dumnezeu şi de Sfântu Petru pe un drum de ţară, al soldatului întors de la oaste. Încât Marcu, uitându-se la moldovean în timp ce acesta îşi continuă peroraţia proalcoolică, pe malul râului, în ciuda faptului că-l cunoaşte foarte bine, e tot mai convins că se află, de fapt, chiar în faţa lui Ivan Turbincă în persoană; se apucă să caute cu privirea sacul cu pricina, straiţa în care e închisă

Vidma, legată fedeleş cu un brăcinar gros, nu cumva să izbutească să iasă afară la lumină... N-o vede însă, şi e cât se poate de convins că „moldoveanu" – adică Ivan Turbincă – a reuşit s-o uite cine ştie unde, umblând prin târg. „Ce-ai făcut cu turbinca, nu cumva ai pierdut-o?" întreabă şi „moldoveanu" nu se arătă a fi prea mirat de vorbele copilului, nu spune, deci, care turbincă, holbându-se la el, aşa cum ar fi de aşteptat. „Nu ştiu eu pe unde o fi, pe unde-oi fi lăsat-o! Trebuie să hie pe acilea...", adaugă el făcându-i cu ochiul lui Marcu, de parcă ar fi vorba de un secret ştiut doar de ei doi. S-a luminat la faţă şi i-a trecut ca prin minune toată mahmureala. N-are copii şi se dă în vânt după ei. „Am legat-o cobză, spune, şi am atâmat-o într-un prun. S-o zbătea de-acuma să scape, dar tot fără folos: nu are cum." „Ai legat-o strâns, strâns?" întreabă Marcu cât se poate de bucuros. „Foarte strâns, îl asigură «moldoveanu». I-am făcut vreo două, trei noduri, din cele măricele. N-are aşa mare putere să se dezlege, fii fără grijă." „Şi dacă trece cineva pe lângă ea, o aude strigând, îl apucă mila, şi-o dezleagă?" întreabă Marcu speriat. „N-are cum să strige, c-am legat-o la gură cu o batistuţă", îl asigură „moldoveanu", şi Marcu respiră uşurat.

Nu puteai şti niciodată dacă „moldoveanu" glumeşte sau vorbeşte serios, şi Marcu avusese timp să se obişnuiască cu felul lui de a fi. Primăvara dădea şi el o mână de ajutor la săpatul grădinii şcolii – un lot mare, la care lucrau, de cum se desprimăvăra, atât părinţii, cât şi elevii din ultimele clase – şi copiii se adunau în jurul lui, dornici să-l audă povestind. Povestea vrute şi nevrute, întâmplări de la el de-acasă, din Moldova. Cum a fost cu seceta cea mare de după război, cum au murit oamenii atunci pentru că nu au avut ce mânca; i-a murit un copil şi lui – abia împlinise un anişor: după ce l-a înţărcat maică-sa, n-a mai avut cu cel să-l hrănească – şi cum după moartea copilului, ca să mai uite de durere, şi-au pus ei în gând, el şi muierea lui, să plece, să-şi ia lumea în cap: unde or vedea cu ochii, numai să scape de foamete şi de sărăcie! Copiii ascultau, atraşi de modul de-a povesti al moldoveanului; înţelesul vorbelor lui – aproape că nici

nu-l luau în seamă. Cum au mers două zile și două nopți cu un vagon de marfă, au străbătut toată țara, dintr-un capăt la celălalt capăt; și când au ajuns la Simeria, li s-a spus să coboare – nu erau singuri, mai erau cu ei și alți „refugiați" –, că trenul nu mergea mai departe; și ei au coborât, buimăciți de nesomn și cu oasele înțepenite de atâta mers; s-au uitat în jurul lor și au văzut oameni străini și locuri străine. „Ce căutăm noi aicea, poți tu să-mi spui, bărbate?" l-a întrebat muierea și a început a plânge. „Taci, femeie, și nu mă mai înnebuni de cap, că și așa le am eu pe ale mele", a certat-o el, dar degeaba, nu aveai cu cine vorbi: o ținea într-o văicăreală și se scutura cămașa pe ea de atâta plâns. Ori vorbeai cu ea, ori cu peretele, nu era nici o osebire!"...Eu unde mă duc acuma, încotro s-o apuc? s-a răstit ea la mine. Am greșit foarte tare când m-am luat după gura ta, zice. Știam și eu de un rost, dar așa?! «Care rost?! mă răstesc la ea. Să murim de foame, așa ți-ar fi plăcut, muiere apucată și fără minte!... Nu ai nimic în capul tău, tu nu judeci?!...» De supărare, auzind-o vorbind așa, îmi venea s-o omor! Dar m-am ținut bine: am tăcut din gură și m-am uitat numai la ea o dată lung: a fost destul și atâtica, s-a speriat și n-a mai scos o vorbă... De la gară porneau mai multe poteci spre satele din împrejurimi și m-am uitat un timp, neștiind pe care drum s-o apucăm, încotro să ne îndreptăm. Era dis-de-dimineață, abia începea a se lumina afară. Până la urmă ne-am hotărât, fie ce-o fi de-acuma, și-am apucat pe o potecuță de-a lungul liniei ferate. De ce am ales chiar cărarea aceea și nu alt drum, nu mă întrebați, căci nu pot să vă spun! Am mers așa, o vreme, pe lângă linia ferată, și muierea venea în urma mea, pâș-pâș; o auzeam suspinând încetișor, dar mă făceam că nu aud nimica; și numai bine că între timp a răsărit soarele și a început a se încălzi afară; eram doar în prima săptămână a lunii lui august, de căldură nu se putea spune că duceam lipsă; și nu ne îndepărtăm bine de gară, că încep lanurile de grâu, de floarea-soarelui și de păpușoi, unde îți aruncai ochii îți era mai mare dragul să te uiți, nu te mai săturai! Nu-mi venea să cred! Față de ce era la noi în Moldova, aicea era raiul pe pământ! Se uita muierea la păpușoi,

se uita la grâu, pârguit bine, numai bun de secerat, galben ca aurul, şi să nu-ţi vină a crede, se porneşte pe bocit! Îi curgeau lacrimile din ochi ca dintr-o fântână din acelea fără fund. Se uita la păpuşoi, se uita la grâu şi plângea, plângea, nu se mai putea opri! Am lăsat-o să plângă, să-şi descarce sufletul, doar, doar s-o mai liniştí. Dar ea nici pomeneală să se liniştească. «Acuma ţi-a fost destul, îi spun eu după o vreme. Ai plâns, te-ai uşurat, hai să mergem să ne găsim un acoperământ deasupra capului, căci în mijlocul câmpului, cât o fi el de mănos, nu putem rămâne...» Şi uite-aşa am ajuns umblând din sat în sat, până acilea, în satul dumneavoastră... La început a fost greu, până ne-am făcut un rost, ne-am ridicat o căsuţă, să nu ne plouă deasupra capului. Ea, sărmana, n-a avut când a se mai bucura, a mai trăit doi anişori şi s-a prăpădit. A tras-o în pământ copilaşu, a chemat-o la el. Dacă ar fi trăit, spunea el în încheiere, oftând cu zăduf, şi viaţa mea ar fi fost altfel orânduită şi aşezată!... Dar aşa...", şi scuipa punând în scuipatul acela toată fierea care i se adunase în suflet, tot amarul şi tot necazul de care ar fi vrut să scape, ştiind în acelaşi timp foarte bine că un asemenea lucru nu era cu putinţă...

„Cu greu s-a mai lăsat prinsă vidma aia, spuse în timp ce împreună cu Marcu umblau prin târgul de la Balta Caldă în căutarea părinţilor. S-a ţinut tare, afurisita de ea, ce gândeşti! Ea hoaţă, dar şi eu hoţ, şi-a găsit ac de cojocul ei. «Ivan Turbincă, o aud că se roagă, cu un glas subţirel ca de fetişcană, fă bine şi lasă-mă să răsuflu şi eu, nu mă mai persecuta!» «Ba am să te persecut!» mă stropşesc eu la ea. Am legat-o cât am putut eu de strâns, cum ţi-am mai spus, şi am atârnat-o de o cracă, nici n-am ascultat rugăminţile ei! «Lasă-mă slobodă, Ivane, că ţi-oi face şi ţi-oi drege», se ruga de mine, dar mie parcă mi-a pălit Dumnezeu amândouă urechile, nici n-o auzeam ce zice».

Noua variantă a poveştii lui Ivan Turbincă, născocită ad-hoc de moldovean, îi plăcu lui Marcu, ba mai mult, o crezu aproape adevărată: se uita cu atenţie la toţi prunii pe lângă care treceau, cu speranţa că va da cu ochii de turbincă; şi-o închipuia

pe vidmă zbătându-se de mama focului să iasă la lumină, strigând disperată după ajutor, când furioasă, proferând tot felul de ameninţări, când linguşitoare foarte. Îşi aminti cartea din care citise povestea, cea în care putea fi văzut Harap Alb zburând foarte aproape de un soare care râdea cu o gură până la urechi, sau o altă ilustraţie, la fel de atrăgătoare: dracul ieşea dintr-o băltoacă şi Dănilă Prepeleac se uita hâtru la el; îi plăcuse, de asemenea, desenul cu fata moşneagului cea cuminte înconjurată de vulpi, urşi, iepuri şi şerpi îmblânziţi... Cel mai mult îl atrăgea însă ilustraţia ce însoţea povestea lui Ivan Turbincă. Mai ales moartea îl făcea să râdă pentru că era incredibil de caraghioasă! Lividă şi scofâlcită la chip şi pe deasupra legată la cap cu o basma roşie, cu o fundă în creştetul capului ei ţuguiat. O fiinţă sărmană şi de tot hazul, de care îţi era mai curând milă decât frică. Modul cum îi va apărea însă moartea în coşmarurile lui de mai târziu nu-i va mai aminti în nici un fel de acea fiinţă slabă de minte şi ridicolă căreia soldăţoiul cu inimă bună izbutea, prin fel de fel de şiretlicuri, să-i strice planurile ticăloase ţinând-o captivă, fără voia ei, în traista lui fermecată...

VII

1.

Ivo Filipovac îi scria soţiei de-a doua a tatălui său: Dragă mamă, prin urmare m-am obișnuit să-ți spun așa, chiar dacă la început cuvântul mama, pe buzele mele, mi s-a părut că sună cam ciudat: un cuvânt pe care nu l-am rostit până la vârsta de douăzeci de ani niciodată. Nu aveam cum să-l rostesc, de vreme ce mama mea cea adevărată, după cum știi și tu, a murit chiar în momentul când m-a adus pe lume (copilul „salvat", iar mama „sacrificată", cum spun doctorii ori de câte ori nașterea unui copil ia o astfel de întorsătură tristă)... N-am avut, așadar, când și cum să-l rostesc, iar acuma, adresându-mă ție în felul ăsta, simt o ușoară tulburare. Pe de altă parte o fac și oarecum în joacă, îmi place atât de mult să mă joc cu orice, încât situația nouă care s-a ivit în familia noastră – tata căsătorit la foarte mulți ani după încetarea din viaţă a primei soții! – îmi oferă un cu totul insolit prilej de-a mă juca, făcându-mă să simt și să gust din plin noutatea situației. Un joc în care nu toate piesele se potrivesc de minune, nu se ansamblează între ele: doamna Filipovac, mama cea nouă – se poate spune oare „mama cea nouă"? – nu-i mai mare decât „fiul" (tot „nou" și el) decât cu vreo zece ani – și la

zece ani, n-ar fi avut cum să-l nască, nu-i aşa? – din punct de vedere „medical" şi „ştiinţific", o femeie trebuie să împlinească o anumita vârstă ca să poată naşte un copil! Şi se vede că nici mama mea cea „veche" n-a avut chiar vârsta potrivită – cincisprezece ani, şi nici aceia împliniţi! – şi cine ştie dacă nu cumva varsta şi-a spus cuvântul, fiind principala cauză a decesului ei neaşteptat. În tot cazul, în fotografiile care s-au păstrat, nu aduce defel a mamă – iată de ce nici măcar în gând n-am încercat vreodată să-i spun „mamă", o mamă arată cu totul altfel decât fetiţa aceea dulce chiar dacă, să zicem, în unele pânze ale lui Filippo Lippi, de pildă, precum şi în cele ale lui Perugino, sau chiar în cele ale lui Rafael, „fecioarele" sunt şi ele mai curând nişte copile decât mame în toată puterea cuvântului, din care pricină o foarte stranie maternitate le transfigurează chipul, mamele acelui copil unic fiind absolvite, în viziunea pictorilor, însufleţită de cea mai profundă pietate, de păcatul cărnii... Cuvântul mamă nu l-am spus, deci, niciodată şi nici n-am simţit nevoia să-l spun privind fotografiile acelea rămase de la mama mea. Ţin minte că de câte ori le vorbeam bunicilor despre ea (pentru că până la şase ani tata m-a lăsat în grija lor), îi spuneam „fata voastră", şi chiar când ei stăruiau să-i spun mamă, ocoleam, făcându-i fără voia mea să sufere, respectivul cuvânt. Încât ţie, dragă mamă, pot acum să ţi-l spun liniştit, fără să am sentimentul vreunei impietăţi faţă de o altă persoană, fără a uzurpa un drept care ar aparţine, în realitate, altcuiva, de vreme ce sentimentul filial, al legăturii indestructibile dintre mamă şi fiu, acel nevăzut cordon ombilical, nu m-a ţinut strâns legat niciodată. Pot, aşadar să mă joc liniştit „de-a mama şi copilul", un joc nu chiar atât de gratuit, totuşi, de vreme ce simt, de ce nu ţi-aş mărturisi acest lucru, că el umple un gol, încercind, poate mult prea târziu, să corecteze, mai bine zis să mi absolve, de un ciudat complex pe care l-am purtat cu mine peste tot şi de care n-am putut să scap, complexul de a te simţi nenăscut dintr-o mamă, neieşit din pântecele cuiva, un produs, ca să zic aşa, mai curând făcut, decât zămislit cu adevărat. Simţind, instinctiv, lipsa

de protecție a mamei, aveam în permanentă senzația că sunt „descoperit", asemeni unui soldat aflat de unul singur pe un câmp golaș, expus, în fiecare moment, tirului inamic, nebeneficiind, în caz de primejdie, de nici un boschet unde să mă „camuflez", singur, așadar, pe un teren drept ca-n palmă, fără vreo fundătură în care, în clipa când ar fi apărut pericolul, m-aș fi putut, la nevoie, ascunde... Îmi lipsea, de fapt, amintirea protectoare a pântecului în care m-am născut! Trebuie de asemenea să-ți mărturisesc că înjurăturile de mamă ale copiilor nu mă jigneau prea tare: nu aveam sentimentul oribilei profanări, sentiment încercat de fiecare copil atunci când e trimis, prin vulgarele cuvinte, la origine...

Prin urmare, am să încerc să-ți spun mamă, punând în cuvântul respectiv toată tandrețea de care mă simt în stare pentru că mi-am dorit și eu o mamă, cum era să nu-mi doresc? dar numindu-te așa, sunt convins că totul, la urma urmei, nu-i decât un joc la care mă dedau de bunăvoie și cu cea mai mare plăcere. Îmi place să mă mai joc și astăzi, când nu mai sunt, de multă vreme, un copil: în septembrie, pe data de șaisprezece, am împlinit douăzeci și unu de ani (evenimentul a fost sărbătorit la „Casino", s-a băut șampanie și s-a cântat „mulți ani trăiască" în trei limbi: germană, sârbă și maghiară). Dacă vorbesc de colegii mei cu o anumită delăsare, „draga mea mamă", să nu-ți închipui cumva că-i invidiez în vreun fel ori că le port vreo pică. Cu toate că stăm împreună în aceeași garnizoană, mâncăm la aceeași popotă și frecventăm aceleași localuri și, de ce nu, câteodată, același stabiliment (al veselei, durduliei și atât de prietenoasei Șari-neni), nu sunt unul de-al lor, și ei simt foarte bine lucrul ăsta. Și eu îl simt, bineînțeles, și încă poate mai mult decât ei. N-o spun cu orgoliu, te rog să mă crezi, iubită mamă, dar trebuie să-ți mărturisesc că nici nu sufăr prea mult! Nu simt nevoia – aici nu doresc în vreun fel – să mă primească printre ei! Nu pot, totuși, să nu mă întreb de ce sunt altfel, de ce, adică, le semăn atât de puțin, și explicația pe care mi-am dat-o e tot în legătură cu nașterea

mea. Născuți dintr-o mamă, ei nu aveau cum să fie ca mine, cel care își numea mama „fata voastră" (adresându-se bunicilor, bineînțeles). Uneori, în serile lungi de iarnă, în încăperea prost luminată și supraîncălzită a popotei, mult după ce în cazarmă suna stingerea (sunetul prelung și melancolic al trompetei îmi aducea întotdeauna lacrimi în gâtlej, tușeam, prefăcându-mă că m-am înecat, încât ceilalți să nu observe cât sunt de emoționat), se porneau să vorbească despre mamele lor, lăudându-se cu ele, cu educația „aleasă" pe care au primit-o. Fiecare ținea să precizeze că mama lui e o doamnă, o femeie respectabilă și foarte distinsă, și ca să confirme acest lucru căutau în portmoneele din buzunarele de la piept și, cu gesturi grijulii, prinzându-l e cu delicatețe, doar cu două degete, scoteau la vedere câteva fotografii ușor îngălbenite de timp. Fotografiile treceau din mână în mână, fiecare avea de zis câte vreo vorbă plină de respect în legătură cu femeia din fotografie (poza reprezentând-o fie singură – sprijinită de vreo coloană de marmoră, în picioare, sau stând, maiestuoasă, în vreun fotoliu, cu un cățeluș în brațe, sau cu un buchet de flori fie în grup, cu întreaga familie, cu o mână pe umărul soțului, copiii fiind în față, în picioare sau în genunchi, în funcție de cât erau de mari), stabilind eventualele asemănări. Fotografia ajungea până la mine, o lăsam însă să treacă mai departe, aproape că nici nu mă uitam la distinsa doamnă care mă privea cu o nesfârșită milă – știi cum se uită mamele la copiii orfani –, îmi era teamă să nu mă „deconspir", să las să iasă la iveală un lucru ținut de mine în cea mai mare taină. Căci, *dragă mama* (aproape că m-am și obișnuit să-ți spun așa), făceam tot ceea ce îmi sta în putință să nu mă deosebesc în nici o privință de ei. Mă gândesc c-ar putea să-ți vină să râzi de excesiva mea sensibilitate, atât de copilăroasă, la urma urmei (ți-am mărturisit că sunt aproape incredibil de copilăros!), *de modul cum îmi fac probleme aproape din orice*. Fraza asta ar putea să-ți aparțină, mi-o și închipui desprinzându-se de pe buzele tale, adresându-te, de fapt, tatălui meu – amândoi stând unul în fața celuilalt la micul dejun – aud

chiar clinchetul linguriţelor de argint lovindu-se de marginea paharelor de cristal, şi această mică scenă de familie – dejunul în doi, în timp ce vă oferiţi unul altuia borcănaşul cu dulceaţă de coacăze ceremonioşi şi schimbând zâmbete politicoase – mă emoţionează până la lacrimi. Cu toate că nu particip la această scenă, sunt într-un fel de faţă, de vreme ce se vorbeşte cu o atât de mare îngrijorare despre mine. (Despre fiul de la care vin, din când în când, scrisori lungi şi afectuoase.) „Oare de ce s-o fi făcut ofiţer, îl aud pe tata, meseria asta nu i se potriveşte", şi, depăşit de întrebare, ridică privirea spre tânăra sa soţie, de parcă ar aştepta de la ea un răspuns. (Un răspuns ce nu poate veni. Ai nevoie, totuşi, de timp ca să mă poţi cunoaşte cu adevărat.) Toate aceste întrebări (în ceea ce mă priveşte, tata şi-a pus întotdeauna o mie de întrebări, cărora n-a fost în stare întotdeauna să le dea un răspuns) revin mereu în discuţiile voastre şi nu pot să nu observ cu cât sârg şi cu câtă bună-credinţă şi seriozitate îţi asumi tu rolul de mamă. Cât de îngrijorată te arăţi de problemele şi necazurile fiului rău adoptiv! De fapt trebuie să-ţi mărturisesc că din prima clipă în care te-am văzut mi-am dat seama că eşti într-adevăr o femeie bună. Mai ţii minte? Ningea afară, şi tu purtai un manşon mare şi alb de angora, eu îmi făceam lecţiile, aveam de rezolvat o problemă de matematică, o problemă foarte grea, şi tu ai intrat în odaie (tata era emoţionat, îşi făcea tot felul de griji, neştiind cum o să decurgă întâlnirea noastră), şi te-ai aplecat peste umărul meu (crispat de emoţie, am continuat să lucrez la problemă, făcându-mă că n-am băgat de seamă c-ar fi intrat cineva) şi, uitându-te la smângălelile din caietul meu, m-ai întrebat dacă reuşesc să mă descurc. Chiar aşa m-ai întrebat, ţin minte: Te descurci cu problemele astea încurcate, Ivo?" ... Am devenit prieteni din primul moment, şi în toţi aceşti ani care s-au scurs de la această primă întâlnire a noastră n-am făcut nici un efort ca să-mi revin din buimăceala de care am fost cuprins atunci, descoperindu-ţi bunătatea. Am ajuns, în schimb, să mă întreb, cunoscându-te mai bine, dacă tu însăţi ştii cât eşti de bună...

Pe măsură ce te-am cunoscut mai bine am înțeles că niciodată un bărbat nu poate fi bun la modul absolut, așa cum sunteți voi, femeile; îi lipsesc anumite elemente care țin de natura sa intimă, de felul cum e conceput. Animalul egoist din el e oricând gata să strice totul. Mult mai introvertit decât voi, mai preocupat de complicata-i ființă, predispus să-și contemple la nesfârșit buricul, bărbatul poate fi cel mult bun cu propria lui persoană, tot timpul gata – vai de capul lui! – să-și oblojească rănile, fără să mai fie atent și la ale altora. Ori bunătatea – cuvânt luat de mulți în râs, dar nu e ea, bunătatea, un fel de osie a lumii?! – înseamnă, nu-i așa, o privire îndreptată, mai ales, *în afară*. Așa că bunătate s-ar putea numi, de pildă, felul cum te uiți tu la mine (nu cu milă, nici pomeneală de așa ceva, mila, la urma urmei, m-ar jigni peste măsură), ci cu un fel de luciditate blândă... Aveți, voi femeile, o comprehensiune cu totul specială, în fața nefericirii altora, a bărbaților care, cine știe din ce pricini anume și greu de descifrat, parcă nu-și găsesc locul pe pământ. Așa ați fost întotdeauna, ați încercat, chiar dacă n-ați ajuns de multe ori la nici un rezultat, să înțelegeți *singurătatea bărbaților*. Îți amintești, iubita mea mamă, cântecul lui Solveig din *Peer Gynt*, sau îți aduci aminte de Ofelia? Cum stă ea cu capul în poala nefericitului prinț și atât de mult încearcă să-l pricapă, atât de mult își frământă creierul ca să înțeleagă ceva, încât și-l aburește de tot și nu mai pricepe chiar nimica!... Efort zadarnic, dar în același timp nobil, nu-i așa? Zadarnic, de vreme ce unicul lucru al cărui înțeles n-o să-l puteți pătrunde niciodată e singurătatea noastră! Căci ea e mult mai veche decât voi, e, ca să zic așa, de dinaintea voastră! Singurătatea acelui bărbat, călcând desculț iarba de mătase a demult uitatelor grădini, singurătatea de început de lume! Și chiar dacă voi ați fost făcute anume ca bărbatul să nu se mai simtă singur, singurătatea i-a intrat mult prea adânc în oase pentru ca din când în când să nu răzbească la lumină, cuprinzând cu suflarea ei înghețată sufletul și trupul unui bărbat, deopotrivă, asemeni unei boli cumplite, „galopantă" și neiertătoare! Orice

bărbat ți-ar spune, buna mea mamă, exact cuvintele pe care ți le spun eu acuma, cuvinte încărcate de orgoliu – frazele unui bărbat „neînțeles" au răsunat pe pământ de atâtea ori și în atâtea feluri...

Oricât ne-am împotrivi noi, voi, femeile, nu vreți să renunțați cu una, cu două la dreptul vostru de a ne obloji rănile... Și nu oblojit mă las eu, la urma urmei, scriindu-ți scrisori interminabile! Asta pentru că am o fire îngrozitor de copilăroasă, așa cum știi și tu, și ce face un copil când se lovește în vârtejul jocului altceva decât să fugă în grabă să-i spună mamei și să-i arate locul unde s-a lovit?! Și mama suflă ca să-i treacă, și dacă rana e ceva mai mărișoară, i-o bandajează frumos, având grijă, la început, să-l ungă cu tot felul de alifii ca să se vindece mai repede.

Aș vrea acum, din dorința de a-ți spune, în sfârșit, și ceva vesel, să mă întorc spre anii copilăriei mele, și în primul rând spre ceea ce numesc – și am să-ți explic îndată de ce îi spun așa – *matriarhatul* sărbătorilor de Crăciun. O sărbătoare ce vă aparține aproape în mod exclusiv vouă, femeilor, nu numai pentru că se prăznuiește o naștere și pentru că un copil într-o iesle și o femeie ținând în brațe un prunc sunt, după cum bine se știe, personajele principale – mai sunt și craii, îngerii și păstorii, și în unele litografii sau în unele pânze celebre apare și Iosif, dar ei toți, ființe de parte bărbătească, cu excepția îngerilor, bineînțeles, cărora nu li se poate stabili cu precizie sexul, neștiindu-se exact cam ce hram poartă, ocupă un loc oarecum de fundal –, ci și pentru că în copilăria mea, în care femeile au fost în mare măsură absente – locuiam doar noi singuri, tata și cu mine, după cum bine știi, într-o casă mare și mohorâtă, unde iarna era aproape întotdeauna frig, sobele, mereu înfundate, împrăștiau în jurul lor o căldură aproximativă, – sărbătorile Crăciunului, pe care le petreceam la o mătușă, soră mai mare a tatei, într-un orășel încântător de munte, aduceau în jurul meu o mult râvnită forfotă feminină, însemnând o evadare din austerul program al conviețuirii în doi. O ieșire abia așteptată, după care tânjeam din tot sufletul, din lumea bărbaților (mereu aceleași, monotonă, tăcută mai ales, pentru că tata, îl

cunoşti doar, nu e prea vorbăreţ din fire), o abandonare, de scurtă durată, e adevărat, a plictisitoarei noastre existenţe de fiecare zi, era vizita în casa mătuşii mele. Casa era plină de femei, mătuşa având nu numai trei fete (una de la primul ei soţ, şi celelalte două de la al doilea, cea mai mică fiind cam de-o seamă cu mine, iar cea mai mare pregătindu-şi pe-atunci trusoul pentru măritiş), ci şi o soră mai mare, văduvă, care, fiindu-i urât să trăiască de una singură, prefera să-şi ducă existenţa sub acelaşi acoperământ cu ea. Văduva împletea tot timpul, stând într-un fotoliu, surâzătoare şi indiferentă la vorbăraia din jurul ei (era un pic cam surdă). Eram într-o *casă de mode* (după cum se putea citi chiar pe firma aşezată deasupra uşii de sticlă, pe care ori de câte ori o deschideai, făceai să sune un clopoţel, un sunet muzical şi foarte vesel, un fel de invitaţie prietenească, semănând cu o vorbă caldă de bun sosit, care, mi se părea atunci, de o extraordinară feminitate), o foarte distinsă croitorie de dame, bucurându-se în oraş de stima unanimă şi fiind totodată teribil de solicitată – protipendada oraşului ţinea cu orice preţ să coasă la doamna Roza, printre clientele mătuşii mele aflându-se şi o contesă: în fiecare vineri, în faţa „croitoriei de danie" oprea un feacăr de toată splendoarea, cu un vizitiu cu mănuşi albe sus pe capră (posesorul unor mustăţi uriaşe de un roşu aprins), şi o doamnă între două vârste (înaltă, uscată şi îngrozitor de urâtă după părerea mea de atunci) cobora din trăsură, respirând greu din pricina astmei, plângându-se, cu o voce ascuţită, de neajunsurile călătoriei – drumul prost şi desfundat, iepele, două iepe de toată splendoarea, puturoase şi încăpăţânate, obişnuite să zacă în grajd la căldură şi ia trai bun... Şi contesa îşi făcea la mătuşa Roza o mulţime de rochii, cam prea viu colorate şi excentrice pentru vârsta ei înaintată. „Croitoria de damă" făcea, deci, ca centrul monden şi feminin al oraşului să fie casa mătuşii Roza, şi într-adevăr zilnic se perindau prin atelierul larg şi spaţios doamne dintre cele mai distinse şi mai strălucitoare. Le priveam mut de admiraţie. Nu se ruşinau de mine, eram doar un copil; nu de puţine ori se dezbrăcau în faţa mea rămânând

doar în „desuurile" dantelate şi albe ca o spumă, răspândind în jurul lor un parfum suav, care mă amețea. Privirea mea rămânea curată cu lacrima, nici un gând obscur sau suspect n-o tulbura. Admirația mea pentru ele nu avea nimic erotic, şi totuşi simțeam, cu întregul meu suflet de copil neştiutor, că voi, femeile, sunteți altfel, cu totul *altfel* decât noi, bărbații, şi că o lume fără voi, fără strălucitoarea, uluitoarea, luminoasa voastră prezență, nu poate fi decât urâtă, cenuşie şi tristă; simțeam acest lucru, înainte de a descoperi, deci, ceea ce se cheamă „atracția sexuală", până când într-o zi a venit în atelierul mătuşii mele, pentru o probă, o fetişcană – să fi împlinit cel mult şaisprezece primăveri –, şi văzându-mă că mă joc cu verişoara mea, m-a întrebat câți ani am şi cam ce anume aş vrea să-mi aducă Moş Crăciun; vorbea cu mine aşa cum vorbeşti cu un copil, apoi m-a întrebat dacă accept să primesc de la ea un mic cadou şi mi-a dăruit o ilustrată cu cei trei magi aflați în drum spre Bethleem; apoi a trebuit să-şi probeze rochia. „Ieşi puțin afară, până mă dezbrac", mi-a spus ea fâstâcindu-se uşor şi țin minte şi acuma că am fost foarte uimit atât de „invitație", cât şi de obrajii ei roşii: nu înțelegeam de ce doreşte ea să ies afară, de ce nu acceptă să fiu de față atunci când se dezbracă! Îți povestesc toate astea ca să-ți dai seama cât eram de neştiutor şi totuşi cât de mult mă bucuram cele două săptămâni petrecute în casa plina de femei a mătuşii. Cel mai insignifiant amănunt, fiecare obiect se încărca parcă de feminitate, spre marea mea încântare. Era o casă unde mâna femeii se simțea pretutindeni (or, în casa noastră regretam în fiecare clipă absența unor astfel de mâini, de la felul cum era aşternut patul, dimineața, cu perniţele puse în neorânduială, peste cuvertura nu tocmai curată, până la modul cum atârnau hainele în dulap, aruncate alandala, încât niciodată nu găseai – mai ales atunci când te grăbeai foarte tare – ceea ce îți trebuia)... Puteai urmări, de pildă, cum sunt asortate culorile în încăperea în care dormeam eu (de fapt, un mic salonaş cu mobilă „stil", foarte gingaşă, încât îți era şi teamă să te aşezi pe fotoliile micuțe, îmbrăcate în satin roz, din jurul mesei rotunde,

cu un singur picior.) Aş începe chiar cu culoarea fotoliilor, roz-bombon, care mi se părea atât de feminină, apoi mi-aş opri privirea asupra franjurilor de mătase (ori de câte ori se deschidea uşa sau fereastra şi se făcea un pic de curent, aceştia se mişcau, imperceptibil, foşnind încetişor), puşi să atârne la draperiile grele de catifea de la ferestre. (Draperiile stăteau mai mult trase ziua, să nu pătrundă lumina soarelui şi să decolereze tapetul mobilierului şi covoarele.) Un ochi feminin alesese, în mod sigur, nu numai franjurii şi catifeaua perdelelor, ci şi gobelinul de deasupra canapelei (cam micuţă – cu greu încăpeam noaptea în ea, stând adunat covrig –, dar chiar micimea asta a canapelei nu era oare teribil de feminină?), reprezentând un ciobănaş (de fapt o fetiţă cu obrajii rumeni şi cu o aluniţă deasupra ochiului stâng, cântând dintr-un fluier), un gobelin imaginat, lucrat (o şi vedeam pe femeia necunoscută stând aplecată deasupra lui, zile şi nopţi de-a rândul, împungând ghergheful cu acul, cu privirea concentrată şi fixă, dând dovada unei migale specific feminine!) şi cumpărat după gustul unei femei. Al mătuşii mele, sau poate al surorii mătuşii mele (cea care stă toată ziua într-un fotoliu şi face macrameuri), dar oricare ar fi fost dintre ele, se vedea foarte bine că o femeie şi-l dorise şi-l cumpărase, încântată fiind nu atât de subiect, cât de execuţie... Până şi cearceafurile cu care mă înfăşuram noaptea arătau cu totul altfel decât cele de-acasă (ale noastre miroseau întotdeauna a leşie şi a săpun prost). Erau nişte cearceafuri bine apretate şi plăcut mirositoare, răspândind în jurul lor un parfum suav de levănţică (de la mătuşa am aflat cum i se spune florii respective). Perna avea într-un colţ o monogramă cusută cu fir de mătase! Îmbrăcămintea de plapumă avea şi ea un R. mare de toată splendoarea. Acelaşi R. era brodat şi pe şerveţelele de masă – mai micuţe, e adevărat –, precum şi pe prosoapele din baie. R. însemna pentru mine nu numai monograma mătuşii mele Roza, ci litera aceasta, pe care o vedeam brodată peste tot, era un fel de amprentă şi emblemă ale feminităţii însăşi, un simbol al ei, o pecete de cea mai mare importanţă şi gravitate.

Iată-mă deci, la nouă ani, intrat în acest „paradis" feminin! Îmi amintesc perfect călătoria cu trenul – mă însoțea tata, care cât a durat drumul a citit tot timpul dintr-o carte al cărei titlu era *Campaniile din Africa ale lui Alexandru Macedon*. Era o după-amiază de iarnă, soarele sta gata să apună, și razele lui luminau ferestrele înghețate ale trenului, dând strălucire florilor de gheață. Apoi soarele a asfințit, și fereastra compartimentului și-a pierdut strălucirea, contururile florilor s-au șters, a rămas pe geam doar caligrafia lor de gheață, și tot uitându-mă la ele, am ațipit. Am simțit cum la un moment dat tata trage de mine să mă trezesc, spunându-mi că am ajuns, și când am coborât am văzut munții acoperiți de zăpadă din spatele gării. De cum am coborât pe peron, femeile – o trupă întreagă, gălăgioasă și veselă, tandră și învăluitoare – m-au luat în primire. M-au sărutat pe rând, iar eu le adulmecam (nu găsesc alt cuvânt mai potrivit, dar s-ar putea să se potrivească și ăsta) parfumurile; atât fetele, cât și mătușa și sora ei se parfumaseră în cinstea sosirii mele. Și în același timp mă uitam încântat la rochiile lor pline de volănașe și pestrițe colorate. Am intrat, așadar, încântat la culme într-o lume care din primul moment m-a cucerit și m-a fascinat.

Era o casă plină de femei, în care, după plecarea tatălui meu, singurii bărbați am rămas doar eu și unchiul Cazimir. Dar cum el, ca brigadier silvic, era mai tot timpul pe la „pădurarii lui" (cum spunea mătușa Roza uitându-se pe fereastră, de parcă ar fi așteptat ca în clipa următoare unchiul să apară prin ninsoare, îmbrăcat în uniforma lui verde), rămâneam doar eu să reprezint partea masculină a clanului aceluia ciripitor și în continuă mișcare. Mă simțeam asemeni unui pașă (citisem și eu, ca toți copiii, niște prelucrări după *O mie și una de nopți*), stăpân peste un harem care, de altfel, îmi și făcea toate voile. Ferele descoperiră, la scurtă vreme după sosirea mea, părul meu foarte aspru și inelar, și le lăsam, trântit pe canapea, cuprins de o lene „orientală", să se joace cu el după cum le era pofta; simțeam cum mâinile lor îndemânatice îmi improvizau tot felul de coafuri

complicate. Mă obligau să mă uit în oglindă să văd „ce bine arăt", dar buclişoarele, prea măiestrit aranjate, mă enervau şi mi le stricam furios, făcându-l e, dinadins, să plângă de ciudă. Cum îmi plăceau uniformele încă de pe atunci (din care pricină mi-am ales, probabil, cariera de militar, cu toate că, după cum bine ştii, mi se potriveşte atât de puţini), mă îmbrăcam aproape zilnic cu costumul meu de marinar, de care eram foarte mândru (îmi dădeam seama că un marinar printre atâtea femei nu poate să nu facă impresie). Pe fete încercam să le „momesc", atrăgându-le spre jocurile noastre, ale băieţilor. Le promiteam marea şi sarea, nu mă dădeam la o parte să le ofer titluri măreţe, fiind însă convins că nu le merită... Împărţeam ranguri şi onoruri cu nemiluita! Verişoara mea mai mare (deşi ajunsă la vârsta măritişului, se juca adesea cu noi) fu numită mareşal al forţelor armare de uscat, cea mijlocie se trezi cu rangul de amiral! Bătăliile pe mare mă atrăgeau cu precădere, le consideram mai spectaculoase, mai dramatice şi mai greu de organizat decât cele purtate pe uscat; uneori, exasperat de lipsa de imaginaţie şi de simţ militar a verişoarei mele, „luam conducerea" din mâinile ei; în felul acesta am ajuns să mă lupt, dând dovada unui curaj de-a dreptul nebun, cu „invincibila armată", pe care, folosind o strategie complicată, am reuşit s-o distrug; cu cea mai mare satisfacţie am văzut cum falnicele vase de război ale spaniolilor se scufundau pe rând sub rafalele repetate ale focului meu necruţător. Am văzut vajnici căpitani dispărând în valurile înspumate, cu mâna pe cârmă şi privirile ridicate spre cerul întunecat şi orb, am văzut cum marinarii, cuprinşi de cea mai îngrozitoare panică, încercau să se salveze, agăţându-se de vreun catarg înclinat, gata să se scufunde şi el în adâncuri, şi aş fi putut, desigur, să-i scap, să le întind o mână de ajutor acelor nenorociţi, care aveau o mamă sau o soţie iubitoare şi se aflau în floarea vârstei – eram însă un conducător de oşti, de armate şi flote, necruţător, cu o inimă de oţel în piept, neînduplecat şi crâncen cu duşmanii, nimeni şi nimic nu putea să mă înduplece! Sora cea mai mică rămânea întotdeauna aghiotantul meu, mâna

mea dreaptă, colaboratorul meu cel mai apropiat, şi cu toate că îşi dădea silinţa (îmi era cea mai credincioasă) dintr-un foarte curios capriciu n-o înaintam în grad. Îmi plăcea să comand, să-mi aud vocea urlând „Foc!" şi să văd cum, la porunca mea, armele îşi începeau tirul lor necruţător; şi cu toate că duşmanul era de-acum la pământ, nu comandam încetarea focului decât în clipa când cea din urmă cazemată era distrusă, ultimul duşman ucis; îmi plăcea să mă plimb cu mâinile la spate (inspirat fiind de Napoleonul descoperit într-o carte de istorie a tatei) printre duşmanii care se dădeau de ceasul morţii cerându-mi ajutor (urechea mea rămânea însă surdă la implorările lor), pe câmpia fumegândă încă, îmbărbătându-mi ostaşii, lăudându-i – dacă era cazul – pentru curajul şi vitejia de care dăduseră dovadă, bătându-i părinteşte pe umeri, închizând ochii muribunzilor, spunându-l e c-au luptat şi au murit ca nişte adevăraţi eroi! De cele mai multe ori, însă, realitatea opunea o brutală şi dură rezistenţă proiectelor mele atât de îndrăzneţe. Nu-mi ieşeau toate cum scrie la carte şi de vină erau în primul rând fetele, cu stângăcia lor penibilă, care mă scoteau din sărite. Se încurcau în fustele lor lungi, se împiedicau şi cădeau când îţi era lumea mai dragă, spre marea mea exasperare! Îmi venea să turbez de furie şi nu le cruţam. „Cât puteţi fi de neîndemânatice, cu cine trebuie să-mi fac de lucru", le spuneam, şi chiar mă luam cu amândouă mâinile de cap; mă retrăgeam din mijlocul unei bătălii crâncene, ofensat şi supărat, aşa cum te retragi dintr-un salon când o anumită persoană te-a jignit prea tare. Deveneam indiferent şi concesiv: din pricina capriciilor mele se pierdea un imperiu, iar fetele, mult mai raţionale, mai cu picioarele pe pământ, mă rugau să continuu lupta, să nu mă dau cu atâta uşurinţă bătut! Începeam atunci să le cert, punând vina înfrângerii pe umerii lor, căci, dacă n-ar fi fost ele, mamă Doamne, ce victorii aş fi câştigat; m-aş fi luptat ca un leu paraleu. Primeau criticile mele fără să crâcnească, se arătau speriate şi supuse; în realitate erau nişte fete drăguţe şi foarte bine crescute, iar eu fiind oaspetele şi verişorul lor, se străduiau din

răsputeri să-mi facă pe voie... Odată, în învălmășeala luptelor, s-a spart o splendidă vază de cristal, și fetele și-au dat arama pe față, s-au purtat ca niște femeiuști ce erau: au început să plângă! „O să ne certe mătușa, era vaza ei", mi-au spus printre suspine și hohote de plâns...

N-am pățit nimic: îngăduitoare, mătușile au închis ochii; ne-am ales doar cu o mică restricție; ni s-a interzis să ne jucăm „de-a războiul" în salon: „Jucați-vă afară în curte, aveți loc destul, slavă Domnului", ni s-a spus, în timp ce frumoasa vază de cristal, făcută țăndări, a fost aruncată la lada de gunoi.

Erau niște zile de iarnă senine și calme, așa că am început să ne jucăm afară, în grădina din spatele casei, o grădină nu prea mare, cu rondouri cu trandafiri (pe vrejurile uscate ale acestora strălucea, diamantină, zăpada) și cu globuri de sticlă viu colorate, înfipte în vârful unor pari înalți (trebuia să avem grijă, nu cumva, în vârtejul luptelor, să le spargem!). Cu toată alergătura, fetele se plângeau de frig; dezertau de pe câmpul de luptă și dădeau buzna în bucătărie, să se încălzească. Le-au înghețat picioarele, îmi spuneau, nu mai rezistă... Mă striga Frau Grete, bucătăreasa, să beau un șodou fierbinte, și, pe jumătate înghețat, intram în bucătăria uriașă, unde mă aștepta o ceașcă aburindă, mirosind plăcut a vanilie și scorțișoară... După atâtea lupte și bătălii, intrarea în bucătărie aducea cu un fel de reîntoarcere într-o Itacă domestică, dominată, în primul rând, de geniul culinar, o redescoperire, de fapt, a universului feminin – uitat cu desăvârșire în timpul luptelor de pe uscat și de pe mare, care ma fascinaseră și mă absorbiseră într-o asemenea măsură –, un mic regat în miniatură peste care trona Frau Grete, cu un polonic uriaș în mână, în locul sceptrului. Domnea acolo, în bucătărie, o opulență flamandă (pânzele flamanzilor pe care am ajuns să le admir mult mai târziu, îmi vor aminti de bucătăria mătușii mele Roza), cu mesele încărcate cu hălci de carne și cu legume de tot felul, cu mirosul tare al condimentelor, cu oalele dând în clocot pe plitele încinse, iar Frau Grete, stăpâna locului, aducea mai curând cu

un mic dictator, decât cu o regină (îi lipsea calmul și liniștea majestuoasă cu care, după părerea mea de atunci, o regină trebuie neapărat să se înconjoare). Necruțătoare cu subalternii, Ghiuri și Ilonca, frate și soră, veniți de la țară, dintr-un sat unguresc – altă limbă nu știau să vorbească, și Frau Grete se înțelegea cu ei mai mult prin semne sau ajutată de cele câteva cuvinte ungurești pe care reușise să le învețe – voluminoasa bucătăreasă blondă, cu pletele ei groase împletite ca niște șerpi în jurul capului lunguieț, înconjurată de aburii din bucătărie, de mirosurile cimbrului și ale pătrunjelului, de efluviile penetrante ale atâtor și atâtor condimente folosite de ea cu mare pricepere și știință (încât comparația cu un alchimist care în laboratoare ultrasecrete face tot felul de amestecuri dintre cele mai misterioase n-o consider a fi deplasată), ia, în mintea mea, înfățișarea unei adevărate mater mundi, mamă a noastră a tuturora, cea care hrănește, le dă de mâncare tuturor copiilor (căci ce altceva suntem noi toți decât niște plozi, la urma urmei!) aflați pe pământ, cu amândouă mâinile, manevrând cratițe și făcând să se miște pe sobele încinse de căldură oalele uriașe, gustând de ici și de dincolo, mestecând cine știe ce bunătăți preparate de ea, cu un polonic uriaș. „Cine vrea puțină măduvioară să ridice două degete în sus!", ne spune, și din ciolanul uriaș, scos din oala cu supă, alunecă într-o farfurie măduva tremurândă, și Frau Grete o întinde repede, până nu se răcește, pe feliile de pâine puse la prăjit special pentru noi, și iată-mă gata să-mi găsesc liniștea și pacea (după ce am cucerit pe toate mările lumii fregatele și vasele de război inamice), stând pe scăunelul de lângă soba din bucătărie, uitându-mă la oalele cu supă și cu papricaș de pui, care dau în clocot pe plita încinsă.

Frau Grete ridică un capac de pe o oală și după ce aburii se împrăștie pot vedea supa aurie, de o extraordinară limpezime, în care morcovii portocalii aduc, cum se spune în pictură, o pată de culoare cât se poate de potrivită. Erau apoi găinile cu gâtul tăiat și cu picăturile de sânge scurgându-se pe ciment, halcile de carne din care Frau Grete tăia cu un cuțit uriaș felii pentru foarte

gustoasele ei şnițele vieneze, peștii, păstrăvi de obicei, zbătându-se încă vii pe măsuța de lângă chiuvetă, racii roșii din oala în care apa nu se oprise încă din clocot, un adevărat masacru, o lume făcută din carne și sânge, și totuși un univers domestic și lipsit de orice cruzime, un univers, ca să zic așa, sută la sută feminin, pe care Frau Grete, această *mater mundi*, cum i-am mai spus, reusise, prin simpla ei prezentă, să-l îmblânzească și să-l transforme, încât nici măcar sângele scurs nu te mai putea impresiona în vreun fel; era destul să auzi tocul care duduia în soba de tuci, să privești plita încinsă, ca să-ți dai seama că totul e în regulă, nu-i vorba de nici o fărădelege sau cruzime; e vorba doar de hrană și atâta tot; e cât se poate de firesc ca masa să fie încărcată de hălci de carne și sângele să se scurgă încă din găinile fără cap (capetele au fost puse în oala cu supă, la fiert, precum și labele iar bietele găini arată destul de caraghioase, așa, decapitate), e în ordinea firii, și Frau Grete zâmbește ștergându-si fruntea transpirată – e foarte cald în bucătărie, mai ales când stai tot timpul lângă plita încinsă iar fața ei concentrată – mai sunt doar atâtea de făcut! – se destinde când își amintește de noi. „Gata, de-acuma duceți-vă și vă jucați, nu mai stați în picioarele mele, pentru că spun pe voi la doamna", ne amenință ea vorbind ușor stâlcit, cu un accent nemțesc, așa curn vorbește întotdeauna când e grăbită și nu are timp să-și aleagă prea mult cuvintele.

Uneori unchiul mă lua cu el la „pădurarii lui" și în astfel de cazuri părăseam, pentru o zi întreagă, universul feminin, în care eram atât de răsfățat, ca să-l regăsesc scara și să-i simt și cu mai mare intensitate dulceața. Plecam în zori amândoi, mergeam fie cu droșca, fie pe jos, și de cum ieșeam din orășel, natura își dezvăluia întreaga ei splendoare și măreție; unchiul Cazimir îmi arau urmele de iepuri pe zăpada strălucitoare, câte o vulpe roșcată fugea din calea noastră ascunzându-se în pădurea adâncă și tainică. „Când ai să crești mai mare am să te învăț să tragi cu pușca", mi-a spus el, și de fapt aceasta a fost singura frază rostită în ziua respectivă; de obicei îmi indica, arătându-mi cu un deget,

un lucru care merita să fie văzut – ar fi fost mai mare păcatul să trec pe lângă el fără să-l observ –, de pildă o vizuină făcută de nişte bursuci lângă un stejar trăsnit sau niscaiva urme de urs – rnă uitam fermecat, şi el dădea din cap, cum că aşa-i în pădure, sunt tot felul de minunăţii, am şi la ce să casc gura şi să rămân mut de uimire, nu degeaba, lăsa să se înţeleagă, şi-a ales el meseria de brigadier silvic; şi nici atunci când mă vedea că sunt gata să cad jos de oboseală nu mă întreba nimica; era între noi o relaţie absolut bărbătească; înfofoleala şi dădăceala n-aveau ce căuta! Nu şade frumos ca un bărbat să întrebe alt bărbat dacă te doare aia sau aia, fiecare îndură de unul singur şi tace mâlc, şi când o fi să nu se mai poată, abia atunci om vedea noi ce-om face, n-o să te las în drum, fii fără grijă, îmi dădea unchiul să înţeleg strângându-mi cu putere braţul, şi strânsoarea aceea, nu lipsită de o oarecare tandreţe, îmi dădea curaj, paşii mei, împleticiţi de osteneală, deveneau ceva mai siguri şi mai puţin ţepeni, eram din nou în stare să ţin drumul drept, până la casa pădurarului, unde urma, spre marea mea bucurie, să facem un scurt popas, „să punem ceva în gură şi să ne udăm şi oleacă gâtul cu ce s-o mai găsi", cum spunea unchiul făcându-mi cu ochiul, complice, aşa, ca între bărbaţi. De altfel casa era plină cu trofeele de vânătoare ale unchiului meu: coarnele de cerb împungeau aerul cu vârfurile lor ascuţite, aducând în atmosfera atât de feminină a casei înţesată de bibelouri şi de gobelinuri elementul viril, absolut necesar pentru ca totul să nu pară prea siropos şi prea lânced. Un astfel de pericol exista, desigur; uneori mă simţeam sătul până peste cap de moliciunea covoarelor, de efluviile de mirosuri care veneau din cămară sau din bucătărie ori de câte ori se deschidea vreo uşă care ducea într-acolo, de caracterul suav şi delicat al culorilor care mă înconjurau. Până şi şervetele de masă erau roz-bombon, cu lăcrămioare albe! Culorile „bărbăteşti" – cum ar arăta ele nu-mi dădeam seama prea bine! – erau parcă în mod intenţionat excluse. Cu toate că mă gândisem un semestru întreg la casa mătuşii – un cămin autentic, o împărăţie a intimităţii şi a tandreţii feminine,

o oază a afeţiunii materne după care tânjeam atât –, ajungeam în scurt timp să duc dorul casei noastre, mohorâte şi austere, cu pereţii goi, cu o singură fotografie, a marnei, în sufragerie, cu scaune tari şi aproape fără covoare pe jos (tata vedea în covoare un parşiv depozit de praf şi de microbi – cine să le scuture şi să le bată? –, aşa că le făcea sul şi le depozita în baie, lăsând doar unul singur, ros de vreme şi cu culorile şterse, în faţa patului meu, ca dimineaţa, când mă scol, să nu-mi pun picioarele direct pe duşumelele reci şi să mă îmbolnăvesc). Trofeele de vânătoare ale unchiului Cazimir puneau, deci, stavilă valurilor de feminitate care pur şi simplu ameninţau să înece casa. De pildă, uriaşa blană de urs din dormitorul mătuşii, cu capul mare, cu ochi ficşi, de sticlă, şi cu colţii rânjiţi îmi provoca o frică amestecată cu veneraţie: splendidul animal, din care nu mai rămăsese decât capul şi blana, mă fascina. Intram tiptil, când nu era nimeni, în odaia mătuşii, dădeam ocol blănii uriaşe, neîndrăznind s-o calc cu piciorul, de parcă ursul ar fi fost încă viu şi m-ar fi putut simţi; mă lăsam în genunchi în faţa capului, îmi apropiam cu frică mâna de colţii lui fioroşi; îi încercam cu buricele degetelor, să văd cât sunt de ascuţiţi; mi-i închipuiam sfâşiind căprioarele, şi de emoţie şi spaimă (o spaimă plăcută însă, căreia nu încercam să mă susă trag) simţeam cum mă cuprinde ameţeala...

Una din marile mele descoperiri au fost cărţile ungureşti ale mătuşii (preferam să citesc în limba pe care o învăţam la şcoală decât în sârbă), volumele acelea aurite şi legate în piele pe coperţile cărora scria cu litere de-o şchioapă Verne Gyula. Mă lăsam smuls cu brutalitate, datorită lor, din cuibul cald, purtat pe nevăzute aripi cât mai departe de casă, sustras lumii în care eram înfofolit şi răsfăţat; mă trezeam, dintr-o dată, în cea mai cumplită insecuritate, bătut cu necruţare de vânturile tăioase ale stepelor cazace (de cum îmi asumam rolul lui Mihail Strogof), urmărit de neîndurătorii cazaci care voiau cu orice preţ să-mi scoată ochii – iată-mă, în sfârşit, în peştera întunecată, fumul înecăcios al torţelor aprinse îmi umple ochii de lacrimi; acele

lacrimi mă vor salva, desigur, dar deocamdată nu am de unde să știu, să cunosc fericitul epilog, deocamdată sunt tot numai transpirație, oroare și frică; descopăr, bucuros de data asta, cât de imensă e stepa rusească, și o străbat zile în șir, fără să-i dau de capăt; mă aflu foarte departe de casă și de Europa, printre vulcani stinși sau încă în erupție; deasupra capului meu se rotesc vulturii; aud cuptoarele submarinelor pulsând cu putere, de parcă ar fi bătăile unei inimi uriașe; când nu sunt urmărit de dușmani, hotărâri să mă omoare, intervin elementele naturii, dezlănțuite, cu nimic mai blânde sau mai pline de îngăduință; furtuni pe o mare răscolită de valuri înalte cât turnul bisericii, în timp ce vasul pe care mă aflu, jucărie neputincioasă și fragilă, e gata să se facă harcea-parcea: se pare, de altfel, că unul din motoare a încetat să funcționeze, că s-a produs o mică și neînsemnată, la început, fisură, care se lărgește însă din ce în ce mai tare (fără ca marinarii sau căpitanul vasului să bănuiască ceva); separe că unul din catarge stă să se prăbușească (s-a auzit o pârâitură suspectă), se pare că busola a început să indice cu totul aiurea nordul și sudul; au dispărut toate reperele, ne înecăm, vasul se lasă într-o parte, simt apa înghețată (ne aflăm undeva în Oceanul Înghețat de Nord!) cum mi se ridică până la glezne; noaptea am stat de veghe, fără să închid o clipă ochii, pe muntele golaș, împreună cu un savant nebun, colecționar de fluturi exotici; la picioarele noastre se deschid hăurile adânci și întunecate; orice așezare omenească e la mare depărtare, ne-ar trebui săptămâni întregi, până să ajungem la ea, iar noi am pierdut drumul, datorită unor ploi torențiale, hărțile noastre s-au transformat într-un adevărat terci nu mai sunt bune de nimic; până și singura busolă pe care am avut-o cu noi ne-a alunecat din buzunar și-am pierdut-o; nu știm, habar nu avem încotro s-o apucăm; în sfârșit mi se făcea frică, spaima de spațiul nesfârșit și necunoscut care se întindea în jurul meu îmi tăia răsuflarea, neînfricatul aventurier redevenea un copil plângăreț, care vrea acasă. Și ce bine e, la urma urmei, să te trezești dintr-o dată în „poala bunicii", sau dacă nu chiar în

poala ei, ceea ce ar fi destul de rușinos, totuși, pentru un găligan de nouă ani, în „cuibul" ei, înconjurat de simpaticele verișoare, dispuse să-ți îndeplinească toate dorințele. Și e minunat să te afli dintr-o dată în cea mai deplină siguranță, să constați că nu te amenință, de fapt, nici un pericol, să simți nu mirosul sărat al mării biciuite de vânt, ci miresmele îmbietoare care vin de la bucătărie (căci Frau Grete a scos chiar acum din cuptor o budincă de toată frumusețea și se grăbește s-o aducă la masă înainte de a se răci prea tare...).

Corabia lui Verne Gyula, navă miraculoasă, străbătând oceanele lumii, se lovește ca de un iceberg uriaș de casa cu draperii roz la ferestre a mătușii Roza. Cărțile legate în piele zac din nou în rafturile bibliotecii și eu mă las prins de tot felul de tertipuri femeiești, pradă ușoară, dispusă să nu opună nici cea mai mică rezistență. Sunt de-acuma prizonierul femeilor, și ele mă poartă pe brațe, pe jumătate adormit, căzut aproape în transă, spre paradisul lor, spre încântătoarele sărbători ale Crăciunului, care mă vor vindeca, în mod sigur, de boala călătoriilor fără rost, de morbul aventurilor! Mă trezesc, vârât până peste cap, în plăcuta vânzoleală a pregătirilor de sărbători. Făcând, împreună cu fetele, din hârtie lucioasă, viu colorată și pe care o tăiem cu o foarfecă uriașă, o foarte strălucitoare stea a magilor. Peste tot în jurul nostru se află bucăți de staniol și hârtie de mătase de toate culorile pentru saloane. Staniolul e tăiat în pătrățele egale, hârtia de mătase foșnește de cum o atingi, și fetele nu-și mai văd capul de treabă.

Sceneta pe care aveam de gând s-o jucăm în noaptea de ajun mi-a oferit, ca singur interpret de parte bărbătească, roluri cu nemiluita. Bineînțeles că nu aveam cum să le fac pe toate, nu puteam fi, concomitent, îngerul ce se arată ciobanilor, și sfântul Iosif! Ori cioban, ori împărat care vine încărcat de daruri de peste mări și țări! Trebuia, vrând-nevrând, să optez! Pentru rolul îngerului (care, dacă te uiți mai bine, aduce mai curând a femeie decât a bărbat) mătușă-mea a propus-o pe Ilonca (fata care o

ajuta pe Frau Grete la bucătărie). Chiar dacă Ilonca nu ştia vorbi decât ungureşte, asta nu avea prea multă importanţă, de vreme ce limba îngerilor e atât de puţin cunoscută! Verişoara mea cea mai mare, dând dovada unei perspicacităţi ieşire din comun, ne-a atras atenţia însă că s-ar putea produce oarecari încurcături: „Dacă vorbeşte ungureşte, există riscul ca păstorii, necunoscând limba, să nu înţeleagă ce spune! Să nu ştie unde şi încotro trebuie să alerge! Să-l caute pe pruncul nou-născut în altă parte... Nu vă dati seama, ne-a spus ea, că-i singurul personaj la care contează într-adevăr ce zice?! Magii se pot închina fără să scoată o vorbă, e destul să-şi prezinte darurile, Maria, dacă îşi leagănă pruncul şi zâmbeşte tuturora, înseamnă pur şi simplu că s-a achitat de rol în cele mai bune condiţiuni. Unicul personaj într-adevăr vorbitor este îngerul. Şi dacă el vorbeşte într-o limbă necunoscută se dă peste cap întreaga piesă!..." Aşa că s-a renunţat, în cea mai mare grabă, la Ilonca (al cărei frate zăcea în pat, bolnav de oreion, aşa că n-a putut lua parte la repetiţii, spre marea noastră părere de rău – de bărbaţi aveam într-adevăr nevoie), şi a fost aleasă pentru rolul îngerului cea mai mică dintre surori, ţinându-se seama de dicţia ei perfectă, de modul foarte clar şi răspicat în care rostea cuvintele. Riscul ca ciobanii să nu priceapă ce spune era în felul acesta înlăturat întru totul. Trebuia doar să-şi încreţească părul şi să şi-l lase să atârne despletit pe umeri şi eventual să-şi lipească o stea în frunte... Până la urmă am preferat să apar în rolul unuia din cei trei magi. (Mă atrăgea nu numai barba, pe care urma să mi-o pun, ci şi vestimentaţia foarte bogată şi fastuoasă, aşa că l-am ales pe Baltazar, iar cei doi crai, rămaşi disponibili în urma alegerii mele, au fost interpretaţi de surorile mai mari. „Dacă îmi dau cu cremă de ghete pe faţă şi-mi încreţesc puţin părul cu fierul, chiar că nu mă mai recunoaşte nimeni", a fost de părere cea mai mare dintre surori. Rolul Fecioarei a fost distribuit Iloncăi, şi, spre marca noastră bucurie, fratele ei, Ghiuri, s-a făcut şi el sănătos chiar cu o zi sau două înainte de sărbători; aşa că i s-a oferit, în grabă, şi lui un rol: i s-a pus un cojoc miţos pe

umeri şi-a fost pus să facă pe unul din păstori („ajunge unul, dacă nu avem mai mulţi", a spus sora mătuşii, stând nemişcată în jilţul ei). De fapt Ghiuri s-a nimerit a fi un interpret cu totul extraordinar: privirea extatică, adoraţia mută cu care se uita la prunc, cu capul uşor aplecat într-o parte, spre umărul drept, cu gura întredeschisă, cu ochii umezi de emoţie, exprimând un fel de uimire de o extraordinară puritate, am s-o regăsesc, peste ani, într-un tablou al lui Ghirlandaio, intitulat *Adoraţia păstorilor*. Ghiuri semăna într-o oarecare măsură cu flăcăul din acel tablou, avea aceleaşi trăsături ale chipului, cam grosolane şi în acelaşi timp de o foarte greu de definit gingăşie; un chip de om simplu, dar transfigurat, cum se spune, iluminat pe dinăuntru, fericit că ceea ce vede el nu-i este dat oricărui muritor să vadă. De altfel, Ghiuri a intrat atât de bine în rol, încât multă vreme după spectacol a rămas cu amprenta rolului întipărită pe faţă, de parcă ar fi purtat o mască pe care nu putea sau nu voia să şi-o mai scoată; l-am surprins de mai multe ori la bucătărie uitându-se la Frau Grete, în timp ce aceasta îi dădea tot felul de ordine cu o voce aspră şi poruncitoare, cu aceeaşi privire extatică şi pierdută cu care se uita la pruncul din iesle. Mai greu a fost cu llonca. Fata n-a vrut să intre în rol decât cu mare greutate, speriată poate la gândul că trebuie s-o joace pe Fecioară; sta ţeapănă pe scaun şi chipul ei exprima o infinită încăpăţânare; se uita la noi şi din clipă în clipă părea a fi gata să izbucnească în plâns. De altfel s-a lăsat cu greu convinsă să accepte rolul: voia, ne-a spus ea, să fie lăsată în pace, să-şi vadă de treburile ei; şi aşa are de lucru până peste cap, nu-i arde să-şi piardă vremea cu măscări. Ne-am dat toată silinţa s-o convingem, s-o facem să priceapă onoarea care i se face atribuindu-i-se un asemenea rol, „cel mai însemnat dintre toate" şi, tot explicându-i, am reuşit până la urmă s-o determinăm să fie pătrunsă de propria ei misiune, să-şi ia rolul chiar mai în serios decât ar fi fost necesar. Se sperie foarte tare şi începu să aibă ceea ce se cheamă trac. Deveni mai ţeapănă şi mai inexpresivă

decât: o scândură! Toate indicațiile de regie care i se dădeau se loveau de ea ca de un zid, nu izbuteau să o scoată dintr-ale ei. Nici pruncul nu știa cum să-l țină în brațe, se vedea de la o poștă că-i o bucată de lemn, înfășurată în cârpe, și nu prunc de-adevăratelea. Și cu cât se lăsa mai pătrunsă și mai impresionată de misiunea care i s-a încredințat, cu atât jocul ei devenea mai rudimentar și mai grosolan. „Uită-te la copil, nu te uita la mine!" striga la ea, exasperată de-a dreptul, Frau Grete, și Ilonca, sensibilizată la maximum și cu nervii făcuți harcea-parcea, izbucnea în plâns; făcea scene ca o mare vedetă, spunea că „ea nu mai joacă", ea pur și simplu „s-a săturat", să găsească Frau Grete pe altcineva „dacă nu-i convine cum face ea". Se ridica de pe scăunelul de lângă ieslea cu fân, gata să o ia la fugă. („Mă duc unde oi vedea cu ochii", urla isterizată de-a binelea), trântea păpușa de lemn, care ar fi trebuit să fie pruncul Iisus, de pământ, și ar fi plecat, probabil, dacă n-ar fi fost Frau Grete cu puterea ei de a o domina pe sărmana copilă; se așeza în cele din urmă pe scăunel și tăcea mâlc, lua bucata de lemn înfășurată în cârpe în brațe și, fără chef, „reintra în rol", făcea din nou pe Fecioara, nereușind însă să fie altceva decât ceea ce era ea cu adevărat, o țărăncuță neștiutoare și cam prostuță, depășită de rolul ce i s-a încredințat. Mult mai târziu, după ce-am văzut pânzele unor mari pictori inspirate de același subiect, am înțeles cât de bine i se potrivea de fapt Iloncăi rolul, cât de exact îl „interpreta" ea, fără știința și fără voia ei; astfel de „madone", semănând cu niște țărănci naive excedate de misiunea încredințată lor, se găsesc cu duiumul prin pânzele italienilor; și chiar și în lucrările unor primitivi germani ți se întâmplă să dai de câte vreo țărancă fără nimic transcendent în ea și căreia nici nu-i arde de transcendență, arătând fie ușor nemulțumită de rol, fie doar cam speriată (căci nu-i ușor să aduci pe lume un fiu când știi perfect ce-l așteaptă!), gata, deci, să se ridice de pe scaun și s-o ia la sănătoasa, să izbucnească în plâns, ca Ilonca, și să spui, printre hohote și suspine, că „ele nu vor", ele „nu știu" să joace un asemenea rol, că-i mult peste puterile lor...

Nici eu nu cred să fi fost interpretul ideal al magului Baltazar. Mă agitam, probabil, prea tare şi făceam o mulţime de gesturi în plus, gesturi nepotrivite cu statutul unui asemenea împărat. Din exces de zel „îngroşam", „încărcam" peste măsură. Împăratul meu era cam excentric, lipsit de solemnitatea şi gravitatea necesară. Aveam o faţă de suferind, semănam mai curând cu un ins pe care îl dor măselele decât cu un crai care se bucură. Cleiul cu care îmi prinsesem mustăţile şi barba îmi provoca usturimi îngrozitoare, induram însă totul cu îndârjire şi încrâncenare, mă sacrificam de dragul artei, dar ochii mei plini de lacrimi – suferinţa nu poate fi întotdeauna ascunsă – mă trădau.

În penultima zi de vacanţă a venit tata să mă ia acasă. A aflat de la mătuşi şi de la verişoarele mele c-am fost „un băiat cuminte şi ascultător" şi mi s-a făcut cadou o carte de Verne Gyula, pe care nu apucasem s-o citesc încă. Locuinţa noastră, *fără femei*, mi s-a părut, de cum am ajuns, îngrozitor de tristă. Era mohorâtă şi ursuză, şi eu sufeream cumplit, tânjeam după cuibul cald al mătuşii mele şi plângeam pe ascuns, nu cumva să mă vadă tata şi să râdă de mine.

Într-una din zile – venise de-acuma primăvara, înfloriseră salcâmii de pe strada noastră, şi un miros greu, pătrunzător, stăruia în aer –, în timp ce mă întorceam de la şcoală, m-au acostat, chiar în dreptul casei, două fetiţe, ceva mai mari decât mine, şi s-au arătat foarte surprinse că nu le recunosc. „Imposibil, făceau ele pe nedumeritele, chiar nu-ţi aminteşti de noi, nu ne vine să credem că ai o memorie atât de scurtă..." Eram mult prea naiv ca să-mi treacă prin cap că fetele acelea îşi băteau joc de mine şi că mă opriseră doar aşa, ca să se distreze şi să mă pună în încurcătură. Amnezia mea, căci îmi închipuiam că de-un fel de amnezie era vorba, m-a obsedat mult timp după aceea: apăruseră parcă din neant cele două fetiţe, dintr-un întuneric al memoriei în care nu pătrundea nici o rază de lumină. Ne cunoscuserăm cândva, de bună seamă, îmi spuneam, de vreme ce ele susţinuseră cu o aşa de mare convingere acest lucru – nu-mi aminteam însă unde şi

când, ceea ce le învăluia într-un fel de mister, păreau venite parcă de pe altă lume. Astfel se explică poate faptul – te rog foarte mult, dragă mamă, auzind ce-mi trece prin cap, să nu-ți râzi de mine și să nu-ți pară chiar de tot ridicole mărturisirile mele; de altfel, tu ești, după cum bine știi, singura ființă căreia îndrăznesc să-i fac astfel de destăinuiri, și întotdeauna o prea mare sinceritate poate să pară cam naivă, dar de vreme ce-am pornit pe panta asta, nu mai e nimic de făcut, nu-mi rămâne decât să merg până la capăt – astfel se explică, deci, faptul că, până și astăzi, când sunt un bărbat în toată firea – am împlinit douăzeci și unu de ani! – femeile pe care le cunosc *vin parcă din propriul meu trecut*, un trecut de care nu-mi mai aduc aminte însă. Am, deci, sentimentul, un sentiment ciudat și în același timp greu de explicat, că le-am mai cunoscut cândva. Se desprind dintr-un colț al memoriei peste care s-a lăsat pânza grea a unui întuneric de nepătruns. „Cum, chiar nu-ți mai amintești de noi?!" citesc, adesea, în privirile lor pline de reproș... Această *preexistență* a lor le învăluie într-un mister impenetrabil: da, sunt aproape convins că le știu de când lumea și, totuși, uite că nu-mi aduc aminte de ele!... În felul acesta toate femeile par smulse din mine în timpul unui somn (sau al unui trecut) amnezic...

La doisprezece ani, fetele nu aveau, în ochii mei, un chip diferențiat. Eram încă ferm convins că sunt toate la fel. O copie multiplicată la infinit! Cu ghetuțele cu care abia dacă atingeau pământul, umpluseră orașul, nu mai încăpeai de ele. Șosetele lor albe mă orbeau, uniformele lor pestrițe mă agasau cumplit. Treceau pe lângă mine și aveam sentimentul că toate mă cunoșteau de undeva, și îmi băteam capul zadarnic să aflu de unde anume. Vocile lor subțiri și cam stridente mă călcau pe nervi și totuși simțeam o nevoie imperioasă să le ascult... Duminicile eram duși cu rândul la biserică. Noi aveam locul nostru, în partea dreaptă, lângă altar, iar fetele în cea stângă. Își țineau privirile în pământ și nu se uitau la noi, dar știam că sunt „pline ochi" de prezența noastră. Era iarnă, și când se deschidea ușa și un val de frig se

strecura înăuntru, fetele se strângeau unele în altele, tremurând. Aveau o extraordinară putere de rezistență, erau în stare să stea nemișcate ore în șir. Cu toții eram cuprinși de o plictiseală de moarte – atât băieții, cât și fetele, slujba prelungindu-se parcă la nesfârșit –, pe chipul lor, al fetelor, nu se vedeau însă nici plictisul și nici oboseala, atât de bine reușeau să se prefacă. Semănau mai curând cu niște statui ale bunei-creșteri, cu niște zeițe ale răbdării... Arătau cu totul altfel decât noi, băieții, care eram într-o continuă forfoteală (discretă, ce-i drept, nu cumva să observe monitorul și să ne certe), aducând mai curând cu o bombă gata să explodeze în orice moment, o bombă încărcată cu neastâmpăr și cu energie umană. Repausul nostru era aparent, în realitate eram în permanență în căutarea unor mici întâmplări care să ne smulgă nemișcării... În grupul lor, al fetelor, nu se întâmpla niciodată mai nimica (cel mult își scăpau vreo agrafă sau vreun creion din mână, și atunci se aplecau să și le ridice). Nici măcar nu tropăiau din picioare să și le mai încălzească – în biserică, în lunile de iarnă, era un frig îngrozitor. Ne uitam aproape cu milă la picioarele lor încălțate în ghetuțe, probabil amorțite și înghețate de ger. Părăseau biserica, înaintea noastră, în cea mai perfectă orânduială: rândul din față mai întâi, apoi al doilea și al treilea, ținându-și capetele în pământ, ca niște oițe ascultătoare. Felul lor de a se purta ne trezea curiozitatea. Ne intrigau, și ele asta și doreau, să ne intrige. Le urmăream cu privirile, și când ieșeau ultimele răsuflăm ușurați. Rămâneam întotdeauna încă un sfert de oră după plecarea lor. Ne linișteam brusc, ne pleoșteam, nu mai existau elemente de contrast care să ne atâțe și să ne provoace. Începeam să semănăm cu ele, eram placizi și lipsiți de orice vlagă. Încetau șușotelile, se sfârșea cu foiala. Părăseam liniștiți „casa Domnului".

Ajunsesem, iubita mea mamă de-a doua, la vârsta „dificilă", intram în pubertate, anotimp despre care se vorbește întotdeauna cu o anumită îngrijorare și clătinând din cap. Perioada cea mai tristă, mai penibilă, i-aș zice, din viața fiecărui bărbat. La rândul

meu mă simt tentat să trec sub tăcere – dintr-un fel de bun-simț elementar – jalnicele ei experiențe. Să tragem din pudoare perdeaua și să nu ne ocupăm de zonele obscure ale sufletului și trupului (trupul, în primul rând, el se chinuie și se perpelește în focurile infernului!), să nu coborâm în adânc, ci, dimpotrivă, să facem efortul să rămânem la suprafață, arătând și scoțând la iveală doar ceea ce poate oarecum să fie arătat. Și, totuși, ai să mă ierți dacă o să mi se întâmple câteodată să depășesc, cum se spune, măsura. S-ar putea ca ceea ce mă străduiesc să ascund, cu cea mai mare grijă, să iasă la suprafață, ca untdelemnul. Privire cu un ochi mai glumeț (și ce rost ar avea să le luăm în tragic, de vreme ce, cum se spune, „toți am trecut prin asta"), unele întâmplări sunt, într-adevăr, de tot hazul. Să-ți povestesc una dintre ele... Dar iată că, vorbind despre anii „tulburi" ai pubertății melc, îmi vine mult mai greu să rostesc cuvântul mamă. De altfel, mamei mele nu cred că aș fi fost în stare să-i spun o mulțime de lucruri; aș fi sărit peste cel puțin doi ani, sunt convins, trecându-i sub tăcere, de parcă nici n-ar fi fost! Unei mame nu poți să-i spui chiar orice! Între tine și ea se cască, la un moment dat, un hău adânc, peste care nu ai cum să treci. Ei, mamei adevărate, cauți probabil să-i ascunzi cât mai multe lucruri, ea nu trebuie să știe – chiar dacă bănuiește câte ceva – ce se întâmplă cu tine. De data asta nu mamei mele mă spovedesc (chiar dacă ți-am spus până acuma așa, nu jucându-mă cu vorbele, ci cu toată seriozitatea și convingerea), ci soției de-a doua a tatălui meu. Dacă aș scrie o piesă, în maniera care e foarte la modă astăzi, ceva în genul lui Maeterlink, tu, draga mea prietenă, ai purta un nume abstract, te-ai numi „o femeie bună". Aș scrie așa: „Acum intră în scenă o femeie bună". Și ți-ai schimba chipul de la un act la altul, ai fi când mamă, când soție, când tânără femeie îndrăgostită – așa cum arătai atunci când te-ai îndrăgostit de tatăl meu – ai fi un personaj, crede-mă, cu totul extraordinar! Îi scriu, deci, unei ființe de la care simt că am „dezlegarea" necesară. Tu nu te arăți nici excesiv de curioasă ascultându-mă, nici amuzată (și la urma urmei ar fi fost cât se

poate de firesc ca „neliniştile" unui tânăr de paisprezece ani să facă o femeie să râdă) şi nici scandalizată (dintr-o excesivă pudoare sau decenţă). Eşti gata să mă asculţi, ţinându-ţi mâinile amândouă în poală, privindu-mă cu toată seriozitatea. Să-ţi povestesc, deci, o întâmplare mai mult ridicolă decât scandaloasă, legată de acei „ani tulburi", de anii pubertăţii mele. Locuiam foarte aproape de profesoara mea de istorie şi într-una din după-amieze, în timp ce mă întorceam de la orele de pian, m-am trezit strigat; voia s-o ajut să ducă un pachet ceva mai mărişor până la şcoala de dans. Şcoala se afla pe o străduţă îngustă, în vecinătatea parcului, şi când am ajuns repetiţia era în toi; profesoara de dans indica mişcările cu o voce ascuţită şi autoritară, iar elevele făceau mari eforturi să execute exact fiecare mişcare. Chipurile lor – erau cu vreo doi, trei ani mai mari decât mine – erau concentrate la maximum, pe la tâmple le apăruseră chiar broboane de sudoare, în schimb gesturile le erau relaxate şi dezinvolte şi în acelaşi timp pline de graţie. Mai greşeau, ce-i drept, din când în când, şi atunci Frau Cristine întrerupea repetiţia şi ţipa la ele sau începea s-o certe cu toată asprimea pe cea care greşise. Fata lăsa privirea în pământ, luşinată, ochii i se umpleau de lacrimi; profesoara de dans nu se lăsa însă impresionată. „Încă o data, de la început", urla ea, nu cumva vocea să-i fie acoperita de sunetele pianului – şi picioarele începeau din nou să se mişte; de data asta nimeni nu mai greşea, „un, doi, trei", numără profesoara, „şi încă o data, un, doi, trei" şi picioarele fetelor se mişcau cu cea mai mare precizie în ritmul dansului. Erau îmbrăcate foarte sumar, pentru ca mişcările lor să poată avea maximum de libertate, să nu simtă nici o restricţie; siluetele lor gingaşe se dezvăluiau privirilor mele speriate şi cuprinse de panică – nu văzusem niciodată atâtea fete, aproape goale, la un loc! În acelaşi timp simţeam cum urca în mine o bucurie năuca, m-am trezit chiar râzând de unul singur, apoi încăperea, împreună cu fetele şi profesoara de dans au început să se învârtească şi am leşinat, am căzut lat în mijlocul sălii de dans! Leşinul n-a durat mult, când m-am trezit fetele mai ţipau

încă, se speriaseră foarte tare, şi s-au strâns în jurul meu; cineva mi-a adus un pahar cu apă, Frau Cristine, autoritară ca de obicei, m-a ajutat să mă ridic de jos. „E foarte cald, e zăpuşeală mare, deschideţi puţin geamul", a ordonat ea, apoi m-a întrebat dacă mi-am revenit şi dacă mă simt în stare să mă ţin pe picioare. Se făceau doar, sau într-adevăr nu-şi dădeau seama, nu înţelegeau pricina leşinului meu? Nu înţelegeau că o emoţie poate fi atât de puternică încât „să ţi se taie picioarele", cum se spune? Cu toate că păreau a ignora adevăratul motiv al leşinului, mă simţeam ruşinat şi nu ştiam cum s-o şterg mai repede. Le-am spus că vreau să plec şi ele, mai ales fetele, au stăruit să mai rămân, nu cumva să mi se facă rău pe drum, aşa că am mai rămas la îndemnul lor, stând ca un bleg cu paharul cu apă în mână, cu chipul alb ca varul, în timp ce ele şi-au reluat dansul; devenisem foarte lacom, nu mă mai săturam privindu-le; am intrat într-un fel de transă, şi la un moment dat mi-a fost teamă c-o să leşin din nou.

După acest penibil accident, (cum să-i spun altfel?), am continuat să cresc, să mă fac băiat mare; creşteam într-o zi cât alţii într-un an, ca să folosesc o expresie din poveşti, cu toate că nu prea semănăm – era destul să mă privesc într-o oglindă ca să mă apuce disperarea – cu prinţul din basm: cu obrazul palid şi supt, cu ochii încercănaţi întotdeauna, cu gâtul subţire ca un vrejure, arătam ca orice alt băiat aflat în plină creştere, nu eram nici frumos, nici urât, nici cal, nici măgar. Nu arătam de fapt nicicum, eram doar un puştan la vârsta dificilă, care nu-şi dorea decât să treacă timpul cât mai repede şi să devină bărbat.

Pe Eva, servitoarea noastră, am îndrăgit-o din prima clipă, din acea zi – eram de-acum băiat mare, în ultimele clase de liceu – când a intrat în bucătăria noastră, trăgând după ea nişte baloturi uriaşe şi răsuflând greu. „Nu mai pot, a spus şi s-a trântit pe un scaun. M-au dat gata boarfele astea, nu mai sunt bună de nimic!" Nu arăta însă a fi prea nenorocită, dimpotrivă, părea mai curând mulţumită şi satisfăcută c-a ajuns, în sfârşit,

într-un loc unde se poate odihni şi totodată să-şi tragă sufletul puţin după atâta alergătură. „Să mă liniştesc", a zis ea, uitându-se la noi şi cântărindu-ne rapid din priviri. Căci avea, mi-am dat seama, un fel de şmechereală, izvorâtă nu atât din viclenie, cât din inteligenţa ei vie şi deosebit de practică. Nu ştia prea multe cuvinte sârbeşti şi am aflat – când şi-a revenit şi s-a apucat să-şi povestească viaţa – că e româncă de pe lângă Vârşeţ. Sârbeşte a învăţat de pe la prietenele ei „cu care a păscut vacile împreună", în schimb ungureşte nu ştia nici o boabă; dar să nu-i ducem grija, căci de învaţat ca învaţă repede, e iute de cap! „O să mă înveţe copilul ăsta", a adăugat arătând spre mine; atât cât îi trebuie să ştie ca să se descurce când o intra în vreo prăvălie să cumpere una, alta. În pod era o cămăruţă cu o fereastră care dădea spre stradă, şi am ajutat-o să-şi urce „bagajele"; după ce i le-am urcat, ea s-a aşezat oftând mulţumită pe patul de fier, care a scârţâit prelung sub trupul ei mare... Cum ţi-am spus, pe Eva am îndrăgit-o din primul moment. Îmi vorbea, aproape fără jenă, despre iubirile ei din tinereţe (împlinise cincizeci de ani şi se considera o femeie bătrână). „Ai ce învăţa de la mine", îmi spunea clătinând din cap, plină de importanţă. E bine ca un bărbat să cunoască, încă din fragedă pruncie, era ea de părere, cum e cu sufletul femeii – „căci femeia, dragul meu, adăuga, rostind cât mai rar cuvintele, ca să nu-mi scape cumva înţelesul lor, e altfel alcătuită decât bărbatul, nu-i una şi acelaşi lucru... Ea e făcută doar din ce-a mai rămas: dintr-o ciozvârtă de coastă, şi aceea ruptă de la locul ei!..." Şi dacă eu protestam, luând apărarea femeilor, mai mult din cavalerism decât din convingere (pentru că nu putea fi vorba încă de convingeri), ea striga la mine să nu fiu prost şi să nu mă las dus de nas, căci ele, adăuga subliniind cuvântul şi privindu-mă în aşa fel de parcă în cuvântul ele s-ar fi concentrat tot răul din lume, sunt tare date dracului, sunt făcute anume să-i ducă de nas pe bărbaţi; căci câte tertipuri şi câte şmecherii ştiu ele, ea nici nu-mi spune, ca să nu mă sperie prea tare; să le ocoleşti nu-i bine (căci bărbatul nu are de ales, fără ele nu poate trăi!), dar nici să

te dai gata legat pe mâinile lor nu-i o socoteală bună... „Teoriile" ei împotriva femeilor (și când te gândești că se numea Eva, nume purtat, după cum bine știm, de cea dintâi femeie de pe pământ!), „misoginismul" ei fățiș și agresiv pălea însă în fața a ceea ce eu aș denumi „puterea exemplului personal". Eva era ea însăși (și în privința asta își merita pe deplin numele) o chintesență a calităților femeiești, femeie sută la sută și până în vârful unghiilor, un lucru aproape desăvârșit. Căci numai o femeie, mi-am dat seama de acest lucru cunoscând-o bine, poate să înțeleagă într-adevăr lumea, pătrunzându-i în așa fel esența, încât nici o discordanță să nu apară, nici o discrepanță, nici cea mai mică sau neînsemnată nepotrivire. Ei îi va fi întotdeauna ușor să-și găsească locul pe pământ fiind pretutindeni la ea acasă. Orice bărbat ar fi putut s-o invidieze, văzând cu cât entuziasm bătea covoarele, câtă energie risipea frecând dușumelele; ea cheltuia, fără pic de zgârcenie, tot ceea ce avea de cheltuit... Într-o zi mi-a vorbit despre bărbatul ei, mort cu mulți ani în urmă; aveau un tăuraș cu care se juca uneori – pentru că și el era foarte tânăr și cam necopt la minte –, până când, într-o bună zi, tăurașul s-a înfuriat, a înnebunit dintr-o dată și i-a sfâșiat pântecele cu coarnele; nici n-a mai avut când să se apere; până să potolească animalul – vecinii i-au sărit și ei în ajutor -, cel înjunghiat își dăduse de-acuma sufletul; zăcea într-o băltoacă de sânge, cu ochii de gheață larg deschiși... Toate astea le povestea Eva, și chiar dacă lăcrima uneori în timp ce povestea – căci amintirea și durerea erau încă vii în suflet, timpul nu reușise să le șteargă -, nu era nici revoltată și nici pornită pe cele petrecute, pe cruda și atât de nedreapta soartă, de parcă ar fi fost în firea lucrurilor să se întâmple așa; totul fusese scris de dinainte, lăsa ca să se înțeleagă. „N-ai ce să-i faci, așa a fost să fie, îmi spunea mie în timp ce spăla vasele ori le ștergea cu prosopul. N-am apucat să facem copii, adăuga, după ce rămânea o vreme pe gânduri, nu ne-am grăbit, am zis că avem timp, și uite, că acuma are de ce să-mi pară rău, îmi mărturisea, dar și cu părerea asta de rău se obișnuise; o părere de rău, intrată de-acuma în

ordinea firii, în alcătuirea și în fibra secretă a lumii, o lume făcută și din cele bune și din cele rele, deopotrivă. Așa că degeaba mă înfuriam, din când în când, auzind-o cum vorbește, nimic n-ar fi putut să o scoată dintr-ale ei; în fața ei mă simțeam slab, agitat fără rost, neputincios. Ea era în schimb puternică și neclintită cum e stânca. Hai, liniștește-te, domnișorule - îmi spunea «domnișorule» ori de câte ori buna înțelegere dintre noi doi se tulbura din pricina firii mele, pornită să le întoarcă pe toate cu fundul în sus, cum spunea ea, un băiețandru nemulțumit de toate cele, or ea era numai acord și înțelegere, altfel îmi spunea pe nume: Ivo, striga ea, vino și ajută-mă să bat covoarele!, iar uneori, când ne simțeam foarte apropiau unul de celălalt, îmi traducea numele în limba ei de-acasă, din Ivo deveneam Ion. Dacă aș fi știut că le pui pe toate la inimă, Ioane, nu ți-aș mai fi povestit nimica, îmi zicea. Un tinerel ca tine, adăuga, mai în glumă, mai în serios, nici nu-i bine să le afle și să le știe chiar pe toate, că ajunge bătrân." Pentru Eva bătrânețea nu era varsta înțelepciunii, cum e considerată de obicei, ci i era acel anotimp al vieții – care nu merită nici pe departe a fi ținut la mare cinste – când oamenii, în general, se prostesc și dau în mintea copiilor. O astfel de părere despre bătrânețe era de mirare la o ființă atât de conservatoare cum era Eva. „Aș da toți anii pe care îi mai am de trăit și încă pe atâta, îmi spunea uneori, numai de s-ar mai putea să fiu măcar o săptămână, nu mai mult, tânără, să mai zburd o dată așa cum zburdam când eram cum îi floarea, să mă mai răsfăț un pic ca pe timpurile alea. Mi-ar plăcea, cum să nu-mi placă, doar că așa ceva nu se mai poate..." În vocea ei se strecura o nuanță de nemulțumire, abia simțită, pe care eu o sesizam, un grăunte micuț, cât un bob de piper, de revoltă împotriva firii, a timpului necruțător și lipsit de îndurare, căci lui, timpului, nici nu-i pasă că omul ar vrea să fie mereu tânăr și verde. Apoi Eva se împăca din nou cu lumea. Se mira singură de prostiile care au putut să-i treacă prin cap. Gândul la anii scurși, fără să existe vreo posibilitate de întoarcere a lor, nu mai izbutea s-o tulbure. Cel

mult îi mai smulgea câte-un abia auzit oftat. Resemnată, dând cu nepăsare din umeri, îmi spunea, citând versurile unui cântec de la ea de-acasă: Ce-a fost verde s-a uscat, ce-am iubit s-a scuturat, şi începea să râdă, înlăturând cu râsul ei gândurile prea de tot întristătoare...

Şi totuşi, se întorcea adesea – nu putea să le uite chiar atât de uşor – la „vremurile alea când a fost ea fată tânără". „Atunci să mă fi văzut, spunea şi mă privea plină de trufie. Păşeam pe cărare şi parcă nici nu atingeam pământul cu picioarele, aşa mers aveam..." Pătrundeam asemeni unui hoţ, pe furiş şi mânat de cea mai vie curiozitate, în viaţa intimă şi ascunsă a unei tinere fete – Eva cea de odinioară – nerăbdător să-i aflu secretele, să descopăr în ce măsură, ele, fetele, sunt altfel decât noi bărbaţii; eram indiscret cu bună ştiinţă; ştiam că există un mister feminin, şi încercam să-l pătrund supunând-o pe Eva unor interogatorii nesfârşite, până când ea, sătulă până peste cap de insistenţele mele, se înfuria dintr-o dată şi striga la mine: „Prea vrei să le ştii pe toate, şi se închidea în ea, devenea impenetrabilă, îşi punea lacăt la gură (o altă expresie a ei) şi se uita la mine ca la un ins de care e mai bine să te fereşti, unul care prea vrea să-ţi pătrundă în suflet cu întrebările lui viclene. Şi tot degeaba, spunea ea înţelegând perfect intenţiile şi dedesubturile demersurilor mele, tot n-ai să afli ceea ce vrei tu să ştii. Căci ceea ce îi în sufletul unei femei rămâne întotdeauna neştiut şi nespus, oricât ar căuta bărbaţii să afle ce şi cum. Avem noi un secret, numai de noi ştiut, pe care nici nu ne gândim să vi-l spunem şi vouă! Aşa a lăsat Dumnezeu să fie. Bărbatul are ce nu are femeia şi femeia are ce nu are bărbatul, aia ştii şi tu, ai aflat de-acuma, mă gândesc, şi dacă trupul nu le este la fel, atunci cum să le fie sufletul asemănător?! Şi nu uita, Ioane (îmi spunea ea traducându-mi din nou numele în limba ei), că nici femeia nu poate să arate tot ce are! Iar ce ţine ascuns, degeaba încerci să afli, nu se arată când vrei..."

Alteori se lăsa, totuşi, înduplecată, renunţa la crizele ei de misoginism şi-mi ţinea adevărate discursuri – o ascultam,

mărturisesc, cu gura căscată, numai ochi şi urechi – despre sufletul atât de simţitor – „să nu-l atingi nici cu o floare", zicea ea – al femeii, care trece prin câte şi mai câte, fără ca bărbatul să ştie ori să bănuiască ceva. Cât sunt ele femeile de sperioase, noi, bărbaţii, nici nu avem de unde să ştim! Aşa, de pildă, pe ea întâi au speriat-o foarte tare „caii lui Sân Toader". Căci era o vorbă la ei în sat, rămasă din timpuri străvechi, cum că în nu ştiu care noapte de la începutul primăverii se arată, când începe a se crăpa de ziuă, caii respectivului sfânt, şi aşa se spune, că ori de câte ori se întâmplă ca o fată să fie prinsă cu lucrul neterminat, cu fuiorul pe furcă netors, caii lui Sân Toader se înfurie foarte tare; şi acei cai năzdrăvani şi foarte nărăvaşi le apucă pe sărmanele fete de păr, dau cu ele de pământ, le calcă în picioare şi le terfelesc în fel şi chip, mătură cu ele podelele, nu le iartă cu una, cu două... Şi cum să nu te sperii de nişte cai atât de necruţători şi de neîndurători! „Iar eu – povestea Eva aducându-şi aminte de acele vremuri îndepărtate, când abia dacă începuse să umble la horă şi să se ţină de mână cu fetele mari – tremuram, de speriată ce eram, nu puteam închide ochii toată noaptea; şi dacă mi se întâmpla să aţipesc un pic, caii mi se arătau în vis, şi nu nişte cai obişnuiţi, care să semene cu cei de la noi din grajd, ci nişte cai cum nu s-au mai văzut pe pământ: încălţaţi cu cizme, ca militarii, şi mi se părea că-i aud, în vis, bocănind cu cizmele lor şi apropiindu-se cu tropot mare de casa noastră. Şi aşa tropăiau şi nechezau, că-mi îngheţa sângele în vine, strigam prin somn, mă tăvăleam prin pat plângând ca o proastă, încât venea mama şi mă trezea, îmi apăsa amândouă mâinile pe piept şi mă ruga, parcă o văd, să mă liniştesc..." Imaginaţia mea o lua razna ascultând povestea Evei despre caii aceia năzdrăvani, al căror rost era să sperie fetele mari. Vedeam cârduri de fete, înnebunite de spaimă, fugind din calea „cailor lui Sân Toader", şi într-o noapte s-a întâmplat la rândul meu să-i visez; purtau cizme înalte, la fel ca în visul Evei, şi eram eu însumi unul din caii aceia necruţători cu fetele mari; alergam, tropăind, pe uliţele pustii ale satului, în timp ce zorile se arătau însângerate la răsărit, şi eram,

în visul meu, cuprins de o bucurie sălbatică; eram un cal fără frâu, zburdând în deplină libertate, şi fetele, tot din vis, nu arătau a fi atât speriate, ci mai mult se bucurau de apropierea mea falnică... Povestea Evei mă făcuse, aşadar, s-o iau razna. Am avut însă grijă să păstrez visul în cel mai mare secret, să nu-l povestesc nimănui. Mă ruşinam, de fapt, de ceea ce eu numeam „animalul din mine", şi aveam grijă să-l ascund, să nu-l las să iasă la iveală... (În timp ce-ţi povestesc toate astea îmi dau seama că mă aflu din nou pe un teren alunecos. Căci sunt lucruri care nu pot fi mărturisite unei femei.) Devenisem stângaci, mă bâlbâiam când vorbeam, nu se mai înţelegea aproape nimic din ceea ce voiam să spun. Cărţile citite – şi citeam ziua şi noaptea, iar în catalog la şcoală notele proaste curgeau cu nemiluita – îmi modificau caracterul.

Au trecut trei ani, apoi încă trei (îţi aminteşti, am citit împreună o istorioară aparţinând unui autor neamţ – am uitat şi cum se numea povestioara şi cine era autorul. O poveste romantică şi cam dulceagă, dar nouă – pe vremea aceea eu aveam cincisprezece ani şi tu de asemenea erai o mamă foarte tânără – ne-a plăcut mult, cred că am şi plâns puţin, ascunzându-ne lacrimile unul de celălalt, o poveste care la un moment dat se rupea brusc prin această frază introdusă cam la mijlocul ei: „Au trecut trei ani, apoi încă trei", spunea autorul, şi interesul nostru pentru cele întâmplate a scăzut dintr-o dată, cei şase ani scurşi ne-au îndepărtat de duioasa poveste de iubire, ne-au aruncat în afara ei; după şase ani şi chipurile eroilor se schimbaseră, aproape că nu le mai recunoşteam – dragostea lor semăna cu un fel de supă reîncălzită – şi ţin minte că am citit povestea până la capăt fără să ne mai intereseze...), şi am ajuns (folosesc aproape fără să vreau în continuare felul de a povesti al autorului cu pricina!) „în zilele noastre". Dumneata, iubita mea mamă, te afli de-acuma în faţa unui tânăr şi fercheş ofiţer de honvezi; când te salută pocneşte din călcâie, mândru de cizmele lui (poţi să-ţi faci mustaţa în ele, aşa de tare strălucesc), cumpărate (au costat o groază de bani!)

la Zagreb, de uniforma lui nou-nouță. Își scoate, falnic, pieptul înainte, își duce mâna, înmănușată, la cozoroc și seamănă atât de bine cu ceilalți domni ofițeri din regiment, încât s-ar putea să nu-l mai recunoști! (Uniforma, după cum bine se știe, șterge și estompează diferențele.) Te întrebi, așadar, care dintre toți acești țanțoși și gălăgioși ofițeri o fi fiul tău adoptiv, și mă cauți cu privirile, avand câteva momente de ezitare. Cu tot monoclul ținut de mine cu dezinvoltură, la ochiul drept, în ciuda mustății roșcovane și răsucită în sus, după ultima modă, a părului lins, cu cărare la mijloc, tu știi de fapt că nu m-am schimbat. Toate astea – monoclul, mustața, cizmele cele scârțâitoare, cărarea la mijloc-țin de uniforma mea de ofițer, nu de mine însumi...

Și acum trebuie să te pregătești să asculți o poveste de dragoste: povestea unui tânăr ofițer îndrăgostit de nevasta prietenului și superiorului său. Soțul, Imre Kokabsa, mă invita după-amiezile la el și-mi citea dintr-un lung și erudit studiu de tactică militară. Lucrase la el mai mulți ani de zile – opera vieții lui, cum spunea, pe jumătate serios, pe jumătate în glumă – și voia să-mi cunoască părerea. Discutam, la sfârșitul lecturii, îndelung amândoi, în timp ce doamna Grete Kokabsa, stând liniștită pe o canapeluță în fața noastră, croșeta, fără să fie atentă. Soțul ei se înfierbânta, începea să strige, explicându-mi nu știu ce strategie militară mai complicată, și ea ridica privirea de pe lucrul de mână, se uita la el mirată, și o umbră de zâmbet îi înflorea pe buze. Pe jumătate ironic – „Ce-ți veni, dragă, să urli așa", spuneau privirile ei –, pe jumătate încărcat de duioșie: își iubea soțul și cu toate că habar nu avea de teoriile lui militare, era pătrunsă până în adâncul sufletului de importanța lor, fiind convinsă că de îndată ce acestea vor vedea lumina tiparului – Kokabsa avea de gând să le publice „într-o broșurică, așa ca să nu spun c-am pierdut timpul degeaba" –, succesele, și de ce nu, banii, vor curge cu nemiluita... Zâmbetul i se stingea însă repede, îi dispărea de pe chip, și Grete Kokabsa, pe canapeluța ei vișinie, începea să somnoleze, uneori chiar aținea; capul îi cădea în piept, își revenea însă repede și se uita la

noi cu o privire uşor jenată. Aşa că s-ar putea să mă fi îndrăgostit, întâi şi întâi, de privirea ei somnoroasă, de liniştea şi pacea care emanau din trupul ei cam plinuţ – se înfăşură în această linişte ca în nişte şaluri plăcute şi moi –, de extraordinarul ei calm şi de blândeţea ei nemăsurată. (Dacă ar fi ştiut că m-am îndrăgostit de ea, s-ar fi speriat, sunt sigur, foarte tare.) Mă îndrăgostisem de fruntea ei înaltă şi palidă, o frunte ca de copil, care îi dădea un aer de cuminţenie, de nevinovăţie şi de fragilitate, apoi de mâinile ei mici şi albe, care se mişcau în permanenţă în timp ce croşeta şi cred că m-am îndrăgostit, de asemenea, de respiraţia ei regulată, care îmi sustrăgea atenţia de la lungile şi poate prea ştiinţificele dizertaţii ale soţului ei. Imre Kokabsa era ungur doar după mamă (tatăl era şi el un amestec de ceh cu polonez), mai mare ca mine doar cu câţiva ani, un bărbat cu un caracter ales şi un prieten de nădejde, încât sufeream cumplit că mă îndrăgostisem tocmai de nevasta lui. El habar nu avea însă de cele ce se întâmplă în sufletul meu. „Hai, nu te mai ascunde, ştiu că scrii poezii în taină, chiar ieri s-a vorbit la Casino despre asta, mi-a spus el într-una din zile. Ai putea mâine să vii cu ele şi să ni le citeşti. Nevastă-mea şi cu mine murim de curiozitate să ţi le ascultăm." Auzindu-l ce spune, Grete Kokabsa şi-a ridicat privirea de pe lucrul de mână şi s-a uitat la el nedumerită. Am înţeles, din privirea ei, că nu era defel nerăbdătoare să asculte producţiile mele artistice. Iar mie îmi era teamă să nu mă deconspir citind versurile, care îi erau închinate, aşa că a doua zi, când am trecut pe la ei, m-am făcut c-am uitat de ele. „Ai adus opera? m-a întrebat însă Imre Kokabsa de cum am intrat pe uşă. Nu te mai primim în casă fără ele. Nu-i aşa, dragă?" şi-a întrebat el nevasta. „Sigur că da", a spus ea, bâlbâindu-se şi roşindu-se uşor. Nu fusese, de fapt, atentă la discuţia noastră şi nu ştia despre ce anume era vorba. Aşa că n-am avut ce face, a trebuit să le citesc poeziile, şi cât am citit nota bene ea s-a oprit din croşetat privirea i-a rămas însă la fel de absentă şi opacă, se uita pe deasupra capetelor noastre, încât mi-am dat seama că din versurile mele înflăcărate nici un cuvânt nu ajunge până la ea...

După ce am terminat de citit, transpirat şi roşu la faţă ca un rac, m-am uitat la aleasa inimii mele. „Astea sunt toate? a întrebat ea cu o voce albă din care se vedea că nu le ascultase. Nu vrei să ne mai citeşti şi altele?" Întrebarea, deşi politicoasă, mi s-a părut penibilă, aşa că am privit-o mirat, neştiind ce să-i răspund. „Băiatul ăsta e îndrăgostit, a decretat Imre Kokabsa. Hai, nu te mai ascunde, se vede de la o poştă! Nu ne mai rămâne decât să aflăm de cine anume...", şi eu am roşit şi mai tare sub privirea lui uşor amuzată şi prietenoasă. „Mi-e dor de o nuntă şi mie, a spus doamna Grete însufleţindu-se pe neaşteptate. Să-i găsim o fată cuminte şi drăguţă. Bineînţeles, dacă îmi dai voie!" m-a întrebat şi, văzându-mă cât sunt de fâstâcit, au început amândoi să râdă. Sufeream că sunt neînţeles şi în acelaşi timp mă bucuram că n-a ieşit nimic la iveală, că secretul iubirii mele interzise nu fusese divulgat. Preferam să sufăr în tăcere decât să provoc, prin nesăbuita mea iubire vreun accident nedorit. Ştiam că nu am nici o şansă şi nici nu aveam de gând să provoc şansa. Nu voiam să obţin, cu forţa, ceea ce nu-mi aparţinea prin drept şi nici nu avea cum să-mi aparţină vreodată. Grete Kokabsa era o soţie mult prea credincioasă soţului ei, ca să-şi închipuie că ar mai putea fi iubită şi de altcineva în afara bărbatului cu care s-a unit prin cununie. Nu-mi făceam nici o iluzie, mă mulţumeam cu simplul fapt de a o vedea... Imre mi-a spus într-o bună zi că şi-a cerut transferul în altă garnizoană, undeva în Galiţia, ca să fie mai aproape de părinţii lui, care erau bătrâni şi bolnavi. „O să ne lipseşti, mi-a mărturisit bătându-mă prietenos pe umăr. Ne-am obişnuit cu vizitele tale. Prieteni devotaţi nu găseşti pe toate drumurile..." Pentru o clipă mi-a trecut prin cap să-i mărturisesc cât de îndrăgostit eram de soţia lui, să-l fac să-şi dea seama că nu-i fusesem un prieten chiar atât de devotat şi de sincer cum îşi închipuise el, dar mi-am alungat cât am putut de repede un asemenea gând periculos. Nu eram omul gesturilor spectaculoase şi nici al dezvăluirilor scandaloase. Să iubesc în taină, neştiut de nimeni, iată o postură care deocamdată mă prindea de minune. Nimic nu trebuia

forțat sau bruscat. M-am întrebat adesea dacă nu cumva sunt condamnat să fiu unul din acei oameni în viața cărora nu există ceea ce se cheamă evenimente, sau dacă ele există, într-adevăr, se petrec undeva la mare adâncime, ca acele râuri subterane care curg fără să le știe nimeni. Nici nu l-am provocat la duel pe bunul meu prieten, specialist în tactică militară, și nici n-am fugit cu nevastă-sa, obligând-o să fie a mea; nici măcar n-am încercat să mă sinucid, așa cum atâția Wertheri nefericiți au făcut-o, credincioși modelului lor. Am mormăit doar câteva cuvinte de rămas bun, prin care îmi exprimam părerea de rău, dar am vorbit atât de încet și frazele spuse de mine erau atât de încurcate, încât nu s-a înțeles exact ce vreau să spun. S-a priceput, totuși, că-mi pare rău că pleacă, că nu-mi vine chiar ușor să mă despart de ei...

În ultima săptămână de dinaintea plecării, le-am dat o mână de ajutor să-și împacheteze lucrurile. Ca amintire, și „ca să nu-i uit niciodată", mi-au dăruit un serviciu de cafea din porțelan foarte fin și o pipă. „Pipa asta se potrivește de minune cu mustața ta roșcovană, dragă prietene", mi-a spus Imre, bătându-mă prietenos pe umăr cu mâna lui cu degete lungi și foarte frumoase. „Mai mare păcatul că nu fumez, i-am spus. Dar cine știe, i-am promis cât se poate de solemn uitându-mă drept în ochii lui ușor încețoșați de emoția despărțirii, sunt încă tânăr și am timp să mă apuc și de fumat." „E regretabil că nu fumezi, și-a dat cu părerea soția, la fasonul tău ți-ar sta foarte bine cu pipă." „Prietenul nostru e un bărbat încântător și așa", mi-a spus Imre, cuprinzându-mi umerii într-un fel de îmbrățișare tandră. „O, sunt convinsă că o să facă o mulțime de victime", a spus nevasta și a început să râdă, și hohotele ei de râs de dinaintea despărțirii noastre m-au urmărit multă vreme. După plecarea ei i-am păstrat o vreme fotografia pe noptiera de lângă pat (o fotografic pe care reușisem să i-o șterpelesc din album în timpul împachetatului). Mi-au scris un timp (scrisoarea o scria el din partea amândurora), apoi probabil că m-au uitat, căci n-a mai venit nici o scrisoare, nici un plic, cu scrisul acela caligrafic, pe care i-l știam atât de bine.

Nici un an nu s-a scurs de la prima mea iubire ratată, şi iată că m-am îndrăgostit din nou. De data asta obiectul dragostei mele era o mare vedetă, o artistă dintr-o trupă de teatru care a poposit, pentru scurtă vreme, şi în orăşelul nostru. Iată-l deci pe sărmanul ofiţer care stă şi suspină de dragul ei în lojă sau la parter, nu pierde nici un spectacol (uneori e prezent chiar şi la matineu). Ea are însă la picioarele ei floarea masculină a oraşelor prin care trece! Încărcată de glorie, întruchipând femei sublime din tragediile lui Racine şi Corneille, părea intangibilă, asemeni unei statui de marmoră, ridicată pe un soclu înalt. Întrebarea e (şi e firesc să se pună o asemenea întrebare) dacă m-am îndrăgostit de o singură fiinţă – dacă m-am îndrăgostit de mademoiselle Fela Weiringer sau de eroinele cărora le insufla viaţă cu un indiscutabil talent? Treceam şi eu seară de seară, ca un adevărat Don Juan, de la un personaj interpretat de ea, la un alt personaj? Eram, adică, îndrăgostit într-o seară de Julieta, urându-l pe Romeo, aşa cum îţi urăşti orice rival (sau, dimpotrivă, intrând în pielea acestuia, mă prăbuşeam deasupra trupului neînsufleţit al iubitei, plângându-i dispariţia cu lacrimi amare), iar în seara următoare de Andromaca?! Trebuie să mărturisesc de la început, însă, ca să înlătur eventualele confuzii, că nu m-am îndrăgostit de nici una din eroinele interpretate de Fela Weiringer. Dimpotrivă, dorinţa mea cea mai fierbinte era aceea de a o descoperi pe adevărata Fela dincolo de atâtea măşti, costume şi travestiuri; fiinţa ei unică şi de neconfundat voiam s-o descopăr interesându-mă mult mai puţin măştile pe care şi le punea pe faţă. Muream de curiozitate, deci, să aflu cum arată ea după ce renunţa la machiaj, după ce fardul de ten era înlăturat şi îmi amintesc şi acum cât de emoţionat am fost când i-am văzut chipul pentru prima dată. Într-o seară am reuşit să mă strecor până la cabina ei şi, când s-a deschis uşa şi am zărit-o stând în picioare în faţa oglinzii, era să leşin de emoţie. Chipul ei, foarte simplu şi foarte uman, arăta obosit (avusese un spectacol greu cu *Andromaca* lui Racine) şi pentru o clipă privirile noastre s-au întâlnit; mi s-a părut că abia îşi ascunde un mic gest

de enervare; era sătulă, probabil, până peste cap de indiscreții și pisălogii care dau buzna după spectacol în cabinele artiștilor, ca să-i poată vedea mai de aproape, plictisită atât de idolatria, cât și de insistențele lor.

Deoarece de-acuma o văzusem cum arată fără machiaj, eram fericit să descopăr, ori de câte ori apărea pe scenă, un mic detaliu care îi aparținea numai ei și nu personajului pe care îl interpreta. Eram mulțumit s-o văd mai ales în serile în care, cine știe din care pricină, nu izbutea să intre în rol, pentru că în astfel de seri rămânea mult mai aproape de ființa pe care o iubeam eu. În mod paradoxal, deci, preferam să o văd în serile în care juca prost, decât în cele în care marea artistă se întrecea pe ea însăși. Eram cuprins de panică ori de câte ori se identifica într-o asemenea măsură cu personajul interpretat, încât nu mă mai simțeam în stare s-o recunosc; mă refer la acele seri în care ea nu mai era Fela Weiringer pe care eu o iubeam, ci era chiar Fedra sau Andromaca, ființe imaginare, care nu existau cu adevărat, născocite de imaginația febrilă a unor autori de demult, întruchipări din ceață și fum de care nu aveam cum să mă îndrăgostesc, de vreme ce ele dispăreau în neant, se volatilizau, încetau să existe la sfârșitul spectacolului. În astfel de seri, pierzând-o acolo pe scenă, alergam repede în culise s-o regăsesc. Prin ușa uitată deschisă o zăream stând în fața oglinzii și de sub straturile de fard apărea, nu dintr-o dată, ci în etape succesive, chipul femeii de care eram îndrăgostit.

Și totuși scena, cu mistificările ei și cu perspectivele ei false, a avut și ea un rol în toată povestea mea de dragoste. Să nu uităm că jucând, interpretând un personaj, am văzut-o, totuși, pentru prima dată pe Fela Weiringer, și impresia, de ce să mint, a fost într-adevăr copleșitoare. Am avut ceea ce se cheamă un șoc, am fost zguduit până în străfundurile sufletului! Cum însă o asemenea emoție de natură estetică s-a transformat în cu totul altceva, cum s-a produs substituirea și un personaj fictiv s-a dat la o parte, pentru ca o femeie, din carne și oase, să apară în locul lui, nu știu și nici n-aș putea să-ți spun. Întâi am plâns-o, deci, pe

Eriphille, sora Antigonei, fecioara despletită îndreptându-se cu seninătate spre propriul ei mormânt, şi numai după aceea m-am îndrăgostit de Fela Weiringer. Eriphille a dispărut în neantul din care se născuse, de cum s-a lăsat cortina, şi cealaltă, cea adevărată, i-a luat de îndată locul... Iat-o iar pe Eriphille pe scena puternic luminată de reflectoare! Şi cum să nu fi zguduit de un hohot de plâns în timp ce-i asculţi ultima tiradă? (Eriphille care nu-şi moare propria ei moarte ci a alteia, pornind cu o nobilă nepăsare spre lumea umbrelor de nepătruns!) S-ar putea ca în seara respectivă Felei Weiringer să nu-i fi ieşit întru totul rolul de vreme ce am putut totuşi să întrezăresc, dincolo de tragica mască purtată, chipul celălalt, al femeii de care m-am îndrăgostit de cum am zărit-o demachindu-se.

Într-una din zile am zărit-o în sfârşit pe stradă, în dreptul unui magazin de pălării şi m-am dat la o parte, făcându-i loc să treacă. Probabil că arătam destul de speriat pentru că ea a zâmbit şi m-a privit cu vădită curiozitate. „Uite ce ofiţeraşi nostimi există şi în oraşul ăsta", şi-o fi spus şi eu am urmărit-o cu privirea sperând că o să-şi întoarcă în cele din urmă capul, dar nu şi l-a întors, lua o doamnă, o mare artistă de renume mondial şi chiar dacă eu eram un tânăr destul de arătos în uniforma mea nouă-nouţă, nu făcea, totuşi, să se întoarcă. Mi-a reţinut însă privirea insistentă şi în acelaşi timp speriată; ochii mei albaştri şi foarte copilăroşi (după cum mi-a mărturisit mai târziu) au obsedat-o un timp. Arătam (observaţia îi aparţine) ca un animal fugărit şi în acelaşi timp nerăbdător să fie vânat...

Trupa în care juca Fela Weiringer a plecat din oraş şi s-a scurs o săptămână în care m-am străduit s-o uit. Apoi m-am interesat în ce oraş anume urmau să se joace piesele lui Corneille şi Racine şi am fost bucuros să aflu că n-au plecat chiar atât de departe cum îmi închipuisem eu. Aşa că am luat un tren care pleca la miezul nopţii şi am ajuns, spre dimineaţă, în oraşul cu pricina. Era o noapte rece de toamnă şi până s-a luminat de ziuă am rămas în sala de aşteptare tremurând de frig în mantaua mea de ofiţer.

Eram fericit, mă aflam în același oraș cu ea, respiram același aer amândoi și, când în geamurile murdare a apărut lumina roșcată a răsăritului, am pornit în căutarea celei pe care o iubeam. Nu mi-a fost greu s-o găsesc de vreme ce în oraș exista un singur hotel mai de Doamne ajută; mi-am luat deci o cameră în același imobil cu ea. Era foarte devreme, în tot hotelul nu se auzea nici o mișcare. Eram frânt de oboseală, de cum m-am trântit pe pat, am și adormit. Când m-am trezit încăperea era scăldată în lumina grea și uleioasă a soarelui de toamnă, iar hotelul scârțâia parcă din toate încheieturile; sub pașii celor aflați deasupra mea dușumelele gemeau îngrozitor; mi-ar fi fost greu să disting pașii, pe care mi-i închipuiam ușori, ai celei pe care o adoram... Nici măcar iubirea ce i-o purtam nu m-a ajutat să fac distincția necesară! După-amiaza am ieșit să mă plimb prin oraș, cu speranța c-am să o întâlnesc; locul de promenadă se întindea de-a lungul Dunării; privind apele tulburi ale fluviului, am fost cuprins de tristețe: Fela Weiringer nici măcar nu știa de mine; chiar dacă ochii ei mă priviseră o clipă, mă uitaseră probabil, nu-și mai aminteau că exist. Seara, pe scenă, Fela a apărut – o vedeam, pentru a nu știu câta oară! în rolul Eriphillei, și interpretarea ei s-a bucurat, ca de obicei, de un mare succes. După spectacol m-am întors la hotel. M-am trântit îmbrăcat pe pat și am încercat să adorm, dar n-am fost în stare. Mi-am aranjat uniforma, m-am uitat în oglindă, apoi am ieșit pe coridor – dușumelele scârțâiau groaznic sub pașii mei –, am coborât scările și m-am oprit în dreptul ușii în dosul căreia se afla Fela Weiringer. Am bătut la ușă. O voce speriată și cam nesigură, de femeie, mi-a răspuns.

M-a iubit Fela Weiringer, a fost ea într-adevăr îndrăgostită de mine? Nici pomeneală de așa ceva! Astăzi, când totul s-a terminat, pot privi adevărul în față, cu detașarea și luciditatea necesară. De fapt Fela a vrut să joace încă un rol, adăugându-l celor pe care avusese prilejul să le interpreteze pe scenă. Prea erau de tot mărețe eroinele cărora ea le insufla viață, prea cumplite

dramele, ca să nu tânjească, să nu-şi dorească şi un altfel de rol, mai aproape de adevărata ei fiinţă. Pentru că Fela Weiringer nu era nici pe departe ceea ce se cheamă o persoană complicată, nici pomeneală de aşa ceva! Dimpotrivă, ea era o mică „provincială", mai degrabă, un fel de domnişoară de la ţară. Ştia foarte puţine lucruri despre viaţă, în ciuda existenţei ei rătăcitoare şi a aventurilor amoroase, nu puţine la număr, pe care le avusese. S-ar putea ca unii să spună despre Fela Weiringer că era ceea ce se cheamă o femeie proastă. Eu ştiu însă, am reuşit s-o cunosc bine, că nu de prostie era vorba, ci de simplitate, de un fel de curăţenie sufletească. E adevărat că Fela Weiringer abia reuşise, cu chiu cu vai, să termine şcoala primară. „În clasa patra am rămas repetentă, mi-a mărturisit ea. Mai ales la matematică eram o catastrofă! N-am fost în stare să ţin minte, oricât m-am străduit, regula de trei simplă! Până să învăţ tabla înmulţirii mi-a trebuit o groază de timp." Pe Fela a apucat-o aşadar dorinţa să joace şi un rol care să-i semene. Ea se văzu – şi-i plăcu foarte mult o asemenea deghizare – în rolul unei fetiţe simple de la ţară îndrăgostită e un soldăţel. Să se plimbe de braţ cu el (eram mai mic decât ea cu vreo zece ani) sub privirile curioase ale „provincialilor", iată o mică scenă care o încânta peste măsură... Şi să nu-i pese, pur şi simplu, de indignarea lor, să-i privească de sus şi sfidător!

Stăm pe o bancă amândoi, strâns îmbrăţişaţi, în timp ce în jurul nostru cad frunzele galbene ale toamnei. În micul rondou din mijlocul parcului cântă fanfara militară. Şi ea, marea artistă, pare într-adevăr o fetiţă dulce şi nevinovată, sedusă (cum îi place să spună) de un fercheş militar... Aruncăm pietricele în Dunăre, luându-ne la întrecere, iar seara, după spectacol, facem lungi plimbări, pe jos sau cu birja, trăgând în piept aromele tari ale toamnei, aerul umed, mirosul frunzelor veştede de pe alei... În rolul ei de fetiţă îndrăgostită, Fela pare deosebit de stângace şi uneori chiar cabotină, mizând pe cele mai ieftine efecte. Mi-a mărturisit odată că în mod paradoxal personajele care îi reuşesc pe scenă sunt mai ales cele ce se află la o mare distanţă de propria

ei fire. Asemănarea, îmi spusese, amuzându-se ea însăşi foarte tare, o stânjenește, o împiedică, în loc s-o ajute, să intre în rol. Reușise, de pildă, să fie magnifică în rolul Eriphillei, pentru că a simțit că nu are nimic „de împărțit" (după propria ei expresie) cu acea ființă absurdă și disperată din tragedia lui Racine. „Cu cât îmi seamănă mai puțin, cu atât sunt mai sigură pe poziție." Voia Fela Weiringer, dând naștere unor eroine de neuitat, să fugă de ea însăşi şi să se ascundă, cine știe din ce pricină, în spatele unor măști de împrumut? Amestecul impur, de viață „trăită" cu viață „jucată" doar, i se părea de neconceput. Era ferm convinsă că nimic din ceea ce i se întâmplă în cutare sau cutare piesă nu este şi nu poate fi adevărat şi în fundul sufletului ei de țărancă nu credea o iotă din tot ceea ce se spunea în piesa în care juca, fiind ea însăşi uimită şi încântată în același timp cât de bine știe „să se prefacă" şi să „mintă". Arta interpretării, pentru Fela, era o artă a minciunii, precum şi a travestiului perfect! Artistă învestită cu un uluitor talent nativ, dar fără aibă ceea ce am putea numi cultul propriei profesiuni, Fela nu se îndoia – ori decâte ori îi vedea pe spectatori cu ochii scăldați în lacrimi şi cu respirația întretăiată, urmărind fiecare cuvânt spus de ea – că există o anumită doză de „înșelătorie" în profesia ei, de lucru nepermis şi că, oricum, cineva e tras pe sfoară, datorită marii ei viclenii precum şi a științei ei de a se preface. Ca o fetiță obișnuită să nu le spună părinților adevărul, exclama uneori cuprinsă de o sinceră uluire: „Doamne, cât de bine știu să mint, ce convingător știu să mă prefac!" Se lăsa furată, mințind, de un fel de vârtej, simțea o imensă bucurie descoperind, în timpul unui astfel de delir al „minciunii" şi al „prefăcătoriei", că ea, cea adevărată, nu mai există, şi nici lumea nu mai există, nu mai există nimic altceva decât un ținut fermecat şi feeric, al cărui stăpân absolut este ea, „mincinoasa", Fela Weiringer; tărâm aflat, desigur, în afara vieții, născocit de ea cu bagheta fermecată a talentului ei. Uluitor şi aproape de neexplicat rămânea faptul că Fela Weiringer, o „provincială", care rămăsese şi repetentă în clasa patra primară, mergea drept la țintă, şi

înțelegea întotdeauna exact ce i se întâmplă Andromacăi sau Medeei! Era convinsă, cum am mai spus, „că așa ceva nu există", că torni era un fel de „înșelătorie", dar în același timp i se părea cât se poate de firesc ca acolo, pe scenă, să se petreacă astfel de lucruri neverosimile, de vreme ce scena nu avea, după părerea ei, nici o legătură cu viața. Se lăsa cucerită de acele întâmplări abominabile și uneori de o uluitoare cruzime, așa cum copiii se lasă pătrunși de poveștile citite seara, la gura sobei. (În ce măsură copiii cred, cu adevărat, în balauri și cai năzdrăvani e greu de știut, ceea ce nu-i împiedică însă să fie impresionați și să se dea în vânt după astfel de născociri.) La fel ca ei, Fela se lăsa fermecată de tragedia Clitemnestrei, necăutând, părându-i de-a dreptul absurd să caute, similitudini cu viața reală. Toate acestea nu ne explică, totuși, cum de a reușit Fela s-o priceapă pe Andromaca și să fie chiar Andromaca, sub privirile vrăjite ale spectatorilor? Cum de știa ea cum se poartă reginele și cum plâng ele după fiii și soții uciși, de unde știa ce-i aceea „o conștiință criminală" (ea, care n-ar fi fost în stare să-i taie gâtul unui pui) și ce înseamnă, de fapt, „puterea sacrificiului" (să nu uităm că în Eriphille, *cea care moare în locul Antigonei*, a fost într-adevăr magnifică)? Cum de reușea să fie atât de desăvârșită în rolurile interpretate, de vreme ce nutrea ferma convingere că-n vorbele rostite pe scenă, sub privirile atâtor spectatori copleșiți de emoție, nu se află nici o fărâmă de adevăr? Fela suferea, de fapt, de un fel de estetism exacerbat și absolut. Teama ei cea mare, pe care mi-a mărturisit-o într-o zi, era ca nu cumva să se rupă în așa hal punțile dintre ană și viață, încât ea să nu mai poată ieși dintr-un personaj interpretat. Să se trezească rămânând în vecii vecilor pe celălalt tărâm, cel al artei, să rămână adică pentru totdeauna Medeea sau Andromaca! „Cum i s-a întâmplat sărmanului calif transformat în barză, din *O mie și una de nopți*", spunea ea și începea să râdă.

Pentru prima dată Fela a trecut peste propriile ei concepții cu privire la arta interpretativă – mă refer la povestea noastră de iubire – și a încercat „să joace" și „să trăiască" în același timp.

Confundând și amestecând cele două planuri – cel al vieții și cel al artei Fela făcea, din punctul ei de vedere, o greșeală de neiertat. Ea n-a fost în stare nici să iubească „sincer" și nici să joace, la înălțimea marelui ei talent, rolul de îndrăgostită! Marea vedetă o împiedica pe provinciala naivă să iubească un bărbat cu toată forța sufletului ei nesofisticat, iar „fata simplă" o împiedica pe artistă să joace rolul de îndrăgostită fără prejudecăți, căci, după cum ți-am mai spus, Felei nu-i reușeau rolurile care aveau o cât de mică legătură cu propria ei viață. De ceea ce se temea Fela – de a nu mai putea ieși dintr-un rol, sufletul ei rămânând captiv în trupul eroinelor interpretate – n-a scăpat chiar întru totul, de vreme ce nu reușea, în iubire, să fie ea însăși, nu reușea să se elibereze de rolurile de pe scenă, nu reușea să fie îndrăgostită cu adevărat, și nu scenic. Dacă avea o memorie perfectă, încât nu i se întâmpla niciodată să-și uite rolurile, cuvintele pe care trebuie să le spună în viața cea de toate zilele o ființă îndrăgostită nu le mai ținea minte! Nici gesturile firești și simple ale iubirii nu le mai știa! Fela cea adevărată, cea care se încurca de câte ori spunea tabla înmulțirii, fata simplă și cam „provincială", m-ar fi iubit, probabil, doar că acea ființă după care tânjea sufletul meu (cum ți-am spus, de „marea vedetă" n-am fost nici o clipă îndrăgostit) îmi era din ce în ce mai greu s-o aflu. Iar când ne-am despărțit, a preferat să arate ca Eriphille – rolul ei preferat –, jucând scena despărțirii cu multă măreție și mizând pe aceleași efecte care, în timpul reprezentațiilor cu Antigona, trezeau în sală ropote de aplauze. Cu diferența că „scena despărțirii" noastre nu s-a petrecut într-un palat, ci într-o cameră de hotel prost încălzită și care, pe deasupra, mai mirosea și a igrasie. Afară ploua, o ploaie amestecată cu ninsoare. Căci eram la începutul lui decembrie; iubirea noastră, ca să zic așa, nu durase nici două luni încheiate...

Exista în mine o foarte intensă dorință de a fi iubit încât aș fi vrut să știu dacă ființa ei cea adevărată a suferit cât de cât. Nici nu mi-ar fi trecut prin gând să-i cer să mă iubească așa cum am iubit-o eu, nici pomeneală de așa ceva, dar de cateva cuvinte

nemăsluite, în tot potopul de cuvinte pe care mi le-a spus cât a durat dragostea noastră, tot aş fi avut nevoie! Cuprins de furie împotriva ei („Înţelege că trebuie să ne despărţim, de vreme ce mă mărit cu directorul teatrului, mi-a spus ea, în timp ce cu o mână încărcată de inele cu pietre false se sprijinea, la fel ca Eriphille, de draperia din catifea vişinie de la fereastră. Legătura noastră a devenit prea publică, pentru ca el să închidă ochii şi s-o accepte..." şi a urmat o lungă tiradă, împrumutată, probabil, din Shakespeare, amintind scena despărţirii dintre Romeo şi Julieta). Am vrut cu orice preţ să-mi ofer o mică răzbunare, obligând-o să joace – ea, care era interpreta ideală a lui Racinel – numai pentru mine, un rol derizoriu dintr-o operetă oarecare! I-am propus, aşadar, să ne plimbăm, pentru ultima oară şi în semn de rămas bun, cu o birjă prin ploaia torenţială care se revărsa peste oraş. În birja cu capota ridicată, ca să ne ferim de stropii reci ai ploii, arătam într-adevăr ca o pereche din operetele lui Kalman sau Lehar, şi nu m-aş fi mirat prea mult dacă ea ar fi început să cânte câte o arie din *Silvia* sau *Ţara surâsului*. Ne-am plimbat o vreme prin ploaia ale cărei rafale aduse de vânt reuşeau să ne izbească din când în când drept în faţă... „Simt că-mi pierd vocea din pricina umezelii", mi-a spus Fela Weiringer şi m-a rugat să ne întoarcem la hotel. Vocea îi suna într-adevăr uşor alterată şi am fost cuprins de grijă şi de remuşcări... Ne-am despărţit în faţa hotelului; ea a coborât din birjă făcându-mi un foarte discret semn de rămas bun, şi eu i-am spus birjarului, după ce ea a dispărut în interiorul clădirii, să mâie spre gară. Plângeam şi nu voiam ca nătărăul de birjar să mă vadă că plâng. La gară am intrat în sala de aşteptare, care era pustie, şi am încercat să mă liniştesc, ştergându-mi faţa udă de lacrimi şi de ploaie cu batista...

Fotografiile trimise ţie, iubita mea mamă de-a doua, sunt, în majoritatea lor, din acea perioadă, când, din pricina suferinţei – n-o puteam uita prea uşor pe Fela Weiringer! –, am slăbit foarte mult. În schimb, mi-am lăsat un mic barbişon – aşa cum unii bărbaţi, când sunt în doliu, îşi lasă barbă-, mă întinerea în loc să

mă îmbătrânească, dând, totuşi, figurii mele un aer melancolic şi reflexiv. Se lăsase o iarnă grea, viscolea aproape zilnic şi-mi făcea plăcere să umblu de unul singur, luând în piept vântul necruţător. Rafalele ploii şi cele ale ninsorii care îmi biciuiau faţa îmi făceau bine şi mă bucuram ca un copil văzându-mă în stare să le înfrunt. Plimbările mele se prelungeau, uneori, în afara oraşului nostru. Şi într-una din seri am reuşit să mă rătăcesc. Am umblat ca un năuc prin viscolul pornit să distrugă tot ceea ce întâlnea în cale. Apoi, deodată, timpul s-a schimbat, viscolul a încetat să bată, în schimb s-a lăsat un ger cumplit, care te pătrundea până la oase... Şi tot mergând aşa, la întâmplare, am reuşit să regăsesc drumul spre oraş.

La marginea oraşului se instalaseră câteva barăci ale circarilor, şi îndemnat de un ins cu o înfăţişare dubioasă, am intrat într-o astfel de baracă. În mijlocul ei se afla, întinsă pe un catafalc, regina Egiptului, Cleopatra, îmbrăcată într-o rochie de dantelă roşie şi cu o viperă de cauciuc verde la sân. Avea chipul boit, sprâncenele negre şi groase; ochii, incredibil de mari, îi erau dintr-o sticlă ordinară; nasul ei, faimosul ei nas care făcuse să se prăbuşească un imperiu, îi era mult prea lung. Pieptul îi cobora şi i se ridica tot timpul şi se auzea un fel de maşinărie huruind în interior... La un moment dat mi s-a părut că pe catafalc, în locul Cleopatrei, se află Fela Weiringer, şi m-am cutremurat. M-am gândit apoi că Fela nu apucase s-o interpreteze pe Cleopatra, şi căutam să-mi închipui cum i-ar fi stat într-un asemenea rol. Ar fi arătat, desigur, cu totul altfel Fela, în chip de regină a Egiptului, decât acea păpuşă de cauciuc, cu surogatul ei de respiraţie! Cel care o născocise se lăsase, fără îndoială, îmboldit de pornirile lui misogine. Cleopatra, în viziunea penibilului ei născocitor, era o apariţie grotescă de panopticum, şi nu ceea ce ar fi trebuit să fie, un simbol al eternului feminin... Am ieşit din baracă j dezgustat.

Despărţirea de Fela Weiringer, mai exact felul cum m-a părăsit, considerând că piesa s-a terminat şi cortina poate să cadă (o piesă probabil destul de anostă, după părerea ei, care nu se

compara cu marile texte interpretate pe scenă), nu m-a lăsat nici pe departe indiferent. Un timp am încercat să trăiesc în afara lumii, apoi, în mod intenționat, am încercat, fără să reușesc, însă, să duc o viață lipsită de griji și flușturatică.

2.

A fost odată un tânăr ofițer. Odată ca niciodată, în vremuri demult apuse, un ofițer care se chema Ivo Filipovac, undeva într-o garnizoană cezaro-crăiască. Un mândru ofițer de honvezi, cu mustăți roșcovane, răsucite în sus. Care purta monoclu și cărare la mijloc, după moda timpului. A fost, așadar, odată, în vremuri de mult apuse, un tânăr și foarte fercheș ofițer îndrăgostit de o artistă, Fela Weiringer, care, la scurtă vreme după ce ei s-au despărțit, a murit într-un accident de cale ferată. Tânărul ofițer a plâns zile și nopți în șir și a presărat flori albe de liliac pe mormântul ei. Inima i-a rămas neconsolată, și orice ar fi făcut, de uitat nu putea s-o uite. Îi scria versuri pe câmp, în timpul manevrelor de primăvară, pe vreun petic de hârtie pe care îl lăsa apoi să-l zboare vântul, cuprins, cum era, de sentimentul celei mai cumplite zădărnicii. Își amintea, stând sprijinit de vreun mesteacăn, în timpul plicticoaselor exerciții militare, de lungi tirade din tragediile lui Racine și Corneille, își amintea de femeia pe care o iubise atât și care știa atât de frumos să le rostească, și ofta privind cerul înalt și limpede pe care zburau cârduri de păsări călătoare. Căci era primăvară, toate cele începeau o viață nouă, dintre frunzele uscate ale anului trecut ieșeau la lumină gingașii ghiocei, numai Fela Weiringer, marea artistă, nu mai era... Trăgea cu pistolul mai mult în joacă, fără să ochească vreo țintă anume, asculta ecoul glonțului tras, răsunând cu putere, stingându-se în pădurea înaltă ca o catedrală, apoi se trezea recitând din *Fedra* lui Racine versuri spuse de ea pe timpul când era încă vie: „Și chiar de-ai ști ce

soartă cumplită mi-a fost dată / Tot moartea mi-aș alege, murind mai vinovată..." A fost odată un ofițer, Ivo Filipovac, un tânăr și arătos ofițer de honvezi. Datorită purtării sale ciudate, pusese pe gânduri întregul oraș. „Nu cumva domnul ofițer, din prea mare iubire, și-a pierdut mințile?" se întreba, așadar, coconetul, în timp ce cu umbrelușele viu colorate, se plimba, în duminicile însorite de primăvară, prin porcușorul din centrul orașului. Fetele de la școala normală schimbau între ele, în mare secret, biletele misterioase, în care tot despre acel domn ofițer, „atât de original", era vorba!... A fost odată un tânăr și foarte original ofițer, un tip romantic, după părerea fetelor de la școala normală, care nu-și pierduse mințile, doar că, orice ar fi făcut, nu era în stare s-o uite pe marea artistă, Fela Weiringer, moartă într-un tragic accident de cale ferată. Îi zâmbeau fetișcanele, și chiar doamnele măritate îl priveau cu bunăvoință și simpatie; trecea însă pe lângă ele fără să le vadă, tras la față, neras și cu gândul aiurea. Atât era de abstras, de departe de cele lumești, încât în timpul manevrelor de primăvară încurca toate comenzile: răcnea „Foc!!" și pornea vijelios la atac (de parcă ar fi fost gata să-și dea viața pe câmpul de luptă), când de fapt se aștepta de la el să comande încetarea focului... Din care pricină toate se dădeau peste cap. „Dușmanul" (chiar dacă nu era vorba, încă, de un dușman real, războiul avea să izbucnească abia peste câțiva ani, nu prea mulți la număr), luat prin surprindere, era zdrobit și obligat să depună armele; și cum altele fuseseră datele exercițiului militar în cauză, comportarea tânărului trezea, în mod firesc, indignarea și nemulțumirea profundă a superiorilor: „Ce-a mai făcut ofițerul acela cam într-o ureche, Ivo Filipovac?" întrebau ei cu obidă. Și domnul ofițer Ivo Filipovac se trezea chemat în fața lor, mustruluit, făcut cu ou și cu oțet: „E posibil, domnule ofițer, să ne faci o asemenea încurcătură?" întrebau, indignați la culme, superiorii; dar toate aceste mustrări (făcute pe un ton potolit sau, dimpotrivă, aspru și ceva mai ridicat) treceau pe lângă Ivo Filipovac, nu ajungeau până la el; gândurile lui se aflau în altă parte, nu aveau nici o legătură

cu tactica şi strategia militară. Se făcea, e adevărat, că ascultă, în realitate însă nu auzea nici un cuvânt din cele spuse de superiorii lui. Se produsese, de asemenea, o curioasă răsturnare a situaţiei, ca să zicem aşa, deoarece pe Fela Weiringer cea adevărată, cea cu care se iubise aproape trei luni, era incapabil să şi-o reamintească precis, chipul ei rămânea învăluit în ceaţă, în schimb memoria o păstra intactă pe Fela cea din rolul Berenicei sau al Fedrei; o vedea, de parcă s-ar fi aflat vie înaintea ochilor săi, spunându-şi lungile şi cam sforăitoarele tirade, folosind tot felul de efecte scenice, dându-şi ochii peste cap şi apelând la toate acele gesturi măreţe şi grandilocvente cu care îşi cucerea spectatorii, obţinând ropote de aplauze. Cealaltă Fela Weiringer, însă, cea pe care o iubise – să fi fost oare la mijloc o răzbunare postumă a artistei? – începea să se şteargă din memoria palidului (pentru că era într-adevăr foarte palid la chip şi cu faţa trasă de suferinţă) ofiţer de honvezi...

A fost odată un palid ofiţer de honvezi, care făcea lungi plimbări de unul singur prin împrejurimile oraşului. Cu o nuieluşă de alun reteza, dintr-o singură lovitură, margaretele albe aflate pe câmp. La fel, îşi spunea el, cutremurat, fusese retezată în floarea vârstei viaţa celei pe care el o iubise. Se oprea o clipă din mers, închidea ochii să nu mai vadă florile ucise de mâna lui, încercând să-şi şteargă din minte chipul acoperit cu un strat gros de fard al artistei – aşa cum arăta în rolul, de neuitat, al Eriphillei! Se considera vinovat de moartea ei, cu toate că ea murise, de fapt, într-un banal accident de cale ferată. Reteza dintr-o lovitură margaretele şi avea senzaţia stranie că Fela Weiringer e cea care cade sub necruţătoarea lovitură a nuieluşei sale. A fost odată un tânăr, subţirel şi palid ofiţer de honvezi; purta monoclu şi avea o mustaţă roşcovană, iar parul şi-l pieptăna, după moda timpului, cu cărare la mijloc. Un tip romantic, cum nu sunt mulţi printre domnii ofiţeri, din care pricină fetele de la şcoala pedagogică îl iubeau, în cel mai mare secret. Îl urmăreau, şuşotind şi chicotind, ori de câte ori trecea pe lângă ele fără să le bage în seamă; îi trimiseseră

bilețele pe care el le mototolea cu degetele lui lungi și subțiri, uitând să le citească... Printre elevele de la școala pedagogică se afla și mult prea exaltata Irma Toth. Era nu numai prea dezvoltată pentru vârsta ei, ci și victima unor lecturi orientate greșit. A fost odată un domn ofițer, romantic și cam palid la față, căreia într-o seară, pe o străduță lăturalnică, în vecinătatea școlii pedagogice, eleva pe numele ei Irma Toth, din ultima clasă, i-a ținut calea, încercând să-l oprească, din dorința de a-i mărturisi dragostea ei înfocată. Și când el nu dădu nici cea mai mică atenție cuvintelor ei înflăcărate, fata, cuprinsă de disperare, își făcu singură curaj și trecu la atac: îl prinse, așadar, de vestonul uniformei și încercă să-l rețină cu forța. Politicos și îngândurat în același timp, domnul ofițer Ivo Filipovac o dădu la o parte, pentru că Fela Weiniger (pe al cărei mormânt, reavăn, florile albe de liliac nu se veștejiseră) era încă vie în inima lui, icoana ei (în rolul Eriphillei sau Fedrei) se păstra neștearsă! Așa că îndrăzneața agresoare nu obținu mai nimic! Dimpotrivă, avu, se pare, numai de pătimit! Fetele, cărora Irma le făcuse unele confesiuni, n-au știut să-i păstreze secretul; cele petrecute ajunseră repede la urechea profesorilor; direcțiunea hotărî s-o elimine până la sfârșitul anului școlar, așa că nefericita îndrăgostită fu obligată să repete ultimul an...

A fost odată un domn ofițer Ivo Filipovac, pe care recruții îl îndrăgiseră și a cărui ordonanță se numea Martin Koluşek. Toată lumea era de acord că Martin Koluşek a avut un mare noroc să-i fie ordonanță. Ivo Filipovac îl lăsa să doarmă cât voia el, de dimineața până seara și de seara până dimineața, așa că Martin Koluşek nu era mai niciodată treaz, găsindu-și pentru somn cele mai incredibile locuri și poziții. Dormea, stând în picioare și sprijinit de un gărduleț, așteptându-l pe domnul ofițer Ivo Filipovac, noaptea târziu, să se întoarcă de la popotă. Luna, pe un cer spuzit de stele, îl lumina cu razele sale, și abia când te apropiai îți dădeai seama că grăsana ordonanță sforăia încetișor, cufundată într-un somn adânc, fără vise. Se apuca să-i lustruiască cizmele (mânat mai mult de un îndemn interior, de un cu totul

neașteptat și obscur sentiment al datoriei, pentru că domnul ofițer Ivo Filipovac nu-i cerea și nu-i ordona niciodată nimic) și adormea pe scăunelul din fața ferestrei cu o cizmă într-o mână și cu peria de dat lustrul în cealaltă... Sau, mânat de același impuls neașteptat, se apuca să frece dușumelele și adormea, întins cât era de lung, pe scândura udă, în mijlocul zoaielor și al clăbucilor de săpun, încât trebuia ca domnul ofițer Ivo Filipovac să-l trezească, să-l ajute să-și scoată mundirul și izmenele ude, să-l întindă în pat și să-l acopere, grijuliu, cu pătura până sub bărbie. În tot acest timp el era încă pe jumătate adormit, pentru că în general se trezea greu și niciodată chiar de tot: putea fi văzut pe ulițele orășelului pășind alene și legănat, ținându-și un singur ochi deschis și făcând eforturi de-a dreptul sisifice să și-l deschidă și pe celălalt, să fie și el o dată în viață întru totul treaz și cu mintea limpede; până la urmă somnul era însă mult mai puternic decât lenea și somnoroasa lui voință, și după ce clipea de mai multe ori din ochiul rămas deschis, i se închidea și acesta de tot. Putea fi văzut mergând cu amândoi ochii închiși, ca un somnambul, târându-se, de fapt, în căutarea unui colțișor mai ferit, unde să poată dormi în voie și după pofta inimii sale. Somnul acesta păcătos, din brațele căruia era incapabil să se smulgă, i-a fost în cele din urmă de rău augur, pentru că într-o seară, în timp ce se întorcea spre casă, somnul l-a prins pe Martin Koluşek în timp ce traversa linia ferată. A adormit în picioare și drept ca un par în mijlocul liniei; din păcate, mecanicul locomotivei l-a văzut prea târziu și n-a mai putut pune frâna; câteva săptămâni domnul ofițer Ivo Filipovac a rămas fără ordonanță, până când locul celui adormit definitiv a fost luat de mult prea focosul Kolosvary Carol, care, spre deosebire de Martin Koluşek, nu dormea aproape niciodată, preferând în locul somnului să facă dragoste. Acesta era de părere, parafrazând fără să știe un celebru vers, că viața e scurtă și dragostea lungă. Avea grijă, așadar, să nu-și piardă timpul de pomană; iubitele și le urca pe furiș în odăița lui de

sub acoperiș, de unde ele coborau, tot pe ascuns, în zorii zilei; părăseau cu părere de rău primitoarea cămăruță. În calitatea sa de ordonanță, nu se putea compara cu definitiv adormitul Martin Kolușek. Carol Kolosvary nutrea ambiția – mărturisită în gura mare mai tuturor iubitelor – ca domnul ofițer Ivo Filipovac, în serviciul căruia se afla, să fie cel mai „extra" și mai „prima" din tot regimentul în ceea ce privește eleganța și ținuta militară. L-a și convins de altfel să-și pună o uniformă nouă; l-a mai îndemnat să-și cumpere o pereche de cizme, alegându-l e el pe cele care aveau o piele mai moale și mai lucioasă, precum și un „scârț" (după propria lui expresie) mai deosebit. Dacă cizmele nu scârțâie când pășești cu ele, „nu au nici un chichirez", era el de părere, și, ca să le facă să strălucească, le freca zilnic stând în dreptul ferestrei, strigând vesel după fetișcanele ce treceau pe uliță și care uneori chiar se opreau și intrau în vorbă cu el, atrase de chipul lui oacheș și sprâncenat. Uita de cizme și se apuca să tăifasuiască și să se prindă în gură cu ele, încât nu de puține ori domnul ofițer Ivo Filipovac găsea o cizmă strălucind să te orbească, iar perechea ei încărcată de noroi. Își striga ordonanța, s-o lustruiască și pe cealaltă, de vreme ce tot s-a apucat (cu una lustruită și cu alta murdară, nu putea să plece la Casino), dar zadarnic o chema la ordine; ordonanța, altfel atât de harnică și devotată, intrase parcă în pământ! E adevărat că, uneori, din camera de sub acoperiș veneau tot felul de râsete și chicoteli suspecte, domnul ofițer Ivo Filipovac prefera însă să se prefacă surd de-o ureche și să nu audă nimic. Era gata mai curând să-și curețe singur cizmele decât să-i facă observații ordonanței celei uituce... Ca să dea un luciu orbitor cizmelor, Carol Kolosvary folosea o cantitate impresionantă de salivă și mai multe perii. O fetișcană, mai distrată, uitase în primitoarea lui cămăruță o poșetuță catifea, și cum fata plecase a doua zi din oraș și n-a mai avut cum să i-o restituie, Carol Kolosvary o sacrifică pe altarul profesiunii sale de ordonanță model: o drămui cu o foarfecă și făcu din ea mai multe cârpe numai bune de lustruit cizmele.

Carol Kolosvary era întotdeauna cu ochii în patru. Avea grijă ca din toate istoriile sale amoroase să nu iasă niscaiva încurcături. Fetele cele iubărețe, așa cum veneau, și plecau, dispăreau în neant, și el izbutea, La rândul său, să le și uite până a doua zi! Totuși, după cum se spune, ulciorul nu merge de mai multe ori la apă, încât focoasei ordonanțe i se înfundă în cele din urmă. Cum se întâmplă adesea, încurcătura se ivi cu cea mai mototoală și mai boccie dintre toate fetele iubite de el („Am iubit-o mai mult din milă, să-i fac și ei o bucurie", i-a mărturisit mai târziu Carol Kolosvary domnului ofițer Ivo Filipovac). Fata se prezentă, așadar, la garnizoană cu burta la gură, pârându-l pe „porcul de soldat Carol Kolosvary", care a lăsat-o grea, „și acuma nici nu vrea să mai audă de mine". Lacrimile și bocetele ei făcură impresie. Cel vinovat fii pedepsit cu mai multe zile de carceră și sfătuit să se însoare. El se opuse însă cu toată tăria, nici nu vru să audă de așa ceva, și nu recunoscu, în ruptul capului, că fătul aflat în burta fetei ar fi copilul lui. Ca urmare a tuturor acestor neplăceri, domnul ofițer Ivo Filipovac rămase pentru a doua oară fără ordonanță. Nu mai străluceau cizmele și nici uniforma nu mai avu cine s-o perie...

A fost odată un ofițer tânăr pe care îl chema Ivo Filipovac. Odată demult. Dacă n-ar fi fost nu s-ar fi povestit. Ocupa o cameră în locuința profesorului de științele naturii, Isaac Pilitski. Ferestrele odăii sale dădeau spre bătrânul parc cu arbori bătrâni și falnici. Obloanele de la ferestre erau verzi. Ferestrele în timpul verii erau mai tot timpul deschise. În mijlocul parcului era biserica catolică. Din sfert în sfert de oră se auzeau bătăile ceasului din turnul bisericii. Casa domnului profesor Isaac Pilitski era înțesată cu herbarc. În casă stăruia un miros greu și îmbâcsit, ca de farmacie. Soția domnului profesor de științele naturii fusese în tinerețea ei balerină a Operei din Budapesta, susținea chiar c-ar fi fost primă balerină, lucru greu de verificat, asa că e bine să ne păstrăm anumite rezerve în această privință. Pe numele ei mic,

fosta balerină se chema Wanda. Purta capoate lungi și înflorate (cu motive orientale) și își făcea zilnic buclișoarele cu un fier pe care îl punea să se încălzească pe plita din bucătărie. Stăruia în locuința profesorului Isaac Pilitski un miros de flori veștede de câmp (din pricina herbarelor), precum și un miros de fier încins și de păr ars. Cu toate că ușa care dădea spre salonașul Louis XV era blocată cu un dulap masiv, stil Bidermayer, domnul ofițer Ivo Filipovac auzea fără voia lui – altfel, după cum bine știm, era discreția în persoană – foarte expresive, întotdeauna în registru înalt, hohote de plâns. Ele se produceau la aceeași oră – după-amiaza, la cinci fără un sfert... „Plâng, se destăinuia fosta balerină simpaticului nostru erou (destăinuirea a avut loc în bucătărie, unde Ivo Filipovac intrase pentru câteva minute ca să-și fiarbă un ceai; doamna Wanda ținea într-o mână fierul încins, cu care urma să-și facă buclișoarele, și cu cealaltă își aduna rochia de casă în jurul trupului veșted și uscățiv) plâng, cum îți spun, cariera mea ratată pentru totdeauna. Căci acuma e prea târziu nu mai e nimic de făcut. Nu trece o zi în care să nu-mi amintesc ce-aș fi putut să ajung dacă n-aș fi fost atât de slabă și nu m-aș fi lăsat sedusă – da, dragul meu, acesta e cuvântul exact, pentru că eram o copilă neștiutoare, și Pilitski (îi spunea soțului întotdeauna pe numele de familie) m-a sedus pur și simplu, de cum m-a văzut m-a luat, ca să zic așa, pe sus! M-a invitat într-o seară, după spectacol, la restaurant, mi-a dat să beau șampanie, în sfârșit, știi cum sunt fetele naive – eram o copilă, abia dacă împlinisem șaisprezece ani. Cum era primul bărbat din viața mea, eram convinsă că în roată lumea asta nu se mai află altul ca el, în sfârsit, m-am îndrăgostit ca o proastă și am renunțat la tot, s-a dus pe apa sâmbetei cariera mea strălucită..." Cel mai greu îi era domnului ofițer Ivo Filipovac să și-l închipuie pe bătrânul profesor – care își târâia cu greu picioarele prin încăperile înțesate de herbare – în chip de seducător, de ins care a „distrus o carieră strălucită". Nu se mai putea vedea nici o urmă cât de palidă din vajnicul amorez de odinioară... Ca să-și poată păstra tenul

fraged, soţia profesorului îşi întindea pe faţă o pastă obţinută din gălbenuş de ou. Masca gălbuie dădea chipului ei veşted şi încărcat de riduri un aer patetic. În general, avea grijă să nu apară aşa în faţa chiriaşului ei, totuşi, uneori, drumurile lor se încrucişau pe coridorul îngust care ducea la baia comună. Cu toate că ştia foarte bine că bătrâna doamnă încerca, folosindu-se de gălbenuşul de ou, să recupereze câte ceva din tinereţea ei de mult apusă, domnul ofiţer Ivo Filipovac tresărea văzând-o cu masca aceea pe chip, mască ce dădea gurii ei, încă frumos modelate, un rictus amar şi tragic, amintindu-i, printr-o foarte stranie asociaţie, de Corneille şi de decedata Fela Weiringer. Într-o după-amiază toridă de august, fosta balerină (care apăruse, cu mulţi ani în urmă, pe afişele Operei mari din Budapesta sub numele ei adevărat de Wanda Latzco) făcu în faţa domnului ofiţer Ivo Filipovac câţiva graţioşi paşi de dans – ca din întâmplare, desigur, dar şi ca să-i arate că graţia de odinioară, marele ei talent, nu se spulberaseră, nu dispăruseră definitiv, odată cu trecerea anilor; ceva, ceva, tot a mai rămas şi s-a mai păstrat, ca să zicem aşa. Doar o uşoară fandare, o graţioasă ridicare în vârful picioarelor, un gest expresiv cu mâna stângă, şi balerina reînvie o clipă în trupul bătrân şi uscat. „Câtă graţie, doamnă", s-a bâlbâit domnul ofiţer Ivo Filipovac, şi s-a făcut roşu la chip, fiindu-i teamă ca nu cumva respectabila lui gazdă să-şi închipuie că vrea să-şi bată pur şi simplu joc de ea. Fosta dansatoare a prins însă chinuitul compliment din zbor, şi ca să-şi impresioneze şi mai puternic unicul spectator, s-a lansat într-un foarte complicat „pas de deux", ratat abia spre sfârşit, când, din pricina prea marelui avânt, era să-şi piardă echilibrul şi să cadă în braţele fâstâcitului admirator. Din nou ofiţerul a mormăit câteva cuvinte de laudă. Ar fi dat foarte mult, i-a spus el, s-o fi văzut pe scena Operei din Budapesta. Era convins c-a fost o balerină extraordinară. Ceea ce, de altfel, se vede şi-acuma, a adăugat cu jumătate de gură, fiindu-i teamă ca nu cumva cuvintele lui să pară a fi spuse în răspăr. Doamna Wanda Pilitski s-a arătat însă încântată, nici pomeneală să-l suspecteze în vreun

fel. Complimentele lui o tulburaseră într-o asemenea măsură, încât iat-o alergând într-un suflet până în micul salonaş, iat-o scoţând la vedere dintr-un dulăpior, încuiat întotdeauna cu cheia, nişte pantofiori minusculi, şi cine ştie în ce vârtej al dansului s-ar fi lansat într-adevăr, dacă n-ar fi răsunat chiar atunci vocea domnului profesor de ştiinţele naturii, Isaac Pilitski. Îşi chema soţia la ordine: se rătăcise un foarte preţios herbar cu Floarea reginei şi cu alte flori alpine culese şi obţinute de el cu cele mai mari sacrificii. „Vino, dragă, să-l căutăm împreună, se rugă de ea naturalistul, tu ai ochi mai buni decât mine, poate îl găseşti mai uşor..."

A fost odată un domn ofiţer pe care îl chema Ivo Filipovac. Avea o cameră cu chirie la bătrânul profesor Isaac Pilitski. A avut două ordonanţe: prima din ele suferea de un fel de boală a somnului. A adormit într-o bună zi pe linia ferată şi nu s-a mai sculat niciodată. Cealaltă ordonanţă era în schimb mult prea focoasă şi prea iute din fire. Din care pricină, fata în casă a grefierului s-a trezit cu burta la gură. Soldatul care i-a făcut ruşinea a fost foarte sever pedepsit, iar domnul ofiţer Ivo Filipovac a rămas fără ordonanţă. Şi iat-o, în sfârşit, pe cea de-a treia ordonanţă – care ne interesează mult mai mult ca primele două –, bătându-i cu cea mai mare sfială la uşă, şi iat-o pe doamna Wanda Pilitski, fostă balerină a operei din Budapesta şi actuala soţie a profesorului de naturale Isaac Pilitski, deschizându-i uşa cu clopoţel de la intrare. Ea observă stupefiată că noul-venit – care se dă drept ordonanţă – seamănă teribil de mult cu ofiţerul pe care îl are în gazdă. „Am crezut că sunteţi fratele mai mic al domnului ofiţer", îi scapă doamnei Wanda în timp ce-i face loc soldatului să intre. Acesta are o valiză grea de lemn pe care abia o poate duce. Doamna Wanda Pilitski, născută Latzco (numele pe care l-a purtat şi ca artistă a Operei Mari din Budapesta), nu se mai poate, într-adevăr, dezmetici din uluiala de care e cuprinsă: asemănarea dintre ordonanţă şi ofiţer i se pare de neconceput,

de-a dreptul fantastică! Profesorul, în schimb, nu se arată a fi chiar atât de izbit de asemănare. „Ţi se pare, dragă, spune el în timp ce-şi aşază ochelarii pe nas, ca să-l poată vedea mai bine pe Marcu. Te şi miri câte pot să-ţi treacă ţie prin cap! spune, privindu-şi nemulţumit nevasta. Fel de fel de ciudăţenii. Am fost întotdeauna de părere că ai o imaginaţie prea bogată..." Wanda Pilitski nu se lasă însă cu una, cu două, nu depune armele în faţa opacităţii soţului ei; îi spune ordonanţei să se întoarcă în profil, şi-şi îndeamnă bărbatul – în continuare foarte sceptic – să-l cerceteze cu atenţie, şi să-i spună ei numai după aceea, după ce s-a uitat bine, dacă cei doi, chiriaşul ei şi ordonanţa, nu seamănă într-adevăr?! Domnul Pilitski se încăpăţânează – deşi asemănarea îi este şi lui foarte clară, în privinţa ei nu mai are ce să spună – să rămână pe pământul ferm al evidenţelor simple, nutrind, încă din tinereţe, ca om de ştiinţă, o nedezminţită repulsie faţă de jocurile searbede ale fanteziei. „Sunt fraţi fără să ştie unul de celălalt!" emite, în sfârşit, o ipoteză profesorul ieşit la pensie. Ipoteză greu de acceptat, însă (după părerea doamnei Wanda Pilitski), de vreme ce locurile unde s-au născut cei doi, ofiţerul şi noua sa ordonanţă (unul fiind sârb din Voivodina, celălalt, român din Banat), nu sunt chiar de tot învecinate. Drumurile părinţilor lor n-au avut cum să se încrucişeze vreodată. Profesorul preferă atunci să susţină că nu e de fapt vorba de nici o asemănare. Asemănarea cu pricina nu există decât în mintea consoartei lui, a cărei imaginaţie o ia razna nu de puţine ori, spre marea lui nemulţumire şi enervare. „Ai citit prea multe cărţi, îi explică el. Ţi-ai îmbâcsit creierul cu romane de Dumas şi Jokai Mor, şi uite că acuma începi să baţi câmpii. În viaţă nu se întâmplă – declară el sentenţios – similitudini şi minuni! Viaţa nu ne oferă, poţi să le cauţi cu lumânarea, surprize de felul ăsta! Pentru tine, însă, lumea seamănă mai degrabă cu o carte de poveşti! N-ai să ajungi niciodată o femeie matură şi în toată firea... Vezi dacă nu are cumva vreun lănţişor la gât, spune batjocoritor profesorul. Până la urmă nu m-aş mira să descoperi că sunt fraţi gemeni. Are Dumas, dacă îmi amintesc exact, un

roman în care e vorba de o istorioară de tipul ăsta." „întoarce-te la herbarele tale și nu mă mai enerva!" strigă fosta balerină (în sfârșit, înfuriată) la mult prea scepticul și greoiul ei soț, de dragul căruia a renunțat la cariera de mare dansatoare. Și după ce acesta părăsește, jignit și enervat în același timp, încăperea, ordonanța se trezește descusută în fel și chip de mult prea curioasa doamnă Wanda Pilitski. Așa află ea că Marcu are încă trei frați, mult mai mari decât el, care nu-l prea au la inimă; află, de asemenea, că are o mamă foarte iubitoare (îl iubește mai mult decât pe ceilalți frați, de unde și invidia și ura acestora). Amănuntele aflate nu reușesc însă să-i ofere vreo explicație pentru atât de evidenta asemănare dintre el și ofițer.

Când Ivo Filipovac se întoarse în seara aceea de la cazinou fu cât pe-aci să se împiedice de noua sa ordonanță, care, toropită de somn, adormise pe un scaun lângă ușă. Pe coridor era întuneric, așa că nu avu cum să-l vadă. „Care ești acolo?!" întrebă în șoaptă ofițerul, nu cumva să-și trezească gazdele. „Noua dumneavoastră ordonanță", îi răspunse o voce care părea de asemenea a fi destul de speriată. „Aprinde lumina!" îi ordonă domnul ofițer. Dar cum ordonanța nu găsi cu ce să aprindă lampa, discuția dintre cei doi trebui să se desfășoare pe întuneric. Cerul nopții de vară era înnorat, ploaia sta gata să cadă, și prin fereastra larg deschisă – intraseră de-acuma în odaie – pătrundea mirosul suav și în același timp pătrunzător al trandafirilor din grădină. Silueta ordonanței se decupa întunecată pe pereții albi ai încăperii și ofițerul constată în treacăt că erau cam de aceeași înălțime. Ordonanța fu pusă, întâi și întâi de toate, să-i spună cum îl cheamă. Prin întuneric se auzi vocea lui, cam răstită, după cum obișnuiau cătanele să-și spună numele când se prezentau la raport, și Ivo Filipovac îi ordonă să vorbească mai încet, pentru că în casă, la ora aceea târzie, se culcase toată lumea... „Să nu-i trezim cu vorbăria noastră", spuse domnul ofițer. Ordonanța fu obligată să-și spună numele din nou, și pe șoptite. „Crăciunescu tradus pe ungurește

înseamnă Koraciony, de la Crăciun", spuse domnul ofițer Ivo Filipovac, comentând numele de familie al flăcăului, și pentru o clipă îi apăru pe ecranul amintirii casa mătușii Roza, plină de femei, mătuși și verișoare, o amintire pe care o alungă repede, prea duioasă ca să-și aibă locul și rostul acum. „Sunt fel și fel de nume, dom' ofițer", spuse flăcăul cu toată modestia, mai mult ca să spună și el ceva, să nu tacă din gură, și vorbind prost ungurește. Apoi Ivo Filipovac nu știu ce-ar mai putea să-i spună noii sale ordonanțe, pe care, din pricina întunericului, nici nu apucase s-o vadă măcar cum arată. Stătură o vreme unul în fața celuilalt păstrând tăcerea. Între timp afară ploaia începuse să cadă, un ropot puternic, ploaie de vară, și prin fereastra deschisă picăturile mari și reci ajungeau până la ei. „Să închid fereastra, dom' ofițer?" a întrebat apoi noua ordonanță și, înainte de-a primi răspunsul, s-a și repezit la geam să-l închidă... „Dacă nu-i nici o lumânare în toată casa, nu avem ce face, trebuie să ne descurcăm cum putem pe întuneric, spune oftând domnul ofițer. „Să-ți arăt încăperea în care ai să dormi de-acum înainte." Amândoi se îndreaptă, după ce părăsesc odaia, spre capătul coridorului, unde se află scara care duce la cămăruța de sub acoperiș. „Vezi, nu cumva să te împiedici", îi atrage atenția domnul ofițer lui Marcu. „Nu mă împiedic, să trăiți", îi răspunde ordonanța ridicând glasul. Și din nou i se spune să vorbească în șoaptă... În ciuda asigurărilor date, ordonanța se împiedică, totuși, și se aude o bufnitură puternică. „Te-ai lovit?!" întreabă domnul ofițer Ivo Filipovac, vădit îngrijorat de soarta ordonanței sale, care se arată a fi cam neîndemânatică. Răspunsul, venind de la capătul de jos al scării, e laconic și în același timp plin de dârzenie, ca să spunem așa, neînfricat (de parcă s-ar raporta cum că misiunea a fost în sfârșit îndeplinită, dusă până la capăt, în ciuda greutăților și piedicilor de tot felul): „N-am pățit mai nimica, numa că mi-am spart capul, să trăiți", spune, așadar, cu tot eroismul de care se simțea în stare, ordonanța. Domnul ofițer întreabă din nou – nu din sadism, ci pentru că e într-adevăr îngrijorat „dacă nu cumva curge sânge", și ordonanța nu-i răspunde pe loc, ca și

când ar fi fost necesar să facă o mică cercetare înainte de a da un răspuns cât de cât precis. „Curge, dar nu prea mult", spune cu toată modestia flăcăul, cu o voce rușinată, de parcă ar vrea să-și ceară iertare. În sfârșit, urcă din nou scările, cam șubrede. „Până mă însor trece", spune ordonanța, dar gluma e stângace și pare nelalocul ei; ofițerului începe să-i fie totuși simpatică această ordonanță care știe, la nevoie, să facă haz de necaz. În odaia de sub acoperiș ropotul ploii e mult mai puternic. Plouă cu fulgere, în plină vară, și la lumina unui fulger Ivo Filipovac vede, în sfârșit, chipul ordonanței, și i se pare, fără să-și dea seama de unde anume, cunoscut. „Cazarma noastră, îi povestește Marcu, a ars săptămâna trecută, a fost un foc cum nu s-a mai văzut, ce să vă spun, n-a rămas piatră pe piatră, s-a ales numai scrumul din ea! Și atunci am fost împărțiri pe la celelate cazărmi, care încotro..." Din nou la lumina unui fulger ofițerul vede chipul ordonanței și i se pare mult prea cunoscut ca să nu-l fi văzut niciodată. Iar noua ordonanță tace, încurca, nu are curajul să-i spună domnului ofițer Ivo Filipovac cât de mult seamănă – lucru confirmat și de fosta dansatoare Wanda Lotzco, căsătorită Pilitski – ei amândoi. N-are curajul să-i spună că el însuși a avut prilejul să descopere la lumina fulgerelor asemănarea, ca nu cumva să-l supere pe ofițer; nu cumva să ia asemănarea respectivă drept o obrăznicie și o lipsă de respect din partea lui, o simplă cătană proastă. Ar fi dat dovada unui curaj mult prea mare. O ordonanță nu trebuie să vorbească prea mult și nici să le știe pe toate! „Poți de-acuma să te culci", îi ordonă ofițerul lui Marcu, iar acesta îi răspunde pe un ton pe care și-l vrea cât mai milităros cu putință: „Mă culc, să trăiți, dom' ofițer. Am înțeles!..." Dar după ce a rămas singur în încăperea micuță de sub acoperiș, nu duce de îndată la îndeplinire ordinul dat. Mai rămâne un timp în picioare în mijlocul încăperii. Și teama c-o să-și supere superiorul, din pricina asemănării dintre ei doi, îl ține toată noaptea treaz.

Domnul ofițer Ivo Filipovac se dezbracă pe întuneric, se vâră în pat și rămâne o vreme așa, cu privirile în tavan și cu

mâinile amândouă aşezate sub cap. Adoarme destul de repede (fără să se mai gândească la noua ordonanţă pe care „o ştie el de undeva"), dar somnul nu i-a fost întru totul liniştit. În timpul nopţii s-a trezit de mai multe ori, apoi a căzut într-un somn greu, şi s-ar putea să fi avut chiar un mic coşmar. S-a răsucit în pat o vreme şi a aruncat cât colo plapuma cu care era acoperit. Trupul lui subţirel, îmbrăcat într-o cămaşă de noapte, s-a liniştit abia în zori, când a coborât într-un somn nebântuit de vise urâte.

A fost odată un tânăr ofiţer pe care îl chema Ivo Filipovac. Cu o forfecuţă îşi aranja în oglindă mustaţa roşcovană, fluierând încetişor un marş la modă, când, cu totul pe neaşteptate, s-a oprit din fluierat. În spatele lui sta ordonanţa cea nouă şi îl urmărea cum îşi potriveşte mustaţa. Domnul ofiţer Ivo Filipovac a rămas cu mâna în care ţinea forfecuţa în aer şi s-a holbat uimit la chipul ordonanţei, reflectat în aceeaşi oglindă în care se privea şi el. Asemănarea dintre ei era mult prea evidentă pentru ca să nu-i sară în ochi. „Nu se poate", a spus vădit tulburat şi s-a întors spre ordonanţă, să vadă dacă nu cumva oglinda îl minte, fiind vorba doar de o simplă iluzie optică. Nu, oglinda nu-l înşela! Domnului ofiţer nu i-a rămas decât să caşte ochii la soldăţelul din faţa lui, care avea acelaşi nas, aceiaşi ochi şi aceeaşi gură ca el, precum şi acelaşi format al feţei, semănându-i deci nepermis de mult (cine ar putea să spună, însă, ce-i permis şi ce nu-i permis în probleme de asemănare?); o potrivеală de-a dreptul neverosimilă (iar noi am putea să ne întrebăm, împreună cu stupefiatul şi înmărmuritul ofiţer, care sunt la urma urmei limitele verosimilităţii!), de parcă natura ar fi vrut, dinadins, să facă o glumă de tot hazul. Pentru că de o glumă era în primul rând vorba! Pe neaşteptate – şi spre marea uimire a ordonanţei care continua să se bălăngăne de pe un picior pe celălalt – Ivo Filipovac a început să râdă; în fundul sufletului său aştepta de multă vreme să i se întâmple un lucru ieşit din comun. Considera viaţa un fel de miracol neîntrerupt; caracterul ei feeric îl fascina. Şi uite că viaţa – îşi spune el cu bucurie – a născocit o situaţie uluitoare şi în acelaşi timp de

tot hazul: i-a aruncat în brațe (ca să zicem așa) un fel de frățior (pentru că numai frații, și mai ales frații gemeni, pot fi atât de asemănători). Iată că un străin, un necunoscut venit de cine știe unde, îi seamănă atât de mult, de parcă ar fi ieșit amândoi din același pântece, de parcă ar fi avut, amândoi, aceeași mamă! (Or el pe mama lui nu ajunsese s-o cunoască, nu-i văzuse niciodată chipul, murise chiar la nașterea lui!) Să vezi și să nu crezi, să spui că toate-s simple născociri și că nimic nu-i adevărat, să strigi în gura mare că nu se poate. Și uite că de putut s-a putut: un flăcău, cu chipul aidoma cu al său, se află în fața lui și-i pândește fiecare gest, doritor să vadă ce-o zică domnul ofițer de toată tărășenia asta. Deocamdată, domnul ofițer Ivo Filipovac nu vrea însă să-și bată prea mult capul (las' că dacă te gândești prea mult la o asemenea potrivеală riști să ți-l pierzi chiar de tot!), deocamdată vrea doar să vadă dacă *cele două piese* (el și ordonanța lui) au ieșit chiar identice, adică își propune să facă unele măsurători. El își pune ordonanța să se sprijine de zid, cu amândouă călcâiele apropiate, cu capul lipit de perete și cu bărbia ridicată, apoi ia o riglă de pe masă și, după ce stabilește înălțimea exactă a flăcăului, face un mic semn cu creionul. Se așază el în locul ordonanței și se măsoară singur, folosindu-se de aceeași riglă... În urma măsurătorii, se poate constata că domnul ofițer Ivo Filipovac e mai înalt decât ordonanța sa cu vreo trei centimetri. Dar cum și la ani e mai mare cu vreo trei-patru, timpul nu-i încă pierdut, ordonanța poate să mai crească, și la vârsta respectivă să aibă aceeași înălțime ca el. În timp ce domnul ofițer îl măsoară obligându-l să stea lipit de perete, ordonanța încearcă din nou să se dezvinovățească, să spună că nu are nici o vină, fără să precizeze la ce fel de vină se referă. Cu toate că e un ins tăcut, ar continua probabil să vorbească, cuprins de o cu totul de neînțeles dorință de a se justifica dacă domnul ofițer nu i-ar închide gura cu palma, obligându-l în felul ăsta să tacă. „Nu te învinovățește nimeni, așa că fă bine, te rog, și taci din gură! Amândoi suntem, de fapt, i-a explicat, după ce a terminat cu măsurătorile, un lei de «curiozități ale naturii». Am putea

foarte bine să apărem împreună într-un număr special la circ, cu toate că n-am fi, probabil, de un prea mare efect. Nu faptul că semănăm e uluitor – există atâția frați care seamănă foarte bine între ei, iar despre frații gemeni să nu mai vorbim, pot semăna ca două picături de apă, să nu-i poți deosebi unul de celălalt, uluitor e că semănăm fără să fim frați și fără să fie vreun grad de rudenie între noi..."

Ivo Filipovac și-a lăsat ordonanța să-i spele ferestrele și să-i facă cizmele, să-i deretice prin odaie, apoi (pentru că îi plăcea să se joace, după cum bine știm) l-a pus să se îmbrace cu uniforma lui de ofițer. Era curios să vadă dacă semănau până într-atât încât unul să poată fi luat drept celălalt, fără să se observe deosebirea. Semănau, fără îndoială că semănau, iar dacă ar fi purtat și mustață ordonanța ar fi putut cu ușurință să se dea drept superiorul său, domnul ofițer Ivo Filipovac. Suntem totuși convinși că deosebirea ar fi ieșit de îndată la iveală. Ar fi fost destul ca ordonanța să deschidă gura să vorbească, ca să se vadă că nu sunt una și aceeași persoană. Un băiat de la țară, care, pe deasupra, nici nu știa prea multe cuvinte ungurești, iar sârba, limba maternă a domnului ofițer, n-o vorbea defel, nu putea cu ușurință să fie confundat cu un ofițer, oricât de mult ar fi semănat unul cu altul. Totuși îți era mai mare dragul să te uiți în oglindă (așa cum se uitau ei acuma, ofițerul amuzat iar soldatul rușinat și încurcat foarte) și să-ți vezi chipul în dublu exemplar, chiar dacă unul din exemplare nu avea mustață, purta o uniformă de simplu soldat și părea și un pic mai tinerel decât celălalt. Nu puteai, deci, să nu te miri și să nu te întrebi cam ce anume vrea să însemne toată istoria asta? Să fie totul o simplă întâmplare, un capriciu al naturii – se întreba ofițerul, pentru că celălalt, dublul său, era doar stânjenit și nu-și punea asemenea întrebări – sau toate aveau un înțeles mai adânc, băteau ceva mai departe, cum se spune; doar că unde anume băteau și care era înțelesul acela, el, Ivo Filipovac, era, deocamdată, incapabil să priceapă... În ciuda asemănării, ordonanța continua să rămână pentru ofițerul

nostru un necunoscut, un ins care apăruse cine știe de unde și despre care el nu știa mai nimica. Se apucă, așadar, să-l descoase, voia să știe cât mai multe despre el. Doar că soldățelul, în fața unei asemenea avalanșe de întrebări, se cam pierdu cu firea, se bâlbâi și se fâstâci în asemenea hal încât Ivo Filipovac nu reuși să afle mai nimic. Un necunoscut rămâne un necunoscut, chiar dacă îți seamănă la chip nepermis de mult, ca să zicem așa, și Ivo Filipovac ajunse să se întrebe dacă nu cumva în toată asemănarea asta senzațională – cine a mai văzut și a mai auzit așa ceva, să semeni perfect cu un om și între tine și el să nu existe nici un fel de legătură de sânge, nici măcar așa, mai de departe – se ascunde un anumit lucru care lui îi scapă, deocamdată, un fel de momeală sau mai degrabă o glumă nu întru totul nevinovată a naturii – care se preface că-ți dăruiește un frățior, iar acesta se dovedește a fi în cele din urmă un străin cu care tu nu ai nimic, nici în clin nici în mânecă – anume ca să-ți arate încă o dată, cu toate că a avut prilejul să-ți demonstreze același lucru și în alte dăți (să ne amintim doar iubirile neîmpărtășite ale ofițerului nostru!) cât de singuri și *nepereche* suntem de fapt, cu toate înșelătoriile și capcanele ce ni se pregătesc uneori! Așa gândea eroul nostru, privindu-și „perechea" în oglindă: un ins asemeni lui și totuși un străin, mult mai departe de el decât oricare altă planetă din univers. Nu, el, Ivo, își refuză să înțeleagă și să priceapă acest joc!

Ofițerul își surprindea uneori ordonanța stând cu o cizmă în mână și cu peria de lustruit în cealaltă și uitându-se pe geam la fulgii mari de zăpadă care cădeau dincolo de fereastră, de unde deduse că „dublura" sa are ceea ce se cheamă o fire visătoare. Uite ce mult semănăm – își spunea ofițerul fără să-și dea prea bine seama de ridicolul unei asemenea constatări – și mie îmi place să mă uit pe fereastră când ninge afară. Apoi i se făcea rușine de naivitatea gândului său. Tulburat, Marcu, văzându-se urmărit cu atâta insistență, se apuca să frece cizmele mai avan și după ce le termina de lustruit părăsea încăperea. Ivo Filipovac îl chema înapoi și-l întreba dacă mai are și alți frați și dacă frații pe care

îi are seamănă cu el. „Măcar atât, îi spuse, cât semănăm noi doi unul cu altul..." Când află că Marcu mai are trei fraţi care nu-i semănau – de parcă n-am fi fraţi, îi spuse el – şi care, pe deasupra, nici nu-l prea iubeau, se arătă foarte mirat. „Dar bine, eu am fost singur la părinţi, n-am avut nici un frate", îi spuse el ordonanţei, de parcă ar fi trebuit şi în privinţa asta să fie asemănători.

Asemănarea aceasta neverosimilă şi căreia cu greu i s-ar fi putut găsi o explicaţie logică sau, hai să zicem, „ştiinţifică" nu-l obseda pe Ivo Filipovac decât o săptămână sau două; apoi el se obişnui ca prin odaie să-i trebăluiască făcând curăţenie sau având grijă ca uniformele să-i arate întotdeauna ca scoase din cutie – noua sa ordonanţă, copie aproape fidelă a propriei sale persoane. I se întâmpla, e adevărat, ca uneori să tresară, mai ales atunci când ordonanţa îi ieşea brusc în faţă; se dădea un pas înapoi, de parcă s-ar fi aflat în faţa unei oglinzi pe care n-ar fi vrut pentru nimic în lume s-o spargă. O reacţie asemănătoare avea şi ordonanţa şi era de tot hazul să-i vezi cum tresar încurcaţi ori de câte ori li se întâmpla ca, fără să fie preveniţi în prealabil, să dea unul peste celălalt... Aşa că o vreme Ivo Filipovac îşi bătu capul în căutarea unor „explicaţii" cât de cât verosimile, dar cum întâmplările ieşite din comun îi făcea o deosebită plăcere, se obişnui cu prezenţa neobişnuită a ordonanţei şi am putea spune că uită aproape de ea...

A fost odată un ofiţer pe care îl chema Ivo Filipovac, căruia i s-a întâmplat să se îndrăgostească – la vârsta de douăzeci şi doi de ani – de o tânără trapezistă, pe numele ei Anny Scheindler. Fata putea fi văzută, seară de seară, într-un număr cu totul special al circului „Severini", împreună cu fratele ei Lutz Scheindler. Erau amândoi foarte tineri, Anny Scheindler abia împlinise frumoasa vârstă de şaisprezece ani, Lutz era mai mare ca ea cu un an, iar numărul lor, anunţat cu litere de-o şchioapă pe afişele viu colorate ale circului, era aproximativ nou; drept care prezentatorul putea să anunţe în pâlnia megafonului cum că faimosul cuplu al fraţilor Scheindler, care a repurtat mari succese pretutindeni, este „pentru

prima dată prezent în oraşul dumneavoastră", prezentând numere de acrobaţie cu totul speciale; adevărate performanţe ale tinerei şi fermecătoarei perechi, frate şi soră. Lumina se stingea, se auzea răpăitul tobelor, apoi, acolo sus, într-un con de lumina, apărea drăgălaşa Anny într-o rochiţă strălucitoare, cu un zâmbet lipit pe chipul ei speriat... Numărul lor era într-adevăr nou – şi fata nu reuşise să-şi câştige încă acea dezinvoltură şi nonşalanţă care vine cu timpul.

Domnul ofiţer Ivo Filipovac are un loc în primul rând, lângă loja orchestrei. Îşi ţine respiraţia, bineînţeles, pentru că numărul la trapez al celor doi tineri este foarte dificil. Care sunt sentimentele domnului ofiţer Ivo Filipovac în timp ce urmăreşte evoluţia tinerei trapeziste atât de expusă pericolului; s-a îndrăgostit el din primul moment (aşa cum i s-a întâmplat cu Fela Weiringer) de Anny Scheindler? Nu, nu putem susţine acest lucru decât cu riscul de a nu respecta adevărul! Urmărind-o cum zboară pe deasupra capului lui pe tânăra fată, ofiţerul n-a simţit, la început, decât teamă, teama ca nu cumva fata să facă un gest greşit, cea mai mică neatenţie putând să-i pericliteze viaţa. Datorită acestor temeri de spectator impresionat şi impresionabil, Ivo Filipovac şi-a dat seama că viaţa fetei capătă o importanţă deosebită pentru el. S-a dus s-o vadă a doua şi a treia oară, dar nici după cel de al treilea spectacol nu putem spune cu toată convingerea că Ivo Filipovac ar fi simţit altceva decât o mare grijă – Dumnezeule, nu cumva să cadă de acolo de sus! – faţă de tânăra trapezistă. Atât de fragilă, de lipsită de apărare —să nu o atingi cu o floare! –, era cât se poate de firesc să tremuri şi să-ţi fie frică pentru ea, să doreşti să-i sari în ajutor de îndată ce ar fi fost nevoie! Desigur că avea cine s-o apere, braţele fratelui mai mare o ţineau cu nădejde, totuşi, îşi spunea Ivo Filipovac, pericolul nu era întru totul înlăturat. Aşa că era bine ca încă cineva să vegheze, de acolo de jos, din sală, asupra vieţii tinerei şi gingaşei făpturi... Ivo Filipovac nu se întreba, nici nu i-ar fi trecut prin cap să se întrebe, în ce măsură paza lui, pentru că de un fel de pază era vorba, poate

avea o valoare. El nutrea convingerea că atâta timp cât este el de față nu i se putea întâmpla fetei nimic rău. Din ce pricină nu prea știa, dar așa simțea el și îi era de-ajuns... Dar nici vorbă să fie deja îndrăgostit, nici pomeneală de așa ceva! Bineînțeles că tremura din tot sufletul când o vedea plonjând prin aer, prinsă, abia în ultimul moment, de fratele ei, dar de aici până a se îndrăgosti era o cale lungă! Și nici nu te poți îndrăgosti, ar fi adăugat Ivo Filipovac cu toată convingerea, de o persoană a cărei viață atârnă în fiecare clipă de un fir de pai! În dragoste, ar fi adăugat el, ai nevoie de un dram de siguranță, nu poți iubi pe cineva care se află cu jumătate din ființa ei în lumea asta, iar cu o altă jumătate pe cealaltă lume... Ivo Filipovac, tânărul și nepriceputul într-ale dragostei ofițer, nu-și dădea seama cât de legate erau toate de permanenta expunere în fața morții a tinerei fete. Căci dacă un anumit sentiment a încolțit în sufletul ofițerului, el s-a născut, de fapt, din dorința, chiar dacă ea nu era întru totul conștientă, de a apăra o asemenea viață, atât de fragilă, de expusă, cum s-a exprimat chiar el în repetate rânduri. Așa că înainte de a se lăsa prins în mrejele iubirii, Ivo Filipovac ar fi vrut să pună mâna pe bici și să alunge moartea care sta la pândă în preajma copilei, cu rânjetul ei batjocoritor. S-o facă să dispară pentru totdeauna!

Să facem acum o scurtă relatare a întâlnirii dintre Ivo Filipovac și frații Scheindler, întâlnire care are loc în cofetăria lui Oscar Catona. Lutz Scheindler se uită în tavan, plictisit, așteptând ca Anny să-și termine prăjitura. O prăjitură cu multă frișcă, semănând cu turnulețul unui castel din povești, cu sirop de zmeură și cu ciocolată, din care ea ia doar câte puțin (cu vârful unei lingurițe de argint) așa cum fac fetițele, de teamă ca nu cumva prăjitura să se termine prea repede. El urmărește cu atenție mica scenă care se desfășoară în fața lui. Primul care vorbește e fratele mai mare. Are o voce groasă și răgușită, în contrast cu chipul său copilăros. I se adresează sorei lui mai mici doar cu un an ca el, cum ar vorbi un tată sever cu o fiică răsfățată. „Aștept de o veșnicie – spune el, uitându-se la ceasul de pe perete, care tocmai

bate jumătatea de oră, un sunet muzical și prelung, al cărui ecou se stinge cu greu – ca tu să-ți termini prăjitura. Hai, Anny, nu mă mai chinui atât! Îmi pierd răbdarea. Te rog să fii rezonabilă", spune el și se foiește pe scaun. Sub maieul mulat pe corp, mușchii îi freamătă; își trece amândouă palmele de-a lungul lor, ca și când ar vrea să și-i liniștească. Își simte trupul sub palmele bătătorite și se bucură. Starea asta de automulțumire îl determină să fie ceva mai îngăduitor cu fata. „Bine, nu te mai grăbesc, dacă ție îți place atât de mult prăjitura, te las s-o savurezi în liniște. Nu sunt eu fratele tău care te iubește și-ți îndeplinește toate capriciile?" întreabă el și privirea lui de animal tânăr se îmblânzește brusc; ochii i se umezesc oleacă, iar trupul, întins ca o coardă, plin de vigoare, pare a i se moleși; mușchii i se destind într-un dulce repaus. Se poate vedea foarte bine cât de mult își iubește tânărul circar sora. Se apleacă spre ea, și gura lui frumos conturată, cu puful mătăsos de deasupra ei, se pregătește parcă pentru sărut; ea îi pune însă degetele micuțe și trandafirii pe buze și îl împinge cu palma, apoi izbucnește într-un râs vesel și jucăuș, dar care sună și ușor stânjenit, ca și când gestul fratelui i s-ar părea deplasat și nelalocul lui. „Tu mă grăbești și în același timp tot tu nu-mi dai pace să-mi mănânc în liniște prăjitura", încearcă ca să-și justifice modul cam brutal în care a respins sărutul lui de frate iubitor și foarte tandru. „Mai bine (domnul ofițer Ivo filipovac asistă în continuare, cuprins de o foarte stranie tulburare, pe care nu putea să și-o justifice și nici să și-o înțeleagă, la întreaga scenă) ți-ai mânca prăjitura, spune apoi Anny Scheindler, arătând spre prăjitura rămasă neatinsă din farfuria fratelui ei. Nimeni nu-ți cere s-o mănânci toată, dar, oricum, s-o guști tot ai fi putut!" „E bună?", întreabă fratele cu toată seriozitatea. Numai sora lui, mare amatoare de dulciuri, poate să-și dea o părere într-adevăr competentă asupra prăjiturii. „Gustă din a mea dacă vrei" îi spune Anny Scheindler, și din nou fratele se apleacă peste masă, așa cum se aplecase doar cu câteva minute înainte pentru sărut, gestul e aproape identic; cu toata grația și zâmbind drăgălaș, ea îi dădu

să guste din prăjitura ei. „Minunată", spune el încercând să pară entuziasmat. Se vede însă de la o poştă că prăjitura nu i-a făcut nici o impresie. „Dacă n-o mănânci, mi-o dai mie?" întreabă Anny Scheindler, continuând să se răsfeţe. Îşi scoate limba trandafirie şi-şi linge linguriţa, întorcând-o pe toate părţile. „Parcă n-ai şti şi tu că prăjiturile îngraşă", spune fratele oftând, plictisit de-acuma de-atâta răsfaţ, apoi izbucneşte în râs, surprinzând privirea ei dezamăgită. „Dumnezeule, cât poţi să fii de lacomă!" se miră el şi, fulgerător, înainte ca ea să poată reacţiona în vreun fel, se apleacă peste masă şi-o sărută în sfârşit pe frunte. Apoi fratele aruncă o privire stânjenită spre cei ce se află în cofetărie şi-l descoperă pe domnul ofiţer Ivo Filipovac. Curiozitatea acestuia i se pare deplasată tânărului trapezist; se mută pe un alt scaun, stă acuma cu spatele la ofiţer, ascunzându-şi sora de privirile mult prea indiscrete, după părerea lui, ale acestui gură-cască. O categoric foarte nesuferită, ofiţerii, de multă vreme le poartă pică; uite-l şi pe ăsta cum se holbează la ei, îşi spune, şi, îmbujorându-se pe neaşteptate, începe să se joace plictisit cu inelul de pe deget: când şi-l scoate, când şi-l pune la loc.

În timp ce perechea trece pe lângă el (de lapt fata – care nu i-a aruncat nici măcar o singură privire – nici nu ştie încă de existenţa lui), Ivo Filipovac ajunge la concluzia că cei doi, frate şi soră, îl interesează mai mult decât ar fi fost firesc. Şi, la urma urmei, nu amândoi îl interesează în aceeaşi măsură, de vreme *ce pe ea o iubeşte*, îşi spune domnul ofiţer Ivo filipovac. Şi rămâne cu gura căscată. Propria lui afirmaţie, cum că o iubeşte pe tânăra trapezistă Anny Scheindler, îl ia pe nepregătite. Reacţionează în aşa fel, de parcă a aflat de la altcineva de dragostea asta a lui! Nu-i vine să-şi creadă urechilor! „Cum s-o iubesc? îşi spune revoltându-se pe acea presupusă terţă persoană care îndrăzneşte să facă o asemenea scandaloasă afirmaţie – nu-ţi dai seama, i se adresează el, că e încă o copilă, o fetiţă aproape?! Pare chiar mai mică decât cei şaisprezece ani pe care îi are! Nu i-a venit încă vremea de iubit; oho, mai are ea mult până să ştie ce-i dragostea!

își spune Ivo Filipovac, încercând să scape de nesăbuitul gând că s-ar fi îndrăgostit. E puțin rămasă în urmă, își mai spune, vrând s-o ponegrească pe fată (în mod ipocrit însă și nesincer, de fapt necrezând o iotă din tot ceea ce își spune), nu face, cum fac unele femei, din capriciu și răsfăț, pe fetițele mici, vorbind din vârful buzelor sau graseind ușor, ea este într-adevăr încă o copiliță!" Își amintește o întâmplare de demult – era pe vremea aceea elev de liceu, și în orașul lor sosise o trupă de teatru ca să joace celebra tragedie a lui Shakespeare, *Romeo și Julieta*. Interpreta Julietei era foarte tânără, sau, în tot cazul, văzută din sală, lăsa o asemenea impresie. Și când Romeo s-a aplecat s-o sărute, punându-i o mână mare și păroasă pe sâni (interpretul fiind un bărbat în puterea vârstei), bătrâna lor profesoară de latină și greacă, o femeie miloasă din fire, foarte bună la suflet, n-a putut să îndure un asemenea, după părerea ei, sacrilegiu. Încet, dar nu chiar atât de încet încât să nu fie auzită de cei din jur, ea l-a apostrofat pe posesivul și bătrânul Romeo: „Las-o, dragă, că-i mică", a șoptit ea, și chiar dacă cei de primprejur au început să chicotească și să-și dea coate, în străfundurile sufletului lor simțeau și ei același lucru: erau cuprinși de același sentiment de milă în fața acelei Juliete-copil, căruia un bărbat îi strivește sânii cu o mână și cu cealaltă mână o saltă ușor ca să ajungă până la buzele lui!

„Las-o, dragă, că-i mică", își spuse, așadar, la rândul său, domnul ofițer Ivo Filipovac, și primul sentiment de care a fost cuprins, descoperindu-și într-un mod atât de brusc și neașteptat dragostea, a fost unul de rușine. „Să nu afle cumva cineva", își zicea, și se simțea la fel ca atunci când se îndrăgostise (prima lui iubire) de soția prietenului său, ofițerul genist. În același timp era puțin altfel, pentru că de data asta nu mai era vorba de o iubire „fără speranță", de o dragoste pe care s-o considere – încă din clipa când i s-a născut în suflet – sortită eșecului și neîmplinirii. Nu mai era vorba de o iubire împotriva căreia, din motive raționale, trebuia cu orice preț să lupte. Cu toate că era la mijloc o copilă și cu toate că-și spunea – cu toată duioșia de care se simțea în

stare – că e încă mică, lui Ivo Filipovac nu i-a mai trecut prin cap că trebuie să renunțe la dragostea lui. Mai era, desigur, puțin de așteptat, dar să nu uităm că fetele cresc peste noapte, să nu uităm – își spunea ofițerul plin de speranță și jucându-se cu ceașca goală de cafea, acolo, în cofetărie, după plecarea celor doi – că fratele ei e mai mare doar cu un an și arată, deja, ca un bărbat în toată firea! Alungă însă repede imaginea fratelui (îi apăru brusc înaintea ochilor în tricoul lui decolorat de marină, aplecându-se spre sora lui ca s-o sărute, sau întinzându-se doar după o bucată de prăjitură, ceea ce nici nu mai conta, de vreme ce era vorba de aceeași mișcare a trupului), încercă, mai bine zis, să-l alunge, fără să reușească însă; pe ecranul minții, vrând, nevrând, continuau să apară amândoi. Rama închipuitului tablou din care îi zâmbea fata ar fi trebuit s-o păstreze doar pe ea singură, pe Anny Scheindler, izolând-o de tot ceea ce i se afla în jur, chiar de fratele ei, de care era atât de legată. Îi văzuse de mai multe ori (își va face în curând obiceiul să-i vadă seară de seară) în celebrul lor număr la trapez, și până să descopere că era îndrăgostit de trapezistă trăise cu impresia că personalitatea fiecăruia avea nevoie de a celuilalt, ca să fie scoasă mai bine în evidență. Frumusețea ei suavă și delicată se reliefa cu mai mare pregnanță, parcă, de îndată ce în preajma ei se afla tânărul zvelt și viguros, cu mușchii jucându-i sub pielea bronzată... Se completau reciproc, nu puteau unul fără altul. „Sunt chiar atât de legați între ei?!" se întreba Ivo Filipovac, cuprins de o enervare pe care nici el nu putea să și-o explice bine. Era ca și când s-ar fi aflat în fața unei fotografii și ar fi încercat să decupeze cu o foarfecă doar chipul fetei, despărțindu-l de celălalt chip. Nu era însa ușor: în astfel de fotografii perechile se țin de obicei de braț sau se cuprind afectuos de după umeri; prezența celei de-a doua persoane nu poate fi întru totul exclusă. Dacă încerci să tai fotografia în două, poate să rămână în partea pe care vrei s-o reții (cu persoana care te interesează) – fie o mână, fie o bucată din umărul celui exclus, repudiat cu bună știință. Iată de

ce nici îndrăgostitului nostru nu-i reușea întru totul decuparea imaginară pe care voia s-o facă.

Într-o zi se întâlni cu Lutz Scheindler pe stradă. Era de data asta singur, neînsoțit de fermecătoarea lui soră. Cum Ivo Filipovac nu și-i putea închipui decât în doi, avu senzația stranie că tânărului acrobat, așa cum mergea de unul singur cu mâinile în buzunare pe străduța îngustă și întunecată, îi hpseste ceva: părea incomplet, de parcă ar fi fost infirm. Tânărul își cumpără niște castane de la o bătrână care le vindea- stând chircită, cu un grătar cu jăratec în față – la colțul străzii. Castanele erau fierbinți, îi frigeau degetele, le tot muta dintr-o palmă în cealaltă... Cum se porni tocmai atunci un neașteptat ropot de ploaie, se adăpostiră sub aceeași streașină. Stăteau foarte aproape unul de altul, fără ca băiatul de la circ să-i acorde vreo atenție. Observă – privindu-l de data asta de aproape – că atât el cât și sora lui aveau același format al gurii, o gură mare și senzuală, cu buza de sus foarte groasă; simțea cum dragostea lui pentru tânăra trapezistă creștea, devenea aproape – de nesuportat, în timp ce se uita, pierdut, la gura fratelui ei. Era însă conștient de faptul că nu poți iubi o persoană uitându-te la o alta, așa că își mută privirea. Când ploaia se opri, trapezistul părăsi locul unde se adăpostiseră și-și continua hoinăreala prin oraș, însoțit fiind, la o oarecare distanță, de Ivo Filipovac. Băiatul de la circ își dădu repede seama că e urmărit. La un moment dat se opri, se întoarse spre urmăritor, și-l privi mirat.

A fost odată, de mult, un ofițer pe care îl chema Ivo Filipovac, care s-a îndrăgostit de o fată de la circ, o ființa gingașă și cu un chip frumos, pe numele ei Anny Scheindler, în vârstă de șaisprezece ani. Anny habar nu avea că ofițerul o iubește; era de altfel prea mică să se gândească la dragoste; deocamdată toate gândurile ei se concentrau spre numărul la trapez, pe care îl repeta zilnic, timp de patru-cinci ore, cu fratele ei mai mare. Lutz Scheindler era foarte sever cu ea, ori de câte ori Anny greșea, se

apuca s-o certe. Anny izbucnea în plâns; se aşeza în genunchi în arena circului, îşi înfigea mâinile în talajul aspru, îşi apleca fruntea şi-şi lăsa, dinadins, părul să-i acopere faţa – părul ei blond de culoarea grâului copt –, şi văzând-o atât de nefericită, fratelui i se făcea, în sfârşit, milă: îi prindea capul între palmele lui mari („Hai, surioară, îi spunea el, destul cu bâzâitul, trebuie s-o luăm de la început") şi-o ridica în sus, ţinând-o de cap, ca pe un copil mic. Şi ea îl asculta, îşi revenea repede; îşi prindea părul cu o panglică, să stea strâns, să n-o încurce în timpul exerciţiului, şi era din nou gata să se apuce de lucru. Avea o extraordinară încredere în fratele ei. Sentimentul de dependenţă totală care se crea în timpul exerciţiului – era în mâinile lui şi făcea cu ea ceea ce voia el – o determina să se simtă fericită. Se afla în siguranţă. Nimic rău nu putea să i se întâmple. Exerciţiile o oboseau, pentru că era o fiinţă destul de fragilă. Seara, după spectacol, abia dacă reuşea să se mai ţină în picioare, dar nu se plângea niciodată. „Sora mea cea bună şi curajoasă", îi spunea Lutz Scheindler şi-i mângâia obrazul palid, când, la sfârşitul numărului, se întorceau, răsplătiţi de un ropot de aplauze, în umbra răcoroasă şi urât mirositoare – manejul era aproape – a culiselor.

... A fost odată un tânăr ofiţer, Ivo Filipovac, care, însă, nu prea aducea a ofiţer, chiar dacă uniforma i se potrivea de minune, cădea ca turnată pe trupul lui subţirel. Purta, după moda timpului, o mustaţă roşcovană răsucită în sus, cizmele, lustruite de noua sa ordonanţă (cu care semăna într-un mod de-a dreptul uluitor), luceau de-ţi luau ochii, dar inima din pieptul lui Ivo Filipovac era o inimă romantică (ştim că în secret scria poezii, dar n-am avut prilejul de a i le citi vreodată). Aşa că o iubea pe Anny Scheindler cu acea iubire înflăcărată cu care poeţii şi-au iubit întotdeauna muzele inspiratoare. Venea seară de seară la spectacol. Ocupa acelaşi loc, aproape de fosa orchestrei. Trapezista habar nu avea de existenţa lui. Nu bănuia cât de mult e iubită. (Epoca era încă „romantică", şi astfel de iubiri pătimaşe

și fără speranță, chiar dacă nu le întâlneai la tot pasul, erau totuși posibile...) Numărul la trapez al fraților Scheindler se afla cam la mijlocul spectacolului, înainte de pauză... Ivo Filipovac asculta, seară de seară, aceleași glume naive ale clovnului Toto. Vocea pițigăiată și stridentă a acestuia îl călca pe nervi... Nerușinarea cu care își etala decrepitudinea fizică îl îngrețoșa. Nici femeie și nici bărbat, Toto acceptase de bunăvoie să fie o ființă fără sex, un avorton care făcea publicul să râdă cu glumele lui dubioase. Ivo Filipovac trăia într-o epocă în care nu apăruseră încă nici filmele lui Charles Chaplin și nici romanele sau piesele lui Beckett, ca să ajungă să vadă ce se poate scoate dintr-o glumă de clovn. Lui i se păreau a fi de foarte prost gust toate aceste mici scenete pe care Toto le juca fie singur, fie ajutat de unul din băieții, buni la toate, care se aflau în permanență în arenă și dădeau o mână de ajutor ori de câte ori era nevoie de ei. Că personajul are, cât de cât, poezia lui, nu băgase de seamă... Cel mai mult îl plictiseau însă numerele de prestidigitație. Soții Monaco făceau să apară și să dispară tot felul de obiecte, dar Ivo Filipovac pleca de la început de la ideea că totul nu era decât o contrafacere, o păcăleală, și se enerva văzând cum publicul se lăsa de bunăvoie dus de nas. Numărul respectiv se prelungea nepermis de mult, domnul Monaco (ce nume, Dumnezeule, își spunea Ivo Filipovac) își flutura cu multă dezinvoltură cele două cozi negre ale fracului, semănând fie cu un motan enorm, fie cu un diavol, așa cum apare el în operetele lui Offenbach (pe care Ivo Filipovac le gusta, pentru că, să nu uităm, tânărul ofițer era și el un erou al timpului său). Doamna Monaco, în schimb, era mult mai puțin sprintenă decât soțul ei, dacă nu cumva dinadins prefera să apară în fața publicului într-o ipostază gravă și solemnă. Nici nu i-ar fi stat bine să alerge la fel ca zglobiul ei bărbat; dacă ar fi avut intenția s-o facă, i-ar fi fost, probabil, destul de greu să-și miște atât de repejor cele două picioare, care, în rochia neagră de catifea, mulată pe corp, semănau cu două colonade. Soției prestidigitatorului era cu un cap mai mare decât el, cu un bust uriaș și cu un păr roșu – natural sau vopsit – strâns

într-un coc enorm (în genul celor ce vor face senzație prin anii șaizeci ai aceluiași veac, care, după cum bine știm, abia se născuse). Ea arbora în permanență un zâmbet (zâmbetul, de asemenea, îl enerva pe Ivo Filipovac) ușor uimit, de parcă nu i-ar fi venit nici ei să creadă că soțul ei e în stare de asemenea năzdrăvănii, ca și când atunci ar fi văzut pentru prima dată un iepure ieșind dintr-o pălărie sau un cozonac rumen scos dintr-un joben în care s-au spart ouă; în același timp zâmbetul ei părea tandru, participativ: era, totuși, colaboratoarea acelui ins fenomenal, în stare de lucruri de-a dreptul incredibile. Ea stabilea legătura între el și public; prin persoana ei, bună conducătoare de entuziasm, treceau toate semnele de exclamație ale acestuia din urmă. Bărbatul era mult prea preocupat de ceea ce face, concentrat la maximum, ca să mai aibă vreme să se preocupe de cei ce-l urmăreau cu gura căscată. Or publicul, atât de nerăbdător să vadă minunile ce ies din pălăria sau din jobenul său, trebuia, totuși, ținut în mână, condus, îndrumat sau măcar luat cât de cât în seamă; femeii cu părul roșu și cu coapsele ca niște coloane antice îi revenea misiunea, nici pe departe de neglijat, de a se ocupa de toate acestea... Când publicul își exprima entuziasmul aplaudând, sau foindu-se doar ceva mai mult decât de obicei, ea îi zâmbea, încurajându-l (da, bărbatul ei merită, și ea e de aceeași părere, entuziasmul pe care ei țin să i-l arate) și în același timp, printr-un mimetism aproape perfect, ea însăși devenea „o voce din public"; pe chipul ei fără vârstă se putea citi uimirea ce se zărea în ochii oricărui alt spectator. Era la fel ca toți ceilalți, o admiratoare anonimă și modestă, așa ai fi zis, dacă n-ar fi fost și acel zâmbet amuzat și concesiv despre care am mai vorbit, zâmbetul prezent pe buzele și în privirea oricărei soții atunci când își vede soțul făcând vreo năzdrăvănie, vreo șotie, ceva, așa, mai deosebit, ieșit din comun... Dialogul dintre cei doi se realiza numai din priviri, și dacă femeii i se întâmpla cumva să greșească, întinzându-i o baghetă de ebonită, în locul unui cerculeț strălucitor de metal, el ridica nemulțumit din sprâncenele lui stufoase de Mefisto și ea se corecta pe loc, fără să

renunțe însă la zâmbet. De altfel, trebuia să-și păstreze un anumit aer de diletantă, de ființă nepriceputâ, ba, uneori, și cam distrată, cineva care rămâne în afara acelor taine pe care numai el, marele artist, unic în lume, le cunoaște și are acces la ele... Dresura de animale nu putea să lipsească dintr-un spectacol de circ, și abia la apariția lor Ivo Filipovac se mai înviora un pic, manifestând un oarecare interes. Animalele mari și fioroase de junglă – tigri, lei, leoparzi – îl umpleau însă de spaimă. Nu-i era atât frică pentru el (nu cumva animalul, înfuriat, să părăsească adică arena – unde face tot felul de giumbușlucuri – și să se năpustească asupra lor, a spectatorilor, victime sigure și nevinovate); nu, Ivo Filipovac se gândea, în primul rând, la îmblânzitor. Când acesta își vara capul în gura larg deschisă a unui tigru, ai cărui colți fioroși îi atingeau gâtul subțirel, ofițerul simțea în stomac o durere de o extraordinară violență, și îi venea să vomite. Dresura de șerpi era atât de oribilă, încât nu era în stare să se uite. Își lăsa privirea în pământ și nu și-o ridica decât în clipa când ropotul de aplauze de la sfârșitul numărului înceta. În schimb, chipul i se lumina – și se foia pe banca tare de lemn, jucându-se cu nasturii de la uniformă – ori de câte ori în arenă își făceau apariția zebrele, acei căluți vărgați și foarte nostimi; alergând în cerc, întorceau din când în când capul spre spectatori, galopând în ritmul săltăreț al unui marș sau al unei polci de Johann Strauss... Mirosul care venea de la manejul animalelor îi displăcea de asemenea tânărului ofițer, un miros greu și grețos de fecale amestecate cu paie putrezite și cu păr năpârlit... În general vorbind, trebuie să recunoaștem că Ivo Filipovac nu era fascinat de circ. Așa-zisa poezie a acestuia îl lăsa indiferent. Mă întreb în ce măsură filmele lui Fellini ar fi reușit să-l convingă că lumea aceea, pe care el o disprețuia, avea totuși frumusețea și farmecul ei. Cum ar fi reacționat el, de pildă, dacă ar fi avut prilejul să vadă Clovnii sau La strada? Aș fi curios să știu dacă nu cumva, ajuns la adânci bătrânețe (căci va supraviețui, e timpul să de conspirăm acest lucru, primului război mondial și va trăi ani mulți și după sfârșitul celui de-al doilea), a apucat chiar să

le vadă (un bătrânel simpatic şi cu barbişon, retras într-un frumos oraş al fostului şi de mult destrămatului imperiu austro-ungar); în timp ce clovnii lui Fellini râd sau plâng pe pânza ecranului, îşi va aminti de aproape uitatele spectacole de circ din tinereţea lui, la care asistase seară de seară, aşteptând numărul de la trapez.

Dragostea lui Ivo Filipovac se afla, după cum am mai spus, într-o strânsă legătură cu situaţia în care se găsea fiinţa iubită în momentele în care îi era dat lui s-o contemple. O situaţie nu dintre cele obişnuite: în orice clipă, dintr-o mică neatenţie din partea ei sau a partenerului ei, s-ar fi putut întampla o nenorocire. Cuvântul nenorocire era alungat însă în cea mai mare grabă. Perechea de la trapez izbutea chiar să-l dispreţuiască – erau curajoşi, inconştienţi, trăiau bucuria riscului!- cel ce nu putea să se sustragă însă ameninţării lui era el, Ivo Filipovac... Direct proporţional cu teama creştea însă în sufletul lui convingerea că iubirea lui e atât de puternică încât ea singură, prin uriaşa sa combustie e în stare s-o ferească pe Anny Scheindler de orice nenorocire, îndepărtând piaza rea. De fapt, ofiţerul, ca orice ins romantic, avea certitudinea că dragostea poate, la nevoie, să mişte şi munţii din loc. Nu-i va fi deci imposibil iubirii s-o ţină pe Anny Scheindler acolo sus, îşi spunea el plin de încredere. Rolul fratelui mai mare era în felul acesta micşorat. Căci nu atât gimnastul de mare clasă, prinzând-o într-o fracţiune de secundă de mâini pe trapezistă îi împiedica, deci, căderea, ci chiar el, Ivo Filipovac, prin copleşitoarea forţă a iubirii sale... Asistând seară de seară la atâtea false miraje şi minuni (pâinea zilnică a lumii circăreşti), Ivo Filipovac era încredinţat că s-ar fi putut face chiar mai mult decât atât. S-ar putea de pildă, dacă el şi-ar pune mintea şi ar dori acest lucru, ca trapezista, în timpul salturilor ei de la un trapez la altul, să rămână pur şi simpu în aer, zburând cu adevărat, sfidând legile greoaie şi de nezdruncinat ale gravitaţiei...

Marcu putea fi văzut uneori noaptea stând de unul singur pe băncuţa din dreptul fântânii arteziene de la capătul străzii,

o apariție dintre cele mai ciudate. Fixa, cu o privire goală de orice gând, curgerea neîntreruptă a apei. Adormea cu capul sprijinit de speteaza umedă a băncii de lemn. Se trezea, într-un timp, înfrigurat. Cădea o ploaie măruntă, dar el nu se ridica de pe bancă. Cu dosul palmei își ștergea fața udă de ploaie fixând bolta cenușie a cerului. Ud până la piele, cu uniforma mustind de apă, se întindea pe bancă, își punea amândouă mâinile sub cap și rămânea ore întregi nemișcat. Din când în când încerca să-și aprindă o țigară. Sub degetele sale ude de ploaie țigara se aprindea cu greu. Se întorcea pe furiș acasă. Urca în micuța încăpere de sub acoperiș, tiptil, în vârful picioarelor, nu cumva să-l simtă careva. Se trântea, ud leoarcă, pe patul rămas nedesfăcut. Cădea brusc într-un somn greu, ca de plumb. Se trezea abia când afară începea să se lumineze de ziuă. Tremurând de frig își lăsa, în sfârșit, veșmintele de pe el și se strecura, gol pușcă, sub pătura aspră. Se făcea covrig, își trăgea pătura peste cap și, cum domnul ofițer Ivo Filipovac uitase de existența lui între timp, fiind mult prea prins de iubirea lui pentru frumoasa trapezistă, dormea dus până aproape de ora prânzului.

Ca om de știință domnul profesor Pilitski era convins – trăind în epoca revoluțiilor științifice, în respectul cărora se formase – că fiecare lucru trebuie neapărat să aibă o explicație a lui științifică și precisă, că nimic, nici măcar întortocheatele taine ale inimii (dacă se întreprinde o cercetare temeinică) nu rămân de nepătruns și neelucidat. În explicația unor neliniști și angoase, bătrânul ar fi fost, în mod sigur, un bun adept al lui Freud, ale cărui teorii, chiar în perioada respectivă, făceau mare vâlvă, numai că fostul profesor de științele naturii de mulți ani de zile nu mai citea nimic, mulțumindu-se doar cu acele cunoștințe, considerate de el solide și de nezdruncinat, acumulate în anii studenției lui îndepărtate; dar și acelea, trebuie să recunoaștem și nu fără o oarecare părere de rău, erau din ce în ce mai încețoșate din pricina memoriei care începea să-l cam lase în ultima vreme.

„Cu băiatul ăsta nu-i bine", îi spunea, așadar, domnul Pilitski nevestei sale, clătinând bătrânește din cap și simțindu-se excedat de situație, în timp ce doamna Wanda Pilitski tocmai își ungea obrazul îmbătrânit și ridat cu acel strat gros și scârbos la vedere de gălbenuș de ou. „Ceva e stricat *aici* sau *aici*", adăuga profesorul, arătând mai întâi spre cap apoi spre inimă, de parcă acel lucru foarte material și atât de concret încât putea fi pipăit la nevoie cu mâna s-ar fi aflat chiar acolo, în inima sau creierul ordonanței, un fel de rotiță minusculă care, fie din pricină că ruginise, fie că avea un defect oarecare (reproducem felul de a gândi cam naiv, ce-i drept, al profesorului), încurca într-un chip neîngăduit bunul mers al lucrurilor. Da, profesorul observase că ceva nu-i în ordine cu ordonanța domnului ofițer Ivo Filipovac și încerca în felul lui s-o ajute: fie cu o vorbă bună, fie cu un sfat. Simțea însă că vorbele lui înțelepte alunecă pe lângă ordonanță, nu ajung până la el. Începea să regrete că-și pierde vremea cu soldățoiul căruia îi ninge și îi plouă tot timpul, dar inima lui bună era mult mai tare decât supărarea. Se înduioșa și simțea cum se nasc în străfundurile sufletului său anchilozat sentimente paterne (pe care, neavând copii, nu și le bănuise măcar). I se părea că ordonanței îi este tot timpul frig și-l chema să se apropie de sobă, să se încălzească, fără să bage de seamă că afară lumea se topea de căldură. Îl punea uneori să bea ceaiuri puturoase preparate din amestecul unor ierburi adunate de el, fiind sigur de efectul lor calmant... Iată-l pe domnul Pilitski stând în pragul încăperii de sub acoperiș și clătinând cu multă amărăciune din cap: „Mă băiatule, îi spune el lui Marcu (vocea lui e plângăreață și ușor tremurătoare, voce de om bătrân) tu te pierzi"... În bucătărie bătrânul profesor îi repetă soției sale aceeași frază, în timp ce fosta balerină a Operei din Budapesta își fierbe un ou. „Prea îți bați capul cu el", spune, la rândul ei, doamna Wanda Pilitski, uitându-se când la ceas, când la oul care fierbe, nu cumva să-l lase să fiarbă prea mult. „Ofițerului văd că nici nu-i pasă, habar nu are ce-i face ordonanța." „Oricum, trebuie să-l facem atent, spune

din nou bătrânul profesor de științele naturii. N-aș mai vrea să fiu tânăr pentru nimic în lume", adaugă el, amintindu-și, probabil, cine știe ce veche și de mult spulberată și îngropată suferință. „Ce, parcă toți tinerii sunt așa?!... spune doamna Pilitski. Tu nu ți-ai dat seama? întreabă ea ducând un deget spre tâmpla căruntă (l-am văzut pe domnul Pilitski, nu cu multe zile în urmă, făcând un gest asemănător) că ceva nu merge aicea (și tâmpla e apăsată cu degetul, care se răsucește semnificativ) cum trebuie, că nu e normal?" Atunci domnul Pilitski, probabil enervat de cinismul soției sale (cinism care nu-i e în fire, fiind la ea un lucru nou și neobișnuit), spune o frază atât de neașteptată, încât rămâne și el mut de uimire, auzind ce-i poate ieși din gură: „Ce-i aia să fii normal?" își întreabă, așadar, nevasta bătrânul profesor; e o întrebare care, în gura lui, sună mai mult decât neașteptat. Vrea cumva să spună domnul profesor de științele naturii că n-ar exista o graniță trasă precis între normal și anormal? Nu-l obligăm, oare, punându-i în gură asemenea vorbe, să gândească într-un mod prea de tot „revoluționar", în contradicție flagrantă cu felul lui obișnuit de a vedea lucrurile? Căci profesorul Pilitski – la fel ca orice burghez ce se respectă – nu poate avea decât o firească repulsie față de orice manifestare de „anormalitate", și dacă nu neapărat repulsie (în viața sa foarte ordonată, construită după cele mai severe norme, nici nu i-a fost dat să ajungă în contact cu ceea ce se cheamă în limbajul comun „anormalitate"), teamă însă în orice caz, frică de orice vânt de nebunie care ar fi putut să bată undeva în apropierea lui. Împotriva unui asemenea vânt, bătrânul profesor ar fi închis în cea mai mare grabă ferestrele și ar fi bătut în cuie toate obloanele, numai să nu ajungă până la el. Deci să nu luăm chiar în serios fraza care i-a scăpat bătrânului domn, să nu facem greșeala și să ne închipuim că ea ar fi produsul unor lungi reflecții și meditații. Domnul Pilitski pur și simplu s-a enervat văzându-și nevasta mai lucidă sau, mai exact spus, mai acră decât de obicei (îi cunoștea doar firea miloasă) și enervarea l-a determinat să sară peste cal și să spună o vorbă care în gura lui suna șocant.

„Ce-i aia să fii normal?" întrebase, aşadar, domnul Pilitski, de parcă ar fi vrut să lase să se înţeleagă că un pic de nebunie intră în alcătuirea noastră a tuturor, încât, privind lucrurile dintr-un anumit unghi de vedere, nici comportarea ordonanţei nu trebuie să ne uimească prea mult. Îl mira însă într-adevăr peste măsură felul lui de a gândi şi a vorbi, nici nu-i venea să-şi creadă urechilor că el e cel ce vorbeşte aşa, şi nu un altul! „Am uitat să te întreb dacă nu vrei şi tu un ou fiert", spuse doamna Pilitski, care, oricum, voia să schimbe vorba, întrebarea soţului ei părându-i mult prea complicată şi surprinzătoare în acelaşi timp, ca să poată să i se dea vreun răspuns.

„Arăta de parcă s-ar fi întors de pe lumea cealaltă, îi povesti în continuare domnul Pilitski, neacceptând să schimbe subiectul, aşa cum dorea ea. «Nu ţi-e foame?» l-am întrebat dacă l-am văzut cum arată. «Să-ţi aducă nevastă-mea de mâncare? Nu strică să pui ceva în gură», am încercat să-l conving. (Mă port cu el de parcă mi-ar fi într-adevăr fiu şi nu o biată ordonanţă a ofiţerului căruia i-am închiriat o cameră", îi trecuse prin cap domnului Pilitski şi se simţise îngrozitor de încurcat şi stânjenit.) „«Poate vrei un ceai?» l-am întrebat. «Mă băiatule, i-am zis după aceea, dacă am văzut că nu-mi răspunde, tu te pierzi de tot!» Şi nici de data asta n-a catadixit să-mi răspundă, şi atunci l-am întrebat încă o dată ce vrea, şi el mi-a spus că nu vrea nimic... «Chiar nimic?!», m-am arătat eu mirat, şi mă uitam la el cum stă cu capul îngropat în pernă, şi atunci şi-a întors capul, dar nu ca să se uite la mine, se uita undeva pe deasupra capului meu. «Aş vrea să se termine odată, a spus. Aş vrea să mor!» «Să se termine, cu ce?» am întrebat eu făcându-mă că n-am auzit ultimele cuvinte. «Nu mai pot trăi aşa», a mai spus şi a început să plângă. «Nu fi prost şi linişteşte-te odată», am încercat eu să-l împac, dar el nici pomeneală să se liniştească. Plângea şi tremura din tot trupul, se zgâlţâia patul cu el... Nu aveam ce să-i fac, aşa că l-am lăsat singur, am părăsit încăperea..." „E, totuşi, doar o ordonanţă", spune doamna Pilitski privindu-şi nedumerită soţul. („Pentru o ordonanţă are

o comportare, cel puțin, ieșită din comun", spun privirile ei.) „Și ce-i cu asta?! se revoltă din nou bătrânul profesor împotriva felului de a gândi, mult prea simplist și prea tranșant, al nevestei sale. Și dacă e ordonanță, crezi că nu are și el dreptul să aibă un necaz?!" „Dar bine, țipă la soțul ei fosta balerină, și de supărare e gata să scape oul fiert și foarte fierbinte din mână, spune-mi și mie despre ce necaz e vorba! Vreau să știu și eu ce-a pățit, să știu ce i s-a întâmplat!" Domnului profesor Pilitski nu-i place că soția lui e atit de insistentă, dar își dă seama că întrebarea acesteia e totuși foarte legitimă. Ea îl poartă însă spre un fel de fundătură, așa că enervarea îl cuprinde din nou. Caută însă să se stăpânească: ea nu are nici o vină, își spune, apelând la bunul lui simț obișnuit. „Lasă, dragă, o liniștește apoi cu o voce moale, împăciuitoare și vag plângăreață, de parcă ar fi obosit, și singurul lucru care i-ar rămâne ar fi să considere discuția inutilă, și de-acuma încheiată. Prea vrei și tu să le afli pe toate." Ar fi putut, ce-i drept, să-și continue fraza cu înțeleptele cuvinte ale lui Hamlet, adresate lui Horațiu, cum că în cer și pe pământ sunt mult mai multe lucruri decât poate să le înțeleagă „filosofia" ei. Dar domnul Pilitski nu e nici pe departe un erudit care să-l știe pe Shakespeare din scoarță în scoarță. E doar un bătrân profesor: a uitat și ceea ce a știut odată. Chipul udat de lacrimi al sărmanei ordonanțe nefericite nu i se ștergea însă din minte deși încetă să discute cu nevasta despre „cazul" lui atât de greu de explicat și de înțeles. Cu toate insistențele soției, refuză să „bage ceva în gură" și ieși să se plimbe, să „inhaleze" puțin aer curat...

Domnul ofițer Ivo Filipovac continua să fie atât de preocupat de dragostea lui pentru frumoasa trapezistă, încât nu-și amintea de ordonanță decât în zilele când își găsea cizmele nefăcute sau când în încăperea lui dezordinea era mult prea mare. Ofițerului nu-i sta în fire să-și certe ordonanța, așa cum ar fi procedat, probabil, alți ofițeri, mai cu picioarele pe pământ decât eroul nostru... O strigă, totuși, într-o asemenea zi, în timp

ce-şi potrivea în oglindă mustaţa roşcovană, dar din camera de sub acoperiş nu veni nici un răspuns. Mai strigă o dată, cu o voce ceva mai ridicată – „cine ştie pe unde o fi că nu-mi răspunde", se gândi, cercetandu-şi, nu fără o oarecare îngrijorare, chipul palid şi cu cearcăne mari în oglinda prăfuită –, dar nici de astă-dată ordonanţa nu-i răspunse, după cum ar fi fost de aşteptat. Domnul ofiţer Ivo Filipovac nu se enervă şi nici nu începu să-şi înjure ordonanţa – aşa cum ar fi făcut probabil oricare alt ofiţer al armatei cezaro-crăieşti –, în schimb mai strigă o dată, ridicându-şi privirea în tavan, de parcă ar fi vrut să-şi vadă prin el ordonanţa. (Probabil că flăcăul doarme dus, acolo, în încăperea lui, de vreme ce nu răspunde nici la cea de-a treia strigare! se gândi el.) Şi după ce strigă şi a patra oară, pierzându-şi, în sfârşit, răbdarea, în uşa încăperii apăru doamna Wanda Pilitski. Chipul îi era acoperit cu stratul acela gros de gălbenuş de ou, şi apariţia ei fantomatică îl sperie. Se dădu un pas înapoi din faţa oglinzii. În spatele femeii se putea zări domnul profesor de ştiinţele naturii, îmbrăcat cu un halat de casă jerpelit. Avea pămătuful de ras – probabil tocmai voia să se dedice acestei plăcute îndeletniciri – în mâna stângă. „Îl strigaţi zadarnic, domnule ofiţer, spuse balerina cu o voce plângăreaţă. Ochii îi străluceau de parcă ar fi avut febră din pricina sincerei îngrijorări. Lipseşte de trei zile", îi aduse ea la cunoştinţă ofiţerului. „Sunt de-a dreptul uimit că nu aţi observat până acum", interveni domnul profesor Pilitski din spatele ei, cu o anumită imputare în glas. (Oricum, era el de părere, un ofiţer trebuie să aibă grijă de ordonanţa sa, nu are dreptul s-o lase în voia soartei.) După ce află de dispariţia ordonanţei, Ivo Filipovac reacţionă de astă dată ca un adevărat ofiţer: fu mânios că „nu i s-a raportat" (uitând pentru moment că soţii Pilitski, nefiind militari, nu erau sub ordinele lui), se încruntă la bătrânele lui gazde şi-i chestionă cu toată severitatea, dacă nu cumva chiar ridicând uşor glasul: „Cum, lipseşte de trei zile, iar mie nu mi se spune nimic", se zborşi el ia cei doi bătrâni. „Mă întreb şi eu pe unde o fi umblând", se bâlbâi speriat profesorul de ştiinţele naturii. „Cu băiatul ăsta

nu-i bine", fu de acord și doamna Pilitski și se așeză pe scaunul din mijlocul încăperii... Toți trei se uitau unul la celălalt cuprinși de îngrijorare, neștiind pentru moment ce anume ar putea să facă... „Am să-l găsesc, am să-i dau eu de urmă", promise domnul ofițer Ivo Filipovac.

Abia părăsesc însă încăperea cei doi bătrâni, și domnul ofițer – regretăm că trebuie să constatăm acest lucru – oricât s-a arătat de îngrijorat și hotărât să vadă el despre ce e vorba, a și uitat pentru moment, e adevărat, de existența și dispariția ordonanței sale... Așa că ne vedem obligați să ne întoarcem din nou spre povestea de dragoste dintre Ivo Filipovac și frumoasa trapezistă. Ne-am despărțit de ei doi, să ne aducem aminte, în timp ce tânărul ofițer privea, ținându-și respirația, salturile la trapez, deosebit de curajoase, ale fermecătoarei copile. Avea, deci, privirea ridicată spre cupola circului, și concentrarea cu care urmărea cele ce se întâmplau acolo, sus, deasupra lui, unde cei doi frați își executau obișnuitul lor număr la trapez, ni-l amintește pe sfântul Ioan Evanghelistul dintr-un tablou al lui El Greco aflat în muzeul Prado. Același extaz, aceeași transfigurare i se pot citi pe chip! O astfel de stare de adorație, de așteptare, de iubire neîmpărtășită și păstrată în cea mai mare taină nu se poate însă prelungi la nesfârșit. Îndrăgostitul s-a hotărât să treacă la acțiune, să întreprindă ceva, să facă, adică, pasul hotărâtor! De când o tot iubește în secret, fata pare a se fi maturizat. De la data când eroul nostru s-a îndrăgostit, a mai și crescut cu câțiva centimetri, s-a mai împlinit și a devenit, ca să folosim o expresie cunoscută, „numai bună de iubit". De ce n-ar iubi-o, deci, Ivo Filipovac, de ce ar rămâne veșnic într-o expectativă, care, oricum, nu poate duce la nimic bun?!

Ideea acțiunii pe care avea de gând s-o întreprindă îi veni într-o bună zi, văzându-l pe clovnul Coco ieșind țanțoș din cârciuma „Gâscă de aur". Cam mergea pe două cărări, băuse, probabil, prea multă bere. Se împleticea în mers și fu cât pe-aci să-i cadă în brațe lui Ivo Filipovac. Își ceru însă grav iertare, mai

făcu doi-trei paşi, apoi se trânti pe o bancă – din fericire se afla în preajmă se descheie la pardesiul jerpelit şi foarte pătat (mai exact, deschise singurul nasture – şi acela sta să cadă – pe care îl mai avea pardesiul), privi ruşinat în jurul lui (m-o fi văzut cineva, spuneau privirile lui şirete şi temătoare), apoi îi fu parcă ruşine de propria lui teamă: aşa tolănit pe bancă se simţi mai în siguranţă decât pe picioarele subţiri ca nişte fuse, care, pe deasupra, nici nu mai voiau să-l asculte. Îşi aruncă mâinile în lături, cu un gest patetic, şi începu să cânte, cu o voce incredibil de groasă, faimoasa arie a ducelui din Rigoletto. Între timp în jurul lui se adunaseră câţiva copii; îl urmăreau curioşi şi temători totodată, gata s-o ia la fugă. După ce-şi termină aria, începu să se scotocească în buzunarele pardesiului; scoase la vedere câteva bomboane lipicioase pe care le dărui copiilor.

Ivo Filipovac avea nevoie de un spion cu ajutorul căruia să poată pătrunde în citadela circului, unde se afla Anny, păzită cu străşnicie de fratele autoritar şi gelos. Clovnul i se păru a fi foarte nimerit pentru o astfel de misiune – nici pe departe simplă. Ştiindu-i slăbiciunea – era un beţivan împătimit, în stare să bage în burdihanul lui rotunjor cantităţi impresionante de bere –, ofiţerul putea să-l atragă cu uşurinţă de partea lui. Aşa că într-o zi, Ivo Filipovac intră, ca din întâmplare, în crâşma în care „Coco trubadurul" (aşa i se spunea) îşi făcea veacul. Tot ca din întâmplare se aşeză la masa lui şi intră cu el în vorbă (spunându-i, bineînţeles, cât de mult îl admiră). Apoi, de vreme ce legătura fusese făcută, comandă bere. „Invitându-vă să ciocnim împreună un pahar de bere, nu fac altceva decât să-mi exprim preţuirea pe care v-o port", îl asigurase Ivo Filipovac. (Era şi el uimit de cât machiavelism e în stare, dar iubirea face din noi, după cum bine se ştie, ceea ce nici nu ne-ar trece prin gând, ne transformă în asemenea măsură, încât nu ne mai recunoaştem.) Bineînţeles că veni şi a doua zi. Se aşeză la aceeaşi masă cu renumitul artist, comandă două halbe, apoi clovnul se rugă să-i mai facă cinste cu încă una, dacă tot îl admiră atât! Urmară alte două halbe... Nenorocirea fu însă că se

îmbătă mult prea repede, aşa că ofiţerul nu putu să afle de la el mare lucru. De îndată ce băutura i se ridică la cap, comicul fu cuprins de un fel de melancolie abulică. Se uita la Ivo Filipovac cu nişte ochi năuci, de copil slab de minte, şi când acesta aduse, ca din întâmplare, vorba despre frumoasa trapezistă, singurul lucru pe care putu să-l afle (limba i se împleticea în gură din pricina băuturii) a fost c-a ţinut-o pe Anny Scheindler pe genunchii lui de clovn patetic şi beţiv, „pe când era atâtica"... Imaginea respectivă – fetiţa aceea drăgălaşă, cu buclişoare blonde şi cu obraji rumeni, stând pe genunchii săi – îl tulbură în asemenea măsură, încât începu să plângă, spre disperarea lui Ivo Filipovac, a cărui supărare crescu şi mai mult în clipa când constată că artistul a adormit cu capul pe masă. Chipul acestuia – alb ca varul şi buhăit – semăna cu cel al unui mort, şi ai fi putut crede c-a dat ortul popii, dacă nu s-ar fi făcut auzit un sforăit subţirel (sforăitul contrasta cu vocea lui groasă, de bas profund). Un îndrăgostit atât de împătimit ca Ivo Filipovac nu renunţă însă uşor. Peste doar câteva zile, apăru din nou – ca din întâmplare şi de data asta – în respectiva cârciumioară. Clovnul îl salută cu entuziasm, ca pe un vechi prieten, de cum îl văzu intrând, făcându-i semn că-l poftește, cu tot respectul cuvenit, la masa lui. De îndată fură comandate câteva halbe de bere („pot fi mai multe, ca să nu fim deranjaţi tot timpul", fusese de părere artistul) şi investigaţia cu privire la biografia şi cariera Anney Scheindler fu reluată din punctul unde se întrerupsese data trecută din pricina etilismului şi a somnului apoplectic al beţivului. Doar că de data asta artistul vădi o foarte enervantă înclinaţie (după părerea lui Ivo Filipovac) spre fantasmagorie şi invenţie; născoci, referindu-se la existenţa tinerei fete, o poveste greu de crezut, citită probabil de el în cine ştie ce revistă la modă, sau poate că era doar rezumatul, cu modificările de rigoare, al vreunui roman siropos pe gustul epocii. Cei doi fraţi ar fi fost, conform versiunii oferite de clovn, fiii nelegitimi ai unei contese maghiare (întâi se născuse băiatul; apoi, contesa, necumințită, adusese pe lume şi o fată, tatăl fiind un renumit

haiduc transilvănean, care venea noaptea la ea şi intra, ca să nu fie văzut de nimeni, pe hornul castelului!). Contesa îi dăduse pe ascuns să-i crească unei cameriste credincioase de la castelul cu pricina. Într-o noapte însă fraţii dispărură: camerista găsi pătuţul lor gol... Şi povestea, atât de palpitantă, după cum se putea vedea, se întrerupse aici din pricina somnului – care semăna cu un fel de transă – în care căzu clovnul (răsturnând, din greşeală, cu o mână o halbă plină de bere şi udându-l pe pantaloni – nu avu când să se ferească – pe domnul ofiţer Ivo Filipovac). Şi iarăşi se întâlniră după câteva zile, şi de data asta clovnul inventă o altă poveste, şi mai năstruşnică decât cea rămasă neterminată; dar de teamă ca nu cumva să-l plictisim pe cititorul care nu gustă probabil astfel de istorii pline de sentiment, renunţăm s-o mai povestim. În tot cazul, cei doi erau cu adevărat frate şi soră şi lucrau la trapez doar de doi ani. Toate acestea Ivo Filipovac putu să le afle dând la o parte liota de născociri care curgeau cu mare uşurinţă din gura cu buze groase a clovnului. „E gelos pe ea, de parcă nu i-ar fi soră", mai spuse clovnul, şi ochii săi apoşi şi fără gene începură să clipească şi să i se întoarcă în cap, într-un mod cât se poate de semnificativ şi sugestiv. Chicoti chiar, vrând să dea cine ştie ce semnificaţie ambiguă, sau mai curând promiscuă şi scandaloasă, celor spuse de el. „Frate şi soră, dar ce, parcă nu s-a mai văzut?!" spuse el rânjind. Scârbit la culme, furios – supărat în primul rând pe el însuşi, de vreme ce se pretase la un asemenea joc –, Ivo Filipovac se ridică de la masă şi părăsi cârciuma fără să-şi ia rămas bun de la nesuferitul clovn. Şi, totuşi, se întâlni din nou cu „Coco trubadurul" în aceeaşi berărie populară, chiar în ziua următoare. Coco era foarte mândru de fularul de mătase – alb cu buline mari roşii – pe care îl primise cadou, se lăudă el, de la o admiratoare al cărui nume nu putea să-l divulge atât din discreţie, cât şi din pricina unui soţ deosebit de gelos. Părea, astfel, pornit să-i facă tot felul de confidenţe. Îi vorbi ofiţerului despre soţia lui, căreia el prefera să-i spună Magdalena – în realitate o chema Erjike şi era unguroaică de la Satu Mare. „Înainte de a ne lua noi amândoi –

povesti clovnul (şi se vedea că istorioara lui era inventată chiar atunci, pe loc, după încântarea care i se putea citi în priviri) – a fost pensionara unei case deocheate. Orfană de ambii părinţi. Ca să nu moară de foame, s-a făcut curvă..." De cum a văzut-o, el şi-a dat de îndată seama cât de mult suferă din pricina profesiei, nepotrivită cu firea ei sensibilă. Şi-a pus în gând s-o salveze. A cerut-o de nevastă. Madama stabilimentului i-a pregătit chiar o dotă şi la plecarea din acea casă de moravuri uşoare pensionarele leşinau pe capete de emoţie şi invidie. „Acum înţelegeţi de ce îi spun Magdalena, domnule ofiţer, pricepeţi, nu-i aşa, la ce personaj biblic fac eu aluzie?" întrebase clovnul, şi ochii rotunzi şi apoşi fără gene i se mişcau în cap. Era convins că ofiţerul, neluându-i în serios istorioara, n-o să-i dea crezare, şi-l privea suspicios cu coada ochiului. „Mama, care este oarbă (vedea femeia destul de bine, chiar dacă purta ochelari; clovnul nu putu însă să nu facă un mic rabat lecturilor lui preferate), locuieşte împreună cu noi. O femeie imposibilă – cât îmi este de mamă, nu pot să n-o vorbesc de rău –, pe deasupra, şi rea ca o vrăjitoare." (Clovnul nu-şi ura mama, după cum ne-am aştepta, luându-ne după felul cum o descrisese, în schimb îi era frică de ea; era o femeie foarte autoritară şi severă; făcea eforturi supraomeneşti ca să-şi smulgă fiul „din braţele alcoolismului", aşa că în micuţa lor baracă se iscau adesea certuri îngrozitoare; lacrimile şi strigătele sărmanei femei puteau fi auzite până noaptea târziu.) „A plecat aseară la o soră a ei de la Vârşeţ. Am rămas singur cu Magdalena. Fără ea, ne simţim excelent...", spuse clovnul frecându-şi una de alta mâinile micuţe şi durdulii. Buzele groase i se ţuguiară în timp ce repetă de mai înulte ori la rând cuvântul excelent. „Ce-i drept, azi dimineaţă, înainte de a pleca după cumpărături, a izbucnit între noi doi o mică ceartă, lipsită de orice importanţă. Magdalena susţinea că Anny Scheindler (Ivo Filipovac îşi ciuli urechile) îşi vopseşte părul, în schimb eu am susţinut sus şi tare că e vorba de un blond natural! Văzând că îi iau apărarea, a devenit geloasă şi nedreaptă cu sărmana copilă. «O să se prea dezvolte, a început ea s-o

bârfească. Nu-ţi dai seama, abia a împlinit şaisprezece ani şi are nişte sâni... Oho, eu la vârsta ei...»" Prima reacţie a lui Ivo Filipovac a fost să-şi astupe urechile, să nu audă grosolăniile debitate de Magdalena-Erjike, soţia clovnului. (Chiar dacă nu fusese culeasă de la o casă de toleranţă, cum susţinea „Coco trubadurul", nu avea un limbaj deosebit de ales.) S-a făcut roşu la chip şi, bâlbâindu-se ca un băieţandru (şi de fapt era un băieţandru, un ins foarte copilăros, cum am mai spus), l-a întrerupt pe clovn într-un mod cam brutal, încât acesta l-a privit mirat. „Nu mă interesează ce-a spus soţia dumitale despre Anny Scheindler –, i-a spus el repezindu-şi fără voia lui mâna în faţă, de parcă ar fi vrut să-i astupe gura. De altfel, ea (şi a subliniat pronumele respectiv cu toată forţa de care se simţea în stare) e mai presus de astfel de aprecieri. E ca o prinţesă!" a spus ofiţerul, şi era prima mărturisire pe care o făcea cuiva în legătură cu adevăratele lui sentimente cu privire la Anny Scheindler. Apoi şi-a dat seama că l-a luat gura pe dinainte, mai ales că artistul îl privea mirat – în mintea sa, îmbâcsită de alcool, începând să se facă o oarecare lumină. „Vreau să spun că mi-au plăcut întotdeauna numerele la trapez, a adăugat Ivo Filipovac, de astă dată pe un ton obiectiv, încercând să alunge din intonaţiile vocii lui orice urmă de exaltare. Sunt o pereche reuşită", a mai spus, implicându-l şi pe Lutz Scheindler – cu toate că nu putea să-l sufere – în aprecierile lui... „Abia a plecat bătrâna de acasă, se întoarse clovnul la primul subiect al discuţiei lor (rotindu-şi ochii rotunzi şi apoşi într-un mod prin care voia să sugereze inteligenţa cuiva, gata să prindă din zbor ce vrea şi ce nu vrea interlocutorul său), c-am respirat amândoi uşuraţi. Chiar dacă ni se întâmplă să ne mai dondănim din când în când, e o ceartă în doi, o discuţie contradictorie între un bărbat şi nevasta lui, în care o terţă persoană nu are ce căuta! Or ea, mama, se bagă între noi, învrăjbindu-ne şi mai tare! Unde mai pui că e de partea Magdalenei, are sau nu are dreptate... Da, vă mărturisesc cu toată sinceritatea, domnule ofiţer, că ne-am certat azi-dimineaţă, fericiţi că o putem face fără să ne vadă sau să ne audă altcineva. O

ceartă destul de violentă însă, de vreme ce Magdalena a trecut la un moment dat la amenințări, ba a încercat chiar să mă lovească, folosind ca proiectil o bilă mare de lemn. «Vreau să-ți sparg capul tău sec plin de alcool», a strigat ea, și bila era cât pe aci să mă lovească în moalele capului; norocul meu, însă, că am reflexe perfecte, așa că am putut să mă feresc la timp. De furie și disperare am mușcat-o de degetul mic de la mâna stângă și cum ea nu poate suferi sângele, de cum a văzut câteva picături de sânge prelingându-se din degetul mușcat de mine, a început să strige după ajutor. În același timp m-a amenințat că pleacă, mă părăsește, mi-a mărturisit că are de gând să fugă în lume cu un negustor angrosist. Poate c-o fi și plecat – își spuse clovnul uitându-se la ceasul mare, cu pendulă, de pe perete. La ora asta o fi hăt, departe! (Și chiar în acel moment ceasul bătu jumătatea de oră.) Stă gură în gură cu angrosistul!..." Spre marea uimire a ofițerului, perspectiva unei astfel de situații îl lăsa aproape indiferent. Vorbea de parcă nu despre nevastă-sa ar fi povestit, ci de o persoană străină, cu care el nu avea nimic comun... «Astfel de certuri, îi explică el ofițerului nedumerit, sunt necesare într-o căsnicie, altfel, sentimentele – și ele sentimentele,, trebuie să fie întotdeauna pe primul plan – încep să lâncezească. Acum, după ce ne-am bătut în toata legea – era să-mi spargă capul, și eu am mușcat-o de deget, cum v-am mai spus, fără să mai fie de față și o a treia persoană, ca de obicei – simt c-o iubesc chiar mai mult decât am iubit-o până acum..." Cât timp a durat această discuție foarte instructivă, halbele au continuat să curgă. Cel care le golea cu o mare repeziciune era, desigur, clovnul. Domnul ofițer Ivo Filipovac ducea doar halba la gură, își muia buza superioară și mustața roșcovană răsucită în sus în spuma ei rece și o așeza înapoi pe masă. Se făcea, așadar, că bea, rostul lui fiind, în primul rând, acela de a plăti halbele golite de clovn. Cu totul pe neașteptate, după cea de a patra sau a cincea halbă, clovnul își aminti de Anny Scheindler (intuia vag și confuz – din pricina băuturii care i se urcase deja la cap – că în această direcție se

îndreaptă în primul rând interesul ofițerului). „E foarte muncitoare, spuse el. Exersează zilnic, împreună cu fratele ei, până cade frântă de oboseală. Într-o după-amiază am găsit-o dormind în fosa orchestrei, cu capul sprijinit de toba mare. «Du-te, Anny, și te culcă, i-am spus. Mai e până începe spectacolul. Ai timp să te odihnești.» M-a privit pe jumătate adormită, parcă o văd, și mi-a surâs ca un copil vinovat..." Ivo Filipovac, îndrăgostitul, văzu aievea surâsul acela, „pe jumătate adormit", al trapezistei, îndreptat spre chipul buhăit de băutură al clovnului, și chiar dacă nu fu gelos, simți totuși o ușoară strângere de inimă. Ar fi dat nu știti cât să fi fost el în locul acestuia... Clovnul încercă să continue discuția despre Anny Scheindler și despre frumusețea ei răpitoare, doar că între timp mai dădu pe gât, în cea mai mare grabă, încă două halbe de bere, și memoria nu-l mai ajuta: chipul frumoasei și suavei trapeziste se înecă definitiv în aburii alcoolului. „E ca o flacără luminoasă", spuse el, totuși, și într-adevăr nu mințea, așa o și vedea în acele clipe: ceva luminos și difuz, mai mult o flacără ridicându-se dintr-un alcool foarte tare, decât un chip uman. Ceea ce reținea instinctiv clovnul, cu toată confuzia din capul lui, era că trebuie să-i vorbească ofițerului despre Anny Scheindler, ca să-i facă plăcere și în același timp ca să se și revanșeze pentru halbele nenumărate care îi intraseră în burdihanul rotund. Pricepu, în sfârșit, chiar dacă nu totul îi era deosebit de clar, că nu din simpatie pentru persoana lui ofițerul îi dă de băut. „Nimeni nu mă iubește", spuse el cu o voce îngălată. I se păru însă că Ivo Filipovac nu dă nici o atenție cuvintelor lui, ceea ce îl făcu, dintr-o dată, să sufere cumplit. „Nimeni nu-l iubește pe Coco-trubadurul", se plânse cu o voce ceva mai ridicată, și cum nici de data asta ofițerul nu se arătă a fi prea impresionat, se aplecă peste masă și îi șopti cu o voce iritată și ascuțită: „Mă disprețuiești, nu-i așa?" Nu așteptă să primească un răspuns, care, oricum, tot n-ar fi reușit să-l edifice; își simțea inima mult prea grea și întristată (știm din literatură și din filme că există astfel de clovni melancolici!); voia să plece cât mai degrabă acasă, unde cine știe dacă soția lui,

Magdalena-Erjike, îl mai aştepta, cine ştie dacă nu cumva chiar fugise între timp cu angrosistul; ori el, după bătaia de azi-dimineaţă, era convins că o iubeşte şi mai mult şi mai pătimaş decât înainte; da, voia să plece cu orice preţ să vadă ce-i face nevasta, doar că în clipa când se ridică de la masă, cu intenţia de a părăsi cârciuma, îşi simţi picioarele grele ca de plumb, berăria începu să se învârtească cu el; avu impresia că halbele de pe mese se lovesc între ele, de parcă ar fi fost un cutremur. „Singur n-am să pot pleca, îi spuse el lui Ivo Filipovac cu o voce deosebit de fermă şi de clară. Obsesia mea, îi mărturisi el ofiţerului vorbind cât se poate de coerent, – nici nu ai fi zis că e mort de beat – e să nu mă calce cumva vreo trăsură în timp ce traversez strada..." Asta şi urmărise Ivo Filipovac, de fapt, şi încă din clipa în care făcuse cunoştinţă cu clovnul, să-l roage să-l conducă acasă! Un prilej de a pătrunde în cetatea pe care voia s-o asedieze, unde se afla sechestrată (chiar dacă nu într-un turn, ci într-o baracă de circ) aleasa inimii lui – cel ce o „sechestra" nu era un balaur, ci un frate exagerat de temător şi de grijuliu, pentru care Ivo Filipovac simţea o foarte tulbure şi amestecată antipatie, cel mai mult encrvându-l asemănarea dintre cei doi. Iată-l, deci, pe Ivo Filipovac străbătând străzile oraşelului cu un clovn beat în spate – nu ştim dacă l-a văzut sau nu l-a văzut vreun cunoscut şi nici nu are vreo importanţă pentru povestirea noastră. Ştim, în schimb, că trupul buhăit şi îmbibat de băutură al clovnului putea îngrozitor, un miros care venea din străfundul fiinţei acestuia, pe care nici o apă din lume şi nici un săpun nu l-ar fi putut face să dispară. „Scuză-mă, spuse clovnul cu vocea lui îngălată, ghicindu-i parcă gândurile, put urât. Şi nevastă-mea face uneori pe nebuna, o apucă isteria câteodată şi nu vrea să doarmă cu mine într-un pat..." şi urmează câteva amănunte ceva mai intime, pe care preferăm să nu le reproducem acum şi aici. De altfel, nici eroul nostru, Ivo Filipovac, nu fu prea atent la vorbăria clovnului (în majoritatea lor, cuvinte fără şir, fraze fără cap şi coadă, de om beat), singura lui preocupare fiind aceea de a ajunge cât mai

repede cu el acasă: să intre în cetate, s-o vadă în intimitate pe Anny Scheindler, iată care era dorința lui cea mai arzătoare. La un moment dat, însă, spre marea lui exasperare, clovnul încercă să opună rezistență: nu mai voia să se întoarcă acasă, îi spunea lui inima că Magdalena-Erjike a fugit! De mult plănuia ea să fugă cu angrosistul sau poate, cine știe, cu un alt bărbat, doar că el, credulul, nu și-a dat seama la timp. „Are un amant! strigă el, pradă unei neașteptate crize de gelozie. A plecat, m-a părăsit...", se văicărea, cu fața șiroind de lacrimi. Apoi, la rugămințile lui Ivo Filipovac, acceptă să fie purtat în spate în continuare. Presimțirile clovnului se adeveriră: Magdalena-Erjike dispăruse, într-adevăr. Baraca în care locuiau cei doi soți era întoarsă pe dos – probabil că înainte de plecare căutase exasperată vreun obiect, pe care cine știe dacă reușise sau nu să-l găsească; pe ușă, prinsă într-o pioneză, se afla o foaie de hârtie ruptă dintr-un caiet de matematică, pe care scria: „Am plecat în lumea mare cu Robertino. Iartă-mă, dacă poți." Clovnul nu reuși chiar din primul moment s-o ierte, așa cum îi cerea ea în mesajul ei de rămas bun, și Ivo Filipovac fu martorul unor scene destul de penibile. „Coco-trubadurul" nu se purtă, nici pe departe, ca un bărbat adevărat: începu să-și smulgă părul din cap de durere și mânie și să țipe ca un disperat. Din cuvintele lui, Ivo Filipovac înțelese că sus-numitul Robertino era un pitic al cărui număr foarte nostim se prezenta în mod special la matineele destinate copiilor: dresură de porumbei. Robertino nu era mai înalt de un metru (poate câțiva centimetri în plus), în schimb se bucura, în rândurile sexului slab al circului, de o mare faimă în ceea ce privește performanțele sale erotice, se pare cu totul ieșite din comun. „Nu știam că pe deasupra e și perversă, urla în gura mare nefericitul clovn. Orice, numai jignirea asta nu pot s-o suport", adăugă el pe un ton tragic și lugubru, și se prăbuși la pământ. Căzu într-un leșin adânc. Ofițerul îl stropi cu apă, ba încercă să-i facă și respirație artificială (își aminti apoi că respirația artificială se face, la nevoie, celor înecați, și s-ar putea să nu aibă nimic

comun cu leşinul); văzând însă că disperatul soţ părăsit nu are de gând să-şi revină, aleargă până la cea dintâi baracă, să ceară ajutor. Unii ar putea să spună că le-am cam adus din condei, am făcut, adică, în aşa fel încât baraca fraţilor Scheindler să se afle în imediata vecinătate a celei unde zăcea leşinat sărmanul soţ părăsit, în aşa fel încât Ivo Filipovac să nimerească, din întâmplare, desigur, chiar acolo unde el şi avusese de gând să ajungă, în conformitate cu planul pus la cale de el în mare secret. Hazardul este însă mai puternic decât fantezia oricărui autor, încât nu-i oare mult mai înţelept să dăm hazardului ceea ce e al hazardului şi să nu învinuim pe nedrept un autor care nu doreşte altceva decât ca doi tineri – dintre care unul arde deja de prea mult timp pe rugul aprins al iubirii, – să se întâlnească?! Autorul se dă cu toată discreţia la o parte şi-o lasă pe Anny Schrindler să schimbe cu ofiţerul îndrăgostit câteva cuvinte banale, desigur, şi lipsite de vreo importanţă; ele trebuie să fie totuşi consemnate, pentru ca respectiva poveste de iubire să aibă cât de cât un început. „Jesus Maria, ce s-a întâmplat?!" spune, aşadar, trapezista de cum îl vede pe Ivo Filipovac pentru prima oară, iar cuvintele acestea sunt ca o piatră de hotar, căci abia după ce ele au fost zise, o foarte frumoasă şi emoţionantă poveste de iubire poate să înceapă, în sfârşit! Căci dacă există dragoste la o primă vedere – şi ea există într-adevăr! –, scurtcircuitul care s-a iscat (poli fiind privirile înflăcărate ale ofiţerului, precum şi cele ale tinerei trapeziste) aduce foarte bine cu ceea ce francezii numesc (e drept că, de câte ori pronunţă cuvintele cu pricina, pe chipul lor apare un zâmbet cam ironic şi plin de neîncredere, dar francezii sunt francezi, cartezieni convinşi şi raţionalişti fanatici: „abisurile" sufletului omenesc nu sunt, nici într-un caz, specialitatea lor!) „coup de foudre". Da, putem susţine, fără să ne fie teamă că greşim, că din clipa în care l-a văzut pe Ivo Filipovac, Anny Scheindler s-a îndrăgostit de el, şi viceversa, am spune noi, dacă n-am şti că ofiţerul o iubeşte, în taină, de multă vreme. Iată-i pe amândoi aplecaţi deasupra clovnului leşinat, încercând să-l aducă în simţiri. Clovnul

deschide ochii, în sfârşit, şi Anny Scheindler îi şterge fruntea transpirată cu un şervet, iar când clovnul începe să plângă (după Magdalena-Erjike, bineînţeles), trapezista îi oferă batista ei parfumată, să se şteargă la ochi. „Ea nu merită să suferi atât, îi spuse Anny nefericitului soţ părăsit. A fost nemaipomenit de crudă, s-a purtat îngrozitor!" Şi dacă e atât de vehementă în aprecieri, nu trebuie să ne închipuim cumva că ar fi o pizmaşă şi o cârtitoare! Nici pomeneală de aşa ceva! Am judeca-o cât se poate de greşit! Anny Scheindler e, în schimb, intransigentă, aşa cum sunt intransigenţi adolescenţii pe care viaţa nu a avut când să-i modifice şi să-i corupă. Trădarea, minciuna, lipsa de loialitate în iubire (şi soţia clovnului se făcuse într-adevăr vinovată de toate aceste grele păcate!) o revoltau în chip firesc. Se uită la Ivo Filipovac, căutând în privirile lui o confirmare a celor spuse de ea. Firele unor misterioase legături începeau să se lege între ei, şi nu ne rămâne decât să înregistrăm totul, lăsând lucrurile să se desfăşoare de la sine. De altfel, intervenţia noastră ar fi inutilă. Nimic din ceea ce urma să crească şi să se împlinească nu mai putea fi oprit. Simţim cum chiar tonul povestirii noastre se schimbă, pe nesimţite – căci despre iubire nu se poate vorbi decât cu toată gravitatea şi seriozitatea –, şi acum despre dragoste, în înţelesul cel mai pur şi mai curat al acestui cuvânt, este vorba! Aţi putut vedea, de altfel, şi dumneavoastră cu ce ochi se uită Ivo Filipovac la Anny Scheindler, şi la rândul ei ce ochiade îi aruncă ea!„Ajutaţi-mă, vă rog, să fac focul în godin", se roagă de ofiţer după ce dialogul mut şi atât de expresiv dintre ei a avut loc. Nu vedeţi că tremură de frig?" spuse ea. Vorbeşte în şoaptă, pentru că, între timp, clovnul, în chip cu totul neaşteptat, a aţipit. (Probabil că descărcarea nervoasă a fost atât de mare, încât pur şi simplu l-a epuizat.) În timp ce tânărul ofiţer suflă în foc să se aprindă lemnele care sunt destul de ude, Anny Scheindler e perfect conştientă că ceva cu totul special se petrece cu ea. E convinsă că trăieşte o clipă unică. De parcă întreaga ei fiinţă ar fi supusă unor vrăji dulci şi învăluitoare...

Mărturisim însă că nu știm ce să facem cu Lutz, fratele trapezistei. Să lăsăm ca iubirea dintre cei doi să prindă ceva mai mult cheag și abia după aceea să-l introducem în scenă? Oricum, el urmează să joace un rol în toată această foarte luminoasă poveste de iubire (îl vom vedea intervenind, ceva mai târziu, bineînțeles, orbește și cam la întâmplare, fără să se atingă însă – printr-un capricios joc al întâmplării, căci, într-adevăr, numai de întâmplare va fi vorba! – de cei doi îndrăgostiți). Deocamdată să ne mulțumim să-l aducem, totuși, în scenă și să-l punem să sufle în foc împreună cu Ivo Filipovac, doar-doar s-or aprinde lemnele cele ude! (Un frate care nu înțelege înc nimic din cele ce s-au întâmplat și se întâmplă în jurul lui, nemulțumit că focul nu vrea să se aprindă, neliănuind că, între timp, un cu totul alt foc s-a aprins și a început chiar să ardă pălălaie!) (Cei doi bărbați stau aplecați în fața focului în care suflă pe întrecutele, iar fratele se întoarce spre tânărul ofițer, Ivo Filipovac, îi vede ochii migdalați, semănând tulburător de mult cu cei ai surorii lui, și i se pare că acei ochi văzuți foarte de aproape și atât de asemănători cu ai fetei fac să crească în sufletul lui iubirea pentru ceilalți ochi, cei ai trapezistei, care, iată, spune ceva în spatele lor, îi cheamă să-i dea o mână de ajutor, vrea să-l întindă pe pat pe nefericitul clovn adormit. Dacă l-am introdus pe Lutz Scheindler în scenă (poate puțin prea devreme), el nu are, de fapt, deocamdată nici un rol. Cu toate astea, mărturisim că Lutz Scheindler ne preocupă în mai mare măsură în momentul de față decât perechea de îndrăgostiți care s-au întâlnit în sfârșit. Ce se întâmplă cu cei doi putem cât de cât bănui; dragostea, oricât de imprevizibilă în manifestările ei, rămâne, totuși, un domeniu în care pătrundem cu mai mare ușurință decât în sufletul acelui adolescent nefericit, care își va iubi până la adânci bătrânețe sora (nu se va căsători niciodată!), cu o iubire nu dintre cele mai neobișnuite. Un băiat chipeș, tăcut și veșnic îngândurat, mult prea serios pentru vârsta sa. Fetele – și ele îi dau târcoale – nu-l interesează și e încă virgin (virginitatea și-o va pierde abia peste cinci ani, fiind aproape violat de o

îmblânzitoare de tigri). Șapte sau opt ore dintr-o zi și le petrecea pregătindu-și numărul la trapez împreună cu sora lui mai mică, Anny. Timpul care-i mai rămâne și-l consumă învârtindu-se în jurul manejului, dând, adică, o mână de ajutor celor ce curăță și îngrijesc animalele. Lutz Scheindler, care se simte cu mult mai apropiat de ele decât de oameni, le îngrijește când sunt bolnave, fiind foarte priceput în a le doftorici, mai priceput chiar decât un medic veterinar. Cu Anny se poartă aspru și în același timp e un camarad perfect. După felul cum o tratează, ai putea crede că tânărul trapezist nici n-a avut timp să observe că Anny aparține unui alt sex decât al său. De parcă nu i-ar fi trecut prin cap că e femeie, și nu un frățior mai mic, un băiat la fel ca el. (Fără urmă de pudoare se dezbrăca în fața ei. Rușinată, fata întorcea capul. El nu observa că ea se simte stingherită.) În iubirea lui pentru ea nu se strecura nimic din ceea ce înseamnă atracția bărbatului pentru femeie, atracție care ar fi putut da sentimentelor sale un caracter într-adevăr incestuos. De altfel, Lutz Scheindler ar fi fost foarte mirat dacă cineva i-ar fi spus că sora lui a încetat să mai fie o fetiță. Și totuși, dacă ar fi fost întrebat care-i sunt simțămintele purtate propriei lui surori, Lutz ar fi răspuns printr-o frază teribilă și înfricoșătoare: „Nu pot să trăiesc fără ea"... Și ce poate fi mai cumplit decât asta: *să nu poți trăi* fără cineva, să simți că viața ta, fără prezența permanentă a ființei celuilalt, nu e posibilă?! E, deci, mai mult ca firesc ca Lutz Scheindler să devină gelos (un anumit fel de gelozie) pe Ivo Filipovac! Nu acum, încă nu. Deocamdată suflă amândoi în focul care nu vrea să se aprindă.

O îndeletnicire foarte plăcută pentru un scriitor este, fără îndoială, aceea de a istorisi o poveste de dragoste – un subiect vechi de când lumea, și totuși mereu nou, de vreme ce continuă să fie tema principală a romanelor care se scriu pe mapamond. Dar ne-am adus aminte tocmai în această clipă în care ofițerul, ajutat de Lutz Scheindler, suflă în foc, iar tânăra fată e atât de uluită de sentimentul care o încearcă pentru prima dată în viață, încât nu știe nici ce trebuie să spună, nici ce trebuie să facă, ne-am

amintit, deci, de foarte ciudatul personaj (el ocupă un loc central în povestirea noastră) cu care domnul ofițer Ivo Filipovac s-a trezit că-i este ordonanță.

„Ce-o fi cu ordonanța asta a mea și pe unde dracu umblă?" se întrebă, așadar, Ivo Filipovac și mărturisim că aceeași întrebare ne-o punem și noi. Îngrijorarea noastră este chiar mai mare decât a lui Ivo Filipovac: fiind îndrăgostit până peste cap, în clipa următoare el a și uitat de Marcu, chipul frumoasei trapeziste apărându-i din nou înaintea ochilor, așa că se întinde în pat și își simte trupul invadat de o imensă fericire. Se aude un oftat al cărui ecou se stinge cu greu în odăița cufundată în întuneric. Cel ce oftează e îndrăgostitul nostru, și doar la câteva minute după aceea, domnul ofițer Ivo Filipovac a și început să sforăie încetișor. Se întoarce apoi pe partea stângă, se face covrig, și sforăitul încetează brusc. Dacă ofițerul a visat-o în noaptea aceea sau nu pe Anny Scheindler nu știm și nici nu ne interesează în mod deosebit, de vreme ce povestea de dragoste dintre cei doi a început să prindă un oarecare chiag: s-au văzut, s-au plăcut și așa mai departe... Ce-o mai fi nu ne rămâne decât să povestim la timpul potrivit.

Domnul ofițer Ivo Filipovac, cu tot somnul lui adânc și se pare fără vise, s-a trezit spre dimineață și a auzit zgomot în odăița de sub acoperiș. „Mi s-a întors ordonanța", și-a spus el și și-a îngropat capul în pernă, cu gândul să adoarmă din nou. N-a putut. Stând cu ochii închiși și cu capul îngropat în pernă, s-a întrebat pentru a doua oară: „Pe unde dracu mi-o fi umblat?" A deschis apoi ochii și a început să tragă cu urechea, să verifice dacă nu cumva s-o fi înșelat. Da, ordonanța se întorsese de bună seamă, i se auzeau pașii acolo sus, în cămăruța lui, și domnul ofițer începu să se foiască în pat; fusese trezit din somn, și de-acuma gata, cu greu o să mai poată iarăși adormi. De fapt, Ivo Filipovac nu era atât supărat, cât mai ales intrigat, cum teribil de intrigat se simte și autorul. Amândoi, autorul și tânărul ofițer, urcă, împreună, într-un suflet scările care duc la odăița de sub pod și s-ar putea chiar să se ciocnească în întuneric unul de celălalt. Ofițerul are

de gând să-şi muştruluiască ordonanţa, să fie şi el o dată în viaţa sa autoritar. A urcat, deci, scările şi a deschis uşa odăii de sub acoperiş. Marcu stă pe marginea patului numai în izmene, şi când îl vede intrând, zvâcneşte în picioare, ia poziţie de drepţi şi se pregăteşte să salute milităreşte, stând smirnă şi fără să clipească. Ivo Filipovac îl opreşte însă. „Lasă asta, îi spune el. Mai bine mi-ai spune şi mie..." Ivo Filipovac intenţionează să-i ţie un mic discurs moralizator, se opreşte însă încurcat, pentru că ordonanţei i s-a făcut rău: se clatină pe picioare şi e gata să se prăbuşească la pământ. Dinţii îi tremură în gură, se uită cu ochii holbaţi la ofiţer, de parcă ar vrea să-i ceară ajutor. Arată, ea, ordonanţa ca unul care se îneacă şi care te imploră din priviri să-i întinzi o mână, să-l scapi de la înec, să nu-l laşi să se ducă la fund. Privirea disperată a sărmanului soldat îl întoarce pe dos pe domnul ofiţer Ivo Filipovac. „E bolnav, îşi spune el speriat. Băiatul ăsta, sărmanul, nu-i sănătos..." Şi abia acum am putea spune că ofiţerul *îşi vede, în sfârşit, ordonanţa* şi dorinţa de a-l ajuta (nu ştie bineînţeles cum şi ce-ar putea anume să facă) îl cuprinde pe neaşteptate. Marcu nu mai e doar o ordonanţă nedisciplinată, ci un om care suferă. Asemănarea dintre ei doi încurcă parcă şi mai mult lucrurile: ofiţerul are, la un moment dat, impresia că cel cuprins de deznădejde e chiar el însuşi: ca şi când s-ar afla în faţa unei oglinzi în care şi-ar vedea chipul desfigurat de suferinţă. I se pare că el şi ordonanţa lui sunt o singură fiinţă, ca în clipa imediat următoare să-şi dea seama că totul n-a fost decât o iluzie, cel asemănător lui la chip e totuşi un altul, o persoană străină, despre care el, iată, nu ştie aproape nimic. Ivo Filipovac descoperă, de fapt, hăul adânc care ne desparte de ceilalţi. „Suntem *unici*, îşi spune el cu toată disperarea, iar asemănarea dintre noi rămâne doar un joc straniu al aparenţelor şi al contraafacerilor. Greşeala noastră cea mai mare este să ne lăsăm duşi de nas şi să credem în acest joc de oglinzi mincinoase!..." „Nu mă lăsaţi, domnule ofiţer", se roagă ordonanţa, şi se lasă o tăcere care se prelungeşte, pare a nu se mai sfârşi, pentru că Ivo Filipovac îşi dă seama că nu are ce

să-i tacă şi nici cum să-l ajute. Încercarea lui de a intra în pielea celuilalt dă greş. Ivo Filipovac simte că nu poate fi decât el însuşi, că orice tentativă a lui de substituire ar fi zadarnică. Şi în liniştea care s-a lăsat, în lumina difuză a zorilor, începe, spre tulburarea amândorura, să cânte o privighetoare. Marcu se îndreaptă spre fereastră, cu paşi şovăitori, clătinându-se, şi o închide să nu se mai audă cântecul vrăjit. Ofiţerului i se pare că citeşte în ochii ordonanţei un gând nou, nelimpezit şi obscur, de parcă i s-ar fi făcut brusc ruşine atât de cântecul acela al privighetorii, cât şi de felul în care se poartă! „N-aveţi de ce să vă faceţi griji din pricina mea, spune, cu privirile în pământ. Nu-s decât o cătană proastă, îşi cere iertare cu o umilinţă sinceră. Lumea asta îi tare curioasă, mai spune, şi eu nici nu ştiu bine – aşa-s de neînvăţat – ce-i cu ea"...

Ordonanţa vorbeşte (şi ofiţerul simte lucrul ăsta) mai mult ca să se ascundă de el. Dacă nu cumva el vorbeşte aşa şi ca să ia de pe umerii ofiţerului (dintr-un fel de bunătate şi generozitate care îl uluiesc pe Ivo Filipovac) povara unei responsabilităţi, pe care el, ofiţerul, nu are de ce să şi-o asume. „Nu trebuie să-mi purtaţi grija!" spun parcă privirile ordonanţei.

În aceeaşi seară, la cazinou, Ivo Filipovac stă de vorbă cu colegul său, căpitanul Alfred Rotmann. De câteva luni, îi spune el, are o ordonanţă nouă, a cărei comportare e din ce în ce mai ciudată. Ordonanţa – un român din Banat – s-a întâmplat să-i şi semene la chip! Pare, desigur, de necrezut, dar dacă el, Alfred Rotmann, i-ar vedea împreună, ar putea să jure că sunt fraţi, atât de bine seamănă unul cu altul. Bineînţeles, nici pomeneală de vreo înrudire între ei doi; lui însă, ca să fie sincer, îi pare nespus de rău de sărmanul flăcău. Acesta suferă de un rău ascuns, şi el nu ştie cum să-i dea de capăt lucrului aceluia care îl macină pe nefericitul băiat. „Oricum, e ordonanţa mea, şi până una-alta îl am în grijă", spune Ivo Filipovac, şi cade pe gânduri, privindu-şi ceşcuţa din care se ridică aburii fierbinţi ai cafelei plăcut

mirositoare. „În privința băieților ăstora de la țară, am ce să-ți povestesc, spune domnul căpitan Alfred Rotmann (un bărbat serios, înalt ca un zdrahon și mult mai în etate decât eroul nostru. Câteva smocuri de păr alb îi împodobesc creștetul pleșuv.) Întâmplări de tot felul, una mai ciudată decât alta. Dacă aș începe să ți le spun acuma, probabil că n-ai să-mi dai crezare, ai să spui că sunt născociri de-ale mele. Pot să te asigur, însă, că fiecare cuvințel rostit e adevărul adevărat! La ce să mint și să inventez, când viața m-a pus nu de puține ori în fața unor situații pe care nici o fantezie din lume n-ar fi fost capabilă să le inventeze! Dacă stai printre răcani cât am stat eu, ai prilejul să afli mai multe lucruri decât din oricare tratat de neurologie. Despre patologia creierului uman întreabă-mă pe mine, *fiom draga* (din când în când îi place să-și ornamenteze discursul cu câte un cuvânt unguresc), crede-mă, am ce să-ți povestesc. Trebuie să le cunoști cât de cât biografia flăcăilor ăstora de la țară, să fi trăit printre ei, și în cazul acesta comportarea lor începe să ți se pară mai puțin bizară sau absurdă. Majoritatea, îți dai seama, nu și-au părăsit niciodată satul în care s-au născut, cel mult dacă s-au dus, la vreo sărbătoare, la horă în vreun sat învecinat; pentru ei lumea se reduce, nu uita acest lucru, la câțiva kilometri: satul și împrejurimile lui, și cam atâta. Nici nu le trece prin gând că dincolo de dealurile și pădurile din jurul cătunului lor s-ar mai afla și alte dealuri sau păduri, precum și alte sate; și atunci, îți închipui ce șoc pentru ei să descopere spațiul infinit al lumii ce se întinde, până hăt departe, cine știe până unde, în așa fel încât poate părea chiar fără început și sfârșit..." Deocamdată ofițerul vorbește ca din carte, și cele spuse de el i se par lui Ivo Filipovac o colecție de platitudini care, oricum, cât ar fi ele de adevărate, nu „rezolvă" și nici nu reușesc să arunce o lumină nouă asupra „cazului" ordonanței sale. Ivo Filipovac devine ceva mai atent la cele spuse de căpitan abia când acesta trece la descrierea unor întâmplări, care i se par a-i ilustra teoriile de a căror profunzime nici pomeneală să se îndoiască. Așa că, după ce-și dezvoltă teza

cu privire la „şocul" descoperirii lumii de către neştiutorii flăcăi de la ţară, după ce vorbeşte într-un limbaj cam cazon – şi fără a da dovada unui spirit speculativ deosebit – de sfâşietorul *dor de casă* al bietelor cătane, căpitanul ţine să dea cu orice preţ câteva exemple; abia acum, după cum am mai spus, Ivo Filipovac începe să fie atent la ce spune, pentru că într-adevăr cele povestite de Alfred Rotmann merită toată atenţia şi nu strică să reflectezi puţin asupra lor. Un lucru pare a fi înţeles căpitanul – şi nu atât apetitul lui teoretic îl mână spre înţelegere, cât mai curând îndelungata sa experienţă de ins care, mai bine de un sfert de veac, a trăit în preajma cazărmilor, printre soldaţi strânşi laolaltă de prin toate colţurile imperiului austro-ungar. Alfred Rotmann nutreşte, aşadar, convingerea, bazată pe bogata sa experienţă personală, că toate gesturile disperate ale acelor soldaţi (despre care îi vorbeşte – stând la cafenea cu trabucul în gură – lui Ivo Filipovac) îşi au punctul de plecare în marea lor singurătate, şi că, deci, singurătatea „îşi are monştrii ei, dragul meu, cu nimic mai puţin înfiorători decât cei născuţi din somnul raţiunii al lui Goya, celebra gravură despre care nu mă îndoiesc că ai auzit"... Gândirea lui Rotmann – nu cine ştie cât de profundă şi excesiv de teoretică – e, totuşi, aceea a unui sociolog, dublat de un psihanalist instinctiv (psihanaliza abia s-a născut, şi căpitanul nu a auzit, bineînţeles, de ea). La fel ca unii adepţi ai teoriei lui Freud sau ca unii sociologi vulgarizatori, el e convins că totul poate fi explicat până la capăt, fiecare taină a inimii avându-şi o cheiţă a ei, cu care poţi să descui cele mai secrete uşi, în aşa fel încât nimic pe lumea asta să nu te mai mire: „Care mistere?" strigă el cu vocea lui groasă şi răguşită de prea mult tutun ori de câte ori i se aduce la cunoştinţă un caz mai dificil (cu privire la vreo cătană care „a luat-o din nou razna"). „Staţi o clipă, să vă spun eu despre ce e vorba: am avut eu un băiat în garnizoana...", şi Alfred Rotmann se pune să povestească acel caz asemănător, nutrind convingerea fermă că la urma urmei, nimic nu-i nou sub soare. Căci el aşa de bine le ştie pe toate, încât nu se mai miră de nimic! „Să vezi, îi spune lui Ivo Filipovac,

ce-am păţit odată cu un soldăţel dintr-ăştia, frumos ca o lacrimă şi cuminte ca o fată mare. Era un băiat tăcut şi foarte cuviincios, un polonez, de pe lângă Danzig, ştiam şi cum îl cheamă, dar uite că acuma, pe moment, nu-mi mai aduc aminte. Îi surprindeam câteodată cu o privire rătăcită, pierdută în zare... Era orfan polonezul. Mi-a povestit cum a rămas fără amândoi părinţii: s-au speriat caii într-o zi la târg şi-a trecut căruţa peste ei, sau cam aşa ceva. Avea un frate mai mic acasă, elev de liceu, şi era îngrijorat ce-o face, cum s-o descurca singur. Îl chemam să-mi mai deretice prin cameră, şi după ce-şi făcea treaba cu cea mai mare conştiinciozitate, se aşeza pe un scaun şi se apuca să-mi vorbească de-ai lui; cel mai blând om, dragul meu Ivo Filipovac, şi acest băieţaş – avea nişte ochi albaştri şi o privire curată ca o dimineaţă de vară! – a luat într-o zi puşca-mitralieră, a întors-o spre camarazii lui şi a ucis, dintr-un foc, opt tineri, cu care n-a avut niciodată nici cel mai neînsemnat schimb de cuvinte, nimic, înţelegi?..." Povestind isprava polonezului, Alfred Rotmann nu se arăta a fi prea mirat. „Am văzut prea multe în viaţă ca să mă mai sperii..." spun privirile lui ostenite de militar bătrân. „I-a împuşcat, pricepi, fără să-i urască, fără să aibă ceva împotriva lor! Pricina e tot aia, spune ofiţerul clătinând din cap, adâncul sentiment de frustrare pe care îl trăiesc toţi flăcăiandrii ăştia, pricepi ce vreau să spun, dragul meu?" întreba căpitanul trăgând din trabucul care i se stinsese în timp ce povestea. Numai că pentru Ivo Filipovac lucrurile erau mult mai puţin clare decât pentru căpitan, limpezimea cu care acesta explica drama soldatului lui i se părea discutabilă. Gândirea sa era mai puţin ştiinţifică, mai puţin determinist sociologică decât cea a căpitanului... „Să-ţi povestesc şi un alt caz, la fel de paradoxal, povestea în continuare Alfred Rotmann. De data asta eroul e un flăcău de pe lângă Oradea, un băiat cam urâţel, cu o frunte îngustă şi cu o claie de păr roşu, mărunt de stat şi cu picioarele crăcănate, dar a cărui voce era atât de cristalină încât, dacă l-ai fi auzit cântând, ai fi jurat că e glasul unui înger: în timpul marşurilor obositoare şi lungi, îl puneam să

cânte, ca să treacă timpul mai repede... Ei, şi o dată, pe când se făceau nişte aplicaţii de mai mare amploare – aplicaţii de noapte, la care era angrenat întregul nostru regiment –, pentru că îl simpatizam pe cântăreţul meu, m-am gândit să-l protejez, aşa că l-am trimis să «facă pe inamicul» undeva la o distanţă de doi-trei kilometri pe câmp. Urma să stea acolo, ascuns lângă un boschet, până când o patrulă de-a noastră, în căutare de «limbi», o da peste el ca din întâmplare; urmau să-l lege frumuşel şi să mi-l aducă plocon. Luarea de prizonieri era trecută şi ea în schema exerciţiului. Un fel de joc de-a v-aţi ascunselea, nimic, ca să zic aşa, deosebit... Să aştepte, deci, acolo, pe câmp, vreo două-trei ore, până dă peste el patrula respectivă. De obicei soldaţii, în timpul ăsta, trag un somn bun, profită, săracii, de timpul pe care îl au la dispoziţie ca să se odihnească oleacă. Era o noapte caldă de august, ţin minte de parcă s-ar fi întâmplat astăzi, cerul spuzit cu stele, ce mai, o noapte splendidă! Când patrula l-a descoperit, în sfârşit, băiatul meu cu voce de îngeraş zăcea într-o baltă de sânge lângă boschetul cu pricina. Îşi trăsese un glonte în stomac. A murit înainte ca ambulanţa să ajungă cu el la spital, totuşi am mai avut timp să-l întreb de ce-a făcut-o. «M-am speriat, domnu ofiţer, mi-a spus (abia mai putea vorbi!). Era întuneric şi eram singur, şi m-am speriat foarte tare...» Se ruga de noi să nu-l lăsăm, că el nu vrea să moară, vrea să ne mai cânte cu vocea lui de îngeraş, când sunt marşurile foarte lungi şi grele, dar stomacul îi era perforat de glonţ, aşa că a murit în dureri cumplite acolo în ambulanţă, înainte de a junge cu el la spital", povesteşte Alfred Rotmann, şi ochii i se umezesc, relatarea acelei triste întâmplări impresionându-l peste măsură şi acuma, după atâta amar de vreme.

Aşa că Alfred Rotmann nu se arătă mirat aflând de comportarea oarecum ciudată a ordonanţei lui Ivo Filipovac. În lunga sa carieră militară el întâlnise multe cazuri identice. I se întâmplase să vadă – şi încă de câte ori! – cum tineri asemănători lui Marcu o iau razna dintr-o dată. „Eu zic să scapi cât mai repede

de el, trimite-l înapoi la cazarmă, până nu-ţi face cine ştie ce pocinog", îşi sfătui căpitanul prietenul mai tânăr. Ivo Filipovac nu-i urmă însă sfatul. Cine ştie din ce pricini voia în continuare să-şi ajute ordonanţa, doar că nu ştia cum s-o facă.

Trebuie să consemnăm acum comportarea cel puţin ciudată a ofiţerului: cu totul pe neaşteptate, a simţit că nu poate, sau nu vrea, să se despartă de ordonanţa lui! Se gândeşte la ea ca la un frate mai mic, un frate care nu poate fi dat – numai aşa, ca să scapi de el – pe mâna doctorilor!... „A-l lăsa pe seama lor, îşi spunea ofiţerul, înseamnă, de fapt, a te spăla pe mâini, înseamnă a încerca să scapi cât mai uşor de orice obligaţie şi de orice răspundere." Şi Ivo Filipovac se trezi că nu vrea să scape nici de răspunderi, nici de obligaţii...

Cât ne-am ocupat noi de ciudatul comportament al ordonanţei, cei doi îndrăgostiţi au avut prilejul să se vadă de mai multe ori. Se întâlneau după-amiezile, în taină, nu cumva să afle fratele ceva (nu i-a fost greu să-şi dea seama de ce se întâmplă: să vadă că surioara lui s-a îndrăgostit, şi să fie gelos), în cimitirul catolic; se plimbau îmbrăţişaţi pe cărăruile dintre morminte, se opreau în dreptul unor tufe de liliac înflorit, şi trapezista respira adânc, îmbătată de parfumul suav al florilor; se sărutau pătimaş lângă îngerii de marmoră care străjuiau criptele etc. Dragostea te face egoist, încât ne întrebăm cum de mai are timp un ofiţer al armatei cezaro-crăieşti, pe deasupra şi îndrăgostit, să se mai gândească la o biată ordonanţă. Avea, totuşi, timp! Şi chiar faţă de Anny Scheindler îşi exprimă de mai multe ori îngrijorarea: „Am o ordonanţă şi îmi dă mare bătaie de cap, îi povesti el. Se spune că semănăm amândoi..." Greu să convingi o îndrăgostită – care îşi închipuie, cum e şi firesc, că iubitul ei e unic pe pământ – că acesta ar putea semăna cu altcineva! Aşa că îşi manifestă neîncrederea: „Tu nu semeni cu nimeni", îi spuse ea şi îl sărută (destul de stângaci, pentru că încă nu învăţase de fapt să sărute!). „Şi totuşi semănăm, stărui el, ceea ce e într-adevăr ciudat. Nu

există nici un grad de rudenie între noi. Nici măcar nu suntem de aceeași naționalitate. El e român, și eu sunt sârb." „Tu ești ofițer, și el e ordonanță", spuse fata pe neașteptate, sensibilă la diferențele sociale. „Cu toate astea, semănăm, spuse încă o dată ofițerul și căzu pe gânduri. Da, da, semănăm, stărui el răspunzând de fapt privirii tot mai neîncrezătoare a tinerei fete. E un străin, un flăcău prostuț de la țară, abia a învățat câteva cuvinte ungurești, abia mă pot înțelege cu el, și cu toate astea, mă crezi, Anny, soarta lui mă neliniștește, disperarea lui pur și simplu mă face să sufăr. Vreau să-l ajut și nu știu cum s-o fac! E caraghios, dar nu pot scăpa de sentimentul că răspund de soarta lui." „E mult prea complicat pentru mine tot ceea ce îmi spui", spuse Anny Scheindler cu acea sinceritate, aproape brutală, cu care vorbesc uneori fetele al căror suflet e pui și neîntinat. Și se sărutară din nou. Nu suntem atât de indiscreți încât să numărăm sărutările pe care și le-au dat lângă tufa înflorită de liliac și lângă îngerul de gips, în dreptul căruia s-a șt desfășurat, de altfel, discuția dintre ei...

Doar la câteva zile după întâlnirea de mai sus, Lutz Scheindler se îmbolnăvi de dizenterie și fu internat în spital. O boala dintre cele mai păcătoase. De dizenterie se murea, uneori, în acele timpuri. Spitalul în care era internat tânărul semăna cu orice spital din zilele noastre: pereții erau la fel de albi, surorile la fel de rumene, aveau aceleași zâmbete profesionale lipite pe chipul lor inexpresiv; la fel miroseau coridoarele și aceiași castani înfloriți creșteau în fața ferestrelor, trezind nostalgia celor internați... Sora își vizita fratele joia și duminica (orele de vizită erau aceleași ca în zilele noastre), se așeza pe un scaun în fața patului, și Lutz, cu chipul supt de boală (în câteva zile slăbise cu mai mult de zece kilograme, frumosul lui trup de atlet își pierdea, de la o zi la alta, splendoarea), o privea încercând să surâdă... Anny Scheindler era mult prea îndrăgostită ca să-și poată ascunde fericirea de privirile cercetătoare ale fratelui ei. Era o necuviință, desigur, să arăți atât de înfloritoare când fratele tău zace în pat bolnav de dizenterie (din care pricină numărul la trapez e scos din program), doar că

fata nu e în stare să se ascundă. „Nu-i pare rău de mine, nu mă iubeşte", îşi spune trapezistul cu amărăciune, şi după ce vizita ei ia sfârşit, îşi îngroapă capul în pernă, să nu-l vadă surorile plângând... Da, Anny Scheindler se uită la el cu ochi strălucitori şi nici nu-i trece prin cap c-ar fi fost mai bine să-şi ascundă fericirea. „Sunt în afara oricărui pericol, după părerea doctorilor, îi spune Lutz Scheindler. Ştii că mi-a fost teamă c-o să mor? Şi aş fi suferit cumplit la gândul să te las singură..." Auzindu-l, chipul ei luminos se întunecă dintr-o dată – pentru că îşi iubeşte fratele şi nu e nici lipsită de sensibilitate –, şi câteva lacrimi îi apar în ochi. Se simte vinovată că e în stare să fie atât de fericită în timp ce el e aşa de bolnav! „Să mă fac sănătos şi ne apucăm din nou de lucru, spuse el. Nu imediat, bineînţeles, reluăm numărul vechi din program până când mă mai pun pe picioare. Sper că n-ai uitat tot ce te-am învăţat", adaugă apoi vădit îngrijorat.

Dacă Anny Scheindler se simţea, pentru moment, plină de milă şi compasiune, de cum părăsea spitalul, atât mila cât şi sentimentul vinovăţiei se risipeau, ca prin farmec. Nu mai avea loc pentru ele! Iubirea pusese stăpânire până şi pe cele mai ascunse cămări ale sufletului ei. Urma o nouă vizită (joia sau vinerea), la care se trăda iarăşi. „Zac aici în spital, îşi spunea cu ciudă Lutz Scheindler, şi n-am cum s-o apăr de dragostea ei!..." Neavând nici un fel de experienţă erotică – nu fusese niciodată îndrăgostit, şi singura fiinţă de sex feminin la care ţinea era sora lui –, habar nu avea ce înseamnă să iubeşti pe cineva. Nici nu bănuia cât de puternică e iubirea. Nu ştia că atunci când e vorba de dragoste nimeni nu poate salva pe nimeni şi că cel mai bun lucru pe care îl ai de făcut e să nu-i stai în cale, să nu te amesteci. N-avea cum să-şi ferească, deci, sora de dragoste, numai că el, naivul şi neînvăţatul, nu ştia asta, nu avea de unde să ştie. Era îngrozitor de nepriceput...

A mai trecut o săptămână, timp în care Lutz Scheindler s-a pus pe picioare. E încă prea slăbit ca să părăsească spitalul. Suntem într-o joi, zi de vizită, şi fraţii se plimbă prin parcul

spitalului. Anny își ține frățiorul de braț. O anumită tensiune s-a creat, cu totul pe neașteptate, de îndată ce a venit vorba despre „ofițerul acela care îți dă târcoale". Astfel se și explică tăcerea care s-a lăsat între ei. Lutz Scheindler a slăbit mult. Greu să recunoști în băiatul acesta sfrijit pe splendidul atlet, ale cărui exerciții la trapez smulgeau strigăte de entuziasm. Să profităm de acest moment de tăcere, să facem abstracție de tensiunea existentă între cei doi și să-i privim mai de aproape. Trăsăturile gingașe ale fetei s-au mai împlinit. Gura ei a căpătat o anumită moliciune senzuală, iar ochii îi sunt de un albastru închis, aproape violet. Da, la ochi și la gură seamănă între ei, frații – lucru observat și de către prietenul nostru Ivo Filipovac—, doar că, ochii, dacă îi privești ceva mai bine, descoperi în cei ai fetei o gingășie caldă și învăluitoare; ochii băiatului sunt, în schimb, într-o permanentă neliniște, sunt ochi de „jivină tânără", ca să folosim o comparație de efect, ochi ce-și schimbă expresia de la o clipă la alta. În unele momente devin atât de întunecați, încât par aproape negri... Încercând să fim din nou omniprezenți și atoateștiutori, să aflăm la ce se gândește Anny Scheindler. Ei bine, ea se gândește – și din fericire fratele ei nu are posibilitatea, așa cum avem noi, de a-i citi gândurile – că s-a săturat de toate aceste exerciții la trapez, care nu-i mai fac de un timp încoace nici o plăcere. „În realitate, își spune ea, înciudată, nu am nici cea mai mică vocație pentru o astfel de profesie!" Fusese ca un lut moale în mâinile fratelui ei mai mare, și el o modelase așa cum voise el. Nu i se oferise posibilitatea de a alege. „Iubesc prea mult viața ca să-mi mai placă o asemenea profesie plină de risc!" își spune... Să încercăm acum să aflăm la ce se gândește Lutz Scheindler, să-i citim și lui gândurile: „Nu putem să reapărem în fața publicului – meditează el –, reluându-ne numerele vechi. Suntem datori să pregătim ceva nou. Ceva care să fie o adevărată surpriză, să-i lăsăm cu gura căscată pe spectatori... Anny mă ține de braț, se lipește drăgăstoasă de umărul meu, dar gândurile ei, îmi dau bine seama, sunt cu totul în altă parte... Îl urăsc pe ofițerul ăla caraghios, de care s-a îndrăgostit și am să fac în așa fel încât

să-i despart. O să-i trag o bătaie, să mă ţină minte – îşi spune, aşadar, Lutz Scheindler, care e atât de naiv, încât îşi închipuie că totul se poate rezolva cu o bătaie –, praf îl fac dacă îl văd că se mai ţine de iubita mea surioară! Căci dacă nu intervin la timp şi în cea mai mare grabă, o s-o pierd. Or eu nu pot trăi fără ea"... Îşi spune din nou trapezistul. Gândeşte – după cum am putut să ne dăm seama – ca un băieţandru necopt la minte şi probabil că nici nu l-am lua prea în serios dacă n-ar fi ultima frază rostită – cum că „nu poate trăi fără sora lui" – frază care, desprinsă de pe buzele lui capătă gravitate şi ne pune, vrând-nevrând, pe gânduri.

Într-o după-amiază de sâmbătă, Lutz Scheindler ieşi din spital. S-ar fi apucat imediat de lucru. Era supărat şi enervat că din pricina slăbiciunii se vedea obligat să mai aştepte. De câte ori aducea vorba despre exerciţiile la trapez – pe care avea ne gând să le pregătească împreună –, Anny Scheindler schimba vorba... Trapezistul începu să dea târcoale locuinţei lui Ivo Filipovac. Îl ameninţa, în gând, cu bătaia şi era hotărât să-şi pună în practică ameninţarea. Chiar aşa, slăbit cum era, o chelfăneală soră cu moartea e el în stare să-i tragă ofiţerului! Acesta trebuie să fie un fel de papă-lapte care, mai mult ca sigur, nici nu ştie să se bată! Or el de mic trăise printre circari şi învăţase o mulţime de tertipuri; ştie, de pildă, cum să-şi ia adversarul prin surprindere, cum să-i pună piedică. „Şi-a găsit naşul cu mine", îşi spune tânărul, şi între timp sora lui, la umbra unor tei care îşi scuturau florile, se săruta cu Ivo Filipovac. Un sărut prelungit, semănând cu cele ce se vor putea vedea în unele filme produse la Hollywood prin deceniul al patrulea al veacului nostru. Ca să poată ajunge până la buzele iubitului ei, fata se ridicase pe vârfuri; Ivo Filipovac îi prinsese mijlocul cu mâna dreaptă, şi când ea se clătină, gata să cadă, el o ridică de la pământ, fără ca buzele lui să se desprindă de ale ei, de parcă ar fi vrut să prelungească la nesfârşit tandra lor îmbrăţişare...

Vara veni dintr-o dată. Fraţii Scheindler îşi reluaseră exerciţiile la trapez, pregătindu-şi cu mult sârg numărul. Aveau de gând să-şi uluiască spectatorii. Tânărul ofiţer îndrăgostit se

uita mai tot timpul la ceas, așteptând cu nerăbdare ora întâlnirilor furișe cu Anny Scheindler. Pe ordonanță o descoperim îndreptându-se spre râulețul aflat la marginea orașului. Luna iunie e abia pe la mijlocul ei, dar e cald ca în toiul verii. Și-a pus în gând să se scalde... Îl vedem, așadar, pe Marcu urcând un deluşor – în jurul lui câmpul e smălțat cu flori: sânzienele albe și galbene stau nemișcate, ca niște lumânări aprinse, în aerul înmiresmat al zilei de vară. Apoi îl vedem coborând, și, undeva jos, în valea care se întinde la picioarele lui, poate fi zărită panglica strălucitoare a râului. Eroul nostru se grăbește. E nerăbdător să ajungă. Știe el un loc ferit unde apa e destul de adâncă, așa că se poate scălda după pofta inimii lui. De cum ajunge, își trage cizmele, se dezbracă de uniformă; își lasă și izmenele şi, gol puşcă, se aruncă în apa care, fiind destul de devreme, n-a avut încă timp să se încălzească. E atât de rece, încât nu poate rămâne mai mult de un minut sau două; iese afară şi se întinde în iarbă, la soare. Îi tremură dinții în gură, buzele i s-au făcut vinete din pricina frigului, dar, încet, încet, razele calde ale soarelui îl pătrund; o căldură și o moleşeală plăcută îl cuprind. Marcu închide ochii și chiar trage un pui de somn, în timp ce în jurul lui păsările să te asurzească, nu alta, cu ciripitul lor; o ciocârlie, în zborul ei razant, îl atinge cu vârful aripii, așa că Marcu se trezește, deschide ochii, vede bolta albastră a cerului, apoi îi închide din nou, nu ca să tragă încă un puișor de somn, cum s-ar putea crede, ci ca să asculte cele ce se întâmplă în jurul lui.

Toate se adunau și se amestecau între ele, mirosurile cu cele auzite şi cu cele văzute, și în mintea lui Marcu se realiză cu totul pe neașteptate o imagine unică a lumii, de o extraordinară armonie și perfecțiune. I se păru că întreaga lui ființă se destramă, contopindu-se cu cele aflate în jurul său; încetă să mai existe, și în același timp exista într-un mod mult mai vast și mai atotcuprinzător: era râul și floarea, iarba și pământul, cerul nesfârșit și păsările cele ciripitoare, și Marcu, cel ce nu voise să iasă din pântecele mamei, recunoscu desăvârșirea lumii,

frumusețea ei, și simți întreaga vină a respingerii acesteia; pentru că asta făcea el, nefericitul și neînțelesul, respingea lumea atât de armonios alcătuită dintr-o ciudată și greu de înțeles neputință de a fi, de a trăi cu adevărat! Lacrimi de rușine și de umilință în fața bunătății acestei lumi atotcuprinzătoare și atotînțelegătoare îi scăldau ochii tânărului nostru erou, și acum toate începeau să fie tot mai confuze și mai greu de înțeles: Marcu nu-și mai dădea bine seama dacă lacrimile își aveau izvorul în durerea surdă care, de ani de zile, de când se născuse, i se cuibărise în piept, sau, dimpotrivă, ele aparțineau bucuriei, care, iată, se revărsa peste el așa cum se revărsa și peste întregul pământ, peste întreaga lume, în valuri strălucitoare, pe care nimeni și nimic nu le va putea vreodată stăvili.

Ar fi bine să ne despărțim acum de Marcu, în aceste momente de vârf ale existenței lui; să ni-l închipuim fericit, fără să ținem seama de caracterul atât de fragil al fericirii lui trecătoare, căci existența lui Marcu, rămânând înscrisă într-un timp uman, „starea de fericire", contopirea cu natura, a durat doar câteva clipe trecătoare! Ni-l și închipuim pe Marcu trezindu-se ca dintr-un somn adânc, ca acei flăcăi din poveste care-și spun cu mirare: „Mă, da mult am mai dormit", legănându-se somnoroși când pe un picior, când pe celălalt. Trezit din starea de beatitudine, se întoarce, încă somnoros, spre cărarea care șerpuiește printre fânețurile încărcate cu flori galbene și albe, strălucind în soarele verii ca niște lumânări aprinse, și vede undeva acolo, în depărtare, pășind agale pe cărare, un om. Cel ce vine spre eroul nostru nu se grăbește prea tare: când dispare, când apare din nou printre ierburile înalte. Să reținem această scenă: Marcu întors, stând sprijinit într-o mână și uitându-se la omul acela. Povestea noastră ar putea să se sfârșească acum, și în cazul acesta ar trebui să ne luăm rămas bun de la eroul nostru, precum și de la domnul ofițer Ivo Filipovac, a cărui poveste de iubire ar rămâne, de fapt, neterminată, nedusă până la capăt; în cazul lui Marcu, neexistând nici o poveste propriu-zisă, nici nu avem, de fapt, ce anume să

încheiem şi să ducem la capăt. Din motive pe care nu le putem divulga cititorului, posibilităţile noastre de a trăi în imediata apropiere a celor doi tineri, a ofiţerului şi a ordonanţei sale, se sfârşesc aici. Căci dacă până acum am putut să-i urmărim pas cu pas, atât pe unul, cât şi pe celălalt (adică pe ofiţer şi pe ordonanţă), să fim adică omniprezenţi, cum se spune, şi am avut posibilitatea s-o vedem cu ochii noştri pe fermecătoarea Anny Scheindler şi pe fratele acesteia (un tip destul de ciudat şi nu tocmai pe gustul nostru) – am putut, de asemenea, urmări, cu gura căscată de uimire, periculoasa lor evoluţie la trapez – de-acum înainte trebuie să ne mulţumim cu ceea ce am aflat din surse mai puţin directe şi nu neapărat demne de crezare. Aşa că sfârşitul acestei poveşti care s-a petrecut înainte de războiul cel mare, într-un orăşel al imperiului austro-ungar, imperiu ce-şi trăia, ca să zicem aşa, clipele cele din urmă (numele orăşelului nu are o deosebită importanţă pentru povestirea noastră), sfârşitul, deci, ni se dezvăluie dintr-o dată învăluit în umbrele depărtării: mai bine de şapte decenii s-au scurs de atunci şi e firesc ca toate să se vadă nu prea distinct, ci ca printr-o ceaţă deasă, aşa cum ne apar de obicei lucrurile privite de la o mult prea mare distanţă. Nici nu mai are rost să spunem cât ne supără faptul de a nu putea fi întru totul siguri de autenticitatea întâmplărilor. Căci nemaiavând posibilitatea de a le verifica, suntem obligaţi să luăm drept reală, să considerăm deci adevăr, o întreagă poveste care, mărturisim, ni se pare destul de puţin verosimilă. Totul ar fi pornit, ca să zicem aşa, de la asemănarea dintre ordonanţă şi domnul ofiţer Ivo Filipovac. Fratele cel răzbunător (să ne amintim că-i promisese ofiţerului o bătaie soră cu moartea) se pare că ar fi încurcat lucrurile în aşa fel, încât l-ar fi confundat pe ofiţer, şi nici nu era greu de vreme ce semănau într-adevăr unul cu celălalt, cu propria lui ordonanţă. Aşa că cel ce păşeşte agale prin iarba înaltă, îndreptându-se spre Marcu, ar fi chiar fratele trapezistei (cu toate că ne-ar veni destul de greu să explicăm o asemenea coincidenţă), şi văzându-l pe Marcu (fără uniformă, ca să-l poată identifica şi să se dumirească,

deci, că nu e vorba de un domn ofiţer, ci de un simplu soldat, de o biată ordonanţă) îşi spune că a sosit clipa răzbunării. Văzându-l deci pe Marcu şi închipuindu-şi, din pricina asemănării, desigur, că e Ivo Filipovac, trapezistul e cuprins de oarba lui gelozie. Vede roşu înaintea ochilor şi începe să lovească, cu pumnii şi cu picioarele, cu ce apucă, încercând să-l distrugă pe bărbatul din faţa lui; vrea ca acesta să nu mai existe, pentru ca să fie din nou liberă Anny, sora lui, fără de care *nu poate trăi*... Încercăm să ne închipuim întreaga scenă: Marcu nu vrea să se apere. Nici nu înţelege prea bine ce se întâmplă cu el: se chirceşte de durere, şi sub loviturile care cad asupra lui ca o ploaie deasă, faţa şi trupul îi sunt acoperite de şiroaie de sânge. Vedem scena cu ochii minţii noastre, mai mult ne-o închipuim, de vreme ce n-am fost martori la ea, şi nici nu suntem ferm convinşi că toate s-au petrecut chiar aşa. O întrebare trebuie să ne-o punem văzându-l pe Marcu cum tace şi acceptă parcă de bunăvoie, fără să se apere, să fie bătut. Şi-a dat oare seama că la mijloc e o neînţelegere – aceasta e întrebarea – şi că nu asupra lui ar fi vrut să-şi descarce furia gelosul frăţior al Annei Scheindler? Şi dacă şi-a dat seama de acest lucru, de ce n-a încercat să-l lămurească pe agresor, spunându-i: „M-ai luat drept altcineva, nu cu mine ai tu ceva de împărţit ci cu altul. Nu sunt eu Ivo Filipovac. Sunt doar ordonanţa lui". Adevărul ar fi ieşit la lumină, şi Marcu n-ar fi fost făcut zob fără să fie vinovat. S-ar putea, desigur, să nu fi apucat să strige, să nu fi avut timp, prea cădeau pumnii cu nemiluita, dar s-ar putea, de asemenea, ca Marcu să nu fi vrut *anume* să deschidă gura şi să lămurească ceea ce era de lămurit. Primind loviturile îndreptate împotriva altcuiva, fără să crâcnească, fără să încerce să strige în gura mare că nu el este persoana în cauză, chiar dacă seamănă nepermis de mult cu ofiţerul îndrăgostit de domnişoara Anny Scheindler, n-a acceptat el oare, de bunăvoie, martirajul la care era supus?

Ar urma acum o altă scenă, care ar decurge din cea relatată mai sus: ziua de vară se apropie de sfârşit, soarele stă să apună; se porneşte un vânt uşor, care face să foşnească sălciile de pe malul

râului. Răzbunat, după părerea lui, trapezistul s-a făcut nevăzut. Marcu zace în țărână. Cu greu se poate ridica. Se clatină pe picioare, se simte cuprins de o nesfârșită oboseală. Cu mare efort se târăște până la malul râului, intră în apa care îi ajunge până la subțiori și se spală de noroi și de sânge. Apa e asemeni unui pansament călduț, rănile nu-l mai dor. Îi curg lacrimi din ochi, plânge pe tăcute, cu sughițuri, trăgându-și nasul, ca un copil. Iese din apă și se îmbracă tremurând, continuând să scâncească asemeni unui câine bătut. Vrea să se odihnească. Capul îi este golit de orice gând, i s-a făcut somn. Cade într-un somn greu, letargic, și în clipa când soarele, globul lui mare și roșu, atinge pământul, alunecând fastuos și calm dedesubt, o femeie trece pe cărare cu un prunc în brațe și-l descoperă. Văzându-i chipul vânăt și umflat, se sperie, aleargă după ajutor. Până să se întoarcă – însoțită de doi inși –, soarele s-a ascuns sub pământ și umbrele prelungi ale înserării încep să se întindă de-a lungul poienii în care zace eroul nostru. Ca să-l poată transporta la spital, țăranii ce-o însoțesc pe femeie au adus cu ei o căruță trasă de un singur cal costeliv...

În aceeași iarnă, după sărbătorile Crăciunului, Anny Scheindler l-a luat de bărbat pe Ivo Filipovac. A fost o nuntă frumoasă. În fotografiile păstrate până astăzi pot fi văzuți mirii, precum și părinții ofițerului, tatăl și „mama lui de-a doua", o femeie încă tânără. Mireasa poartă un voal lung și o rochie de dantelă de toată splendoarea. Dar unde e fratele miresei, ce s-a întâmplat cu întunecatul trapezist, de vreme ce lipsește din toate fotografiile, cam șterse și îngălbenite de vreme? Fratele nu apare în ele din simplul motiv că el nu a luat parte la nunta surorii lui. Zăcea la spital după o tentativă nereușită de a se sinucide. Luase luminal (sau poate un alt somnifer, care se găsea pe acele timpuri). O doză insuficientă, cum li se întâmplă, de obicei, sinucigașilor care vor și nu vor să-și ducă la bun sfârșit gestul lor nelegiuit... Și-a reluat, peste câteva săptămâni, numărul la trapez, înlocuind-o pe Anny Scheindler cu o fată care îi semăna, privită de la distanță,

dar care, văzută de aproape, n-avea nici pe departe grația și frumusețea celei ce părăsise, în mod definitiv, lumea circului. La vârsta de treizeci de ani, Lutz Scheindler s-a îmbolnăvit de o boală foarte urâtă, un fel de decalcifiere a organismului. În bărbatul pe jumătate infirm, care rupea biletele la intrare la cinematograful „Apolo" din centrul orașului (pentru că, între timp, filmul mut – scheciurile cu Stan și Bran – începuseră să facă ravagii în rândurile publicului), era destul de greu să-l recunoști pe superbul atlet de odinioară, al cărui număr la trapez culegea ropote de aplauze. Bineînțeles că între timp se apucase și de băut. Era tot singur, suferea și ofta, în taină, după frumoasa lui surioară. Își amintea de ordonanța făcută zob pe nedrept și-și închipuia (pe deasupra era și bigot) că eșecul lamentabil al sărmanei lui existențe se afla în strânsă legătură – „pedeapsa lui Dumnezeu", – cu acea nedorită greșeală și confuzie de odinioară. Mărturisim c-am simțit dorința de a-l pune la stâlpul infamiei pe trapezist, – ai cărui ochi, migdalați, au continuat să semene nepermis de mult cu cei ai surorii lui, până la adânci bătrânețe: trupul i s-a deteriorat, dar ochii nu și-au pierdut frumusețea și strălucirea! imaginându-ne un „epilog" atât de întunecat. Dacă totuși n-am aruncat asupra lui și alte pedepse, cu mult mai grele și mai mari (ar fi putut, de pildă, să rămână, din pricina bolii de care suferea, olog sau chiar orb), l-am fi putut face să-și piardă postul de la cinematograf, nu cine știe ce post – îi sancționa, trăgându-i de urechi, pe elevii care încercau să se strecoare în sală fără să-și cumpere bilet –, n-am făcut-o însă de frica de a nu ne trezi în plină melodramă (vă amintiți acele epiloguri dickensiene în care cei „răi" sunt pedepsiți, și binele triumfă la sfârșit în mod definitiv și irevocabil). Am inventat, deci, un epilog care ne pare cât de cât verosimil... Adevărul e însă că habar nu avem ce i s-a întâmplat după nunta surorii sale tânărului cu ochi migdalați, care era convins că „nu poate trăi fără sora lui". E adevărat că odată am descoperit într-o revistă ilustrată o reclamă de circ, și printre numele înșirate acolo – nume dintre cele mai „exotice", în majoritatea lor de proveniență

italiană – am dat şi peste numele lui Lutz Scheindler, renumitul trapezist ale cărui numere la trapez au cucerit mapamodul. Revista era, însă, de prin '31 şi e greu de presupus că Lutz Scheindler, la aproape cincizeci de ani, ar mai fi fost în stare să evolueze (oricât de bine şi-ar fi păstrat forma sportivă) la trapez. Ar fi putut fi, de pildă, fiul acestuia, dar ştim – în privinţa aceasta nu avem nici o îndoială – că fratele frumoasei Anny Scheindler nu a avut copii. Nu s-a căsătorit niciodată, n-a cunoscut pacea şi liniştea unui cămin care să fie numai al său, n-a fost înconjurat de copii obraznici şi drăgălaşi, nici nu s-a bucurat de farmecele unei soţii blânde şi ascultătoare. Chiar dacă în realitate n-a ajuns să rupă biletele la cinematograful „Apolo" din centrul oraşelului, oricum tot „n-a sfârşit-o bine". Şi nu ştim dacă nu cumva în această carte, în care tema singurătăţii ocupă un loc de prim plan, Lutz Scheindler, „cel ce nu putea trăi fără sora lui", n-ar fi meritat un loc mai important. Dar nu caracterul patologic al singurătăţii ne interesează pe noi, în primul rând. Cu Lutz Scheindler ar fi existat, desigur, pericolul să alunecăm, fără voia noastră, spre zonele obscure şi maladive ale singurătăţii, spre acele tărâmuri de unde începe, de fapt, împărăţia psihiatrilor şi a neurologilor. Or, pe noi nu ne preocupă singurătatea din punct de vedere clinic. Nici nu încercăm să-i dăm de capăt aşa cum încearcă medicii care urmăresc, în primul rând, vindecarea celui bolnav. Noi nu vrem să vindecăm pe nimeni, şi cine ştie dacă nu suntem ceva mai sceptici decât medicii, de vreme ce ne îndoim c-ar putea exista vreo vindecare. Pe Marcu, de pildă, nu ni-l putem închipui altfel decât ca pe un ins veşnic singur, un „neîmpăcat cu lumea", aşa cum a fost el încă înainte de a se naşte. Din acest punct de vedere seamănă numai la chip cu superiorii Unele asemănări mai profunde, dacă au existat, ne-ar fi destul de greu să le dăm de urmă: Ivo Filipovac nu-şi poate închipuit altfel viaţa decât în doi, el este bărbatul în căutare cu ajutorul căreia să întemeieze un cămin şi să perpetueze specia. O astfel de femeie va fi pentru el fata de la trapez, Anny Scheindler. (Să nu uităm că ne-am despărţit

de ei în ziua în care urma să aibă loc nunta; o zi de iarnă, mai splendidă decât oricare alta: ninge cu fulgi mari, şi mireasa păşeşte cu pantofiorii ei albi pe zăpada pufoasă. Mirele n-o lasă însă să-i îngheţe picioruşele, o ia pe sus, şi, cu ea în braţe – Anny Scheindler l-a cuprins drăgăstos pe după gât cu mâinile ei în mănuşi albe –, se îndreaptă spre trăsura care îi aşteaptă, împodobită cu panglici şi trandafiri, în timp ce caii, doi armăsari albi de toată frumuseţea, tropăie neliniştiţi, gata să-i poarte ca vântul şi ca gândul, cum se spune în poveşti...) Crizele de singurătate ale lui Ivo Filipovac au fost trecătoare, crize de creştere, legate, aşa cum am văzut, de vârsta „tulbure", de anii adolescenţei. El a trecut peste ele cu succes, îndreptându-se cu paşi repezi spre maturitate. Da, „copilărosul" ofiţer, pe care ni l-am închipuit adesea jucându-se cu soldaţii lui de-a „hoţii şi vardiştii" a devenit, la scurt timp după căsătorie, bărbat în toată firea. Mustaţa va continua să şi-o poarte răsucită în sus, o mustaţă care cu timpul va deveni mai aspră şi mai puţin mătăsoasă şi, poate, ceva mai închisă la culoare. Ofiţerul – care numai a ofiţer, fie vorba între noi, nu prea aduce, nefiind, adică (după cum se va spune la un moment dat), un „personaj tipic", semnificativ pentru categoria socială pe care o reprezintă – nu-şi va pierde însă nici sensibilitatea şi nici bunătatea inimii. Va continua să scrie versuri (mai ales în după-amiezile lungi de toamnă, cu lumina lor grea, uleioasă, când se va lăsa cuprins, fără voia lui, de o uşoară melancolie), iar în jurul vârstei de patruzeci de ani îşi va lua curajul şi va publica o mică plachetă într-o editură provincială, al cărei nume, din păcate, ne scapă acum (vor fi incluse în culegerea respectivă şi unele poezii de tinereţe; cele închinate unei anumite doamne, soţia unui bun prieten de-al său, din acei ani îndepărtaţi, vor purta misterioasa dedicaţie „Pentru X"). Va avea grijă să-şi continue o vreme corespondenţa cu mama lui vitregă. Din păcate, nobila doamnă se va îmbolnăvi de plămâni. Va fi internată într-un sanatoriu, undeva la poalele Alpilor, şi Ivo Filipovac împreună cu soţia şi cu fiul lor mai mare (acesta va avea aproximativ şase

ani) o vor vizita, încărcaţi de daruri inutile, femeia fiind pe moarte (nu va mai trăi decât câteva luni; îşi va lua rămas bun de la ei cu lacrimi în ochi). Nu, viaţa lui Ivo Filipovac n-a fost întru totul lipsită de unele asperităţi, nici vorbă de aşa ceva! În primul rând, să nu uităm a luptat în războiul cel mare (un război pe care el îl considera, ca atâţia alţii, crud, inuman, nedrept, ba chiar monstruos), iar atunci când s-a întors de pe front (căci, spre deosebire de atâţia alţii, el s-a întors!), aerul acela copilăresc despre care am avut prilejul să vorbim îi dispăruse întru totul de pe chip; ba la tâmple îi apăruseră şi câteva fire cărunte, pe care soţia lui, mai în glumă, mai în serios (deşi nu fără o oarecare tristeţe), i le-a arătat într-o dimineaţă de duminică – se uitau amândoi în oglinda mare din salon –, la scurt timp după întoarcerea de pe câmpul de luptă. Trebuie să menţionăm, de asemenea, faptul că nu cu mult înainte de a se declanşa marele măcel mondial, garnizoana lui Ivo Filipovac s-a mutat din orăşelul X la Timişoara, unde, de altfel, ofiţerul a şi rămas împreună cu familia (soţia şi trei copii, o fată şi doi băieţi) după războiul cel mare. Ivo Filipovac a ieşit din rândurile armatei (nu era, Ştim şi noi, un ofiţer cu„vocaţie") şi a intrat funcţionar la Arhivele Statului. În amintirea vechii lui profesii, a continuat să-şi poarte o vreme mustaţa răsucită în sus (atât timp cât vecinii şi cunoscuţii, din inerţie sau din obişnuinţă, au continuat să-i spună „domnu ofiţer"), apoi, când vechea lui profesie a fost uitată, şi-a ras-o, şi chipul lui a întinerit subit, a reprimit acel aer copilăros despre care am mai vorbit. Doar că de-acuma era un civil în toată puterea cuvântului. În ce priveşte limba română, Ivo Filipovac o vorbea la perfecţie (spre deosebire de soţia lui, căreia i se mai întâmpla, din când în când, mai ales la piaţă, când se certa cu precupeţele, să stâlcească vreun cuvânt), şi doar numele (cu toate că prietenii îi spuneau Ion, la fel ca acea legendară Evă, căreia îi păstra o amintire de neşters) îi va deconspira naţionalitatea.

Suntem obişnuiţi să punem între epoci tot felul de baricade şi ziduri înalte, cu toate că ele nu au existat în realitate. Tinereţea

eroului nostru s-a consumat în acei ani cărora li se spune astăzi – cu nostalgie sau cu ironie – „la belle epoque", maturitatea între cele două războaie, bătrânețea după cel de-al doilea război mondial, doar că trecerea de la o epocă la alta (sau de la un anotimp al vieții lui Ivo Filipovac la un alt anotimp) s-a petrecut aproape pe nesimțite; s-a trecut, așa cum se întâmplă în viață, de la o zi la altă zi, alunecându-se spre anii maturității, apoi spre cei vârstnici, și nici un stâlp indicator pe care să fi scris: „Aici se termină tinerețea lui Ivo Filipovac" sau „Aici s-a sfârșit «la belle epoque»" sau, ceva mai târziu, un alt indicator, de același fel, pe care să se poată citi: „Aici au început anii de bătrânețe ai fostului ofițer al armatei cezaro-crăiești" n-a existat. Alunecarea, cum să-i spunem altfel, s-a produs încetul cu încetul. Chiar și războiul, primul sau cel de-al doilea, a început într-o zi foarte asemănătoare cu toate celelalte zile: oamenii au mâncat, au făcut dragoste, au mers la slujbă, i-au durut dinții sau stomacul, și în ziua aceea memorabilă (așa cum ne apare ea astăzi) nici nu și-au dat bine seama că ceva începe de fapt, și altceva se termină. N-au putut – în afara celor înzestrați cu o deosebită luciditate și cu un acut simț al istoriei – ieși din propria lor viață, ca să înțeleagă într-adevăr că un lucru irecuperabil se întâmplă, marcându-i definitiv.

Poate că ar fi bine acum să spunem câteva cuvinte despre cei trei copii ai lui Ivo Filipovac. Să începem cu primul născut, pe care îl chema Dușan, ceea ce în sârbește înseamnă suflet. După părerea noastră, numele nu i se prea potrivea. Plăcut la înfățișare, sportiv, cu un trup suplu, cu părul roșu, Dușan a plăcut foarte mult femeilor și a avut, din acest punct de vedere, o viață deosebit de furtunoasă. S-a căsătorit de trei ori, și la vârsta de treizeci și trei de ani s-a despărțit definitiv și de cea de-a treia nevastă. Femeile cu care a trăit în continuare și le-a păstrat – din comoditate – ca amante. Dușan a fost profesor de gimnastică la liceul piariștilor din Timișoara. Un bărbat elegant, care la bătrânețe s-a apucat de băutură. Bea, totuși, cu oarecare măsură. Avea grijă să nu se observe și să-și păstreze o ținută dreaptă. Prin anii șaizeci era încă

un bărbat bine. Avea o deosebită slăbiciune pentru artistele de teatru și de operă. La premiera baletului *Cenușăreasa* de Prokofiev, domnul profesor Dușan Filipovac putea fi văzut în loja centrală, într-un frumos costum bleumarin cu dungi, aplaudând-o, cu tot entuziasmul, pe tânăra și promițătoarea prim-balerină, întoarsă de curând de la Moscova, unde își făcuse studiile (și al cărei amant era de mai multe luni de zile). Cam atât despre cel dintâi născut al lui Ivo Filipovac și al Annei Scheindler; cel de al doilea, fiind tot băiat, se va numi George și va moșteni firea visătoare a lui Ivo Filipovac. În liceu va scrie poezii „moderniste". Va urma, totuși, medicina și va fi unul din cei mai buni tineri radiologi din țară. Va muri însă în război, undeva pe frontul de est, lăsând în urma lui o soție neconsolată – fiica unui foarte bogat tăbăcar din Lugoj – și un băiețel de doi ani, precum și un caiet cu poezii („intimiste" și cam stranii, pe care soția, prudentă, prin anii cincizeci, ca să nu aibă neplăceri din pricina lor, a preferat să le arunce în foc), un foarte subtil eseu despre Anatole France, precum și câteva însemnări aducând cu ceea ce se cheamă un jurnal intim. Atât eseul, cât și însemnările respective s-au bucurat, din păcate, de aceeași soartă ca și versurile. Cea mai realizată, dintr-un anumit punct de vedere, a fost fiica lui Ivo Filipovac. Ea a urmat arta dramatică și a devenit artistă. De fapt a fost prima artistă emerită a Teatrului Naționa Timișoara. Premiul de Stat l-a luat pentru apariția sa, de neuitat, în rolul Mașei din *Trei surori*. O chema Milena, dar și-a luat numele, foarte sonor, de Maria Corint. Avea frumusețea mamei sale, Anny Scheindler, și sensibilitatea tatălui ei, Ivo Filipovac. O femeie impunătoare, frumoasă, inteligentă și bună. Publicul o iubea, și ea la rândul ei își iubea publicul bănățean. În repetate rânduri i s-a propus să părăsească orașul și să joace la București, dar Maria Corint n-a vrut să se despartă de publicul ei atât de îndrăgit. A apărut și într-un film, doar că pe ecran calitățile ei dramatice își pierdeau din strălucire. Poate că nici rolul nu i se prea potrivea – fata unui boier care se alătură răsculaților lui Doja –, or, în perioada respectivă, Maria

Corint, având frumoasa vârstă de patruzeci de ani, era, deja, prea matură pentru rolul care i-a fost oferit. După acest trecător eşec, Maria Corint a refuzat să mai apară în film. A jucat, în schimb, în Antigona şi a interpretat-o pe Eriphile. La premieră, Ivo Filipovac, bătrân, cu părul alb şi cu frumoşii lui ochi albaştri rămaşi încă tineri, a vărsat o lacrimă pioasă, aducându-şi aminte de Fela Weiringer, marea artistă dispărută într-un accident de cale ferată; şi-a amintit de anii tinereţii, cei fără de întoarcere, şi toată noaptea s-a răsucit în pat, fără să-şi găsească liniştea. Spre dimineaţă a luat un somnifer şi, în sfârşit, a reuşit să adoarmă. „Viaţa e atât de scurtă – şi-a mai spus, înainte de a fi cuprins de somn, şi a simţit în adâncurile sufletului lui o durere ascuţită, aproape de nesuportat –, nici nu-ţi dai seama când a trecut. De parcă nici n-ar fi fost..."

VIII

1.

Ploaia nu era atât de compactă ca să nu se poată vedea orașul, mai ales că cele două ștergătoare ale parbrizului își făceau datoria, oferind o imagine mereu împrospătată a acestuia, doar că mama, prinsă în rețeaua gândurilor ei împovărătoare, n-avea ochi pentru oraș, nici nu-și dădea seama că se află la Paris și că taxiul alunecă de-a lungul unor străzi aglomerate, înțesate de mașini și oameni, nu vedea firmele și reclamele strălucitoare, nu auzea vocea taximetristei, care-i spunea ceva în legătură cu metroul care se afla în grevă, din care pricină circulația a devenit atât de dificilă. De altfel, puținele cuvinte franțuzești pe care le știa n-ar fi ajutat-o prea mult să înțeleagă ce spune femeia, atât de limbută, de la volan. „De-aș ajunge odată mai repede", se gândește mama, și între timp taxiul s-a smuls victorios din aglomerație, alunecă de-a lungul Senei (un vaporaș încărcat cu turiști gălăgioși la care ea se uită indiferentă), apoi Luvrul, și taximetrista spunându-i ceva mamei în legătură cu splendoarea acelui mare muzeu, sau ceva în legătură cu splendoarea Parisului – se poate vedea de-acuma și Turnul Eiffel – dar ce contează Parisul și chiar Luvrul în ochii unei mame al cărei fiu, grav accidentat – un accident de mașină

Corint, având frumoasa vârstă de patruzeci de ani, era, deja, prea matură pentru rolul care i-a fost oferit. După acest trecător eşec, Maria Corint a refuzat să mai apară în film. A jucat, în schimb, în Antigona şi a interpretat-o pe Eriphile. La premieră, Ivo Filipovac, bătrân, cu părul alb şi cu frumoşii lui ochi albaştri rămaşi încă tineri, a vărsat o lacrimă pioasă, aducându-şi aminte de Fela Weiringer, marea artistă dispărută într-un accident de cale ferată; şi-a amintit de anii tinereţii, cei fără de întoarcere, şi toată noaptea s-a răsucit în pat, fără să-şi găsească liniştea. Spre dimineaţă a luat un somnifer şi, în sfârşit, a reuşit să adoarmă. „Viaţa e atât de scurtă – şi-a mai spus, înainte de a fi cuprins de somn, şi a simţit în adâncurile sufletului lui o durere ascuţită, aproape de nesuportat –, nici nu-ţi dai seama când a trecut. De parcă nici n-ar fi fost..."

VIII

I.

Ploaia nu era atât de compactă ca să nu se poată vedea oraşul, mai ales că cele două ştergătoare ale parbrizului îşi făceau datoria, oferind o imagine mereu împrospătată a acestuia, doar că mama, prinsă în reţeaua gândurilor ei împovărătoare, n-avea ochi pentru oraş, nici nu-şi dădea seama că se află la Paris şi că taxiul alunecă de-a lungul unor străzi aglomerate, înţesate de maşini şi oameni, nu vedea firmele şi reclamele strălucitoare, nu auzea vocea taximetristei, care-i spunea ceva în legătură cu metroul care se afla în grevă, din care pricină circulaţia a devenit atât de dificilă. De altfel, puţinele cuvinte franţuzeşti pe care le ştia n-ar fi ajutat-o prea mult să înţeleagă ce spune femeia, atât de limbută, de la volan. „De-aş ajunge odată mai repede", se gândeşte mama, şi între timp taxiul s-a smuls victorios din aglomeraţie, alunecă de-a lungul Senei (un vaporaş încărcat cu turişti gălăgioşi la care ea se uită indiferentă), apoi Luvrul, şi taximetrista spunându-i ceva mamei în legătură cu splendoarea acelui mare muzeu, sau ceva în legătură cu splendoarea Parisului – se poate vedea de-acuma şi Turnul Eiffel – dar ce contează Parisul şi chiar Luvrul în ochii unei mame al cărei fiu, grav accidentat – un accident de maşină

s-ar putea nici să nu mai fie în viața... Se pare că fusese un accident foarte grav, așa rezulta din telegrama primită. Mai fuseseră doi în mașină, un băiat și o fată, și dacă fata, care de altfel și conducea mașina, scăpase cu viață, tânărul și-o pierduse, acolo, la locul accidentului – nu reușiseră să ajungă cu el până la spital. Fiul ei scăpase însă, trăia încă în momentul în care fusese expediată telegrama. Mama începu să plângă, lacrimi mari se rostogoleau pe obrazul ei palid și obosit, și prin oglinda retrovizoare taximetrista o privea uimită și ușor speriată. Se opri la mijlocul frazei pe care tocmai i-o spunea și o întrebă, grijulie, ce i s-a întâmplat. Mama se strădui să-i explice că băiatul ei e grav accidentat, un accident de mașină, spuse, arătând spre volanul pe care mâinile femeii se mișcau cu repeziciune. Femeia înțelese în cele din urmă despre ce era vorba și clătină plină de compasiune din cap, fără să se arate, însă, prea de tot impresionată. Într-un oraș mare ca Parisul se întâmplă fel de fel de drame și sensibilitatea oamenilor, cu atât mai mult a unei taximetriste, se tocește cu vremea. Totuși, era o femeie cu mult tact, chiar dacă nu deosebit de simțitoare, și ca să abată gândurile mamei de la accident o întrebă – între timp mama își ștergea lacrimile cu o batistă, apoi își suflă nasul – dacă orașul i se pare frumos și dacă a mai fost și altă dată la Paris. Mama se fâstâci, nu știu ce să-i răspundă, deși cuvintele le înțelesese, însoțite cum erau și de gestul femeii, mâna ridicandu-se de pe volan, arătând spre bulevardul descoperit de ștergătoarele parbrizului – numai că ea nu prea avusese timp să-și arunce privirea asupra orașului. „Ploaia asta e nemaipomenit de plicticoasă, mai ales când te afli la volan, fu de părere taximetrista. Foarte, foarte obositoare", adăugă fără să-i pese dacă mama îi înțelege sau nu sporovăială, și din nou e mare aglomerație, femeia își scoate capul pe fereastra mașinii, nici nu-i pasă de rafalele de ploaie, se ceartă, se pare, cu cineva din fața ei, e de fapt o simplă conversație cu glas ceva mai ridicat, se dă vina pe cei de la metrou, din pricina cărora s-a creat o asemenea harababură; mamei i-a dispărut oboseala – și călătoria

cu trenul a fost într-adevăr cumplit de obositoare – e copleșită de emoție și începe chiar să tremure încetișor; ceva din emoția ei se transmite, femeia de la volan pare, la rândul ei, cuprinsă de nerăbdare. „Nu mai avem mult și ajungem", îi spune ea mamei, aplecându-se peste volan, ca să poată vedea mai bine prin ploaia care a devenit torențială. În sfârșit, mama vede orașul – o stradă coborând în pantă, bătută de stropii mari ai ploii de vară –, orașul unde fiul ei trăiește încă; în clipa imediat următoare, însă, o sumbră și cutremurătoare imagine îi apare în fața ochilor: o femeie șezând, cu fiul ei mort în brațe! Marcu îi arătase odată, cu mulți ani în urmă, pe timpul când era încă student, o carte poștală cu o sculptură a lui Michelangelo, reprezentând o astfel de scenă, și mama fusese teribil de impresionată. Amintirea ei o fulgeră din cap până în picioare.

Femeia de la volan o văzu foindu-se pe scaunul ei din spate și-i zâmbi cu bunăvoință prin aceeași oglindă retrovizoare. Îi spuse că totul e în regulă și că vor ajunge de îndată: a trebuit să ocolească puțin, ca să evite străzile aglomerate, și atunci mama se simți obligată să-i spună la rândul ei ceva care să nu fie în legătură cu fiul ei, o amabilitate oarecare, legată mai curând de oraș, de splendidul Paris, centrul lumii, ceva în legătură cu Luvrul, marele palat-muzeu despre care bineînțeles că a auzit și ea și pe lângă care tocmai trecuseră. „Luvrul... Michelangelo", spuse așadar mama, apoi își aminti cum se cheamă sculptura cu pricina, pe care i-o arătase fiul ei cu ani în urmă, pe vremea când era încă student la Arte Plastice (acea foarte frumoasă reproducere păstrată pe noptieră și la care se uita în fiecare seară, înainte de culcare). „*Pietà*", spuse așadar mama; femeia de la volan nu păru însă să fi auzit nici de numele artistului nici de celebra lui operă. Aprobă totuși, dând din cap și zâmbind, fără să priceapă bine despre ce anume era vorba. Nu înțelegea nici ce-i cu *Pietà*, nici cine era acel Michelangelo, al cărui nume mama, din dorința de-a o face să înțeleagă ce vrea să spună, îl repetă de mai multe ori.

După ce medicii și surorile plecară, mama rămase singură cu propriul ei fiu, și acesta fu, probabil, momentul cel mai greu pentru ea, mult mai greu chiar decât cel al revederii, dacă putem să-i spunem revedere întâlnirii dintre ei doi: pentru că numai ea, mama, își revedea, de fapt, fiul, el nu avea cum s-o vadă, n-avea cum să știe de prezența ei, acolo, în camera de rezervă a spitalului parizian, la picioarele patului lui, privindu-l năucă, nevenindu-i să creadă că acel chip palid și tras, cu cearcăne negre sub ochi, era Marcu, copilul născut de ea – se născuse, înainte de vreme, se grăbise foarte tare, venise pe lume la șapte luni –, cu aproape treizeci de ani în urmă. Era el, și totuși trăsăturile îi erau modificate: ceva străin și necunoscut îi apăruse pe chip! De cum îl văzu se pierdu cu firea, și în primul moment îi veni să-i spună medicului că tânărul care se odihnea pe patul spitalului nu era Marcu; își reveni însă repede; un picior îi ieșise bolnavului de sub pătură, și ea îl recunoscu, în sfârșit. Nu chipul, deci, cu acel aer străin întipărit pe el, o ajută să-l recunoască, ci acel deget micuț și încârligat de la picior. Și în clipa când identificarea se făcu, durerea, care stătuse parcă la pândă, ascunsă în adâncurile ființei ei, într-o stranie și în același timp tensionată expectativă, durerea care se mulțumise să aștepte, știind însă foarte bine c-o să-i vină rândul, țâșni asemeni unei hemoragii puternice, și primul impuls al mamei fu acela de a se repezi spre trupul cufundat în somn, de a-l cuprinde într-o îmbrățișare prin care întreaga suferință maternă să-și găsească izbăvirea; se reținu însă la timp, doar brațele apucară să-i zvâcnească înainte, picioarele rămaseră pe loc; în secunda imediat următoare acelui prim impuls, mama simți, nu numai în chip abstract, ci cu întreaga ei ființă, vulnerabilitatea, fragilitatea acelui trup care se zbătea încă între viață și moarte, și, speriată, se retrase chiar cu un pas înapoi, nu cumva să-i facă vreun rău, printr-o prea brutală și agresivă prezență, bolnavului. „Apropiați-vă, apropiați-vă, fără teamă", îi spuse sora, și pentru ca mama să o și înțeleagă, îi făcu semn să se apropie de pat; cu destulă greutate reuși să facă încă un pas spre

patul în care îi zăcea fiul; se apropie apoi în vârful picioarelor, şi atât de pierdută, încât medicul, care era şi el de faţă, se simţi obligat să-i zâmbească încurajator: nu vă fie teamă, spuneau privirile lui blânde – era un bărbat tânăr, cam de aceeaşi vârstă cu băiatul ei, dacă nu cumva chiar şi mai tânăr ca el; un tip slăbuţ, cu ochi albaştri şi limpezi, şi cu un barbişon de un blond-roşcat. Speriată cum era, arăta ca un copil care e târât cu forţa spre ceva de care se teme cumplit; nici nu se uita la Marcu, a cărui respiraţie devenise între timp parcă şi mai precipitată. Îl privea pe doctor, şi panica de pe chipul ei se amestecă apoi cu un fel de implorare mută, care i se concentră mai ales în ochi. Cu o astfel de privire medicul era, însă, obişnuit, îi era dat s-o vadă aproape zilnic, nu era o noutate pentru el; aşa că îi zâmbi mamei oarecum profesional: nici nu promitea marea şi sarea („Minuni nu putem face", spunea zâmbetul lui), dar nici nu-şi declina responsabilitatea. Un zâmbet aducând mai degrabă cu un micuţ colac de salvare, aruncat cuiva pe o mare înfuriată; un colac de care te agăţi cu disperare; cât ar fi el de mic, de îndată ce l-ai apucat, în ruptul capului nu-l mai laşi din braţe! Da, mama părea în aceste clipe teribil de neajutorată. Se simţea slabă, neputincioasă, pierdută, şi medicului îi fu destul de greu s-o facă să înţeleagă – mai era şi handicapul limbii – ce anume se aşteaptă de la ea. „Trebuie să ne ajutaţi, îi spuse el totuşi, pe limba lui, ne-am pus toată nădejdea în dumneavoastră." Mama îl privea însă năucă – ochii mari şi rotunzi, gura întredeschisă –, creierul parcă i se blocase, nu înţelegea mai nimic, şi atunci doctorul, închipuindu-şi că doar limba era de vină, improviză în faţa ei un fel de pantomimă semănând uluitor de mult cu cele jucate prin pieţele publice în timpuri îndepărtate. Din gesturile lui foarte expresive, mama înţelese că cea pe care vrea el s-o reprezinte, întâi şi întâi, era cucoana moarte, cu chipul ei scălămb şi hâd; moarte pe care ei doi, dădea să se înţeleagă doctorul, arătând când spre mamă, când spre propria sa persoană, trebuie s-o alunge, s-o dea afară, s-o strângă de gât, să-i facă harakiri, să n-o lase să li-l fure pe băiat, şi ca să fie şi mai convingător, jucă în

fața mamei scena răpirii fiului de către moarte: cum ea, moartea, îl apucă și-l trage după ea cu forța, ceva care arăta, într-adevăr, cumplit. „Totul depinde de noi doi, nu-i așa, doamnă? Numai de noi doi", spunea doctorul. Fiind ateu, nu admitea prezența unei terțe persoane care să intervină în afacerea lor! Acordându-i-se această imensă responsabilitate, mama se aplecă puțin sub greaua-i povară. Doctorul, fin psiholog, încerca să-i insufle curaj: de vreme ce totul depinde doar de ei doi, lucrurile nici nu mai par chiar atât de grave; pentru că ei doi, își spunea mama, uitându-se drept în ochii medicului – aceeași privire copilăroasă, dar parcă mai puțin speriată, ceva mai încrezătoare –, vor face tot ceea ce trebuie făcut. Îl investi, așadar, pe medic, dând dovada unei speranțe aproape oarbe, cu toată încrederea de care era în stare. Atâta vreme cât medicul – acest bărbat tânăr și foarte plăcut la înfățișare – e lângă patul fiului ei, ea nu-și va pierde speranța! Scena mută care se juca între ei, sub privirile celor două surori i se păru, totuși, tânărului medic cam prea patetică, așa că își încruntă sprâncenele, își luă o mină gravă și încercă să fie ceva mai reținut: îi explică mamei că i se dă voie să rămână în permanență lângă bolnav. Eventual va trebui să ducă la îndeplinire unele sarcini, legate de boala acestuia, bineînțeles, care, altfel, ar fi revenit surorilor. De pildă, să schimbe sacii cu glucoză necesari perfuziilor. Și doctorul, pentru ca mama să priceapă ce spune (bineînțeles că și până aici totul fusese explicat mai mult prin semne decât prin cuvinte), arătă spre respectivii săculeți agățați deasupra patului bolnavului, cărora mama le aruncă o privire speriată. Și din nou o cuprinse panica, teama că n-o să fie în stare să-și facă datoria; se simți neajutorată și tare prostuță, și era cât pe aci să izbucnească în plâns – și ar fi și izbucnit, dacă medicul, înțelegând ce se petrece cu ea, nu i-ar fi zâmbit iarăși încurajator, dându-i de înțeles că totul o să fie în regulă; el e convins că o să se descurce foarte bine. Fără îndoială că surorile o vor învăța cam ce anume trebuie să facă – arătă spre cele două surori, iar ele aprobară dând din cap. Așa că mama fu obligată, vrând-nevrând, să prindă

curaj, și abia după plecarea lui și după plecarea celor două surori trăi, așa cum am mai spus, cel mai greu moment al revederii lor. Acel *aer străin* care desfigura trăsăturile chipului lui Marcu, dându-i o expresie cu totul nouă și necunoscută, o înspăimânta cel mai mult. I se păru – și se cutremură la un asemenea gând! – c-a rămas cu un străin în încăpere, și această înstrăinare era atât de îngrozitoare, încât izbucni, în sfârșit, în plâns, un plâns pe tăcutele, să n-o audă nimeni. Marcu se mișcă prin somn, și de sub pătură apăru celălalt picior, cel prin venele căruia i se făceau perfuziile cu glucoză, și mama, cu lacrimile în ochi, se aplecă să vadă mai din aproape piciorul prin care se făcea, ca să zicem așa; legătura cu firele vieții (chiar dacă era vorba de un singur fir la capătul căruia se afla un aparat complicat, precum și sacul cu glucoză, pe jumătate golit), și legătura aceasta dintre aparatul atât de înfricoșător la vedere, după părerea mamei, și trupul fiului ei (fiul ei, a cărui viață depindea de sacul acela, precum și de firul prin care glucoza circulă) trezi în sufletul mamei un atotcuprinzător sentiment de milă. Nu era pentru prima oară, i se întâmplase ei și în alte dăți să fie cuprinsă de milă (își aminti cabinetul dentistului, căldura sufocantă și bâzâitul muștelor, capul băiatului dat pe spate, fruntea lui transpirată, și dentistul agățat parcă la capătul cleștelui lucios, trăgând cu toată puterea, scrâșnetul măselei rupte, urletul de durere al copilului)... Mila aceea, ivită pe neașteptate, era atât de puternică, încât i se păru că simte înfipt în propriul ei trup firul prin care circula glucoza dătătoare de viață...

Mai greu îi fu mamei în cea dintâi noapte petrecută la căpătâiul patului lui, singuri amândoi în camera de rezervă a spitalului. Era frântă de oboseală după nopțile din tren, nopți în care dormise puțin, mai bine zis nu dormise aproape deloc: rămăsese întinsă în patul îngust. Dedesubtul ei dormea o femeie în vârstă; sforăia, un sforăit gros ca de bărbat. I se întâmpla să aținească, dar după câteva minute se trezea din nou. În clipa trezirii, durerea din sufletul ei părea a fi și mai cumplită, de parcă

cele câteva minute în care aţipise n-ar fi făcut decât s-o răscolească mai tare. De fapt, clipa în care se deştepta o găsea nepregătită în faţa durerii... În timpul chinuitoarei călătorii, mama îşi pierduse, de fapt, orice speranţă, nu mai era sigură c-o să-şi găsească fiul în viaţă. („Un grav accident de maşină", spunea telegrama.) Abia la Paris, ceva mai târziu, va afla împrejurarea în care se produsese accidentul: cea care conducea maşina era o fată; mama află şi numele destul de neobişnuit al acesteia, o chema Momo, o fiinţă mai aparte, de care, se pare, fiul ei se îndrăgostise; în maşină se mai afla încă un tânăr, care, i se spuse mamei mult mai târziu, semăna aproape incredibil de mult cu propriul ei fiu; tânărul acela – francez sau poate belgian – murise. Băiatul ei fusese, aşadar, îndrăgostit de fata care conducea maşina. Dar ea nu-l iubea, pentru că (îi explicase într-o după-amiază însorită de vară, acolo, pe malul mării, la Deauville) nu era în stare să iubească cu adevărat. Era, după părerea ei, mult prea egoistă, prea egocentrică. Mama nu fusese de faţă, aşa că nu avea cum să-şi închipuie scena în care fiul îi era respins cu toată francheţea – fără prea multe menajamente – de o fiinţă urâţică, dar nu lipsită de un anumit farmec straniu. Semănând mai curând cu o pasăre de noapte. Ruptă de lumea din jur. Citind mai tot timpul romane poliţiste. O fiinţă singuratică. Aşa că nu ieşise mai nimic din întâlnirea (sau ciocnirea) a două singurătăţi, şi când intrase şi cea de-a treia pe fir, – şi trei singurătăţi adunate la un loc erau parcă totuşi prea mult! – adică tânărul acela ivit cine ştie de unde, lucrurile nu se încurcaseră mai tare, cum ar fi fost de aşteptat, dar nici nu ajunseseră la vreo dezlegare. Iar dacă ne luăm după propriile ei declaraţii, pe Momo o enerva cumplit asemănarea dintre ei doi. Îmbrăcaţi, mai treacă-meargă, spunea ea, dar la plajă aşa, despuiaţi, îi era imposibil să-i deosebească pe unul de celălalt! Unde mai pui că asemenea similitudini şi asemănări n-a mai întâlnit decât în cele mai prost scrise, mai naiv construite romane poliţiste... Celălalt, cel de-al treilea, deci, le căuta compania pe plajă; nu vorbea mai deloc, aşa că în privinţa sentimentelor lui –

s-a îndrăgostit până la urmă și el de Momo, sau fata i-a rămas indiferentă? – nu avem cum să ne pronunțăm; și cum băiatul a murit în acel îngrozitor accident de mașină, el și-a dus taina, dacă a existat într-adevăr o taină, cu el, în mormânt. S-ar putea să le fi căutat compania pur și simplu pentru că fugea de singurătate, îi era frică – după cum i se confesă într-o bună zi lui Marcu – să rămână singur. E adevărat că după moartea lui, Momo începu să spună la toată lumea că fusese îndrăgostită de el „încă de la început, din prima clipa"; chiar dacă obișnuia și înainte de a se întâmpla nenorocirea să umble îmbrăcată în negru, anumite elemente adăugate îmbrăcămintii după accident accentuau aspectul „îndoliat" al aparitiei ei. Suntem, totuși, convinși că Momo nu fusese îndrăgostită, nu-l iubise adică nici pe cel de-al treilea, așa cum pretindea ea. (Acum, când el nu mai exista, nu-și mai asuma nici o răspundere făcând o astfel de afirmație.) Ne place să credem că Momo s-a aflat o vreme sub influența unui faimos film, pe care se dusese să-l vadă într-adevăr de mai multe ori, iar cartea după care fusese realizat filmul a zăcut aproape o lună la ea pe noptieră – e vorba de romanul *Jules et Jim* –, așa că s-ar putea ca ea să-și fi dorit, văzându-i pe cei doi tineri și închipuindu-și că sunt îndrăgostiți de ea, să trăiască la rândul ei o asemenea dureroasă poveste de dragoste. Departe de noi gândul de a face din Momo o ființă lipsită de suflet! Era însă o fată ce se înfășurase în propria ei singurătate, așa cum s-ar fi învelit în niște voaluri moi de mătase. Se simțea bine în ele, nu avea nevoie de cei doi băieți; pe deasupra, și semănau mult prea mult, ca să se poată hotărî pentru unul dintre ei! Pe care anume să-l iubească? iată o dilemă care i-ar fi luat prea mult timp ca s-o dezlege. Ar fi trebuit să-și rupă din plăcutele clipe petrecute în tovărășia romanelor din colecția Serie noire, or ea nu avea de gând s-o facă! Momo, la fel ca atâtea și atâtea ființe de pe pământ, prefera să citească, în loc să trăiască. Abia când prin moartea unuia dintre ei, complicațiile sentimentale, care ar fi putut să apară, se rezolvară oarecum de la sine, Momo avu impresia că descoperă pe cine anume iubise ea

tot timpul „fără să-şi dea seama". Era ca şi cum s-ar fi adăugat filmului lui Truffaut un fel de epilog în plus, ca şi cum Momo ar fi reuşit să-i modifice finalul prin supravieţuirea ei şi prin felul cum îl plânse pe băiatul acela foarte trist şi foarte singur, de a cărui moarte se simţea într-adevăr vinovată. A fost un accident îngrozitor, îşi spunea ea, n-am nici o vină, şi totuşi, totuşi se simţea cu întreaga ei fiinţă şi la modul cel mai profund – de data asta nu mai era loc pentru născociri şi jocuri imaginare – vinovată. Ceea ce se întâmplase, cumplitul accident în urma căruia unul din cei doi tineri murise, iar celălalt se zbătea încă între viaţă şi moarte, o marcă definitiv. Momo, o fată cu capul în nori, îngurgitând cantităţi imense din colecţia Serie noire, nu era pregătită să primească astfel de lovituri; rămase, aşadar, năucă, o mulţime de cărţi poliţiste fură aruncate la coş fără să mai fie citite. Nu şi-ar fi închipuit niciodată Momo că în viaţă se poate muri chiar mai uşor decât într-un roman poliţist. Îl plânse, deci, pe băiatul mort, nu atât din dragoste, cum îşi închipuia ea, ci dintr-o milă profundă, şi ea fu, stând ghemuită pe mormântul lui, sora şi mama acestuia, fu prietenul pe care băiatul cel singuratic nu-l avusese probabil niciodată, fu femeia, iubita şi soţia lui îndurerată. Încetă să mai semene cu eroina romanului Jules şi Jim, fu, în sfârşit, o fiinţă vie, adevărată. Descoperi cât de cumplită e viaţa, adevărata viaţă, şi cât de cumplită, de asemenea, era moartea, şi plânse nopţi în şir, nu pe paginile cărţilor citite, udându-le cu lacrimile ei, ci îl plânse pe cel ce nu mai exista, înţelegând până la capăt cuvintele: *a nu mai exista*, a rămâne doar în amintirea cuiva, sau a nu rămâne defel, a te pulveriza în neant! Înţelese rolul care îi revenea, şi şi-l asumă cu toată responsabilitatea. Nu mai era însă un rol dintr-un film (*Jules et Jim*), nu se mai juca de-a suferinţa, de-acuma sentimentul vinei ei proprii era mult prea puternic ca să n-o oblige să renunţe la orice fel de joc. Se obişnui să dea zilnic telefoane la Paris, să se intereseze de soarta celui ce trăia încă. Nu mai semăna cu acea fiinţă originală şi mândră, pe care o cunoscuse Marcu şi de care se îndrăgostise: era o fată

chinuită de remuşcări, cu chipul boţit de suferinţă... Ea era totuşi fata care respinsese dragostea lui Marcu doar cu câteva săptămâni în urmă! Să încercăm, aşadar, să recapitulăm scena: strânge la pieptul ei, cu sâni mici de adolescentă, un roman din aceeaşi colecţie Série noire şi-l priveşte pe Marcu mirată, nevenindu-i să creadă că cineva s-ar putea îndrăgosti de ea (era, de fapt, complexată, cu tot aerul ei disprețuitor şi nonşalant). Într-un fel, intuiţiile ei erau exacte, îl „mirosise" de la început pe băiatul ăsta străin, care venise cu Micheline şi cu Vasco la ei în vizită: aparţinea aceleiaşi seminţii a singuraticilor (nu populează ei, îşi spunea Momo, şi nu greşea prea tare, o bună parte din globul pământesc?). Ce-l apucase, se întreba ea, să se îndrăgostească tocmai aici, la Deauville, şi pe deasupra de o fată atât de puţin atrăgătoare? (Momo, încercând să se obiectiveze, nu-şi dădea seama că se subestimează. Avea un farmec al ei, straniu, e adevărat: semăna, aşa cum am mai spus, cu o pasăre ciudată de noapte, sau, şi mai exact, cu o floare exotică, al cărei parfum, aspru şi înţepător, poate tulbura, ca să zicem aşa, inima unui bărbat.) „Oamenii de felul meu rămân întotdeauna singuri", îi spuse ea, cu un aer atoateştiutor şi categoric. Îi dădea de înţeles că ştie ea foarte bine cam cum e cu singurătatea. În fond, cum nu ştia decât puţine lucruri despre viaţă, nici despre singurătate nu ştia mare lucru! E adevărat că în romanele poliţiste apărea adesea un detectiv singuratic, părăsit de nevastă – imaginea acestuia devenise aproape un clişeu –, un individ dur şi sentimental în acelaşi timp, care, în ciuda indiscutabilului său apetit erotic, nu prea avea vreme să se ocupe de femei, din pricina profesiunii mult prea solicitante (când să mai faci şi dragoste, când tocmai te afli pe urmele unui criminal care-şi face de cap), încât, pentru Momo, cuvântul *singurătate* era întotdeauna legat de existenţa unui astfel de erou. La propria ei singurătate, prinsă, cum era, cu lecturile, nu prea avusese timp să se gândească. În după-amiaza aceea de vară, Momo se apucă, tam-nesam, să-i recite lui Marcu din Rilke, nişte versuri învăţate de ea, la insistenţele profesoarei, pe vremea când lua lecţii de

germană. Versurile cu pricina îl impresionară pe tânăr într-o asemenea măsură, încât le consideră un fel de motto al propriei lui existenţe: „Cine n-are casă – recita, aşadar, Momo într-o germană aproximativă – niciodată n-are să-şi clădească. / Cine e singur pe lume, singur va rămâne..." Fata declama versurile cu o anumită emfază, uitându-se la soarele care sta gata să apună, resfirându-şi cu o mână lungă şi subţire părul negru ca noaptea. I le traduse apoi lui Marcu – el nu cunoştea germana – în franceză, şi tânărul îşi aminti, auzind-o, versiunea românească a poeziei respective. Sunau ciudat versurile lui Rilke, acolo, pe malul mării, la Deauville, cu soarele alunecând în marea roşie, în spatele fetei, cu marea ce se retrăgea – era ceasul refluxului –, mergând spre soare, cum ar spune Rimbaud, sau „împreună cu soarele". Rămânea, totuşi, după retragerea ei fastuoasă şi calmă, pe nisipul roşcat, o pânză subţire de apa înveşmântată în culorile apusului, şi chiar ea, marea (care nu avea un suflet omenesc), ascultând versurile poetului, părea pătrunsă de ceva sfâşietor, de sentimentul amar al singurătăţii. Cum stătea aşa, pe malul mării, cu picioarele adunate sub ea, cu trupul subţirel uşor aplecat înainte, ţinându-şi cu amândouă mâinile ceafa în palme ca într-un căuş, Momo aducea cu o fiinţă malefică şi misterioasă. „Să mergem, îi spuse apoi lui Marcu, ridicându-se în picioare. I-am promis lui Micheline că n-o să stăm mult. Aţi programat să faceţi o escapadă până la Trouville, dar probabil că tu ai uitat. O să-ţi placă oraşul. Mai ales biserica o să-ţi placă. E o clădire cu adevărat stranie. Seamănă mai curând cu o navă. Probabil că în mod conştient au construit-o aşa, cine ştie ce marinari din cine ştie ce ev îndepărtat..." Erau doar ei amândoi pe malul mării, cel de al treilea, vagabondul ciudat cu care se împrieteniseră nu era de faţă. Mai târziu el se va afla în maşină, pe locul de lângă Momo, încât în clipa accidentului, s-ar putea spune că i-a salvat lui Marcu viaţa cu preţul propriei sale vieţi.

Mama nu ştia cum s-au petrecut lucrurile şi nici ce discutaseră cei doi, acolo, pe malul mării, la Deauville. Şi nici

Marcu, al cărui creier era îmbâcsit cu tranchilizante şi a cărui fiinţă se afla încă în apropierea unor tărâmuri sumbre – reîntoarcerea lui la viaţă nu fusese, deocamdată, decisă (chiar dacă doctorii şi mama nutreau în privinţa asta anumite speranţe) –, nu avea cum să-şi amintească – era încă lipsit de ceea ce se cheamă memorie – după-amiaza aceea la Deauville: să-şi amintească soarele intrând în mare, topindu-se în apa întunecată şi dându-i o neaşteptată strălucire – cel puţin aşa li s-a părut lor, atât îndrăgostitului, cât şi fetei care i-a respins dragostea, recitându-i versuri din Rilke –, că soarele s-a scurs în marea întunecată, – aşa li s-a părut marea lui Momo şi lui Marcu, băiatului înalt şi blond, cu ochi albaştri şi fetei, o fiinţă fragilă, cu umeri înguşti şi cu o faţă prelungă, cu un păr întunecat, semănând uluitor cu o pasăre de noapte, o fată care, pur şi simplu, din motive greu de explicat, nu voia să fie iubită. Admirară un timp marea, pătrunşi de frumuseţea ei melancolică, dar cum nu voiau să se lase – în privinţa asta semănau destul de bine – nici vrăjiţi şi nici fermecaţi de splendoarea lumii, a mării de data asta, îi întoarseră, nu fără o anumită ostentaţie, spatele. Privirile lor se îndreptară spre hotelurile elegante de pe ţărm, în ferestrele cărora amurgul înflăcărat se răsfrângea de asemenea... Văzuţi de la o oarecare depărtare, ar fi putut lăsa impresia că alcătuiesc o pereche fericită: arătau ca nişte îndrăgostiţi, chiar dacă nu se ţineau de mână şi chiar dacă nu se opreau din când în când să se sărute. (Aşa cum făceau atâţia alţii în jurul lor. Ei nu aveau însă ochi să-i vadă, erau ca nişte cârtiţe oarbe!) Un vânt uşor începuse să bată dinspre mare, făcând să fluture steagurile viu colorate arborate de unele foarte luxoase hoteluri, răvăşind părul fetei. Ea şi-l aduna, uşor enervată, cu mâna ei cu degete lungi şi subţiri.

Să-i părăsim însă şi să pătrundem, cu multă precauţie şi în vârful picioarelor, în încăperea în care inima lui Marcu îşi continuă bătăile, o inimă care nu vrea, cu toate presiunile exercitate asupra ei, să se oprească. Mama a aţipit, oboseala a doborat-o, după cele două nopţi de nesomn. Stă zgribulită pe priciul improvizat de la

picioarele patului bolnavului. E atât de fericită că i s-a dat voie să rămână lângă băiatul ei, o favoare la care trebuie să spunem că nu se aştepta, încât a adormit împăcată, de îndată ce afară a început să se întunece. Nu ştie, însă, că astfel de derogări de la regulile stricte ale spitalului sunt acceptate doar atunci când, în general, s-a pierdut orice speranţă cu privire la posibilităţile de salvare a celui internat. (Chiar dacă ar fi ştiut, probabil că tot nu s-ar fi lăsat cuprinsă de disperare, atât de oarbă îi era credinţa că, de vreme ce a izbutit să ajungă până la el, să stea la picioarele patul lui, să-l păzească, nimic nu e, încă, într-adevăr pierdut.) Din fericire, mama descoperise în doctorul cel tânăr şi cu barbişon un aliat demn de luat în seamă: tânărul medic credea într-adevăr orbeşte în profesia sa, nu apucase încă să se blazeze sau să devină sceptic. Nu-i muriseră în braţe prea mulţi pacienţi, ca să-şi dea seama cât sunt ei, medicii, de neputincioşi....

Mama sare din somn, zvâcneşte deodată în picioare. În primul moment nu ştie unde se află. Scoate chiar un ţipăt din pricina spaimei de care e cuprinsă. Bâjbâie prin întuneric, cât pe aci să răstoarne scaunul de lângă măsuţă. Aprinde lumina şi se uită la ceas, să vadă cât mai are până să schimbe săculeţul, şi abia acum simte că poate da drumul lacrimilor adunate în suflet; să plângă după pofta inimii ei, de vreme ce nu e nimeni care s-o audă, s-o vadă! A sărit din somn, aşa cum sărea întotdeauna, îşi amintea ea, pe timpul când îl alăpta, şi pentru moment chiar i se păru că timpul s-a dizolvat, iar Marcu e din nou copil mic, ca apoi să-şi dea repede seama unde se află şi deznădejdea s-o cuprindă iarăşi; şi nu din pricină că s-ar fi gândit – nu, mama excludea un asemenea gând! – că fiul el s-ar putea să moară; nu-l jelea, deci, nu se tânguia după el ca după un mort; mama intui în schimb, cu o extraordinară putere de a se pune în locul acestuia, toată suferinţa îndurată de Marcu din momentul accidentului, până în clipa de faţă, cumplita durere a unui trup mutilat, zdrobit; îşi văzu, cu ochii minţii, fiul întins pe caldarâm, simţi durerea cum zvâcneşte năpustindu-se spre creier, simţi inima pompând disperată, ca să

reziste, simți în gură șuvoiul de sânge, apoi simți lovitura, ca de cuțit, din spate, leșinul, coborârea în neființă care urmase; îl văzu pe celălalt, cel ai cărui ochi erau deja împăienjeniți de umbrele morții, cu balta de sânge de pe asfalt crescând în jurul trupului lui zdrobit; auzi până și țipetele aproape neomenești ale fetei, auzi cuvintele spuse de cineva într-o limbă pe care nu o cunoștea, înțelese însă fiecare cuvânt, investită fiind, pe neașteptate, cu acel dar pe care îl au doar în povești unele bătrâne înțelepte (încât ele pricep până și ce își spun între ele ființele necuvântătoare!). Era însă un efort mult prea mare pentru mama! Căzu într-un fel de leșin, cât pe-aci să alunece de pe scaunul pe care sta; își reveni însă, repede, se ridică grăbită și se îndreptă spre sacul cu glucoză; era timpul să-l schimbe, și chiar atunci în încăpere intră sora; îi spuse câteva cuvinte în franceză – avea un zâmbet obosit pe buzele palide și ofilite; mama nu pricepu, bineînțeles, ce-i spune. Femeia – destul de în vârstă, dar cu un păr de un galben strălucitor și numai buclișoare sub boneta albă și bine apretată – schimbă sacul cu glucoză, puse un altul în loc, și mama o urmări cu cea mai mare atenție; se uită ca o elevă ascultătoare la mâinile experte ale surorii, mâini îngrijite și părând mult mai tinere, ca de fetiță, și din nou sora spuse ceva, îndreptându-se spre ușa pe care repede și dispăru, de parcă nici n-ar fi fost; mama nu putea să scape de o anumită impresie de irealitate, i se părea că toate se petreceau într-un fel de vis: băiatul pe moarte (căci era pe moarte, chiar dacă ea respingea un asemenea gând cu toată forța de care se simțise în stare, viața lui atârna de un fir de păr!), în spitalul necunoscut, într-o țară străină, cufundat într-un somn letargic, care numai somn nu era; îi trecu prin gând să-l strige, să-l trezească, să-i spună că a dormit destul, așa cum striga la el uneori în diminețile înghețate de iarnă, când afară era încă întuneric, sta ghemuit sub plapumă, nu voia să deschidă ochii, și ea îl zgâlțaia furioasă, spunându-i că iarăși o să întârzie la școală și în dimineața asta. „Ai să pleci în graba mare", îl cicălea ea, și atunci Marcu deschidea ochii și se uita somnoros și bosumflat în

tavan. „Bine, am să mă scol", era el de acord, şi se mai întindea o dată, apoi împingea pătura cu amândouă picioarele, o ridica în sus, o arunca la marginea patului, gest pe care ea nu putea să-l sufere, îi spusese de nu ştiu câte ori să n-o mai arunce în felul ăsta... Acum, însă, nu avea cum să-l trezească, nu-i rămânea decât să stea neputincioasă lângă el, ascultându-i respiraţia precipitată, cu privirea lipită de chipul lui palid şi încercănat. Uneori respiraţia i se îngreuna aşa de tare, încât ei i se părea că se sufocă. „Cât sunt de proastă şi de neajutorată! îşi spunea înciudată, mânioasă pe ea însăşi. Nu-s bună de nimic!" îşi zicea, apoi încerca să se liniştească. Nu trebuia, nici într-un caz, să se lase cuprinsă de oboseală, datoria ei era să reziste până la capăt, orice ar fi şi orice s-ar întâmpla! „N-ar strica, îşi spuse (deveni dintr-o dată atentă cu propria ei persoană), să închid ochii puţin. De-aş putea dormi măcar un ceas, ca să mai prind puteri... Altfel o să cad din picioare. N-o să mai rezist mult; oricâtă voinţă aş avea..." Aşa că se lăsă de bunăvoie cuprinsă de somn, un somn greu, ca de plumb, fără vise. Se trezi, în mod miraculos, la momentul oportun, şi schimbă ea singură, tremurând ca o şcolăriţă neîndemânatică şi speriată, săculeţul cu glucoză. „Veneam eu, doamnă, nu trebuia să vă grăbiţi, îi spuse aceeaşi soră platinată (apăru nu mult timp – un minut sau două – după ce mama îşi dusese cu bine la îndeplinire sarcina). Sunteţi o foarte bună infirmieră", îi mai spuse sora, şi cum mama nu înţelegea nimic din ce spune, se simţi obligată să repete cuvântul *infirmieră*, apoi dispăru din încăpere, se strecură pe uşă la fel ca şi data trecută, de parcă nici n-ar fi fost, aşa cum dispar, uneori, fiinţele misterioase din vis.

Spre dimineaţă mama aţipi din nou. Când deschise ea ochii, văzu că Marcu se trezise de asemenea din somnul lui, care părea a nu avea sfârşit. Aşa treaz, fără să aibă vreun contact cu lumea din jur, cu privirea aţintită în tavan şi cu trupul nemişcat legat de firele lucioase prin care circula glucoza, îi veni şi mai greu să-l vadă! Trezia asta a lui părea a fi mai cumplită decât somnul, căci un om dormind e firesc să nu aibă reacţii, să nu aibă nici un contact cu

lumea, dar cineva care să arate ca unul treaz și totuși să nu fie treaz, să aibă ochii deschiși și să nu vadă pe nimeni, nu poate decât să te înspăimânte și mai tare! Era oare pe deplin inconștient, incapabil să discearnă ceva din lumea din jur? se întreba înfricoșată mama. Știa – iată întrebarea cea mai chinuitoare pentru ea dintre toate! – că se află lângă el, a recunoscut-o oare? În ochii lui nu se citea însă nimic din ceea ce ar fi semănat cu o recunoaștere, erau niște ochi opaci și totuși foarte limpezi, niște ochi din care viața, cu tumultul ei, era absentă. Straniu era că se uita la ea, sau ei i se părea că o privește, ori de cate ori ea se așeza în focarul privirii lui. Mama sărea în întâmpinarea acelei false priviri cu un zâmbet cam pierdut și timid pe fața ei obosită, un zâmbet prin care se vedea că nici nu îndrăznește să spere în posibilitatea unei recunoașteri, dar că nici nu ar vrea să alunge, într-un chip necugetat, printr-o grabă nelalocul ei, dintr-o neîncredere vinovată, o astfel de posibilitate. Poate că a recunoscut-o, totuși, își spunea, încercând să prindă curaj, doar că nu poate, nu are cum, să-i dea de veste...

Veniră medicii pentru consult și o rugară să iasă și să aștepte, atât cât ține consultul, pe coridor. Dacă în prezența lui Marcu își impusese să nu plângă, acum, când nu era de față – dar era el de *față* vreodată într-adevăr?! – se lăsă în voia lacrimilor, fără să și le mai ascundă... Gândul că doar trupul lui, zbătându-se între viață și moarte, era acolo, în camera de spital, supus acum unui consult amănunțit de către cei doi medici (unul tânăr, și celălalt bătrân, încât mamei îi trecu prin cap până și ideea că cel tânăr ar putea să știe prea puțin, datorită lipsei de experiență, iar cel bătrân să fi uitat o bună parte din cele învățate), îl alungă cât putu ea de repede. Alungă de asemenea și neîncrederea în bătrânul medic. Rolul ei era – și-l asumase din prima clipă cu toată ardoarea – *de a avea încredere* deplină în medici. Ea trebuia să fie doar aliata medicilor, cu ei împreună va lupta fără să-și precupețească puterile. Gândul c-ar fi stat să păzească doar un trup inert – încă viu, e adevărat, de vreme ce inima continua să bată, dar golit de tot ceea ce era în el omenesc, golit mai ales de sentimente și de

memorie – nu voia, în ruptul capului, să-l accepte. Era incapabilă să despartă trupul băiatului de sufletul lui. Trupul și sufletul lui formau o singură ființă, și această ființă nu putea fi ruptă în două. De fapt mama încerca să-și vadă fiul *cu mult mai viu* decât era în realitate. În timpul nopții, de câteva ori, – ca să prindă curaj, autoînșelându-se și autoiluzionându-se cu bună știință, încercase să stea de vorbă cu el. Fură cuvinte de întâmpinare și de bun găsit, numai că vorbele ei nu primiseră nici un răspuns. După ce ecoul lor se stinse, mama continuase să aștepte, de parcă ar fi fost convinsă că oricând poate să aibă loc o minune: Marcu să se ridice din pat și, dând la o parte firele cu glucoză care îi țineau trupul în viață, să înceapă să-i vorbească. Nu avusese loc nici un miracol de acest fel, dar mama nu renunțase să-l considere o ființă cu care se putea totuși sta de vorbă, și ca atare, vorbindu-i din nou, îi spusese tot felul de lucruri banale și lipsite de orice importanță, o conversație, ca să zicem așa, dintre cele mai obișnuite, dar nici de această dată fiul nu reacționase, dând să se înțeleagă c-ar fi auzit-o ce spune. O duruse tăcerea lui, de parcă ar fi fost vorba de un fel de nepăsare voită. Spre dimineață bolnavul se cufundase într-un somn ceva mai liniștit.

Mama simți irealitatea acelei dimineți pariziene. O rază de soare începuse să joace, mai întâi pe peretele din stânga patului, apoi chiar pe chipul lui Marcu (scoțându-i în evidență cearcănele de sub ochi, pungi vinețiii, de parcă ar fi purtat ochelari de soare), mutându-se apoi pe pernă și încadrându-i chipul răvășit de suferință, ca un fel de aureolă; apoi acea foarte jucăușă rază de soare, uluitor de vie în încăperea în care moartea sta la pândă, ajunsese până la mâinile mamei, și chiar dacă n-avusese cum să le încălzească, le însufleți parcă; și s-ar putea ca în mintea lui Marcu, cel care era viu într-un mod atât de straniu, rupt de cele din jur (un trup vegetând), mâinile acelea zbârcite, ușor deformate de reumatism (și ce mâini frumoase și delicate avusese ea, mama, în tinerețea ei), mâini spre care privirile bolnavului se îndreptaseră sau, în tot cazul, lăsaseră impresia că se îndreaptă,

să fi fost primul lucru care încerca să pătrundă în noaptea lui, în conștiința lui amorțită, în gândurile lui, în care nimic, deocamdată, nu reușea să prindă vreun înțeles până la capăt, totul rămânând tulbure și amestecat; frânturi de gând, resturi sau cioburi de imagini, care, de cum apăreau, se și stingeau, de îndată, în bezna neființei; cum ar fi chiar acele mâini, cu degetele – arătătorul mai ales și cel mic – deformate de reumatism. Ale cui or fi și ce caută ele aici? s-ar fi putut, de pildă, întreba acel creier încă incapabil să priceapă ceva, până la capăt; mâini încercând niște mănuși mari, desigur mult prea mari pentru ele. Și al cui să fie acest glas foarte tineresc, care răsună în urechile bolnavului?! Cine oare se amuză cu acele mănuși nepotrivite pentru mâinile atât de mici și delicate? Al cui să fie râsul acesta atât de cunoscut? („Sunt din piele de căprioară, spusese mama. Mă și mir că se găsește în zilele de astăzi ceva atât de frumos..." – erau cuvintele mamei de mult cufundate în întunericul timpului, de care el, Marcu, nu avea cum să-și amintească!) Acum, în clipa prezentă, nu era decât o durere aproape incredibilă – se poate oare așa ceva suporta?! – țâșnind din cotloane obscure și întunecate; dispărură mâinile cele care, odinioară, fuseseră atât de frumoase; clipele, minutele, orele se cufundară în beznă, și nici durerea nu mai exista, de-acuma – durerea care ea singură ar fi putut să-i smulgă conștiința din apele moarte ale neființei. Un moment de luciditate, asemenea unei străfulgerări scurte și trecătoare, și un cuvânt se ivi, în sfârșit, prinse viață, crescu, fu asemeni unor gigantice explozii solare, un singur cuvânt smuls, însângerat încă, din rănile trupului, fără să poată ajunge însă până la buzele mute; nimeni nu-l auzi, și chiar el, Marcu, îl uită înainte ca sunetul – bătând ca un clopot uriaș în cămările creierului, – să se stingă; uită cuvântul pe care durerea fizică îl născu, un fel de legătură ca de la cauză la efect; un singur cuvânt abia ivit, și repede stins, uitat, spulberat, cuvântul *trăiesc*, și nimic mai mult, nici măcar bucuria imediat următoare descoperirii zguduitoare: pentru că din nou întunericul se lăsă, și dacă nu neapărat întunericul,

ceva care arăta destul de încurcat şi lipsit de sens, o imagine cu totul întâmplătoare, în care însă mâinile acelea (deformate de reumatism) apărură din nou: un inel trebuie scos de pe deget, doar că bolnavul nu era, bineînţeles, în stare să priceapă sau să-şi amintească ce era cu acel inel, strălucitor, strălucitor pe acelaşi deget cu verigheta, strălucitoare şi ea, foarte strălucitoare, cu o piatră strălucind de asemenea, o piatră de culoarea apelor mării. Toate strălucesc, deci, mult prea tare, şi bolnavul închide repede ochii, străfulgerat de atâta lumină şi strălucire! Inelul nu avu însă efectul proustienei madlene înmuiate în ceai, nu veniră, cum ar fi fost de aşteptat, potop de amintiri, nu se deschiseră robinetele închise ale memoriei (nici vorbă ca frazele spuse odinioară de mama să apară pe ecranele, încă atât de tulburi, ale creierului său). („Înţeleg că a fost o ocazie pe care n-ai vrut s-o scapi, îi spusese mama soţului ei, învăţătorul, tatăl lui Marcu. Dar crezi că noi ne putem permite aşa ceva?! Cu banii pe care i-ai dat pe inel mai bine am fi plecat undeva în concediu în vara asta! Îmbătrânesc, şi uite că n-am văzut marea"...) Dar cuvintele astea ale mamei sunt de multă vreme uitate până şi de ea însăşi (chiar dacă inelul i se află încă pe deget, lângă verighetă, în aşa fel încât Marcu poate să-l vadă strălucind). În mintea celui bolnav nici pomeneală ca ele să răsune din nou; n-a mai rămas decât acel ceva care străluceşte, şi lucrul acela foarte strălucitor iată-l că dispare, după un timp; bolnavul a închis din nou ochii şi s-a cufundat în somn, şi acolo, în somnul lui zbuciumat şi chinuit, inelul strălucitor, de aur, cu o piatră frumos şlefuită, un ametist, probabil, apare din nou. Şi nişte mâini, aceleaşi mâini de a căror prezenţă reală luase, în sfârşit, cunoştinţă, împletind nişte fire; împleteau, împleteau, ele, mâinile, nu se mai opreau din împletit, decât ca să se odihnească o clipă, apoi împleteau din nou.

A mai trebuit să treacă o vreme, care păru deosebit de lungă, chiar dacă era măsurată în ore, până când Marcu avu posibilitatea să înţeleagă că acolo, în încăpere cu el, se mai află cineva – ce fel de încăpere? unde anume? erau întrebări ce nu ajunseseră, încă,

să şi le pună – şi spre acea fiinţă se îndreptau, cu o rapiditate şi o intensitate cu totul ieşite din comun, toate gândurile lui, doar că ele, gândurile, nu mergeau până la capăt, se opreau la jumătatea drumului. Suferea din pricina asta. Neputinţa lui de a se aduna, de a da un înţeles lucrurilor îl chinuia cumplit. Iarăşi totul devenea confuz şi încețoşat, totul era de-acuma jumătate moarte, noaptea care nu se mai sfârşea – şi în bezna adâncă, lipsită de orice sursă de lumină, mâinile, atât de cunoscute, iată-l e apărând albe de făină, odihnindu-se o clipă pe marginea albiei de lemn; sunt de data asta mult mai tinere şi mai puternice mâinile astea, nu sunt încă deformate de reumatism, şi în sfârşit gândul devine parcă ceva mai complex, mai bogat în felul în care el prinde cheag în mintea tulbure a celui bolnav; el vrea să afle (chiar dacă gândul nu s-a conştientizat întru totul), ale cui sunt mâinile acelea şi simte nevoia – e prima dorinţă care apare în noaptea tulbure a gândurilor sale – să se aplece şi să sărute acele mâini, aşa, pline de făină cum sunt ele, şi chiar le sărută, probabil, de vreme ce simte în nări mirosul făinii de grâu, şi de la mâinile acelea pe care a simţit că trebuie să le sărute – gândul, căci despre gând este vorba, de-acuma, primul gând de o extraordinară limpezime şi claritate, primul gând care e dus aproape până la capătul lui, face un salt uriaş (şi e un gând născut din iubire, desigur, pentru că din iubire s-a născut lumea cu gânduri cu tot!), în aşa fel încât bolnavul ajunge să se întrebe (şi oricât de tulbure şi încețoşată ar fi ea, e vorba, totuşi, de o întrebare): ce se întâmplă cu mine? Descoperirea născută din întrebarea pe care şi-a pus-o e însoţită de spaima pe care ar simţi-o cineva care s-ar naşte pentru a doua oară; şi ce poate fi mai cumplit decât să vii pe lume din nou, înarmat, încă din clipa naşterii, cu înţelegerea deplină a faptului că exişti?! Gândul că *există* are, aşadar, amploarea şi măreţia unor explozii solare, o zguduire profundă a fiinţei, prea puternică, totuşi, ca să fie suportată până la capăt de trupul şubred, aşa că Marcu, în clipa imediat următoare, cade într-un leşin prelungit, şi din leşinul acela – dacă leşin putem să-i spunem – se trece

într-un somn adânc și fără vise – cum se doarme întotdeauna după un uriaș efort, cum dorm cei ce-au trudit îndelung, și la un moment dat cad frânți de oboseală.

Somnul însoți acea clipă unică în care Marcu descoperise că trăiește (și de data asta gândul nu fusese doar o străfulgerare de moment, el fusese dus până la capăt, încât leșinul se născuse nu numai din oboseala efortului, ci și – da, trebuie să spunem acest lucru, chiar dacă este vorba de Marcu cel însetat de dulcele repaus al morții! – din bucuria acelei teribile descoperiri, mai cutremurătoare decât oricare alta); fu, așadar, un somn greu, fără coșmaruri și fără vise, fără amintiri confuze, țâșnind, asemeni unor meteori necunoscuți, din cerurile sumbre și întunecate ale memoriei; doar că somnul acela, odihnitor, își pierdu la un moment dat liniștea și pacea, semn că nu putea fi vorba încă de o reală revenire; nu, viața nu-și recâștigă chiar așa repede binemeritatele-i poziții! S-a făcut, într-adevăr, un pas înainte, dar să nu mai spunem câți pași înapoi se fac după aceea!

E a doua zi de când mama stă – și chiar dacă e hotărâtă să nu cedeze, n-am putea spune că nu se lasă din când în când cuprinsă de oboseală – lângă patul lui Marcu. S-a transformat între timp într-o bună infirmieră și nu mai tremură de frică, asemeni unei școlărițe neîndemânatice, ori de câte ori schimbă săculeții cu glucoză. Chiar dacă starea bolnavului nu pare să aibă deocamdată o evoluție pozitivă, a avut loc – ceea ce e deja un semn bun – o anumită staționare. Viața, la care Marcu își închipuia, pe vremea când era sănătos, că ține foarte puțin, nu voia să cedeze cu una, cu două; medicii nu îndrăznesc să rostească, deocamdată, cuvântul *salvat* (cuvânt care ar fi fost înțeles, desigur, și de mama, fiind foarte asemănător celui din limba noastră), totuși o anumită schimbare în atitudinea lor (era doar deosebit de atentă la „nuanțe') se produsese. În ceea ce îl privește pe tânărul medic, acesta renunțase la optimismul său adesea forțat. Părea să aibă altceva, mult mai important, de făcut decât s-o consoleze! Aproape că nici n-o băga în seamă, atât de

absorbit era de cazul pacientului său! Lupta într-adevăr cu boala acestuia. Ridica uneori spre mama o privire obosită şi îndârjită, o privire ca de miop, dar care vrea – chiar dacă ochii nu-l ajută – cu orice preţ să vadă. Mama se încrezu orbeşte în el. Îndârjirea lui i se păru mai de bun augur decât experienţa medicului bătrân. Tânărul, spre deosebire de acesta din urmă, mai credea în minuni. Şi dacă se uita cu ochi goi la mama, aproape fără s-o vadă, ea în schimb îi urmărea fiecare gest, oricât de lipsit de importanţă, de insignifiant ar fi fost el...

Întreaga fiinţă a lui Marcu părea a fi în continuare cufundată într-un hău adânc, într-un întuneric dens şi de nepătruns; dacă din când în când reuşea să se aprindă, pâlpâind cu timiditate, flacăra conştiinţei de sine, ea se stingea repede, înainte ca el să poată pricepe până la capăt ce i se întâmplă şi care e starea reală în care se află. Lumina aprinsă în clipa când descoperise că *trăieşte* – un fel de strigăt de bucurie răspândit, ca o infuzie rapidă de sânge, în întregul său trup – părea a se fi stins din nou. Exista, de-acuma, fără să ştie el însuşi că există! Inima se încăpăţâna să-i bată, vorbind parcă despre îndârjirea trupului, care nu se da bătut cu una, cu două. Da, trupul lui nu voia să renunţe, şi doctorii, stând lângă patul său de bolnav, nu conteneau să se mire. Îi uluia lupta cu moartea a acestui organism ce se dovedise a fi mult mai robust, mai puternic decât îşi închipuiseră ei! „N-am văzut ca un om să ţină atât la viaţă ca băiatul ăsta", îşi spuneau medicii, atât cel tânăr, cât şi cel în vârstă. Dacă i-ar fi auzit cineva care l-ar fi cunoscut pe Marcu mai de dinainte, ar fi zâmbit, probabil. Se dovedise a fi instinctul vieţii – cel puţin deocamdată – mai puternic decât „setea de repaus" a băiatului? Cine poate şti, şi n-ar fi în acelaşi timp prematur să dăm un răspuns?!... Marcu trăia într-o lume în care contactul cu realitatea continua să fie întrerupt. Era o lume alcătuită din fantome, din vise tulburi şi atât de drămuite, încât nu reuşeau să se închege în ceva care să aibă cât de cât un înţeles de sine stătător. Se trecea cu uşurinţă dintr-un vis în alt vis! Gândurile colindau pe tărâmuri necunoscute, fără

întrerupere, grăbite, discontinui, agitate. Şi iată că îi apăru în vis o femeie în vârstă, cu chipul brăzdat de riduri, cu părul cărunt, adunat sub basmaua neagră, o femeie cu sumnă neagră şi cu laibăr cu înfloriturí tot negre; când în opinci, când desculţă şi, pe deasupra, arăta şi tare ostenită! Unde se grăbea ea, unde voia să ajungă, Marcu n-ar fi putut răspunde. Se plângea, însă, că n-o mai ţin picioarele. Marama îi alunecase din cap într-o parte, dezvelindu-i părul cărunt, brâul de lână i se desfăcuse şi-i atârna, şi înainte ca Marcu să aibă timp s-o întrebe, să afle ce-i cu ea, apele visului se tulburară din nou. Femeia îşi acoperi faţa cu amândouă palmele, umerii i se zguduiau de plâns. Marcu nu înţelegea ce-i cu ea, şi când femeia îndreptă spre el ochii stinşi de atâtea lacrimi vărsate, cu intenţia vădită de a-i spune din ce pricină e atât de îndurerată, visul se tulbură, purtându-l pe alte tărâmuri: un bărbat necunoscut tăia lemne cu ferestrăul, se vedea rumeguşul roşcat şi umed cernindu-se în jurul lui, şi el, Marcu, un băieţel neastâmpărat, se juca nepăsător cu rumeguşul... Din nou femeia aceea bătrână se arătă în vis: sta pe o movilă de pământ, sau poate la umbra unui pom, să n-o bată soarele, cu mâinile în poală – se odihnea. Apoi se urnea şi înainta şchiopătând prin cenuşa fierbinte a drumului, deasupra ei se boltea un cer întunecat, din norii grei sta gata să se pornească ploaia. Unde se grăbea atât de tare; unde anume voia să ajungă?! se întreba Marcu, întrebare căreia nici pomeneală să-i poată găsi un răspuns.

Se trezi brusc din somn şi auzi, prima oară după accident, cuvintele celor doi medici. „Despre cine vorbesc? se întrebă mirat. Ce tot trăncănesc oamenii ăştia cu rost şi fără rost", îşi spuse supărat şi chiar se încruntă la ei, arătându-şi nemulţumirea. Efortul fu, se pare, peste puterile lui, îşi pierdu cunoştinţa... Apoi femeia aceea bătrână, al cărei chip îi era lui Marcu în acelaşi timp cunoscut şi necunoscut, începu să-i vorbească, doar că Marcu, deşi auzea bine ce-i spune şi-i înţelegea cuvintele, le şi uita în clipa imediat următoare, de parcă nici nu le-ar fi auzit; nu lăsau nici o urmă în memorie, dispăreau în neantul uitării de îndată ce

fuseseră rostite... Din nou brâul femeii se desfăcu, şi-l târa după ea prin cenuşă şi, neliniştit din pricina visului, Marcu fu cuprins de un ciudat neastâmpăr. La un moment dat zvâcni înainte, ca şi când ar fi vrut să se ridice, şi pentru prima dată după lunga stare de inconştienţă simţi durerea străbătându-i întregul trup, fu conştient de ea. Văzu chipul surorii aplecându-se deasupra patului şi încercând să-l ajute. Pe faţă îi apăru un fel de zâmbet timid şi încurcat; voia să-şi ceară iertare c-o necăjeşte prea mult. Fruntea îi era încărcată de broboane de sudoare, pe care mama (sau poate sora) i le şterse uşor, abia atingându-i-o; pe obrazul drept avea un imens hematom, o umflătură de culoare vânătă, urâtă la vedere.

În starea bolnavului nu se vedea, deocamdată, vreo schimbare în bine. Se „staţiona" şi atâta tot. La ultima vizită tânărul medic se apucă din nou să-i zâmbească mamei, de unde ea trase concluzia că încrederea acestuia în medicină începea să se cam clatine. „Face şi el ce poate, îşi spuse mama, nu fără un oarecare dispreţ răutăcios, născut din marea ei disperare; zâmbeşte în stânga şi în dreapta, dacă altceva nu-i mai rămâne de făcut..." Cam în felul ăsta interpreta ea zâmbetul politicos al medicului tânăr. Era, de altfel, într-o permanentă panică şi spaimă. Cum nu cunoştea limba, legătura ei cu cei ce îi îngrijeau fiul şi făceau eforturi să-i salveze acestuia viaţa era aproape inexistentă. Când sora încerca, de pildă, să-i explice câte ceva (nu atât prin cuvinte, ci folosind tot felul de semne), ea o urmărea cu atenţie, se chinuia să înţeleagă cam ce anume vrea să-i spună, dar era atât de speriată şi de pierdută, încât nu pricepea mai nimic. Esenţialul îl înţelegea, totuşi: băiatul ei se zbătea între viaţă şi moarte şi nu se ştia, încă, cine anume va câştiga! Care dintre cele două femei (aşa le văzu mama, luând chipul unor femei: una frumoasă şi tânără, cealaltă bătrână şi hidoasă la chip) va ieşi învingătoare? Întrebare de-a dreptul înfricoşătoare, la care nu se putea deocamdată răspunde!

Îşi pierduse oare speranţa până şi cel mai în vârstă dintre cei doi medici de vreme ce mormăia tot timpul şi se răstea la

soră, deşi ea făcea tot ce-i sta în putinţă ca să-i intre în voie? Văzând-o atât de speriată, sora încerca s-o mai liniştească, să-i abată gândurile în altă parte.

În timp ce sora ciripea veselă, mama izbucni pe neaşteptate în plâns. Sora se opri din povestit, se uită la ea jignită – nu înţelegea cum mama nu-i apreciază, totuşi, eforturile, încercarea ei de a o distra. Chipul mamei arăta însă atât de deznădăjduit, încât inima bună a sorei se înmuie dintr-o dată.

Apărură zorile în ferestrele spitalului, deasupra Parisului se boltea cerul alburiu al dimineţii de vară. Bolnavul se trezi, deschise ochii şi o văzu stând ghemuită pe priciul improvizat la picioarele patului; avu timp să-şi dea seama că e mama lui, şi emoţia fu atât de puternică, încât reuşi să împingă cu toată puterea stratul gros de întuneric care sta să se prăbuşească din nou asupra lui. „Încă o clipă s-o mai văd, îşi spuse, nu mi-o răpiţi atât de repede", şi negurile, valurile de întuneric îl ascultară, într-adevăr, vântul rece, care sta să bată, mai adăstă o clipă; putu să o vadă, deci, pe mama, dormind ghemuită pe priciul ei, în aşa fel încât nu i se zărea decât o parte din obraz; destul, totuşi, ca s-o poată recunoaşte. „Ce cauţi tu aicea?" mai avu timp să-şi spună, apoi întunericul nu mai vru să aştepte; puterea lui de înţelegere se tulbură iarăşi, lumea, cea adevărată, se cufundă în acelaşi hău adânc al nefiinţei; se mai păstră, însă, cine ştie din ce pricini nu se şterse chiar de tot din conştiinţa tulburată a bolnavului (ale cărui fire cu lumea reală rămâneau rupte, paralizând orice contact), umbra unui fel de regret, ca după ceva pe care ai vrut să-l ţii pentru tine şi l-ai pierdut datorită unor motive independente de voinţa ta; ca şi când un tren ar fi plecat dintr-o gară înainte de a apuca să-ţi iei rămas bun, ca şi când o uşă s-ar fi închis înainte de a ajunge să-i spui, celui care se află în cealaltă încăpere, ceea ce ai de spus; şi din acest regret inconştient se născură, probabil, acele imagini tulburi care îl purtau tot mai departe de lumea cea adevărată, un lagăr (aşa cum văzuse doar în unele filme documentare prezentând ororile fascismului), o pivniţă adâncă

şi întunecată în care fuseseră înghemuiţi, de-a valma, o droaie de copii tunşi chilug şi atât de slabi, încât li se vedeau oasele ieşindu-le prin piele, şi toţi acei copii, ţipând cât puteau ei de tare, erau despărţiţi cu forţa de nişte femei de asemenea îngrozitor de slabe, cu pomeţii subţiri, cu părul despletit, şi femeile ţipau îngrozitor, şi erau înşii aceia de la Gestapou cu zvastica la banderolă, care le loveau cu dosul puştii; copiii se agăţau de mamele lor, şi soldaţii cei nemiloşi îi smulgeau cu forţa, şi i se păru că se află şi el acolo, în beciul întunecos, e unul din călăi, pus să lovească în stânga şi în dreapta cu patul puştii. „Luaţi-mi puşca!" strigă atunci Marcu, sau încercă să strige, şi era atât de violent şi încrâncenat refuzul lui de a lovi cu patul puştii în tâmpla unei mame care vrea să-şi păstreze copilul, încât se produse o ciudată, şi la urma urmei chiar dorită de el, schimbare: Marcu se afla de-acuma în nişte beciuri sumbre – printr-o ferestruică pătrunde doar o geană de lumină –, mirosind greu a urină stătută şi a igrasie; de data asta el era cel lovit cu patul puştii; era atât de întuneric, încât nu-i vedea la chip pe cei care îl loveau, căuta însă să fugă din calea loviturilor lor, să se ferească; erau mulţi acolo, în încăpere, dădeau pe unde apucau şi cum apucau, îi auzea gâfâind din pricina efortului; şi de data asta nu era nici revoltă şi nici mânie în sufletul lui, era numai durerea fizică insuportabilă; patul puştii îl lovise peste dinţi, simţea sângele năvălindu-i în gură, bucăţi din dinţii rupţi şi cheaguri de sânge, apoi încă o lovitură îi zdrobi umărul drept, căzu în genunchi, şi atunci ei începură să-l lovească, toţi deodată, cu cizmele, şi nu se mai afla în celula urât mirositoare, ci undeva pe un câmp întins, nesfârşit de întins, deasupra lui se boltea cerul înstelat al nopţii de vară, puzderie de stele, încât întreaga boltă semăna cu o flacără îngheţată, şi se auzeau lătrături de câini, iar cei doi care-l loveau cu bâtele lor noduroase păreau c-au ajuns şi ei la capătul puterilor, au obosit de-acuma; li se auzeau gâfâiturile întretăiate şi abia se mai ţineau pe picioare; se sprijineau în bâtele lor uriaşe, să nu cadă; îşi reveneau din oboseală şi începeau din nou să lovească; Marcu îşi apăra capul de lovituri cu amândouă

mâinile, căzu în genunchi şi pe neaşteptate se trezi din cumplitul coşmar; o văzu pe mama, era lângă geamul deschis şi se uita la el, îi zâmbea, un zâmbet obosit, ca de pe altă lume; îi dădu însă să înţeleagă că a recunoscut-o, că ştie, în sfârşit, că ea e acolo, lângă el, şi e fericit; apoi o chemă încetişor, nu voia să se întoarcă în sumbra împărăţie a coşmarurilor lui; nu voia să mai fie torturat: vor să-l omoare, dă el să-i spună mamei, dar nu mai are timp...

2.

Mama simţi o imensă uşurare; bucuria ei era prematură, ştia asta, dar nu putea să nu se bucure. În aceste două zile şi două nopţi petrecute lângă patul bolnavului se simţise atât de singură, de părăsită, cum nu se simţise niciodată în viaţa ei! Uneori i se părea că visează, că nimic nu-i adevărat: băiatul ei nu putea fi pe moarte şi nici ea nu avea ce căuta aici, în Parisul pe care îl văzuse doar în filme şi în ilustrate poştale; fereastra, decupând un colţ din oraş – cu turnul Eiffel în centru părea a fi ea însăşi o ilustrată uriaşă. Acel prim semn de recunoaştere, şubreda legătură care se crease între ei doi, nu însemna oare că de-acuma nu mai era chiar de tot singură?

Şi, totuşi, în ce-a de a doua noapte a şederii ei în spital, spaimele cuibărite în sufletul ei îmbrăcară forma unui coşmar: nu mult după miezul nopţii, uşa încăperii se deschise şi o femeie deosebit de înaltă, cu o şubă pe umeri, se opri în prag, dominând-o cu masivitatea trupului ei. Semăna mai curând cu un gardian sumbru, a cărui misiune era aceea de a opri intrarea şi ieşirea din încăpere! Uriaşa femeie era încinsă la mijloc cu o funie groasă de câlţi şi când mama strigă la ea, spunându-i să se dea la o parte, femeia fu cuprinsă de furie şi se apucă s-o certe. Mama aruncă în ea cu tot ce îi căzu în mână – ca s-o facă să tacă şi să se dea la o parte –, femeia înă nici nu se gândea să se clintească din loc.

„Dai tu de dracu, dacă nu te potolești", spuse, cu o voce răgușită și aspră și se strâmbă la mama arătându-și gura știrbă. Își desfăcu apoi funia groasă cu care era legată peste șubă și-o ridică gata s-o lovească! „Ți-arăt eu ție!" spuse cu un glas amenințător și-și repezi înainte brațul cu funia, și atunci mama urlă atât de tare, încât se auzi în întregul spital; surorile de serviciu – fiind miezul nopții, ațipiseră și ele – zvâcniră speriate și se treziră brusc. Bolnavii – în somnul cărora pătrunse de asemenea țipătul mamei – se agitară neliniștiți. Din țipătul acela cumplit și aproape inuman, mama se trezi; își îndreptă ochii spre ușa în cadrul căreia nu se zărea nici o femeie de doi metri îmbrăcată în șubă neagră și fu cuprinsă de acea ușurare pe care o simte orice ființă omenească în clipa în care se trezește dintr-un coșmar și-și dă seama că totul n-a fost decât un vis, o plăsmuire iluzorie a imaginației. Doar că mama nu simți decât pentru o scurtă durată acea ușurare și eliberare firească: „Știam eu că dă târcoale, știam că se află în preajmă... Numai de nu mi-ar fi atât de frică de ea", își spuse, tremurând toată. Ca să alunge gândurile sumbre, începu să se gândească la lucruri mai gospodărești. Își spuse că ar trebui schimbată pijamaua lui Marcu, care era năclăită de transpirație și pătată de sânge. „Oare la câte zile au aici obiceiul să schimbe cearceafurile!" se întrebă, grijulie. Nu reuși însă, cu tot efortul depus, să fie întru totul prinsă de aceste gânduri practice. „Dar bine, nu înțelegi că nu despre asta e vorba?" îi șopti mamei o voce tainică, pe care ea se făcea că nici n-o aude. „Sau poate că nici nu-ți dai seama de jocul vostru în trei?" i se mai șopti, și ea se revoltă, nevrând să știe de a treia persoană, făcându-se că nici nu vrea, pur și simplu, să audă de ea. „O să am eu grijă să nu fie nici o a treia persoană", se lăudă mama, și din nou vocea aceea necunoscută răsună în urechile ei, întrebând-o de data asta dacă nu crede că se laudă puțin prea tare. „Dar bine, îi spuse mama, e cât se poate de clar că m-a recunoscut." „N-ai să-ți pierzi nădejdea? O să continui să crezi și să speri?" se auzi atunci din nou glasul acela, cât se poate de răutăcios și insinuant. „Nu, n-am să mi-o pierd! îl asigură

mama vorbind fără teamă de data asta. Tu nu ai văzut că m-a recunoscut, tu n-ai auzit că toate au început să meargă înspre bine? Nu-i vorba că mi se pare doar mie. Una e să ţi se pară, şi alta e să vezi cu ochii tăi ce se petrece!" „Mă tot întreb, spuse de data asta o voce care venea de undeva, din adâncul chinuit al mamei şi în modulaţiile glasului respectiv se strecură o umbră de profundă autocompătimire, cum de te mai ţin picioarele?! Păcat că nu ai o oglindă cu tine, în care să te uiţi, ca să vezi cum arăţi! Eşti, draga mea, aproape de nerecunoscut!..."

Tranchilizantele cu care îl îndopau pe Marcu nu izbuteau să-l liniştească; un vârtej discontinuu de imagini, cărora era incapabil să le dea vreun înţeles, îl hărţuiau tot timpul. Da, era hărţuit de toată această lume care galopa prin creierul lui, ca printr-o imensă încăpere goală, o încăpere cu geamurile sparte şi cu uşile date în lături; putea să intre şi să iasă oricine! Era fericit când din toată această cohortă de chipuri fără nume, din această desfăşurare lipsită de sens, ceva începea să se înfiripe, să capete un înţeles. Gândul lui se concentra asupra acelui lucru, şi reuşea, printr-un efort de care era mândru, să-l ducă până la capăt. Un rest dintr-o amintire, un termos spart, de pildă, în jurul căruia se adunau, spre marea lui bucurie, şi alte mici detalii, aparent insignifiante, dar în realitate pline de sens: dimineaţa de vară, laptele cald prelingându-se de-a lungul firelor de iarbă încărcate de rouă, păsările cântând în arborii bătrâni, fluieratul ascuţit al trenului...

Şi Marcu se trezeşte şi sunt primele cuvinte pe care i le spune mamei: „Din cauza mea am pierdut trenul". În primul moment mama nici nu înţelege ce vrea el să spună, aşa că repetă aceeaşi frază: „Am pierdut trenul, am pierdut trenul!" şi e mirat văzând bucuria şi mirarea de pe chipul ei. „Nu-i nimic, îi spune ea ca să-l liniştească, şi cu lacrimi în ochi, dă-l încolo de tren, doar n-o fi ultimul. O să-l prindem pe următorul, fii fără grijă." „Îmi pare rău de termos", mai spune Marcu, şi vede din nou laptele prelingându-se de-a lungul firelor de iarbă, strălucind de

roua, laptele unduitor și alb intrând în pământ. „Nu-i nimic, îi spune ea, o să cumpărăm altul." Și-ar fi vrut s-o întrebe dacă nu e supărată, dar efortul de a vorbi fusese totuși mult prea mare; se simți obosit, epuizat. „Ce caută ea aici?!" mai avu timp să-și pună întrebarea care pregătea, de-acum, o înțelegere aproape totală a situației în care se afla, apoi din nou cohorta imaginilor discontinue, și aparent lipsite de sens, îl purtă pe sus, îl purtă în toate părțile, așa cum o apă tulbure și învolburată, o apă care și-a ieșit din matca ei, plină de vârtejuri de tot felul, poartă cu ea o neajutorată și foarte fragilă corabie, sau o aşchie de lemn oarecare. Și în iureșul imaginilor acelora fără noimă, mereu apărea *femeia aceea*! „Ce-o fi cu femeia asta bătrână? se întrebă Marcu, privindu-i chipul slăbit. Nu numai brâul de lână i se desfăcuse, ci și părul cărunt îi era despletit. Unde vrea să ajungă și de ce se grăbește așa?" încercă el să afle tâlcul ciudatelor imagini – din ce în ce mai limpezi – ale visului său. „Nu-mi amintesc, nu pot să-mi amintesc!" strigă Marcu în vis, și brâul de lână al femeii se târăște prin cenușa fierbinte a drumului; se aud clopotele bătând, și un bătrân cu barbă albă apare pe neașteptate, ținând în brațe un miel: „Catedrala de la Chartres", își spune Marcu, și vede aievea sculpturile exterioare ale catedralei, îl vede pe sfântul cu pricina, barba brumărie și picioarele lui desculțe, vede cadranul solar de pe portalul sudic al catedralei, îl vede pe tânărul ale cărui aripi de înger abia se zăresc în spatele cadranului, frânt în două. Tânărul are o figură severă, buzele strânse, iar o aripă e puțin mai înaltă ca cealaltă. Trupul lui subțire e înfășurat în pânză, nasul ciobit într-o parte dă chipului un anumit aer de insolență. Razele cadranului pornesc în toate părțile, marcând orele; în mijloc, anul de grație 1578. Doar că tânărul de pe portalul sudic al Catedralei de la Chartres nu mai ține cadranul solar în brațe, ci mielul din brațele celui bătrân, și Marcu se înfurie pentru că prea se încurcă toate în visele lui, prea se amestecă între ele; se creează o harababură de nedescris. Apoi lui Marcu i se pare că splendida catedrală e înghițită de șuvoaiele tulburi de apă. „Se scufundă catedrala",

strigă el după ajutor. Da, e o dimineaţă cât se poate de agitată pentru Marcu, cea de-a treia dimineaţă de după sosirea mamei şi a opta sau a noua de după accident. S-a ieşit de acuma din starea aceea vâscoasă şi infamă, şi doctorii îşi prelungesc ceva mai mult obişnuita lor vizită, are loc chiar un mic consult, în timpul căruia cei doi medici, cel în vârstă şi cel tânăr, se contrazic între ei; dar în cele din urmă ajung, totuşi, la concluzia că viaţa tânărului lor pacient – care zile şi nopţi se zbătuse între existenţă şi nonexistenţă – e, de-acuma, în afara oricărui pericol. Scăpase cu viaţă, era salvat, mai mult ca sigur salvat, îi spuseră ei mamei – care era atât de năucă şi de speriată, încât nici nu înţelese tot ce-i spun doctorii. Şi până şi Marcu – de îndată ce bătrânul cu mielul în braţe şi tânărul cu cadranul solar, de la Chartres, care într-un chip atât de ciudat se schimbaseră tot timpul între ei, dispărură – simţi cum visele cele tulburi şi atât de amestecate se îndepărtează, şi lumea reală începe să-şi facă un loc mai cuprinzător în creierul lui obosit.

IX

1.

În fiecare noapte se trezea înainte de-a se lumina de ziuă afară şi fiecare noapte era la fel ca cea dintâi de după moartea lui Marcu! Rămânea trează ceasuri întregi, cu ochii larg deschişi, până când întunericul de nepătruns se destrăma; şi cel mai greu îi era sufletului ei la acea oră timpurie, când lumina şi întunericul se amestecau; la ceasul acela dintre zi şi noapte suferinţa devenea atât de intensă, încât Sofia simţea că n-o mai poate îndura. „Nu mai pot", se trezea strigând. „Cum să rabde omul ce-i peste puterile lui?!..." De cele mai multe ori plângea pe tăcutele, şiroaie de lacrimi îi udau perna, alteori însă începea să se jeluiască cu voce tare, până când Simion – pe vremea aceea locuiau încă împreună –, din cealaltă încăpere, îi spunea să se potolească; în pragul uşii se arăta noră-sa – despletită, cu părul cărunt – şi cu vorba blândă (era o femeie bună şi-i era milă de ea văzând-o cât de mult se chinuie) încerca s-o domolească: „Linişteşte-te, mamă, îi zicea, că degeaba te chinui atât, înapoi nu ai cum să-l aduci... Până când a venit cea de a doua înştiinţare, îţi aduci aminte, am tot nădăjduit că nu-i mort, că-i numai dispărut, aşa cum şi scria în cobert. Şi după aia a venit şi cea de-a doua şi atunci – îi spunea

noră-sa stând de-acuma pe pat, lângă ea, cu mâinile în poală, femei bătrâne amândouă, ea mai bătrână doar cu vreo paisprezece ani decât nevasta băiatului ei, doar că de-acuma anii aceia aproape că nici nu se mai vedeau – am ştiut că nu mai e nici o speranţă, numai dumneata, mamă, îi spunea noră-sa, tot ai mai aşteptat, n-ai vrut să te împaci cu gândul că-i mort". Vorbea nora asta a ei aşa cum trebuie să vorbească o femeie bătrână şi înţeleaptă: viaţa e uneori nedreaptă şi crudă, dar n-ai ce-i face, trebuie să le priveşti pe toate aşa cum sunt, spuneau parcă vorbele ei, doar că Sofia nu voia s-o asculte, vorbele cele înţelepte nu ajungeau până la urechile ei. „Niciodată n-am să mă pot eu împăca, îi spuse, cu o anumită asprime şi chiar cu o urmă de duşmănie în glas, cu gândul că nu se mai află printre noi." Tăceau amândouă, cealaltă femeie, nora ei, nu mai ştia ce ar putea să-i spună, şi tăcerea asta era atât de grea, încât Sofia simţea nevoia să vorbească din nou. „L-am visat urât, mai ţii minte, spunea ea, numai că el atunci a avut noroc şi a scăpat cu viaţă. L-a bătut nu ştiu cine, măcar că de împărţit n-a avut ce să împartă cu el. A fost aşa un om care n-a făcut în viaţa lui la nimeni rău..." Îşi şterse lacrimile şi se săltă pe pernă, iar nora cea miloasă îi ţinea mâinile într-ale ei. Tăcură amândouă, îşi auzeau doar răsuflările, hârâite, de femei bătrâne. „Te-au speriat visele alea urâte pe care le-ai avut atunci, îşi aminti nora. Te răsuceai în pat, parcă te văd, şi strigai prin somn... N-ai mai avut răbdare, ai plecat pe picioare la Seghedin, unde îşi făcea el armata, şi l-ai luat şi pe Giorgiuţ cu dumneatale, pe vremea aia avea cam paisprezece anişori; n-a vrut Simion să te lase să pleci singură. V-am petrecut amândoi, eu şi Simion, şi când am ajuns în dreptul casei lui Dehelean – eram de-acuma la capătul satului – a început a ploua; ne-am ascuns sub un frăgar până a stat ploaia. A dat numai aşa, un ropot, ploaie de vară, şi după aia a ieşit soarele... Mai ţii minte, mamă, că l-ai căutat prin tot Seghedinu şi pe la toate cazărmile? Şi Giorgiuţ al meu, sărmanu, numai de ajutor prea mare nu ţi-o fi fost!..." Cele două femei bătrâne s-au întins la vorbă, stând pe marginea patului amândouă; cea

mai tânără dintre ele ținea mâinile celeilalte, ale femeii doar cu paisprezece ani mai în vârstă decât ea, într-ale ei. Uneori nora, ca s-o liniștească, o lua în brațe și o strângea la piept, de parcă ar fi vrut să se contopească amândouă într-o singură ființă, pentru ca durerea să fie mai ușor de îndurat. Adormeau – stând de vorbă le cuprindea somnul – în același pat. Lumina dimineții începea să joace pe chipul lor veșted, cufundat în somn. Nora se trezea cea dintâi, cobora din pat în vârful picioarelor și lipăind desculță pe pământul rece trecea în cealaltă încăpere și se strecura în așternut lângă bărbatul ei care dormea dus. „De ajutat n-ai cum să-i ajuți, n-ai cum să-i alini durerea", își spunea resemnată. Adormea din nou și începea să sforăie încetișor.

Nevasta lui Simion fusese de altfel singura care încercase, în toți acei ani în care Sofia nu încetase să-și plângă fiul mort în război (trimis în prima linie și dat dispărut la scurt timp după aceea), să se apropie de sufletul ei nemângâiat. Mort fără un mormânt în care trupul lui să se poată odihni... Și ea, mama lui, bănuia – bănuiala asta îi mărea suferința – că el singur (îi fusese doar atât de greu să trăiască!) se așezase în bătaia acelui glonț ucigaș. S-ar putea spune că ea vedea totul exact așa cum s-a petrecut, fiind de altfel convinsă că toate cele văzute de ea erau adevărate, nimic nu era născocit. „Așa a fost și nu altfel" le spunea celorlalți dând cu încrâncenare și cu încăpățânare din cap, încruntându-se mânioasă ori de câte ori cineva nu era de aceeași părere cu ea.

...A mai avut totuși vreme să știe că moare, să-și vadă sfârșitul cu ochii, își spunea Sofia, și cine știe dacă nu s-o fi bucurat că viața, pe care n-a fost în stare să și-o trăiască, i-a fost în sfârșit luată. Căci el asta a vrut, se gândea ea și se pornea iarăși pe plâns. Moartea și-a ales-o singur, chiar dacă au fost alții cei care l-au ucis.

A trecut vreme multă de când Marcu zace neîngropat, spălat de ploile care cad deasupra Galiției, bătut de vânturi străine și reci, dar chinurile Sofiei nu s-au domolit de a lungul anilor care

s-au scurs. S-a ferit de mine, își spunea ea cu durere în suflet, nu i-am cunoscut gândurile, oricât aș fi încercat să i le cunosc... Ce-o fi avut el de ascuns că n-a spus la nimeni? se întreba ea și cu cât întrebările erau mai multe și mai chinuitoare cu atât și lacrimile erau mai amare și mai greu de stăvilit...

Cu toate că după moartea fiului ei ea nu mai era aceeași – numai o parte a ființei ei era încă vie – i se întâmpla uneori, cu totul pe neașteptate, ca o nesperată și mai ales nechemată bucurie să-i cuprindă sufletul. Căuta să o alunge în cea mai mare grabă, ca pe un lucru străin, cu care nu avea nimic de împărțit. Când dimineața, în zori, prin fereastra deschisă pătrundea mirosul dulce și învăluitor al tătăișelor din grădină, amintiri de tot felul, unele mai nerușinate decât altele, îi năvăleau în minte: era tânără pe vremea aceea, abia îl născuse pe cel de-al patrulea fecior, dormeau, ea și cu bărbatul ei, afară pe prispă; se trezea înaintea lui și, cum diminețile erau răcoroase – cu toate că erau în plină vară – se zgribulea de frig lângă trupul lui mare și bun, odihnindu-i-se la piept și el, fără să se trezească, îi cuprindea ceafa în căușul palmei lătărețe; și ea, rămânând un timp așa, fără să îndrăznească să se miște, trăgea în piept mirosul cel dulce și aromitor al florilor din grădină. „Au înflorit tătăișele, își zicea, de-acum a cam trecu: vara, mult nu mai avem până la toamnă", apoi își lua capul, încet să nu-l trezească, din căușul palmei ocrotitoare, se dezlipea cu părere de rău de lângă el, se îmbrăca la repezeală, se ducea în cuina de vară și se apuca de trebăluit; și când el se trezea, într-un târziu – îl auzea întinzându-se somnoros, patul scârțâia sub trupul lui vânjos de bărbat în putere – o auzea cântând. Era neasemuit de veselă și bucuroasă, nici o umbră, nici un nor nu întunecau frumusețea zilelor lungi de vară... Și iată că bucuria, nechemată și nedorită, răzbătea din întunericul timpului, și totul era de parcă ieri s-ar fi întâmplat, și nu cu ani și ani în urmă... Și uneori, după ce se iubea, în acele nopți fierbinți de vară, cu bărbatul ei, ieșea până afară în grădină, să se mai răcorească, și tătăișele străluceau în raza dimineții, și mirosul lor o umplea de o

asemenea fericire, încât se pornea pe plâns. Pe vremea aia bucuria şi lumina care erau deopotrivă în sufletul ei o făceau să plângă uşor; când simţea că inima ei nu le mai poate cuprinde, una-două se şi pornea să bocească, curgeau lacrimile cu nemiluita, nu se mai opreau... Ruşinată şi simţindu-se vinovată, Sofia alunga astfel de amintiri, care îi dădeau – fără voia ei – târcoale din când în când... Toate trecuseră pentru totdeauna! Era de-acuma o femeie singură şi bătrână, care îşi plângea, zi de zi şi noapte de noapte, fiul ucis în război...

La bătrâneţe – după ce soţia dintâi se îmbolnăvi şi muri în spital – Simion se însură pentru a doua oară, cu o văduvă, şi la scurt timp după însurătoare se mută în casa femeii de-a doua – aceasta avea doi copii de la primul ei soţ; Sofia rămase să trăiască singură în casa cea veche, casă care în ultima vreme se părăginise foarte tare. Simion era mândru de casa lui cea nouă, o clădire mare de cărămidă, cu patru ferestre la drum. Într-o zi se puse să-i arate Sofiei cam în ce fel trebuie trase rulourile la geamuri: „Cu multă grijă, îi spusese el, nu trebuie să tragi de ele cu toată puterea, uşurel, uşurel, şi ai să vezi cât de frumos se roluiesc..." Viețuind de una singură în casa cea veche, o putem vedea pe Sofia umblând prin grădina cu perii şi prunii mai bătrâni decât ea, luând de jos o pară prea coaptă, molfăind-o cu gingiile ei fără dinţi; iat-o stând aplecată deasupra straturilor cu ceapă din grădină, simţind în ceafă dogoarea fierbinte a soarelui de iulie, o femeie singură şi bătrână – căci s-au scurs foarte mulţi ani de când face umbră pământului – prinsă în vălmăşeala treburilor gospodăreşti. După ce i-au luat pământul, acum două veri, i-a mai rămas grădina din spatele casei, un lanţ şi mai bine, pe care şi-o îngrijea singură: copiii şi nepoţii îi promiteau uneori o mână de ajutor („O să-l trimit pe Gigi săptămâna viitoare să-ţi cosească fânul, îi spunea Simion. De când a intrat la fabrică, nu se mai ajunge, săracu, aşa-i de ocupat"), uitau însă de ajutorul promis. Erau ani grei, cotele trebuiau date, şi nu prea aveai de unde, ba Pavel avusese şi unele

încurcături mai mări se prinsese el în gură, clănțău cum era de felul lui, cu cei de la putere, până și-a găsit nașul, a dat de unul mai dat dracului, care nu s-a lăsat până nu l-a băgat la zdup. A stat o iarnă întreagă la răcoare și s-a întors acasă – tuns în cap și slab ca o umbră – abia în câșlegile Paștelui, așa că tot singură trebuia să se îngrijească de toate. Cu cositul fânului i-a fost într-adevăr cel mai greu. Nici în tinerețe, pe vremea când era femeie tânără, nu s-a prea priceput să tragă cu coasa. „Las-o, îi spunea bărbatul, până nu te tai cu ea, caută-ți mai bine de rânduielile tale, nu te băga unde nu te pricepi..." Îi lua coasa din mână, dând-o ușurel la o parte din calea lui...

După primele brazde pe care le-a tras într-o după-amiază cu zăpușeală mare – soarele pripea a ploaie și dinspre pădurea de la Turcoane s-a ridicat un nor negru și amenințător – a simțit o durere ascuțită în șale. Au lăsat-o, dintr-o dată, puterile, abia dacă se mai putea ține pe picioare, așa că s-a așezat pe răzor, a pus coasa lângă ea și a început să se uite cum se apropie ploaia. Simțea pe obrazul zbârcit și pergamentos valul de aer rece adus de ploaie. Deasupra pădurii de la Turcoane cădeau fulgere strălucitoare, tunetele făceau să răsune depărtările, și Sofia își aminti cât de mult o bucurau în tinerețea ei astfel de ploi văratice: se porneau dintr-o dată, un ropot vesel și puternic; nu țineau niciodată mult, tot atât de repede se opreau cum se și porniseră, și afară se răcorea, începea să miroasă a iarbă udă și a floare. Trăgea aerul în piept și nu se mai sătura. Sta, atât cât ținea ploaia, în dreptul ferestrei, iar soacrele – trăiau pe timpul acela toate cele trei soacre ale ei – o îndemnau, speriate, să închidă fereastra, nu cumva, Doamne ferește, să trăsnească în casă; ea se făcea, însă, că nu le aude, rămânea în continuare în fața ferestrei deschise, bucurându-se de ploaie, simțind pe obrazul tânăr și îmbujorat mângâierea răcoritoare a aerului încărcat de umezeală. Se bucura când vedea fulgerele pe cer. Trăsnetele n-o speriau. Știa că Dumnezeu îi pedepsește numai pe cei păcătoși, iar ea se simțea cu sufletul curat, fără prihană... Așa că Sofia, stând pe un braț

de iarbă proaspăt cosită și uitându-se la ploaia care se apropia – de-acuma aproape că i se și auzea ropotul mărunt –, nu putu să alunge din sufletul ei bătrân vechea și misterioasa bucurie de care era întotdeauna cuprinsă la apropierea ploii. La fel ca în tinerețea ei când nu-și mai putea opri prea plinul inimii, începu să plângă. Lacrimi mari și grele îi cădeau în poală – șubredă cum era, nu putea să și le oprească – și Sofia înțelese că în ciuda copleșitoarei dureri care o încerca de atâția ani, durere care era la fel de vie ca în primii ani de după moartea fiului ei, nu era în stare, oricât de mult ar fi suferit, să nu-i recunoască lumii frumusețea și splendoarea... Sentimentul ei de uimire în fața nețărmuritei frumuseți a acesteia o determina însă să se simtă de o sută de ori vinovată! Căci vinovată era, de bună seamă, de vreme ce lumea nu se transformase pentru ea (oricât de grele ar fi fost încercările la care a fost pusă) într-o vale a plângerii, așa cum ar fi fost de așteptat. Fusese parcă anume făcută ca să se bucure și să fie fericită și cu toate acestea – își spunea Sofia, înțelegând deci că undeva, fără să știe unde, se strecurase o anumită greșeală – suferința n-o ocolise, dăduse buzna peste ea, doborând-o la pământ. Și totuși, bucuria nu renunța să-i dea târcoale, de parcă nici n-ar fi vrut să audă sau să țină seamă în vreun fel de suferința care îi năpădise sufletul pentru totdeauna... Așa că s-ar putea spune că Sofia mai degrabă se lupta împotriva fericirii, căutând să și-o înăbușe în suflet, în timp ce durerea, cu bună știință și dinadins, și-o scormonea, având grijă s-o păstreze în permanență vie.

Uneori își spunea, totuși, că atât durerea cât și bucuria sunt deopotrivă înscrise în firea lucrurilor și abia un asemenea gând izbutea, cât de cât, s-o liniștească; liniște care nu ținea însă mult, pentru că întrebările și șovăielile își făceau din nou loc, tulburându-i pacea sufletului.

S-ar putea spune în același timp că puținele clipe de bucurie intensă, care se iveau dintr-o dată, dădeau în felul lor o mână de ajutor durerii, făcând-o să rămână mereu trează și să nu obosească niciodată! Ele dădeau femeii bătrâne un fel de tinerețe

veşnică, o nestăvilită forţă, o vitalitate extraordinară: jarul mocnit al durerii era aţâţat de acele scurte răgazuri în care bucuria ţâşnea pe neaşteptate, fără să mai ţină seama de nimeni şi de nimic. Făcând ca suferinţa să nu se stingă niciodată, să ardă mereu, ca o torţă aprinsă, încât noapte de noapte – şi s-a scurs aproape o jumătate de veac! – Sofia îşi plânge fiul ucis, fără ca durerea ei să se transforme în obişnuinţă, fără ca oboseala să intervină şi să-i mai domolească suferinţa cea grea. Fără să-şi poată găsi, deci, liniştea şi pacea...

Se obişnuise de-acuma cu gândul că la scurt timp după moartea ei casa o să fie scoasă la vânzare şi-i şi vedea aievea pe cei ce-au să se grăbească s-o cumpere: oameni necunoscuţi (astfel de case se mai vânduseră în ultimii ani unor inşi străini de sat, cu bani mulţi, care voiau să se mute la centru, aproape de linia ferată, şi care, pe deasupra, erau şi interesaţi să lucreze la fabrica de „distilarea lemnului") uitându-se cu scârbă la pereţii coşcoviţi, nerăbdători s-o dărâme cât mai repede, ca să ridice în locul ei o alta nouă, o casă din cărămidă, cercetând ograda să vadă dacă e loc destul pentru acareturile pe care voiau să şi le construiască. „Numai părul ar fi bine să nu-l tăiaţi, le spunea ea în gând, şi-i vedea dând din cap plini de înţelegere – aşa vor face, cum îi povăţuieşte ea! –, încolo faceţi ce vreţi şi ce credeţi voi că-i bine... Aşa-i lumea (se trezea spunându-l e, cu toate că astfel de vorbe, încărcate de amărăciune nu i se potriveau, nu erau pe firea ei, încât era şi ea mirată de cuvintele care îi ieşeau din gură), praful şi pulberea să se aleagă din toate, urma omului să se piardă de pe pământ în aşa fel încât chiar nepoţii şi strănepoţii să-şi amintească greu de strămoşii lor, care au trăit şi pătimit pe lumea asta şi-au făcut umbră pământului o vreme, ca după aceea, când le-a venit sorocul, să se întoarcă la strămoşi, să se întindă liniştiţi lângă ei, ca să adoarmă somnul de veci", le spunea acestor străini, şi erau vorbe ca din carte, cuvinte care trebuiau să sune frumos, aşa cum trebuie să sune întotdeauna cuvintele de despărţire şi de

rămas bun. „Numai părul, să nu-l tăiați", îi ruga ea din nou, și cu o mână arăta spre părul uriaș din mijlocul ogrăzii ale cărui frunze tremurau ușor, în vântul care abia se pornise, strălucind ca niște bănuți de aur în lumina orbitoare a soarelui. Și-i vedea aievea pe acei oameni străini, veniți dintr-un alt sat, de la Groși sau de la Crivina, doritori să se așeze în satul lor, ca să fie mai în centru, mai la vedere: „Bani avem, îi auzea spunându-i, cât cereți noi atâta vă dăm, nu ne place să ne tocmim. Locu-i bun, în mijlocul satului, lângă școală, ne gândim la copii, care de-acuma îs mărișori, cel mare mai are un an până să termine elementara; nu-i prea tare la socoți, dar o meserie, gândesc, tot o fi în stare să învețe; cu ăl mic nu cred să avem probleme, că-i iute la minte cum îi spirtul. Eu, tată, zice, mă fac profesor, și-l fac, de ce să nu-l fac, dacă învață bine..." Și-l vedea pe acel străin grăbit să cumpere casa, stând de vorbă cu cei trei feciori ai ei – care și ei erau de-acuma oameni în etate, mai ales Pavel arăta tare îmbătrânit, îl dăduseră gata lunile de închisoare (cel mai în putere dintre toți era Petre: dacă te uitai la el, mai de la distanță, să nu-i vezi zbârciturile de pe obraz, puteai spune că-i un bărbat tânăr: nu se îngrășase, nici părul nu-i albise pe la tâmple, numai dinții în gură i se stricaseră, gura o avea și el de om bătrân). Ea nu va mai fi printre cei vii ca să fie de față la vânzarea casei, și totuși omul acela de la Temerești, cel așa de grăbit să cumpere casa, se uita parcă deasupra capetelor lor și sta de vorbă mai ales cu ea, cu adevărata stăpână a casei, știind că numai cu încuviințarea ei casa putea fi într-adevăr vândută. Și ea dădu de mai multe ori din cap, în mod afirmativ, ca să pecetluiască înțelegerea! „Iar toate astea, spuse, după ce prețul fu hotărât și casa vândută, arătând spre lucrurile ce se aflau în încăpere – spre masa și spre patul înalt, spre oglinda de pe perete, spre soba a cărei plită era plină cu oale puse la fiert –, aruncați-le, duceți-le în fundul grădinii, turnați un pic de petrol deasupra și dați-le foc! Lucruri vechi și hârbuite care tot nu vă mai sunt de nici un folos... Voi să nu vă zgârciți – se întoarse spre cei trei feciori ai ei, oameni bătrâni de-acuma, dar care ascultau plini de respect, ca

pe vremea când erau copilandri şi ea spunea cum şi ce să facă, cât lipseşte de acasă (se duceau, ea şi cu bărbatul ei, pe la târguri ori pe la petreceri, lipseau câteva zile, nu mai mult) – cu cele ce le-am lăsat; o să se îngrijească muierile din casă să le împartă la cine trebuie, după ce eu n-o să mai fiu... Numai lăibăruţu lui feciorumiu mai mic să aveţi grijă şi să nu-l daţi nimănui", le spuse – şi ei se uitau în pământ, de parcă nici n-ar fi auzit de data asta ce le spune, facandu-se doar că nu aud, ca s-o supere şi s-o amărască, să-i arate – pentru a câta şi a câta oară?! – cum că ei nu l-au iubit pe fratele lor mai mic şi că lor, dacă-i pe aşa, nici nu le pasă prea mult de laibăruţul ăla, pe care el l-a purtat la nunta lui. „Să faceţi bine, rogu-vă frumos, să nu-l înstrăinaţi cumva", le porunci celor trei feciori, iar ei îi promiseră, toţi trei într-un glas, c-o să facă aşa cum vrea ea. „Fii pe pace, îi spuseră, cum spui tu aşa o să fie, o să avem grijă de toate şi-o să păstrăm şi lăibăruţu, căci nu-i de la om străin rămas, ci de la fratele nostru, care, săracu, s-a prăpădit în război..." În ciuda cuvintelor spuse de ei, de la o poştă se vedea că nu le pasă prea mult; se arătau întristaţi doar aşa, ca să-i facă voia şi să n-o supere! Şi în tot acest timp, cât sta de vorbă cu cei trei oameni bătrâni, cu părul cărunt şi îngârboviţi de ani, feciorii ei, străinul care venise să cumpere casa număra banii, un teanc mare de bani, şi se uita la mama pe sub sprâncene, şi-i făcea bucuros cu ochiul, cum că, uite, toate s-au orânduit cum scrie la carte, încât nu mai are de ce să fie îngrijorată... Ea îl cântări din priviri, îl întoarse pe toate părţile, ca să vadă cam ce hram poartă, şi nu-i plăcu: arăta mult prea grăbit şi prea nerăbdător să le schimbe pe toate, să nu mai păstreze nimic din ce-a fost. „N-are cum mă înţelege, îşi spuse cu părere de rău, măcar de-aş putea să-l fac să priceapă că-i mai mare păcatu să taie părul de la drum. Un sat întreg, pot spune, c-a mâncat din el, am dat la toată lumea cu amândouă mâinile, nu mi-a părut rău, n-a trecut un om pe lângă casa mea pe care să nu-l îmbii"... „Nu-i loc pentru casă, aşa că, vrând-nevrând, n-am de ales, trebuie să-l tai. Îmi stă în cale", îi spune cumpărătorul, şi vorbeşte de-acuma aşa cum vorbeşte

cineva despre lucrurile care îi aparţin şi cu care face ceea ce crede el de cuviinţă că trebuie făcut...

Aşa îşi închipuia Sofia că se vor petrece toate după ce ea n-o să mai fie. De altfel fiii şi nepoţii o uitaseră; rar li se întâmpla să-şi amintească de ea, să-şi aducă aminte că, în ciuda anilor nenumăraţi care trecuseră, ea încă era în viaţă. De sărbători, totuşi, îşi trimiteau fiii s-o vadă. „Luaţi-o, le spuneau, şi aduceţi-o să prânzească astăzi cu noi. O dată e Paştele în an. Să stea cu nepoţii şi strănepoţii ei, căci aşa şade frumos." Dar scaunul ei, aşezat la masă, la vremea prânzului, rămânea gol. Clătinând din cap supărate, nurorile şuşoteau între ele: „Rău s-a mai sălbăticit, îşi spuneau, n-o mai poţi face să iasă în lume, printre oameni, stă cât e ziua de lungă închisă în casă, cu ferestrele zăvorâte. Zic unii c-ar fi fost veselă şi petrecăreaţă în tinereţea ei. Când auzi aşa ceva – şi-o vezi cum se poartă astăzi – aproape că nu-ţi vine să crezi..." Şi aveau în felul lor dreptate, pentru că ea, după moartea lui Marcu, se sălbăticise într-adevăr, făcuse tot ceea ce îi sta în putinţă să rupă legăturile cu lumea, să rămână singură cu durerea ei. Căci singură trebuia să-l jelească şi să-l plângă....

La început fusese dat dispărut, apoi venise şi cea de a doua înştiinţare, prin care i se confirma decesul. Un soldat al armatei cezaro-crăieşti mort pe câmpul de luptă! În Galiţia sau poate în altă parte... (Nu fusese pe frontul românesc şi nu strigase şi el, ca atâţia alţi tovarăşi de-ai lui, „nu trage, frate!" Luptase printre străini, şi tot străinii au fost cei care l-au ucis.)

Femeia care îi fusese nevastă doar câteva săptămâni se măritase cu el silită de părinţi şi ca să-şi ascundă „greşeala". Cu altul se iubise ea o vară întreagă, de ajunsese cu burta la gură, nu cu Marcu! Altul fusese cel îndrăgit, doar că părinţii n-o lăsară să-l ia de bărbat. Băiatul, dintr-o familie săracă de la marginea satului, cu mulţi copii şi cu un tată beţiv, şi pe deasupra şi bolnav de tuberculoză, care îşi ducea boala pe picioare hălăduind cu o sticlă de rachiu, mai mult goală decât plină, pe uliţele satului, n-avea cum să-i fie soţ cu cununie! Fu strânsă cu uşa, împinsă

şi forţată de părinţi să se mărite. Nu, Sofia nu voise să audă şuşotelile şi nici bârfele din jur, nu voise să-şi aplece urechea şi să asculte ce spun unul şi altul! Aşa-i lumea, îşi zicea, căutând să arate cât mai convinsă, aşa-s oamenii făcuţi, ei nu-s mulţumiţi până nu calcă în picioare şi spurcă ce-i frumos! Doar că ea nici nu se gândeşte să-i asculte şi să le dea crezare!... Da, Sofia avea trebuinţă de astfel de vorbe, cu ajutorul lor îşi înăbuşea temerile, ele o ajutau să-şi ducă pană la capăt hotărârea luată, să nu dea în ruptul capului înapoi! Căci era mult prea nerăbdătoare să-şi vadă feciorul mai mic însurat! Nu mai putea să aştepte! Aşa că îl împinse pe Marcu, cu ochii închişi şi cu amândouă mâinile, spre fata grăbită să se mărite, şi la fel de grăbiţi se arătară şi părinţii acesteia, dându-i zestre mare, pentru că erau oameni bogaţi, iar Sofia, căci îşi pusese în gând să rămână oarbă şi surdă până la capăt, se făcu, deci, că nu le observă graba, şi nici nu încercă să afle ce anume se ascunde în spatele ei, şi când Marcu îi spuse – speriat şi supus de-acuma acelei grabe a tuturora (abia aşteptau cu toţii să-l vadă însurat!) – că nu aveau nimic de împărţit unul cu celălalt, el şi fata („Se uită la mine ca la un străin, mamă, şi nici eu nu pot spune că aş muri de dragul ei... Înţelege-mă, şi nu mă împinge să fac un pas de care o să-mi pară rău cât oi trăi"), ea se răstise la el furioasă, şi pentru prima dată în viaţa ei îi vorbise cu asprime şi aproape cu duşmănie. Dar se potoli repede şi începu să-l îndemne cu blândeţe („Ascult-o pe mama ta care nu-ţi vrea răul, şi numai la fericirea ta se gândeşte")... Marcu ştiu că nu e în stare, n-are puterea să se pună împotriva dorinţei ei, şi desigur era şi încrederea oarbă pe care o avea în ea: îşi aminti cuvintele ei de demult, dintr-o iarnă; se întorceau de la târg de la Făget, caii mergeau la pas, o ţinuseră într-un trap şi obosiseră de-acuma. „Omul, dacă trăieşte singur, se sălbăticeşte – îi spusese –, inima i se face cum îi piatra, se înăspreşte la suflet şi se învaţă cu năravuri rele... Tu, dragul meu, când ai să ajungi la vârsta însurătorii, să-ţi iei nevastă cuminte şi frumoasă, ca să aibă măicuţa ta cu ce se fali"... Aşa că Marcu îşi ascultă mama şi nunta fu fixată de Sfântă

Mărie mică, şi înainte ca mireasa să fie dusă în faţa altarului, fraţii mai mari dădură buzna peste mama lor şi-i spuseră tot ce aflaseră şi ceea ce ştia satul întreg, doar că ea, Sofia, rămase mai departe surdă la vorbele lor. „Tăceţi din gură, strigase la ei, şi nu-mi împuiaţi capul cu prostiile şi minciunile voastre! N-am nici vreme acuma şi nici poftă să vă ascult!" „Ce fel de dragoste o mai fi şi asta – îi aruncase Simion din pragul uşii – dacă în loc să-i faci bine, dumneata, mamă, îi faci numa rău. Vrei să râdă satul de fratele nostru mai mic, dumneata asta văd că ţi-ai pus în gând, asta vrei!..." Apoi plecase şi el, şi toate au rămas neschimbate, aşa cum le ticluise şi le plănuise ea, şi niciodată, nici la sfârşitul vieţii – şi va trăi ani nenumăraţi, ca să aibă vreme să se căiască... –, Sofia nu va putea să-şi ierte uşurătatea şi nesocotinţa de care dăduse dovadă atunci. De ce atâta grabă – se va întreba ea peste ani şi ani –, de cine şi de ce încercase să-l scape? Ea, proasta de ea, aşa crezuse că-i în puterea ei, să-l ajute, or, cum să-l ajuţi pe unul ca el, care nu-i în stare, sau nu vrea, sau nu poate, să-şi trăiască viaţa pe care i-a dat-o Dumnezeu? „Lui nici nu i-a păsat de viaţa lui. Nici de trăit nu şi-a trăit-o, nici să se bucure de ea, să-i simtă dulceaţa, n-a ştiut!... A trăit fără rost!" îşi spunea cu necruţare, apoi necruţarea ei se transforma, pe nesimţite, într-un fel de milă atotcuprinzătoare, şi cu cât mila era mai mare, cu atât creştea parcă şi vinovăţia ei.

Toţi ştiau, deci, chiar şi ea bănuia câte ceva – oricât şi-ar fi astupat urechile, numai să nu audă cele ce se şuşoteau sau se spuneau chiar cu glas tare în jurul ei –, numai el, mirele, curat ca lacrima şi nevinovat, nu ştia şi nici nu bănuia nimic. Şi în dimineaţa aceea, în timp ce Sofia îi potrivea pliurile cămăşii de mire, îl simţi de-acum pregătit (nu-i împuiase ea capul atâta vreme cu lucrul ăsta?) să intre în rândul oamenilor, aşa cum dorise ea, încercând să creadă cu toată încrâncenarea şi din tot sufletul în viaţa pe care Sofia, mama lui, i-o rânduise după voinţa ei; lăsându-se, de bunăvoie şi nesilit de nimeni, înşelat până la capăt...

Și iată-i pe amândoi, mireasa care nu era mireasă și mirele care nu era nici el mire, întinși în patul de nuntă, fără să se apropie unul de celălalt, fără să se atingă, în noaptea lungă și fără de sfârșit. Și dacă mireasa plângea cu capul îngropat în pernă, nu mila lui Marcu, a mirelui nedorit, o cerșea ea. Pline de ură și de furie erau lacrimile vărsate – și el, mirele, înțelese, în ciuda faptului că era atât de neștiutor și de nepriceput, ce-i în sufletul ei, așa că nu încercă s-o împace sau să-i spună vreun cuvânt de mângâiere. Asemenea cuvinte, înțelegea el foarte bine, nu-și aveau rostul acum! Se ridică din pat fără să scoată o vorbă, se îmbrăcă pe întuneric cu hainele lui de mire, ieși pe prispă. Era o noapte cu o lună mare și roșie, o noapte caldă de vară, cu mirosuri de flori și de ierburi pălite, o noapte parcă anume făcută pentru drăgostelile celor tineri, pentru ca fierbințeala din sângele lor să-și găsească liniștea și pacea împlinirilor; și rămase acolo până când afară se făcu ziuă. Vreo două, trei zile nimeni nu știu pe unde rătăci și în mai puțin de o lună îi sosi ordinul de plecare pe front.

Ea a avut întotdeauna presimțirile ei, vise urâte, semne prin care el îi dădea de știre; numai că de data aceasta n-a fost nici un semn, și era ca o pedeapsă, ea știa asta; toate se schimbaseră, nu mai erau la fel ca înainte: vinovăția ei era atât de mare, încât nu mai avea nici o putere asupra lui! Ca și când ceea ce i-a ținut atâta vreme strâns legați – nici dacă ar fi fost încă în pântecele ei n-ar fi alcătuit mai mult una și aceeași ființă! – s-ar fi destrămat dintr-o dată după acea nuntă rușinoasă. Sofia nu mai avea curajul să i se uite în ochi, privirile lor se ocoleau ca și când amândorura le-ar fi fost frică unul de celălalt. Când ea intra în încăpere, și dacă acolo se afla cumva el, Marcu făcea ce făcea și-și căuta de lucru pe afară, și la rândul ei nici ea n-ar fi vrut să rămână singuri ei amândoi, mai multă vreme. Cuvintele ei de dezvinovățire n-ar fi fost altele decât cele pe care și le va spune în gând, de-a lungul anilor nesfârșiți de după moartea lui, cum că ea n-a vrut alta decât „să-l vadă în rând cu lumea", la fel cu cei ce îi erau de-o vârstă, care de-acuma se însuraseră, ba unii dintre ei aveau chiar

copii mărișori, numai că în dorința ei firească (ar fi trebuit să-i spună, chiar dacă tot ceea ce i-ar fi zis el știa de dinainte ca ea să deschidă gura – erau mult prea legați unul de celălalt ca el să nu-i ghicească toate gândurile) se grăbise mult prea tare, nu judecase ceva mai mult înainte de-a hotărî ce și cum să facă. „Fie cum o fi, își spusese, numai să-l văd însurat", și o dată spuse vorbele astea, nu i-a mai rămas decât să meargă orbește înainte, să-și astupe urechile, fără să mai asculte ce zic unii și alții, în stânga și în dreapta ei, de teamă ca nu cumva, trăgând cu urechile la șușotelile oamenilor, voința ei să înceapă a se clătina. Numai că ceea ce se clădește în grabă și cu ochii închiși tot atât de repede se și destramă, adevărul iese la suprafață ca untdelemnul. Reușise, pentru scurt timp, să-l atragă în minciuna ei, căci arăta vesel și senin în dimineața aceea de cununie, se învârtea prin odaia de către drum, fluiera, iar ea i-a turnat apă în pumni, să se spele pe față și pe grumaz, și după aceea au venit „givării" să-l ducă la mireasă, și el i-a îmbiat pe fiecare cu câte un pahar de țuică; ea se afla în cealaltă încăpere și-l auzea cum râde și cum glumește cu ei, și tot așa a râs – ea își amintește de parcă ar fi fost ieri – și când popa, la biserică, a început a cânta „Isaiia dănțuiește", era bucuros că se însoară, că intră în rândul oamenilor, se lăsase prins în urzeala ei, o crezuse pe cuvânt. „Ai să vezi c-o să fie bine", astea fuseseră tot timpul cuvintele ei, și el le dăduse crezare, numai că ea, acolo, în biserică, în timp ce mirele și mireasa – care își țineau privirile în pământ – se învârteau în jurul mesei cu pirostriile pe cap și popa cânta cu glasul lui pițigăiat de țârcovnic, mergând cu spatele înainte și îndemnându-i să pășească pe urmele lui, ea văzu, de parcă Dumnezeu i-ar fi luat vălul de pe ochi în cel de al unsprezecelea ceas, că totul fusese înșelătorie și minciună, înțelese, de asemenea, că urzeala ei se va destrăma și că toate se vor sfârși rău. Știa de-acuma, fără să înțeleagă de unde știe, o lăsară picioarele, și-ar fi căzut în mijlocul bisericii dacă n-ar fi fost unul din feciorii ei mai mari care, văzând-o că se clatină, a prins-o de cotul mâinii și a făcut-o să stea dreaptă și să nu se facă de râsul

lumii. Ochii îi erau plini de lacrimi şi prin perdeaua lor deasă îl văzu pe mire cum încearcă s-o prindă de mână pe mireasă, plutea încă în visul lui ameţitor, vraja ţesută de ea în jurul lui nu se spulberase încă, şi cum mireasa, strângându-şi buzele subţiri, îşi smulgea mâna dintr-a lui. Nu se miră şi nici nu se sperie, ştia că de-acuma înainte aşa au să meargă toate, din rău în mai rău!

Mireasa a încercat să se întoarcă la părinţii ei; n-au primit-o, şi după ce au bătut-o cu cruzime – au trântit-o la pământ şi au călcat-o în picioare –, au pus-o să se întoarcă înapoi, la bărbatul ei luat prin cununie: cu faţa umflată şi vânătă, cu ţoalele de pe ea rupte, Florica s-a întors la Marcu, urmărită de privirile sătenilor, care se uitau la ea pe furiş, de după garduri. El a primit-o în casă, nu i-a închis uşa, cum se aşteptau ceilalţi s-o facă şi o vreme au trăit sub acelaşi acoperiş, nu ca bărbat şi femeie însă, ci ca doi străini. Iar ea, Florica, îşi ura bărbatul pe care şi-l luase – împinsă de părinţi ca „să-şi spele ruşinea", şi nu din dragoste. Nu le fu dat însă să vieţuiască prea multă vreme împreună, căci la scurt timp după nuntă sosi ordinul de chemare pe front. (Satul se golise aproape de flăcăi; unii plecaseră chiar să se bată, împotriva dorinţei lor, cu fraţii „de-un sânge şi de-o lege", de peste munţi. Flăcările războiului cel mare cuprinseseră de-acuma întreaga Europă.) Ca soldat al armatei cezaro-crăieşti, plecase, aşadar, Marcu pe front, lăsând acasă o mamă iubitoare şi o tânără nevastă care îl ura. Sofia îl însoţi până la garnizoana Lugoj, de unde soldăţimea era trimisă direct pe front. Înainte de a se despărţi – pentru totdeauna! –, se priviră lung, în tăcere, fără să-şi spună vreun cuvânt de rămas bun. Ce rost ar fi avut oare cuvintele în clipa de pe urmă?

Ochii plini ai mamei implorau iertare, şi feciorul ei o iertă: „Tot ce-ai făcut, din dragoste prea mare ai făcut, n-ai nici o vină, spuneau privirile lui. Nu te mai gândi la mine, mamă, şi uită-mă, iubita şi nepreţuita mea, dacă poţi." Acestea fură ultimele cuvinte, nerostite, pe care le citi Sofia în ochii celui pe care îl iubise mai mult decât pe toţi ceilalţi fii ai ei. Erau vorbe, totuşi, care într-un

fel nu-şi aveau rostul, pentru că el ştia foarte bine că ea niciodată n-o să-l poată uita! Se vor scurge ani mulţi şi ea va trăi cu flacăra iubirii nestinsă în suflet. Va trăi pentru ca amintirea lui să nu se şteargă de pe pământ: singura ei vină a fost că l-a iubit prea mult, dacă păcat şi vină se poate numi o asemenea neţărmurită iubire...

2.

„Mamă, îi spuse într-o bună zi Simion (trecuseră de-acuma o grămadă de ani de la moartea lui Marcu), dumneata nu mai eşti femeia care ai fost. Cum erai – mai ţii minte? – pe timpurile când eram noi copii de şcoală, cum ştiai să te bucuri de toate alea! Acuma parcă nimic nu-ţi mai place, şi rar te-am văzut înveselindu-te. Am şi uitat de când nu te-am mai auzit râzând... Mă întreb câteodată dacă nu ţi s-a înăsprit sufletul, dacă nu ţi s-a făcut inima ca piatra..." Vorbe aspre, fără îndoială, doar că ea era obişnuită cu felul lui de a vorbi – n-o cruţase niciodată, nu se ferise să-i spună de la obraz tot ce gândeşte despre ea, aşa că nu se mira prea mult şi nici n-o tulbura din cale-afară cuvintele lui. De fapt, el ştia foarte bine pricina din care era ea aşa (de ce îi era inima „ca de piatră", cum zicea el, ea, care fusese făcută mai mult ca să se bucure de toate cele ce erau pe pământ, şi peste care suferinţa se năpustise aşa cum se năpusteşte trăsnetul asupra unui copac falnic şi încărcat de roade). Şi pricina asta îi determina pe feciorii ei mai mari să *nu-l ierte* nici acuma pe fiul ei mai mic, hoţul care le furase mama încă din clipa când a venit pe lume şi care iată, nici acum, când nu mai era printre cei vii, nu avea de gând să le-o dea înapoi, furul păgubos care, ca pedeapsă pentru hoţia lui nerușinată, nu avusese parte de cele ce sunt ale vieţii [illegible] de nerecunoscut", şuşoteau la rândul lor cele trei nurori ale Sofiei şi-şi aminteau, neuitând nici un amănunt, cum s-au întâmplat toate: cum a fost la început dat dispărut şi cum nu ştiu după câte

luni a venit şi cea de a doua înştiinţare, numai că ea n-a crezut, sau *s-a făcut numai că nu crede* (ceea ce nurorile, cu mintea lor cam otova, nu aveau de unde să ştie sau să bănuiască), s-a făcut, deci, că nu crede că-i mort ca să mai dea o ultimă şansă sorţii, să nu fie, adică, încă şi încă o dată vinovată faţă de feciorul ei – cu toate că ştia foarte bine că nu putea să fie vorba de nici un noroc, aşa că mai curând *se prefăcea*, de ochii lumii, ai nurorilor şi ai fiilor ei, în primul rând, că aşteaptă: când auzea uşa de la drum sărea în sus, alerga într-un suflet, să vadă cine-i. „Am încercat să-i spunem, povesteau nurorile, care se prinseseră de-acuma în jocul ei, că degeaba se chinuie atât, nu mai are nici un rost să-l aştepte, dar n-am putut-o scoate dintr-ale ei: ne lăsa să vorbim, sta cu mâinile în poală, se uita la noi, da din cap cum că aşa-i, cum zicem, avem dreptate, dar se vedea pe faţa ei că nu ne ascultă: ori vorbeai cu ea, ori cu peretele din faţa ei, era aproape totuna... Alte muieri când ajung la vârsta ei nu mai pot de dragul nepoţilor, nu mai ştiu cum să-i ocrotească şi să le facă în voie, ce să le mai cumpere de pe la târguri, dar ea, putem spune – se plângeau nurorile, câteşitrele – că nici nu-i vede, nici nu se uită la ei..." Şi gândurile lor, încărcate de ciudă şi de venin, se îndreptau, iarăşi şi iarăşi, spre „hoţul" care luase cu el în mormânt inima mamei şi în ruptul capului nu mai voia s-o dea înapoi.

Şi totuşi Sofia se obişnuise să-şi vadă nepotul (îl chema Ştefănuţ) jucându-se de unul singur prin ograda ei; făcându-şi de lucru fie în grajd, fie în podul acestuia (unde descoperise nişte cufere vechi şi stricate), fie în şura mare, printre căzile pline cu borhot de prune; se urca în căruţă şi biciuia nu ştiu ce cal închipuit, îndemnându-l să pornească în galop, sau, dimpotrivă, să meargă la pas, când cu vorbe blânde („Stai cu taica, mă, surule, c-ai ostenit de-acuma, atâta alergătură ţi-o fi şi ţie de-ajuns!"), când răstindu-se la el („Hai, mă, mă gloabă)", îndemnându-l să alerge în galop. Ea deschidea fereastra şi-i spunea să se astâmpere, dar copilul nici n-o băga în seamă, atât era de prins de jocurile lui... Într-o zi se grăbi să se urce în podul cu fân, nu fu însă prea atent unde îşi

pune piciorul și veni valvârtej până jos; se lovi la cap, se porni sângele și, speriat, alergă la ea, urlând ca din gură de șarpe. După ce se mai liniști – nu pățise chiar cine știe ce – îi dădu să se joace cu niște hamuri vechi și putrede, care nu mai foloseau la nimic; băiatul începu să se joace cu ele, alergând prin ogradă de unul singur, după cum îi era obiceiul, până când afară se întunecă de-a binelea; îl auzea țopăind prin fața ferestrei ei, și văzându-l că nu mai pleacă – afară se făcuse întuneric beznă, și el tot se mai juca –, nu avu ce face, trebui să-l alunge și să-l trimită acasă, la părinții lui. „Ajungă-ți de-acuma, îi spuse. Tu până nu te gonește omu nu știi să pleci singur! Nu te mai saturi, te-ai tot juca." Se rugă să-i dea lui hamurile. Ea însă nici nu vru să audă de așa ceva. Mânios că nu-i face pe voie, le aruncă în mijlocul ogrăzii... „Nici nu-mi trebuie dacă e pe așa", îi spuse privind-o pieziș. Plecă în graba mare, și câteva zile, dacă nu cumva chiar o săptămână, nu-i mai trecu pragul; ea nu-i simți lipsa și nici nu-i duse dorul, cum se spune, aproape că-l și uitase, până când într-o dimineață se trezi iarăși cu el; îl auzi tropăind prin curte; venise nu singur, ci însoțit de un alt copil, un prieten de-al lui; se jucară împreună cu hamurile cele vechi până seara târziu...

Părinții lui Ștefănuț plecară la o nuntă într-un sat mai îndepărtat – mirele era un văr de gradul al doilea de-al nevestei lui Pavel – și o rugară pe Sofia să aibă grijă de băiat cât lipsesc ei de-acasă, două, trei zile, nu mai mult... Erau zile fierbinți de vară, și băiatul o ținea morțiș că vrea să se ducă la râu să se scalde. Ea însă nici nu vru să audă (chiar cu o săptămână în urmă se înecase un copil și tot satul era speriat). „Mă omoară ai tăi dacă, Doamne ferește, cât lipsesc ei de-acasă, ți se întâmplă ceva", îi spuse. Văzând că n-o poate înduplecа altfel, copilul se porni pe plâns. Sta în dreptul cuiniі de vară, chiar în ușă, ca să-l poată vedea mai bine, și bocea de mama focului – lacrimile când se domoleau, când porneau din nou, cu mai mare avânt. Așa că nu avu ce să facă, trebui, până la urmă, să-i facă voia! Ștefănuț plecă la râu – de cum îi spuse că-l lasă, lacrimile se opriră ca prin minune, chipul

i se lumină, încât nici n-ai fi zis că doar cu câteva clipe înainte se dăduse de ceasul morții! –, împreună cu un prieten bun de-al lui, un băiat din vecini, cu un an, doi mai mare decât el, căruia Sofia îl dădu în grijă. „Să nu stați, îi sfătui ea. Vă aruncați de două, trei ori în apă, să vă mai răcoriți, și vă întoarceți frumos acasă. Nu prea mult, așa, să nu spuneți că nu v-ați scăldat..." Ei îi promiseră că așa vor face, cum i-a sfătuit, n-o să-i iasă din cuvânt, dar după-amiaza se scurse întreagă, soarele sta să apună, și nici pomeneală ca ei să se fi întors. Îngrijorată, Sofia îl căută la moara veche, unde se scăldau de obicei copiii: „A plecat, îi spuseră, zicea că se grăbește acasă, să nu-l certi dumneatale că stă prea mult la râu". Era mânioasă nu atât pe copil, cât mai ales pe părinții acestuia care îl lăsaseră în grija ei. Era întuneric beznă de-acuma, când îl auzi jucându-se prin ogradă, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat; nici nu veni măcar să-i spună că s-a întors. „Pe unde mi-ai umblat până acum?!" se răsti mânioasă. Copilul tăcea însă mâlc, nu putu scoate nici un cuvânt din gura lui, oricât ar fi strigat și oricât l-ar fi ocărât. Îl lăsă în treaba lui, se apucă să strecoare laptele înainte de-al pune la fiert, aproape că-l uitase, așa că fu de-a dreptul mirată auzindu-l vorbind. „Am vrut să văd, îi spuse nepotul, dacă îți pare rău după mine, eram curios să știu dacă ai să plângi ori ba. Dacă nu mă întorc acasă până se întunecă afară, așa mi-am făcut socoteala, o să intri la griji și o să crezi că m-am înecat. Aș fi stat toată noaptea ascuns, numai așa, ca să te sperii, să te văd ce zici, dar ai avut noroc că mi s-a făcut cam frig și nu m-am putut ține până la capăt de planul pe care mi l-am făcut. Așa-i că te-ai fi speriat foarte tare dacă aș fi stat ascuns toată noaptea, așa-i că ai fi plâns?!" o întrebă el, privind-o cu ochii lui mari și fără gene...

Singurul lucru pe care și-l dorea era să fie lăsată în pace, și băiatul se pare că tocmai asta își pusese în gând, să-i tulbure liniștea. „Prea te bagi în sufletul omului, n-am văzut un copil ca tine, îi spunea Sofia de la obraz. Prea dai buzna", și el o privea cu ochii lui galbeni, fără gene, care păreau lipsiți de orice expresie, încât îți era destul de greu să-ți dai seama cam ce anume îi umblă

prin cap. Tăria lui consta tocmai în modul în care izbutea să-şi ascundă gândurile în spatele acelor ochi care se uitau fix în ochii ei, de parcă ar fi vrut să o hipnotizeze. Nu ştia niciodată dacă e atent la ce îi spune sau nici n-o aude ce zice –, gândurile îi zburau la o nouă năzbâtie pe care i-o pregătea cu cea mai mare migală şi concentrare... Îi sta tot timpul în cale, încât, din cauza lui, lucrul îi rămânea adesea nefăcut. Îl alunga supărată: „Nu te ştiu jucându-te, îi spunea, cu cei ce-ţi sunt de-o samă, tot de tine dau cu ochii, am, n-am poftă, nici nu pot să-mi caut de lucru din pricina ta..." Lui nici nu-i păsa de vorbele ei, pe-o ureche îi intrau, şi îi ieşeau pe cealaltă; o privea doar cu ochii lui ciudaţi, cântărind-o, măsurând-o din cap până în picioare; nu putea scăpa de impresia stânjenitoare că-i judecată şi întoarsă pe toate părţile de copilul care se arăta prea curios să afle şi să ştie totul despre ea...

Era destul de sprintenă şi în puteri, se putea urca în fiecare dimineaţă pe acoperişul bucătăriei de vară să strângă perele căzute peste noapte. Într-una din acele zile îşi puse nepotul să ţină de scară – nu cumva, Doamne fereşte, să alunece şi să cadă. Băiatul păru a fi bucuros că poate să-i dea o mână de ajutor, voi chiar să se urce şi s-o ajute la strâns. N-o să-i ţină pe amândoi, îi spuse ea, şi aşa acoperişul era destul de şubred. Mâine o să-l lase să se urce însă în locul ei, dacă vrea cu tot dinadinsul – îi promise, de îndată ce-l văzu că se întunecă la chip... Îşi dădu însă repede seama că el nu voia, de fapt, decât s-o sâcâie şi s-o necăjească. „Dacă nu mă laşi să mă urc, o ameninţă, am să-ţi iau scara, să te văd cum ai să izbuteşti să cobori fără ea..." Şi se grăbi să-şi ducă la îndeplinire ameninţarea: luă scara, o propti de poartă, şi cu ochii lui galbeni şi ficşi, de acolo de jos, se uita la ea, aşteptându-i cu vădit interes reacţiile. „Ce-ai să faci acuma, să te văd cum ai să te descurci?" o întrebă el. Din pricina supărării, începură toate să se învârtească în jurul ei şi fu gata, gata să alunece de pe acoperiş. „O s-o pun la loc, îşi auzi nepotul ca prin vis spunându-i, dacă ai să faci aşa cum am să-ţi comand eu!" Se simţi dintr-o dată bătrână

şi neputincioasă. Ba din pricina slăbiciunii şi a supărării, desigur, ochii i se umplură de lacrimi. Cu totul pe neaşteptate însă, umbra unei femei tinere i se năzări în faţa ochilor; o fetişcană jucându-se veselă cu propriii ei copii, în aceeaşi ogradă – cu mulţi, foarte mulţi ani în urmă, o grămadă de ani! alerga ca o nebună, nu avea mai multă minte decât cei trei feciori ai ei, care se dădeau de ceasul morţii ca s-o prindă! Glasurile lor îi răsunau în urechi: „Poţi alerga cât vrei, căci de prins tot te prindem noi, fii fără grijă!..." I se părea că aude până şi râsul tineresc şi cam fluşturatic al acelei femei. „O să pun scara la loc, spuse strănepotul, numai dacă ai să cânţi o cântare din cele vechi şi care acuma nu-s mai la modă, nu le ştie nimeni altcineva afară de dumneata."

Sofia stă pe acoperişul din ce în ce mai încins al bucătăriei de vară şi nu îndrăzneşte nici măcar să se mişte, de teamă ca nu cumva să alunece şi să cadă jos. Se trezeşte târguindu-se cu băiatul, care o ţine morţiş pe-a lui, vrea cu orice preţ să-i cânte ceva; îi spune c-a uitat toate cântările ştiute altădată. „Las' că nu le-ai uitat, o întrerupe el. Gândeşte-te numai un pic şi ai să vezi cum ai să-ţi aduci aminte. Şi pe toate ai să ţi le aminteşti, parcă văd! Eu mă mulţumesc şi cu unul singur, nu sunt chiar aşa de pretenţios..." Sofia se întreabă dacă vrea să-şi bată joc de ea dintr-o răutate copilărească şi aproape inconştientă sau, încăpăţânat cum îl ştie, şi-a pus în cap s-o înveselească – şi nu pentru că i-ar fi milă de ea, văzând-o tot timpul întunecată la chip, ci mai curând ca să-şi încerce puterile. „O s-o fac să cânte şi să joace", îşi spunea, probabil, copilul acesta ciudat şi mult prea precoce pentru vârsta lui. Tonul lui, în timp ce-i vorbeşte, nu e batjocoritor, ci mai degrabă pătimaş, de parcă de cântatul ei – acolo pe acoperişul şubred al bucătăriei de vară – ar depinde multe pe lumea asta. „Cântă odată şi nu te mai lăsa rugată! o îndeamnă el, ia-ţi inima în dinţi şi dă-i drumul..."

Sta pe acoperiş, cu picioarele adunate şi cu genunchii duşi la gură, iar el o privea din mijlocul ogrăzii. O privea cu ochii lui galbeni, ca de pisică; în ei nu se vedea nici o urmă de râs; nici

pomeneală să-i ardă de glumă sau să vrea cumva să-şi bată joc! Părea să fie doar încăpăţânat, aşa cum sunt copiii atunci când îşi doresc un lucru cu orice preţ. O ţinea pe a lui: să-i cânte, neapărat să-i cânte, altfel nici nu se gândeşte să-i pună scara la loc! Şi să ştie că el nu se joacă: atunci când spune un lucru, aşa rămâne... Se simţea însă mult prea ostenită ca să-i ardă de cântat. Mai curând ar fi coborât cât mai repede şi s-ar fi dus să se întindă – o jumătate de ceas, nu mai mult – în odaia de către drum, la răcoare, să mai prindă ceva puteri. Era prea lipsită de vlagă ca să se mai poată supăra pe nepotul cel nerăbdător s-o audă cântând. Ştia însă că n-o să-l poată îndupleca, aşa că începu să cânte cu o voce nesigură şi tremurată de femeie bătrână. Se opri la jumătatea cântecului, îl uitase, nu şi-l mai amintea în întregime; copilul, care ascultase cu toată atenţia, se declară mulţumit. „A fost frumos, spuse, numai c-ai cântat încet şi nu s-a prea auzit..."

Supărarea o cuprinse abia după ce, conform înţelegerii, îi puse scara şi izbuti, cu chiu, cu vai, să coboare. Îi veniră lacrimi în ochi, dar nu atât din pricina supărării, ci mai mult din slăbiciune. Se târî cu greu până în odaie, se întinse pe pat şi fu cât pe aci să aţipească, dar strănepotul avea, se vede, de gând s-o chinuiască în continuare, să n-o slăbească nici măcar o clipă: deschise încetişor uşa, îşi strecură gâtul lung şi slab prin crăpătura ei şi începu să se uite la ea cu privirea lui fixă şi lipsită de expresie...

Când părinţii i se întoarseră de la nuntă, fu bucuroasă că scapă de el. Încercase oare copilul – poate fără să-şi dea seama – să se lupte cu o umbră care era mult mai puternică decât el? O vreme Sofia ţinu poarta închisă – numai să nu-l mai vadă dar nici el, strănepotul, căruia îi plăcea să se joace de unul singur prin ograda ei, nu se lăsă cu una, cu două, nu se dădu chiar atât de repede bătut: căută cheia sub grinda de lemn, trase cu toată puterea de clanţă, începu să lovească în poartă cu amândoi pumnii; în cele din urmă se apucă s-o strige în gura mare, rugând-o să vină să-i deschidă, pentru că ştie el foarte bine că ea e acasă şi tace mâlc; până când ieşiră vecinii pe la porţi şi-l alungară, certându-l.

Peste ani și ani strănepotul – cel ce o făcuse să cânte pe acoperișul bucătăriei de vară – își va aminti de ea și, într-o seară de august, își va opri Volga, uriașă gânganie neagră cu toate farurile aprinse, la poarta ei. Va bate cu pumnii în poartă, așa cum făcuse și pe timpul când era copil mic și ea ținuse poarta închisă refuzând să-i dea drumul înăuntru, în ciuda insistențelor lui. De data asta îl lăsă să intre, cu toate că în prima clipă nu-l recunoscu sau, mai exact spus, se făcu doar că nu-l recunoaște. „Eu sunt – îi spuse, și laba mare a mâinii păroase aduse la pieptul lui de bărbat, care începuse să se îngrașe, trupul împuținat și veșted al femeii bătrâne – nepotul lui moș Petre, nu cumva m-ai uitat și nu mă mai recunoști?" și începu să râdă, un râs vesel și nepăsător, de ins căruia i-au ieșit toate în viață după voința lui. „Ăla care a ajuns domn mare?" întrebă ea făcându-se în continuare că nu-l știe prea bine. „Atâta lucru ar trebui să știi și dumneata, maico, îi spuse el, și începu să umble prin încăpere, cercetând-o și inspectând-o cu ochii lui galbeni și fără gene, pe care îi știa atât de bine – că astăzi nu mai sunt domni. S-a terminat cu ei, spuse el vesel, și din nou începu să râdă, apoi se întoarse spre femeia de lângă el. I-am vorbit de dumneata și nevesti-mii, mă tot bate la cap că vrea să te vadă, spuse, arătând spre femeia elegantă care, oprită în dreptul ușii, o privea curioasă (așa cum te uiți, într-un muzeu, la îndemnul ghidului care are grijă să-ți arate toate exponatele, la un obiect vechi de sute de ani, a cărui valoare constă tocmai în vechimea lui). „I-am spus lui Edith, spuse strănepotul, în trecere și cu o oarecare neglijență, cum ai jucat în vara aia pe acoperiș." „Am cântat, n-am jucat! se răți Sofia la el, nu mai ții tu bine minte... V-o fi foame? îi întrebă ea mai mult ca să schimbe vorba. Să vă sparg niște ouă, că altceva n-am să vă dau", le spuse, și cu palma șterse în grabă scaunele, înainte de a-i pofti să se așeze. „Stai cuminte, o liniști strănepotul, nu trebuie să ne faci nimica. Ne-am oprit la restaurant la Făget și am mâncat niște păstrăvi. Suntem, ca să zic așa, mai mult decât sătui... Numai să ai unde să ne culci pe toți trei", mai spuse și atunci Sofia îl descoperi

şi pe cel de-al treilea, şoferul maşinii, un bărbat masiv, a cărui siluetă pe coridorul întunecos nu se distingea prea bine. „Costică, i se adresă strănepotul, şoferului, fii te rog atât de amabil şi adu pachetele alea două din maşină. Umblă însă atent cu ele, vezi să nu se spargă..." La lumina chioară a becului, Sofia descoperi că ochii strănepotului ei au rămas aceiaşi, mari, fără gene, galbeni ca la pisici şi de nepătruns. Nu ştiai niciodată ce se ascunde în dosul lor, nu ştiai ce-i trece prin cap. „Tare te-ai mai îngrăşat, îi spuse cu o voce cârtitoare şi destul de neprietenoasă, de parcă ar fi vrut să-şi ia acuma revanşa pentru «cântatul» de demult. Mă şi mir că te-am recunoscut! Aşa-i când omului îi merge bine, pune pe el", adăugă ea, hotărâtă să nu-l ierte, vorbindu-i cu aceeaşi asprime în glas cu care îi vorbea pe vremea când el era copil mic şi-o ruga să-l lase să se ducă la scăldat. „E îngrozitor de lacom", se auzi atunci gânguritul femeii. (Se aşezase pe scaunul din dreptul ferestrei, aşa că Sofia putu s-o cerceteze în voie. Era nerăbdătoare să vadă cam ce nevastă şi-a găsit strănepotul ei cel atât de pretenţios.) „O fi avut vreun interes că şi-a luat o muiere aşa de neîngrijită, se gândi ea, uitându-se la femeia foarte înaltă şi slăbuţă, cu umeri înguşti şi cu faţa ascuţită, ca de pasăre. Nu-mi vine să cred, îşi spuse Sofia pe acelaşi ton critic şi necruţător, c-a murit de dragul ei! E numai oase, săraca, dacă te apropii de ea trebuie să fii cu mare grijă, nu cumva să te împungi în ele..." „Mă cert cu el tot timpul, se plânse femeia, nu-l pot face, oricât m-aş strădui, să mănânce mai puţin!", „V-aţi pus amândouă cu gura pe mine, auleo, nu mai scap!" spuse strănepotul şi, mai în glumă, mai în serios, se luă cu amândouă mâinile de cap, îşi astupă cu palmele urechile, să nu mai audă ce-i zic cele două femei. „Are cel puţin cu douăzeci de kilograme în plus. La înălţimea lui ar trebui..." „Bine, bine, o întrerupse bărbatul, nu despre asta e vorba acuma, mai bine s-o întrebăm pe maica dacă e sănătoasă şi cum o duce, să vedem cum şi cu ce am putea-o ajuta în cazul că-i lipseşte ceva..." „Sigur că da, spuse la rândul ei femeia, şi se uită plină de bunăvoinţă la străbunica soţului ei. Ştefănuţ e acuma la locul

ăla unde nu-i nici o problemă, absolut nici o problemă..". Sofia o întrerupse însă; n-are rost să vorbească de pomană, îi spuse, şi ca să n-o supere, îi luă o mână într-ale ei, ea nu are trebuinţă de nici un ajutor. „Totuşi, cu mâncarea... nu se lăsă Edith. Acum, de când cu cotele, e într-adevăr, o problemă, până şi la ţară", spuse ea cât se poate de îngrijorată. „Cât mănânc eu şi aşa îi prea mult, o linişti Sofia. Mi-ajunge, fiţi fără grijă", spuse ea încă o dată, şi-i privi de data asta ceva mai prietenoasă, vrând parcă să le mulţumească amândurora că s-au gândit la ea. „Am tăiat un purcel astă-iarnă, le povesti, şi pot spune că aproape nici nu m-am atins de el!... Dacă vreţi, vă scot şi vouă nişte cârnaţi, măcar aşa, de gust, dacă ziceţi c-aţi mâncat..." „Ţi-am spus că suntem sătui, o linişti bărbatul, nu ne trebuie nimic." „Poate o convingem pe bunica, gânguri soţia strănepotului, să ne crească un porc la anu şi nouă. Dacă tot..." „Nu vorbi prostii, o repezi soţul. Cu ce-ai vrea să ni-l crească?! Nu-ţi dai seama că nici ei nu-i ajunge?! Se vede că n-ai trăit la ţară, habar n-ai cât mănâncă un porc!" „Porumbul i-l putem trimite noi...", stărui în continuare femeia. Strănepotului i se păru că vorbele nevestei sale sunt mult prea lipsite de temei ca să merite vreun răspuns, aşa că se întoarse grijuliu spre străbunica lui şi, cu o voce domoală, aşa cum se vorbeşte cu oamenii bătrâni, o întrebă dacă nu-i suferindă şi dacă nu are cumva nevoie de o îngrijire medicală ceva mai specială. „Cunosc o mulţime de doctori, îi spuse el, nu mi-i mare lucru să vorbesc cu ei." „Nu mă doare nimic, spuse ea. Sunt sănătoasă tun. N-aveţi la ce să vă faceţi griji din pricina mea. Îi bine că nu m-aţi uitat şi că aţi venit să mă vedeţi, sunt mulţumită şi bucuroasă cu-atât. Rar se mai întimplă – spuse, fără să se plângă, dând de înţeles că lucrul ăsta n-o supără prea tare – să-mi mai treacă pragul careva. Când şi când, pe la sărbători – spuse, şi încercă să zâmbească mai mult din ochi – îşi mai aduc aminte şi de mine..."

Mai veniră de câteva ori s-o vadă şi-i aduseră, în dar, un tapet frumos de pus pe perete. „L-am cumpărat de la Constanţa, îi spuse nevasta strănepotului ei. Le aduc marinarii din Turcia şi

le dau pe sub mână. Cer cam mult, e adevărat, dar când e vorba de un lucru frumos, mi se pare mai mare păcatul să te zgârcești. Nu-i așa că e splendid?!" o întrebă după ce darul fu atârnat deasupra patului ei. Era într-adevăr viu colorat, te orbea uitându-te la el! De câte ori îl privea, Sofiei i se părea c-o dor ochii și o cuprinde amețeala! Avea, bineînțeles, un subiect oriental: se vedea seraiul, cu turnulețele și minaretele lui; pe cerul uluitor de albastru atârna o lună în formă de secure. Un turc cu șalvari violeți, călare pe un roib negru ca pana corbului, fugea de urmăritorii lui, care se zăreau și ei undeva, tot departe. Turcul strângea la piept o cadână durdulie, cu sânii rotunzi ca două mere. Cadâna își ținea iubitul cu o mână pe după cap, iar cealaltă mână o avea dusă la spate, într-o poziție cât se poate de incomodă și de nefirească. Turcul se uita în urmă să vadă dacă nu cumva urmăritorii se apropie... Atât viața lui, cât și a planturoasei cadâne erau, bineînțeles, în primejdie. Avea niște mustăți fioroase și un iatagan pe care îl ținea ridicat, gata să se apere în caz de nevoie... După ce tapetul fu atârnat pe perete, Edith îl privi o vreme, mijindu-și ochii, așa cum fac vizitatorii atunci când se află într-o expoziție de pictură. „Îmi place și subiectul, foarte mult", îi spuse ea soțului ei. O vreme îl admirară împreună. Strănepotul își cuprinse drăgăstos soția pe după umeri. „Ce părere ai, nu-i așa că e frumos?" își întrebă tânărul bărbat străbunica. „Avem și noi unul în sufragerie aproape la fel, culorile însă diferă", spuse nevasta acestuia. „Doar că sunt doi călăreți, nu numai unul", îi aminti bărbatul. Un timp se pare că uitară de ea, apoi, în săptămâna dintre Crăciun și Anul Nou, se trezi din nou cu Volga cea neagră la poartă. „Am tăiat porcul, le spuse. Luați cât vreți voi. Mie nu-mi trebuie nu știu cât. Mă mulțumesc cu puțin." Ei protestară. „Dumneata cu ce rămâi?" o întrebă strănepotul. „Pentru mine e prea mult", îi liniști ea. „Cârnăciorii sunt absolut delicioși", gânguri femeia. „Nu știu dacă or fi destul de usturoiați", se interesă Sofia. „Sunt excelenți", spuse Edith... Apoi vizitele lor se răriră, Sofia află (de la unul din oamenii din sat care o rugase în iarna trecută să pună „o vorbă

bună" pe lângă strănepotul ei, avusese niște necazuri) că ajunsese de-acuma și mai mare, se mutase la București. Cum Bucureștiul era departe, vizitele se întrerupseră. Nu-i trebui Sofiei prea mult timp ca să-i uite. Nici măcar tapetul cu subiect turcesc și foarte strălucitor de pe perete nu-i mai aducea aminte de strănepotul ei și de soția acestuia...

Erau, în schimb, și alte amintiri vechi de când lumea care îi dădeau tot timpul târcoale. Marcu își făcuse stagiul militar la Seghedin, la honvezi, iar ea îl visase de mai multe ori. Urâte vise, care se ținură lanț. „Așa m-am hotărât, le spusese pe atunci feciorilor ei mai mari, să mă duc să-l caut, să văd ce-i cu el." Atât de arzătoare era dorința ei de a-l revedea, încât frații își dădură repede seama că împotrivirea lor era zadarnică. „Bine, du-te, tu și așa ai făcut întotdeauna ce-ai vrut, nu ne-ai ascultat niciodată pe noi. Când a fost vorba de fratele nostru mai mic, nimeni nu s-a putut înțelege cu tine. Te apucă așa dintr-o dată, parcă îți fură Dumnezeu mințile, când îi el la mijloc!... Nici dragostea, dacă-i prea mare și fără nici o socoteală, nu-i bună, dar treaba ta, faci așa cum crezi că-i bine, noi nu ne mai amestecăm... De-ai avea atâta minte, îi mai spuseră, să nu pleci singură la un drum așa de lung. Ia și un copil cu tine, ia-l pe Giorgiuț, care de-acuma-i mare și ți-o fi de ajutor. Câte ți se mai pot întâmpla, căci Seghedinu-i departe, nu-i la o azvârlitură de băț, aici peste deal, și când ai pe cineva lângă tine, oricum, îi mult mai ușor... La început Sofia nici nu vru să audă de așa ceva: „Ce ajutor și sprijin pot avea de la el?! le spuse ea. Nu vedeți cât e de copilăros și nevârstnic?! Vorba cântecului din bătrâni: „Eu sunt pitic / cel voinic / cu fundul nădragilor / fac pârtia vacilor / unde e neaua mai mare / mă iau alții în spinare / unde-i drumul mai frumos / mai merg și eu pe jos". „Nu-i chiar așa, o contraziseră ei. Nu te-ai uitat, da' copilul a crescut în ultima vreme. S-a împlinit și la trup și la minte, la o adică poți avea nădejde în el." „Adică să mă îngrijesc și de un mucea, care să mă bată la cap cât o ține drumu – și-i mai depărtișor nu-i chiar așa de scurt..." „Singură nu te lăsăm să pleci, săriră feciorii cu gura.

Cine știe ce ți se poate întâmpla, te betegești ori mai știm noi ce pățești, și ce faci atunci, spune-ne și nouă, printre străini?! Căci străinii nu se uită la tine nici să te vadă picată jos, te lasă acolo unde te afli, nu-ți întind o mână de ajutor! Nu te cunoaștem, nu știm cine ești, nu ne băgăm, or să zică străinii, și atunci nu-i mai bine să ai pe cineva de-al tău lângă tine? Spune-ne dacă judecăm noi prost și dacă nu avem dreptate?" întrebară cei trei feciori, așa că ea, văzându-se încolțită din toate părțile, nu mai avu ce să facă, trebui să le facă voia. „Bine, le spuse, am să-l iau și pe Giorgiuț, numai să fie cuminte și ascultător, să nu-mi iasă din vorbă, eu să spun una și el să facă alta, căci atunci n-o să aibă pace cu mine, așa să știe el!" „Îi mare de-acuma, se vârî în vorbă și mama copilului, luându-i apărarea, nu mai are mult și împlinește paisprezece ani. Și-i tare ascultător. Îi ca o fată, așa-i de cuminte, ce-i spui, aia face, să vezi că n-o să-ți iasă din cuvânt. Ia-l cu dumneatale, o îndemnară nurorile, și-o să-ți pară bine că ne-ai ascultat și că ai făcut așa cum ți-am spus noi..."

În cele dintâi zile ale lui august fură amândoi – ea și cu nepotul ei, Giorgiuț – gata de plecare. De plecat, plecară într-o zi cam înnorată, cam pe la vremea prânzului. Îndeosebi copilul părea a fi nerăbdător. Îngrijorarea de care era cuprinsă Sofia era mult prea mare ca să se poată bucura. Și cu cât se apropia ceasul, cu atât temerile și neliniștile din sufletul ei creșteau. În noaptea de dinaintea plecării udă perna cu lacrimi amare; rămase toată noaptea trează, și abia în zori, când în ferestre se arătă lumina tulbure a zilei, izbuti să aţipească. Prin ogrăzi începură să cânte cocoșii, așa că nu avu parte de un somn prea lung...

Înainte de a se așterne la drum, feciorii încercară s-o liniștească din nou: „Când te vedem așa, îi spuseră ei supărați, zău că ne vine nu știu ce să-ți facem, numai să te aducem odată și odată cu picioarele pe pământ. Căci, ce anume, Doamne ferește, crezi tu că i s-a putut întâmpla? Îți închipui că altceva nu are de făcut, acolo la armată, decât să-ți scrie ție scrisori, așa crezi? Se vede că habar n-ai ce-i aia armată, dacă vorbești așa! Acum, peste

vară, cine ştie ce manevre lungi şi grele or fi făcut ungurii, acolo, la Seghedin – s-ar putea să se întâmple, să se fi mutat în altă parte cu garnizoana şi să nu-l găseşti –, şi cât ţin manevrele n-are vreme, săracu, nici să răsufle; numai noi ştim, c-am făcut şi noi armata, cât îi freacă, când să-ţi scrie dumneatale scrisori! Vreme pierdută de pomană cu drumul ăsta, doar că de amestecat noi nu ne mai amestecăm, te lăsăm să faci aşa cum crezi tu că-i bine. Osteneală şi opăceală fără rost..." „Să-ţi iei, mamă, îi spuseră cele trei nurori într-un glas, şi un parazol cu dumneata. Dacă plouă, să ai ce ţine deasupra capului, să nu te ude prea tare. Când arde şi pripeşte soarele, şi atunci îi bun, că-ţi ţine de umbră... Şi tu, se întoarseră ele la copil, să nu-i ieşi mamei din vorbă..." „O dăm în grija ta, îi spuse Pavel, tatăl băiatului, ca la un bărbat ce te afli. Ţi-au crescut şi ţie de-acuma tuleiele, nu mai eşti copil... "

Îi vedea aievea vorbindu-i, dându-i sfaturi, atât ei cât şi copilului – vocile lor îi răsunau din nou în urechi. Dar drumul până la Seghedin nu şi-l mai amintea chiar atât de bine... Dormeau pe unde apucau, în şură ori afară pe prispă, atunci când vreun gospodar mai milos îi primea în ograda lui. Nopţile erau la fel de calde ca şi zilele – i-a rămas în amintire căldura aceea greu de îndurat. Noaptea căldura se ridica din pământ (care ardea ca un cuptor încins) şi până şi stelele de pe cer, care de obicei ne apar nouă, muritorilor, îndepărtate şi reci, păreau de asemenea fierbinţi, gata să se aprindă! Când le ieşea în cale vreo apă, se bucurau – putea fi cât de mică şi neînsemnată –, îşi udau picioarele în ea, se mai răcoreau un pic; dacă râul era mai mare, Giorgiuţ îşi lepăda la repezeală ţoalele şi se arunca bucuros în apa rece ca gheaţa. „Ţi-o fi destul, îi spunea ea. Să mergem, să nu ne prindă noaptea pe câmp." Şi copilul o asculta, ieşea din apă cu părul ud şi ţeapăn ca la arici, cu dinţii clănţănindu-i în gură. De pe trupul lui slăbănog se scurgeau picăturile de apă ca nişte mărgele transparente şi minuscule... Nu cu mult înainte de a ajunge la capătul călătoriei lor, se porniră ploile. Ei nu aveau însă de ales, trebuiau să meargă, fie ce-o fi, oricât de dușmănoasă

ar fi fost vremea. Norocul lor că erau ploi de vară, care nu țineau mult! Ziceai că înecă Dumnezeu lumea, așa ploua de puternic, și de îndată ce ploaia se oprea, se arăta soarele, toate cele începeau să strălucească; numai că gândurile ei erau mult prea prinse în păienjenișul viselor urâte pe care le avusese înainte de a pleca de-acasă, ca să se poată bucura, cum i-ar fi fost drag, de toate cele ce se arătau în jurul ei. Era speriată și neliniștită, și nepotul, văzând-o mereu îngândurată și căzută pe gânduri, încerca s-o zgândărească, să-i spună – așa cum îi spuseră și feciorii înainte de a pleca de acasă – că-s prea fără rost și de-a dreptul neroade gândurile ei! „Ai visat, ai visat, și ce-i cu asta?! Nu cumva ți-ai băgat dumneata în cap cum că tot ce se arată în visele alea – și omul poate visa orice, visele le visăm fără să știm, și nici nu le putem alege, după cum vrem noi – se și întâmplă tipărit așa! Păi eu pot visa câte-n lună și-n stele, asta nu înseamnă mai nimic...", trâncănea băiatul; cu toate că îi dăduseră de-acuma tuleiele, tot copil fără minte se arăta a fi. Sofia își zăvora dinadins sufletul, or el tocmai asta voia, ca ea să-i vorbească, să și-l deschidă în fața lui! „Mută mai ești, îi spunea întărâtat. De la dumneata rar aude omul o vorbă. Mi s-a urât, ce crezi, să merg așa, pe tăcutele. Parcă am fi ființe necuvântătoare!..." o certa copilul, și ea îl lăsă s-o certe, să vorbească ce vrea el, pentru că vorbele lui – copil, ce poți aștepta mai mult de la el?! – ei îi intrau pe-o ureche și-i ieșeau pe cealaltă. „Tu nu auzi ce te-am întrebat?! se rățoia jignit băiatul. De ce taci și nu-mi răspunzi?! Cât ai vrea să mai aștept?" „Nu, îți spun drept că nu am auzit, îi răspundea liniștită, fără să-i pese prea mult de supărarea lui. Rogu-te, mai spune o dată, și atunci vezi bine că am să-ți răspund." „Ba nu-ți mai spun nimic, zicea copilul gata să izbucnească în plâns. M-am și săturat! Să mă trăsnească, dacă mai scot o vorbă din gură! Dacă vrei, ne luăm și la întrecere, să vedem care-i în stare să tacă mai mult." Mergeau de dimineața până seara fără să-și vorbească, până când, la vremea prânzului, Giorgiuț începea să se plângă de foame, și atunci se așezau la umbra vreunui cireș bătrân și mâncau pe tăcutele... „Când te văd

așa, de parcă ți-ar ninge și ți-ar ploua tot timpul, îl auzi pe băiat spunându-i într-o bună zi – și fu de-a dreptul uluită de cuvintele lui, mă apucă și pe mine plânsul și întristarea cea grea... Îmi trece pofta de toate cele și nici să zburd nu îmi mai vine! Mă crezi, măicuțo, ori nu mă crezi?" Când se uită la el, îi văzu lacrimile din ochi. Se miră foarte tare, pentru că nu-l știa atât de simțitor! Tulburată, găsindu-și cu mare greutate cuvintele, încercă să-i spună că grijile și necazurile toate erau numai și numai ale ei, el nu are nici o pricină să se întristeze; mai ales că la vârsta lui – îi explică ea – nici nu poate ști prea bine ce-i aia necazul și întristarea... „Ai timp și pentru ele, îi mai spuse. Nu te grăbi, dragul meu, prea tare..." Era un răspuns ocolit și în același timp plin de blândețe; vorbele lui îi ajunseseră drept la inimă, îi veni să plângă, din pricina lor, avu grijă însă să-și înghită lacrimile. Și totuși niște zăgazuri în sufletul ei se rupseră pe neașteptate, și cuvintele care îi veniră pe buze îi scăpară fără voia ei: „Numai lui – spuse – i-a fost dat de timpuriu să le cunoască și să le știe..." Stânjenit, Giorgiuț îi ocoli privirea, și Sofia se întrebă ce poate el pricepe din tot ceea ce îi spune și dacă mintea lui crudă de copil netrecut prin viață poate să prindă înțelesul adevărat al vorbelor ei; în același timp se rușină la gândul că fusese în stare să-și deschidă sufletul să și-l arate unui copilandru neștiutor. Dar vorbele, simțea Sofia, nu mai aveau cum să rămână zăvorâte în adâncul sufletului ei, trebuiau să iasă la lumină, și atunci se apucă să-i vorbească din nou băiatului, care se uita în pământ și plângea, iar din când în când își ștergea lacrimile cu dosul palmei. Plângea și suferea din pricina ei, iar Sofia simțea o ușurare și se bucura văzându-l suspinând și plângând, de parcă plânsul acela al lui i-ar fi luat o mare greutate de pe suflet.

Se apucă să-i spună niște lucruri la care ea, de fapt, nici nu se gândise până atunci, vorbe aspre și grele, pe care le regretă de îndată ce le rosti. „Mai bine ar fi fost să nu-l fi născut...", spuse. De cum îi auzi vorbele, Giorgiuț începu să plângă mai cu foc, lacrimile curgeau șuvoi din ochii lui curați, de copil neștiutor.

„Cei care sunt ca el mai bine ar rămâne nenăscuți..." Și era ca un fel de blestem rostit atât împotriva celui ieșit din pântecele ei, cât și împotriva ei însăși, pe care ea, mama lui Marcu, îl spuse cu voce tare, încât se înspăimântă de propriile-i cuvinte, vru chiar să și le dezmintă, să și le ia înapoi, să spună că nu-i așa, că a luat-o gura pe dinainte, că sunt vorbe zise la supărare și lipsite de judecată, vorbe de femeie proastă și fără minte, așa că el să nu le bage în seamă și, dacă poate, să le uite cât mai repede cu putință... „Vorbii și eu fără rost, spuse, vorbii mai mult ca să nu tac. Tu uită, dragu meu, cât mai repede poți tu, tot ce ți-am spus..." Numai că ceea ce a fost spus o dată, nu mai poate fi luat înapoi, Sofia încercă să atragă și să ia asupra ei întreaga vină; n-o lăsă să atârne pe umerii băiatului, pe care ea îl iubea mai mlut decât lumina ochilor ei. „Dacă cineva e vinovat, spuse, atunci toată vina e numai a mea, nimeni altcineva pe pământul ăsta nu are o vină. Căci numai eu..." Dar Giorgiuț n-o lăsă să-și ducă gândul până la capăt, îi luă vorba din gură, și din nou Sofia fu cât se poate de mirată auzindu-l cum vorbește – de parcă n-ar fi fost un copil fără judecată, ci un om în toată firea, trecut prin ale vieții și înțelegându-i rosturile și dedesubturile; ca un om bătrân și plin de înțelepciune vorbea el – și de unde îi veneau cuvintele și cine anume i le punea în gură – ea, mama lui Marcu, nu avea cum să știe. Erau atât de neașteptate – cuvintele spuse de băiat încât, după aceea, de câte ori se gândea la ele, i se întâmpla să se îndoiască de realitatea lor... „Nu mai vorbi așa, îi spusese, așadar, băiatul (lacrimile din ochi i se uscaseră și privirea îi era din nou senină, plină de lumină și de veselie copilărească). De ce te apuci să te învinovățești și să pui vina și pe alții?! *Pentru că nimeni, măicuțo, dacă vrei să știi, nu are vreo vină*... Și acum să plecăm, mai spuse copilul, și se ridicase de jos scuturându-se de firimiturile rămase de la mâncare. Să ne grăbim să nu întârziem prea tare. Am mâncat, ne-am odihnit, *am mai stat și de vorbă*, așa că putem pleca liniștiți."

Ajunseră, în sfârșit, se aflau de-acuma la capătul călătoriei lor. Poposiseră într-o piață, lângă un monument de pe soclul

căruia un bărbat falnic şi foarte mândru privea în depărtări. Nu-i interesa pe ei, veniţi de departe, cine era domnul acela străin, aproape că nici nu-şi ridicară privirea până la el, în schimb interesul le fu reţinut de grupul statuar dispus în jurul soclului. Copilul, cu privirile îndreptate spre erou – şi atât din priviri, cât şi din atitudinea sa, se desprindeau o pioasă, aproape extatică recunoştinţă –, cu o cununiţă de flori în mâini, femeia cu rochia fluturândă în bătaia vântului, întin- zându-şi amândouă mâinile spre eroul cu pieptul încărcat de decoraţii, precum şi ţăranul sprijinit de o coasă uriaşă cu chica împletită şi cu mustăţile lungi şi fioroase (căciula, în semn de respect, şi-o ţinea în dreptul pieptului) ale cărui priviri erau de asemenea ridicate spre cel ce îi domina de la impunătoarea lui înălţime...

De fapt Giorgiuţ este cel ce de mai multe ori la rând dă ocol monumentului impunător, cască gura la frumosul grup statuar, zgâindu-se când la băieţelul cu pălăriuţă, când la coasa bătrânului. Sofia, în schimb, stă lângă monument şi plânge pentru că nu-i chip să-l găsească pe Marcu. Nu ştie unitatea la care acesta îşi face cătănia – iar oraşul e plin de cazărmi –, nimeni n-a fost în stare să-i dea un răspuns cât de cât lămuritor. De dimineaţa, de cum au ajuns, au umblat amândoi întrebând pe unul şi pe altul – şi cum nu vorbesc ungureşte, cu greu s-au făcut înţeleşi –, dar zadarnic l-au căutat, de aflat nu l-au putut afla... Au dat peste o cazarmă şi s-au apropiat cu frică de soldatul care sta în poartă. Sofia i-a spus numele copilului ei, dar soldatul a ridicat din umeri, semn că n-a auzit de el. „O fi în altă parte, nu-i aicea la noi", a spus făcându-se cu greu înţeles de cei doi. Au avut însă noroc, un flăcău de prin părţile lor – care îşi făcea stagiul militar, la fel ca Marcu, la Seghedin – i-a recunoscut după bunda ei albă, s-a apropiat şi a intrat în vorbă cu ei. „Pe cine cauţi, maico, şi de ce plângi?" a întrebat-o pe Sofia şi ea i-a spus păsul ei: cum că îşi caută fiul, care e şi el militar, şi nu-l găseşte. De azi-dimineaţă umblă, şi nici pomeneală să-l poată afla! „Fii pe pace, că-l găsim, îi dăm noi de urmă, n-are nici un rost să te necăjeşti atât", a liniştit-o militarul,

și împreună toți trei – adică, Sofia, Giorgiuț și acesta din urmă – se apucară să-l caute. Au umblat de la o cazarmă la altă cazarmă, până când afară a început a se întuneca. Au întrebat peste tot, și băiatul ei nu era nicăieri! Soldatul s-a apucat să mormăie supărat – Sofia și-l amintea bine, era un flăcău chipeș, cu un nas cam mare și cu mustăcioară neagră –, el nu se lasă, le-a spus, până când îl află, căci dacă la Seghedin face armata, nu se poate să nu-i dea de urmă, că doară n-a intrat în pământ! Și atunci Sofia îi mărturisi că a avut niște vise urâte. Soldatul însă nici nu vru să audă de așa ceva. „Lasă visele, îi spuse, că doară nu de vise e vorba. Din pricina viselor nu-mi fac griji." Au ajuns la o cazarmă care se afla la marginea orașului. Soldatul le-a spus să aibă răbdare până ce el se interesează ce și cum: „Dacă nu-i nici aicea, nu știu unde am putea să-l mai căutăm", a fost el de părere. Când s-a întors, văzându-i chipul mulțumit, Sofia și-a dat seama că, în sfârșit, au dat de urmele celui căutat. „V-am spus că nu mă las până nu-l aflu!" s-a lăudat el. Simți cum inima îi bate să-i iasă din piept. Soldatul încercă s-o liniștească: „E beteag, maico, dar fii pe pace, că nu-i pe moarte, așa cum l-ai visat".

Au ajuns, orbecăind prin întuneric, la marginea Seghedinului, au mers o vreme pe niște uliți înguste, apoi au ieșit din oraș și s-au îndreptat spre Tisa – în direcția aceea li s-a spus să meargă, dar se întunecase de-a binelea, abia se mai vedea înaintea lor – și au intrat într-un parc cu stejari înalți și bătrâni. Au ajuns lângă o casă mare din cărămidă roșie. „Să vedem dacă o fi voie înăuntru, i-a șoptit soldatul. Stați aicea și mă așteptați până ce vorbesc cu unguru de la poartă". Soldatul a zăbovit destul de mult și Sofia tremura și-i venea să plângă. „Nu-i voie de intrat, le-a spus după ce s-a întors, numai că am avut noroc și am dat de un om de omenie, m-am putut înțelege cu el. Eu stau și vă aștept, dar să nu zăboviți prea mult – așa m-a rugat – altfel îl iau doctorii la întrebări, îl sfădesc că v-a dat drumul înăuntru fără să fie permis." Ea a dat să-i mulțumească și el a împins-o ușor cu mâna: să se ducă o dată, căci și așa e puțin timp.

Portarul a luat-o înaintea lor să le arate drumul. Au mers de-a lungul unui coridor îngust şi cu pereţii albi, apoi au intrat într-o încăpere mare în care se aflau mai mulţi oameni bolnavi; erau culcaţi în pat cu păturile trase până sub bărbie. Se uitau curioşi la ea, aşa că se pierdu cu firea şi rămase neajutorată şi speriată, lângă uşă. Apoi se apropie de patul lui Marcu mai mult luându-se după glasul băiatului pe care îl auzi venind dintr-un colţ al încăperii. Pe ochi i se pusese ca un fel de ceaţă deasă, aşa că de văzut nu putu să-l vadă din prima clipă. Se aşeză pe marginea patului – de Giorgiuţ aproape că uitase şi se sperie când din greşeală îl lovi cu cotul. „Eşti şi tu aicea, se miră ea, îţi spun drept că am şi uitat de tine..." Marcu se ridică pe pernă cu greutate ca s-o poată vedea mai bine. Îl auzi vorbind, dar înţelesul cuvintelor lui nu răzbătu până la ea. Cuvintele, care au fost ele, plutiră un timp prin aer fără rost, numai ecoul lor, un fel de murmur lipsit de înţeles, ajunse până la urechile Sofiei... Da, toate se petreceau ca în vis, pentru că el vorbea, vorbea, şi ea nu pricepea o iotă din tot ceea ce-i spunea. Se gândi chiar să-l roage să vorbească mai rar, să se aleagă cu ceva din cuvintele lui, dar din pricina spaimei de care era cuprinsă nu era în stare să se bucure că-l vede, să fie mulţumită că a ajuns pană la el, că l-a găsit şi că n-a bătut atâta drum fără rost – îşi pierduse glasul, i se încleştaseră fălcile, nu putea vorbi...

(Oare am fost într-adevăr la el la Seghedin, l-am văzut acolo, pe patul de spital, nu cumva am visat, nu cumva toate s-au petrecut în vis?! se va întreba ea mult mai târziu, fără să-şi poată da un răspuns lămuritor).

Îi trebui un timp până când izbuti să se dezmeticească. „Despre cine vorbeşte el acuma, se întreba buimăcită, ce anume îmi spune şi eu, în loc să-l ascult, să fiu numai ochi şi urechi, îmi zboară gândurile cine ştie unde, nu mă pot aduna..." „A dat, nu i-a fost milă", spuse Marcu şi, în sfârşit, înţelese ce zice. „Şi aicea, şi aicea", arătă el cu amândouă mâinile locurile unde fusese lovit. Cine anume îl lovise şi ce avuseseră cu el ar fi vrut Sofia

să afle, dar gura îi rămase în continuare mută, nu se simțea în stare să vorbească... „Și nu s-a uitat pe unde dă, povesti Marcu pe același ton flușturatic și copilăros, știu că nu s-a scumpit la lovituri! Și avea așa un pumn, că pe unde a dat s-a cunoscut! sporovăia el nepăsător de parcă ar fi fost vorba de o altă persoană, dar când văzu că ea începe să plângă i se făcu milă și se gândi s-o cruțe... S-a întâmplat, măicuță dragă, să mă potrivesc la chip cu un domn ofițer la care am fost eu ordonanță, după cum ți-am și scris în ultima mea scrisoare pe care ți-am trimis-o"... Vru să se plângă cum că n-a primit nici o scrisoare de la el de multe luni de zile, din care pricină a și fost atât de îngrijorată și s-a pornit în căutarea lui, dar nu avu când și cum; el vorbea tot timpul și cu o așa mare însuflețire, încât vorbele ei nu-și găsiră locul. Sofia era însă speriată din pricina tonului lui jucăuș și copilăros care nu se potrivea cu cele povestite și nici cu chipul lui desfigurat din pricina loviturilor...

Veni vorba despre o fată, o circăreasă tânără și frumoasă, apoi despre un frate al acesteia. Fratele, povestea Marcu, nu văzuse cu ochi buni dragostea dintre surioara lui și domnul ofițer. Iar pe ofițer îl chema Ivo Filipovac... „Și ce și-a pus în gând fratele acela al fetei: Ia să-i trag eu o bătaie soră cu moartea ofițerului, să-l învăț minte, să-i treacă cheful și pofta de iubit! Să-și caute de ale lui și să mă lase pe mine și pe surioara mea în pace!" Și Sofia nu pricepea, nu izbutea să facă nici o legătură între cele ce i se întâmplaseră copilului ei – pe care au vrut să i-l omoare, așa de rău îl bătuseră – și povestea asta pe care i-o spunea cu buzele încă umflate și zdrobite din pricina loviturilor... Vru să-și arate nepriceperea și nedumerirea, el însă n-o lăsă să vorbească, atât era de nerăbdător să spună până la capăt ceea ce avea de spus. „Și așa s-a întâmplat, măicuță, c-am dat peste un om bun la suflet, pita lui Dumnezeu, nu alta. Nu m-a lăsat, a avut grijă de mine... povestea Marcu și înțelesul vorbelor lui, Sofia se chinuia să-l prindă cu toate că nu-i era ușor. Așa că atunci când l-am auzit pe fratele acela al domnișoarei zicând: „Lasă, mă, Ivo Filipovac, că te

învăț eu minte!" am tăcut mâlc, am lăsat să mă zvânte în bătaie, pentru că așa am crezut eu că-i bine... Trebuia să-i arăt lui domnu ofițer că mi-i frate bun, chiar dacă nu suntem ieșiți din aceeași mamă, trebuia să fac ceva pentru el, mă înțelegi, măicuțo? Numai că a greșit! îi șopti el și se aplecă spre ea ca să-l poată auzi ce spune și din nou începu să râdă bucuros, mândru că a izbutit să-l păcălească pe fratele cel rău, ca și când din păcăleala asta i s-ar fi tras lui numai lucruri bune. A greșit, spuse el din nou, și numai pentru că eu și domnul ofițer semănăm foarte tare, dacă ne-ai vedea împreună, măicuțo, ai spune că suntem frați, așa de tare ne potrivim...", povestea fiul ei mai mic și după ce ascultă povestea până la capăt, trebui să-și ia rămas bun de la el și să plece. Și așa zăboviseră prea mult.

Străbătură același coridor cu pereții albi. Soldatul sta în poarta spitalului și îi aștepta. Era întuneric beznă, nu se vedea decât mucul aprins al țigării lui. „De-acuma putem pleca, le spuse el și i se vedea, la lumina mucului de țigare, gura roșie, cu buze groase și mustața neagră de deasupra ei. De-ar ieși odată luna, spuse, să vedem unde călcăm, unde punem piciorul... Nici să plec la cazarmă nu-mi vine (vocea lui venea prin întunericul atât de compact încât puteai să-l tai cu cuțitul) până nu vă duc la o gazdă unde să rămâneți peste noapte, să puneți capul pe o pernă, să aveți unde vă odihni. Bine că l-am aflat; bine că am dat de el, bine că n-am umblat degeaba." „Nu cumva ne-am rătăcit? întrebă Giorgiuț. Parcă-i alt drum, parcă nu-i tot ăla pe care am venit." „Nu-ți fie frică, mă copile, când ești cu mine să nu-ți pese de nimic. Câte marșuri am bătut eu pe drumurile astea, nu am timp să-ți povestesc..." „Am știut eu că i s-a întâmplat ceva, că nu-i bine eu el", spuse Sofia vorbind mai degrabă cu ea însăși, decât cu cei doi, flăcăul în toată firea și flăcăiandrul care mergeau în stânga și în dreapta ei. Le auzea pașii, de văzut nu avea cum să-i vadă, atât era întunericul de dens. „Așa-i printre străini, îl auzi pe soldat zicând, se și miră omul câte i se mai pot întâmpla..."

La câteva săptămâni după plecarea lui Marcu pe front – după ce izbucni războiul cel mare – Sofia avu cel din urmă vis, mai neliniştitor decât toate celelalte, în care i se arătă fiul ei mai mic. Un vis dintre cele mai încurcate. Nu se ştia prea bine nici despre ce fel de nuntă era vorba şi nici cine era mirele care sta în capul mesei. Fu la început un om străin, un necunoscut oarecare. I se păru apoi că mirele era un bărbat din pustă pe care ea îl văzuse odată – pe timpul acela nu era încă măritată – la un târg, unul care vindea turtă dulce, un bărbat la care căscase gura, plăcându-i cât era de chipeş şi de arătos. De ce i se arătă tocmai omul acela în vis, Sofia n-ar fi putut să spună şi de ce îl visă în chip de mire, nici lucrul ăsta nu-i era prea clar.

Apoi visul îşi schimbă înfăţişările şi nunta de-acuma era alta, mai mare şi mai frumoasă, cu multă lume adunată şi cu muzicanţi unul şi unul. Şi ea îşi recunoscu fiul. Sta acolo, în capul mesei, cu lăibărutul cel înflorat, nou-nouţ, pe el şi cu cămaşa albă cum e neaua. „Tare-s bucuroasă, îi spuse ea văzându-l. Ţi-a venit şi ţie timpul, ţi-a sunat ceasul să te aşezi la casa ta." Numai că mirele nu se arătă tot atât de bucuros ca ea. Îi răspunse cam în doi peri şi Sofiei s-ar putea zice că nu-i plăcu defel răspunsul lui. „Mi-a venit şi nu mi-a venit", îi spuse, şi în loc să i se uite în ochi, bucuros că o vede, se uita în pământ, încruntat şi alb la faţă. „Cum să nu-ţi vină?! se răsti, atunci, furioasă. Tu crezi că anii stau pe loc şi o să rămâi toată viaţa un copilandru, fără nici un rost şi fără nici Un căpătâi? Fără nici o răspundere! Aşa crezi tu?!" „Dar de mireasă ce părere ai, mamă, îţi place ori ba?" o întrebă el. „Ţie să-ţi placă, fiule, şi nu mie, îi răspunse Sofia, căci tu te însori cu ea. Numai că după port şi după felul de-a se purta nu pare să fie de pe la noi. Nu mi se pare a-mi fi cunoscută", adăugă, cercetând-o pe mireasă cu multă atenţie. Şi atunci se aşternu o tăcere grea, a cărei apăsare dureroasă simţiră amândoi că n-o mai pot îndura. Aşa că Sofia vorbi din nou, repetând de fapt cele spuse mai înainte. „Ţie să-ţi placă, tu te însori cu ea, tu ţi-ai ales-o, eu nu mă amestec... Mi-ar fi plăcut să fie una pe care s-o ştiu, să nu fie

o străină, dar pentru atâta lucru nu te amărî, că-i bine și așa..." Și din nou se așternu liniștea, fiul îi ocolea privirile, se uita oriunde în altă parte, numai la ea nu. Ce-o fi având că-i așa de tăcut, de nevorbitor? se întreba ea în vis, din ce în ce mai neliniștită. Cine oare l-o fi supărat atât de tare? Ori te pomenești că nu-i mulțumit de mireasă, l-or fi strâns cu ușa, l-or fi constrâns să se însoare cu ea... Și el, săracu, nici nu îndrăznește să-mi spună ce anume i s-a întâmplat! „Nimeni nu te însoară cu de-a sila, mă copile, încercă să-l îmbărbăteze, uitând cum se petrecuseră lucrurile cu el înainte de a pleca pe front. Știu că îți pare rău că de-acum s-a sfârșit, îți pui și tu căpăstru ca tot omul; doar că așa-i orânduiala lumii, fiecăruia îi vine rândul, așa să știi."

La vorbele ei înțelepte și pline de miez el nu dădu însă nici un răspuns, de parcă nici nu le-ar fi auzit. Se uita în pământ și Sofiei i se păru că dinadins îi ocolește privirea, ca nu cumva ea să vadă cât e de întristat. Îi urmări cum își șterge pe furiș lacrimile cu dosul palmei și se sperie și mai tare... „Tu îmi ascunzi ceva, dragul meu. Crezi că-s proastă și nu văd cum te ferești de mine! Văd, cum amaru să nu văd!... Îi vorbi ea încet de tot, în așa fel încât să n-o audă nimeni. Dacă mie nu-mi spui ce necazuri ai, cui altcuiva să-i povestești de suferințele tale? Nu ți-i nimeni mai apropiat pe lumea asta decât îți sunt eu. Și rău faci că te ascunzi de mama ta care ți-a dat viață și te-a crescut, îl certă ea, din ce în ce mai neliniștită, văzându-l cum tace și nu zice nimic. Așa ai fost de când te știu, așa te-ai ascuns și te-ai ferit de mine întotdeauna! Nimeni n-a știut niciodată ce-i în sufletul tău!" „Lasă, mamă, spuse el atunci moale și cu jumătate de gură, nu mă mai certa și nu mă mai întreba, rogu-te, că degeaba mă întrebi. De răspuns vezi și dumneata bine că nu pot și nu am cum să-ți răspund!" „Ba poți! strigă Sofia la el. De ce să nu poți? Numai că ție așa îți place să umbli cu tot felul de ascunzișuri, încât nimeni nu te mai poate înțelege și pricepe, asta-i plăcerea ta cea mai mare! Crezi că-s proastă și nu văd?" Și din strigătul ăsta al ei visul se risipi...

Cuprins

I / 5
II / 25
III / 88
IV / 129
V / 208
VI / 236
VII / 281
VIII / 405
IX / 437

Colecția

HOFFMAN CONTEMPORAN

1 / Fănuș Neagu / Îngerul a strigat
2 / Emil Bărbulescu / Noi cei care am trădat
3 / Cella Serghi / Genţiane
4 / Constantin Lucescu / În numele speranţei
5 / Nicolae Tița / Caii lui Dumnezeu
6 / Cella Serghi / Pe firul de păianjen al memoriei
7 / Mircea Micu / Întâmplări cu scriitori
8 / Fănuș Neagu / Scaunul singurătății
9 / Emil Bărbulescu / Nicolae Ceaușescu a fost unchiul meu
10 / Sidonia Drăgușanu / Într-o gară mică
11 / Nicolae Tița / Apa morților
12 / Cella Serghi / Aceasta dulce povară, tinerețea
13 / Sidonia Drăgușanu / Doamna cu ochelari negri
14 / Cella Serghi / Iubiri paralele
15 / Mircea Micu / Patima
16 / Nicolae Tița / Îngeri de sticlă
17 / Sidonia Drăgușanu / Jurnalul Aurorei Serafim
18 / Cella Serghi / Pânza de păianjen
19 / Dinu Săraru / Ultimul țăran din Slătioara
20 / Lucia Demetrius / Triptic. Oglinzi aburite
21 / Lucia Demetrius / Triptic. Portretele au coborât din rame
22 / Lucia Demetrius / Triptic. Ultimul vlăstar
23 / Cella Serghi / Mirona
24 / Zaharia Stancu / Jocul cu moartea
25 / Zaharia Stancu / Uruma
26 / Zaharia Stancu / Desculț
27 / Lucia Demetrius / Lumea începe cu mine!

28 / Ovidiu Onisei / Viața de „după”
29 / Nicolae-Florentin Petrișor / Transatlantica
30 / Mihail Soare / Inflexiuni
31 / Marina Costa / Soarta mercenarului și alte destine
32 / Ovidiu Onisei / A fost odată ca altădată
33 / Radu Sorescu / Opera lui Octavian Paler
34 / Radu Sorescu / Petre Țuțea. Viața și opera
35 / Zaharia Stancu / Dulăii
36 / Nicolae-Florentin Petrișor / Portretul profesorului
37 / Eugen Simion / Marin Preda. Portretul scriitorului îndrăgostit
38 / Nicolae-Florentin Petrișor / Ne privesc iubirile care mor
39 / Virgil Carianopol / Scrisori către plante
40 / Virgil Carianopol / Scriitori care au devenit amintiri
41 / Ion Saimac / Misterele literei V
42 / Ion Saimac / Dincolo de țipătul pescărușilor
43 / Ion Saimac / Călugărul
44 / Nicolae-Florentin Petrișor / Iubita arhitectului
45 / Nicolae-Florentin Petrișor / Umbra care pălmuia trecătorii
46 / Nicolae-Florentin Petrișor / O împușcătură în casa scării
47 / Nicolae-Florentin Petrișor / Valiza cu cărți
48 / Nicolae-Florentin Petrișor / Dragostea în vremea baricadei
49 / Nicolae-Florentin Petrișor / Klinica
50 / Nicolae-Florentin Petrișor / Eleganța ei părea o amenințare
51 / Ion Marin Iovescu / Nuntă cu bucluc
52 / Dana Manoli / Povestea Siminei Vechi
53 / Sorin Titel / Valsuri nobile și sentimentale
54 / Sorin Titel / Copacul
55 / Sorin Titel / Noaptea inocenților
56 / Sorin Titel / Reîntoarcerea posibilă
57 / Sorin Titel / Dejunul pe iarbă
58 / Sorin Titel / Lunga călătorie a prizonierului
59 / Sorin Titel / Țara îndepărtată

60 / Sorin Titel / Pasărea și umbra
61 / Sorin Titel / Clipa cea repede
62 / Sorin Titel / Femeie, iată fiul tău
63 / Sorin Titel / Melancolie
64 / Sorin Titel / Scenarii de film
65 / Ana Dobre-Pelin / Secretele Otiliei
66 / Marina Costa / Pribegii mărilor
67 / Fănuș Neagu / Frumoși nebuni ai marilor orașe
68 / Fănuș Neagu / Dincolo de nisipuri
69 / Gheorghe Smeoreanu / Regele și regina sistemului solar
70 / Nicu Cismaru / Ecoul clipelor de ceară
71 / Sorin Titel / În căutarea lui Cehov
72 / Iosif Titel / Clipa i-a fost prea repede - Viața lui Sorin Titel
73 / Sorin Titel / Herman Melville. Fascinația mării
74 / Sorin Titel / Pasiunea lecturii
75 / Nicolae-Florentin Petrișor / Ursula
76 / Nicolae-Florentin Petrișor / Un chip fără cearcăne
77 / Nicolae-Florentin Petrișor / Păsările
78 / Mircea Micu / Întîmplări cu scriitori, Vol II
79 / Mircea Micu / Întîmplări cu scriitori și alte nalucîri
80 / Emil Lungeanu / Graffiti
81 / Emil Lungeanu / În ostrov la marea albă
82 / Eugen Cojocaru / Rezistența veselă sau Dale balcanismelor
83 / Emil Lungeanu / Jocul
84 / Emil Lungeanu / Enigma
85 / Emil Lungeanu / Jurnalul lui Henry Wilde
86 / Emil Lungeanu / Oxford contra Stratford
87 / Emil Lungeanu / Viitorul a trecut pe aici
88 / Eliza Roha / Asasinat la Cracovia
89 / Eliza Roha / Locul de lângă icoană
90 / Eliza Roha / Insomniile unui prinț valah
91 / Eliza Roha / Întâlnire la castel

92 / Eliza Roha / Capcane
93 / Eliza Roha / Patru zile în paradis
94 / Emil Lungeanu / Profesorul de frig
95 / Emil Lungeanu / Fotografia unui strigăt
96 / Aritina Micu / Romanul mahalalei – de la autocentralizare la intoxicarea centrului
97 / Emil Lungeanu / Teatru
98 / Emil Lungeanu / Frontierele criticii, volumul 1
99 / Emil Lungeanu / Frontierele criticii, volumul 2
100 / Emil Lungeanu / Frontierele criticii, volumul 3
101 / Emil Lungeanu / Frontierele criticii, volumul 4
102 / Emil Lungeanu / Frontierele criticii, volumul 5

Tiparul executat de
EDITURA HOFFMAN SRL
Tel: 0740.984.910
contact@EdituraHoffman.ro
www.EdituraHoffman.com
www.EdituraHoffman.ro
www.HoffmanPrint.ro

Contravaloarea timbrului literar se depune în contul
Uniunii Scriitorilor din România